

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Academia de Studii Economice din Moldova

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"CONSTANTIN C. KRIȚESCU"

Academia de Studii Economice
din București

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Conference Proceedings

International Scientific Conference

“30 YEARS OF ECONOMIC REFORMS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ECONOMIC PROGRESS VIA INNOVATION AND COMPETITIVENESS”

dedicated to the 30th Anniversary of the establishment of the Academy of
Economic Studies of Moldova

September 24th-25th, 2021

VOLUME 2

ISBN 978-9975-155-64-9 (PDF)

**CHISINAU
REPUBLIC OF MOLDOVA**

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Academy of Economic Studies of Moldova

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN CĂRIBESCU”

Conference Proceedings

International Scientific Conference

*“30 YEARS OF ECONOMIC REFORMS IN THE
REPUBLIC OF MOLDOVA: ECONOMIC PROGRESS
VIA INNOVATION AND COMPETITIVENESS”*

dedicated to the 30th Anniversary of the establishment of the Academy of Economic Studies of Moldova

September 24th-25th, 2021

VOLUME 2

ISBN 978-9975-155-64-9 (PDF)

CHISINAU, 2022
REPUBLIC OF MOLDOVA

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE “30 YEARS OF ECONOMIC REFORMS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ECONOMIC PROGRESS VIA INNOVATION AND COMPETITIVENESS”,

September 24-25, 2021, Chisinau, Republic of Moldova

CZU 082=135.1=111=161.1

T 56

Conference Proceedings

International Scientific Conference

”30 YEARS OF ECONOMIC REFORMS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ECONOMIC PROGRESS VIA INNOVATION AND COMPETITIVENESS”

Copyright 2022

All rights reserved

The editors are not held responsible for the contents of the published scientific papers, nor for the researchers' opinions presented in this Volume

GENERAL CHAIR

Prof. **BELOSTECINIC GRIGORE**, Rector of the Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova

ORGANIZING COMMITTEE CHAIRS

CHIVU LUMINIȚA, PhD, University Professor, Director-General, The “Costin C. Kiritescu” National Institute for Economic Research (NIER), Romanian Academy, Romania

ISTUDOR NICOLAE, PhD, University Professor, Rector, Bucharest University of Economic Studies, Romania

GUȚU CORNELIU, PhD, Associate Professor, Vice-Rector for Research and Partnerships, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

TUFAN EKREM, PhD, University Professor, Canakkale Onsekiz Mart University, Turkey

STAVER LILIANA, Head of Science Service, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

BRAGOI DIANA, Scientific Secretary of ASEM Senate, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

ROȘCOVAN NINA, PhD, Head of the International Programs and Projects Laboratory, ICESE, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

PRISACARU ANATOLIE, PhD, Associate Professor, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

ZGUREANU AURELIU, PhD, Associate Professor, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

ANDRONATIEV VICTOR, PhD, Associate Professor, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

GURSCI INGA, Head of the International Relations Service, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

COVALENCO ION, Head of the IT Department, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

JUCOV ARTIOM, PhD, Postdoctoral Scholar, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

MISTREAN LARIȘA, PhD, Postdoctoral Scholar, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

”30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness”, international scientific conference (2021 ; Chișinău). The International Scientific Conference “30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness” : dedicated to the 30th Anniversary of the establishment of the Academy of Economic Studies of Moldova, September 24th-25th, 2021, Chisinau / general chair: Belostecinic Grigore ; organizing committee chairs: Chivu Luminița (România), Guțu Corneliu (Republica Moldova)[et al.]. – Chișinău : ASEM, 2022 – . – ISBN 978-9975-155-60-1.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Vol. 2. – 2022. – 407 p. : fig., tab. – Antetit.: Min. Educației și Cercet., Acad. of Economic Studies of Moldova [et al.]. – Texte, rez.: lb. rom., engl., rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – În red. aut. – ISBN 978-9975-155-64-9 (PDF).

082=135.1=111=161.1

T 56

DOI: <https://doi.org/10.53486/9789975155649>

This Volume comprises the proceedings of the International Scientific Conference ”30 YEARS OF ECONOMIC REFORMS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ECONOMIC PROGRESS VIA INNOVATION AND COMPETITIVENESS”, September 24th – 25th, 2021, which was held in the Academy of Economic Studies of Moldova (ASEM), Chisinau, Republic of Moldova

PROGRAM COMMITTEE MEMBERS

President:

BELOSTECINIC GRIGORE, *Habilitated Doctor, University Professor, Rector of the Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova*

Co-President:

CHIVU LUMINIȚA, *PhD, University Professor, Director-General, The “Costin C. Kiritescu” National Institute for Economic Research (NIER), Romanian Academy, Romania*

Co-President:

ISTUDOR NICOLAE, *DHC ASEM, PhD, University Professor, Rector, Bucharest University of Economic Studies, Romania*

Vice-President:

GUȚU CORNELIU, *PhD, Associate Researcher, Vice-Rector for Research and Partnerships, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova*

Vice-President:

FRANC VALERIU-IOAN, *DHC ASEM, PhD, University Professor, Corresponding Member, Deputy Director-General, The “Costin C. Kiritescu” National Institute for Economic Research (NIER), Romanian Academy, Romania*

Vice-President:

PROFIROIU MARIUS-CONSTANTIN, *PhD, University Professor, Bucharest University of Economic Studies, Romania*

MAZARACHI ANATOLIE, *Academician, PhD, University Professor, Rector Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine*

BULA PIOTR, *PhD, University Professor, Cracow University of Economics, Poland*

BRAN FLORINA, *PhD, University Professor, Bucharest University of Economic Studies, Romania*

DUICĂ MIRCEA-CONSTANTIN, *PhD, University Professor, Valahia University of Targoviste, Romania*

TUFAN EKREM, *PhD, University Professor, Canakkale Onsekiz Mart University, Turkey*

OZEN ERCAN, *PhD, University Professor, University from Uşak, Turkey*

DURAN EROL, *PhD, University Professor, Canakkale Onsekiz Mart University, Turkey*

VASILEVA BEANETA, *PhD, University Professor, Technical University - Varna, Bulgaria*

FESTEU DORIN, *PhD, Buckinghamshire New University, UK*

NADA TRUNK SIRKA, *PhD, University Professor, Celje, Slovenia*

CATALDI GIUSEPPE, *PhD, University Professor, The University of Naples Federico II, Italy*

GRIGOROI LILIA, *PhD, Associate Professor, Dean, Faculty of Accounting, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova*

LIVANDOVSKI ROMAN, *PhD, Associate Professor, Dean, Faculty of Business and Administration, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova*

ZAPOROJAN VEACESLAV, *PhD, Associate Professor, Dean, Faculty of General Economics and Law, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova*

DODU-GUGEA LARISA, *PhD, Associate Professor, Dean, Faculty of International Economic Relations, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova*

COBZARI LUDMILA, *Habilitated Doctor, University Professor, Dean, Faculty of Finance, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova*

TOACĂ ZINOVIA, *PhD, Associate Professor, Dean, Faculty of Information Technologies and Statistics, The Academy of Economic Studies of Moldova, The Republic of Moldova*

CONTENT

TITLE	PAGE
SESSION II: FUNDAMENTAL AND APPLIED ECONOMY	
THE EFFICIENCY OF SUPPORTING POLICIES FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES // EFICIENȚA POLITICILOR DE SUSȚINERE A ÎNȚREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII	12
<i>Aurelia TOMȘA, dr., conf. univ.</i> <i>Lica ERHAN, dr., conf. univ.</i> <i>Valeriu PROHNIȚHI, drd.</i>	
DIASPORA IN THE CONTEXT OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRIES OF ORIGIN // DIASPORA ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII ECONOMICE A ȚĂRILOR DE ORIGINE	19
<i>Nelly FILIP, doctor, conferențiar universitar</i> <i>Natalia BRANAȘCO, doctor, conferențiar universitar</i>	
ECONOMIC SECURITY OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATIONS // SECURITATEA ECONOMICĂ A ÎNȚREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII ÎN CONDIȚIILE TRANSFORMĂRILOR DIGITALE	25
<i>Diana IGNATIUC, dr., conf. univ.</i>	
ECONOMIC RIGHT IN THE „GOOD TIMES”: WORK AND MINIMUM WAGE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA // DREPTURILE ECONOMICE ÎN „VREMURILE BUNE”: MUNCA ȘI SALARIUL MINIM ÎN REPUBLICA MOLDOVA	30
<i>Eduard ȚUGUI, conf. univ., dr.</i>	
THE ROLE OF TECHNICAL PROGRESS, INNOVATION AND THE SCIENTIFIC RESEARCH SYSTEM FOR THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	40
<i>Elena VACULOVSKI, Phd. Economics</i>	
ASSESSING THE INTERDEPENDENCE BETWEEN CUSTOMS DUTY REVENUE IN THE NATIONAL BUDGET AND THE LIVING STANDARD OF THE POPULATION	45
<i>Mircea GUTIUM, PhD Student</i>	

**SESSION III: EUROPEAN INTEGRATION,
MULTICULTURALITY, AND INTERNATIONAL ECONOMIC
RELATIONS**

**THE "METAVERSE." THE ARRIVAL OF THE FUTURE OF 3D RESEARCH,
LEARNING, LIFE & COMMERCE** 50

Nikas BASIL W., CEO

**CONSEQUENCES OF CHOOSING THE EXCHANGE RATE REGIME ON
INTERNATIONAL TRADE** 57

*Ion PARGARU, Professor Ph.D
Marius ANDRA, PhD Student
Raluca Ana VASILESCU, PhD Student
Svetlana Platagea GOMBOS, PhD Student
Mihai DINU, Lecturer PhD*

**ANALYSIS OF THE EVOLUTION OF THE GLOBALIZATION INDEX 2000-
2019** 65

*Amza MAIR, PhD Student
Carol Cristina GOMBOS, PhD Student
Alexandru Cristian VASILESCU, PhD Student
Florentina COMANESCU
Amelia DIACONU, Senior Lecturer*

**THE EDUCATIONAL SYSTEM AS AN INTEGRATION FACTOR OF
NATIONAL MINORITIES IN ISRAELI SOCIETY** 72

Noha ALVAKILI, PhD Student

**EASTERN PARTNERSHIP: ACHIEVEMENTS AND PERSPECTIVES //
PARTENERIATUL ESTIC: REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE** 80

Natalia LOBANOV, prof. univ. dr.hab.

**ON THE POSSIBILITY OF EXPANDING THE LIMITS OF THE CONCEPT OF
MULTIPLE DERIVATION IN MODERN LINGUISTICS // О
ВОЗМОЖНОСТИ РАСШИРЕНИЯ ГРАНИЦ ПОНЯТИЯ
МНОЖЕСТВЕННОЙ ДЕРИВАЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКЕ** 87

Gheorghe MOLDOVANU, Habilitated Doctor

**STUDENT-CENTERED EDUCATION - A PRIORITY FOR THE ACADEMIC
ENVIRONMENT // ÎNVĂȚĂMÂNTUL CENTRAT PE STUDENT – O
PRIORITATE PENTRU MEDIUL ACADEMIC** 93

Rusu DJULIETA, Dr., conf. univ.

STREAMING GLOBALIZATION - A MECHANISM OF ECONOMIC RESILIENCE IN THE FACE OF CONTEMPORARY CHALLENGES // EFICIENTIZAREA GLOBALIZĂRII – UN MECANISM DE REZILIENȚĂ ECONOMICĂ ÎN FAȚA PROVOCĂRILOR CONTEMPORANE 101

Zorina GHILEȚCHI, Drd.

DEFINING INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE FROM INTERNATIONAL PERSPECTIVE 107

Natalia BOLGARI, University Lecturer

THE FLOW OF REMITTANCES : FROM CURRENT CHALLENGES TO DEVELOPMENT PROSPECTS // FLUXUL DE REMITENȚE: DE LA PROVOCĂRI ACTUALE LA PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE 116

Cristina CHIRVAS, drd.

ANALYSIS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA’S FOREIGN TRADE VULNERABILITIES FROM THE POINT OF VIEW OF THE EXPORT AND IMPORT STRUCTURES OF PRODUCTS // ANALIZA VULNERABILITĂȚII COMERȚULUI EXTERIOR AL REPUBLICII MOLDOVA DIN PUNCTUL DE VEDERE AL STRUCTURII EXPORTULUI ȘI IMPORTULUI PE PRODUSE 124

Mircea DIAVOR, doctorand

THE IMPORTANCE OF INTERCULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION 130

Alla MAMALIGA, university lecturer

THE IMPACT OF MULTILINGUALISM ON TEACHING MODERN LANGUAGES: BENEFITS, VALUE AND OUTCOMES 134

Luminita DIACONU, university lecturer, PhD candidate

RESHAPING THE WORLD ECONOMIC POWER RELATIONS. IMPACT ON NATIONAL SECURITY // RECONFIGURAREA RAPORTURILOR DE PUTERE ECONOMICA LA NIVEL MONDIAL. IMPACT ASUPRA SECURITATII NATIONALE 139

*Boris CHISTRUGA, prof.univ., dr.hab.
Roman CHIRTOAGA, drd*

THE ROLE OF STEREOTYPES IN INTERCULTURAL COMMUNICATION IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS IN THE TRAINING OF STUDENTS – ECONOMISTS 145

PANAINTE Lidia, lector universitar

**THE LANGUAGE OF MUSIC IN THE EVOLUTION OF THE WELL-BEING
OF THE EUROPEAN POPULATION // LIMBA MUZICII ÎN EVOLUȚIA
BUNĂSTĂRII POPULAȚIEI EUROPENE** 151

Dumitru MICUSHA, PhD Student
Maria BELINSKI
Tinca BELINSKI
Dumitru TODOROI, Prof., dr. hab.

**THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY SKILLS AND FORMATION OF
CREATIVE HUMAN CAPITAL IN THE KNOWLEDGE ECONOMY:
THEORETICAL BENCHMARKS** 154

Elina BENEĂ-POPUȘOI, Associate Professor, Doctor in economic sciences
Svetlana DUCA, Doctoral student

THE BENEFITS OF MULTILINGUALISM IN EDUCATION 160

Luminita DIACONU, university lecturer

**MULTICULTURAL STRATEGIES IN TOURISM ACTIVITIES //
МУЛЬТИКУЛЬТУРНЫЕ СТРАТЕГИИ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ** 166

Галина СИПОТЕНКО, аспирант

**INTERCULTURAL COMPETENCE: FOREIGN LANGUAGE TEACHERS’
PERSPECTIVE** 169

Stella HÎRBU, university lecturer

**GLOBALIZATION AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF
MULTILINGUALISM // CONSECINȚELE ECONOMICE ALE
MULTILINGVISMULUI ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII** 175

Serghei VASILACHI, drd.

**DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN CIRCULAR CITIES AS
CONSITUENTS OF CIRCULAR WORLD ECONOMY** 179

Marina KAIM, PhD Student
Zorina SISCAN, Prof., Dr. Hab.

SESSION IV:

**CARPE SCIENTIAM: THE EVOLUTION OF SOCIAL AND
HUMAN SCIENCES IN THE KNOWLEDGE ECONOMY**

HUMAN RESOURCES MANAGEMENT - LABOR CRISIS 187

Raluca Georgiana LADARU, Associate Professor, PhD.
Sorin BURLACU, Lecturer, PhD.
Corneliu GUTU, Associate Professor, PhD.
Svetlana Platagea GOMBOS, PhD Student

ASPECTS REGARDING THE LEVEL OF EDUCATION OF THE ADULT POPULATION	195
<i>Sorin Petrica ANGHELUTA, PhD. Florin DOBRE, Lecturer, PhD. Amelia DIACONU, Senior Lecturer Mihai DINU, PhD. Svetlana PLATAGEA GOMBOS, PhD Student</i>	
BASIC COMPETENCES IN THE DIGITAL ECONOMY // COMPETENȚELE DE BAZĂ ÎN ECONOMIA DIGITALĂ	202
<i>Cezara ABRAMIHIN, doctor în economie, conferențiar universitar</i>	
EMPLOYMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL EMPLOYMENT STRATEGY 2017-2021 // SITUAȚIA OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL IMPLEMENTĂRII STRATEGIEI NAȚIONALE PENTRU OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ 2017-2021	209
<i>Dorin VACULOVSCI, doctor în economie, conferențiar universitar Raisa DOGARU, Drd.</i>	
THEORETICAL-INTERPRETATIVE ASPECTS OF THE EFFECTIVENESS OF ACTIVE LABOR MARKET POLICIES // ASPECTE TEORETICO- INTERPRETATIVE ALE EFICACITĂȚII POLITICILOR ACTIVE PE PAȚA MUNCII	216
<i>Alic BÎRCĂ, Habilitated Doctor</i>	
THE IMPACT OF CONSTITUTIONALISM ON DIRECT AND REPRESENTATIVE DEMOCRACY IN THE RULE OF LAW // IMPACTUL CONSTITUȚIONALISMULUI ASUPRA DEMOCRAȚIEI DIRECTE ȘI REPREZENTATIVE ÎN STATUL DE DREPT	224
<i>Veaceslav ZAPOROJAN, PhD. Corina ZAPOROJAN, University Lecturer</i>	
AD-HOC EVALUATION OF JUDGES: PANACEA OR PROCUST’S BED? // EVALUAREA AD-HOC A JUDECĂTORILOR: PANACEU SAU PATUL LUI PROCUST?	230
<i>Carolina CIUGUREANU-MIHAILUȚĂ, PhD, Associate Prof.</i>	
THE IMPORTANCE OF PROFESSIONAL INTEGRATION OF NEW EMPLOYEES IN THE WORKPLACE	241
<i>Marina BAIEȘU, conferențiar universitar, doctor în economie</i>	

**EFFICIENCY OF PUBLIC EXPENDITURE TO ENSURE A DECENT LIVING
STANDARD FOR CITIZENS // EFICIENȚA CHELTUIELILOR PUBLICE
PENTRU ASIGURAREA UNUI NIVEL DE TRAI DECENT CETĂȚENILOR** 249

Angela BOGUȘ, PhD, Associate prof.

**ASPECTS OF THE DEMOGRAPHIC SECURITY OF THE CITIES OF
STRĂȘENI (R. MOLDOVA) AND ZĂRNEȘTI (ROMANIA)** 257

*Mihai HACHI, PhD
Laurențiu CRĂCIUN, PhD Student*

**INDIVIDUAL ENTREPRENEUR - A SUBJECT OF AN ACTIVE RESEARCH
IN TERMS OF AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA** 264

Maria GRĂU-PANȚUREAC, PhD in Law, university lecturer

**THE CHALLENGES OF SOCIAL-ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL
REFORM AND ITS IMPLICATIONS- THE REPUBLIC OF MOLDOVA AT 30
YEARS OF INDEPENDENCE // REPUBLICA MOLDOVA LA 30 ANI:
PROBLEMELE SOCIAL-ECONOMICE ȘI ORGANIZATORICE ALE
REFORMĂRII ȘI IMPLICAȚIILE EI** 269

*Pavel MOVILEANU, academician, profesor universitar
Veronica MOVILEANU, Dr., conf. univ.*

**INTERIM MEASURES IN THE ENGLISH CIVIL PROCEEDINGS //
MĂSURILE DE ASIGURARE ÎN PROCESUL CIVIL ENGLEZ** 273

Adelina BĂCU, PhD, doctor în drept, conferențiar universitar

**THE DEMOGRAPHIC DECLINE OF THE POPULATION OF THE REPUBLIC
OF MOLDOVA. FACTORS AND CONSEQUENCES // DECLINUL
DEMOGRAFIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA. FACTORI ȘI CONSECINȚE** 280

*Valeriu SAINSUS, dr. conf. univ.
Constantin MATEI, dr. habilitat, prof. univ.
Maia POSTICĂ, dr., conf. univ.*

**THE EDUCATIONAL ECOSYSTEM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN
COVID-19 PANDEMIC CONDITIONS // ECOSISTEMUL EDUCAȚIONAL DIN
REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONDIȚII DE PANDEMIE COVID-19** 287

*Lucia CEPRAGA, PhD.
Valentina CĂPĂȚĂNĂ, PhD.*

SITUATIONAL ANALYSIS OF SOCIAL INCLUSION POLICIES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA // ANALIZA SITUAȚIONALĂ A POLITICILOR DE INCLUZIUNE SOCIALĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI DIN REPUBLICA MOLDOVA 293

Tatiana GUTIUM, PhD

CONTROL AND STATE SUPERVISION OF WASTE MANAGEMENT // EXERCITAREA CONTROLULUI ȘI A SUPRAVEGHERII DE STAT A GESTIONĂRII DEȘEURILOR 301

Mihaela PASCAL, doctorandă

PSYCHOLOGICAL SERVICES SALES MANAGEMENT // УПРАВЛЕНИЕ ПРОДАЖАМИ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ УСЛУГ 307

Elena RAILEAN, PhD

Irina VARBAN, PhD

MONEY AS THE OBJECT OF PHILOSOPHICAL ANALYSIS // BANII CA OBIECT AL ANALIZEI FILOSOFICE 314

Galina ȚURCAN, PhD

NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES // NOILE TEHNOLOGII DE COMUNICARE: OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI 318

Svetlana BÎRSAN, PhD

Lucia CEPRAGA, PhD

WITH AESM HAPPY TO THE DEPTHS OF OLD AGE // CU ASEM FERICIȚI PÂNĂ LA ADÂNCI BĂTRÂNEȚE 323

Dumitru TODOROI, Habilitated Doctor

.....
ROUND TABLE: THE NEW ROLE AND FUNCTIONS OF LIBRARIES IN THE DEVELOPMENT OF VIRTUAL COMMUNICATION
.....

LEGAL SCIENCES IN THE CONTEXT OF RESEARCH AND DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA // ȘTIINȚELE JURIDICE ÎN CONTEXTUL CERCETĂRII-DEZVOLTĂRII DIN REPUBLICA MOLDOVA 326

Gheorghe CUCIUREANU, conferențiar cercetător, doctor habilitat

THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE NATIONAL LIBRARY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: IS IT READY FOR THE NEXT DECADE OF DIGITAL CHANGE OR NOT? // TRANSFORMAREA DIGITALĂ A BIBLIOTECHII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA: ESTE PREGĂTITĂ PENTRU URMĂTORUL DECENIU AL SCHIMBĂRIILOR DIGITALE SAU NU? 335

Diana SILIVESTRU, doctorandă

- BIBLIOGRAPHY DATABASE METADATA – CHALLENGES AND SOLUTIONS // METADATELE DIN CADRUL BAZELOR DE DATE BIBLIOGRAFICE – PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII** 342
Irina COJOCARU, PhD Student
- TOOLS TO PROMOTE THE VISIBILITY OF USARB RESEARCHERS AND ASSESS THE IMPACT OF SCIENTIFIC PRODUCTION // INSTRUMENTE DE PROMOVARE A VIZIBILITĂȚII CERCETĂTORILOR USARB ȘI EVALUAREA IMPACTULUI PRODUCȚIEI ȘTIINȚIFICE** 348
Mihaela STAYER
- THE VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENT FOR PROFESSIONAL LIBRARY STAFF. CASE STUDY // MEDIU VIRTUAL DE ÎNVĂȚARE PENTRU PERSONALUL DE SPECIALITATE DIN BIBLIOTECI. STUDIU DE CAZ** 355
Lilia POVESTCA, PhD Student
- DATA LIBRARIAN: NEED, SKILLS AND ABILITIES // BIBLIOTECARUL DE DATE: NECESITATE, COMPETENȚE ȘI ABILITĂȚI** 374
Viorica LUPU, doctorandă
- ASSESSMENT OF USER INFORMATION NEEDS IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE ACADEMY OF ECONOMIC STUDIES FROM MOLDOVA // EVALUAREA NECESITĂȚILOR INFORMAȚIONALE ALE UTILIZATORILOR ÎN BIBLIOTECA ȘTIINȚIFICĂ A ACADEMIEI DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA** 381
Angela AMORȚITU, Magistru
Elena RAILEAN, Lector universitar, Doctor
- DEVELOPING AN ADEQUATE UNIVERSITY ENVIRONMENT TO TRAIN ITS USERS BY IMPLEMENTING INITIATION INFORMATION LITERACY PROGRAMS // DEZVOLTAREA UNUI MEDIU UNIVERSITAR ADECVAT DE FORMARE A UTILIZATORILOR PRIN REALIZAREA PROGRAMELOR DE ÎNȚIERE ÎN CULTURA INFORMAȚIEI** 390
Natalia CHERADI, dr.
Silvia HABAȘESCU
- UNIVERSITY LIBRARY IN THE MODERN INFORMATION SPACE: NEW OPPORTUNITIES, PROBLEMS, AND RISKS // BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ ÎN SPAȚIUL INFORMAȚIONAL MODERN: NOI OPORTUNITĂȚI, PROBLEME, RISCURI** 395
Natalia SUVAC
- THE SATISFACTION DEGREE OF DOCTORAL STUDENTS WITH THE SERVICES PROVIDED BY THE ASEM SCIENTIFIC LIBRARY // GRADUL DE SATISFAȚIE AL DOCTORANZILOR PRIVIND SERVICIILE BIBLIOTECII ȘTIINȚIFICE A ASEM** 399
Ina NICUȚĂ, Magistru
Natalia CHERADI, Dr.

SESSION II: FUNDAMENTAL AND APPLIED ECONOMY

DOI: <https://doi.org/10.53486/9789975155649.01>

CZU: [334.72.012.63+334.72.012.64]:338.23(478)

THE EFFICIENCY OF SUPPORTING POLICIES FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

EFICIENȚA POLITICILOR DE SUSȚINERE A ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII

Aurelia TOMȘA¹, dr., conf. univ.

Lica ERHAN², dr., conf. univ.

Valeriu PROHNIȚCHI³, drd.

Rezumat: *Întreprinderile mici și mijlocii (IMM) reprezintă principala forță de creștere economică, fiind concomitent și un sector extrem de vulnerabil, care necesită în permanență susținere și suport din partea statului. Astfel, una dintre sarcinile de bază în reglementarea de către stat a activității sectorului dat, presupune elaborarea politicilor orientate spre susținerea și dezvoltarea IMM-urilor. În condițiile economice actuale, când tot mai multe IMM-uri își încep activitatea pe fundalul unei incertitudini economice, devine din ce în ce mai evident că dezvoltarea cu succes și chiar existența lor pe piață depinde într-o măsură tot mai mare de eficiența politicilor de susținere destinate sectorului.*

În prezentul demers științific, am recurs la dimensionarea eficienței politicilor promovate în vederea susținerii sectorului IMM. Privind retrospectiv am observat, că politicile promovate de-a lungul anilor s-au valorificat într-un șir de rezultate pozitive, remarcate și în demersul analitic de față, cum ar fi: sporirea aportului sectorului IMM-urilor în PIB; creșterea numărului de IMM-uri și a forței de muncă angajate în aceste întreprinderi. Totuși, în cadrul cercetării efectuate s-a observat, că aceste rezultate raportate la țările cu o economie de piață funcțională sunt cu mult inferioare, iar dezvoltarea sectorului businessului mic și mijlociu reprezintă încă o mare provocare pentru Republica Moldova. În rezultatul reflecțiilor științifice întreprinse, sunt formulate propuneri și măsuri concrete, menite să contribuie la valorificarea potențialului sectorului IMM.

Cuvinte cheie: *politici; întreprinderi mici și mijlocii; dezvoltare; strategii; eficiență.*

JEL CLASSIFICATION: A1

Introducere

Activitatea de promovare și susținere a întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) este prioritatea tuturor țărilor, ale căror economii funcționează în baza principiilor pieții. Această activitate de susținere și reglementare a businessului mic și mijlociu este o parte integrată și extrem de importantă a politicilor social-economice a statului, elaborate cu scopul creării unor condiții favorabile dezvoltării IMM-lor, în special în acele direcții de activitate care generează importante beneficii social-economice. Conform raportului de asistență tehnică, elaborat de Fondul Monetar Internațional în anul 2021, Moldova se numără printre cele mai mici, sărace și puțin competitive țări europene, în mare parte din cauza corupției sistemice și a instabilității politice, nivelul de trai și PIB-ul pe cap de locuitor fiind printre cele mai scăzute din Europa. În timp ce corupția și instabilitatea politică sunt factorii care afectează creșterea economică a multor piețe emergente, acești factori sunt adesea citați drept cei mai problematici pentru a face afaceri în Moldova. În

¹ E-mail: aureliatomsa@yahoo.fr Academia de Studii Economice a Moldovei

² E-mail: lica.erhan@ase.md Academia de Studii Economice a Moldovei

³ Academia de Studii Economice a Moldovei

condițiile economice actuale, IMM-urile își încep activitatea pe fundalul unei incertitudini economice și devine concludent, că dezvoltarea de succes și chiar existența lor pe piață depinde de eficiența politicilor de susținere a IMM, promovate de către stat.

După cum considera economistul J.A. Schumpeter dezvoltarea economică presupune elaborarea și realizarea unei astfel de politici a statului, care ar favoriza apariția IMM-urilor și ar susține vitalitatea și dezvoltarea lor. Totodată, dintr-un spectru larg de instrumente existente, ce pot contribui la dezvoltarea și promovarea sectorului IMM-urilor, apare justificat întrebarea, care sunt anume acele politici pe care ar trebui să le promoveze organele statale, în raport cu subiecții IMM și care forme de reglementare sunt mai eficiente, și atrag după sine în plan strategic, construirea unui sector eficient și concurențial al businessului mic și mijlociu?

Privind retrospectiv eficiența politicilor de susținere a sectorului businessului mic și mijlociu amintim, că „Strategia de dezvoltare a IMM 2012-2020” a constituit principalul document strategic care a ghidat evoluția politicilor de susținere a IMM-urilor din Moldova. Misiunea strategică a acestui document de politici publice a fost crearea unui mediu de afaceri favorabil și promovarea culturii antreprenoriale în vederea susținerii IMM-urilor și asigurării coeziunii sociale. Pentru realizarea acestei misiuni strategice Guvernul Republicii Moldova a trasat următoarele direcții prioritare:

1. ajustarea cadrului normativ de reglementare la necesitățile dezvoltării IMM-urilor;
2. îmbunătățirea accesului IMM-urilor la finanțare;
3. dezvoltarea capitalului uman prin promovarea competențelor și culturii antreprenoriale;
4. sporirea competitivității IMM-urilor;
5. facilitarea dezvoltării IMM-urilor în regiuni;
6. dezvoltarea parteneriatelor în afaceri.

În această ordine de idei vom încerca să identificăm care au fost politicile promovate pe fiecare dintre direcțiile prioritare prin planuri de acțiuni concret întreprinse cu o perioadă de implementare de 3 ani și totodată să apreciem eficiența acestor politici prin rezultatele pozitive scontate asupra dezvoltării sectorului IMM, dar și să identificăm carențele rămase în vederea dezvoltării durabile a sectorului dat.

Analize și Discuții

Prima direcție prioritară a Strategiei de dezvoltare a IMM 2012-2020, prevedea ajustarea cadrului normativ de reglementare la necesitățile dezvoltării IMM-urilor. Existența unui cadru de reglementare eficient care ar permite IMM-urilor să activeze și să se dezvolte într-un mediu concurențial adecvat este fundamental pentru susținerea creșterii sectorului dat. La acest capitol nu pot fi trecute cu vederea eforturile care au fost întreprinse în ultimii ani în Republica Moldova, în vederea reînnoirii bazei normative care vizează activitatea IMM-urilor.

Deși Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” este principalul document strategic de politici economice implementat în ultimii ani, Acordul de asociere UE-Moldova și Acordul zonelor de liber schimb aprofundat și cuprinzător, au fost documente extrem de importante în conturarea evoluției politicilor în Moldova, stimulând viteza și profunzimea reformelor economice și financiare. Moldova a dezvoltat recent și o nouă strategie națională de dezvoltare, „Moldova 2030”, care este aliniată atât cu Acordul de asociere UE-Moldova, cât și cu Agenda 2030 a Națiunilor Unite pentru dezvoltare durabilă. Noua strategie nu are obiective specifice pentru dezvoltarea IMM-urilor, dar multe dintre acțiunile prioritare evidențiate în acest document vizează sprijinirea antreprenoriatului.

De asemenea, un serios imbold în reglementarea sectorului IMM-urilor îl au și modificările sistemului fiscal și reforma de liberalizare economică, întreprinse în ultimii ani, prin care au fost promovate următoarele măsuri de încurajare:

- implementarea principiului “ghișeului unic”, menit să minimizeze contactele întreprinzătorilor cu funcționarii de stat și să impulsioneze colaborarea instituțiilor statale în

eliberarea diferitelor decizii și autorizații. Prin intermediul acestuia a fost simplificată procedura de înregistrare a întreprinderilor, fiind redus timpul de înregistrare și costurile aferente;

- legalizarea capitalului – care a presupus declararea benevolă a bunurilor nedeclarate deținute de către persoanele fizice și juridice – rezidenți ai Republicii Moldova – atât în țară, cât și peste hotare, cu achitarea la stat a unei taxe pentru legalizare în mărime de 5%. Implementarea reformei date urmărea ameliorarea climatului investițional și sporirea fluxului de investiții în activitatea de întreprinzător prin capitalizarea activelor persoanelor fizice și juridice;
- implementarea sistemului electronic prin intermediul căruia au fost lansate și ulterior diversificate serviciile electronice, astfel încât întreprinderile au posibilitatea expedierii prin intermediul platformei on-line a Situațiilor Financiare precum și a altor documente sau declarații, cu aplicarea semnăturii electronice.

Prin toate aceste politici, statul a reușit să reducă din cerințele birocratice, să extindă serviciile de e-guvernare și să implementeze programe pentru a atenua barierele din calea activității antreprenoriale. Eficiența acestor politici s-a reflectat și în raportul Băncii Mondiale Doing Business din anul 2020, care plasează Moldova pe locul 48, față de locul 63 în anul 2015.

În pofida acestor politici promovate în ultimii ani, există încă multe bariere administrativ-birocratice, care impun costuri suplimentare nejustificate pentru antreprenorii locali care doresc să lanseze sau să își extindă afacerea. De exemplu, în ultimii ani, lansarea unei afaceri în Moldova a devenit mai costisitoare prin creșterea costului înregistrării companiei. În vederea diminuării barierelor, care stau în calea eficienței primei priorități strategice, venim cu următoarele propuneri, realizarea cărora va contribui la optimizarea cadrului de reglementare a IMM-urilor:

- reducerea poverii controalelor fiscale – prin legalizarea efectuării controlului în cadrul IMM-urilor o dată la 3 ani;
- perfecționarea sistemului contabil - prin minimizarea numărului de documente primare obligatorii în evidența financiar-contabilă a IMM-urilor;
- introducerea facilităților fiscale pentru IMM-uri – prin scutirea de plata impozitului pe venit în primii ani de activitate.

Ne exprimăm convingerea, că toate aceste propuneri de îmbunătățire a cadrului de reglementare a IMM-urilor vor avea impactul reinvestirii fondurilor economisite și creșterii încrederii investitorilor în mediul de afaceri din Republica Moldova.

Cea de a doua direcție prioritară a Strategiei vizează îmbunătățirea accesului IMM-urilor la finanțare. Problema susținerii prin finanțare a agenților economici din sfera businessului mic și mijlociu este actuală atât pentru statele cu o economie de piață funcțională, cât și pentru cele cu una mai modestă, caracteristic fiecărui stat în parte sunt doar politicile promovate în direcția dată. Măsurile care au fost luate pentru a extinde accesul la mijloacele financiare ale IMM-urilor din Republica Moldova, în ceea ce privește politicile și programele de stat, au fost considerabile. Legea Nr.1 din 16 martie 2018 „cu privire la organizațiile de creditare nebanară” a adus diferite forme de finanțare alternativă sub o singură umbrelă de reglementare, consolidând, de exemplu, reglementările de leasing financiar. O altă realizare, este prezența în Republica Moldova a două fonduri de garantare a creditului. Principalul avantaj al fondurilor de garantare este, că acestea fac posibilă, pe de o parte, reducerea riscului împrumuturilor bancare și, pe de altă parte, atragerea nivelului maxim posibil de resurse financiare pentru IMM-uri. Politicile întreprinse s-au concretizat și în promovarea Legei Nr.122 privind Birourile Istoriilor de Credit. Astfel, Biroul Istoriilor de Credit din Republica Moldova, este prima companie specializată din Republica Moldova creată în scopul formării, prelucrării, stocării și prezentării informației, care caracterizează respectarea de către debitori a obligațiilor asumate prin contractele de credit, menită să sporească transparența sectorului financiar. Prin urmare, Biroul devine un instrument eficient ce poate contribui la diminuarea gajului perceput de bănci la acordarea creditului, iar prin aceasta să faciliteze obținerea surselor de finanțare pentru IMM-uri. Băncile comerciale continue să

reprezintă principala sursă de finanțare pentru IMM-urile din Moldova. Cu toate acestea, băncile comerciale manifestă adesea o atitudine rezervată și nu au curajul să împrumute IMM-urile în volumul necesar, motivate atât de instabilitatea financiară caracteristică acestor companii, cât și de calitatea scăzută a planurilor de afaceri prezentate de IMM-uri.

Conform raportului Băncii Mondiale, segmentul băncii a fost afectat în mod deosebit de criza sectorială din 2014-2015, reflectată ulterior prin scăderea creditului intern acordat sectorului privat de la 35,7% din PIB în anul 2013 la 22,8% în anul 2017, cu o revenire în anul 2018, pe fundalul pierderii încrederii și credibilității investitorilor străini.

Politicile de susținere a IMM-urilor înglobează și programele de stat care sunt văzute drept un mecanism mai puțin durabil. Printre cele mai de succes programe de suport adresate sectorului IMM amintim: programul național „Start pentru tineri: o afacere durabilă la tine acasă”; programul „Femei în afaceri”; Programul de Atragere a Remitentilor în Economie (PARE 1+1) etc.

Totodată, accesul IMM-urilor la suport financiar din partea statului prin intermediul programelor amintite trebuie să fie asigurat pe condiții transparente și nediscriminatorii. Practica europeană a recurs la introducerea așa numitei reguli „de minimis”, care presupune stabilirea unei limite financiare a suportului de care ar putea beneficia o întreprindere. În Republica Moldova există regula, că un IMM care a beneficiat de suport financiar în cadrul unor programe nu va fi eligibil pentru altele. Totuși, acest proces nu este monitorizat suficient, iar agenții businessului mic și mijlociu deseori practică ascunderea faptului că au mai beneficiat de careva programe, recurgând la înșelăciuni cu scopul atragerii unei susțineri financiare nerambursabile cât mai mari. În contextul situației create, venim cu recomandarea creării unei baze de date la nivel național, care va putea fi accesată de toți donatorii de suport financiar, și în care vor fi introduse datele acelor întreprinderi ce au beneficiat de suport și nu mai sunt eligibili pentru atragerea acestuia pe o anumită perioadă de timp. Insistăm asupra ideii, că monitorizarea procesului de alocare nediscriminatorie a suportului financiar va contribui pozitiv la o distribuire proporțională a ajutorului pe sector. O provocare totuși va fi atât stabilirea limitei potrivite a suportului financiar, cât și a perioadei pentru care un alt ajutor nu va fi acordat.

Potrivit Indicatorului Competitivității Globale din 2019, Republica Moldova se clasifică pe locul 86 în cadrul a 141 de țări, sistemul financiar, inclusiv finanțarea IMM-urilor (clasificat pe locul 124 și, respectiv, 93), rămânând unul dintre aspectele cele mai problematice, în pofida îmbunătățirii ușoare comparativ cu anul 2018. În acest context, nu putem să nu remarcăm faptul că, în Republica Moldova „meniul finanțărilor” adresat IMM-urilor este sărac în opțiuni, dar destul de costisitor. Astfel, ofertele de finanțare a IMM-urilor din Republica Moldova se reduc fie la: folosirea surselor proprii de finanțare sau la utilizarea surselor externe de finanțare, atrase temporar în circuitul economic al întreprinderii, care cel mai frecvent se rezumă la credite sau împrumuturi bancare și leasing.

Pe piața de creditare a IMM-urilor autohtone lipsesc cu desăvârșire astfel de instrumente precum: capitalul de risc sau factoringul. Mai mult de atât, nici primisele adoptării unei baze legislative care ar face posibilă diversificarea opțiunilor de finanțare a IMM-urilor nu au fost soldate până la moment cu succes. În contextual dat, în vederea facilitării accesului IMM-urilor la resurse financiare venim cu următoarele propuneri:

- susținerea apariției unei rețele regionale de fonduri de garantare pentru IMM-uri;
- crearea unei baze de date la nivel național cu privire la beneficiarii programelor de suport financiar a IMM-urilor;
- înființarea unui Birou unic al ofertelor de finanțare adresate IMM-urilor autohtone, completat și actualizat permanent, care să comaseze toată informația referitoare la programele de finanțare de stat și cele a donatorilor internaționali;
- adoptarea cadrului legal necesar pentru activitatea fondurilor cu capital de risc și factoring în scopul diversificării opțiunilor de finanțare a IMM-urilor.

Manifestăm speranța, că infiltrarea propunerilor nominalizate în mediul financiar moldovenesc vor contribui substanțial la facilitarea accesului IMM-ilor la finanțare.

Cea de a treia direcție prioritară a Strategiei vizează dezvoltarea capitalului uman prin promovarea competențelor și culturii antreprenoriale. Lipsa infrastructurii de asistență informațional-consultativă și de dezvoltare a potențialului activității de întreprinzător, în special la nivel regional, calificarea insuficientă a personalului, nivelul redus de pregătire și de cultură a spiritului de întreprinzător din IMM-uri continue să fie o piedică în calea dezvoltării afacerii.

Mai mulți directori de bănci au invocat drept una dintre cauzele de bază a refuzului de acordare a creditului calitatea joasă a planurilor de afaceri. În contextul dat, devine evident, că proprietarii IMM-urilor pentru a-și dezvolta afacerea au nevoie de transfer de cunoștințe. În această direcție au fost întreprinși primii pași, prin demararea mai multor programe de instruire a antreprenorilor, printre care ținem să menționăm:

1. Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET), care a avut drept principal obiectiv: dezvoltarea aptitudinilor antreprenoriale ale tinerilor, facilitarea accesului acestora la resurse financiare necesare inițierii și dezvoltării unei afaceri proprii în zona rurală;
2. Programul Gestiunea Eficientă a Afacerii (GEA), obiectivul căreia consta în sporirea calificării în domeniul antreprenoriatului pentru asigurarea gestionării eficiente a afacerii proprii;
3. Programul Moldo-German de Sporire a Calificării Managerilor (CCI), care este destinat formării noii generații de manageri contemporani, capabili să-și desfășoare afacerea cu succes atât în țară, cât și pe piața externă.

În contextul dat, în vederea promovării culturii antreprenoriale și a performanțelor manageriale ale IMM-urilor venim cu următoarele propuneri:

- dezvoltarea culturii antreprenoriale prin introducerea modulelor de pregătire la nivel de școală, licee, facultăți;
- extinderea serviciilor de consultanță și de pregătire profesională pentru manageri și antreprenori în cadrul organizațiilor de suport a IMM-urilor;
- îmbunătățirea cooperării dintre mediul academic, centre de cercetare și IMM-uri;
- crearea și dezvoltarea incubatoarelor de afaceri, promovarea deschiderii acestora în cadrul instituțiilor de învățământ superior din țară.

Manifestăm speranța că, propunerile nominalizate vor avea un impact pozitiv atât la nivel microeconomic – prin crearea unei mase critice de antreprenori ce vor poseda cunoștințe și aptitudini necesare inițierii unei afaceri, cât și la nivel macroeconomic – prin schimbarea treptată a gândirii antreprenoriale în societate, fapt care ireversibil va atrage după sine procesul reformelor economice.

Cea de a patra direcție prioritară a Strategiei este orientată spre sporirea competitivității IMM-urilor. În ultimii ani în Republica Moldova au fost demarate un șir de proiecte cu caracter public-privat și finanțare internațională, menite să contribuie la creșterea capacităților de inovare și competitivitate a IMM-urilor, printre care:

1. Proiectul de Ameliorare a Competitivității (PAC), care avea drept scop consolidarea competitivității IMM-urilor din Moldova prin intermediul îmbunătățirii calității produselor și serviciilor acestora;
2. Programul acordării consultanței de către experții din Germania (SES), care urmărea facilitarea accesului IMM-urilor la cunoștințele inovative internaționale;
3. BAS Moldova al BERD, care urmărea dezvoltarea și creșterea competitivității IMM-urilor;
4. Acordarea Consultanței de către Experții din Olanda (PUM), prin care s-a precăutat facilitarea accesului IMM-urilor la cunoștințe inovative internaționale;
5. Proiectul Ridicarea Competitivității și Consolidarea Întreprinderilor (CEED II), care și-a propus creșterea competitivității companiilor moldovenești pe piața mondială prin creșterea și extinderea domeniilor cheie în creșterea vânzărilor și investițiilor;

6. Programul Cadrul 7, ce oferea suport financiar pentru creșterea capacităților de inovare și competitivitate a IMM-urilor și implicarea nemijlocită în procesul de cercetare sau externalizare a necesităților de cercetare-dezvoltare ale acestora.

În ultimii ani au fost create mai multe incubatoare de afaceri și ulterior extinsă și o rețea de incubatoare, au fost deschise parcuri industriale și efectuate studii de fezabilitate pentru „clonarea” lor regională. Această infrastructură de sprijin este extrem de importantă pentru IMM-uri, deoarece contribuie la activitatea lor eficientă, oferindu-le oportunități de lansare și extindere a afacerii.

Competitivitatea bazată pe inovare trebuie să devină o prioritate pentru IMM-urile naționale. Cu toate acestea, experții au constatat că, în cazurile în care întreprinderile mici nu dispun de resurse, inovația ar avea de suferit. Politicile promovate în Republica Moldova nu stimulează suficient activitatea de inovare și prin urmare capacitatea de inovare a IMM-urilor din Moldova este redusă. În pofida faptului, că Codul Științei și Inovării prevede, că finanțarea cercetării și dezvoltării ar trebui să fie de cel puțin 1% din PIB-ul anual, această prevedere nu este respectată, iar finanțarea bugetară este sub această sumă. Astfel realizăm, că proiectele și acțiunile nominalizate anterior constituie doar primele cărămizi în clădirea sectorului competitiv a IMM-urilor, iar pentru amplificarea acestui proces de lungă durată găsim absolut necesară asigurarea calității produselor și serviciilor IMM-urilor în conformitate cu standardele europene și promovarea unor politici de susținere mai „agresive”, adresate în special acelor entități care promovează inovația.

Cea de a cincea direcție prioritară a Strategiei urmărește facilitarea dezvoltării IMM-urilor în regiuni. În prezent, se înregistrează vădite discrepanțe între municipiile Chișinău, Bălți și restul Republicii. Densitatea IMM-urilor în Chișinău atinge circa 70% din totalul IMM-urilor pe țară. Situația creată, a accentuat clar pentru Guvernul Republicii Moldova necesitatea promovării unei politici intense de dezvoltare regională. Un rol semnificativ în cadrul acestei direcții le-a revenit programelor de suport a IMM-urilor, care primordial sunt adresate antreprenorilor din zonele rurale ale țării, care doresc să inițieze sau să dezvolte o afacere. Totodată, dezvoltarea regională a infrastructurii de suport a IMM-urilor, incubatoarele de afaceri și parcurile industriale își poate aduce aportul său la o dezvoltare și apariție mai echilibrată a afacerilor mici și mijlocii pe regiuni.

Cea de a șasea direcție prioritară a Strategiei face referire la dezvoltarea parteneriatelor în afaceri. În anul 2008 a fost aprobată Legea nr. 179 – XVI cu privire la parteneriatul public-privat, dar aceasta nu conține reglementări speciale privind accesul IMM-urilor la contractele publice. În prezent, facilitățile acordate activităților economice în ansamblu, nu favorizează în mod special IMM-urile. Analizând situația în domeniul businessului mic și mijlociu, putem ușor observa, că mai este un drum lung de parcurs până la îndeplinirea de către stat a tuturor facilităților solicitate de agenții businessului mic și mijlociu. În prezent, IMM-urile din Republica Moldova se confruntă cu lipsa unui mecanism eficient de cooperare, coordonare și consultanță cu autoritățile publice centrale și locale. Cauza o găsim în special în capacitățile instituționale reduse ale asociațiilor de business – organizații împuternicite să reprezinte interesele antreprenorilor autohtoni în dialogul public-privat. Majoritatea asociațiilor de business din țară nu reușesc să satisfacă necesitățile IMM-urilor și nu corespund criteriilor de activitate propuse de organizațiile internaționale.

Concluzii

În fundamentarea reflecțiilor de mai sus, concluzionăm că politicile care au fost promovate până acum pentru a sprijini și dezvolta IMM-urile din Moldova, nu au reușit pe deplin să contribuie la susținerea și dezvoltarea sectorului. IMM-urile din Republica Moldova se confruntă cu un număr mare de provocări, atât la nivel global, cât și local. În opinia autorilor, dezvoltarea IMM-urilor implică o soluție exhaustivă concretizată în:

- dezvoltarea instrumentelor de finanțare adresate IMM-urilor, adecvat nevoilor lor în ceea ce privește accesibilitatea și volumul, care ar fi realizabil prin combinarea eforturilor statului, sectorului bancar și a agenților businessului mic și mijlociu;
- implementarea unei abordări selective a sprijinului de stat pentru IMM-urile care promovează inovațiile;
- promovarea facilităților fiscale adresate IMM-urilor;
- adoptarea cadrului legal privind capitalul de risc și crearea unui fond de risc național, care ar putea fi o sursă alternativă de finanțare pentru IMM-urile locale;
- dezvoltarea infrastructurii de inovare și înființarea centrelor de intermediere a inovării și conectarea acestora la rețele internaționale specializate;
- dezvoltarea parteneriatelor dintre organizațiile de cercetare, mediul academic și IMM-uri.

Privind retrospectiv, observăm că Republica Moldova a înregistrat mai multe rezultate pozitive prin prisma politicilor de susținere a sectorului businessului mic și mijlociu, promovate în cadrul Strategiei de dezvoltare a IMM-urilor 2012-2020. Cele mai valoroase rezultate s-au concretizat în: promovarea programelor de cultură antreprenorială, sprijin pentru inițierea afacerii acordat tinerilor antreprenori, extinderea sistemului de garantare a creditelor, servicii extinse de e-guvernare și o platformă de dialog public-privat inițiată.

Totodată, în conformitate cu raportul OECD Indicele politicilor IMM pentru țările partenere din Est 2020, Republica Moldova a înregistrat progrese moderate în dezvoltarea unui mediu de afaceri favorabil pentru IMM-uri. În viitor, Moldova ar trebui să se concentreze pe promovarea unor condiții de concurență echitabilă pentru toate întreprinderile, printr-o politică de concurență eficientă și o justiție transparentă și independentă. Guvernul ar trebui să promoveze și să implementeze politici de supraviețuire pentru a extinde capacitățile dinamice, a stabili noi parteneriate și a dezvolta inovații tehnologice. Rămâne o muncă considerabilă de făcut pentru a promova învățarea antreprenorială, inclusiv îndeplinirea cerințelor specifice de competențe ale IMM-urilor. Internaționalizarea limitată a IMM-urilor moldovenești este o provocare pe termen lung. În plus, Moldova ar putea sprijini în continuare activitățile de inovare ale IMM-urilor și tranziția acestora către economia verde. Un sector IMM dezvoltat va contribui esențial la reconfigurarea economiei Republicii Moldova, atât prin oportunități masive de angajare, cât și prin competitivitate și dinamism.

Bibliografie

1. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020: nr. 685 din 13.09.2012. Monitorul Oficial al Republicii Moldova [baza de date locală]. 2012, nr. 198-204. Disponibil prin sistemul informatic Legislația Republicii Moldova.
2. Stratan, A., Novac, A., Maier, L. (2018) Inovarea ca factor de dezvoltare a IMM din Republica Moldova. Revista Intellectus, nr.2, Chișinău, p.58-68.
3. OECD et al. (2020), SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2020: Assessing the Implementation of the Small Business Act for Europe, SME Policy Index, European Union, Brussels/OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/8b45614b-en>.
4. International Monetary Fund, Technical Assistance Report (2021) report. ‘Republic of Moldova Country Governance Assessment’ <https://www.ifc.org/>
5. World Bank (2019), *Doing Business 2020*, World Bank, Washington, DC, <http://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness>.

DIASPORA IN THE CONTEXT OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRIES OF ORIGIN

DIASPORA ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII ECONOMICE A ȚĂRILOR DE ORIGINE

Nelly FILIP⁴, doctor, conferențiar universitar

Natalia BRANAȘCO,⁵ doctor, conferențiar universitar

Abstract: *In the context of globalization, migration processes have a significant impact on the formation of the modern international system. In bilateral interstate relations, the diaspora acts as a connecting link. The policy of the state of residence in relation to the diaspora can influence foreign policy decisions, and is also an indicator of the attitude towards the homeland of the diaspora. States can use the resource of the diaspora for the realization of national interests, for example, in establishing relations with foreign partners. In this case, the diaspora provides an economic, cultural and linguistic presence. The diaspora is directly involved in the life of the host society and has the opportunity to create a positive image of their homeland, the level of participation in this is not only state, but can also be of a private nature.*

Key words: *migration, migrants, countries of origin, countries of destination, diaspora, remittances, economic development.*

JEL CLASSIFICATION: F22

Migrația forței de muncă ca formă a relațiilor economice internaționale creează posibilități de eficientizare a economiei în țările receptoare de forță de muncă, de depășire a sărăciei în țările donatoare și de repartizare mai rațională a resurselor de muncă la scară globală, ceea ce contribuie la creșterea produsului global. Fluxurile de migranți sunt dominate de oameni social activi, apti de muncă, motivați pentru muncă eficientă. Migranții de muncă reprezintă pentru țările implicate în procesul migraționist în același timp și capital uman, și consumatori, și contribuabili/solicitanți de asistență socială de stat. În calitate de capital uman, migranții reprezintă forța de muncă cu o anumită educație, experiență profesională și bagaj de cunoștințe, în care au investit indivizii, familiile și statul.

În contextul globalizării, procesele de migrație au un impact semnificativ asupra formării sistemului economiei mondiale, o tendință fiind și creșterea continuă a numărului de diaspore din lume. Diaspora are un rol deosebit în relațiile internaționale, deoarece se regăsesc între două țări, împărtășesc două culturi și mențin relații sociale în două societăți. Rezumând, observăm că diasporele sunt punți politice și culturale între două țări. Ei sunt de facto ambasadorii culturali ai țării lor de origine în țara gazdă și ai țării gazdă în patria lor istorică.

Diasporele dețin un rol atât în politica internă, cât și în cea internațională. Astfel, acestea pot influența atât politica internă a patriei lor, cât și politica internă a țărilor gazdă în ceea ce privește problemele care le interesează. În domeniul relațiilor internaționale, acestea pot influența decizii privind politica externă a țării, precum și deciziile organizațiilor internaționale. Un exemplu de astfel de cooperare între diaspora și țara de origine este cooperarea dintre evreii americani și guvernul israelian în ceea ce privește securitatea Israelului. Chiar se susține că oamenii din diaspora au sentimente mai puternice de ostilitate față de dușmanii istorici ai patriei lor etnice și au o viziune etno-națională mai maximalistă [Актацатурова М, 2000]. În acest context, ei susțin

⁴ Doctor, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău, str. Bănulescu-Bodoni, 61, www.ase.md, nfilip@mail.ru

⁵ Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Bălți, str. Pușkin, 38, www.usarb.md, natali_bran@yahoo.com

ceea ce este considerat important pentru ei și nu pentru guvernul țării lor de origine, astfel pot să apară dezacorduri între diasporă și țara lor de origine, ca de exemplu diferențele de politică externă din trecut între guvernul irlandez și americanii irlandezi față de Irlanda de Nord. Diasporele sunt adesea implicate în conflicte etnice sau internaționale, fie ajutând la rezolvarea conflictelor, fie incitând conflictul. Există cazuri în care diasporele celor două părți aflate în conflict au găsit un limbaj comun în țara neutră în care trăiesc, de exemplu ciprioții greci și ciprioții turci, care interacționează în liniște în Marea Britanie pe baza originii geografice comune [Амелин В., 2008]. În unele cazuri de criză financiară, diasporele s-au mobilizat atât pentru a strânge fonduri, cât și pentru a sprijini investițiile în țările lor de origine. În timpul ultimei crize economice din Grecia, diaspora greacă, în principal în SUA, a participat la diverse activități care au avut ca scop rezolvarea problemelor cauzate de criză, care vizează dezvoltarea economiei elene prin investiții [King R., 2014].

După ce s-au găsit într-un loc nou, imigranții, de regulă, se străduiesc să se unească nu numai pentru a supraviețui, ci și pentru a-și păstra obiceiurile, tradițiile, limba într-un mediu străin, adesea foarte ostil, etno-cultural. În acest scop, fie se alătură diasporelor existente, fie creează altele noi. Drept urmare, numărul de diasporă din lume este în continuă creștere. În acest context, evidențiem cele mai numeroase diaspora din lume, conform datelor prezentate în enciclopedia Wikipedia: diaspora chineză – circa 50 mil persoane, diaspora indiană – 25 mil persoane, diaspora rusă – 25 mil persoane, diaspora poloneză – 21 mil persoane, diaspora ucraineană – 12 mil persoane, diaspora armeană – 8 mil persoane, diaspora evreiască – 8 mil persoane, diaspora italiană – 8 mil persoane, diaspora greacă – 7 mil persoane, diaspora vietnameză – 4 mil persoane, diaspora turcă – 3,5 mil persoane, diaspora bielorusă – 3,5 mil persoane etc.

În același timp, s-a amplificat și rolul diasporei din punct de vedere economic, socio-cultural și politic. În relațiile interstatale bilaterale, diaspora acționează ca o punte de legătură. Politica statului de reședință în raport cu diaspora poate influența deciziile de politică externă și este, de asemenea, un indicator al atitudinii față de țara de origine a migranților. Țările lumii pot prin intermediul diasporei să stabilească relații de colaborare cu alte țări, prezentând suport lingvistic, cultural și economic. Diaspora este direct implicată în viața societății din țara-gazdă și are posibilitatea de a crea o imagine pozitivă a țării din care provin. În vederea dezvoltării relațiilor interstatale, țara gazdă creează deseori un sistem eficient de interacțiune a diferitelor instituții ale societății cu asociațiile diasporei, ținând seama de interesele naționale ale patriei lor.

G. Sheffer identifică existența următoarelor tipuri de diasporă:

- a) diasporă cu adânci rădăcini istorice (aceasta include armenii, evreii și chinezii);
- b) diasporă „latente” (americani în Europa și Asia și scandinavi în SUA);
- c) diasporă „tinere” (sunt formate din greci, polonezi și turci);
- d) diasporă „incipiente”, adică cele care se află abia la etapa inițială a formării lor (abia încep să fie formate din coreeni, filipinezi);
- e) diasporă „fără adăpost”, adică nu au un stat „propriu” (diasporele kurzilor, palestinienilor și rommilor);
- f) diasporă „etno-naționale” este cel mai răspândit tip de diasporă;
- g) diasporă „împrăștiată” și diasporă care trăiesc compact [Sheffer G., 2003, p. 165].

Un rol important al diasporei este participarea activă la menținerea, dezvoltarea și întărirea culturii spirituale a poporului său, la cultivarea tradițiilor și obiceiurilor naționale, la menținerea legăturilor culturale cu patria lor istorică. Dar funcția principală a diasporei este de a păstra identitatea etnică sau sentimentul de apartenență la un anumit grup etnic. Rolul social al diasporei este important prin activitatea privind protecția socială a membrilor diasporei, protecția drepturilor acestora, obținerea de garanții și securitate pentru oameni. Importanța politică a diasporei devine din ce în ce mai mare, ceea ce se manifestă sub forma promovării intereselor diasporei, precum și în diferite măsuri luate de diaspora pentru a obține drepturi și garanții suplimentare. Diverse organizații din cadrul diasporei acționează deseori ca o forță în opoziție cu guvernul țării de origine

și, în acest scop, folosesc o varietate de mijloace - de la publicarea ziarelor până la formarea opiniei publice pentru a lupta împotriva forțelor politice care sunt inacceptabile pentru ei [Тощенко Ж., 1996, p. 40].

Diaspora îndeplinește un șir de funcții importante din punct de vedere social-economic (tabelul 1).

Tabelul 1. Funcții social-economice ale diasporei

Funcția	Conținutul
Conservarea identității naționale	dezvoltarea conștientizării etnice, conservarea limbii și culturii.
Integrare economică	diasporele mari pot forma o nișă națională în economia țării, organizează întreprinderi formate din reprezentanții săi, ceea ce contribuie la integrarea economică rapidă a acestora.
Protecție socială	diasporele își apără membrii săi în diferite conflicte economice și sociale și le oferă, de asemenea, diverse tipuri de asistență și servicii.
Adaptare	fiind parte a diasporei, reprezentanții unei minorități etnice se adaptează rapid într-o nouă țară, simțindu-se într-o societate familiară și simțind sprijinul din partea ei.
Educație și socializare	copiii moștenesc tradițiile poporului său, limba și cultura acestuia, deoarece primesc o educație adecvată în familie și în diaspora în general, care este capabilă să își creeze propriile școli și să publice ziare și reviste naționale.

Sursa: [Тощенко Ж., 1996]

Pe lângă aceste funcții pozitive, se remarcă și consecințe negative ale formării diasporelor, precum tensiunea interetnică în creștere. Acest fapt este cauzat de izolarea membrilor, ceea ce conduce la formarea unei opinii părtinitoare față de cetățenii țării în care trăiesc ei înșiși, din cauza înstrăinării sociale a diasporei din care fac parte.

Contribuția diasporei și anume a muncitorilor calificați la succesul și dezvoltarea economică a țărilor-gazdă, în special în domeniul cercetării, inovării și antreprenoriatului, este recunoscută pe larg – se cunoaște ca exemplu numărul câștigătorilor Premiului Nobel din partea SUA, născuți în străinătate, sau numărul celor care au întemeiat companii globale în domeniul tehnologiilor înalte, cum ar fi Intel sau eBay și alte afaceri de succes [Vedran, H., 2004]. Germania și-a declarat intenția de a angaja anual treizeci de mii de profesioniști de peste hotare. Într-un asemenea mod țările receptoare de migranți își rezolvă problema asigurării cu forță de muncă calificată, obținând beneficii indiscutabile. În același timp, țările receptoare de migranți înalt calificați acordă tratamente preferențiale acestor persoane, în special facilități fiscale. De exemplu, în regiunea Quebec din Canada, personalul din secțiile de cercetare și dezvoltare din întreprinderi beneficiază de scutire de impozite de 75% din venitul personal pentru perioada de 5 ani. Desigur, țara receptoare de migranți intelectuali beneficiază de efectul capitalizării talentelor străine. De exemplu, în fiecare an studenții străini contribuie cu peste 7 miliarde de dolari americani la economia SUA. Totodată, SUA cheltuiesc mult mai mult pentru activitatea didactică decât UE. Și ca urmare, SUA au cu 78% mai multe patente pe cap de locuitor decât Europa, care este mai slab dezvoltată în domeniul tehnologiilor informaționale și al biotehnologiilor. Totuși, observăm faptul că imigranții reprezintă o rezervă pe piața muncii, fiind angajați în cazuri de necesitate, dar și sunt concediați primii în cazul apariției dezechilibrelor de pe piața muncii. Aprecierile privind impactul imigrației asupra creșterii economice sunt diferite. Majoritatea studiilor atestă faptul că influența este pozitivă, de exemplu, creșterea ratei migrației nete cu 1% duce la majorarea ritmului creșterii economice cu 0,1%, iar creșterea numărului populației (datorită imigranților) cu 1% poate să inducă creșterea PIB-ului cu 1,15%.

În același timp, diasporele ar putea aduce o contribuție importantă la dezvoltarea patriei sale, iar diaspora și organizațiile sale pot deveni un factor cheie în ajutarea și protejarea migranților în străinătate, în căutarea de noi piețe ale forței de muncă, în atragerea investițiilor, economiilor, transferului de tehnologie și dezvoltare inovatoare, educație de calitate, circulație și returnare de personal calificat.

Majoritatea țărilor de origine a migranților cu scop de muncă s-au confruntat cu un val în creștere de emigrare a forței de muncă calificate în ultimele decenii. La mijlocul anilor 1990, Comisia pentru Educație a Consiliului Europei a evaluat pierderea anuală a Rusiei din emigrarea profesioniștilor calificați la aproximativ 50 miliarde dolari. Țările est-europene și-au exprimat îngrijorarea pentru numărul mare al emigranților care se îndreaptă spre Canada, Statele Unite ale Americii, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia, Spania. Cu acest fenomen s-a confruntat și Polonia, imediat după aderarea la Uniunea Europeană (cel puțin 1 milion de polonezi – îndeosebi tineri și cu educație superioară, 90% dintre ei cu vârsta sub 35 de ani – au emigrat în țările vest-europene din 1991, majoritatea spre Marea Britanie și Irlanda). Această problemă este deosebit de acută pentru țările mici în curs de dezvoltare. Având în vedere importanța capitalului uman în cadrul procesul de creștere economică, un exod substanțial al creierelor ar putea împiedica dezvoltarea țărilor afectate de acest fenomen. Și România este afectată serios de exodul de creieri, ca exemplu, în sediul central al „Microsoft” din Seattle, limba română este a patra limbă vorbită după engleza, rusa și hindusa, iar în industria calculatoarelor din Germania, româna este a doua limbă vorbită.

În același timp, nu putem nega faptul că migrația are și puncte pozitive pentru țările de origine ale migranților.

Tabelul 2. Efectele pozitive ale migrației forței de muncă pentru țările de origine

Micronivel	Macronivel
1. Diversificarea surselor de venituri.	1.Reducerea tensiunilor pe piața muncii și reducerea ratei șomajului.
2. Îmbunătățirea situației materiale pe baza remitențelor.	2. Echilibrarea Balanței de Plăți Externe în baza remitențelor;
3. Creșterea statutului social al persoanelor beneficiare de remitențe.	3. Creșterea veniturilor Bugetului Public Național;
4. Acces la studii și servicii medicale de calitate.	4. Dezvoltarea pieței interne de consum.
5. Dezvoltarea micului business.	5. Dezvoltarea activității de antreprenariat de către migranții reînțorși.
6. Acumularea de către migranți a cunoștințelor, experienței, ceea ce contribuie la dezvoltarea capitalului uman.	6. Dezvoltarea relațiilor economice cu țările de destinație ale migranților.
	7. Dezvoltarea sectorului de servicii: bancare, de transport, comerciale, turistice.

Sursa: [Branasco, N., 2015, p. 192]

Membrii diasporei, simțindu-se străini în lumea din jur, se străduiesc să se sprijine reciproc, astfel în cadrul comunităților etnice, se formează reguli economice speciale. De exemplu, banii sunt împrumutați la o rată a dobânzii scăzută sau fără dobândă, deoarece succesul unui membru al diasporei atrage adesea consecințe pozitive pentru toată lumea. În general, există două abordări al impactul diasporei asupra fluxurilor financiare. Prima abordare constă în faptul că majoritatea banilor câștigați de membrii diasporei sunt transferați acasă către familiile lor, cum este și în cazul Republicii Moldova. A doua abordare este mult mai complicată și în același timp mai eficientă: acapararea gestionării financiare și industriale, iar chinezii au avut un succes deosebit în acest sens. Treptat, diaspora chineză a devenit o parte integrantă a multor capitale și orașe de coastă ale lumii. În același timp, spre deosebire de mulți alți emigranți, chinezii nu au rupt niciodată legăturile cu patria lor, simțindu-se mereu parte a poporului chinez.

Cele mai impresionante succese ale diasporei chineze au fost în Malaezia. Chinezii etnici reprezintă un sfert din populația acestei țări și controlează aproape complet economia. Situația este similară în Thailanda și Filipine, unde procentul etnicilor chinezi este mai mic, dar dețin întreprinderile și băncile cheie. Se consideră că fluxurile financiare pe care diaspora chineză a reușit să le redirecționeze către China au determinat în mare măsură creșterea economiei țării. Astfel, emigranții chinezi au furnizat 60% din toate investițiile în economia națională și tocmai atunci când China avea cel mai mult nevoie de ele - chiar la începutul reformelor [Brubaker R., 2005]. Este evident că și celelalte diaspore își ajută țările de origine prin investiții și transferuri

financiare. Efectiv, de la migrații care muncesc în țările bogate, vin mai mulți bani în țările în dezvoltare decât volumul total al ajutoarelor guvernamentale, împrumuturile bancare private, ajutoarele financiare și de consultanță ale FMI și BM. Remitențele, chiar dacă sunt direcționate spre consum, oricum induc un efect pozitiv de multiplicare.

În acest context, în situația Republicii Moldova, unde predomină migrația circulatorie care generează fluxuri masive de remitențe, observăm și efecte pozitive asupra bugetului public național din perspectiva migrantului-contribuabil. Acest fapt se manifestă prin intermediul creșterii veniturilor populației beneficiare de remitențe care, la rândul ei, își mărește consumul de mărfuri și servicii, atât autohtone, cât și importate, ceea ce induce creșterea volumului de impozite indirecte. Analizând datele statistice, constatăm o dependență puternică între fluxurile de remitențe și veniturile bugetului de stat formate din taxe pe consum, cum ar fi TVA, accize, taxe vamale. Reieșind din experiența altor state, evidențiem unele instrumente de stimulare a investiției remitențelor, care ar putea fi utilizate în perspectivă și în Republica Moldova. În primul rând, este necesar de încurajat deschiderea depozitelor bancare de către migrații, ceea ce ar spori ulterior posibilitățile de creditare din țară. În Israel, în acest domeniu, merită atenție emiterea de obligațiuni destinate diasporelor. Migrații, fiind motivați atât economic (prin dobândă), cât și moral (prin contribuția sa la dezvoltarea țării), procură aceste obligațiuni, fiind siguri că aceste resurse vor fi direcționate spre programe investiționale. Programul „Tres por Uno” a fost implementat în Mexic cu scopul motivării diasporei de a investi în infrastructura țării prin triplarea investițiilor sale (fiecare dolar investit de migrații este suplinit cu trei dolari veniți de la administrația publică locală, federală și centrală). Dar este evident faptul, că pentru atragerea masivă a remitențelor în țară se impune formarea culturii antreprenoriale în rândul populației și îmbunătățirea climatului investițional.

Un aspect important în acest domeniu este adoptarea și implementarea Strategiei naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia [Monitorul Oficial, nr. 4, 2019], care are ca scop dezvoltarea relațiilor cu cetățenii moldoveni care se află la muncă peste hotare sau deja sunt stabiliți într-o altă țară. Implementarea acestei Strategii are ca finalități dezvoltarea încrederii diasporei în procesele politice și economice din țară, formarea capacităților asociațiilor diasporei în vederea motivării și angajării cetățenilor în activități de voluntariat sau dezvoltare a comunității, programe de educație financiară ce ar mobiliza investițiile diasporei în țară.

Una dintre modalitățile de susținere și colaborare cu diaspora sunt congresele persoanelor originare din Republica Moldova, desfășurate odată la doi ani. Congresele reprezintă o formă eficientă de relaționare dintre instituțiile statului și diaspora, ce are ca scop stabilirea și extinderea contactelor cu cetățenii stabiliți peste hotare. La congresul din 2018 au fost prezenți 150 reprezentanți din diasporă, pentru care au fost organizate seminare tematice: Tehnici de confecționare a iei, Diplomatie în diaspora, Votul în diasporă ș.a. [Rusu R., 2017]. În aceeași ordine de idei, Biroul pentru Relații cu Diaspora în parteneriat cu Organizația Internațională a Migrației și Agenția Elvețiană pentru Cooperare și Dezvoltare, implementează un program nou, Diaspora Engagement HUB, din granturi tematice, destinat cetățenilor originari din Republica Moldova care activează în alte țări, inclusiv asociațiilor și grupurilor de inițiativă. Obiectivul programului este de a pune în valoare capitalul uman al diasporei și de a susține implementarea ideilor [Diaspora Engagement Hub].

Evident că membrii diasporei pot să contribuie la dezvoltarea economică a Republicii Moldova prin mai multe modalități:

- 1) orientarea utilizării remitențelor de la gospodării către investiții specifice, fie în afaceri, educaționale;
- 2) obținerea de resurse din partea instituțiilor de microfinanțare, care pot oferi instruire și sprijin pentru crearea de microîntreprinderi;
- 3) crearea propriilor afaceri în țară sau să investească în întreprinderi existente;

4) participarea la investiții de portofoliu [Rusu R., 2017].

În acest context, menționăm aici Programul PARE 1+1, pus în aplicare de guvern în anul 2010, ce are ca obiectiv redirecționarea potențialului uman și financiar al migranților moldoveni în dezvoltarea durabilă a țării, prin încurajarea creării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii de către muncitorii migranți și beneficiarii de remitențe. Cu suportul acestui program migrații moldoveni pot să revină în țară, pentru a-și valorifica experiența acumulată și economiile efectuate. Statistica acestui program este una frumoasă: până în prezent au fost finanțate cu 367,63 mil lei 1757 de contracte, investiția totală în economia națională fiind de 1080,15 mil lei, iar 640 de moldoveni au revenit acasă [ODIMM, 2021].

În ultimul timp se înregistrează o reîntoarcere a migranților elitari „pierduți” anterior de țările în curs de dezvoltare, altfel spus este posibilă cvasi-inversare a exodului de creiere (brain-gain). Un exemplu proeminent este India, o țară dintre cei mai mari beneficiari ai ajutorului internațional pentru dezvoltare și privită ca o țară care suferă cel mai mult din urma exodului de creiere. Astăzi, India a început să profite de re-migrația experților săi anterior „pierduți” în SUA. Astfel, India este un prim exemplu prin modul în care elitele din Lumea a Treia (foști emigranți brain-drain) pot contribui la dezvoltarea țării lor de origine.

Este evident faptul, că pentru atragerea investițiilor diasporei se impune formarea culturii antreprenoriale în rândul populației și îmbunătățirea climatului investițional. Relația dintre dezvoltarea economică și migrația forței de muncă este foarte complexă, deoarece migrația este atât un factor determinant a dezvoltării economice, cât și un efect al mediului economic. În acest context, evidențiem importanța politicii migraționiste ca componentă a strategiei naționale de dezvoltare pe termen lung, ce are rolul de a soluționa problemele economice, sociale, politice, demografice și juridice provocate de migrația internațională a forței de muncă, cu impact direct asupra dezvoltării economice.

Bibliografie

1. Branașco N. *Migrația internațională a forței de muncă: tendințe și efecte social-economice*. Chișinău: Tipografia „Primex Com”, 2015. 268 p.
2. Brubaker, R. *The “diaspora” diaspora //Ethnic and racial studies*. N.Y., 2005. Vol. 28, №1.- P.1-19.
3. *Diaspora Engagement Hub*. Disponibil: <https://gfm.org/pfp/ppd/2644>
4. *Diaspora*. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Diaspora>
5. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 200 din 26.02.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni pentru anii 2016- 2018 privind implementarea acesteia*. Publicat în Monitorul Oficial, al Republicii Moldova nr.49-54, din 04.03.2016. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=363576>
6. King, R., Christou, A. *Second Generation “Return” to Greece: New Dynamics of Transnationalism and Integration*. International Migration. 2014. №. 6. P. 85-99.
7. Programul de atragere a remitențelor în economie (PARE 1+1). Disponibil: <https://www.odimm.md/ro/pare>
8. Rusu, R. *Diaspora în cadrul binomului migrație - dezvoltare: aspecte internaționale și naționale*. Administrarea Publică, nr. 4, 2017, p. 115-122.
9. Vedran, H. *Brain Drain. Treat to Successful Transition in South East Europe?* In: Southeast European Politics, 2004, nr. 5 (1). p. 76-93.
10. Аствацатурова, М., Савельев, В.Ю. *Диаспоры Ставропольского края в современных этнополитических процессах*. Ростов-на-Дону; Пятигорск, 2000. 256 с.
11. *Российская нация: становление и этнокультурное многообразие*. Амелин В.В., Аствацатурова М.А., Главацкая Е.М.. Институт этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая Российской академии наук. М., 2008
12. Трофимова, Е. Л. *Влияние диаспор на развитие межэтнических отношений*. Сибирский психологический журнал., 2005.
13. Тощенко, Ж.Т., Чаптыкова, Т.И. *Диаспора как объект социологического исследования*. Социс. М., 1996, №12.С. 33–42.
14. Шеффер, Г. *Диаспоры в мировой политике*. Диаспоры. М., 2003.№1. С. 162–184.

ECONOMIC SECURITY OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATIONS

SECURITATEA ECONOMICĂ A ÎNTRERPINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII ÎN CONDIȚIILE TRANSFORMĂRILOR DIGITALE

Diana IGNATIUC⁶, dr., conf. univ.

***Abstract:** Tranziția în economie de la relații și interacțiuni reale între agenții economici la cele informaționale (digitale), transformarea potențialului intelectual într-o resursă economică reală, apariția unor cerințe calitativ noi pentru funcționarea întreprinderilor precum și creșterea gradului de complexitate și a numărului de riscuri și amenințări pentru securitatea agenților economici - sunt principalele tendințe care caracterizează perioada transformărilor digitale. Digitalizarea a devenit o realitate a lumii afacerilor și o prerogativă a succesului în economia contemporană. Creșterea gradului de digitalizare a economiilor naționale, a nivelului de deschidere a comunicațiilor datorită transferului de informații către mass-media digitală nu numai că creează noi oportunități în toate domeniile activității social - economice, dar necesită, de asemenea, dezvoltarea de noi abordări pentru asigurarea securității a întreprinderilor indiferent de formele lor organizaționale și juridice de funcționare. Scopul acestui articol este de a analiza mecanismele asigurării securității economice a întreprinderilor mici și mijlocii în condițiile transformărilor digitale. Baza teoretico-metodologică a articolului se bazează pe principiile fundamentale ale teoriei securității economice, concepte, modele de asigurare a securității economice a entităților economice de diferite niveluri ierarhice. Au fost utilizate următoarele metode de cercetare: analiza factorială, comparația, analiza de conținut.*

***Key words:** securitate economică, digitalizare, politici de securitate economică, riscuri, amenințări*

JEL Classification: E02, F52, H11

1. Introducere

Nevoia de siguranță și securitate este una fundamentală pentru indivizi, grupuri, organizații, instituții și țării în ansamblu. Securitatea este definită de mulți autori ca lipsă a amenințărilor, deci este interpretată ca o situație (stare fizică a unui sistem și a mediului lui ambiant) în care lipsește orice fel de amenințare din partea factorilor exogeni și endogeni. Securitatea este abordată atât ca lipsă totală a unor amenințări, cât și ca menținere a acestora la un nivel care nu influențează nivelul de securitate al sistemului.

Una din caracteristicile de bază a sistemelor economice contemporane este digitalizarea. Dezvoltarea tehnologiilor digitale, cum ar fi inteligența artificială (IA), robotica avansată, conectivitatea pe scară largă, internetul obiectelor și volume mari de date, dispozitivele portabile, dispozitivele mobile și platformele online, schimbă natura și locația activităților economice tradiționale, oferă noi oportunități de valorificare a potențialului economic. În prezent, tehnologiile digitale furnizează servicii esențiale pentru toate sectoarele economiilor naționale. Aceste evoluții s-au accelerat fără precedent în perioada pandemiei de COVID – 19, ceea ce a permis atenuarea cu succes a unor provocări, însă, în același timp, pot genera noi amenințări și riscuri pentru securitatea economică a agenților economici.

Întreprinderile mici și mijlocii joacă un rol esențial pentru dezvoltarea sustenabilă a economiilor naționale. În condițiile digitalizării IMM – urile sunt nevoite să se adapteze la condițiile de activitate noi și să caute modalități eficiente de atenuare a riscurilor și amenințărilor securității lor economice. În acest context, în asigurarea securității economice a IMM – urilor în contextul digitalizării, statului îi revine rolul de creare a unui mediu favorabil activității economico

⁶ Email: ignatiuc.diana.dmitri@ase.md. Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM)

– financiare și sociale, care corespunde condițiilor specifice de activitate și permite satisfacerea nevoilor și cerințelor emergente ale pieței.

2. Aspectele teoretice privind securitatea economică

În cercetările științifice securitatea este interpretată drept categorie multi - dimensională, interdisciplinară și multi – criterială, tratată prin prisma abordărilor metodologice generale (precum, de exemplu, teoria generală a sistemelor (T.G.S.) [2] și teoria reproducerii [5]), a interacțiunii științelor naturii cu știința economică modernă (de exemplu, teoria catastrofică sau efectul Zeeman [3]), a modelării economico – matematice (teoria riscurilor) [1] sau a cercetărilor sociologice (teoria conflictului [4]).

În literatura științifică privind problemele asigurării securității, domeniile de securitate sunt clasificate astfel: economic, social, politic, penal, militar, informațional, ecologic, energetic, tehnico-științific, tehnologic. Toate domeniile de securitate se află într-o strânsă relație de interdependență.

Primele publicații ce se referă la problema securității economice datează de la începutul anilor ‘60. Cu toate acestea, cel mai mare interes pentru problema semnalată a apărut mai târziu, în anii ‘80-‘90. Anume în această perioadă apar primele lucrări în care se încearcă sistematizarea datelor dispersate în domeniu securității economice și prezentarea lor sub formă de teorii, argumentate din punct de vedere științific. Drept rezultat, s-a format o știință independentă care studiază problemele securității economice – *ecosyst* (economic security of state).

Securitatea economică este asimilată cu „*siguranța zilei de mâine*”, cu solvabilitatea permanentă a agenților economici și, deseori, se interpretează în calitate de sinonim pentru termenii prosperitate, bunăstare, standard de viață decent/adevat, independență economică etc.

Conceptul de securitate economică se aplică sistemelor de diferite nivele ierarhice. Astfel, se evidențiază: securitatea economică internațională, securitatea economică a statelor, securitatea economică a unor regiuni, securitatea economică a întreprinderilor, organizațiilor și securitatea economică personală.

Securitatea economică a întreprinderilor este starea relațiilor economice, juridice, organizaționale și de producție, precum și totalitatea resurselor materiale și intelectuale care asigură stabilitatea de funcționare a întreprinderii, succesele financiare și comerciale, dezvoltarea lor științifică și tehnologică progresivă. Securitatea întreprinderilor este o stare a sistemului industrial și economic în care funcționează mecanismele de prevenire sau de diminuare a impactului amenințărilor la adresa stabilității de funcționare și de dezvoltare a întreprinderii. Asigurarea securității economice a întreprinderii presupune: realizarea unor performanțe financiare înalte și a unui nivel sigur de stabilitate financiară, asigurarea independenței tehnologice și a competitivității capacităților tehnologice și a potențialului de producție, eficiența funcționării sistemului de management, optimizarea structurii întreprinderii, un nivel ridicat al sistemului de protecție ecologică, o protecție juridică calitativă a tuturor domeniilor de activitate, protecția mediului informațional, siguranța personalului, a capitalului, a bunurilor și a intereselor comerciale ale întreprinderii.

3. Rolul IMM – urilor în dezvoltarea sustenabilă a economiilor naționale

Întreprinderile mici și mijlocii joacă un rol esențial pentru dezvoltarea sustenabilă a economiilor naționale. Acestea creează noi locuri de muncă, accelerează implementarea inovațiilor și a tehnologiilor noi, încurajează incluziunea socială și sunt mai receptive la nevoile sociale emergente. Rolul și locul IMM-urilor în sistemul socio-economic al țării în diferite etape au fost evaluate în mod diferit în cercetările științifice. Astfel, de exemplu, A. Marshall la sfârșitul anilor 1890 a corelat antreprenoriatul cu inovația. El a menționat că un inventator sau un antreprenor care implementează inovațiile poate fi considerat creatorul unei noi ordini social - economice. J.A.Schumpeter în lucrările sale interpretează IMM ca un fel de acumulatori de transformări și inovații economice. În teoria firmei, R. Coase evidențiază rolul coordonator al

întreprinderilor în cadrul economiilor naționale. În lucrarea sa „Piața: cum să devii un lider. Practică și principii ” publicată în 1984 P. Drucker a remarcat oportunitatea dezvoltării unei societăți antreprenoriale. Conform teoriei lui Drucker în noua societate a informației caracterizată prin schimbări constante, întreprinderile au menirea să se adapteze la situația transformărilor periodice, când acestea din urmă nu mai sunt percepute ca excepții și devin normă.

Flexibilitatea și adaptabilitatea sectorului IMM sunt considerate trăsături esențiale pentru depășirea perioadelor de criză economică, fiind extrem de relevante pentru perioada actuală de criză pandemică.

4. Politici de asigurare a securității economice a IMM – urilor în contextul transformărilor digitale

În activitatea sa întreprinderile sunt nevoite să se adapteze la condițiile de instabilitate politică și socio-economică și să caute noi modalități de atenuare a riscurilor și amenințărilor securității lor economice. Gradul înalt de uzură fizică și morală a mijloacelor fixe, insuficiența resurselor financiare, deficitul de forță de muncă, necesitatea cuceririi noilor piețe de desface și racordării proceselor de producție și de prestare a serviciilor la noi cerințe etc. sunt principalele surse de riscuri și amenințări a securității economice a întreprinderilor din Republica Moldova. Gradul de intensitate și numărul acestora au crescut considerabil în condițiile pandemiei COVID – 19. Ca urmare, apare necesitatea elaborării și implementării *politicilor de asigurarea a securității economice* orientate spre atenuarea riscurilor și a amenințărilor la adresa securității activității de antreprenariat [6]. Putem evidenția următoarele elemente principale ale sistemului de securitate economică al întreprinderilor [7]:

- protecția secretelor comerciale și confidențialitatea informațiilor;
- securitatea sistemelor informaționale;
- securitate internă;
- securitate financiară;
- securitatea evenimentelor culturale, publice și de publicitate;
- securitatea angajamentelor contractuale;
- securitatea transportului de pasageri și de mărfuri;
- etc.

În condițiile intensificării proceselor de regionalizare și internaționalizare a economiilor naționale și a creșterii rolului și al impactului tehnologiilor informaționale asupra activității întreprinderilor, politicile de asigurare a securității economice a IMM – urilor vizează în special reducerea riscurilor de antreprenoriale și protecția intereselor economice.

Scopul principal al politicilor de asigurare a securității economice a IMM – urilor în contextul transformărilor digitale reprezintă *crearea condițiilor pentru dezvoltarea socio-economică durabilă al întreprinderilor, menținerea viabilității și stabilității lor economice sub influența factorilor interni și externi nefavorabili (generatori de riscuri și amenințări)*. În același timp, principalele **obiective** al politicilor de asigurare a securității economice a IMM – urilor sunt:

- cercetarea și analiza informațiilor privind activitatea întreprinderilor, pentru depistarea operativă a surselor reale și potențiale de riscuri și amenințări precum și pentru prognozarea oportunităților de dezvoltare ale acestora;
- asigurarea integrității și a securității resurselor financiare și materiale, precum și a informațiilor confidențiale ale întreprinderilor;
- determinarea strategiilor optime de administrare și control;
- prevenirea atacurilor cibernetice;
- etc.

Astfel, **obiect** al politicii de asigurare a securității este starea economică stabilă a entităților economice în perioadele scurtă, medie și lungă de timp, stare caracterizată prin dinamica indicatorilor de rentabilitate în limita parametrilor de prag specifici și recomandați în domeniul dat de activitate.

5. Mecanismul de asigurare a securității economice a IMM – urilor în condițiile digitalizării

În condițiile transformărilor digitale accelerate, sunt necesare noi mecanisme de asigurare a securității economice a IMM – urilor. În linii generale prin *mecanism* de asigurare a securității înțelegem *totalitatea resurselor și a modalităților de utilizare, combinare și substituire a acestora pentru atingerea scopului și obiectivelor preconizate*. Conform opiniei mai multor cercetători, mecanismele de asigurare a securității economice a întreprinderilor mici și mijlocii pot fi împărțite în două grupe [8] (figura 1).

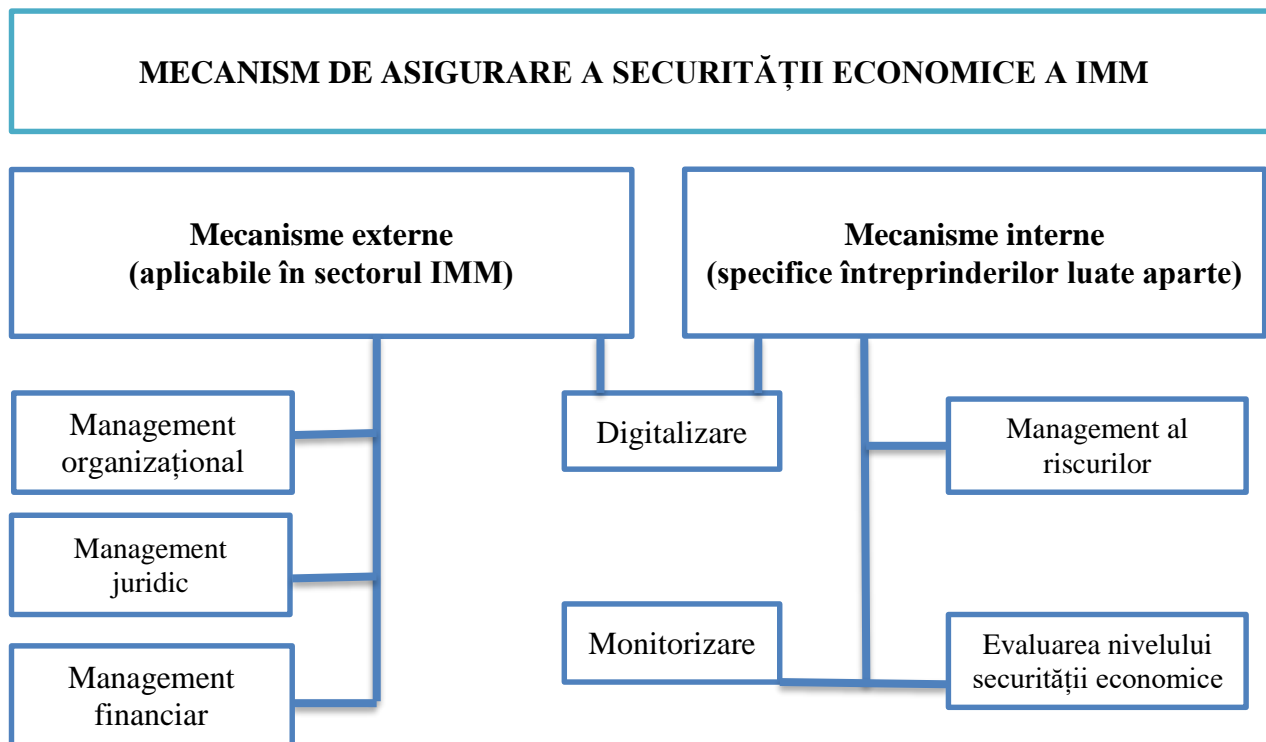

Figura 1. Mecanismul de asigurare a securității economice a întreprinderilor mici și mijlocii

Prima grupă - *mecanisme externe* - include modalități de organizare a interacțiunii componentelor individuale ale sistemului de securitate economică comune pentru întregul sector al IMM-urilor. Mediul extern îl formează subiecții precum statul și instituțiile sale, diferite piețe (a bunurilor și al serviciilor, financiară, muncii, etc.), instituții financiare, concurenți, furnizori, consumatori, organizații și instituții publice, persoane fizice. A doua grupă - *mecanisme interne* - sunt modalități de organizare a activității economico – financiare și de interacțiune a componentelor sistemului de securitate economică specifice fiecărei întreprinderi luate aparte.

6. Concluzii

Asigurarea securității economice a IMM – urilor în contextul digitalizării presupune crearea unui mediu favorabil activității economico – financiare și sociale, care corespunde condițiilor specifice de activitate și permite satisfacerea nevoilor și cerințelor emergente ale pieței. Acest mediu se creează prin interacțiunea tuturor subiecților sectorului IMM, inclusiv și prin colaborarea eficientă cu instituțiile statului atât la nivel local, cât și la cel regional și național. În condițiile digitalizării, colaborarea cu instituțiile statului în procesul asigurării securității economice joacă un rol crucial deoarece anume acestea au rolul și menirea de a elabora și implementa eficient sistemul național de securitate economică care vizează interesele tuturor subiecților, la toate

nivelurile de manifestare a activității social - economice (micro, mezo sau macroeconomic). IMM-urile doar reflectă sistemul și cultura de gestionare a riscurilor existente în stat.

Referințe bibliografice:

1. ARROW K. J. Essays in the Theory of Risk-Bearing (Markham Economics Series). (1971). Hardcover.
2. BERTALANFFY L.. General Theory of Systems. Application to Psychology. (1967). Social Science Information. Volume 6(6), December. pp. 125-136.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/053901846700600610>
3. BERNFELD S. R. Catastrophe Theory (Arnold V. I.). (1985) Society for Industrial and Applied Mathematics. 27(1) . pp. 90-91.
4. BURTON John W., SANDOLE Dennis J.D. Sandole. Generic Theory: The Basis of Conflict Resolution. (1986) Negotiation Journal, Volume 2(4), October. Pp. 333-344.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1571-9979.1986.tb00373.x>
5. JENKINS Richard. Pierre Bourdieu and the Reproduction of Determinism. (1982) SAGE Journals, Sociology, Volume: 16 (2), May 1. Pp. 270-281.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0038038582016002008>
6. КАСПЕРОВИЧ С.А., ДЕРБИНСКАЯ Е. А. Экономическая безопасность предприятия: сущность, цели и направле-ния обеспечения. (2016)Труды БГТУ, № 7. Pp. 278–282
7. КИЗИМ А.А., СОЛАХОВ П.А., ЛУКЬЯНЦЕВА К.А. Экономическая безопасность малого бизнеса в условиях кластеризации. (2016) Государственное и муниципальное управление: Ученые записки СКАГС, № 3. Pp. 137–145
8. ПОЛЯНСКАЯ Н.М., НАЙДАНОВА Э.Б. Диагностика и анализ экономической безопасности в системе управления регионом. (2016) Экономический анализ: теория и практика, № 2. Pp. 51-68
9. ЧАЛЕНКО А.Ю. О понятийной неопределенности термина «механизм» в экономических исследованиях. (2010)Экономика промышленности, №3 (51). <https://cyberleninka.ru/article/n/o-ponyatiynoy-neopredelennosti-termina-mehanizm-v-ekonomicheskikh-issledovaniyah>

ECONOMIC RIGHT IN THE „GOOD TIMES”: WORK AND MINIMUM WAGE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

DREPTURILE ECONOMICE ÎN „VREMURILE BUNE”: MUNCA ȘI SALARIUL MINIM ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Eduard ȚUGUI⁷, conf. univ., dr.

Abstract. Studiul vizează dreptul la muncă în Republica Moldova prin prisma noului program de guvernare – Moldova vremurilor bune. Asigurarea progresivă a drepturilor economice și sociale – implicit dreptul la muncă – este stipulată în documentele definitorii ale drepturilor omului la nivel internațional și incluse în Constituția Republicii Moldova, în timp ce salariul minim reprezintă unul dintre instrumentele publice de bază prin care statul impulsionează remunerarea decentă a muncii. Dincolo de dezbaterile centrale din economia (neo)clasică, care sunt tratate în prima secțiune, cercetarea vizează salariul minim din perspectiva drepturilor economice și raportează analiza la Programul de activitate al Guvernului, votat în Parlamentul Republicii Moldova la 6 august 2021. Constatarea de bază – salariului minim este un instrument incoerent, inechitabil și insuficient în Republica Moldova, a cărui reformă trebuie să constituie o prioritate imediată a Guvernului.

Cuvinte-cheie: dreptul la muncă, condiții de muncă, salariu minim, program Guvernamental.

JEL CLASSIFICATION: E 24; K31

1. Introducere

Moldova vremurilor bune este denumirea dată Programului de activitate al Guvernului, votat de către noua majoritate parlamentară din Republica Moldova, la data de 6 august 2021. Programul anunță astfel „vremuri bune” pentru viitorul celui mai sărac stat din Europa, care la data de 27 august 2021 a sărbătorit 30 de ani de existență. După ce definește principalele provocări de dezvoltare ale țării, obiectivele de dezvoltare și domeniile de dezvoltare conexe, inclusiv politicile sectoriale și acțiunile planificate pentru a fi realizate pe fiecare domeniu de dezvoltare în parte, documentul conține mai multe angajamente sectoriale cu privire la condițiile de muncă, implicit adoptarea unui mecanism de creștere dinamică a salariului minim pe economie.

Condițiile de muncă sunt definite în dreptul internațional și în Constituțiile multor state ale lumii, implicit în Convenția internațională cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, precum și în Constituția Republicii Moldova, în timp ce salariile minime sunt unul dintre instrumentele de bază prin care Guvernele asigură remunerația decentă a muncii. După ce drepturile economice și sociale au fost înțelese mai multe decenii la rând mai curând în termenii unor deziderate utopice și nu neapărat drept angajamente obligatorii și fezabile ale executivelor, Marea Recesiune din 2008-9 și pandemia COVID-19 transformă gândirea economică și politicile publice din toată lumea, readucând în actualitate drepturile economice și, pe cale de consecință, salariile minime din economie.

Salariile minime garantate se bucură de tot mai multă legitimitate ca instrument de politică publică în toată lumea, în timp ce tot mai multe cercetări empirice și angajamente publice, cum este inițiativa Comisiei Europene cu privire la salariile minime adecvate din Uniunea Europeană, susțin definirea unor mecanisme sustenabile de creștere a salariilor minime. Salariul minim în Republica Moldova este un instrument incoerent, inechitabil și insuficient, în timp ce adoptarea unui mecanism de creștere dinamică a acestuia, în conformitate cu Programul de activitate al noului Guvern, trebuie să fie realizată doar printr-o abordare incluzivă, complexă și sustenabilă.

⁷ eduard.tugui@yahoo.com, USPEE

2. Dreptul la muncă și salariul minim: cadrul teoretic și practica internațională

Drepturile economice și sociale, implicit dreptul la muncă (*right to work*), sunt consfințite în Declarația universală a drepturilor omului (UN, 1948) și, în mod special, în Convenția internațională cu privire la drepturile economice, sociale și culturale/ *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite (UN, 1966). O serie de demersuri academice internaționale, cum sunt Principiile de la Limburg/*The “Limburg Principles”* (1986) sau Liniile Directorii de la Maastricht privind violările drepturilor economice, sociale și culturale/*“The Maastricht Guidelines on Violations of Economic, Social and Cultural Rights”* (1997), au redefinit importanța drepturilor economice și sociale, în timp ce Declarația și Programul de acțiune de la Viena/ *Vienna Declaration and Programme of Action*, adoptate la Conferința mondială privind drepturile omului din 14-25 iunie 1993 la Viena, stipulează că toate drepturile omului sunt universale, indivizibile și interdependente (UN, 1993). Totodată, Organizația Internațională a Muncii (OIM) a elaborat în timp mai multe standarde de muncă (*labour standards*) legate de drepturile omului, implicit: libertatea de asociere și negocierea colectivă, abolirea muncii forțate, remunerarea egală și nediscriminarea în muncă (ILO, 2019).

Deși moștenirea lui Keynes rămânea actuală când se negociau angajamentele internaționale cu privire la drepturile omului, realizarea progresivă a drepturilor economice și sociale devenea tot mai dificilă începând cu anii 1970, chiar dacă aceste drepturi pozitive din cea de-a doua generație (Vasak, 1977) sunt incluse, etapizat și în diferite formule, în Constituțiile multor state ale lumii (Jung, et al., 2014). După ce drepturile economice și sociale au fost concepute distinct de cele politice și, de cele mai multe ori, înțelese în termenii unor deziderate utopice, teoria economică *mainstream* nu a susținut de fiecare dată demersurile publice în vederea realizării acestor drepturi. *Intrarea în vigoare a* Convenției internaționale cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (January 1976) a coincis cu adoptarea sistemului monetar internațional flexibil (Kingston, January 1976) și ascensiunea politicilor neoliberale, politici care au obstrucționat de multe ori realizarea drepturilor economice și sociale, în mod particular dreptul la muncă și securitatea socială (Chapman, 2016). Astfel, justiția socială nu se conținea în Consensul de la Washington și era tot mai mult înțeleasă în lumea euroatlantică nu doar ca o frână în calea creșterii economice, dar și un factor care conduce la expansiunea guvernului și, pe cale de consecință, la subordonarea tot mai multor drepturi (Rahe, 2009).

După ce deveniseră evident că garantarea locurilor de muncă nu poate fi sustenabilă într-o economie de piață, demersurile teoretice, revendicările organizațiilor sindicale și politicile guvernamentale s-au orientat către condițiile de muncă. Condițiile de muncă – juste și prielnice – sunt definite la articolul 7 din Convenția internațională cu privire la drepturile economice, sociale și culturale:

- a) remunerația muncii – salariu echitabil; remunerație egală pentru o muncă de valoare egală (în particular între femei și bărbați) și; existență decentă pentru muncitori și familiile lor;
- b) securitatea și igiena muncii;
- c) posibilitatea egală pentru toți de a fi promovați în munca lor;
- d) odihna, timpul liber și concediile plătite (UN, 1966, art.7).

În mod tradițional, *Guvernele dispun de două mecanisme administrative de bază prin care se asigură că munca este remunerată echitabil și asigură o existență decentă pentru muncitori și familiile lor, în conformitate cu prima dintre condițiile menționate supra, și anume: salariul minim și salariile din sectorul bugetar. OIM definește salariul minim ca fiind „suma minimă a remunerației pe care un angajator trebuie să o plătească salariaților pentru munca prestată într-o anumită perioadă, care nu poate fi redusă prin contract colectiv sau contract individual”* (ILO, 2014), în timp ce implementarea practică a mecanismului salariului minim a divizat deopotrivă politicieni și economiști în toată lumea.

Alegerea sau trade off-ul dintre libertate și egalitate a reprezentat una dintre marile teme ale științei economice (neo)clasice în perioada postbelică, în timp ce dezbaterile teoretice cu privire

la salariul minim garantat a reprezentat unul dintre corolarele acestor preocupări intelectuale. Cei mai mulți reprezentanți ai teoriei economice mainstream au contestat salariul minim pentru că afectează echilibrul pieței libere și, drept consecință, creșterea salariului minim este o măsură de politică socială cu implicații economice preponderent negative (Neumark&Wascher, 2010). Subiectul cel mai des invocat de către teoria economică standard este cu privire la ocupare. Astfel, orice creștere a salariului minim ar trebui să se resimtă în mod automat printr-o scădere a ocupării și o creștere a șomajului (Belman&Wolfson, 2016), din moment ce creșterea costului cu forța de muncă duce la o scădere proporțională a cererii de forță de muncă și/sau la o creștere a muncii la negru (Davidescu&Schneider, 2017).

De cealaltă parte, tot mai multe studii și „experimente naturale” evidențiază beneficiile salariului minim pentru muncitorii cei mai vulnerabili, pentru securitatea socială și pentru economie în ansamblu, iar impactul negativ asupra ocupării poate fi doar în cazuri izolate și ne semnificative (Card&Krueger, 2016). Studiile care acceptă de principiu posibilitatea consecințelor negative minore a creșterii salariilor minime asupra ocupării, susțin că creșterea susținută a salariului minim trebuie însoțită de măsuri compensatorii care să țintească lucrătorii afectați (Guga, 2021). Marea Recesiune din 2008-9 și, în mod special, pandemia COVID-19 au transformat deopotrivă cadrul teoretic privind salariul minim și politicile guvernamentale legate de condițiile de muncă, dovadă că salariul minim se bucură de tot mai multă legitimitate ca instrument de politică publică, iar tot mai multe cercetări susțin mișcările sociale în favoarea majorării salariilor minime (Anker&Anker, 2017).

După ce Noua Zelandă a implementat pentru prima dată politica salariului minim în anul 1894, aceasta a fost preluată treptat de către majoritatea statelor lumii și devine un instrument universal de reglementare a relațiilor de muncă. Conform datelor OIM, 90% dintre statele membre ale organizației au stabilit un salariu minim, în anul 2021. În 6% dintre statele enunțate salariile minime sunt negociate și consfințite în convenții colective de muncă, în timp ce în marea majoritate a statelor (84%), salariile minime sunt stabilite de către Guvern, inclusiv prin legi și acte normative speciale. Din perspectivă regională, statele Arabe utilizează cel mai puțin instrumentul salariului minim, în timp ce în Europa toate statele utilizează acest instrument de politică publică, inclusiv cele zece state care se bazează pe modelul negocierilor (vezi Figura 1).

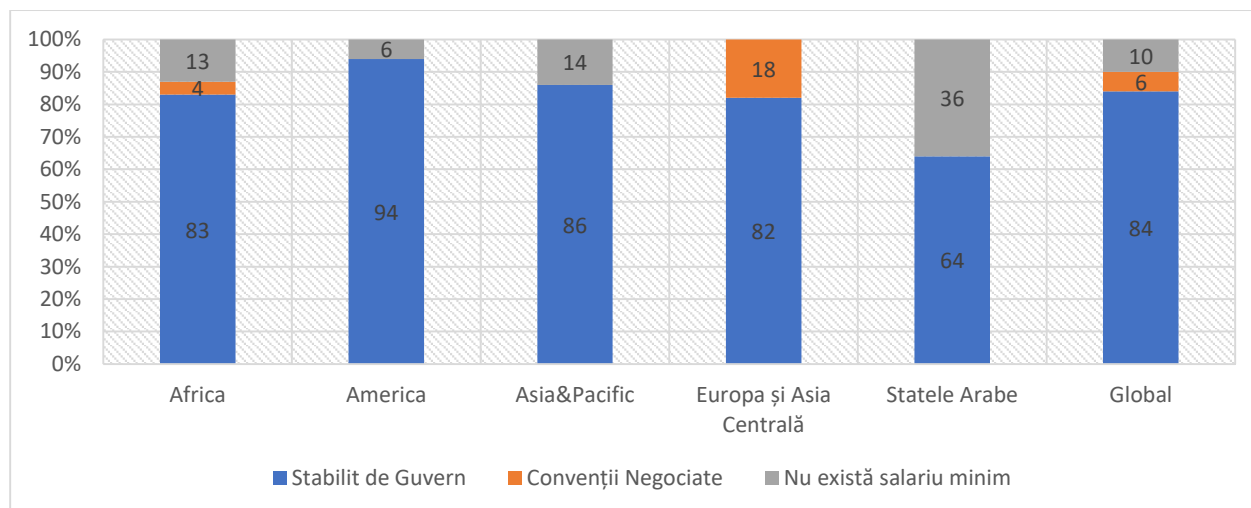

Figura 1. Salariul minim în lume și pe regiuni, stabilit de guvern, negociat sau inexistent, anul 2020

Sursa: ILO. (2020). *Global Wage Report 2020–21: Wages and minimum wages in the time of COVID-19*.

International Labour Office – Geneva: ILO

Comisia Europeană a făcut publică, pe 28 octombrie 2020, o propunere vizând Directiva UE privind salariile minime adecvate în Uniunea Europeană (COM (2020) 682 – 2020/0310 (COD)), demers fără precedent în practica internațională (ca anvergură și conținut), care reprezintă cea

mai recentă dovadă a legitimității crescute a salariului minim. Documentul, aflat în proces de consultări și evaluări din partea statelor membre, a fost redactat de Comisia Europeană în conformitate cu Principiului 6 al Pilonului drepturilor sociale, potrivit căruia „fiecare lucrător ar trebui să câștige un salariu care să permită un trai decent oriunde lucrează” și are drept element central propunerea ca salariul minim din fiecare țară să fie cel puțin la 50% din salariul mediu (CE, 2020).

3. Salariul minim în Republica Moldova și perspectivele ”vremurilor bune”

Republica Moldova a transpus angajamentele internaționale legate de condițiile de muncă juste și decente în Constituție, după care mai multe documente naționale reglementează stabilirea salariului minim, implicit: *Codul muncii* nr.154-XV din 28.03.2003; *Legea* nr. 1432-XIV din 28.12.2000 *privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim*; *Legea salarizării* nr. 847-XV din 14.02.2002; *Legea* nr. 270 din 23.11.2018 *privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar*; *Hotărârea de Guvern* nr. 550 din 2014 *privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară* și; *Hotărârea de Guvern* nr. 165 din 2010 *cu privire la cuantumul minim garantat al sectorului real*.

Complexitatea cadrului legal existent aduce multă incoerență și este asociat cu existența mai multor noțiuni echivalente cu salariul minim, printre care: „salariul minim” reglementat prin *Legea* 1432/2002 și stabilit prin *Hotărârea de Guvern* nr. 550 din 2014 la 1000 MDL și neschimbat din anul 2014 (HG, 2014); „valoarea de referință” din cadrul sistemului unitar de salarizare în sectorul bugetar, care corespunde „coeficientului de salarizare 1,00”, și alte prevederi din *Legea* 270 din 23.11.2018 care stabilesc practic un nivel minim al salariului în sistemul bugetar la 2200 lei sau; „cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real”, reglementat de *Legea salarizării* și stabilit periodic prin modificarea *Hotărârii de Guvern* nr. 165 din 2010 cu privire la cuantumul minim garantat al sectorului real.

Dincolo de aceste reglementări ambigue, echivalentul din Republica Moldova a „salariului minim” definit în practica internațională este cuantumul minim garantat al salariului din sectorul real. Astfel, în conformitate cu prevederile *Legii salarizării*, statul reglementează salarizarea angajaților din unitățile cu autonomie financiară prin stabilirea mărimii cuantumului minim garantat a salariului în sectorul real, precum și unele norme și garanții de stat (plata sporurilor de compensare pentru munca prestată în condiții nefavorabile, plata orelor de noapte, plata orelor suplimentare, plata pentru orele de staționare și aflarea în șomajul tehnic etc.) (*Legea* 847/2002, art. 11).

Salariul minim este stabilit încă din anul 2014, în valoare de 1000 MDL, ceea ce reprezenta 58% din minimul de existență a anului în care a fost fixat și 45% în anul 2021. Mai relevant, cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real a crescut treptat în valori absolute în perioada de referință. Din 1 ianuarie 2021, cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real se stabilește în mărime de **17,37 lei per oră sau 2935 de lei per lună**, acesta calculat pentru un program complet de lucru în medie de 169 de ore lunar (*HG* 922/2020). *Totuși, raportat la salariul mediu pe economie, cuantumul minim garantat a scăzut de la o medie de 40% pentru anii 2014-17, la 34% în anul 2020 și la 32% în Q2 2021 (Tabelul 1)*. Pentru comparație, în țările din Europa Centrală și de Est, raportul dintre salariul minim și cel mediu a fost în anul 2019 între 39% (Estonia) și 48% (România) (Spatari&Guga, 2019). *Prin urmare, în timp ce pandemia COVID-19 determină tendința europeană spre majorarea salariilor minime, în vederea creșterii protecției sociale pentru angajații cei mai vulnerabili, salariul minim în Republica Moldova a scăzut în termeni reali, ajustat la inflație, și în raport cu salariul mediu pe economie.*

Tabel 1. Dinamica salariului minim și a cuantumului minim garantat al salariului din sectorul real, în termeni absoluți (MDL) și relativi (%)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Salariu minim HG 550/2014	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
- % din minimul de existență	- 58%	-54%	-52%	-50%	-50%	-46%	-45%	-45%
Cuquantumul minim garantat HG 165/2010	1650	1900	2100	2380	2610	2775	2775	2935
- % din salariul mediu pe economie	-39%	-41%	-40%	-41%	-40%	-37%	-34%	-32%*

*Datele sunt preliminare și calculate pentru salariul mediu nominal brut pentru întreaga economie, inclusiv sectorul bugetar, pentru Q2 2021(9044,5 MDL).

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS și HG consecutive pentru modificarea punctului 1 din Hotărîrea Guvernului nr. 165/2010 cu privire la cuquantumul minim garantat al salariului în sectorul real.

Pentru a înțelege mai bine unde se află salariile minime din Republica Moldova în raport cu statele din regiune, am inclus datele cu privire la salariul minim din Republica Moldova (datele sunt calculate pentru salariul minim de 1000 MDL, stabilit conform HG 550/2014), în comparație cu patru state din Uniunea Europeană și patru state din Comunitatea Statelor Independente (CSI). Pentru acuratețea metodologică, în cazul ambelor structuri regionale au fost incluse statele cu cele mai mari și, respectiv, cu cele mai mici salarii minime garantate. Salariul minim din Republica Moldova este de cca zece ori mai mic decât în statele UE cu cele mai mici salarii minime, respectiv România și Bulgaria, pentru a nu aminti despre comparația cu Luxemburg, care are cel mai mare salariu minim stabilit din UE, dar și din lume. Salariul minim din Republica Moldova este comparabil doar cu cele mai mici salarii minime din statele CSI, respectiv din Uzbekistan și Georgia, fiind de cca patru ori mai mic decât în Ucraina sau Rusia.

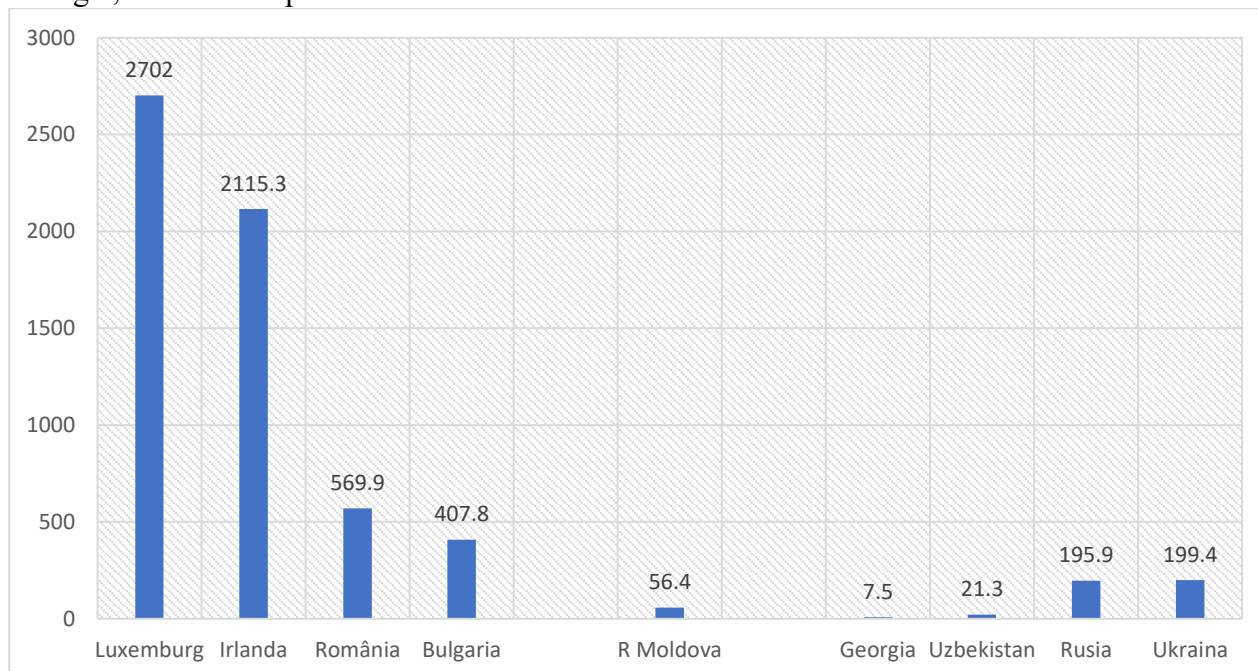

Figura 2. Salariile minime lunare în Republica Moldova, comparație cu state UE și CSI, anul 2021 (USD)

Sursa: elaborat de autor, conform datelor NMW. (2021). [On-line], 2021. Disponibil:

<https://countryeconomy.com/national-minimum-wage>

Salariul minim sau cuquantumul minim garantat sunt atât de reduse în Republica Moldova că, nu permite cercetări empirice relevante cu privire la impactul creșterii asupra ocupării, inflației sau redistribuirii. Singurele certitudini legate de acest instrument, țin de faptul că acesta este unul incoerent (date fiind mai multe reglementări incoerente), inechitabil (dată fiind diferența dintre

sectorul real și sectorul bugetar) și insuficient (date fiind valorile absolute și relative, mai ales că valorile sunt brute, în timp ce minimul de existență este net).

De altfel, puținele studii existente cu privire la salariul minim pe economie în Republica Moldova critică, deși de pe poziții ideologice diferite, instrumentul „salariului minim” în țara noastră. Astfel, pornind de la ipoteza (neo)liberală cu privire relația cauzală dintre creșterea salariului minim și reducerea ocupării și/sau creșterea evaziunii fiscale pe salarii (salariilor în plic), primul studiu sectorial critică salariul minim existent în Republica Moldova pentru faptul că distorsionează piața muncii, are o importanță redusă ca mecanism de redistribuire a veniturilor, agravează echitatea socială prin stipularea salariului minim sub pragul de existență, precum și prin gradația neuniformă a acestuia în dependență de sectorul economic (Morcoțîlo, 2015). Totuși, autorul nu-și asumă îndemnul de a renunța la această redistribuție a veniturilor prin măsuri administrative, dar argumentează în favoarea reducerii caracterului discreționar al indexării salariului minim (ajustarea anuală a plafonului minim în baza unor indicatori prestabiliți, cum sunt inflația sau productivitatea), simplificarea sistemului de plafonare a salariului minim și stabilirea la un nivel rezonabil a acestuia (Morcoțîlo, 2015).

De cealaltă parte, un studiu semnat de către ministrul în execuție al Muncii și Protecției Sociale, pornește de la convingerea că creșterea sustenabilă a salariului minim va avea mai multe beneficii, printre care: protecția celor mai vulnerabili salariați, creșterea puterii de cumpărare a populației, combaterea evaziunii fiscale pe salarii (exact contrariul în raport cu studiile precedente), creșterea încasărilor la buget, reorientarea în timp a companiilor către activități mai complexe și cu o valoare adăugată mai mare (Spatari, 2021). Drept pentru care, autorul propune în continuare nu doar creșterea mecanică a salariului minim în Republica Moldova, dar creșterea echitabilă și sustenabilă a acestuia (care are drept referință un coș revizuit de consum lunar), din moment ce actualul sistem nu asigură minimul necesar de existență și menține o diferență nejustificată dintre salariile minime din sistemul bugetar și sectorul privat (bugetarii sunt plătiți mai prost) (Spatari, 2021).

Este timpul pentru definirea unui nou mecanism de creștere a salariului minim în Republica Moldova, mai ales că, *respectarea condițiilor de muncă și asigurarea unor remunerații decente depășesc debaterile economice și sunt tot mai mult înțelese în termenii angajamentelor internaționale și naționale cu privire la drepturile economice și sociale. Astfel, regândirea politicilor bugetar-fiscale și schimbarea paradigmei cu privire la drepturile omului accentuează, în același timp, diferențele de dezvoltare existente în lumea secolului XXI. Dacă măsurile anti-COVID au afectat drepturile civice și politice peste tot în lume, în măsură comparabilă dacă facem abstracție de anumite cazuri extreme, atunci realizarea drepturilor economice și sociale a făcut diferența dintre statele lumii. Această diferență suscită o ”nouă geografie” a drepturilor economice și sociale, care presupune că economiile dezvoltate au cheltuit în medie 15,8% din PIB pentru atenuarea efectelor pandemiei, implicit protecția socială a muncitorilor, în timp ce economiile cel mai puțin dezvoltate au alocat pentru aceleași măsuri în medie 2,6% din PIB (IMF, 2021). Cert este că nicio ideologie sau doctrină nu poate fi sustenabilă în secolul XXI dacă face abstracție de drepturile fundamentale ale omului, inclusiv drepturile economice și sociale, iar stimularea remunerării decente a muncii prin consolidarea instrumentului salariului minim devine unul dintre principalii indicatori civilizaționali.*

La 6 august 2021, noua majoritate parlamentară instituită în urma alegerilor anticipate din 11 iulie, a votat noua componentă și Programul de activitate al Guvernului – *Moldova vremurilor bune. Programul definește principalele provocări de dezvoltare ale țării, obiectivele de dezvoltare și domeniile de dezvoltare conexe, inclusiv politicile sectoriale și acțiunile planificate pentru a fi realizate pe fiecare domeniu de dezvoltare în parte. Printre politicile sectoriale regăsim și un domeniu distinct – Protecția socială și Munca – care conține mai multe acțiuni prioritare pentru asigurarea protecției sociale, dar și pentru muncă, după cum urmează:*

- Dezvoltarea și implementarea strategiilor și politicilor de creștere a productivității muncii;

- Implementarea politicilor de creștere a calității resurselor umane, prin promovarea formării profesionale la locul de muncă, dezvoltarea și punerea în aplicare a strategiilor de învățare de-a lungul vieții;
- Eficientizarea proceselor de facilitare a angajării în câmpul de muncă a șomerilor, a tinerilor, a persoanelor cu dizabilități;
- Stimularea creării de locuri de muncă decente în sate;
- Definierea și implementarea unei strategii de atragere a salariaților din diaspora în întreprinderile din Republica Moldova, inclusiv prin implementarea unui sistem de potrivire și echivalare a meseriilor și posturilor;
- **Adoptarea unui mecanism de creștere dinamică a salariului minim pe economie, bazat pe dreptul salariaților la un trai decent, productivitatea muncii, creșterea economică și creșterea salariului mediu;**
- Elaborarea și implementarea unei Strategii naționale de combatere a fenomenului „muncii la negru” și a „muncii la gri” și de achitare a salariilor „în plic”;
- Promovarea principiului remunerării egale pentru muncă de valoare egală între femei și bărbați;
- Definierea unui standard de referință pentru coșul de consum pentru un trai decent;
- Promovarea dialogului social, a negocierilor colective, a convențiilor colective și contractelor colective de muncă între sindicate și patronate pentru condiții de muncă decente și o remunerare decentă și echitabilă;
- Dezvoltarea capacității Comisiei naționale pentru consultări și negocieri colective în ceea ce privește examinarea și avizarea proiectelor de acte normative din domeniul muncii;
- Stabilirea unui cadru de informare și consultare a salariaților pe subiecte de interes economic în întreprinderile medii și mari;
- Crearea mecanismelor extrajudiciare de soluționare a litigiilor individuale de muncă;
- Îmbunătățirea legislației și a practicii în domeniul sănătății și securității în muncă, inclusiv prin ajustarea legislației la Directivele Uniunii Europene și Convențiile Organizației Internaționale a Muncii;
- Îmbunătățirea legislației și a practicii în domeniul inspecției muncii;
- Stabilirea unui cadru de susținere a mediului de afaceri în situații excepționale prin subvenționarea șomajului tehnic sau al șomajului parțial;
- Promovarea programelor flexibile de muncă în interesul salariaților cu copii, astfel ca părinții să poată face față sarcinilor de serviciu și responsabilităților de familie;
- Încurajarea deschiderii serviciilor alternative de îngrijire a copiilor de către angajatori (PAS, 2021).

Prin urmare, programul de activitate al Guvernului care anunță „vremuri bune” pentru Republica Moldova conține mai multe acțiuni relevante pentru viitorul muncii în țara noastră, implicit conține angajamentul de adoptare a unui mecanism de creștere dinamică a salariului minim pe economie. Noul mecanism, este stipulat în document, va fi bazat pe dreptul salariaților la un trai decent și va fi raportat la creșterea economică, productivitatea muncii și creșterea salariului mediu.

Demersurile imediate ale noului Guvern – capitolul Protecția socială și munca – au fost, totuși, focusate pe partea de protecție socială, în mod particular a fost aprobată majorarea pensiei minime până la 2000 de lei începând cu 1 octombrie 2021, pentru pensionarii cu stagiul complet de cotizare, și indexarea pensiilor cu 3,68% (Guvernul RM, 2021). Deocamdată nu a fost aprobat Planul de acțiuni al noului Guvern (10.09.2021), drept pentru care este dificil de anticipat măsurile sectoriale care vor schimba condițiile de muncă în „vremurile bune”, implicit de înțeles exact noul mecanism de creștere a salariului minim. Totuși, pornind de la convingerea că definierea unui nou mecanism de creștere a „salariului minim” este obligatorie pentru Republica Moldova, constatând stipularea acestui angajament în Programul de activitate a Guvernului și salutând existența susținătorilor reformelor

relevante, atât în Guvern cât și în Parlament, identificăm o serie de chestiuni relevante care vor fi cruciale pentru succesul eventualelor reforme sectoriale, printre care:

- Organizarea unor consultări publice incluzive cu privire la cuantumul minim garantat al salariului din sectorul real. Consultările pot avea loc pe platforma Comisiei naționale pentru consultări și negocieri colective, dar reprezentativitatea trebuie să fie mai mare, inclusiv cu prezența mediului academic și a sectorului asociativ. Doar o reprezentativitate largă și incluzivă poate să genereze un „nou contract social” sustenabil, în care costurile și beneficiile dezvoltării să fie distribuite echitabil.
- Includerea acțiunilor cu privire la condițiile de muncă, în mod particular cu privire la noul mecanism de creștere a salariului minim, în viitorul Plan de acțiuni al Guvernului. Condițiile de muncă trebuie să constituie următoarea prioritate din domeniul muncii și protecției sociale ale Guvernului, în timp ce angajamentele relevante trebuie fixate în documentul de bază al executivului și traduse în acțiuni.
- Asigurarea coerenței noului mecanism de creștere a salariului minim și reducerea caracterului discreționar de indexare a acestuia. Trebuie de asigurat consolidarea legislației/HG privind salariile minime într-o singură lege care să clarifice utilizarea celor două mărimi salariale. De asemenea, trebuie făcută claritate în legătură cu modelul implementat, deoarece: programul de guvernare stipulează că creșterea va fi legată de creșterea economică, productivitatea muncii și creșterea salariului mediu pe economie, fără să precizeze rapoartele exacte; studiul elaborat de către ministrul în exercițiu al Muncii și Protecției sociale, menționat supra, recomandă introducerea drept referință pentru creșterea salariului minim a unui coș revizuit de consum lunar, conform metodologiei internaționale care are la bază conceptul de „viață decentă”; în sesizarea către Curtea Constituțională, din 1 februarie 2021, semnată de către un deputat din fracțiunea majoritară din Parlament – Partidul Acțiune și Solidaritate – se face trimitere la „minimumul de existență” (DP, 2021). În acest context, chiar dacă în prima etapă mecanismul de majorare a salariului minim va fi realizată în raport cu minimumul de existență, pe termen mediu și lung, mecanismul trebuie ajustat la demersul UE, implicit valoarea relativă de 50% față de salariul mediu pe economie.
- Asigurarea echității. Stabilirea salariilor minime egale pentru sectorul real și pentru sectorul bugetar. Statul nu poate obliga sectorul privat să plătească salarii minime mai mari decât cele pe care el însuși le oferă propriilor angajați.
- Consolidarea capacităților instituționale a Inspecției Muncii și consolidarea administrării fiscale.

4. Concluzii

- Drepturile economice și sociale, drepturi pozitive din a doua generație, au fost din start concepute discriminatoriu și ușor neglijate în societatea elitistă euroatlantică, interesată preponderent de drepturile civice și politice din prima generație. Dreptul la muncă, egalitatea și justiția socială au fost considerate demersuri ”de stânga”, proprii mai curând statelor (ex)comuniste sau în general societăților mai puțin dezvoltate, după care (neo)liberalismul, care genera creștere economică în ultimele decenii, înțelegea drepturile economice și sociale obstacole pentru creștere și dezvoltare.
- Salariul minim s-a articulat etapizat drept unul dintre instrumentele de bază ale executivelor din toată lumea de asigurare a condițiilor de muncă – juste și prielnice – , în conformitate cu angajamentele internaționale, doar că *cei mai mulți reprezentanți ai teoriei economice mainstream au contestat salariul minim pentru că afectează echilibrul pieței libere și, drept consecință, creșterea salariului minim este o măsură de politică socială cu implicații economice preponderent negative.*

- Marea Recesiune din anii 2008-9 și pandemia COVID-19 transformă deopotrivă gândirea economică și politicile sectoriale naționale, din moment ce cele mai mari pachete de protecție socială a muncitorilor și a familiilor acestora sunt asigurate în cele mai dezvoltate state occidentale, în timp ce creșterea salariilor minime devine una dintre prioritățile Uniunii Europene.
- Salariul minim sau cuantumul minim garantat al salariului din sectorul real din Republica Moldova reprezintă un mecanism administrativ incoerent (date fiind mai multe reglementări incoerente), inechitabil (dată fiind diferența dintre sectorul real și sectorul bugetar) și insuficient (date fiind valorile absolute și relative, mai ales că valorile sunt brute, în timp ce minimul de existență este net).
- Condițiile de muncă și, în mod particular, implementarea unui nou mecanism de creștere dinamică a salariului minim trebuie să fie următoarea prioritate socială a noului Guvern de la Chișinău, după ce a fost substanțial majorată pensia minimă, a cărui Program – *Moldova vremurilor bune* – conține mai multe activități sectoriale relevante. Pentru Republica Moldova *respectarea condițiilor de muncă și asigurarea unor remunerații decente depășesc dezbaterile economice sau subtilitățile legate de drepturile omului, devenind o chestiune existențială, de securitate națională.*
- Întârzierea reformelor cu privire la condițiile de muncă, indiferent dacă este motivată de lipsa voinței politice și/sau de false ipoteze economice, va accelera depopularea țării, va pune presiune suplimentară pe piața forței de muncă și pe creștere, amenințând frontierele actuale. Doar un mecanism de creștere a salariului minim incluziv, coerent, echitabil și raportat la standardele Uniunii Europene poate asigura stabilitatea și creșterea pe termen mediu și lung a Republicii Moldova.

Această publicație este elaborată în cadrul proiectului ”Drepturile omului în Republica Moldova: dimensiunea financiară și consolidarea prin gestiunea eficientă a cheltuielilor publice” (cifrul 20.80009.0807.35), finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare.

Referințe bibliografice

1. Anker R., Anker M. (2017). *Living Wages Around the World*. Edward: Elgar Publishing.
2. Belman D., Wolfson, P. (2016) *What Does the Minimum Wage Do in Developing Countries? A Review of Studies and Methodologies*. Conditions of Work and Employment Series No. 62, Geneva: ILO.
3. Card, D., Krueger, A. (2016). *Myth and Measurement: the new economics of the minimum wage*. New Jersey: Princeton University Press.
4. CE. (2020). *Propunere de Directivă UE privind salariile minime adecvate în Uniunea Europeană (COM (2020) 682 – 2020/0310 (COD))*. [On-line], 2021. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0682&from=EN>.
5. Chapman, A. (2016). *Global Health, Human Rights and the Challenge of Neoliberal Policies*. Cambridge University Press: Cambridge.
6. Constituția Republicii Moldova. *Monitorul Oficial Nr. 78 din 29-03-2016*.
7. Davidescu, A., Schneider, F. (2017). *Nature of the relationship between minimum wage and the shadow economy size: an empirical analysis for the case of Romania*. IZA Institute of Labour Economics.
8. DP. (2021). *Sesizarea nr. 18a din 1 februarie 2021 privind controlul constituționalității articolului 3 alin. (2) din Legea privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim nr. 1432/2000, a articolului 27 alin. (2) din Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar nr. 270/2018, a Hotărârii Guvernului cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul rural nr. 165/2010 și a Hotărârii Guvernului privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară nr. 550/2014*. [On-line], 2021. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/18a_2021.02.01.pdf.
9. Guga, Ș. (2021). *Salariul minim și traiul minim decent: de la mituri la oportunități*. [On-line], 2021. Disponibil: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/17786.pdf>.
10. Guvernul RM. (2021). *Guvernul a aprobat indexarea pensiilor cu 3,68% și majorarea pensiei minime până la 2000 de lei*. [On-line], 2021. Disponibil: <https://gov.md/ro/content/guvernul-aprobat-indexarea-pensiilor-cu-386-si-majorarea-pensiei-minime-pana-la-2000-de-lei>.

11. Hotărârea Guvernului nr. 922 din 22 decembrie 2020 pentru modificarea punctului 1 din Hotărârea Guvernului nr. 165/2010 cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real a fost publicată în Monitorul Oficial din 24 decembrie curent.
12. Hotărârea de Guvern nr. 165 din 2010 cu privire la cuantumul minim garantat al sectorului real. *Monitorul Oficial Nr. 35 din 12.03.2010.*
13. Hotărârea de Guvern nr. 550 din 2014 privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară. *Monitorul Oficial Nr. 185-199 art. 596 din 18.07.2014.*
14. Hotărârea de Guvern nr. 550 din 2014 privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară. *Monitorul Oficial Nr. 185-199 art. 596 din 18.07.2014.*
15. ILO. (2014). *Minimum Wage Systems: General Survey of the Reports on the Minimum Wage Fixing Convention, 1970 (No. 131), and the Minimum Wage Fixing Recommendation, 1970 (No. 135).* ILC.103/III/1B.
16. ILO. (2019). *Rules of the game: An introduction to the standards-related work of the International Labour Organization.* International Labour Office: Geneva.
17. ILO. (2020). *Global Wage Report 2020–21: Wages and minimum wages in the time of COVID-19.* International Labour Office – Geneva: ILO.
18. IMF. (2021). *Fiscal Monitor Database of Country Fiscal Measures in Response to the COVID-19 Pandemic.* [On-line], 2021. Disponibil: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Fiscal-Policies-Database-in-Response-to-COVID-19>.
19. Jung, C., Hirschl, R., Rosevear, E. (2014). Economic and Social Rights in National Constitutions. În: *The American Journal of Comparative Law* Vol. 62, No. 4.
20. Legea nr. 1432-XIV din 28.12.2000 privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim. *Monitorul Oficial Nr. 21-24 din 27.02.2001.*
21. Legea nr. 270 din 23.11.2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar. *Monitorul Oficial Nr. 441-447 din 30.11.2018.*
22. Legea nr. 270 din 23.11.2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar. *Monitorul Oficial Nr. 441-447 din 30.11.2018.*
23. Legea salarizării nr. 847-XV din 14.02.2002. *Monitorul Oficial Nr. 50-52 din 11.04.2002.*
24. Legea salarizării nr. 847-XV din 14.02.2002. *Monitorul Oficial Nr. 50-52 din 11.04.2002.*
25. Morcoțilo, I. (2015). *Salariul minim: între eficiență economică și echitate socială.* [On-line], 2021. Disponibil: https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/download/1334_6c7d03559ddf4949b348f75d95fd1555.
26. Neumark, D., Wascher, W. (2010). *Minimum wages,* Cambridge MA, The MIT Press.
27. PAS. (2021). *Programul de activitate al Guvernului – Moldova vremurilor bune.* [On-line], 2021. Disponibil: <https://unpaspentru.md/2021/08/03/program-de-activitate-al-guvernului-moldova-vremurilor-bune/>
28. Paul A., R. (2009). *Soft despotism, democracy’s drift : Montesquieu, Rousseau, Tocqueville, and the modern prospect.* Yale University Press.
29. Schulten T., Müller T. (2019.) What’s in a name? From minimum wages to living wages in Europe. *Transfer European Review of Labour and Research* 25: 267–284.
30. Spatari, M. (2021). *Sărăcie în muncă: de ce salariul minim în Republica Moldova trebuie să crească.* [On-line], 2021. Disponibil: <https://www.platzforma.md/arhive/389686#fn3>.
31. Spatari, M., Guga, Ș. (2019). Situația salariaților din Republica Moldova: o criză structurală. [On-line], 2021. Disponibil: http://moldova.fes.de/fileadmin/user_upload/2020/Publications/Syndex_-_Situatia_Salariatilor_din_Republica_Moldova_O_Criza_Structurala_1_.pdf
32. UN. (1948). *Universal Declaration of Human Rights.* [On-line], 2021. Disponibil: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.
33. UN. (1966). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights(1966).* [On-line], 2021. Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>.
34. UN. (1993). *Vienna Declaration and Programme of Action.* [On-line], 2021. Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/vienna.aspx>.
35. Vašák, K. (1977). Human Rights: A Thirty-Year Struggle: the Sustained Efforts to give Force of law to the Universal Declaration of Human Rights. *UNESCO Courier*, 11:29–32. [On-line], 2021. Disponibil: <https://doku.pub/documents/karel-vasak-human-rights-a-thirty-year-struggle-the-sustained-efforts-to-give-force-of-law-to-the-universal-declaration-of-human-rights-408g78dm98qx>.

THE ROLE OF TECHNICAL PROGRESS, INNOVATION AND THE SCIENTIFIC RESEARCH SYSTEM FOR THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Elena VACULOVSKI⁸, Phd. Economics

Abstract: *Technical-scientific progress has a decisive impact on improving the production process, influences the increase of labor productivity and contributes to the qualitative change of the technical-material base of the countries. The importance of the system of scientific research and technological development lies in the fact that it may contribute to the growth of the GDP and can be an argument for participation in international scientific and technical cooperation between different countries. In recent decades, an upward trend has been observed especially in the systemic development of the fields of science. The advancement of the field related to the development of science and technology, can serve as confirmation. With the development of the world economy, a new economic thinking is required, and research in this field is a mechanism for its development. The research and development sector in the Republic of Moldova faces several problems, the most important of which is the qualitative and quantitative loss of human potential. In addition, for most Moldovan companies the main success factor on the market are low production costs, not innovations. In this context, the government of the Republic of Moldova is actively involved in the development of research and innovation through state policies.*

Key words: *Science, research and development, innovations, research policy, investment, human potential.*

JEL CLASSIFICATION: O32

Introducere

O trăsătură caracteristică a economiei contemporane o constituie accelerarea ritmurilor de dezvoltare ale sistemului de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică. Aceste activități în prezent contribuie substanțial la generarea creșterii economice și crearea unor locuri de muncă sustenabile. Prin producerea de noi cunoștințe, cercetarea este esențială pentru dezvoltarea unor produse, procese și servicii noi și inovatoare, care permit creșterea productivității, a competitivității industriale și, în cele din urmă, a prosperității unui stat. Sistemele de cercetare și inovare sunt esențiale pentru creșterea eficienței în utilizarea combinată a forței de muncă și a capitalului unei țări. În acest context se cere o nouă gândire economică, orientată în direcția creșterii economice sau dinamicii economice, iar cercetările în acest domeniu sunt menite să dezvolte economia mondială.

Există mai multe tendințe în progresul tehnic contemporan, printre care pot fi menționate următoarele aspecte:

- ✓ creșterea vitezelor de prelucrare a echipamentelor și de transmitere a informațiilor;
- ✓ creșterea puterii instalate în echipamente de tip complex;
- ✓ ridicarea nivelului de calitate și a siguranței în funcționarea (fiabilitatea) produselor și serviciilor industriale (prin notificarea duratelor de funcționare, a termenelor de garanție etc.);
- ✓ extensia activităților de standardizare, ca premise ale existenței organizațiilor productive de mici dimensiuni și ale lărgirii relațiilor de cooperare;
- ✓ persistența conservării și valorificării resurselor secundare emise de agenții industriali existenți;
- ✓ accentuarea electronizării și automatizării sistemelor de producție industriale.

---

⁸ Academy of Economic Studies of Moldova, e-mail: elenavaculovsky@ase.md

1. Politica UE în domeniul cercetării și dezvoltării tehnologice

Odată cu instituirea Actului unic european, obiectivul politicii UE în domeniul cercetării și dezvoltării tehnologice a fost consolidarea bazei științifice și tehnologice a industriei UE și încurajarea dezvoltării competitivității sale pe plan internațional. În articolul 179 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (1) se precizează că „Uniunea are ca obiectiv consolidarea bazelor sale științifice și tehnologice, prin crearea unui spațiu european de cercetare în care cercetătorii, cunoștințele științifice și tehnologiile să circule liber”.

Politica în materie de inovare joacă un rol crescând în economie. Aceasta aduce beneficii atât consumatorilor, cât și lucrătorilor. Ea este vitală pentru crearea unor locuri de muncă mai bune, pentru edificarea unei societăți mai ecologice și pentru ameliorarea calității vieții, precum și pentru menținerea competitivității pe piața mondială. Politica în materie de inovare constituie interfața dintre politica în materie de cercetare și dezvoltare tehnologică și politica industrială, având ca obiectiv crearea unui cadru propice introducerii ideilor pe piață. (2)

Politica europeană în domeniul cercetării și dezvoltării tehnologice ocupă un loc important în legislația UE încă de la semnarea primelor tratate comunitare și a fost extinsă la începutul anilor 1980, odată cu instituirea unui program-cadru european pentru activități de cercetare. În acest context a fost lansat în 2002 Sistemul ERA-NET (Rețeaua Spațiului European al Cercetării) pentru a sprijini coordonarea și colaborarea în ceea ce privește programele de cercetare naționale și regionale și de a intensifica coordonarea programelor desfășurate în statele membre și țările asociate prin intermediul contactelor în cadrul unei rețele, inclusiv prin „deschiderea reciprocă” a programelor și punerea în aplicare a unor activități comune. În 2008 a fost creat Institutul European de Inovare și Tehnologie pentru a stimula și a produce inovații de prim-plan la nivel mondial prin crearea unor comunități bine integrate de cunoaștere și inovare. Aceste comunități reunesc reprezentanți din învățământul superior, cercetare, mediul de afaceri și antreprenariat pentru a realiza inovații și modele inovatoare noi, care să servească drept sursă de inspirație pentru alții.

UE a elaborat conceptul de „Uniune a inovării”, una dintre cele șapte inițiative-pilot din cadrul Strategiei Europa 2020 pentru o economie inteligentă, sustenabilă și favorabilă integrării. Ea are ca scop îmbunătățirea condițiilor și a accesului la finanțare pentru cercetare și inovare atât în Uniune precum și în țările vecine, inclusiv Republica Moldova astfel, încât ideile inovatoare să poată fi transformate în produse și servicii ce generează creștere economică și creează locuri de muncă. O Uniune a inovării își propune să creeze o adevărată piață europeană unică pentru inovare, fapt ce ar atrage companii inovatoare și întreprinderi. Pentru realizarea acestui lucru, au fost propuse diferite măsuri în domeniile protecției brevetelor, standardizării, achizițiilor publice și reglementării inteligente. Uniunea inovării își propune, de asemenea, să stimuleze investițiile din sectorul privat și propune, printre altele, creșterea investițiilor europene cu capital de risc.(2)

2. Sectorul cercetare-dezvoltare din Republica Moldova

Republica Moldova de asemenea elaborează programe naționale în domeniile cercetării și inovării. În aceste programe Guvernul stabilește prioritățile și direcțiile strategice de dezvoltare în domeniile cercetării și inovării pentru Republica Moldova. Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 (5) asigură sincronizarea cu programul strategic de dezvoltare a țării, cu strategiile sectoriale și programele-cadru ale UE pentru cercetare și inovare.

Programul național are drept scop creșterea eficienței sistemului național de cercetare și inovare și asigurarea condițiilor optime pentru generarea de noi cunoștințe obținute în baza cercetărilor fundamentale și aplicative și implementarea acestora în vederea sporirii competitivității economiei naționale și a nivelului general de bunăstare.

În vederea atingerii scopului enunțat, dar și a priorităților strategice ale domeniilor cercetării în Programul național au fost fixate următoarele obiective generale, și au fost elaborate obiective specifice și acțiuni, după cum urmează:

- ✓ Îmbunătățirea guvernantei și sporirea eficienței sistemului de cercetare și inovare;

- ✓ Potențial uman competitiv antrenat în cercetare și inovare;
- ✓ Infrastructură corespunzătoare standardelor internaționale;
- ✓ Cercetare și inovare pentru necesitățile socio-economice;
- ✓ Politică coerentă de cooperare europeană și internațională. (3)

Finalitățile urmărite prin adoptarea actului respectiv constau în consolidarea rolului Statului în domeniile cercetării și inovării, sporirea eficienței sistemului național de cercetare și inovare, precum și asigurarea condițiilor optime pentru generarea de noi cunoștințe obținute în baza cercetărilor aplicative și fundamentale și aplicarea acestora în vederea sporirii competitivității economiei naționale și a nivelului general de bunăstare, recunoașterea cercetării și inovării drept surse de prosperitate, generând cunoștințele necesare pentru formarea unui capital uman de o calificare înaltă, oferind soluții la problemele cu care se confruntă societatea și bucurându-se de recunoaștere internațională.

În prezent, însă, sectorul cercetare-dezvoltare din Republica Moldova se confruntă cu mai multe probleme, dintre care cea mai importantă este înregistrarea pierderilor calitative și cantitative ale potențialului uman. Astfel, ponderea personalului ocupat în cercetare-dezvoltare în totalul populației ocupate este de circa 3,9% în Republica Moldova față de 12,5% în UE, sau de 3,2 ori mai mică. Totodată, numărul de cercetători este în descrește de la an la an, iar tinerii nu au tendința de a se implica în acest domeniu. Numărul personalului implicat în cercetare-dezvoltare în Republica Moldova alcătuia în 2017 circa 4,7 mii persoane, cu 5,8% mai puțin decât în 2016 și 7% mai puțin decât în 2014. Această evoluție ar putea fi explicată de numărul mare de personal preponderent în vârstă și de nivelul de interes scăzut față de cercetare al tinerilor. Doar 22% din totalul personalului din domeniul cercetării-dezvoltării sunt tineri (5).

Evoluția numărului de cercetători științifici la 100 mii locuitori a înregistrat un trend stabil negativ în perioada 2015-2018, iar vârsta medie a cercetătorilor este în creștere (5). Cariera de cercetător nu pare a fi una atractivă.

Majoritatea personalului angajat în activități de cercetare-dezvoltare activează în sectorul public, participarea cercetătorilor în sectorul privat (mediul de afaceri) fiind ne semnificativă și în scădere. Sectorul privat, care trebuie să fie motorul investițiilor și creșterii numărului de locuri de muncă, pare neconectat pe scară mare la activitățile de cercetare-dezvoltare, doar 9,2% din cercetători activează în cadrul întreprinderilor, iar această pondere a scăzut în ultimii 4 ani cu aproape 5 p.p..(5)

Finanțarea publică a cercetării-dezvoltării este de asemenea în scădere, în pofida faptului că acest domeniu este unul prioritar în politicile naționale. În perioada 2010-2018 ponderea cheltuielilor bugetare pentru cercetare-dezvoltare-inovare în PIB a avut un trend negativ, coborând de la 0,43% până la 0,23% (5). Deși, în perioada dată, Guvernul și-a exprimat intenția de a dezvolta acest domeniu într-un set de documente de politici, datele confirmă că obiectivele trasate nu s-au materializat.

Mai mult ca atât, evoluțiile din domeniul cercetării-dezvoltării-inovării vin în contradicție cu prevederile Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030, care stabilește ”creșterea semnificativă a numărului de angajați în cercetare și dezvoltare și a cheltuielilor publice și private de cercetare și dezvoltare” (8). În acest domeniu ar trebui să fie stipulate politicile cele mai importante pentru Republica Moldova, având în vedere resursele naturale limitate și necesitatea de a spori eficiența și productivitatea economiei naționale, care nu poate fi realizată fără o modernizare completă a capacităților tehnologice ale sectoarelor economice. Studiul european ”Justificarea economică pentru finanțarea publică a cercetării și inovării și impactul acesteia” realizat în 2017, constată că aproximativ două treimi din creșterea economică în Europa se datorează investițiilor în inovare. Per ansamblu, rentabilitatea investițiilor publice în cercetare și inovare este estimată la circa 20%, sporirea cu 10% a acestora rezultă într-o creștere cu 1.7% a productivității totale a factorilor de producție, fapt care determină un ritm mai înalt de creștere economică. Importanța rezultatelor

obținute de pe urma activităților de cercetare și inovare au determinat recunoașterea acestor domenii drept strategice de către majoritatea statelor europene.(5)

3. Probleme și soluții în domeniul cercetării și inovării

În fișa tematica consacrată problemelor cercetării și inovării (4) lansată de Comisia Europeană, se menționează mai multe probleme legate de politicile de dezvoltare a sectorului, precum și direcții de activitate necesare pentru depășirea acestor probleme.

Unul dintre elementele-cheie ale cercetării și inovării este nivelul colaborării dintre sectorul public și cel privat prin așa numitele activități de cercetare în baza contractului, și anume investițiile directe realizate de întreprinderi în proiecte concrete desfășurate de organizațiile publice de cercetare. Pentru a maximiza beneficiile economice potențiale ale ecosistemului de cercetare și inovare, întreprinderile trebuie să funcționeze într-un mediu care le permite să transforme în mod eficace cunoștințele în beneficii economice. Acest lucru depinde nu numai de calitatea și cantitatea realizărilor științifice și tehnologice, ci și de condițiile-cadru în care acestea își desfășoară activitatea. Prin urmare, este esențial să se creeze un mediu favorabil investițiilor în cercetare și dezvoltare, precum și activităților antreprenoriale prin reforme structurale și instrumente de politică eficace. (4)

În timp ce o bază științifică de înaltă calitate depinde de un nivel adecvat de finanțare publică, numai creșterea investițiilor nu va rezolva situația. Asigurarea eficienței și eficacității acestor investiții necesită uneori o reformă ambițioasă a sistemelor naționale de cercetare și inovare cu accent pe modul în care sunt alocate resursele pentru cercetare și dezvoltare. O astfel de reformă ar putea fi caracterizată de utilizarea de echipe internaționale pentru alocarea finanțării pe bază de proiect sau de utilizarea criteriilor de performanță în distribuirea finanțării instituționale. Încă un beneficiu pentru calitatea cercetărilor științifice, al inovărilor și al creșterii economice o reprezintă mobilitatea internațională a cercetătorilor. S-a dovedit că impactul științific al autorilor care nu s-au deplasat niciodată la nivel internațional este mai mic decât cel al autorilor care au petrecut perioade de timp în străinătate. Atât persoanele returnate, cât și viitorii cercetători contribuie la creșterea calității rezultatelor științifice ca urmare a expunerii lor la alte metode de desfășurare a cercetării și a contribuției acestora la o rețea de cercetare internațională. Prin urmare, pentru țările cele mai afectate de exoduri, printre care și Republica Moldova, este esențial să se pună în aplicare politici de reintegrare a cercetătorilor în sistemul lor de origine sau de atragere a cercetătorilor de nivel internațional. Acest lucru poate, de asemenea, să îi încurajeze pe cei care rămân să își sporească productivitatea. (4)

Guvernele pot folosi, de asemenea, un set de instrumente de politică care să contribuie la o mai bună canalizare a capacității publice de cercetare către nevoile industriei și ale economiei. Printre acestea se numără:

- ✓ stimulente pentru cercetarea publică, destinate în special instituțiilor (de exemplu, prin criterii de finanțare care favorizează colaborarea cu întreprinderile) și cercetătorilor (de exemplu, prin recunoașterea experienței de lucru cu sectorul de afaceri în dezvoltarea carierei în sectorul public);
- ✓ scheme de finanțare specifice pentru proiecte public-privat, validări de concept, agende de cercetare definite împreună cu industria și burse doctorale în industrie.

Pe lângă factorii referitori la calitatea și relevanța bazei științifice, o gamă largă de pârghii de politică pot fi utilizate pentru a stimula investițiile întreprinderilor în cercetare și dezvoltare și pentru a contribui la transformarea noilor realizări științifice și tehnologice în inovații și activitate economică. Statele membre folosesc deopotrivă instrumente de sprijin direct și indirect pentru a promova investițiile întreprinderilor în cercetare și dezvoltare și activitățile acestora de cercetare și dezvoltare. acestea oferă granturi și achiziționează servicii de cercetare și dezvoltare (sprijin direct) și oferă stimulente fiscale, cum ar fi tratamentul fiscal avantajos al cheltuielilor legate de

cercetare și dezvoltare și tratamentul preferențial pentru veniturile din licențe și pentru vânzările de active care pot fi atribuite cercetare și dezvoltare sau brevete (sprijin indirect). (4)

O altă problemă care trebuie abordată este disponibilitatea forței de muncă dotate cu competențele adecvate: în special, deficitul de competențe poate rezulta din neconcordanțe între programa universitară și nevoile pieței forței de muncă. În general, promovarea unui mediu favorabil inovării și investițiilor întreprinderilor în cercetare și dezvoltare necesită utilizarea coordonată a unei serii de politici: abandonarea abordării fracționate și dezvoltarea unei abordări la nivelul întregii administrații în ceea ce privește combinația de politici. Aceasta ar trebui să includă adoptarea unor reglementări inteligente, cererea publică de produse inovatoare și dezvoltarea de piețe de produse eficiente prin reforme structurale care să sprijine (re)alocarea efectivă a resurselor de producție către activități inovatoare, cu un grad ridicat de productivitate. În multe state membre, acest lucru va necesita consolidarea instituțiilor și a guvernantei. (7)

Concluzii

În concluzie poate fi menționat, că sistemele de cercetare și inovare constituie ecosisteme complexe care necesită mai multe elemente pentru a funcționa în mod optim. Printre acestea se numără o bază științifică publică solidă care să producă rezultate de calitate ridicată, o participare intensă a întreprinderilor la activitățile de inovare, fluxuri de cunoștințe fluide și abundente între actorii din domeniul cercetării și inovării, și bune condiții-cadru care să permită dezvoltarea inovării în întreprinderi.

Principalele provocări în ceea ce privește politica în materie de cercetare și inovare identificate în rapoartele de țară ale semestrului european (4) se încadrează în trei categorii principale:

- ✓ calitatea scăzută a sistemului public de cercetare și inovare,
- ✓ insuficiente fluxuri de cunoștințe și legături între mediul științific și mediul de afaceri
- ✓ blocaje care afectează investițiile în inovare.

Sectorul cercetare-dezvoltare din Republica Moldova se confruntă cu mai multe probleme, dintre care cea mai importantă este pierderea calitativă și cantitativă a potențialului uman. Pe lângă aceasta, pentru majoritatea companiilor moldovenești principalul factor de succes pe piață sunt costurile mici de producție, și nu inovațiile. În acest context, guvernul Republicii Moldova se implică activ în dezvoltarea domeniilor de cercetare și inovare prin intermediul politicilor de stat. În Programul național în domeniile cercetării și inovării se propune sporirea eficienței sistemului național de cercetare și inovare în vederea sporirii competitivității economiei naționale și a nivelului general de bunăstare. Însă pentru depășirea problemelor din domeniul cercetării și inovării cu care se confruntă în prezent Republica Moldova, este nevoie nu doar de perseverență în implementarea instrumentelor de politică în acest domeniu, ci și de timp pentru realizarea lor.

Referințe

1. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, [https://eur-lex.europa.eu > legal-content](https://eur-lex.europa.eu/legal-content)
2. Politica în domeniul cercetării și dezvoltării tehnologice, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/66/politica-in-domeniul-cercetarii-si-dezvoltarii-tehnologice>
3. Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023, , HG381/2019, <https://www.legis.md>
4. Semestrul European – Fișă Tematică Cercetare și Inovare, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-research-innovation_ro.pdf
5. Cercetarea-dezvoltarea-inovarea în sectorul TIC, [https://www1.undp.org > dam > docs > Publications](https://www1.undp.org/dam/docs/Publications)
6. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. O nouă agendă pentru competențe în Europa, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0381&rid=1>
7. Agenda de dezvoltare durabilă 2030, <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/agenda-de-dezvoltare-durabila-2030>

ASSESSING THE INTERDEPENDENCE BETWEEN CUSTOMS DUTY REVENUE IN THE NATIONAL BUDGET AND THE LIVING STANDARD OF THE POPULATION

Mircea GUTIUM⁹, PhD Student

Abstract: *Import revenues in the national budget represent an important flow of monetary resources for most countries, including the Republic of Moldova. This article will contain the study of the dependence of the share of import revenues in the budget, with such indicators as The Quality of Life Index or Human Development Index. The Republic of Moldova is dependent on customs revenues, namely the study of this type of revenue source is important for understanding the economic structure of revenues in the budget. Comparison with the income structure of other countries will give an understanding of the link between the standard of living and the import / export balance.*

Key words: *customs, budget, import, national revenues, international trade.*

JEL CLASSIFICATION: H61, H68, F62

Introducere

Interesele statului în domeniul economic sunt în mare măsură determinate de eficacitatea implementării funcției fiscale a Serviciului Vamal în politica statului. Reglementarea relațiilor economice externe se efectuează prin astfel de instrumente ca taxe și impozite (taxe v impozite, accize, TVA), datorită cărora se furnizează o parte semnificativă a veniturilor către bugetul statului. Sumele primite din contul plăților date depind nu numai de volumul activității de comerț exterior a statului, ci și de eficacitatea utilizării mijloacelor legale de reglementare, care garantează transferul lor în timp util, operativ și complet la bugetul statului. Autorul efectuează o cercetare a corelării dintre cota acestor venituri în bugetul statului comparativ cu alte venituri de stat, și indicii de bunăstare a populației.

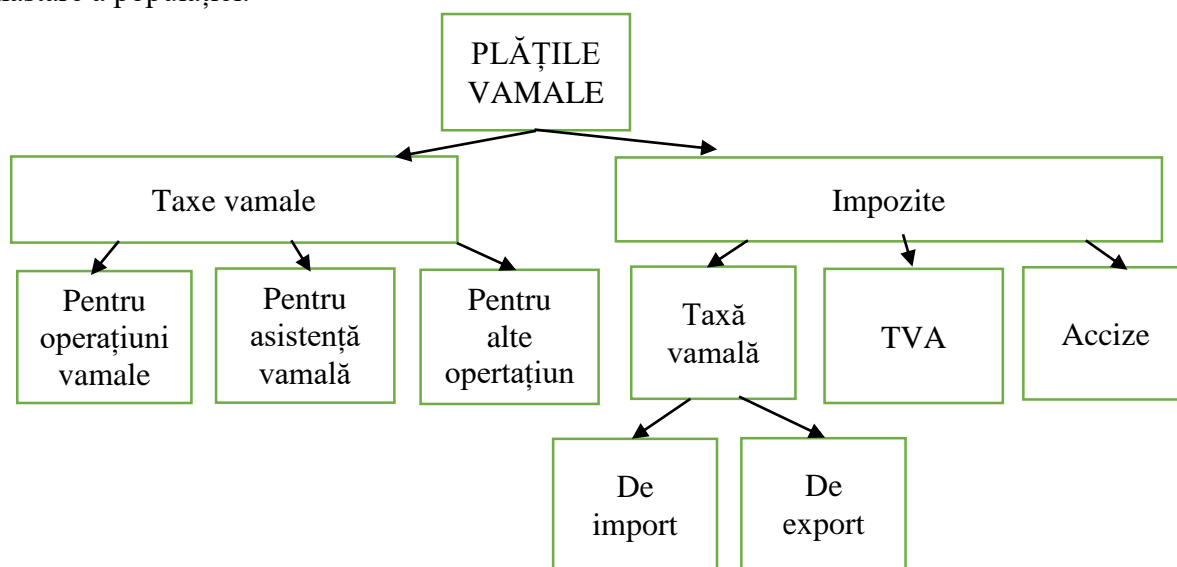

Fig. 1 Schema structurii plăților vamale

Cu scopul comparării nivelului de trai în diferite țări ale lumii autorul va utiliza astfel de indicatori ca Gross Domestic Product (GDP), Happy Planet Index (HPI) și Human Development Index (HDI).

⁹ Școala Doctorală Științe Economice, USM

Pentru a compara starea economică în diferite țări, se utilizează valorile GDP pe cap de locuitor sau HDI, dar acești indicatori nu sunt în stare să reflecte obiectiv starea reală a bunăstării populației. Compararea valorii GDP între țări ca indicator al bunăstării este considerată neobiectivă, deoarece scopul final al majorității oamenilor nu este să fie bogat, ci să fie fericit și sănătos. HPI reprezintă un indicator ce este menit să compare anume nivelul de fericire a populației pe un anumit teritoriu.

În cercetarea dată fuseseră luate țările cu indicatori HDI și HPI de la extreme și mijloc. În primul rând fuseseră comparate GDP-ul și GDP-ul per capita al acestor țări. Conform Figurei nr.2 Germania și Rusia, în timp ce statele de la extremele negative a indicatorilor de bunăstare au un volum minim al GDP.

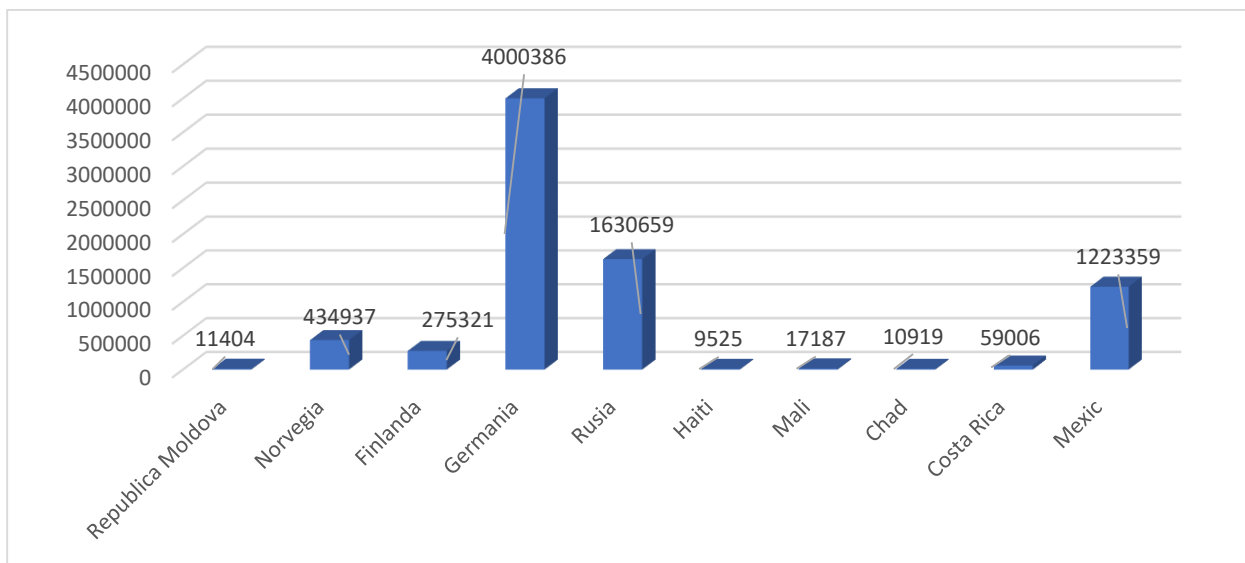

Fig.2. Gross Domestic Product în anul 2019, mln. Dolari

GDP per capita fiind un indicator mai elocvent al productivității populației și bunăstării perspective. Conform Figurei nr.3 țările de la extremele negative ale indicatorilor HPI și HDI dețin valori minime, în timp ce țările de la extremele pozitive au valori maxime, iar Rusia și Moldova dețin valori medii în comparație cu țările analizate.

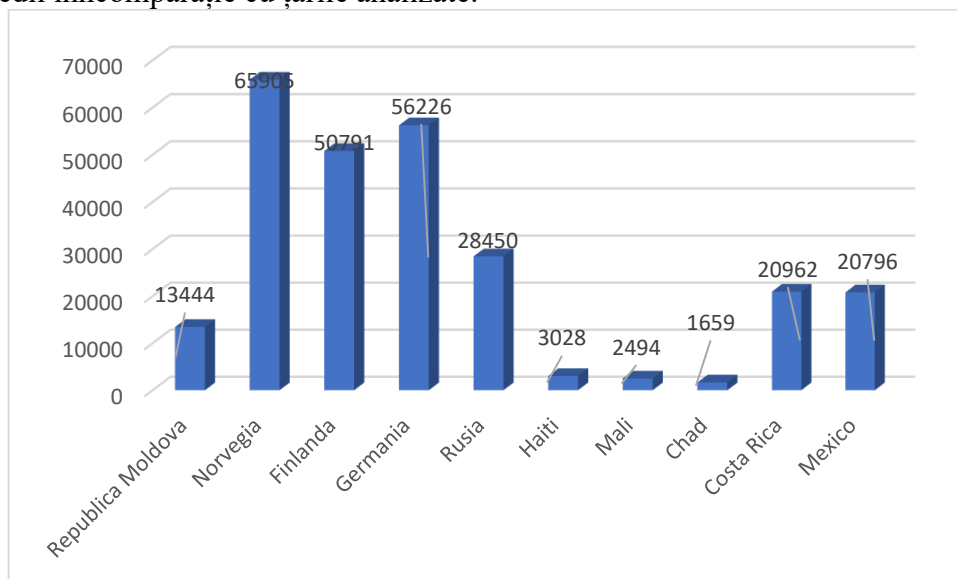

Fig.3 Gross Domestic product per capita în anul 2019, mln. Dolari

Happy Planet Index este un indice ce reflectă bunăstarea oamenilor și a mediului în diferite țări ale lumii, acest indice fuseseră propus de către New Economics Foundation în iulie 2006. Sarcina principală a indicelui este de a reflecta nivelul de viață a populației, în concordanță cu speranța de viață, inegalitatea cheltuielilor, bunăstarea și starea ecologică din regiune.

HPI se bazează pe principii utilitare generale, conform cărora majoritatea oamenilor dețin dorința de a trăi o viață longevivă și plină de satisfacție, iar autoritățile țărilor sunt interesate în satisfacerea bunăstării maxime a cetățenilor lor, folosind resursele disponibile cu profesionalism și cu protejarea biosferei. Pentru a calcula indicele, sunt folosiți trei indicatori: satisfacția subiectivă a persoanelor cu viața, speranța de viață și așa-numita „amprentă ecologică” (ecological footprint).

Pentru prima dată, HPI a fost proiectat în 2006 și a inclus 178 de țări. A doua oară calculul a fost efectuat în 2009 și a inclus doar 143 de țări. Conform rezultatelor anului 2009, cele mai „fericite” țări au fost: Costa Rica, Republica Dominicană și Jamaica. Cei mai „nefericiți”: Zimbabwe, Tanzania și Botswana.

Happy Planet Index (HPI) oferă metrica de măsurare a ceea ce semnifică accesul la serviciile medicale și mediul extern al individului în societatea din care face parte. Indicii ce formează acest indicator reunesc o formă unică ce surprinde performanța de mediu cu care realizăm o viață bună. Acest Raport prezintă rezultatele al doilea HPI global. Asta arată că suntem încă departe de a ajunge bunăstare și poziții durabile propune o viziune a ceea ce avem nevoie fă pentru a ajunge acolo.

Ultima dată Happy Planet Index fuseseră calculat în anul 2016, iar rezultatele cercetării următoare vor fi publicate în anul 2021. Folosind datele din anii 2016 s-a stabilit că în rândul liderilor acestui indicator se numără Costa Rica și Mexico. Țările de vârf după indicatorul dat nu dețin cele mai mari valori de GDP per capita, iar Costa Rica deținea în anul 2016 o balanță de plăți cu sold negativ de – 5,414 mln. Dolari iar Mexic de – 24,252 mln. Dolari. În timp ce Germania a deținut un surplus de 255,793 mln. Dolari, China un deficit de -346 825 mln. Dolari, Rusia un surplus de 66,256 mln. Dolar, Haiti un deficit de -2,59 mln. Dolari și Chad un deficit de -8,2 mln. Dolari.(Figura nr.4)

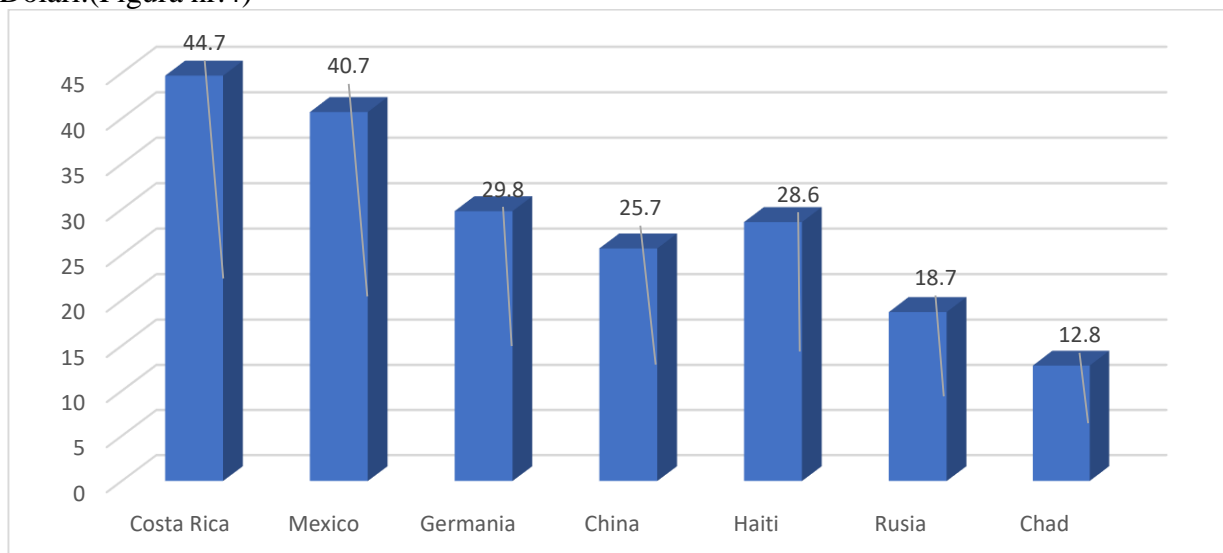

Fig.4 Happy Planet Index în anul 2016

Human Development Index (HDI) a fost creat pentru a sublinia faptul că oamenii și capacitățile lor ar trebui să fie criteriile finale pentru evaluarea nivelului de dezvoltare socială a unei țări, și nu doar indicatorii pur economici. HDI poate fi de asemenea utilizat pentru a pune la îndoială alegerile politice naționale, întrebând cum două țări cu același nivel de GDP pe cap de locuitor pot ajunge la rezultate diferite ale dezvoltării umane. Astfel de contraste politico-sociale pot stimula cercetările cu privire la prioritățile politicii guvernamentale.

HDI este o măsură sumară a realizării medii în dimensiunile cheie ale dezvoltării umane: o viață lungă și sănătoasă, accesul la educație și nivelul de trai la o limită decentă. HDI este media geometrică a indicilor normalizați pentru fiecare dintre cele trei dimensiuni.

Dimensiunea de sănătate este evaluată de speranța de viață, nivelul de educație este măsurată prin media de ani de școlarizare pentru adulți cu vârsta de 25 de ani și anii preconizați pentru educația copiilor de vârstă școlară. Dimensiunea nivelului de trai se măsoară prin venitul național brut pe cap de locuitor. HDI utilizează logaritmul veniturilor, pentru a reflecta importanța în scădere a veniturilor odată cu creșterea GDP. Scorurile pentru cei trei indici de dimensiune HDI sunt apoi agregate într-un indice compozit utilizând media geometrică.

Conform Figurei nr.5 cele mai mari valori a indicatorului HDI sunt deținute la astfel de state ca Norvegia (0.899), Finlanda (0.888), Germania (0.869), adică de țările membre a Uniunii Europene, în timp ce țările de la extremele negative a axei indicatorului dat sunt reprezentate de către țările Africii precum Mali sau Chad, precum și de țări slab dezvoltate din Mările Caraibe precum Haiti.

Republica Moldova deține un coeficient mediu în comparație cu alte state din lista țărilor cu acest indicator calculat.

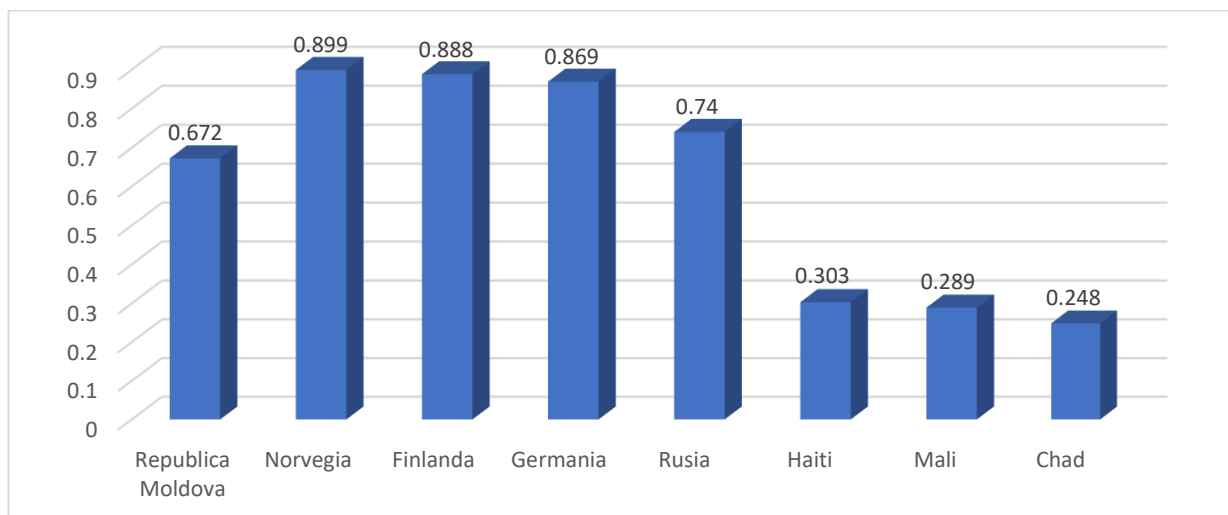

Fig.5 Human Development Index în anul 2019

În Figura nr. 6 observăm că cota veniturilor din plățile vamale în bugetul statului au valori mai mari la statele cu indicatori de dezvoltare medii sau mici, în timp ce statele Uniunii Europene dețin o cotă de doar 14% în mediu. Haiti fiind un stat cu indicatorii de HDI și HPI minime arată o dependență majoră de la resursele financiare externe.

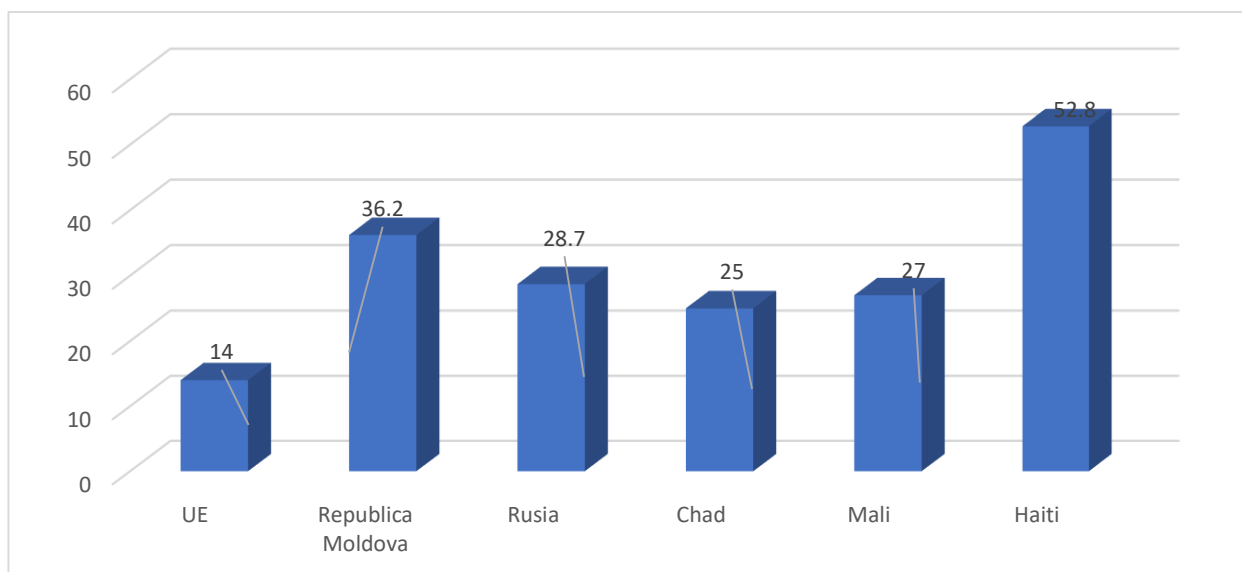

Fig.6 Cota veniturilor din plăți vamale, 2019. p.p.

Concluzii:

În rezultatul analizei GDP per capita, Human Development Index și Happy Planet Index, a fost identificată o legătură interdependentă dintre HDI și cota plăților vamale în structura bugetului de stat, în timp ce balanța plăților de la comerțul extern nu a arătat o careva dependență de nivelul bunăstării, fiind el pozitiv sau negativ. Țările cu un HDI și HPI scăzut pot deține o Balanță de plăți pozitivă precum Rusia, sau negativă, precum Chad. În același timp Germania având o balanță de plăți pozitivă deține un loc mediu la HPI, iar Costa Rica fiind lider la acest capitol are o balanță de plăți cu deficit major.

Bibliografie

1. Лузина Т.В. Таможенные платежи в отношении товаров, перемещаемых физическими лицами: учебное пособие для вузов. М.: Изд-во Юрайт, 2019. 159 с
2. Serviciul Vamal. Date statistice <https://customs.gov.md/ro/articles/date-statistice> (vizualizat 05.10.2021)
3. Chad Economics and Poverty Raport <https://documents1.worldbank.org/curated/en/783541601469817952/pdf/Chad-Economic-and-Poverty-Update-under-COVID-19.pdf> (vizualizat 08.10.2021)
4. Revenue Statistics in Africa 2020 - Chad. <https://www.oecd.org/tax/revenue-statistics-africa-chad.pdf> (vizualizat 08.10.2021)
5. Revenue Statistics in Africa 2020 – Mali <https://www.oecd.org/countries/mali/revenue-statistics-africa-mali.pdf> (vizualizat 08.10.2021)
6. DG Trade Statistics. <https://ec.europa.eu/trade/policy/eu-position-in-world-trade/statistics/> (vizualizat 09.10.2021)

SESSION III: EUROPEAN INTEGRATION, MULTICULTURALITY, AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

DOI: <https://doi.org/10.53486/9789975155649.07>

CZU: 004.738.5+004.89+004.94

THE "METAVERSE." THE ARRIVAL OF THE FUTURE OF 3D RESEARCH, LEARNING, LIFE & COMMERCE

Nikas BASIL W.¹⁰, CEO

Abstract: *What happens when video games meet Web 2.0? When virtual worlds meet geospatial maps of the planet meet pervasive web video? When simulations get real and life and business go virtual? When you use a virtual Earth to navigate the physical Earth, the internet swallows the television, and your avatar becomes your online agent? The is the METAVERSE.*

Key words: *Metaverse, Internet, simulations, business IT*

JEL CLASSIFICATION: O33, M31, M37, M53

1. Introduction

What happens when video games meet Web 2.0? When virtual worlds meet geospatial maps of the planet meet pervasive web video? When simulations get real and life and business go virtual? When you use a virtual Earth to navigate the physical Earth, the internet swallows the television, and your avatar becomes your online agent?

Virtual worlds increasingly augment the economic and social life of physical world communities. The sharpness of many virtual and physical world distinctions will be eroded going forward. In both spaces, issues of identity, trust and reputation, social roles, rules, and interaction remain at the forefront

Discussion of the Metaverse usually begins with massively multi-user virtual worlds (VWs), a fast-growing space that is already mixing physical and virtual social, economic, and to a limited extent, political systems via both asynchronous single-user and real-time multi-user modes.

The Metaverse is a complex concept, the term is vision of an immersive 3D virtual world, to include aspects of the physical world objects, actors, interfaces, and networks that construct and interact with virtual environments.

2. Definition of Metaverse

The Metaverse is the convergence of 1) virtually enhanced physical reality and 2) physically persistent virtual space. It is a fusion of both, while allowing users to experience it as either. There is no single, unified entity called the Metaverse—rather, there are multiple mutually-reinforcing ways in which virtualization and 3D web tools and objects are being embedded everywhere in our environment and becoming persistent features of our lives.

The emergence of a robust Metaverse will shape the development of many technological delivery realms that presently appear non- Internet-related.

In sum, for the best view of the changes ahead, we suggest thinking of the Metaverse not as virtual space but as the junction or nexus of our physical and virtual worlds.

---

¹⁰ E-mail: basil.nikas@igrow-world.org, The Institute for Economic Growth & Legal Reform – IGROW/ASEM IT4BA

The Metaverse is an embodied internet, where instead of just viewing content — one is in it. And one feels present with other people as if in other places, having different experiences that you couldn't necessarily do on a 2D app or webpage, the world of research, education, business, life actions will see phenomenal, changes – not decades away – but now.

3. Disruptive (changing of the status quo) Technology

Technology frequently produces surprises that nobody predicts. However, the biggest developments are often anticipated decades in advance. In 1945 Vannevar Bush described what he-called the “Memex”, a single device that would store all books, records and communications, and mechanically link them together by association. This concept was then used to formulate the idea of “hypertext” (a term coined two decades later), which in turn guided the development of the World Wide Web (developed another two decades later). The “Streaming Wars” have only just begun, yet the first streaming video took place more than 25 years ago. What's more, many of the attributes of this so-called war have been hypothesized for decades, such as virtually infinite supplies of content, on-demand playback, interactivity, dynamic and personalized ads, and the value of converging content with distribution.

Since the late 1970s and early 1980s, many of those in the technology community have imagined a future state of, if not quasi-successor to, the Internet – called the “Metaverse”. And it would revolutionize not just the infrastructure layer of the digital world, but also much of the physical one, as well as all the services and platforms atop them, how they work, and what they sell. Although the full vision for the Metaverse remains hard to define, seemingly fantastical, and decades away, the pieces have started to feel very real. And as always with this sort of change, its arc is as long and unpredictable as its end state is lucrative.

The Metaverse will require countless new technologies, protocols, companies, innovations, and discoveries to work. And it won't directly come into existence; there will be no clean “Before Metaverse” and “After Metaverse”. Instead, it will slowly emerge over time as different products, services, and capabilities integrate and meld together.

One can think about the metaverse as an embodied internet, where instead of just viewing content — you are in it. And you feel present with other people as if you were in other places, having different experiences that you couldn't necessarily do on a 2D app or webpage

Although the Metaverse has the potential to succeed the Internet as a computing platform, its underlying development process is likely to share little in common with its antecedent. The Internet came from public research universities and US government programs. This was in part because few in private business understood the commercial potential of a World Wide Web, but it was also true that these groups were essentially the only entities with the computational talent, resources, and ambitions to build it. None of this is true when it comes to the Metaverse.

Not only is private industry fully aware of the potential of the Metaverse, it probably has the most aggressive conviction in this future, not to mention the most cash (at least when it comes from a willingness to fund Metaverse R&D), the best engineering talent, and greatest desire for conquest. The major tech companies don't just want to lead the Metaverse, they want to own and define it. There will still be a large role for open-source projects with non-corporate ethos — and they will attract some of the most interesting creative talent in the Metaverse — but there are only a few likely leaders in the early Metaverse.

Virtual worlds increasingly augment the economic and social life of physical world communities. The sharpness of many virtual and physical world distinctions will be eroded going forward. In both spaces, issues of identity, trust and reputation, social roles, rules, and interaction remain at the forefront

In time, many of the Internet activities we now associate with the 2D Web will migrate to the 3D spaces of the Metaverse. This does not mean all or even most of our web pages will become 3D, or even that we'll typically read web content in 3D spaces. It means that as new tools develop,

we'll be able to intelligently mesh 2D and 3D to gain the unique advantages of each, in the appropriate context.

4. “Web” = “Online Life”

Although the "Web" technically refers to a particular set of protocols and online applications, the term has become shorthand for *online life*. It's possible that "Metaverse" will come to have this same duality: referring to both a particular set of virtualizing and 3D web technologies, and the standard *way in which we think of life online*. Like the Web, the Metaverse would not be the entirety of the Internet—but like the Web, it would be seen by many as the most important part.

The emergence of a robust Metaverse will shape the development of many technological realms that presently appear non-Internet-related. In manufacturing, 3D environments offer ideal design spaces for rapid-prototyping and customized and decentralized production. In logistics and transportation, spatially-aware tags and real-time world modelling will bring new efficiencies, insights, and markets. In artificial intelligence, virtual worlds offer low-risk, transparent platforms for the development and testing of autonomous machine behaviors, many of which may be also used in the physical world. These are just a sampling of coming developments based on early stage Metaverse technologies.

In sum, for the best view of the changes ahead, we suggest thinking of the Metaverse not as virtual space but as the junction or nexus of our physical and virtual worlds.

5. Metaverse = Augmented Reality (AR)

The Metaverse is, in effect, an augmented reality scenario which offers a world in which every item within view has a potential information shadow, a history and presence accessible via standard interfaces. Most items that can change state (be turned on or off, change appearance, etc.) can be controlled via wireless networking, and many objects that today would be "dumb" matter will, in the augmented reality scenario, be interactive and to a degree, controllable. *To the AR generation, such properties will be like electricity to children of the 20th century: essentially universal, expected, and conspicuous only in their absence.*

Whoever delivers the first useful and scalable AR operating system and standards, perhaps via the cell phone platform, may become a central player in this future. As virtual data proliferate, information overload will be a common problem. The best of these will regulate human use of the system, respecting natural work, rest, and recreation cycles. In the near-term, AR devices may employ today's collaborative filters, which self-organize to advance one's interests and values. This will empower user annotation and the expression of individual opinion: the Participatory Web. Smart tag-based networks will allow individuals to advise friends on which restaurants, shops or services are worth visiting, and which should be avoided. Time-based processes (such as appointments or deliveries) can be followed with a small widget in one's visual interface, unobtrusive but always available.

6. Metaverse = “Lifelogging”

Lifelogging is the capture, storage and distribution of everyday experiences and information for objects and people. This practice can serve as a way of providing useful historical or current status information, sharing unusual moments with others, for art and self-expression, and increasingly, as a kind of "backup memory," guaranteeing that what a person sees and hears will remain available for later examination, as desired.

In lifelogging, Metaverse augmentation technologies record and report the intimate states and life histories of objects and users, in support of object- and self-memory, observation, communication, and behavior modelling. *Object Lifelogs* (“spimes,” “blogjects,” etc.) maintain a narrative of use, environment and condition for physical objects. *User Lifelogs*, (“life-caching,” “documented lives,”

etc.) allow people to make similar recordings of their own lives. Object lifelogs overlap with the AR scenario, and both rely on AR information networks and ubiquitous sensors.

7. Metaverse Disrupts and Revolutionizes Education

The Metaverse will also revolutionize categories which, for the most part, have avoided disruption throughout the internet era. Education is a great example. Technologists have long argued that in-person colleges and trade schools would be fundamentally reconfigured and displaced by remote learning. But if COVID has done anything for this movement, it has proven how truly awful Zoom-based learning and digital quizzes are, and how critical a sense of individual presence and rich socializing is to development.

Whether it's 3D animated characters viewed through a 2D iPad screen or 360° virtual reality, the Metaverse will enable students to attend richly populated educational environments, with full agency and autonomy, as well as rich facial and body animations. This won't replace the in-person experience, but it will close the gap considerably, while also helping those who suffer with social anxiety. It will also enable society to get far greater leverage on one of its most scarce and valuable resources: incredible teachers.

In addition, virtual immersive classes offer the ability to learn in ways that aren't possible in any classroom — especially at underfunded schools. And this means more than just visiting Rome in VR, the Metaverse will enable students to learn about the construction of Roman aqueducts by helping to build them. Rather than just reading about physics, children will build Rube Goldberg machines (on Earth, and on Mars), and construct LED screens the size of buildings. None of this requires education at a distance, but it certainly improves it. What's more, schools will be designed to augment these capabilities *through* a physical classroom. Altogether new companies will be formed to build virtual schools and lessons, with teachers and performers hired to administer them live via motion capture.

Metaverse Immersive Education is a novel learning platform that combines interactive 3D graphics, commercial game and simulation technology, virtual reality, voice chat (Voice over IP/VoIP), Web cameras (webcams) and rich digital media with collaborative online course environments and classrooms. Metaverse Immersive Education gives students a sense of "being there" even when attending class in person isn't possible, practical, or desirable, which in turn provides faculty and remote students with the ability to connect and communicate in a way that greatly enhances the learning experience.

Unlike traditional forms of distance learning and computer-based learning, Metaverse Immersive Education is designed to immerse and engage students in the same way that today's best video games grab and keep the attention of players. Metaverse Immersive Education supports self-directed learning as well as collaborative group-based learning environments that can be delivered over the Internet or using fixed-media such as CD-ROM and DVD. Metaverse Immersive Education gives faculty and remote students with the ability to connect and communicate in a way that greatly enhances the learning experience. Shorter “mini-games” and interactive lessons can be injected into larger bodies of course material to further heighten and enrich the Metaverse Immersive Education experience.

The first generation of Metaverse Immersive Education was built upon the open Virtual Reality Modelling Language (VRML) and Extensible 3D (X3D) standards, whereas the current (2nd generation) platform is based on the commercial and award-winning Unreal 2.0 game engine. The 3rd generation Metaverse Immersive Education platform is now being for which the following are baseline requirements under consideration:

1. Based on open standards (specifications), open implementations, and open-source code
2. Platform-neutral and vendor-neutral client (viewer) and server architectures (no lock-in)
3. Open application programming interfaces (APIs)

4. Support for industry-standard content authoring tools (e.g., Maya, Softimage, SketchUp, Blender, etc.)
5. Scalable network architecture and scalable graphics architecture
6. Interoperable content and asset exchange (reusable content libraries)
7. Voice and text chat with support for recording/playback of in-session chats
8. Privacy controls that enable closed (non-public) virtual classrooms and meetings
9. Option for identity verification (linking avatar and character names to real-world identity)
10. Stable and reliable implementation for all supported platforms (minimal crashing/freezing)
11. Support for recording and playback of user activities and actions
12. Support for instructor-led and self-directed learning
13. Support for "safe mode" controls that shield users from potentially objectionable content
14. Support for game-based learning content and environments (goals, scoring, challenges, etc)
15. Provides a suitable foundation for formal academic curricula and best practices

The objectives are:

1. Immersive Education client-side and server-side platform specification(s) and implementation(s)
2. Best practices for creating, conducting and assessing (measuring and grading) Immersive Education learning experiences
3. Immersive Education conformance test suites
4. Immersive Education use cases
5. Comprehensive review of related open standards and technologies

The key criteria for success is the specification and implementation of Metaverse Immersive Education standards and best practices that will enable organizations to create, conduct, and assess (measure or grade) online learning experiences in a manner consistent with the charter of this working group. The following organizations will participate in the testing of Metaverse Immersive Education technology and best practices:

1. Boston College, USA
2. City of Boston (Mayor Menino's "Create Boston" initiative) and Boston Public School System, USA
3. Columbia University, USA
4. Massachusetts Institute of Technology (MIT) Media Lab, USA
5. New Media Consortium (NMC), USA (200+ college and university members worldwide)
6. University of Aizu, Japan
7. Sun Microsystems (Global Education and Research division), USA
8. Institute of High-Performance Computing (IHPC), Singapore
9. Burke Institute for Innovation in Education, USA
10. Royal Institute of Technology (Kungliga Tekniska Högskolan), Sweden
11. Israeli Association of Grid Technologies (IGT), Israel

8. Metaverse Immersive Education - Examples

8.1 Reusable Content libraries

A teacher who is not skilled in creating or editing digital media content wants to conduct one of his classes using Metaverse Immersive Education technology but doesn't have the time or experience necessary to create or assemble the course materials himself. Rather than create his Metaverse Immersive Education course from scratch the faculty uses a simple Web page interface to browse through libraries of pre-constructed Metaverse Immersive Education courses that have been built by faculty at other universities and colleges. Because the faculty who created these courses have designated them as "shared" they're available for others to use (similar to the MIT OpenCourseWare initiative). After teachers finds a pre-made course environment that suits their

needs they then uses their Web browser to make it available to their own students through their own server instance, meaning they and their students are able to meet online in the course environment within their own private learning space (with no mixing of students or faculty from different organizations). Over time the faculty decides that they would like for their course environment to contain more learning objects (e.g., videos, interactive 3D objects, audio lectures, etc.) which they find by browsing the pre-made libraries. After identifying the custom objects for their course environment, the faculty members have one of their student teaching assistants add the custom learning objects into their course.

8.2 Safe Mode – High School

A high school would like to provide its students with access to certain Metaverse Immersive Education courses created by universities, but is concerned that some of the courses and materials are not suitable for young adults. The high school uses the Metaverse Immersive Education platform's "Safe Mode" controls to identify exactly which courses its students can access, and locks these settings directly into the client software (viewer) so that the viewer itself is incapable of accessing content other than what the high school specifies. In this way the high school is able to distribute a customized version of the Metaverse Immersive Education client software (viewer) to its students without concern that the students will be inadvertently exposed to potentially objectionable content or characters/avatars.

8.3 Seoul Metropolitan Office of Education

The Seoul Metropolitan Office of Education will offer virtual science classes for elementary and middle school students that are grounded due to a COVID-19 pandemic. The online classes will be based on a metaverse platform, a simulated digital world platform. Students can improve learning skills by exploring the interactive virtual world.

The metaverse is a digital world that connects physical reality to virtual spaces. Users can have hands-on experiences through virtual reality (VR) using their own avatars. South Korea's online giant Naver has gained more than 200 million users through its avatar platform Zepetto.

Due to the prolonged coronavirus pandemic, South Korea's educational ministry launched virtual classes in April 2020. Depending on the number of daily infected cases, elementary and middle schools have switched from offline class curriculums to online classes. Various online education platforms have been developed including mobile carrier LG Uplus' U+ Elementary Country, a multilanguage-learning service for children.

Seoul's education office said on August 26 that it will operate metaverse-based science classes that provide a virtual science exhibition hall called "Gather Town," where about 2,100 elementary and middle school students can participate in various science activities with their avatars. Students can freely look around the hall using Google's Chrome browser.

"We will provide virtual reality and artificial intelligence programs through the operation of metaverse-based creative science classrooms and do our best to serve as a hub for convergence science education," Seoul education office director Kim Yeon-bae was quoted as saying. The office said its virtual exhibition hall will provide music classes, observations of astronomical objects and AI-based art classes.

9. Governmental Development of Metaverse

South Korea has created a “metaverse alliance” of local companies to foster the development of a national virtual and augmented reality platform and sort out the ethics of virtual environments.

The alliance will see organizations including carriers, Korea’s indigenous web giant Naver, researchers from the university and private sectors, and even industrial giant Hyundai try to figure out how to build a South Korean Metaverse, how to govern it, and how to ensure it is of benefit to South Korea.

The group has been given the job of defining a national metaverse platform that is open to all comers that wish to provide virtual services. It's assumed that 5G will have a big role to play.

Cho Kyung-sik, second vice minister for science and ICT, expressed his hope that the alliance will ensure that the metaverse “is not a space that is monopolized by a single large company” but instead one in which participants collaborate.

Three working groups have been created to move things along. One will convene participants to discuss recent innovation. Another will discuss legal issues. The third will plan collaborations among participants. Regular conferences will move things along too.

The hoped-for outcome is a platform that South Korean companies can use to innovate, preferably with new industries and efficiencies.

10. Facebook – Mark Zuckerberg’s Metaverse Vision and Mission

Although Facebook CEO Mark Zuckerberg has not explicitly declared his intent to develop and own the Metaverse, his obsession with it seems fairly clear. And this is smart. More than any other company, Facebook has the most to lose from the Metaverse as it will build an even larger and more capable social graph and represent both a new computing platform and a new engagement platform. At the same time, the Metaverse also allows Facebook to extend its reach up and down the stack. Through the Metaverse, Facebook could become the next Android or iOS/iPhone (hence Oculus), not to mention a virtual goods version of Amazon.

Facebook’s Metaverse advantages are immense. It has more users, daily usage and user-generated content created each day than any other platform on earth, as well as the second largest share of digital ad spend, billions in cash, thousands of world-class engineers, and conviction from a founder with majority voting rights. Its Metaverse-oriented assets are also growing rapidly and now include patents for semiconductor and brain-to-machine computing interfaces.

11. Conclusion

Facebook/Zuckerberg power, funds, members and Zuckerberg’s obsession to be the leader in the Metaverse realm will all but ensure that the Metaverse will happen sooner than later and that all aspects of life and internet use will be like light bulbs were to candles when gas went to electricity.

There already are numerous companies on the Web offering Metaverse applications, content, programs, etc. The disruptive appearance and future of a Metaverse world needs to be appreciated, understood and implemented. Not to embrace quickly will leave you behind in this ever-changing world.

CONSEQUENCES OF CHOOSING THE EXCHANGE RATE REGIME ON INTERNATIONAL TRADE

Ion PARGARU¹¹, Professor Ph.D

Marius ANDRA¹², PhD Student

Raluca Ana VASILESCU¹³, PhD Student

Svetlana Platagea GOMBOS¹⁴, PhD Student

Mihai DINU¹⁵, Lecturer PhD

Abstract: *In the context of significant global economic turmoil and increasing financial, political and social risks leading to a decrease in aggregate demand worldwide and beyond, external competitiveness becomes a key variable in terms of the resumption of economic growth in Romania as integrated process in the aggregate evolution of the European economy. This paper aims to analyze the link between the exchange rate regime and international trade, in order to demonstrate whether there is an influence of the choice of exchange rate regime on the volume of trade. It also analyzes the influence of exchange rate volatility on international trade. The objectives of this research were: knowing the options for choosing an exchange rate regime; distinguishing the factors that determine the choice of an exchange rate regime; understanding the theories presented on exchange rate regimes; analysis of the impact of choosing an exchange rate regime in the countries of Central and South-Eastern Europe All data used in the paper were collected from articles, reports, summaries, statistics, books, but also official sites such as the International Monetary Fund or the Eurostat website. The data used were selected after deepening and understanding the ideas underlying the choice and influences of exchange rate regimes.*

Key words: *exchange rate; trade, competitiveness; volatility.*

JEL CLASSIFICATION: C5, F31, F40

1. Introduction

The exchange rate is the value of a country's currency compared to the currency of another country or economic zone (Jianu et al., 2019). The exchange rate regime is the framework in which the price of a currency is determined. The exchange rate regime is the system by which the monetary authority of a country sets the exchange rate of the national currency against the currencies (Gaies et al., 2020). Each country is free to adopt the exchange rate it considers optimal for their political and monetary situation.

Since 1999, when the International Monetary Fund decided to verify the validity of government declarations with the help of its staff, we consider that it has gone from a de jure to a de facto classification system. This amendment found inconsistencies in the statements of governments and the regime they applied (Profiroiu et al., 2019).

In the de facto classifications are found a number of specific characteristics such as: the number of categories, differences in structure from the de jure classification and others (Chiu, 2020). However, the de jure classifications are not perfect, in which a variety of problems can be encountered (Burlacu et al., 2019).

The biggest problem with de jure classifications is the number of existing categories. Compatibility between classification schemes is a difficult aspect to control, because there are

---

¹¹ E-mail: pargaruion@yahoo.com, Politehnic Bucharest University, Romania

¹² E-mail: andramarius@gmail.com, Valahia University of Targoviste, Romania

¹³ E-mail: raluca_ana@yahoo.com, Valahia University of Targoviste, Romania

¹⁴ E-mail: vegombos@yahoo.com.sg, Bucharest University of Economic Studies, Romania

¹⁵ E-mail: mihai.dinu@eam.ase.ro, Bucharest University of Economic Studies, Romania

many differences between the criteria for classification in a certain type of regime, the classification may be different from one author to another (Negescu Oancea, et al., 2020).

Another considerable problem is the compatibility of these classifications over time, because if there is no continuity in the criteria used to fit into a particular regime, then discrepancies may occur in analyzes performed over different periods (Erdem, 2015).

Following Shambaugh's example, priority was given to the impact of exchange rate volatility on trade. We considered this factor to be one that needs to be focused on because we wanted to observe the exchange rate regime from the perspective of a trader. In theory, exchange rate volatility is the source of foreign exchange risk and has clear implications for the volume of international trade, and therefore for the balance of payments (Angheluta et al., 2019).

High exchange rate volatility is considered to lead to higher costs for traders and lower foreign trade (Kang & Dagli, 2018). This is because the exchange rate is set at the time of signing the contract with the trader, but payment is made only when the delivery is made. If exchange rate changes become unpredictable, this creates unpredictability in terms of profitability and therefore reduces the benefits of international trade (Bodislav et al., 2020).

In general, foreign exchange risk is not covered for all countries, as forward markets are not accessible to all traders (Born, 2014). Even if coverage could have been possible in all forward markets, there would still be limitations and some costs (Profiroiu et al., 2020).

2. The impact of exchange rate volatility on trade in emerging countries

Some economists argue that there are situations in which exchange rate volatility can have both negative and positive effects on trade volume (Keefe & Shadmani, 2020). That being said, the idea is that domination of income effects over substitution effects can lead to a positive relationship between trade and exchange rate volatility (Orzan et al., 2020). This is because when exports are sufficient compared to the risks, increases in exchange rate volatility will increase the expected marginal utility of export earnings and at the same time induce them to evolve (Sarbu et al., 2021). At the same time, the idea is supported that the effect of exchange rate uncertainty can influence foreign trade, in particular significant cost reductions are involved in international transactions.

The exchange rate can have a very large influence on trade, in many ways (Asteriou et al., 2016). The real exchange rate can encourage the allocation of resources between the goods-producing and consumer sectors. Competitiveness can also be measured through the real exchange rate, taking into account the relative prices, costs and productivity of each country and comparing it with the rest of the world.

Countries have monetary policies that are designed to maintain the exchange rate and adopt either a fixed or a flexible exchange rate regime (Cushman, 2017). At present, most countries have adopted a flexible exchange rate regime. As this mode of trade has become increasingly popular, countries have liberalized their economies, the effect of globalization has intensified and economic cooperation and trade between countries have intensified, as has exchange rate volatility. As a result, the role of exchange rate uncertainty in trade has become one of the biggest problems for economic policy makers (Alpopi et al., 2018).

The controversy surrounding this issue stems from the fact that there is no consensus on the effect of exchange rate volatility on foreign trade activity (Helísek, 2019). In order to determine the effect, a thorough analysis is needed, as it is difficult to establish the nature of the links, and the lack of clarity on the issue increases the likelihood of inadequate planning of export organizations or the implementation of suboptimal economic policies (Bodislav et al., 2019).

Emerging countries have also begun to be interested in the influence of exchange rate volatility on exports, as markets have as their main feature the high degree of exchange rate volatility compared to developed countries (Bosupeng, 2015).

It has been observed that in the long run the depreciation of currencies has a greater influence on trade than their appreciation, which is a pattern similar to the behavior of export firms when looking for rents. Exporters exercise their pricing power by transferring the depreciation of import prices, they keep their price (Gherman et al., 2013). By keeping import prices constant over the period of appreciation, exporters ensure only personal growth (Burlacu et al., 2018).

The magnitude of the asymmetry increases as imports become dependent on the target markets but is moderate when the importer enjoys greater trade freedom and a positive production gap. Some authors consider that the volatility of the exchange rate is not one of the causes of the problems of foreign trade, but that it is nevertheless a main consequence of local restrictions. Foreign trade imbalance and transition issues stemming from interest rate differences and other factors (Bahmani-Oskooee, 2017).

The most important cause of exchange rate fluctuations is inflation (Brun-Aguerre, R., et al., 2017). Inflation in each state was compared with inflation in the United States and it was found that these differences generally do not have a major effect on foreign trade as the exchange rate rises. Regarding the causality of price differences, it was said that inflation is not one of the triggers for economic stagnation. However, in general, these economic stagnations imply that demand pressure on supply is transferred to prices, not to production with inflationary effects. Therefore, monetary policies aimed at avoiding inflation must be correlated with policies that help avoid stagnation, otherwise they are useless because they would only have an effect on the symptoms and not on the problem itself, so it would not lead to healthy economic development.

Foreign exchange deviations from purchasing power parity generally do not have a positive impact on exports due to the ability of export prices to adapt to international prices (Elbadawi et al., 2021). However, the ability to import is affected because in the event of an exchange rate undervaluation it would mean that the value of exports will have the same value in local currency, but a lower value in US dollars.

2.2. Consequences of choosing the exchange rate regime on international trade

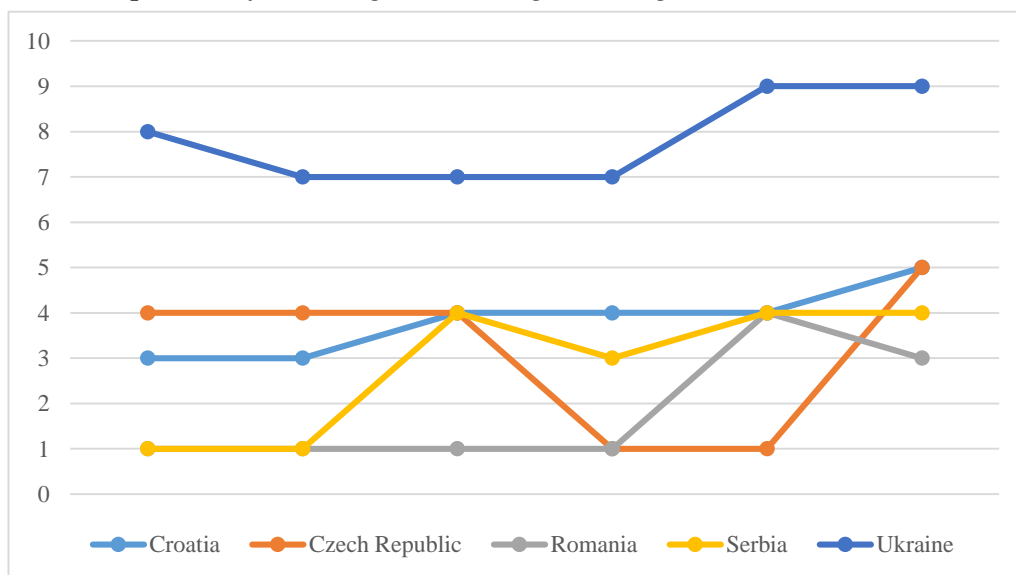

Figure 1. Fluctuations in exchange rate regimes by country (2014-2019)

Source: AREAER data

Studies related to the negative influence of exchange rate volatility on exports were carried out from 1987 to 2013, perhaps even more, by different specialists in different works, but most revolve around a main idea and that is: countries are influenced by exchange rate volatility, whether they are emerging or more developed, as insecurity is an unpleasant situation for traders, whether they are importers or exporters, keep the profit.

Within Serbia in 2014 and 2015, the adoption of a floating regime was declared, however the current decision on the dinar exchange rate regime was that it has a controlled floating.

Since the introduction of this regime in 2001 and in line with its commitment to liberalize the foreign exchange market, the National Bank of Serbia has tried to reduce its share of the foreign exchange market and adjust the exchange rate regime to a floating one, trying to pave the way for a free float regime. Because in 2017 the dinar experienced an upward trend against the euro, it went from a stabilized arrangement to creepy exchange rates, in 2018 returning to the status of a stabilized arrangement and thus remaining even in 2019.

In the case of Croatia, a relatively constant preservation of the foreign exchange regime can be noticed, in 2014 and 2015 being classified as creepy exchange rates, just like Serbia in 2016 being classified as having stabilized arrangements, only that unlike them, Croatia kept this classification until 2018, and from 2019 it managed to switch to a free float regime. The same can be said for the Czech Republic, which started in 2014 from a stabilized arrangement and started the changes in 2017, managing to fit into a floating regime, and in 2019 their de facto regime being free floating.

In the case of Romania, the de jure exchange rate regime is controlled floating in 2018, the exchange rate for the leu being determined on the interbank foreign exchange market. The National Bank of Romania (BNR) may intervene to mitigate excessive exchange rate fluctuations. There is no clear definition of excessive exchange rate fluctuations: taxation is based on national and international market circumstances and macroeconomic conditions prevail. The NBR intervenes either directly through market participants at their shares or through market makers, the NBR not publishing information about the interventions made.

Table 1. Flow of exports to Central and South-Eastern Europe on the international trade market translated into EUR million

Country	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bulgaria	22,043	22,877	24,021	27,779	28,495	29,788	27,927
Czech Republic	131,798	142,364	146,979	161,213	171,260	177,903	167,701
Greece	27,085	25,753	25,445	28,863	33,472	33,864	30,770
Croatia	10,431	11,663	12,489	14,201	14,750	15,350	15,001
Hungary	83,266	88,846	92,073	100,752	105,572	110,578	105,136
Poland	165,714	179,532	184,171	207,385	223,213	238,178	236,841
Romania	52,500	54,620	57,392	62,615	67,424	68,663	61,777
Slovenia	27,075	28,792	29,742	34,007	37,423	40,147	39,216
Slovakia	64,913	67,764	69,606	73,790	79,136	79,962	75,748

Source: EUROSTAT data

Table 1 shows some of the monetary fluctuations of the countries of Central and South-Eastern Europe (Bulgaria, Czech Republic, Greece, Croatia, Hungary, Poland, Romania, Slovenia, Slovakia) and we observed the evolution and involution of period 2014-2020.

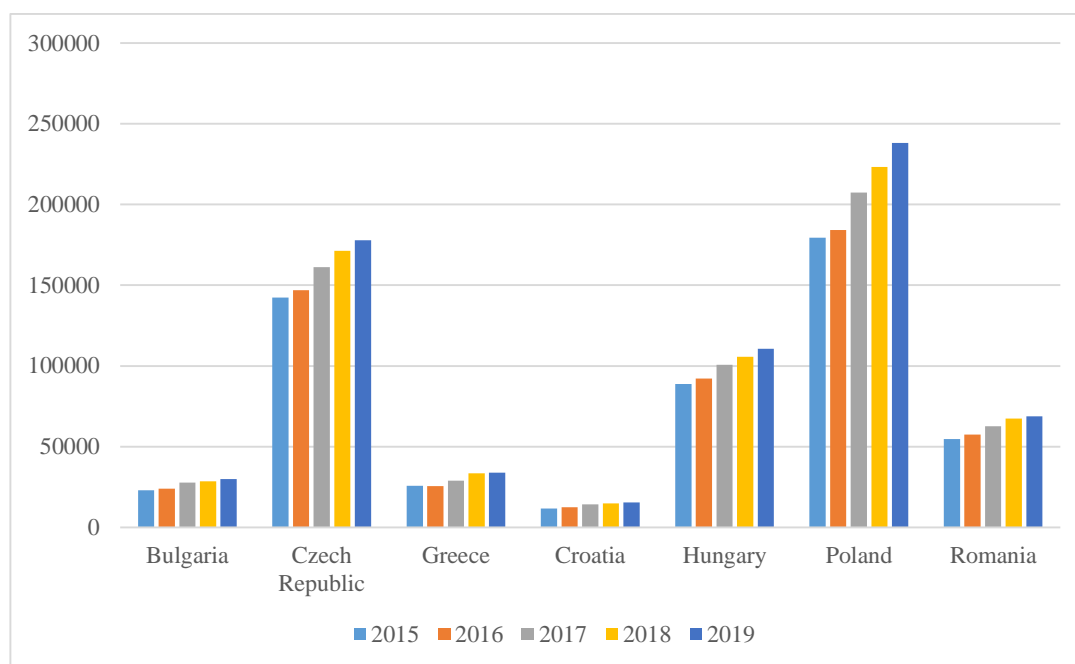

Figure 2. Export fluctuations from 2014-2020 for nine of the countries of Central and South-Eastern Europe

Source: EUROSTAT data

Figure 2 aims to analyze the evolution of exports over the period 2015-2019 for nine of the geographically framed countries in Central and South-Eastern Europe. From this chart we can point out that all countries reached the highest values in 2019 and the lowest were reached by most of the countries analyzed in 2014.

Bulgaria managed to reach the highest value in 2019, showing a steady rise in exports having at the beginning of the period under review, ie in 2014, an export value of EUR 22,043 million gradually increasing until 2019 to a value of EUR 29,788 million. Although we have observed an evolution in the case of exports, we cannot attribute this to the exchange rate regime because Bulgaria is one of the countries that has kept constant the regime, from 2014 to 2019 being in the category of Monetary Council.

The Czech Republic is one of the countries that has shown changes in the exchange rate regime. In 2014, 2015 and 2016 it was classified as having “stabilized arrangements”; in 2017 and 2018 floating courses; in 2019 "free float". Although the lowest value reached by the volume of exports was reached in 2014, a value of EUR 131,798 million and the highest in 2019 reaching EUR 177,903 million, if we make an average of the values of exports according to the exchange rate regime of that period we have notes that: in the period 2014-2016, exports had an average value of EUR 140,380 million, in the period 2017-2018 an average value of EUR 166,237 million.

Taking into account the average values depending on the exchange rate regime from 2014-2019, if we make a top three we would find that in the case of the Czech Republic in the free float has known the highest values of exports, ie in 2019; in second place would be the period in which it fell into the category of floating prices and the lowest volume of exports was reached in the period in which it addressed the "stabilized arrangements".

In the case of Hungary, the exchange rate regime was maintained, being a floating one, but also a constant evolution of exports gradually increasing from 2014 to 2019, from EUR 83,266 million to EUR 110,578 million.

Poland has a free floating exchange rate regime persevering in terms of exports from 2014 with a value of EUR 165,714 million until 2019 at a value of EUR 238,174 million.

Croatia is one of the countries that have changed their exchange rate regime by practicing creeping courses in the period 2014-2015, in the period 2016-2018 stabilized arrangements and in 2019 free floating. As in most cases, Croatia had the lowest value of exports in 2014, a value of EUR 10,431 million and the highest in 2019, a value of EUR 15,350 million.

During the analyzed period, for Romania we distinguish three exchange rate regimes, namely: floating exchange rate, stabilized arrangements and creeping exchange rates. In 2019, Romania had creeping exchange rates, registering the highest value of exports during this exchange rate regime, reaching EUR 68,663 million.

In 2018 it had switched from floating course to stabilized arrangements, but later changed its regime again to crepey courses. The lowest value of exports was reached by Romania in 2014, within the floating prices, providing this year a value of only EUR 52,500 million. So if we follow the relationship between the exchange rate regime and exports, in the case of Romania we could say that for this country the most favorable was the approach of crepey exchange rates.

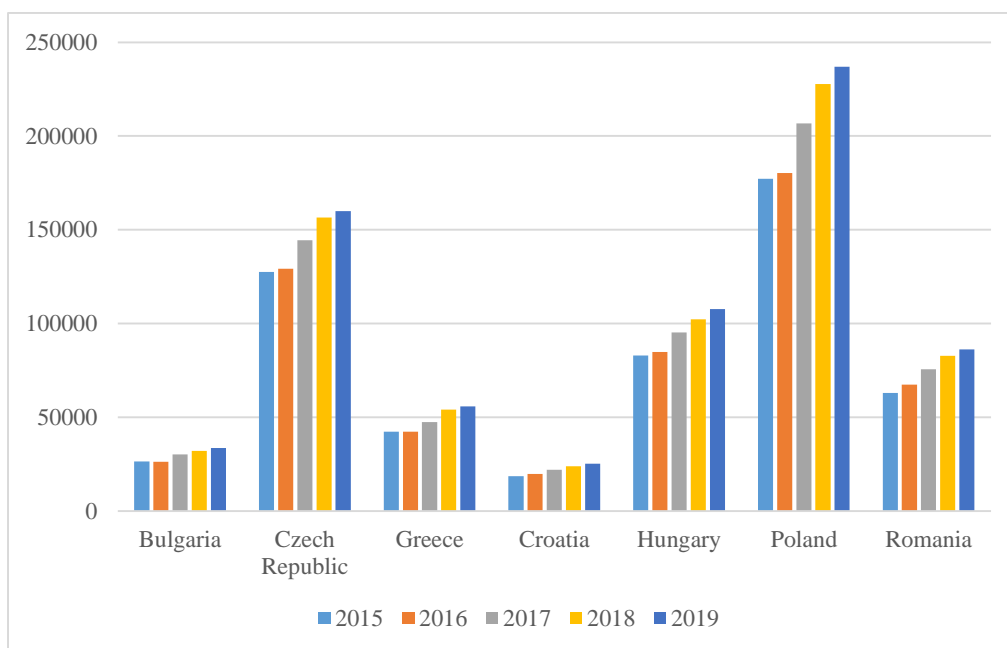

Figure 3. Fluctuations of imports from 2015-2019 for nine of the countries of Central and South-Eastern Europe

Source: EUROSTAT data

As can be seen in Figure 3, as in the case of exports, there is an upward trend in the case of imports in the period under review, except for 2020, when they decrease slightly. Each country that maintained its exchange rate regime during the analyzed period, ie Bulgaria, Greece, Hungary, Poland showed increases in the volume of imports in the period 2014-2019, except Greece which had a small decline in the period 2014-2015, but then increased steadily in terms of the volume of imports.

Although they kept the same regime throughout the period under review, this does not mean that all the countries listed had the same exchange rate regime, some kept their free float, others the monetary council, others floating exchange rates. In the case of those countries that have kept their exchange rate constant, if we were to compare their import values and assume that the volume of imports is influenced only by the exchange rate regime, we could say that free float is the best choice. Even if we extract the largest value from the whole sample, we notice that it is also reached by Poland, also within the free float.

Summarizing all the results obtained and following an analysis based on the accumulated knowledge, we can say that both imports and exports showed in the period 2015-2019 approximately the same trend, be it ascending or descending. But unfortunately we cannot say that we have reached conclusive results in terms of the link between international trade and the choice of exchange rate regime.

3. Conclusion

According to the research, it is concluded that there are a variety of options related to exchange rate regimes, but their effectiveness varies from country to country depending on exchange rate volatility, monetary autonomy or capital mobility. However, we cannot say that only these factors influence the fluctuations in the commercial market. Although it is obvious that there is a link between the exchange rate regime and international trade, we cannot say concretely how close the connection between them is because the results obtained from studies carried out over time have generated different results depending on the area. who conducted the research or the time period in which the study was conducted.

From our point of view, through the paper we can distinguish the categories in which countries can be included when we talk about the exchange rate regime, which would be the main factors that determine countries to adopt a specific exchange rate regime, why there are differences between the “de facto” classification, which are the main theories regarding the exchange rate regime, why there are several types of exchange rate classifications, how the current categories of the exchange rate regime were developed, but also why we cannot strongly supports the link between the exchange rate regime and international trade.

Gradually, the evolution of countries' preferences related to the exchange rate regime is followed over time, with an increase in the presence of floating regimes after the fall of the Bretton Woods regime. With the evolution of the countries, more and more significant results have been known regarding the link between exchange rate regimes and international trade and even if at this moment no definite conclusion has been reached, probably in the future, after conducting several studies in this area of research we will solve this dilemma.

From the obtained results it is concluded that in the geographical area of Central and South-Eastern Europe floating or free-floating regimes predominate, but we cannot claim that this is a general result valid if we refer to all existing countries, because as number of countries analyzed, our sample is too small to represent a consistent note in relation to the entire planet. Floating regimes predominated in our sample and we observed an evolution of international trade when countries had a floating or derivative regime, so we could say that this is the solution for a well-developed trade, but this would only be an assumption because if we want to be convinced of this statement, we should extend the study to at least the most important countries from a commercial point of view.

References:

1. Alpopi , C.; Burlacu, S.; Iovițu, M.. (2018) Procesul de globalizare și politicile ecologice. In: *Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii*. Vol.2, 28-29 septembrie 2018, Chișinău, Republica Moldova: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2018, pp. 317-324. ISBN 978-9975-75-931-1.
2. Angheluta, S. P., Burlacu, S., Diaconu, A., & Curea, C. S. (2019). The Energy from Renewable Sources in the European Union: Achieving the Goals. *European Journal of Sustainable Development*, 8(5), 57.
3. Asteriou, D., Masatci, K., Pilbeam, K. (2016). *Exchange rate volatility and international trade: International evidence from the MINT countries*. *Economic Modelling*, 58, 133–140
4. Bahmani-Oskooee, M., Iqbal, J., Khan, S.U. (2017). *Impact of exchange rate volatility on the commodity trade between Pakistan and the US*. *Economic Change and Restructuring*, 50(2) 161-187
5. Bodislav, A. D., Rădulescu, C. V., Moise, D., & Burlacu, S. (2019). Environmental Policy in the Romanian Public Sector. *The Bucharest University of Economic Studies Publishing House*, 312.

6. Bodislav, D. A., Buzoianu, O. A. C., Burlacu, S., & Rădulescu, C. V. (2020). Analysis of companies in Romania from the perspective of risk perception and the management needs thereof. *Economic Convergence in European Union*, 341.
7. Born, B., Pfeifer, J. (2014). *Risk matters: The real effects of volatility shocks: Comment*. American Economic Review, 104(12), 4147–4183
8. Bosupeng, M. (2015). *The Impossible Trinity and Financial Markets- An Examination of Inflation Volatility Spillovers*. Journal of CENTRUM Cathedra: The Business and Economics Research Journal, 1(8), 29–44
9. Brun-Aguerre, R., et al. (2017). *Heads I win; tails you lose: asymmetry in exchange rate pass-through into import prices*. Journal of the Royal Statistical Society. Series A: Statistics in Society, 180(2), 587–612
10. Burlacu, S., Profiroiu, A., & Vasilache, P. C. (2019). IMPACT OF DEMOGRAPHY ON THE PUBLIC FINANCE OF THE EUROPEAN UNION. *Calitatea*, 20(S2), 136-138.
11. Chiu, E. M., Willett, T. D. (2020). *Capital Controls and Currency Crises Revisited: A Political Economy Analysis*. Emerging Markets Finance and Trade, 56(12), 2908–2928
12. Cushman, D.O., De Vita, G. (2017). *Exchange rate regimes and FDI in developing countries: A propensity score matching approach*. Journal of International Money and Finance, 77, 143–163
13. Elbadawi, I., et al., (2021). *Exports, Exchange Regimes, and Fragility*. In Macroeconomic Policy in Fragile States
14. Erdem, F.P., Özmen, E. (2015). *Exchange Rate Regimes and Business Cycles: An Empirical Investigation*. Open Economies Review, 26(5), 1041–1058
15. Gaies, B., et al., (2020). *Does financial globalization still spur growth in emerging and developing countries? Considering exchange rates*. Research in International Business and Finance, 52, 101-113
16. Gherman, A., et al., (2013). *Efectele volatilității cursului de schimb asupra competitivității exporturilor*. Cazul României. 9(9), 38–50
17. Helisek, M. (2019). *Exchange rate mechanism II and the risk of currency crisis- Empiricism and theory*. Journal of International Studies, 12(1), 297–312
18. Jianu, I., Dobre, I., Bodislav, D. A., Radulescu, C. V., & Burlacu, S. (2019). THE IMPLICATIONS OF INSTITUTIONAL SPECIFICITIES ON THE INCOME INEQUALITIES DRIVERS IN EUROPEAN UNION. *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, 53(2), 59-76.
19. Kang, J.W., Dagli, S. (2018). *International trade and exchange rates*. Journal of Applied Economics
20. Keefe, H.G., Shadmani, H. (2020). *Examining the asymmetric monetary policy response to foreign exchange market conditions in emerging and developing economies*. International Economics and Economic Policy, 17(2), 503–530
21. Negescu, M D; Burlacu, S; Mitriță, M; Buzoianu, O C A. Managerial Analysis of Factoring at the International Level *Challenges of the Contemporary Society*. Proceedings; Cluj-Napoca Vol. 13, Iss. 1, : 99-102. Cluj-Napoca: Babes Bolyai University. (2020)
22. Profiroiu, A., Burlacu, S., & Sabie, O. (2019). REFORM OF THE PENSION SYSTEM IN ROMANIA. *Calitatea*, 20(S2), 521-524.

ANALYSIS OF THE EVOLUTION OF THE GLOBALIZATION INDEX 2000-2019

Amza MAIR¹⁶, PhD Student
Carol Cristina GOMBOS¹⁷, PhD Student
Alexandru Cristian VASILESCU¹⁸, PhD Student
Florentina COMANESCU¹⁹
Amelia DIACONU²⁰, Senior Lecturer

Abstract: *Globalization is not just a term but a process of global economic evolution. The process of globalization is initiated by the perspective of international economic conditions. During globalization, invariably, there are effects that may be favorable to the strong and less favorable to the small, in this category including those with limited economic opportunities, but also includes countries that do not have a large technological development, but have of mineral resources, primarily and other special nature. In this article, we have highlighted the main effects produced over time, which, although not treated as an effect of globalization, are in line with the entry of large multinational corporations. From here, the effects that are borne by those categorized small appear. In parallel, the authors investigated and found some evolutions even on the Romanian scene that are similar to the great globalization. Globalization has also influenced the evolution of GDP because due to the relations between states, trade represents almost 50% of the world's GDP. Globalization could pose a direct threat to the traditions of states to the detriment of cultural diversity and the lifestyle of citizens. This article aims at the evolutionary analysis of the globalization index in the period 2000-2019, focusing on the last part of the interval. Using statistical data, a comparison was made between several states that have been and will be true poles of power at the international level, especially in the context of globalization.*

Key words: *development, economy globalization, KOF*

JEL CLASSIFICATION: F6;O50

1. Introduction

Among the analysts of contemporary international economic life, a lot of opinions have emerged in the appreciation that the world has changed fundamentally (Martens et al., 2015), that it is in a major political and economic transition and that the period of the '90s was a fundamentally different from the previous and difficult one (Burlacu et al., 2021). regarding the administration and evaluation of the complex problems appeared on the scene of the international economic relations. Few topics are as controversial today as globalization (Sarbu et al., 2021). The downside of globalization is the attempt to bring together cultures with varying degrees of development (Brandl et al., 2019).

Such an attempt is difficult to order and complete, given that it is uncontrollable. People usually expect the worst (Radulescu et al., 2021). What is worth now will be lost and what will be in place can have negative consequences. But experts are trying to convince people that globalization is, in general, a force for change for their own good, but an irreversible force. The process of globalization of the world economy began in the mid-80s, but gained followers and other connotations in the '90s and especially recently.

This process continues to be strong today, although it has to face regionalist and nationalist conceptions (Czaika et al., 2018). In a broad sense, the globalization of the world economy can be

---

¹⁶ E-mail: amzamair@gmail.com, Valahia University of Targoviste, Romania

¹⁷ E-mail: svegombos@yahoo.com.sg, Bucharest University of Economic Studies, Romania

¹⁸ E-mail: alexandruv77@yahoo.com, Politehnic Bucharest University, Romania

¹⁹ E-mail: florentina.comanescu@yahoo.com, Valahia University of Targoviste, Romania

²⁰ E-mail: diaconu.amelia@gmail.com Artifex University, Romania

defined as a dynamic process of increasing ties and dependence between nation states (Petricevic & Teece, 2019)., as a result of expanding and deepening ties. in more and more various spheres of economic, political, social and cultural life and with the implication that the problems become global rather than national, demanding in turn a more global solution and harmonization than national (Bran et al., 2020).

But approached from an economic and financial point of view, globalization can be defined as strengthening (Dreher et al., (2010), reinventing and harmonizing the links between national economies on a large, global market for goods and services, but especially the movement of capital of any kind (Bodislav et al., 2020).

A report by the International Monetary Fund presents the phenomenon of globalization of the world economy as the rapidly growing international integration of both goods and services and capital markets. Globalization has become a relentless process, unfolding at a fluctuating rate, but often very high, encompassing in its sphere directly or indirectly the multitude of world states (Negescu Oancea, et al., 2020).

From a strictly economic point of view, of the efficient allocation and use of resources, economic globalization appears as a rational phenomenon, able to provide a larger volume of goods and services using fewer and fewer resources, practically pursuing the efficient use of working capital in order to maximize numbers. of satisfied needs (Witt, 2019).

2. Interstate comparative analysis of the globalization index

Globalization is a complex set of processes aimed at achieving international integration at the economic, military, political, socio-cultural and security levels, leading to the standardization of living standards and development on a global scale (Caselli, 2012).

Since 2000, the phenomenon of globalization has evolved on all levels. Due to international trade, many countries have begun to accelerate in terms of economic development. Measuring the degree of globalization in different countries is done through indicators of globalization.

One of the most used indicators for measuring and identifying a state in the economic, political and social sphere is the KOF globalization indicator (Gygli, et al., 2019), which calculates sub-variables of economic flows, with a total of 23 variables. The development of global identity is no longer just a part of immigrants and ethnic minorities (Nastase et al., 2020). Today's people, especially young people, develop an identity that gives them a sense of belonging to a world culture, which includes an awareness of the events, practices, styles and information that are part of global culture (Siliverstovs, 2011).

By carefully analyzing the evolution of globalization in some states, we can observe certain aspects that may or may not be beneficial for that state because in addition to economic and social development, globalization can also create an imbalance (De Haan, 2017).

Table 1. Globalization index between 2013-2019 in different countries

Country/Year	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
USA	62,44	62,82	63,1	64,25	64,8	65,6	66,4
China	50,9	51,44	51,81	52,7	53,21	53,71	54,12
Japan	44,24	44,72	45,32	45,9	46,2	46,62	46,71
Germany	71,34	71,81	72,44	72,72	72,55	72,81	73,14
France	71,89	72,15	72,42	72,56	73,12	73,15	73,45
United Kingdom	78,25	78,44	78,71	79,22	78,64	78,54	78,42
Russia	53,9	53,72	54,22	54,66	54,21	54,12	53,66
Italy	42,68	43,22	43,15	42,88	42,66	43,22	42,88

Source: Swiss Journal of Economics and Statistics

First, it is clear that almost all the countries mentioned above have been characterized by an upward trend in the level of economic globalization (see Table 1). However, the United Kingdom is the exception with the highest value of economic globalization in 2000.

- **Romania**

For Romania's development to take place, the state would need sources of raw materials and markets where to sell its products (Bodislav et al., 2020). As it does not have very large quantities of raw materials, the best solution was to join the European Union. Statistical data from recent years show an improvement in the coverage of imports through exports in the EU (Jianu et al., 2019). However, the realities show us that the country cannot be cut off from the general picture of globalization, neither as an oasis, nor as a specific case and, even more so, as an EU member state (Angheluta et al., 2019).

Romania faces the same hopes and fears related to globalization as any other state. On the one hand, the decision makers chose to use the opportunities offered by the globalization process, and on the other hand to accelerate the development and efficiency of the Romanian economy and society (Profiroiu et al., 2019).

Therefore, Romania should be noted, to preserve its identity, values and traditions, using this process for its own interests because the cultural heritage becomes particularly significant as it reveals the link between globalization and cultural identity showing that as the processes of globalization progress, cultural identity and diversity are strongly asserted and defended precisely through its preservation.

- **USA**

Today's globalization is an American invention that began with America's initiative to create the IMF, the World Bank- a regime that would save the economy and the world from the threat of communism by creating a world market that would help each country develop its economy. Globalization has helped lift one billion people out of extreme poverty after World War II. (Dunning, J. & Lundan, S.M., 2010).

The United States also earned about 11%-19% of annual GDP. With the collapse of the Soviet Union in 1989 and the end of the Cold War in 1991, the world became more interconnected. This is because the countries of the communist bloc, which were previously intentionally isolated from the capitalist West, have begun to integrate into the global market economy.

Trade and investment have increased, while barriers to migration and cultural exchange have been reduced (Jacobs, J. P., et al., 2012). Currently, the Globalization process is considered to have affected the US Labor Market, leading to unemployment, wage inequality or low labor force participation rates, at least locally.

- **China**

The story of China's development over the four decades since the launch of reform and opening up is deeply linked to the process of globalization. Since 1980, China has undergone a series of reform policies aimed at transforming its economic system from a planned economy to a market-oriented economy by combining economic planning systems from socialism with a market mechanism from capitalism.

China has contributed to globalization by increasing cross-border flows of capital, goods and people. After its development and rise on the international stage, China is now well placed to play a constructive role in addressing the new challenges of globalization.

As the global economy shifts its focus to China, new opportunities are emerging for companies to enter the Chinese market (Jaumotte, F., et al., 2013). In other words, the impact of globalization on China's economic growth is already being felt. China is fast becoming the new

champion of economic cooperation, trade and globalization. As others withdraw from the forefront, Chinese companies seek to expand and grow in all corners of the world.

Since 2005, China has spent more than \$ 56 billion in sub-Saharan Africa, with significant investments in oil, platinum, copper, nickel, and manganese, and other extractive industries.

China's bilateral trade with African countries grew from \$ 10 billion in 2000 to \$ 125 billion in 2010 and reached \$ 300 billion in 2015, surpassing the United States as Africa's largest trading partner.

China's trade with Latin America also grew dramatically, reaching 1,500% between 2000 and 2010 through foreign direct lending and investment. Since the financial crisis, analysts and policymakers have often spoken of the need for China to step up and play a more active role in restructuring the entire global economic system.

- **Italy**

Italy's position in the global economy is, at best, ambiguous. It is the seventh largest economy in the world, but many in Europe have doubts about its ability to fully adapt to the rigors of the eurozone and its markets beyond. Italy's atypical position in international trade has intensified in the last two decades. Despite this, Italy benefits from a great workforce, both by the population and by foreigners who choose to work here. For example, the largest group of foreigners residing in Italy is formed by Romanians (1.2 million). Observing the evolution of the KOF index in Italy, it is observed that it has seen a great increase in the last 5 years.

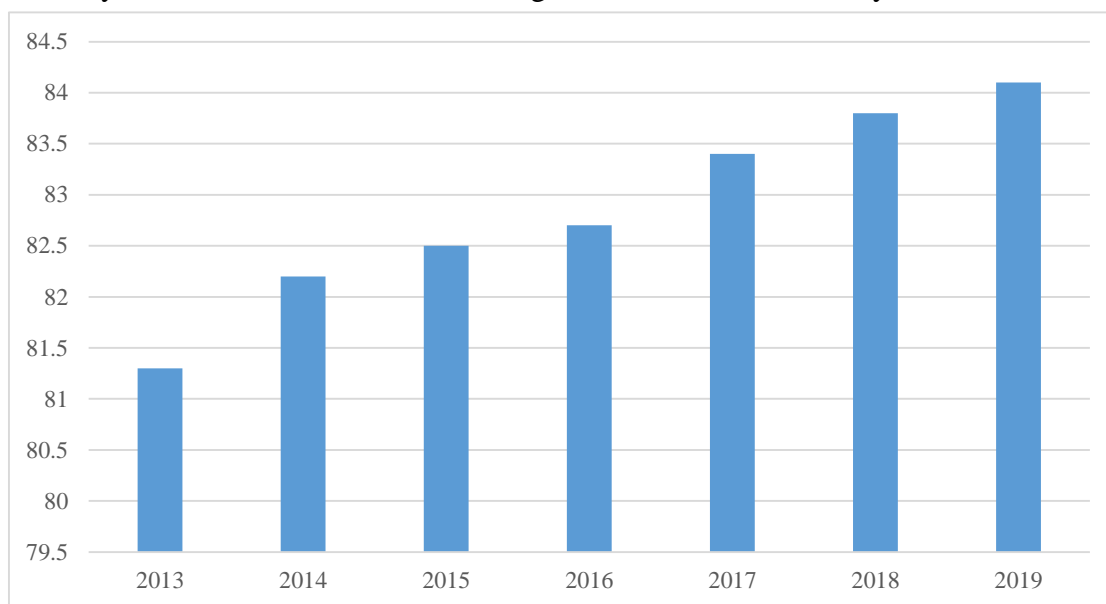

Figure 1. Evolution of the globalization index in Italy (2013-2019)

Soruce: <https://www.statista.com/>

- **United Kingdom**

Globalization influences all plans and issues in the UK, especially economically, it affects trade. Globalization means that domestic monopolies now face greater international competition. This leads to lower prices for consumers. This is especially visible in industries such as clothing, electronics and food - where the UK is an importer. One problem in the US and the UK is that many workers feel left behind by the process of globalization.

They believe that globalization allows companies to make more profit, but workers are struggling to find a new job that matches their previous jobs, in terms of job security, wages and loyalty. In many ways, globalization is not a new phenomenon for the UK economy. The United Kingdom has benefited from a more globalized world since the first exports and imports. During

the Industrial Revolution, global ties were important to enable the United Kingdom to import raw materials and export goods. The last decades are a continuation of this process of globalization.

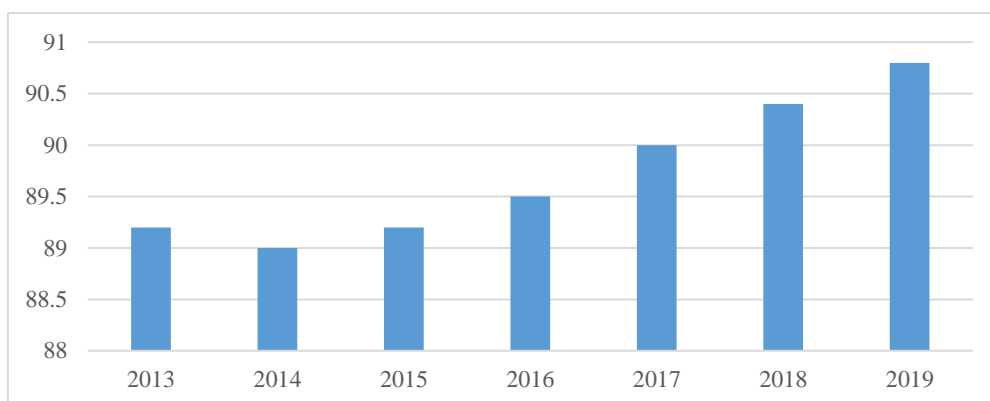

Figure 2. Evolution of the globalization index in Great Britain (2013-2019)

Source: <https://www.statista.com/>

- **Germany**

Like all other developed economies, Germany enjoys strong integration into the global economy. There are, however, great challenges in shaping globalization in a positive way. These include, above all, increasing protectionism, trade imbalances, reform of the world trading system or the distribution of globalization gains. In order to promote global integration in the future against these difficult circumstances, Germany could take action on three levels: at national, European and international level.

At the international level, the EU and Germany could attach the greatest importance to constructive proposals for the further development of the world economic order. This is especially true in times when the US is no longer a reliable partner, and China is increasingly becoming a serious competitor, which does not always play by the same rules.

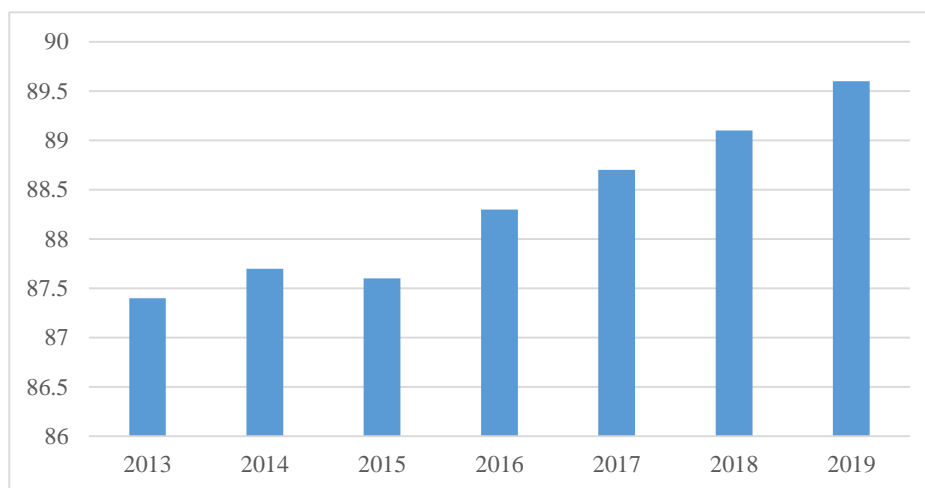

Figure 3. Evolution of the globalization index in Germany (2013-2019)

Source: <https://www.statista.com/>

3. Conclusion

Globalization is a complex system or phenomenon, sometimes ambivalent, even contradictory, which has been viewed and analyzed differently by those who have assumed this risk or responsibility. Beyond these analyzes, globalization remains a real, living fact that we must face, regardless of our will or choice. It is believed that the greatest danger that globalization can pose is the dehumanization of some of those whose wave it simply swallows.

Conquered by the market, doped by television, sports or the Internet, the globalized world is living at the same time against a general crisis of the meanings of life, a global cultural and educational disaster, a worrying but sure symptom of the barbarization of the society of the future.

The study of this article concludes that globalization, under current conditions, will continue and is an irreversible process. It is even necessary, taking into account the perspective of humanity, depending on the evolution of the population and the depletion of natural resources. At present, the national wealth of many countries is based on the use of resources in small, developing countries, let's say in a conventional term, which do not have the capacity to exploit and capitalize on the resources at their disposal.

That is why, in this context, some situations are presented that lead to the conclusion that Romania is also in this perimeter, of the states that, through the activity of large corporations, cannot ensure a convincing evolution in the socio-economic field and as a consequence. it is embedded in debts that can lead to even worse deterioration of living standards. The study refers to some international developments to justify the fact that in the case of Romania the situation will be similar. The short study refers only to the negative effects felt by the little ones, but it can be extended by using data series and macroeconomic models that give meaning to the assessments that the authors derived from this study.

Measuring the degree of globalization is done through indicators of globalization. They allow comparisons between different areas of globalization for a large number of countries. The values of the KOF globalization indicator calculated for Romania (2010-2019) show a slight increase ranging between 63 and 75 respectively. Although the KOF globalization indicator shows that globalization is increasing due to the economic and political sector (in 2012-2019) in Romania the increase of the degree of globalization is given by the political and social sector. The political component, the component with the highest values, is in a slight but steady decline (between 2012-2019), while the other two components, social and political, are growing since 2016.

References:

1. Angheluta, S. P., Burlacu, S., Diaconu, A., & Curea, C. S. (2019). The Energy from Renewable Sources in the European Union: Achieving the Goals. *European Journal of Sustainable Development*, 8(5), 57.
2. Bodislav, D. A., Buzoianu, O. A. C., Burlacu, S., & Rădulescu, C. V. (2020). Analysis of companies in Romania from the perspective of risk perception and the management needs thereof. *Economic Convergence in European Union*, 341.
3. Bodislav, D.A., Radulescu, C.V., Bran, F. and Burlacu, S., (2020) Public Policy in the Areas of Environment and Energy. 6th BASIQ International Conference on New Trends in Sustainable Business and Consumption. Messina, Italy, 4-6 June 2020. Bucharest: ASE, pp. 228-235
4. Bran, F., Rădulescu, C. V., Bodislav, D. A., & Burlacu, S. (2020). Environmental risks in the context of globalization. *Economic Convergence in European Union*, 350.
5. Brandl, K., et al., (2019). *Foreign actors and intellectual property protection regulations in developing countries*. *J. Int. Bus. Stud.*, 50, 826–846.
6. Burlacu, S., Diaconu, A., Balu, E. P., & Gole, I. (2021). The Economic and Social Effects of Unemployment in Romania. *Revista de Management Comparat International*, 22(1), 21-27. DOI: 10.24818/RMCI.2021.1.21
7. Caselli, M. (2012). *Trying to Measure Globalization, Experiences, Critical Issues and Perspectives*. Springer Briefs in Political Science.
8. Czaika, M., et al., (2018). *The Global Evolution of Travel Visa Regimes*. *Population and Development Review*, 44(3): 589-622
9. De Haan, J., Sturm, J.E. (2017). *Finance and Income Inequality: A Review and New Evidence*. *European Journal of Political Economy*, 50: 171-195.
10. Dreher, A., et al., (2010). *Measuring globalization - opening the black box. A critical analysis of globalization indices*. *Journal of Globalization Studies*, Vol. 1 No. 1, 166-185.
11. Dunning, J., Lundan, S.M., (2010). *Multinational enterprises and the global economy*. *Transnatl. Corp.*, 19, 103–106.
12. Gygli, S., et al., (2019). *The KOF Globalisation Index – Revisited*, *Review of International Organizations*, 14(3), 543-574
13. Jacobs, J. P., et al., (2012), *Information, data dimension and factor structure*, *Journal of Multivariate Analysis*, 106, 80–91

14. Jaumotte, F., et al., (2013). *Rising Income Inequality: Technology, or Trade and Financial Globalization?* IMF Economic Review, 61(2): 271–309.
15. Jianu, I., Dobre, I., Bodislaw, D. A., Radulescu, C. V., & Burlacu, S. (2019). THE IMPLICATIONS OF INSTITUTIONAL SPECIFICITIES ON THE INCOME INEQUALITIES DRIVERS IN EUROPEAN UNION. *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, 53(2), 59-76.
16. Martens, P., et al., (2015). *New Directions in Globalization Indices*. Globalizations, 1–12.
17. Năstase, M., Roja, A., Burlacu, S., Coroban, L., Matis, C., Cristescu, I., & Cristache, N. (2020). Perspectives Regarding the Organizational Culture within the Romanian Textile Industry. *Industria Textila*, 71(1), 73-80.
18. Negescu, M D; Burlacu, S; Mitriță, M; Buzoianu, O C A. Managerial Analysis of Factoring at the International Level *Challenges of the Contemporary Society*. Proceedings; Cluj-Napoca Vol. 13, Iss. 1, : 99-102. Cluj-Napoca: Babes Bolyai University. (2020)
19. Petricevic, O., Teece, D.J., (2019). *The structural reshaping of globalization: Implications for strategic sectors, profiting from innovation, and the multinational enterprise*. J. Int. Bus. Stud., 50, 1487–1512.
20. Profiroiu, A., Burlacu, S., & Sabie, O. (2019). REFORM OF THE PENSION SYSTEM IN ROMANIA. *Calitatea*, 20(S2), 521-524.
21. Radulescu, C.V.; Ladaru, G.-R.; Burlacu, S.; Constantin, F.; Ioanăș, C.; Petre, I.L. (2021) Impact of the COVID-19 Pandemic on the Romanian Labor Market. *Sustainability 2021*, 13, 271. <https://doi.org/10.3390/su13010271>
22. Sarbu, R., Alpopi, C., Burlacu, S., & Diaconu, S. (2021). Sustainable urban development in the context of globalization and the health crisis caused by the covid-19 pandemic. *Les Ulis: EDP Sciences*. doi:<http://dx.doi.org/10.1051/shsconf/20219201043>
23. Siliverstovs, B. (2011), *The Real-Time Predictive Content of the KOF Economic Barometer*, Swiss Journal of Economics and Statistics, 147(III), 353–375
24. Witt, M.A. (2019). *De-globalization: Theories, predictions, and opportunities for international business research*. Journal of International Business Studies, 50(4), 1053- 1077

THE EDUCATIONAL SYSTEM AS AN INTEGRATION FACTOR OF NATIONAL MINORITIES IN ISRAELI SOCIETY

Noha ALVAKILI²¹, Ph.D. student

Abstract: *The modern world, in this era, is progressing with giant strides in the direction of becoming a multicultural society. It is recognized in a profound examination of processes occurring in diverse societies over the past two decades, similarly to issues of multiculturalism are no longer as unequivocal as predicted at the end of the 20th and beginning of the 21st century. From the start, the multicultural approach was formulated against a background of establishing cultural rights, recognizing the importance of cultural rights as part of individual rights and a core component of individuals' belonging to a group and their social and later, also national identity. This article will try to present the existing reality in the Israeli education system, and to examine the ways for dealing with the growing trend.*

Key words: *Globalization, Multicultural, Minorities, Integration & Segregation.*

JEL CLASSIFICATION: J11; O38; O15

1. Introduction

The modern world, in this era, is progressing with giant strides in the direction of becoming a multicultural society. It is recognized in a profound examination of processes occurring in diverse societies over the past two decades, similarly to issues of multiculturalism are no longer as unequivocal as predicted at the end of the 20th and beginning of the 21st century²². From the start, the multicultural approach was formulated against a background of establishing cultural rights, recognizing the importance of cultural rights as part of individual rights and a core component of individuals' belonging to a group and their social and later, also national identity. Davis²³ clarified the matter and argued that the multicultural approach was applied both in countries made up since their establishment from diverse cultural and national groups with clear examples in Belgium and Canada, and countries seeking to provide a place and expression to groups and cultures that joined them in recent generations. Gehrke²⁴ added that over the past two decades social and political processes clarifying questions in relation to tensions between multiculturalism, founded on liberal values and non-liberal minority group practices. In fact, Jagdish²⁵ argued, they undermined the validity of a seemingly neutral approach to diverse cultures. Kivirauma et al²⁶ [Kivirauma et al] maintained that this step produced a reality in which increased consideration has been given about how to maintain the identity of such a society, its definition, maintaining and encouraging its culture and cultural unity. All this was against a background demanding pluralism, multiculturalism, and globalization processes.

---

²¹ E-mail: nohaa2911@gmail.com, Academy of Public Administration of Moldova; Ministry of Education in Israel

²² BAZAN – MONASTERIO, V. GIL – LACRUZ, A.I. & GIL-LACRUZ, M. (2021). Life satisfaction in relation to attitudes towards immigrants among Europeans by generational cohorts. *International Journal of Intercultural Relations*, vol 80. Pp. 121-133, ISSN 0147-1767.

²³ DAVIS, N. (2005). Intercultural competence for future leaders of educational technology and its evaluation. *Interactive Educational Multimedia*, vol 10. Pp. 1–22.

²⁴ GEHRKE, N.J. (1998). A look at curriculum integration from the bridge. *The Curriculum Journal*, vol 9 (2). Pp. 247-260.

²⁵ JAGDISH, S. (2014). Global and civilizational knowledge: eurocentrism, intercultural education and civic engagements. *Intercultural Education*, vol 25 (2). Pp. 114-127.

²⁶ KIVIRAUMA, J., KLEMELA, K., & RINNE, R. (2006). Segregation, integration, inclusion—the ideology and reality in Finland. *European Journal of Special Needs Education*, vol 21 (2). Pp. 117-133.

Pashby et al²⁷ added that these considerations and deliberations are expressed in many countries' cultural policies. Hence countries such as Denmark or Holland, formulated cultural policies seeking to reemphasize a local and national socio-cultural identity²⁸. Of course, it is possible that one could also explore these processes against a background of political changes and strengthened national factors, in some parts of the countries, when at the same time international bodies such as UNESCO or the EU promote cultural sharing processes, encouraging cultural and multicultural diversity, as part of an overall political doctrine. Firstly, the researcher proposes clarifying the contemporary meanings of cultural policy seeking to promote multiculturalism in societies with minority groups, against a background of the aforementioned processes. Generally, the concept arising in academic discourse integrate an arsenal of terms the researcher seeks to clarify as philosophical concepts, to be accurate at a later stage employing them.

2. The education system in Israel, a historical, political, and political perspectives

The education system in Israel is in many ways a mystery²⁹. On one hand, in Israel there are some of the universities that were, until the 1990, some of the best in the world. Its population is among the leading countries in average study years per capita and in academic degrees rate. On the other hand, elementary and high school students in Israel achieve very low achievements in international tests in core subjects as reading, mathematics and science. This mystery is also expressed in the labor market. Reiter & Cohen³⁰ presents an additional aspect. They claim that Israel is among the most advanced countries in the world in high-tech and many Israeli experts work in leading high-tech centers all over the world, as the Silicon Valley, but it is also correct that many Israelis in labor age lack the required skills to compete in the modern labor market. The findings of a research performed in May 2021 for the Minister of Finance shows that the average labor productivity in Israel is not only lower than most advanced countries but also relatively retreating from labor productivity in the index leading countries for decades. One of the public education system main roles is providing equal opportunity to success also for students whose parents are not educated and therefore increase their chances to upgrade their economic mobility when they are older. The Chetty et al research findings indicate that differences in education quality perpetuate economic inequality. Chetty, Rockoff & Friedman³¹, who have researched the American system, estimate that erasing quality differences between schools will reduce intergenerational income correlation in about a 1/3. Therefore, the researcher concludes that there is direct correlation between economy and education, and it may be presented statistically. The Israeli education world had "transformations" since the state establishment. Each period had historical characteristics that influenced the policy, decision making, priorities and obviously budgeting. In order to understand the research problem nature, the researcher presents the historical and perceptual development of the educational system in Israel.

The first period: the state establishment education system – "all for the nation" (1948 - 1960). According to Bekerman³², the education goal in the first years of the country reflected Israel's core

---

²⁷ PASHBY, K., DA COSTA, M., STEIN, M., & ANDREOTTI, V. (2020). Meta-review of typologies of global citizenship education. *Comparative Education*, vol 6 (2). Pp. 144-164.

²⁸ OURS, J., VEENMAN, J. (2003). The educational attainment of second-generation immigrants in The Netherland. *Journal of Population Economics*, vol 16. Pp. 739-753.

²⁹ AYALON, H., & SHAVIT, Y. (2004). Educational reforms and inequalities in Israel: The MMI hypothesis revisited. *Sociology of Education*, 77(2). Pp. 103-120.

³⁰ REITER, Y., COHEN, A. (2012). Information Booklet: Arab Society in Israel- Second Edition. Neve Elan: Abraham Fund Initiatives.

³¹ CHETTY, R., FRIEDMAN, J.N., & ROCKOFF, J.E. (2011). The Long-Term Impact of Teachers: Teacher Value Added and Student Outcomes in Adulthood. Massachusetts: NBER Working Paper 17699.

³² BEKERMAN, Z. (2008). Shaping reconciliatory memory: Towards Palestinian Jewish Co-existence through Bilingual Education. In Yotam Benziman (Ed.), *Memory Games: Concepts of Time and Memory in Jewish culture*, Van Leer Institute & Hakibbutz Hameuchad Publishing House, pp. 231-249

challenges as a state under construction that integrate unprecedented scale of immigration waves and strives for the modernization of various life areas. The education system at the first period believed it is the Zionist enterprise arrowhead, which aspired to transfer the immigrants arriving from all over the world into "new Jew". Three main compasses have directed the State of Israel in these years – the melting pot, the pioneering and the modernization.

The Second period: the institutionalization era - "excellence above all" (1961-1980). In the 1960s and early 1970s the education system led an important change - the toning reform. Its main landmark is adopting the "Rimalt committee" conclusions by the Knesset in 1968 and raising the compulsory education age to 15. Harpaz³³ share the opinion that the main aspects of this change were a significant development of secondary education, strengthening the status and importance of matriculation exams, promoting integration, pluralism in learning frameworks and learning courses while adjusting it to the weak population needs, deepening the academic foundation in the education system and also great strengthening of theoretic education. The state of Israel has matured and so has its education system.

The third period: looking out - international comparison as a key to success (1981 - 2000). Weininger & Weisblai [Weininger & Weisblai] explains that the third period is characterized by global aspects. It is the heyday of international institutions - the International Monetary Fund, the World Bank and the International Trade Organization. In the educational context this is the period the reform No Child Left Behind Act (NCLB) of the USA president George W. Bush is applied and focuses on evaluation and measurement by using rigid standards. At the same time, and not without regard, PISA tests, which grade education systems in the world according to universal standards, were formed and spread. The Israeli education system look, like other education systems' look, was turned outward, for comparison. Gruber³⁴ [Gruber] describes that at the same time there was a fast growth of over 50% in secondary education learners, and in 1990 was opened a decade in which about a million immigrants from the former Soviet Union arrived and increased the population by more than 20%.

The fourth period: The National Education Effort in Israel - "Striving for the Future" (2001 up to now). According to the reports of the Ministry of education, the seventy plus years old Israeli education system treat more than two million students and employs almost two hundred thousand teachers. The students and the teachers have mutual cultural – Israeli base, but it also has many different elements. Svirsky & Dagan- Buzaglo [Svirsky & Dagan- Buzaglo] claim that "navigating this loaded and varied ship" is complicated. For "educated navigation" the system need clear and agreed principles. The most important are the Israelism principle, the excellence principle and the principle of seeing every student.

The writer of the article, who is a pedagogic guide in teacher training college in Southern Israel – Kaye college, seeks to summarize this sub-section in information analysis and personal insight, which were also expressed in her article "*Barriers to equality in the Arab education system*"³⁵. She believes that one of the acceptable indices of modernization level and human society development is education level. Education and schooling are significant milestones in an individual's life, which allows him to fulfil his abilities, shape a worldview, build social awareness and assist in personal and professional decision making. Providing education and training to the population allows the country to improve its human capital and maximize the inherent human potential. The education policy in Israel declares it aspires to provide knowledge and skills, widen the learner circle in all education levels, reduce student dropout and increase the population education level.

---

³³ HARPAZ, Y. (2011). A country does not make peace with its citizens. *Echo of Education*, vol 4(5). Pp. 38–43.

³⁴ GRUBER, N. (2017). Factors of the low achievement of Israeli students: between the seeming and the reality in the PISA test. Tel Aviv: Root Institute for Socio-Economic Research, Tel Aviv University. Pp. 16-27

³⁵ALVAKILI, N. (2019). Barriers to equality in the Arab education system. Ялта. Проблемы современного педагогического образования. Выпуск 65(2). Pp.18-19

3. The education system in Arab society and minority populations.

Along with the positive developments and trends the Arab education system and minority populations in Israel have undergone, there are still some challenges, as well as gaps to be reduced - both compared to the Jewish education system and to the growing population – to have optimal integration of non-Jew, Arab and minority populations in Israeli society and economy. According to the Israeli Central Bureau of Statistics data [CBS], updated in 2021, the Arab population is about 1.94 million people, of which about 584 thousand children and teenagers ages 5-18 (from kindergarten to 12th grade). The rate of children and teenagers in Arab population (31%) is higher than the rate in Jewish population (23%). The percentage of Arab children and teenagers in all 5-18 age group (27%) is higher than the Arab population percentage in the country population (21%). The fact it is a large population part makes the education issue in Arab society more important. Ben Porat, Yona & Bashir [Ben Porat, Yona & Bashir] describes in their book "*Public policy and multicultural societies*", that teaching language in the Arab education system in Israel is Arabic and it is divided into four sectors: Arab, Druze, Cherkess and Bedouin. Each sector has its unique curriculum.

At the state establishment the infrastructure level in the Arab education system was very low. Haddad & Verodnitzky³⁶ describes that until the mid-1950s there was only one state Arab high school in Israel, in Nazareth. Apart from this there were some private Christian high schools which were operated by the church even before the state establishment and continued to operate. These schools were defined "acknowledged but not formal", namely the state acknowledged their existence for keeping compulsory education, but they were not part of the state education. In addition, the very high cost of studying in private high schools caused many students, who completed eight elementary study years (according to the law at this time), to give up high school studies and stayed in their settlement to help providing their family. Most of the students who were interested to continue their studies in state high school, had to study in Jewish cities near their living place. Krakara³⁷ notes that since the first study year, 1948-49, until 2018 there was significant quantitative growth in infrastructures (schools and classrooms) and in the number of students in the Arab education system. The growth in the elementary education in the Arab education system was dramatic and at a several times higher rate than the growth in the Hebrew education system, but the real revolution in the Arab education system was in the high school education: from almost non at the first years of the state to an obvious issue that expresses the accepted average in Arab society.

Despite the consistent improvement trend, the achievement level in the Arab education system is much lower than in the Hebrew system, and for many years there is consistent large gap in the eligibility rate for matriculation diploma between the two systems. The dropout phenomenon is still very severe among Arab high school students, in much higher rate than in Jewish schools. Data from a report published in July 2020 by the Prime Minister office, the Ministry of Finance and the Economic Development Authority of Minorities in the Ministry of Social Equality, show that among Arab students the participation rates from junior high stage (7th grade) to high school graduation (12th grade) significantly decline comparing to Jew student rate – from 98% to 86% compared to 99% and 92% in Hebrew education in accordance. Justman³⁸ adds that the covert dropout phenomenon imposes a heavy burden on the Arab education system. Despite the

---

³⁶ HADDAD HAJ YAHYA, N., VERODNITZKY, A. (2018). Informal education in Arab society: vision and action. Jerusalem: The Israel Democracy Institute, policy research. Pp.86 – 112

³⁷ KRAKARA, I. A. (2018). Open and covert dropout in the Arab education system. In A. Reches and A. Rudnitzky (Eds.), Arab youth in Israel: Between Chance and Risk, Pp. 55–59. Tel Aviv: Tel Aviv University, Conrad Adenauer Program for Jewish-Arab Cooperation.

³⁸ JUSTMAN, M. (2014). Affirmative budgeting for the education system Prepared for the Eli Horowitz Conference for Economics and Society of the Israel Democracy Institute. Jerusalem: The Van Leer Institute and the Israel Democracy Institute. Pp. 122 – 139.

compulsory education law up to 12th grade, quite a few students in the Arab education system are registered as students, but in practice they are often absent and in fact do not study. According to various resources data, the overt and covert dropout rate in the Arab education system is about 20%. The dropout phenomenon usually occurs in the ages of transition from junior high to high school and most of the dropping out students are boys.

An additional opinion heard in the last years by Abu Asba et al³⁹ who claimed the gaps between the Arab education system and the Hebrew education system, and the Arab education discrimination expressed not only in budgets and learning hours. An additional main issue reflecting these gaps is the infrastructure state and physical conditions in education institutes. Unlike the budget distribution, which was revised in 2015, the information about physical infrastructures is not orderly collected and analysed in the Ministry of Education, therefore the public presentation of this information is sporadic and partial. Although infrastructures and physical facilities do influence student achievements, violence level and safety level, especially among weak populations, it seems that the Ministry of Education does not have any orderly and clear procedures to establish sports halls and courts, computer labs, libraries and yards. Even when there are standards, they are often not implemented in practice. Argov⁴⁰ notes that the relatively weak student achievements in the minority education system are parallel to the relative inferiority of education services, in terms of availability and quality.

The minority population education institutes in general still suffer of shortage of schools and classrooms, especially in the elementary education system. The lack of laboratories, workshops and sports facilities is still the common situation in Arab schools. In fact, the relative shortage is even larger in the Arab education system in extracurricular activities and extracurricular services. For example, in 86% of Jewish schools operates a psychological service, but this service is only available for less than 10% of Arab students. Up to 2020, there is a similar gap in other educational inputs availability – as libraries, support programs for weak students, computer courses, cultural activities and other services.

4. The integration process of minority populations in education systems

The writer was interested to academically review the integration relations between the two education systems, and the required attempt to integrate the education systems of the minority groups with the Jewish society majority groups but found almost no academic sources or social initiatives that indicate social intention and direction. As analysed earlier, the education streams work in parallel, but in fact with no substantial experience and / or structured and significant interfaces that see the integration process as an "engine" that promotes Israeli society.

The integration in education program is probably the largest program in Israel for gap reduction. Ben -Porat et al⁴¹ claims that the basic idea was different division of high school population. The use of the term "integration" in Israel is usually connected to integration between Ashkenazi Jew students and Jewish Sephardi students, but does not refer to minority students from Arab society. Bekerman⁴² adds and explains that whether the integration was successful or not, it never meant integration between Jews and Arabs. Therefore, the question is if an integration between Jews and Arabs can exist. Besides independent initiatives as bilingual schools, which may

---

³⁹ ABU – ASBA, H., FRESCO, B. & ABU – NASRA, M. (2013). Dropout of students in Arab, Bedouin and Druze education: Summary report. Jerusalem: Published by the Ministry of Education in Israel. Pp. 71- 122

⁴⁰ ARGOV, A. (2016). The Development of Education in Israel and Its Contribution to Long-Term Growth. Jerusalem: Bank of Israel, Series of Discussions, Research Department. Pp.12 – 31.

⁴¹ BEN – PORAT, C., YONA, Y., & BASHIR, B. (2016). Public policy and multicultural societies. Jerusalem: van Leer Institute. Pp. 118 – 139.

⁴² BEKERMAN, Z. (2008). Shaping reconciliatory memory: Towards Palestinian Jewish Co-existence through Bilingual Education. In Yotam Benziman (Ed.), Memory Games: Concepts of Time and Memory in Jewish culture, Van Leer Institute & Hakibbutz Hameuchad Publishing House, pp. 231-249.

have value motives, there will probably be no educational integration in Israel, and it is probably not at the top of social, national and political priorities.

Haddad Haj Yahya & Verodnitzky⁴³ even exaggerates this issue and tries to convince that what exists in Israel is "segregation in education" process. According to Reches [Reches] this term describes separation between social groups that are excluded on ethnic, racial, national, cultural or status basis. For 80 years the United States has had a "separate but equal" policy separating blacks and whites in schools. In 1954 the court ruled that "separate education is discriminating by nature" and claimed that racial separation is against the American constitution and called for its immediate abolition. The "contact theory" perspective assumes the chance for inter-ethnic connection (including inter-racial connection) increases the more the ethnic integration in school increases.

Rudnitzky⁴⁴ describes the segregation reality in Israeli education. He says there is no uniform policy in state-religious education and there are different models of gender separation, especially in elementary education: separate schools, mixed schools with separate classes and schools with mixed classes. In addition, in some institutes the gender separation is only in upper classes, and in some institutes, separation is an option, some classes are separate while other classes are mixed, because this thought integrates with the Israeli political - policy perception, and therefore expressed also in the education system. Svirsky & Dagan – Buzaglo⁴⁵ expands and claims that Israel has never succeeded to form a state uniform and equal education system. The most prominent characteristic of Israeli education is the differentiation - national, religious, ethnic, class. This differentiation is not a result of multicultural pluralist perception, but of long term political and economic arrangements, that some achieved by agreement and some by force. Differentiation, since it is anchored in political and economic power relations, is accompanied by a very large degree of inequality. As mentioned, there is a significant separation in the education system in Israel: Arabs are separated from Jews, religious from ultra-orthodox, the two last groups are separated from secular and traditional, classes have some separation from each other, and as mentioned, - Ethiopian are often separated from other students.

Although Israel is very small geographically, and although the members of the various groups and classes live in geographic proximity, they have quite a separation between them in the education system. The separation reflects political conflicts, differences of religion and religiosity, language differences, and in a certain amount also intent exclusion of some groups by others. Jabareen⁴⁶ notes that to some extent it may be claimed that in Israel, at least up to the university, there is segregation between Jewish and Arab students. In most of the country Jews and Arabs do not live in the same cities, except for some unusual mixed cities as Jafa and Ramla. About 25% of Israeli students are of minority groups, but their vast majority study in the Arab education system. From kindergarten and elementary school to high school the vast majority of Jew students and Arab students' study in separate schools. Reiter & Cohen notes again that there are exceptional cases as bilingual schools or a special school (as “Alliance israélite universelle” school), although it may not be considered equally if in Alliance school Jews and Arab study in separate classes. In addition, a less common phenomenon is Arab parents who chose to send their children to the Hebrew education system (as in the Druze villages near Haifa - 2021).

---

⁴³ HADDAD HAJ YAHYA, N., VERODNITZKY, A. (2018). Informal education in Arab society: vision and action. Jerusalem: The Israel Democracy Institute, policy research. Pp.86 – 112.

⁴⁴ RUDNITZKY, A. (2014). The Arab citizens of Israel at the beginning of the twenty-first century. Tel Aviv: Institute for National Security Studies, vol 139.

⁴⁵ SVIRSKY, S., DAGAN – BUZAGLO, N. (2017). Enough paving. Echo of Education, vol 53(2). Pp. 65 - 67.

⁴⁶ JABAREEN, T. Y. (2008). Constitution Building and Equality in Deeply Divided Societies: The Case of The Palestinian Arab Minority in Israel. Wisconsin International Law Journal. Pp. 345- 401

Madhala – Brick⁴⁷ seeks to expand the philosophical discussion and claim that Jew and Arab students have almost no social interactions, whether in the university where they study together, or in the segregation schools. Although the foregoing and despite the ongoing Israeli-Palestinian conflict, there are some unique cases in Israel which Jewish and Arab students sit together in classroom. The writers claim that there are binational schools and cases of Hebrew schools where Arab minority study. The educational dilemma here is unusual. Who to allow Jew and Arab students to study in the same classroom in the state education system? And moreover, how to make them have social relationships?

The researcher of the thesis believes the question is “how” not “whether” integrate, because the field and the reality indicate that there is already mutual life. Jews and minorities live in separate cities in Israel, but the reality and everyday life bring them together in different social interactions - at the university, at work, in public institutions as hospitals etc. the present reality and the expected demographic changes will require more school principals and educators to face reality and this dilemma.

Conclusions

1. The social world forwards towards a multicultural environment. The researcher concludes that multiculturalism is an approach emphasizing the importance of accepting various cultural identities, especially in countries that integrate minorities or immigrants. The multicultural perception assumes that a person can be part of several identity circles and contexts and move freely between them, and he is expected to feel comfortable in every culture circle he belongs to. Many society and demography researchers as Angrist & Lavy Boyles and Black, did not rush to define clearly and decisively, therefore they have added doubts and dilemmas in their interpretation of the term as expressed in culture policy in the countries.

2. The Israeli education system is a result of the state development process since the 1950s up to now (2021). In each of the periods the administration mainly referred national interests that were about the desire to establish quality education system adjusted to the growing local population (680,000 in 1948 up to 9.25 million in 2021). It is true, and there are many evidences for it that although minority populations existence was taken in consideration, their actual integration as a culture in the Israeli texture and mosaic was not planned. This realistic datum is presented in pictorially shows the structure of the education system course (elementary – high school) with four main streams (state, state-religious, ultra-orthodox and Arab society, including minorities). The writer indicates after profound reading of many sources, that there is no connection between education streams, no unifying plan or attempt to create uniform national integration. the writer is sorry, and as expressed in her article "Arab minority and Jews majority in the Israeli education system", there is segregation model in Israel, namely a structured and managed process of separation and differentiation. Smuha⁴⁸ [Smuha] notes that besides few cases and initiatives, like the bilingual schools or “Alliance israélite universelle” school, there are no cases of educational integration in the Israeli system as part of structured program.

References

1. ABU – ASBA, H., FRESCO, B. & ABU – NASRA, M. (2013). Dropout of students in Arab, Bedouin and Druze education: Summary report. Jerusalem: Published by the Ministry of Education in Israel. Pp. 71- 122
2. ALVAKILI, N. (2019). Barriers to equality in the Arab education system. Ялта. Проблемы современного педагогического образования. Выпуск 65(2). Pp.18-19

---

⁴⁷ MADHALA- BRICK, S. (2015). Professions at risk: computer trends in the market Labor in Israel, State of the State Report - Society, Economy and Policy. Jerusalem: Taub center for the Study of Social Policy in Israel. Pp. 163 – 176.

⁴⁸ SMUHA, S. (2016). Do not break the tools: Arab-Jewish Relations Index in Israel 2015. The Israel Democracy Institute, in Jerusalem and Haifa. Pp. 128- 139

3. ARGOV, A. (2016). The Development of Education in Israel and Its Contribution to Long-Term Growth. Jerusalem: Bank of Israel, Series of Discussions, Research Department. Pp.12 – 31.
4. AYALON, H., & SHAVIT, Y. (2004). Educational reforms and inequalities in Israel: The MMI hypothesis revisited. *Sociology of Education*, 77(2). Pp. 103-120.
5. BAZAN – MONASTERIO, V. GIL – LACRUZ, A.I, & GIL-LACRUZ, M. (2021). Life satisfaction in relation to attitudes towards immigrants among Europeans by generational cohorts. *International Journal of Intercultural Relations*, Vol 80. Pp. 121-133, ISSN 0147-1767.
6. BEKERMAN, Z. (2008). Shaping reconciliatory memory: Towards Palestinian Jewish Co-existence through Bilingual Education. In Yotam Benziman (Ed.), *Memory Games: Concepts of Time and Memory in Jewish culture*, Van Leer Institute & Hakibbutz Hameuchad Publishing House, pp. 231-249.
7. BEN – PORAT, C., YONA, Y., & BASHIR, B. (2016). Public policy and multicultural societies. Jerusalem: van liar Institute. Pp. 118 – 139.
8. CHETTY, R., FRIEDMAN, J.N., & ROCKOFF, J.E. (2011). The Long-Term Impact of Teachers: Teacher Value Added and Student Outcomes in Adulthood. Massachusetts: NBER Working Paper 17699.
9. DAVIS, N. (2005). Intercultural competence for future leaders of educational technology and its evaluation. *Interactive Educational Multimedia*, vol 10. Pp. 1–22.
10. GEHRKE, N.J. (1998). A look at curriculum integration from the bridge. *The Curriculum Journal*, vol 9 (2). Pp. 247-260.
11. GRUBER, N. (2017). Factors of the low achievement of Israeli students: between the seeming and the reality in the PISA test. Tel Aviv: Root Institute for Socio-Economic Research, Tel Aviv University. Pp. 16-27
12. HADDAD HAJ YAHYA, N., VERODNITZKY, (2018). A. Informal education in Arab society: vision and action. Jerusalem: The Israel Democracy Institute, policy research. Pp.86 – 112.
13. HADDAD HAJ YAHYA, N., VERODNITZKY, A. (2018). Informal education in Arab society: vision and action. Jerusalem: The Israel Democracy Institute, policy research. Pp.86 – 112
14. HARPAZ, Y. (2011). A country does not make peace with its citizens. *Echo of Education*, vol 4(5). Pp. 38–43.
15. JABAREEN, T. Y. (2008). Constitution Building and Equality in Deeply Divided Societies: The Case of The Palestinian Arab Minority in Israel. *Wisconsin International Law Journal*. Pp. 345- 401.
16. JAGDISH, S. (2014). Global and civilizational knowledge: eurocentrism, intercultural education and civic engagements. *Intercultural Education*, vol 25 (2). Pp. 114-127.
17. JUSTMAN, M. (2014). Affirmative budgeting for the education system Prepared for the Eli Horowitz Conference for Economics and Society of the Israel Democracy Institute. Jerusalem: The Van Leer Institute and the Israel Democracy Institute. Pp. 122 – 139.
18. KIVIRAUMA, J., KLEMELA, K., & RINNE, R. (2006). Segregation, integration, inclusion—the ideology and reality in Finland. *European Journal of Special Needs Education*, vol 21 (2). Pp. 117-133.
19. KRAKARA, I. A. (2018). Open and covert dropout in the Arab education system. In A. Reches and A. Rudnitzky (Eds.), *Arab youth in Israel: Between Chance and Risk*, Pp. 55–59. Tel Aviv: Tel Aviv University, Conrad Adenauer Program for Jewish-Arab Cooperation.
20. MADHALA- BRICK, S. (2015). Professions at risk: computer trends in the market Labor in Israel, State of the State Report - Society, Economy and Policy. Jerusalem: Taub Center for the Study of Social Policy in Israel, Pp. 163 – 176.
21. OURS, J., VEENMAN, J. (2003). The educational attainment of second-generation immigrants in The Netherland. *Journal of Population Economics*, vol 16. Pp. 739–753.
22. PASHBY, K., DA COSTA, M., STEIN, M., & ANDREOTTI, V. (2020). Meta-review of typologies of global citizenship education. *Comparative Education*, vol 6 (2). Pp. 144-164.
23. REITER, Y., COHEN, A. (2012). Information Booklet: Arab Society in Israel- Second Edition. Neve Elan: Abraham Fund Initiatives.
24. RUDNITZKY, A. (2014). The Arab citizens of Israel at the beginning of the twenty-first century. Tel Aviv: Institute for National Security Studies, vol 139.
25. SMUHA, S. (2016). Do not break the tools: Arab-Jewish Relations Index in Israel 2015. The Israel Democracy Institute, in Jerusalem and Haifa. Pp. 128- 139
26. SVIRSKY, S., DAGAN – BUZAGLO, N. (2017). Enough paving. *Echo of Education*, vol 53(2). Pp. 65 - 67.

EASTERN PARTNERSHIP: ACHIEVEMENTS AND PERSPECTIVES

PARTENERIATUL ESTIC: REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE

Natalia LOBANOV⁴⁹, prof. univ. dr.hab.

Abstract. În articol se analizează progresele realizate în primii zece ani ai Parteneriatului Estic, precum și obiectivele stabilite pentru următoarea etapă a dezvoltării acestui program de cooperare, conceput pentru al doilea deceniu. Se constată, că Parteneriatul Estic rămâne prioritar pe agenda Uniunii Europene, țările partenere au noi oportunități comerciale și de investiții, susținere financiară în realizarea reformelor, sprijin pentru întreprinderile mici și mijlocii, transformarea digitală, dezvoltarea energiei regenerabile, managementul mediului etc. Analiza se bazează pe documentul cuprinzător, lansat în martie 2020, intitulat „Politica Parteneriatului Estic după 2020: construirea rezistenței - un parteneriat estic care asigură securitatea”, precum și pe Agenda cuprinzătoare, axată pe redresare, reziliență și reformă, cu angajamente în toate domeniile prioritare de cooperare, lansată în iunie 2021.

Cuvinte cheie: Parteneriatul Estic, Politica Europeană de Vecinătate, integrare, cooperare regională

JEL CLASSIFICATION: F02, F15

1. Introducere

Parteneriatul Estic este un program multilateral al Uniunii Europene care vizează dezvoltarea cooperării regionale cu cele șase foste republici ale URSS - Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina. A fost inițiat de miniștrii de externe ai Suediei și Poloniei Karl Bildt și Radoslaw Sikorski în mai 2008, iar în decembrie a aceluiași an a fost aprobat de liderii țărilor UE. La summitul UE din martie 2009, a fost stabilit un plan care prevede crearea de structuri și un cadru pentru relațiile dintre UE și cele șase state. Lansat oficial la 7 mai 2009, acest proiect a fost considerat o oportunitate de apropiere politică și de integrare economică cu Uniunea Europeană a țărilor vecine din Europa de Est, care nu au o perspectivă clară de aderare în următorii ani.

Cooperarea multilaterală în cadrul Parteneriatului Estic acoperă o gamă largă de probleme:

- consolidarea instituțiilor și bunei guvernări, precum și a capacității de a face față provocărilor externe;
- dezvoltarea oportunităților comerciale prin integrare economică și acorduri comerciale;
- asigurarea securității energetice și îmbunătățirea interconectărilor pentru energie și transport;
- consolidarea mobilității și a contactelor interumane.

Totodată Parteneriatul Estic ia în considerare nu numai guvernele, ci și perspectivele societății civile din punctul de vedere al autorităților locale și regionale, liderilor de afaceri, adunărilor parlamentare.

Uniunea Europeană se angajează să aibă o cooperare puternică, diferențiată și reciproc avantajoasă cu toate cele șase țări ale Parteneriatului Estic, indiferent de nivelul lor de ambiție în relațiile lor cu UE.

2. Cooperare și progrese realizate pe parcursul celor 10 ani de activitate

În cadrul programului, au fost acumulate toate proiectele de cooperare dintre UE și cele șase țări, fiind stabilite două sarcini care motivează aceste state pentru apropierea de Uniunea Europeană: semnarea acordurilor privind simplificarea și abolirea ulterioară a regimului de vize,

⁴⁹ email: lobanov.natalia@ase.md . Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61, MD 2005

precum și acordurilor de liber schimb. Participanții la program sunt, de asemenea, încurajați să își asume obligații contractuale de a efectua reforme care vizează introducerea normelor europene în legislația națională și realizarea obiectivelor Parteneriatului Estic și anume:

- Integrarea politică și economică între UE și țările partenere;
- Promovarea securității, stabilității și buneii guvernări;
- Stimularea cooperării între organizațiile societății civile și autoritățile publice din țările partenere;
- Încurajarea contactelor interpersonale prin liberalizarea vizelor pe termen lung și individual, după îndeplinirea condițiilor prealabile necesare;
- Creșterea securității energetice;
- Asistență în reformarea industriei și protecția mediului.

Obiectivele sunt implementate într-un format bilateral și multilateral. Formatul bilateral presupune aprofundarea legăturilor bilaterale dintre UE și fiecare dintre partenerii estici. Acest proces se realizează prin încheierea de acorduri bilaterale, cum ar fi acordurile de asociere, de constituire a zonelor de liber schimb aprofundat și cuprinzător (DCFTA, Deep and Comprehensive Free Trade Areas), dialogul bilateral privind liberalizarea vizelor, precum și printr-o cooperare bilaterală mai strânsă în mai multe domenii și asistență tehnică. [1]

Formatul multilateral este un cadru în care UE și partenerii estici se confruntă cu provocări comune ca grup. Formatul multilateral promovează obiectivele Parteneriatului Estic prin platforme multilaterale și inițiative emblematice. Astfel, cooperarea multilaterală include 4 platforme tematice (Consolidarea instituțiilor și buna guvernare; Dezvoltare economică și oportunități de piață; Conectivitate, eficiență energetică, mediu și schimbări climatice; Mobilitate și contacte interpersonale), precum și o serie de paneluri de lucru la nivel de experți, care facilitează schimbul de informații, bune practici și în cadrul cărora se elaborează proiecte concrete. Totodată, inițiativele emblematice vizează:

- Managementul integrat al frontierelor;
- Fondul pentru sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii;
- Piețe pentru electricitate, eficiență energetică și energii regenerabile;
- Diversificarea aprovizionării cu energie;
- Prevenirea dezastrelor naturale și provocate de om (pregătirea și răspunsul la acestea);
- Managementul mediului.

În funcție de profunzimea obligațiilor asumate, țările Parteneriatului Estic primesc asistență financiară specifică din partea UE. La stabilirea Parteneriatului Estic în 2009, UE a alocat 600 de milioane de euro pentru această inițiativă. Proiectele finanțate în cadrul inițiativei prevăd cofinanțare obligatorie în cuantum de cel puțin 20% din costul subvenției pentru implementarea proiectului aprobat. Potrivit Comisiei Europene, s-au alocat 2,8 miliarde de euro pentru aceste nevoi numai în 2014-2017. Organul de conducere al inițiativei este Formatul multilateral al Parteneriatului Estic care funcționează la mai multe niveluri. Cel mai înalt nivel este prezentat sub forma unor reuniuni la nivel înalt ale șefilor de stat și de guvern din statele membre ale UE și din țările partenere. Nivelul următor este prezentat sub forma reuniunilor miniștrilor de externe și, la necesitate, a altor miniștri. [2]

Parteneriatul Estic se bazează pe Politica europeană de vecinătate (PEV), pentru vecinii săi din Europa de Est și la sud de Marea Mediterană, special adaptată și dezvoltată în continuare pentru vecinii europeni. Prima revizuire a PEV a fost în 2011, în rezultatul revoltelor din lumea arabă, numite și „Primăvara arabă.” Cea de-a doua revizuire a PEV a avut loc în 2015, după consultații ample cu țările membre, țările partenere, organizațiile internaționale, societatea civilă, societatea academică.

Stabilizarea devine prioritatea politică a PEV. De asemenea, elemente-cheie ale noii PEV devin diferențierea și fortificarea implicării reciproce în relațiile de cooperare. Această modificare

reiese din faptul, că nu toți partenerii tind în aceeași măsură să corespundă regulilor și standardelor UE, și reflectă viziunea fiecărei țări față de caracterul și profunzimea parteneriatului. UE susține și continuă să promoveze prin intermediul PEV valorile universale, aplicând modalități mai eficiente de a contribui la democrație, drepturile omului și supremația legii.

Noua PEV activează eforturile pentru susținerea dezvoltării economice și sociale incluzive, iar crearea locurilor de muncă pentru tineret a devenit una din măsurile principale ale stabilizării economice. O atenție particulară se acordă eficientizării conlucrării cu țările partenere în domeniul securității, în special prevenirea conflictelor, combaterea terorismului, lupta cu radicalizarea. De asemenea, în centrul atenției se află mobilitatea legală, pe de o parte, și lupta cu migrația ilegală, traficul de ființe umane, pe de altă parte. A crescut importanța cooperării în domeniul securității energetice, în atenuarea efectelor schimbărilor climatice.

Relațiile cu partenerii se reorientează în funcție de prioritățile considerate drept fundamentale pentru parteneriat, în scopul susținerii spiritului de implicare a părților. Noua PEV presupune o atragere mai activă a țărilor UE în procesul formării și realizării politicii în țările vecine. Metodele concrete de cooperare sunt corelate cu graficul de lucru al fiecărui program de parteneriat. De asemenea, mai flexibil sunt utilizate resursele financiare disponibile, în scopul reacției mai rapide din partea UE la noile provocări în aria de vecinătate. Noua PEV presupune o interacțiune mai strânsă cu societatea civilă, partenerii sociali, tineretul, precum și atragerea, la necesitate, a actorilor regionali care nu sunt incluși în aria de vecinătate, la soluționarea problemelor din regiune.

În cadrul Summitului Parteneriatului Estic din 2017, care a avut loc la Bruxelles, pe 24 noiembrie 2017, au fost aprobate 20 de rezultate preconizate pentru 2020. Toți partenerii au convenit să obțină rezultate concrete, concentrându-se pe realizarea celor 20 de obiective. Acestea includ chestiuni transversale, precum cooperarea cu societatea civilă și emanciparea femeilor și egalitatea de gen, precum și construirea unei economii mai puternice, consolidarea bunei guvernante, îmbunătățirea conectivității, combaterea schimbărilor climatice și investițiile în oameni și în societate. [3]

Parteneriatul Estic reprezintă, nu în ultimul rând, un instrument pentru promovarea reformelor în țările partenere. Obligațiunile asumate de parteneri timp de un deceniu s-au valorificat în următoarele principalele realizări ale Parteneriatului Estic:

1. Uniunea Europeană are noi acorduri bilaterale politice și economice, care ghidează relațiile și cooperarea cu majoritatea țărilor partenere din est și aduc beneficii tangibile cetățenilor din întreaga regiune.

2. Au apărut mai multe oportunități comerciale și de investiții între statele membre ale UE și cele șase țări partenere din est. Numărul companiilor din țările semnatare DCFTA care exportă în UE a crescut semnificativ din 2015: Georgia cu 35%, Moldova cu 40% și Ucraina cu 26%. Cele șase țări partenere din Est împreună sunt acum al zecelea partener comercial al UE. Volumul comerțului a crescut, de asemenea: cu 12% cu Armenia, 28% cu Azerbaidjan, 16% cu Belarus.

3. Are loc diversificarea economică, atragerea investițiilor și crearea locuri de muncă. UE a acordat peste 125.000 de împrumuturi IMM-urilor, dintre care peste 50% erau în moneda locală, pentru a sprijini creșterea în regiune.

4 S-a stabilit o mai bună legătură de transport și infrastructură în cadrul extinderii rețelei transeuropene de transport (TEN-T, The Trans-European Transport Network), care prevede 4.800 km de drumuri și căi ferate noi și reabilitate până în 2030. Acest fapt va deschide noi oportunități de dezvoltare economică și schimburi între UE și țările partenere, precum și între țările partenere.

5. Au fost instituite regimuri fără viză între UE și Georgia, Ucraina, Republica Moldova. UE a încheiat acorduri de facilitare și readmisie cu Armenia, Azerbaidjan și a finalizat negocierile cu Belarus. Acestea sunt esențiale în promovarea mișcării atât a cetățenilor UE, cât și a țărilor partenere într-un mediu sigur și bine gestionat.

6. Se constată mai multă rezistență și eficiență energetică prin scăderea consumului de energie și a emisiilor de gaze cu efect de seră și prin creșterea ponderii energiei regenerabile.

Datorită sprijinului UE, aproape 100.000 de familii și-ar putea reduce facturile la energie și își pot îmbunătăți nivelul de trai. Pactul primarilor - inițiativa UE privind acțiunea locală în domeniul energiei și schimbărilor climatice - a devenit o rețea de 400 de municipalități, acoperind aproximativ 40% din cele 6 țări partenere, în timp ce peste 10% din întreaga populație a beneficiat de îmbunătățiri ale infrastructurii municipale datorită Fondului E5P.

7. Se acordă sprijin pentru tineri, în special în ceea ce privește dezvoltarea competențelor și încurajarea capacității de angajare a acestora, inclusiv printr-un acces sporit la programele UE. Peste 80.000 de cazuri de mobilitate de tineri au avut loc până în 2020, inclusiv prin programul Erasmus +. Școala europeană lansată la Tbilisi oferă educație de înaltă calitate tinerilor lideri.

8. Serviciile publice au devenit mai accesibile și orientate către servicii pentru cetățeni, au fost create noi centre de servicii cu ghișee unice și /sau servicii de e-guvernare în cele șase țări.

9. Acces mai ușor la o rețea de internet în bandă largă de mare capacitate pentru 2 milioane de oameni de știință, cadre universitare și studenți la peste 700 de instituții de învățământ și cercetare din cele șase țări partenere din est.

10. O mai bună cunoaștere a Uniunii Europene în rândul cetățenilor din țările partenere din est, precum și a Parteneriatului Estic în rândul cetățenilor UE. [4]

Pentru a marca cea de-a 10-a aniversare a Parteneriatului Estic, pe 14 mai, 2019 președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, a găzduit o conferință la nivel înalt. La conferință au participat șefii de stat și de guvern din țările vecinătății de est ale UE, miniștrii de externe ai statelor membre ale UE, reprezentanți ai societății civile, lideri de afaceri, tineri și jurnaliști din 34 de țări. „Parteneriatul Estic este un parteneriat pentru și cu cetățenii, fundamental orientat spre viitor; concentrat clar asupra a ceea ce este important pentru ei. Împreună lucrăm pentru consolidarea economiei, îmbunătățirea guvernanței și consolidarea legăturilor și societății”, a declarat președintele Juncker. [5]

3.Obiective prioritare pentru următorii 10 ani

Pe 18 martie 2020, după un deceniu al Parteneriatului Estic, Comisia Europeană și-a prezentat viziunea asupra viitorului acestei inițiative, au fost formulate obiectivele pentru următorii 10 ani. Comisia Europeană a publicat comunicarea comună intitulată *Politica privind parteneriatul estic după 2020: Consolidarea rezilienței – un Parteneriat estic care produce rezultate pentru toți*. Comunicarea prezintă cinci obiective de politică:

- Economii reziliente, durabile și integrate
- Instituții responsabile, stat de drept și securitate
- Reziliență în materie de mediu și la schimbările climatice
- Transformare digitală
- Societăți echitabile și favorabile incluziunii. [6]

Trasând perspectivele, comisarul european pentru vecinătate și extindere, Oliver Varhei, a declarat : „Vă vom ajuta să construiți o economie și o creștere mai puternică, să creați locuri de muncă prin atragerea investițiilor străine directe și prin consolidarea comunicațiilor în transporturi, energie și mediu”. De asemenea, el a promis asistență din partea UE pentru a face față consecințelor crizei coronavirusului.

În primul rând, Comisia Europeană dorește să ajute la modernizarea economiilor a șase țări post-sovietice. În special, este vorba despre sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii. Comisia Europeană va continua să ofere garanții pentru împrumuturi, în principal în moneda locală, precum și stimulente pentru investiții. În plus, Bruxelles se angajează să sprijine țările terțe să adere la Organizația Mondială a Comerțului. Printre participanții la Parteneriatul Estic sunt două dintre astfel de țări - Belarus și Azerbaidjan.

Încă un aspect important: Comisia Europeană intenționează să propună o inițiativă separată pentru tineri. Scopul este de a ajuta tinerii să-și găsească de lucru, precum și să își înceapă propria afacere.

O atenție sporită a fost acordată la Bruxelles digitalizării, care se va concretiza în asistență în dezvoltarea internetului de mare viteză, precum și în acorduri privind reducerea sau abolirea tarifelor de roaming atât între țările Parteneriatului Estic, cât și cu UE.

O altă prioritate este atingerea obiectivului de neutralitate climatică. Comisia Europeană dorește să sporească sprijinul acordat țărilor din Parteneriatul Estic pentru a îmbunătăți eficiența energetică în clădiri. De asemenea, va contribui la dezvoltarea energiei regenerabile, în primul rând la reducerea consumului de cărbune.

Comisia Europeană a subliniat că fiecare țară este liberă să aleagă sursele de energie pe care le folosește, dar a menționat că contactele viitoare cu țările partenere vor depinde de siguranța nucleară. În primul rând, acest lucru se referă la Belarus, unde se construiește o centrală nucleară în Ostrovets, a cărei lansare viitoare provoacă nemulțumiri considerabile în Lituania vecină. [7]

Pe 18 iunie 2020 șefii de stat și de guvern ai Uniunii Europene la un summit online cu liderii țărilor Parteneriatului Estic (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova, Ucraina) au confirmat că acest program este o prioritate a politicii externe a comunității. Declarația a fost făcută de șeful Consiliului European Charles Michel la o conferință de presă care a urmat întâlnirii virtuale. „Toți liderii au confirmat că Parteneriatul Estic este o prioritate a politicii externe a UE și va rămâne așa, împreună cu prioritățile noastre europene pentru democrație, drepturile omului, statul de drept, egalitatea de gen, reformele structurale și combaterea dezinformării”, a spus el. Potrivit acestuia, „un sprijin european puternic arată în mod clar cât de importantă se acordă UE Parteneriatului estic.” Liderii și-au exprimat voința politică de a continua să construiască democrație comună, prosperitate și stabilitate, pe baza valorilor noastre comune, prin regulile ordinii internaționale și dreptul internațional. Michel a menționat că „cooperarea a înflorit în ultimul deceniu”. „Comerțul dintre UE și cei șase parteneri s-a dublat. Împreună, țările Parteneriatului Estic sunt acum al zecelea cel mai mare partener comercial al UE. UE este partenerul comercial numărul unu pentru patru țări ale Parteneriatului Estic și al doilea partener comercial pentru celelalte două”, a spus el. [8]

Totodată, este de menționat, că Uniunea Europeană nu deschide perspectiva aderării depline pentru țările Parteneriatului Estic. Încă de la început, acest program a avut în vedere doar „asocierea politică” și „integrarea economică” cu UE, iar ca instrumente pentru realizarea unor astfel de obiective au fost propuse acorduri de asociere, crearea zonelor de liber schimb, precum și regimuri fără vize. Trei țări (Republica Moldova, Georgia, Ucraina) au profitat de aceste oportunități, trei (Armenia, Azerbaidjan, Belarus) - nu. Dar, nici în astfel de situație Uniunea Europeană nu este gata să ofere, în cadrul acestui program, perspectiva aderării pentru Republica Moldova, Georgia, Ucraina, țări care au semnat deja acorduri de asociere, și care tind spre acest obiectiv major. Motivul este că Parteneriatul Estic face parte din politica de vecinătate a UE. Și apartenența la acesta, chiar și pe termen lung, nu garantează perspective de membru al UE. Există un alt instrument pentru aderarea la UE - politica de extindere. [9] Prin procesul de extindere, UE integrează noi membri, odată ce aceștia îndeplinesc o serie de condiții democratice, economice și politice. În prezent se poartă negocieri de aderare cu Muntenegru, Serbia și Turcia. Albania și Republica Macedonia de Nord sunt, de asemenea, țări candidate, în timp ce Bosnia și Herțegovina și Kosovo sunt țări potențial candidate. [10]

În încercarea de a depăși ambiguitatea și divergențele existente în cadrul Parteneriatului Estic privind perspectivele de integrare, pe 24 iunie 2021, Republica Moldova, Georgia și Ucraina au prezentat Uniunii Europene un nou format de cooperare, Trio Asociat, pentru a demonstra că țările respective sunt mature în aspirațiile sale europene și sunt gata pentru următorul nivel al procesului de asociere, care ar trebui să conducă țările către perspectiva europeană. Iar noul format îi va ajuta pe toate cele trei state membre să efectueze mai eficient „reforme europene” și să introducă standardele UE. [11]

Interesul Moldovei, Georgiei și Ucrainei pentru integrarea europeană a fost apreciat de Înalțul Reprezentant al UE pentru afaceri externe și politica de securitate Josep Borrell. „Am

salutat o coordonare mai strânsă între Georgia, Moldova și Ucraina, precum și cererea acestora de cooperare consolidată cu UE. Un aspect extrem de important al Parteneriatului Estic este dezvoltarea legăturilor nu numai între UE și țările noastre partenere, ci și între ele”, a subliniat Borrell. În opinia sa, Uniunea Europeană ar trebui „să fie mândră de faptul că partenerii noștri vor să devină mai aproape de noi, de UE și chiar să adere la ea”. [12]

Concomitent, pe 28 iunie 2021, Belarus și-a suspendat participarea la Parteneriatul Estic ca răspuns la măsurile restrictive introduse de UE împotriva acestei țări.

Bruxelles-ul a căutat întotdeauna să creeze o nouă dimensiune, și anume cooperarea regională între țările din Parteneriatul Estic. Iar Trio Asociat a devenit o primă inițiativă regională de acest fel în cadrul Parteneriatului Estic.

Discuțiile privind viitoarea politică a Parteneriatului Estic continuă. Pe 2 iunie 2021, Comisia Europeană și Înalțul Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate au prezentat Agenda cuprinzătoare, axată pe redresare, reziliență și reformă, cu angajamente clare în toate domeniile prioritare de cooperare. Această agendă se bazează pe cinci obiective pe termen lung, după cum au fost definite pentru viitorul Parteneriatului Estic în martie 2020. Agenda va fi susținută de un Plan Economic și de Investiții de 2,3 miliarde de euro în granturi, finanțare mixtă și garanții, cu un potențial de mobilizare de până la 17 miliarde de euro în investiții publice și private. Agenda include selectarea a top zece obiective pentru 2025, cu angajamente clare în toate domeniile prioritare de cooperare. Acestea cuprind domenii precum sprijinul suplimentar pentru 500.000 de IMM-uri, construirea sau modernizarea a 3.000 de km de drumuri și căi ferate prioritare, în conformitate cu standardele UE, abordarea amenințărilor hibride și legate de cibernetică, combaterea corupției, reducerea consumului de energie cu cel puțin 20% în 250.000 de gospodării, îmbunătățirea accesului la apă potabilă și aer calitativ, accesul sporit la internet de mare viteză în 80% din gospodării, asistență pentru vaccinarea lucrătorilor din domeniul sănătății, sprijin suplimentar pentru societatea civilă și mass-media independentă, oportunități de mobilitate pentru 70.000 de studenți, cercetători și tineri. Propunerile vor fi discutate cu țările partenere, statele membre ale UE, societatea civilă și alte părți interesate cheie, în vederea celui de-al 6-lea Summit al Parteneriatului Estic din decembrie 2021. [13] În același timp, noua agendă presupune, de asemenea, o revizuire a arhitecturii multilaterale a Parteneriatului Estic pentru a adapta această structură la noile priorități și a o face pe deplin compatibilă cu scopul propus. Iar țările partenere, urmează să se mobilizeze pentru a utiliza toate instrumentele și mecanismele în vederea asigurării asocierii lor economice și politice profunde cu UE, în special, țările ce fac parte din Trio Asociat (Republica Moldova, Georgia, Ucraina), și tind să devină membri cu drepturi depline ai UE.

4. Concluzii

Parteneriatul Estic rămâne prioritar pe agenda Uniunii Europene. Printre cele mai mari realizări din ultimii 10 ani ai Parteneriatului Estic se numără trei acorduri de asociere, cu Republica Moldova, Georgia, Ucraina, crearea zonelor de liber schimb și instituirea regimului fără viză între UE și aceste trei țări. Comerțul țărilor respective cu UE a crescut semnificativ în ultimii ani. De exemplu, UE a luat cu fermitate locul principalului partener economic al Republicii Moldova și al Ucrainei.

De asemenea, printre succese se numără mai multe oportunități comerciale și de investiții între statele membre ale UE și cele șase țări partenere din est. În comerțul exterior Parteneriatul Estic ocupă locul al zecelea printre partenerii UE. Au fost create noi locuri de muncă, asigurată o mai bună legătură de transport și infrastructură în cadrul extinderii rețelei transeuropene de transport, a sporit eficiența energetică prin scăderea consumului de energie și a emisiilor de gaze cu efect de seră și prin creșterea ponderii energiei regenerabile etc.

De-a lungul celor 10 ani, țările Parteneriatului Estic s-au divizat în două grupuri condiționate. Republica Moldova, Georgia, Ucraina au anunțat un curs ferm spre aderarea la UE, au semnat

acorduri de asociere și au obținut un regim fără vize cu Uniunea Europeană. Spre deosebire de Belarus, Azerbaidjan și Armenia, care nu își propun să adere la UE.

Uniunea Europeană cooperează cu țările Parteneriatului Estic atât pe o bază bilaterală, cât și pe o bază multilaterală. Totodată, Bruxelles subliniază că cooperarea dintre țările din regiune nu este mai puțin importantă. Republica Moldova, Georgia și Ucraina, prezentând formatul Trio Asociat, au decis să aprofundeze interacțiunea lor, să consolideze cooperarea în diverse sectoare și la nivel politic, pentru a aduce țările asociate mai aproape de standardele europene, pentru a atinge obiectivele pe termen mediu și lung, nu numai să asigure apropierea, ci și să devină membri cu drepturi depline ai UE.

Planul Economic și de Investiții înaintat în 2021 include oportunități pentru toți partenerii estici, prezintă investițiile prioritare și definește un set de inițiative emblematică, care au fost identificate în comun cu țările partenere, având în vedere prioritățile, nevoile și ambițiile acestora. Totodată, în centrul activității Parteneriatului Estic se află promovarea democrației, a bunei guvernări și a statului de drept, care sunt atât de esențiale pentru a obține rezultate pozitive și concrete în cooperare.

Bibliografie

1. <https://www.swedenabroad.se/ro/embassies/moldova-chisinau/despre-noi/parteneriatul-estic/>.
2. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eastern-partnership/>
3. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eastern-partnership/20-deliverables-for-2020/>
4. https://www.consilium.europa.eu/media/44408/factsheet_eap_10years_2019_en_0.pdf
5. <https://www.euneighbours.eu/ru/east/stay-informed/news/vostochnoe-partnerstvo-otmechaet-10-letniy-yubiley-na-konferencii-vysokogo>
6. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eastern-partnership/eastern-partnership-policy-beyond-2020/>
7. <https://www.dw.com/ru/%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%81%D0%B8%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D1%81%D0%B2%D0%BE%D0%B5-%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B1%D1%83%D0%B4%D1%83%D1%89%D0%B5%D0%B3%D0%BE-%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0/a-52828643>
8. <http://mirperemen.net/2020/06/es-podtverdil-cto-vostochnoe-partnerstvo-yavlyaetsya-prioritetom-vneshnej-politiki-soyuza/> ,
9. <https://www.dw.com/ru/%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B5-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%B8%D0%BA-%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%BD-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%B8-%D0%B2-%D0%B5%D1%81/a-52511414>
10. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/167/extinderea-uniunii>
11. <https://mfa.gov.md/ro/content/republica-moldova-georgia-si-ucraina-vor-intensifica-cooperarea-domeniul-integrarii-europene>
12. <https://www.dw.com/ru/ukraina-gruzija-i-moldova-predstavili-es-novyj-format-sotrudnichestva/a-58030917>
13. <https://www.euneighbours.eu/ro/east/stay-informed/news/parteneriatul-estic-o-agenda-reinnoita-pentru-redresare-rezilienta-si>

ON THE POSSIBILITY OF EXPANDING THE LIMITS OF THE CONCEPT OF MULTIPLE DERIVATION IN MODERN LINGUISTICS

О ВОЗМОЖНОСТИ РАСШИРЕНИЯ ГРАНИЦ ПОНЯТИЯ МНОЖЕСТВЕННОЙ ДЕРИВАЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Gheorghe MOLDOVANU⁵⁰, Habilitated Doctor

Abstract: *In this paper, we will try to reveal some peculiarities of the interaction between explicit and implicit derivation within the complex derivational paradigm (KDP) and describe the derivational characteristics of KDP derivatives. The proposed tasks are solved by analyzing the ways of interaction between morphological derivation and semantic derivation of the second tier and considering motivated lexical units through the prism of lexical derivation lato sensu. This approach sheds new light on the problem of multiple derivation in modern linguistics. From this point of view, our study allows us to expand the limits of the interpretation of the multiple derivation phenomenon in modern linguistics by identifying and describing its role in the formation of the semantic structure of the polysemantic derivatives.*

Key words: *multiple derivation, explicit (morphological) derivation, implicit (semantic) derivation, complex derivational paradigm, semantic structure of the word, derivational pattern (model).*

JEL CLASSIFICATION: A23

Правильное построение и многоплановое исследование комплексной деривационной парадигмы (в дальнейшем КДП)⁵¹ в значительной степени зависит от учета такого явления, как множественная деривация и, в частности, ее соотношение с семантической деривацией. В свою очередь, исследование взаимодействия линейной и нелинейной деривации внутри КДП позволяет выделить особый тип множественной деривации – параллельной эксплицитной (морфологической) деривации и имплицитной (семантической) деривации второго деривационного яруса.

В настоящей работе мы попытаемся раскрыть некоторые особенности взаимодействия эксплицитной и имплицитной деривации внутри комплексной деривационной парадигмы (КДП) и описать деривационные характеристики дериватов-членов КДП. Предложенные задачи решаются путем анализа способов взаимодействия морфологической деривации и семантической деривации второго яруса и рассмотрения мотивированных лексических единиц через призму лексической деривации в широком смысле.

Данный подход проливает новый свет на проблематику множественной деривации в современной лингвистике. С этой точки зрения, проведенное нами исследование позволяет расширить границы интерпретации явления множественной деривации в современной лингвистике путем выявления и описания ее роли в формировании семантической структуры многозначной мотивированной лексемы.

⁵⁰ E-mail: ghmold@ase.md, Молдавская Экономическая Академия

⁵¹ КДП – автономная деривационная микросистема, устанавливаемая с позиций деривационного подхода к гнездованию лексики в сравнении с традиционным словообразовательным подходом. Это единица более сложной архитектоники, чем словообразовательное гнездо, отражающая взаимосвязанное двухуровневое деривационное развитие исходной лексемы, а значит, обладающая отличной от словообразовательного гнезда структурно-семантической организацией. Более подробно об этом см. нашу работу: ”Деривационные микросистемы французского языка. Комплексная деривационная парадигма”. Кишинев, 2000, с. 32-46.

Вопросы, связанные с множественной деривацией, в той или иной степени, затрагиваются в немногочисленных исследованиях (Ермакова 1977: 190-202; Соболева 1980).

Наиболее эксплицитное определение данного явления содержится в трудах П. А. Соболевой. Под множественной деривацией автор понимает многократное осуществление актов деривации по одной и той же словообразовательной модели от одного и того же производящего. При этом, многократная деривация может иметь место как от одного лексико-семантического варианта (ЛСВ) данного производящего, так и от разных его ЛСВ (Соболева 1980: 89, 183, 195). Из вышесказанного вытекает, что интересующее нас понятие получает у П. А. Соболевой несколько иную интерпретацию, а именно: параллельная деривация имеет место не только на базе одного производящего, но и на основе разных производящих - членов словообразовательного гнезда (Соболева 1980: 208-209).

Таким образом, из данного определения вытекает, что множественная деривация является источником возникновения не разных омонимов, а различных ЛСВ одного многозначного слова. Иными словами, в результате множественной деривации складывается семантическая структура одной многозначной лексемы.

Исследуемые нами КДП глаголов передвижения в пространстве французского языка подтвердили эти суждения. Так, семантическая структура производного *montaison*, содержащего три ЛСВ, формировалась в результате множественной деривации на основе двух мотивирующих – *monter* и *remonter*. ЛСВ1 «*élévation rapide du niveau des liquides visqueux, quand ils sont portés à l'ébullition*» имеет в качестве мотивирующего ЛСВ12 глагола *monter* «*devenir plus haut, accroître son niveau*». ЛСВ13 того же глагола «*atteindre un degré élevé*» мотивирует ЛСВ3 «*montée en graine d'une plante*» анализируемого слова, а глагол *remonter* в значении «*parcourir un cours d'eau vers l'amont*» мотивирует ЛСВ2 «*remontée annuelle des saumons vers les torrents pour le frayage*» интересующего нас деривата.

Необходимо отметить, что некоторые исследователи (Марков 1984) отрицают возможность образования одного деривата от двух и более мотивирующих. Точка зрения этих авторов сводится к следующему рассуждению: в силу различия их деривационных структур, ЛСВ, образующиеся в результате множественной деривации от разных мотивирующих, принадлежат разным мотивированным словам, то есть являются омонимами. Мы придерживаемся диаметрально противоположному мнению. С нашей точки зрения, словообразовательные омонимы⁵², то есть образования, мотивированные разными мотивирующими и имеющие разные деривационные структуры, - это ЛСВ одного слова. При этом, разница в их деривационных структурах, полисемия или даже омонимия аффиксов не нарушает тождества мотивированных лексических единиц.

Проведенный анализ семантических структур членов КДП подтвердил правильность данного вывода и навел нас на мысль о выделении особого типа множественной деривации: параллельной эксплицитной и имплицитной деривации, отражающей взаимодействие линейных и нелинейных моделей деривации при формировании семантической структуры мотивированных лексических единиц членов КДП. Это проливает новый свет на явление множественной деривации и раскрывает ее неисследованные аспекты. В данном случае речь идет о той стороне множественной деривации которая представляет собой продукт взаимодействия морфологической деривации и семантической деривации второго деривационного яруса.

---

⁵² Словообразовательная омонимия и множественность мотиваций - явления соприкасающиеся, но различные. Различия между ними носят принципиальный характер. О множественности мотиваций говорят тогда, когда одно слово в одном и том же значении или одних и тех же значениях соотносится с двумя и более мотивирующими. Словообразовательная омонимия имеет место в том случае, если с разными мотивирующими связываются разные значения одного и того же слова.

Поясним сказанное на конкретном примере. В основе формирования семантической структуры производного *glissade*, включающего три ЛСВ, лежит явление множественной деривации, причем множественная деривация в данном случае реализовалась на базе двух мотивирующих – членов КДП. *Glissade1* «*action de glisser*» образовалось на базе *glisser1* «*se déplacer, volontairement ou non, d’un mouvement continu sur une surface lisse*» по линейной модели отглагольного образования имен существительных с формантом – *ade* (V + *ade*---N), коррелирующей с типом синтаксического словообразования “название действия, обозначенного производящим глаголом”. *Glissade2* «*surface glacée où les enfants s’amuse à glisser*» возникло в соответствии с вышеназванной линейной моделью V + *ade* ---N, коррелирующей в этом случае с типом мутационного словообразования “место действия” и нелинейной регулярной моделью семантической деривации второго деривационного яруса, коррелирующей с деривационным типом “действие - место действия”. Что касается *glissade3* (*chor.*) «*Mouvement léger effectué au ras du sol, facilitant l’enchaînement des pas ou servant d’élan à certains temps sautés*», то в качестве мотивирующего выступает ЛСВ3 глагола *glisser* в значении «*avancer, progresser en donnant l’impression de glisser*».

Вопросы, связанные с множественностью деривации, приобретают особую значимость при исследовании КДП, так как при построении и анализе последней часто приходится решать вопрос о том, где проходит граница между эксплицитной деривацией и семантической деривацией второго яруса при формировании семантической структуры того или иного деривата, за счет какого из названных типов лексической деривации возник определенный ЛСВ в данной семантической структуре.

На первый взгляд, это не должно вызывать особых затруднений: достаточно сопоставить семантические структуры мотивирующего и мотивированного слова, убедиться в том, что в семантической структуре мотивированного имеется ЛСВ, который выводится из какого-нибудь ЛСВ того же слова, но которому нет соответствия в семантической структуре мотивирующего, чтобы считать данный ЛСВ возникшим в результате семантической деривации второго яруса.

Например, семантическая структура деривата *reculé*, е включает два ЛСВ: 1. «*Eloigné dans le temps*» и 2. «*Isolé, d’accès difficile*». Сопоставление семантических структур мотивирующего и мотивированного слов позволяет заключить, что ЛСВ1 мотивируемого деривата *reculé*, е соотносится с ЛСВ4 мотивирующего *reculer* «*reporter à une date plus éloignée*», а ЛСВ2 интересующей нас лексемы, не имея соответствия в семантической структуре мотивирующего глагола *reculer*, является семантическим дериватом, возникшим на базе ЛСВ1 прилагательного *reculé*, е.

Однако, как показывает анализ языкового материала, установить направление мотивированности между ЛСВ - членами КДП не всегда так просто. Существуют мотивированные единицы, в которых трудно отдать предпочтение участию имплицитной (семантической) деривации второго деривационного яруса или эксплицитной (морфологической) деривации в формировании того или иного ЛСВ в их структуре. В таких случаях, для определения направления вектора мотивированности конкретного ЛСВ конкретного деривата необходимо:

1. Определить, соотносится ли данная мотивированная единица с одним или несколькими мотивирующими – членами КДП;
2. Установить, соотносится ли каждый ЛСВ мотивированного с каким-либо ЛСВ мотивирующего (мотивирующих); если нет, то можно заключить, что ЛСВ, не имеющие соответствия, возникли в результате семантической деривации второго деривационного яруса;
3. При обнаружении соответствия между ЛСВ сопоставляемых единиц следует исходить из:

3.1. Наличие/отсутствия структурно-семантической модели, по которой мог быть образован данный ЛСВ мотивированного. Наличие таковой говорит о том, что мы имеем дело с морфологической деривацией. Напротив, отсутствие такой модели свидетельствует о семантической деривации второго яруса;

3.2. Наличие/отсутствия модели семантической деривации, которой соответствуют смысловые связи между ЛСВ данного мотивированного слова. Если такая модель наличествует в языке, то речь идет о множественной деривации: параллельной морфологической деривации и семантической деривации второго деривационного яруса. Если такой модели не существует, то в основе формирования интересующего нас ЛСВ лежит морфологическая деривация.

Поясним сказанное на конкретном примере. Семантическая структура отглагольного производного *nage* включает, по данным словаря *Lexis*, 4 ЛСВ: 1. «Action de nager», 2. «Déplacement actif au sein ou à la surface de l'eau, sans aucun appui sur le fond», 3. «Action de ramper, de faire effort sur les avirons», и 4. «Ensemble des rameurs d'une embarcation de course à l'aviron».

Можно утверждать, что в основе многозначности анализируемого деривата лежит множественная словообразовательная деривация (в понимании П. А. Соболевой), поскольку ЛСВ1 существительного соотносится с ЛСВ1 «Se soutenir et avancer à la surface de l'eau grâce à des mouvements particuliers» и ЛСВ8 «pratiquer une certaine forme de nage ou parcourir à la nage une distance» глагола *nager*. ЛСВ2 производного также восходит к ЛСВ1 глагола. Что касается ЛСВ3 и ЛСВ4 интересующего нас слова, то они оба мотивируются ЛСВ3 глагола *nager* «imprimer un mouvement de rame aux avirons d'une embarcation pour la faire avancer», так как деривационная модель образования отглагольных имен способом несобственной регрессивной деривации включает деривационные типы $V \rightarrow N$ со значением действия по глаголу и $V \rightarrow N$ со значением агент действия, по которым и образуются, судя по их дефинициям, указанные ЛСВ.

С другой стороны, можно также утверждать, что ЛСВ4 данного производного формируется благодаря семантической деривации второго яруса, так как существует регулярная метонимическая модель семантической деривации отглагольных имен со значением действия по глаголу “действие – агент действия”. Очевидно, правомерно признать описание упомянутого способа формирования семантической структуры анализируемого производного как результат особого типа множественной деривации, представляющей собой взаимодействие эксплицитной (в данном случае словообразовательной) деривации и имплицитной (семантической) деривации второго деривационного яруса.

Параллельная реализация эксплицитных и имплицитной форм лексической деривации возможно потому, что существует “...поразительное подобие словообразовательных типов и регулярных моделей многозначности” (Апресян 1974: 193) в отношении выражения деривационных связей между первичными и вторичными ЛСВ.

Исследование показало, что множественная деривация в новой интерпретации (как взаимодействие морфологической и семантической деривации второго яруса) представлена довольно широко в анализируемых КДП на второй ступени в разряде отглагольных дериватов со значением *Nomina actionis* и *Nomina agentis*.

При этом, наиболее продуктивные деривационные модели образования *Nomina actions*: $V + age \rightarrow N$, $V + ation \rightarrow N$, $V \rightarrow N$ (несобственная регрессивная деривация), $V + ment \rightarrow N$ и другие, а также *Nomina agentis*: $V + eur, euse \rightarrow N$ взаимодействуют при формировании семантической структуры отглагольных дериватов со следующими моделями регулярной семантической деривации второго деривационного яруса:

1. Действие – объект действия (ср.: *tombée* (f.) «chute, mouvement des choses qui tombent» → *tombée* (f.) «petite quantité qu'on ajoute sur le plateau d'une balance en

- équilibre pour qu’il s’abaisse » ; abandon (m.) « action d’abandonner » → abandon (m.) « ensemble des arbres qui doivent être abattus dans la forêt » ; fréquentation (f.) « action de fréquenter (un lieu, une personne) » → fréquentation (f.) « rapports sociaux habituels, personnes que l’on fréquente » и др.).
2. *Действие – время действия* (ср.: suite (f.) « action de suivre » → suite (f.) « temps qui vient après le fait ou l’action dont il est question » ; passage (m.) « action de passer » → passage (m.) « moment où un astre s’interpose devant un autre astre » ; traînage (m.) « action de traîner » → traînage (m.) « période de l’atterrissage d’un ballon pendant laquelle la nacelle est traînée sur le sol, tant que le ballon, insuffisamment dégonflé, est entraîné par le vent » и др.).
  3. *Действие – инструмент действия* (ср.: entrée (f.) « action d’entrer » → entrée (f.) « mécanisme permettant le transfert d’une information extérieure dans la mémoire d’un ordinateur » ; échappement (m.) « expulsion dans l’atmosphère des gaz de la combustion » → échappement (m.) « dispositif qui permet cette expulsion » ; descente (f.) « action de descendre » → descente (f.) « galerie inclinée qui sert à descendre des matériaux » ; traînage (m.) « action de traîner » → traînage (m.) « dispositif de transport de matériaux sur un parcours fixe horizontal à l’aide d’un câble auquel sont accrochés de proche en proche des wagonnets » и др.).
  4. *Действие – результат действия* (ср.: chasse (f.) « action de chasser » → chasse (f.) « gibier tué ou capturé » ; marche (f.) « action de marcher » → marche (f.) « traces laissées par un animal » ; montage (m.) « action de monter » → montage (m.) « ce qui est monté, résultat d’un montage » ; chute (f.) « action de tomber » → chute (f.) « morceau qui reste d’une matière dans laquelle on a taillé des objets » и др.).
  5. *Действие – место действия* (ср.: passage (m.) « action de passer » → passage (m.) « lieu où l’on passe nécessairement pour aller d’un endroit à un autre » ; promenade (f.) « action de se promener » → promenade (f.) « lieu aménagé dans une ville pour se promener » ; conduite (f.) « action de conduire » → conduite (f.) « place du conducteur dans la voiture, lieu de circulation des voitures » и др.).
  6. *Действие – агент действия* (ср.: visite (f.) « fait d’aller voir qqn à son domicile » → visite (f.) « personne que l’on reçoit chez soi ou qui va voir qqn » ; vol (m.) « action de voler » → vol (m.) « groupe d’oiseaux qui volent ensemble » ; accompagnement (m.) « action d’accompagner » → accompagnement (m.) « personnes qui accompagnent » и др.).
  7. *Агент действия – инструмент действия* (ср.: chasseur, euse « personne qui chasse » → chasseur (m.) « appareil de l’aviation de chasse » ; descendeur, euse « sportif qui possède des qualités particulières pour descendre une pente (ski) ou une côte (cyclisme) » → descendeur (m.) « appareil permettant de descendre d’un étage à l’autre » ; glisseur, euse « personne qui glisse sur la glace » → glisseur (m.) « dispositif permettant à certains types de véhicules de glisser » и др.).

Таким образом, многоплановость исследования динамики деривационных процессов в их взаимосвязи и взаимодействии внутри КДП навела нас на мысль о выделении особого типа множественной деривации: параллельной морфологической деривации и семантической деривации второго деривационного яруса, которые, взаимодействуя, формируют семантическую структуру единого полисемантического деривата. Учет данного типа множественной деривации оказывает необходимую существенную помощь для правильного определения направления мотивированности в КДП, а также для анализа деривационной и семантической соотносительности ее членов. Анализ исследуемого материала показал, что наиболее продуктивные словообразовательные модели образования отглагольных имен действия и имен со значением агента действия своеобразно взаимодействуют со следующими моделями семантической деривации второго яруса: агент

действия – инструмент действия, действие – объект действия, действие – время действия,
действие – инструмент действия, действие – результат действия, действие – место действия
и действие – агент действия.

Список цитируемой литературы

1. АПРЕСЯН Ю. Д. (1974) Лексическая семантика. Синонимические средства языка. Москва: Наука. 368 с.
2. ЕРМАКОВА О. П. (1977) Проблемы лексической семантики производных и членимых слов. Дисс...д-ра филол. наук. Москва. 433 с.
3. МАРКОВ В.М. (1984) О семантическом способе образования слов //Русское семантическое словообразование. Ижевск: Изд-во Удм. ун-та. С. 3-12.
4. МОЛДОВАНУ Г.К. (2000) Деривационные микросистемы французского языка: комплексная деривационная парадигма. Кишинев: Изд-во Молдавской Экономической Академии. 171 с.
5. СОБОЛЕВА П. А. (1980) Словообразовательная полисемия и омонимия. Москва: Наука. 294 с.

STUDENT-CENTERED EDUCATION - A PRIORITY FOR THE ACADEMIC ENVIRONMENT

ÎNVĂȚĂMÂNTUL CENTRAT PE STUDENT – O PRIORITATE PENTRU MEDIUL ACADEMIC

Rusu DJULIETA⁵³, Dr., conf. univ.

Abstract: *This paper outlines an overview of what student-centered education (SCE) means - a priority of the Bologna process. Thanks to the emergence of new educational needs and the modernization of the university education curriculum in our country, currently, there is an increased interest in this way of training. It also analyzes the concept and definition, presents the basic principles and dimensions of the SCE. At the same time, a comparative analysis of the two systems that coexist in local higher education is performed: student-centered education and teacher-centered education. In order to focus on the needs of students, to ensure a quality teaching process, mainly focused on the formation of skills necessary for professional activity, the benefits offered by the SCE model to both students and teachers are highlighted.*

Keywords: *SCI, Bologna process, higher education, teacher, student, benefits.*

JEL CLASSIFICATION: A 22, I 21, I 23

1. Introducere

Compatibilizarea învățământului superior din Republica Moldova cu cel din țările Uniunii Europene, adaptarea la schimbările sociale, politice și economice majore din ultima perioadă vine ca răspuns la solicitările unor acte normative importante ale UE: Magna Charta Universitatum (1988), Convenția de la Lisabona (1997), Declarația de la Bologna (1999) etc., care au demarat un proces amplu în vederea dezvoltării unei Europe a cunoașterii, promovării valorilor europene, armonizării structurilor sistemelor de învățământ superior la nivel european, facilitării mobilității academice, sporirii potențialului de angajare pe piața muncii europene, creării unei zone europene comune pentru învățământul superior.

În acest context, menționăm că procesul de globalizare, extinderea Uniunii Europene, construirea unei societăți bazate pe cunoaștere, informatizarea procesului educativ, accentuarea concurenței dintre furnizorii de studii superioare, decalajul dintre diverse sisteme de învățământ, noile provocări legate de pandemie, etc., au condus la transformări profunde, impunând un mod nou de concepere și regândire a întregului sistem de învățământ superior, inclusiv cel autohton.

În ansamblu, măsurile de reformă a educației reliefează tendințe majore: educația pentru toți, asigurarea unui proces educațional de calitate, adaptarea instruirii la nevoile personale de autorealizare și la necesitățile de dezvoltare ale discipolilor, relevanța curriculei pentru individ, piața muncii și societate, dezvoltarea unor competențe, atitudini și valori, dezvoltarea metacogniției, a capacității de reflecție și gândire critică, a spiritului antreprenorial, precum și formarea abilităților de muncă autodirijată, autonomie în învățare, (auto)evaluare obiectivă și autentică a performanțelor obținute etc., și nu în ultimul rând, predarea și învățarea centrate pe student. Este extrem de important că aceste tendințe coincid cu obiectivul Consiliului Europei care vizează promovarea perspectivei unui învățământ continuu pe întreaga durată a vieții, încurajând dezvoltarea autonomiei în materie de învățare și stabilizare a scopurilor învățării, centrată pe nevoile personale privind pregătirea pentru o viață activă (profesională, civică, de familie) pentru a putea face față provocărilor societății, cerințelor economiei de piață, a dovedi eficacitate în noile contexte profesionale.

⁵³E-mail: rusu.djulieta@ase.md, ASEM

În această ordine de idei, paradigma educațională modernă promovează învățământul centrat pe student ca o prioritate a reformei învățământului superior european, cunoscută sub denumirea Procesul Bologna și totodată, una din cele mai importante tendințe care ghidează activitatea instructiv-didactică din mediul academic. Mai mult, implementarea practică și eficientă a conceptului Învățământ Centrat pe Student (ÎCS) sau Instruire Centrată pe Student (ICS) la nivel instituțional, de către managementul instituțional, personalul didactic și studenți, aduce beneficii majore actorilor implicați în acest proces.

Prin urmare, considerăm că subiectul abordat este de mare actualitate, întrucât ÎCS, important punct de reper al Procesului Bologna și sistemului de învățământ european, merită o atenție sporită și în contextul educațional autohton. Deocamdată, sistemul actual de învățământ din Republica Moldova rămâne a fi ancorat, preponderent, în învățământul centrat pe profesor (ÎCP), care este abordat ca pe un proces complex de transmitere, verificare, examinare și apreciere de către cadrele didactice, preponderent, a cunoștințelor obținute de studenți și mai puțin, a competențelor practice dobândite (competența = cunoștințe + deprinderi + capacități). Spre regret, studenții beneficiari sunt percepuți drept subiecți pasivi pe parcursul predării-învățării-evaluării. Fiind aplicat, deocamdată modest în cadrul activităților didactice, modul de instruire centrat pe student (ÎCS), alături de modul tradițional (ÎCP), se află într-un stadiu incipient de punere în practică.

Indiscutabil, ÎCS, cu largi valențe formative și motivaționale poate oferi reale beneficii atât studenților/formabililor, cât și cadrelor didactice/formatorilor în eficientizarea demersului instructiv-educativ, orientat, deopotrivă, spre o nouă cultură a calității, învățarea autonomă și responsabilă pe tot parcursul vieții, dezvoltarea personală și formarea profesională.

Demersul investigativ pentru care am optat în acest studiu pornește, de asemenea, de la o cerință socială actuală și în același timp, o finalitate complexă de studii în învățământul superior, și anume: asigurarea calității procesului didactic în baza standardelor educaționale și pregătirea specialiștilor de înaltă calificare pentru angajarea în câmpul muncii. Acest obiectiv major reprezintă o prioritate atât pentru profesori, care sunt preocupați de diseminarea cunoștințelor studenților, eficientizarea procesului didactic, ameliorarea calității studiilor, formarea unor specialiști calificați, cât și pentru angajatori, care sunt interesați, îndeosebi, de competențele dobândite și de dovezile reușitei absolvenților. Or, în prezent, angajatorii solicită de la absolvenți stăpânirea a varii competențe profesionale, abilități de autoformare, autoeducație, autoevaluare pentru măsurarea și aprecierea propriilor performanțe. De asemenea, este apreciată de către angajatori și prezența capacității de reflecție și planificare a dezvoltării personale pentru a conștientiza propriile posibilități, a găsi căi de îmbunătățire a rezultatelor, de implicare activă în procesele care se desfășoară în mediul profesional în vederea asigurării unui parteneriat echitabil angajator-angajat în atingerea obiectivelor propuse.

Oportunitatea de a învăța în mod autonom și/sau în echipă, de a influența conținuturile curriculare, activitățile și ritmul învățării, de a se implica în activitățile aplicative și practice, în proiectarea cursurilor și evaluărilor, inclusiv de a se autoevalua, oferă studenților, viitorilor angajați, șansa de a deveni mai responsabili pentru propriile acțiuni și pentru viitorul lor, mai conștienți de faptul că preferințele și nevoile lor sunt importante și pentru succesul instituției/orgaizației, dezvoltarea societății.

Așadar, cele menționate mai sus ne-au determinat să analizăm ÎCS – mod de instruire academică prioritar în sistemul de învățământ modern, care plasează studentul în centrul activității didactice, având conexiuni cu termenii: competență, responsabilizare, învățare activă, activitate individuală, gândire critică, autonomă, reflexivă, cognitivă, (auto)evaluare, etc., folosind diverse metode de cercetare-informare-documentare, bazate pe analiză, sinteză, reflecție, inducție, deducție, observare, discuție, chestionare ad-hoc etc., precum și propriile cunoștințe și experiențe.

Prin urmare, studiul de față a pretins să aducă o valoare adăugată în domeniul investigat prin analiza conceptului, a principiilor generale și ale dimensiunilor ÎCS, a unor beneficii și limite, prin realizarea unei analize comparative a ÎCS, aflat în fază incipientă de implementare și ÎCP,

predominant în sistemul de învățământ autohton, formularea unor concluzii și recomandări în favoarea aplicării ÎCS în procesul instructiv-didactic. Cu siguranță, această prioritate a procesului Bologna va avea un impact pozitiv asupra dezvoltării competenței de independență și autonomie la studenți, educării simțului responsabilității, participării active la dezvoltarea propriei personalități prin modernizarea curriculei, corelarea metodelor cu finalitățile de studiu, adaptarea acestora la nevoile personale de dezvoltare și autorealizare, dobândirea autonomiei în învățare de-a lungul întregii vieți. Este evident, că prin prisma ÎCS instituția de învățământ, în colaborare cu cadrele didactice și discipolii săi, are misiunea nobilă de a dezvolta competențele sus-menționate, contribuind la formarea unor cetățeni activi, independenți, competenți și responsabili de propria lor formare.

2. ÎCS – concept și definiție

Conceptul de ÎCS a apărut pentru prima dată la începutul secolului al XX-lea în lucrările lui Frank H. Hayward, fiind ulterior dezvoltat de John Dewey, filozof, psiholog și pedagog american, preocupat de problemele educației (centrare pe elev, nu pe teme; problematizarea materialului; dezvoltarea spiritului de investigație; participarea activă). De asemenea, contribuții semnificative la teoretizarea conceptului au fost aduse de psihologul american Carl Rogers, psihologul elvețian Jean Piaget (teoria operațională axată pe învățarea evolutivă/dezvoltațională) și Malcolm S. Knowles (îndreptare către sine/învățare autodirijată). Abordarea diacronică a ÎCS relevă faptul că studentul este considerat actor al propriei formări, construite în baza valorificării și asumării experiențelor de învățare anterioare.

Așadar, ÎCS, pe de o parte, se bazează pe constructivism, o teorie a învățării care susține că pentru a învăța eficient, studentul trebuie să fie parte integrantă a unei activități didactice, să experimenteze și să (re)construiască propriile cunoștințe. Pe de altă parte, ÎCS vizează o învățare transformațională, un proces de schimbare calitativă în interiorul celui care învață în vederea dezvoltării unor competențe concrete. Cert este că, în absența unei definiții consolidate a conceptului ÎCS, în prezent, asistăm la varii interpretări. Totuși, o definiție a conceptului respectiv ar putea fi următoarea: ÎCS este un proces complex de predare-învățare-(auto)evaluare calitativă în concordanță cu finalitățile stabilite și de abordare a competențelor ca produs, în baza suportului metodico-didactic oferit de profesor, care are drept scop conturarea propriului traseu academic de către student, formarea și achiziția de competențe relevante pentru activitatea profesională.

3. ÎCS - principii de bază și dimensiuni

Tranziția către modul de învățare centrat pe student solicită mediului academic să promoveze și să respecte un comportament corespunzător prin prisma principiilor care stau la baza ÎCS:

Principiul 1: ÎCS necesită un proces reflexiv permanent din partea cadrelor didactice, studenților și instituțiilor, care, în consecință, ar îmbunătăți experiența de învățare a studenților prin stimularea gândirii critice și creative, dezvoltarea abilităților transferabile ale acestora.

Principiul 2: ÎCS nu propune o soluție unică, potrivită pentru toți participanții la demersul didactic care sunt diferiți (profesori, studenți, instituții superioare de învățământ). Prin urmare, abordarea învățării necesită structuri-suport de învățare care să corespundă contextului dat, inclusiv stilului de predare-învățare adoptat.

Principiul 3: Studenții au varii stiluri de învățare (încercare și eșec, aplicare în practică, lectură, dezbateri, discuție etc.), sisteme de percepție diferite (vizual, auditiv, kinestezic), precum și diverse nevoi pedagogice.

Principiul 4: În mod absolut evident, studenții au nevoi și interese diferite (activități sportive, culturale, de agrement, voluntariat etc.).

Principiul 5: Alegerea modului de învățare (modul tradițional, acțional, interactiv, formatul liberal) este esențială în învățarea eficientă.

Principiul 6: Studenții au experiențe și cunoștințe diferite. Prin urmare, procesul de învățare trebuie să fie adaptat la viața și experiența profesională individuală. În acest sens, experiența proprie poate servi la motivarea studenților pentru a prezenta o opinie, a ilustra un punct de vedere, a împărtăși o experiență etc.

Principiul 7: Studenții trebuie să-și controleze învățarea, să fie implicați în proiectarea cursurilor, curriculei, evaluării. În acest sens, activizarea și implicarea studenților în conturarea procesului de instruire corespunzător, în vederea dezvoltării propriei personalități, devin absolut necesare.

Principiul 8: Studentii trebuie să fie mai responsabili (să gândească, proceseze, analizeze, sintetizeze, critice, argumenteze, aplice, integreze, rezolve situații de problemă, simuleze etc.). Astfel, ar fi bine ca studenții să vină cu inițiative, să propună soluții, să fie implicați în luarea deciziilor.

Principiul 9: Învățarea implică cooperare între studenți și personalul didactic care, în cele din urmă, conduce rezultatul scontat: un parteneriat activ, constructiv, eficient, bazat pe respect reciproc, încredere, motivare, dialog autentic, comunicare activă etc. Or, la nivel academic, acest parteneriat contribuie la înțelegerea și soluționarea constructivă a problemelor apărute atât în cadrul procesului de predare-învățare-evaluare, cât și în interiorul instituției.

Este important de menționat, că implementarea corectă și eficientă a modelului ÎCS în practica educațională necesită introducerea treptată a principiilor menționate, accentul fiind pus pe proces, mai ales, pe calitate și nu cantitate. Or, misiunea mediului academic tocmai rezidă în formarea unor specialiști competenți, performanți, competitivi pe piața muncii, care dispun de multiple competențe educaționale și profesionale solicitate de angajatori.

De asemenea, în procesul de implementare a ÎCS în mediul academic, se va ține cont și de unele dimensiuni ale acestuia:

1. Stimularea învățării active în detrimentul învățării pasive;
2. Învățare autentică, profundă și înțelegerea clară a obiectivelor urmărite;
3. Feedback și abordare reflexivă a proceselor de predare-învățare-evaluare, precum și de cercetare-inovare de către ambele părți (profesor-student).
4. Nivel înalt de responsabilitate personală și profesională din partea studentului;
5. Flexibilitate și libertate privind timpul și structura învățării, autonomia sporită și independența celui care învață;
6. Cooperare între profesor și student, axată pe toleranță față de opinii, idei, diferențe socio-culturale;
7. Abordare diferențiată, personalizată și recunoașterea nevoilor studenților;
8. Atitudine pozitivă și respect reciproc în relația student-profesor;
9. Centrare pe procesul învățării, formarea și dezvoltarea de competențe, legătura dintre teorie și practică;
10. Participare activă la organizarea procesului didactic, implicare în propria învățare, formare și dezvoltare a unor abilități transferabile (gândirea critică, reflexivă, rezolvarea de probleme);
11. Deschidere și disponibilitate din partea profesorului în oferirea de suport suplimentar;
12. Evaluare și autoevaluare corectă, obiectivă, calitativă a competențelor dobândite și identificarea unor lacune care solicită remediere;
13. Nivel înalt a competențelor digitale, comunicare activă și eficientă prin utilizarea tehnologiei informației (internetul, poșta electronică, platforme educaționale, rețele sociale etc.) atât în sălile de studii, cât și în afara lor.

4. ÎCP versus ÎCS

Dat fiind că, în prezent, în învățământul superior autohton coexistă două tipuri de instruire: ÎCS (învățământul centrat pe student) și ÎCP (învățământul centrat pe profesor), este bine să facem o analiză comparativă pentru a identifica puncte forte și vulnerabile ale acestora.

Învățământul centrat pe profesor (ÎCP) sau abordarea tradițională/unidirecțională a procesului didactic se caracterizează prin faptul că:

- profesorul deține puterea, controlul, autoritatea, expertiza, experiența, gradul științifico-didactic etc.;

- procesul de predare se rezumă la prelegere/dictare/prezentare Powerpoint, luare de notițe și memorarea conținutului sau redarea conținutului/transmiterea cunoștințelor, parcurgerea/asimilarea conținutului într-un mod convențional și evaluarea acestuia de către profesor;

- evaluarea este clasică, normativă, având drept scop ierarhizarea și compararea studenților între ei;

- cunoașterea este abordată ca produs al învățării;

- metodele didactice folosite sunt preponderent tradiționale;

- învățarea este „pasivă”, modelul/ formele de învățare sunt, de asemenea, tradiționale;

- abordarea unitară este mai simplă, nu necesită pregătire suplimentară, iar conținutul predat este același pentru toți studenții;

- procesul de învățare al studentului și a capacității lui de autoevaluare este subestimat;

- gradul de asumare al procesului de învățare este minim, studentul fiind perceput ca subiect pasiv în procesul instructiv-educativ;

- lipsește (auto)motivarea, autonomia în învățare, conștientizarea importanței autoresponsabilizării;

- prezența formalismului, a unei atitudini negative față de schimbare etc.

La polul opus se află învățământul centrat pe student (ÎCS) care dispune de următoarele caracteristici :

- învățarea activă este plasată în centrul procesului instructiv-educativ;

- sporește puterea studentului de a alege și a stabili prioritățile;

- implicarea activă și responsabilă a studentului în procesul de învățare-evaluare;

- procesul de predare nu se limitează la o simplă transmitere a cunoștințelor și evaluare a acestora;

- predarea îmbină instruirea cu formarea, învățarea cu (auto)evaluarea în concordanță cu finalitățile de studiu stabilite;

- studentul este perceput ca subiect activ, partener în construirea cunoașterii, realizarea activităților instructiv-educative, evaluarea calitativă și conturarea propriului traseu academic;

- abordarea în învățare este diferențiată, chiar individualizată, atât la nivel de conținuturi curriculare, sarcini de învățare, cât și modalități de predare și evaluare;

- cunoașterea este abordată ca proces, accentul fiind pus pe nevoile de învățare, activitățile de consiliere, motivare și orientare profesională;

- metodele didactice de predare-învățare-evaluare utilizate sunt complementare/alternative, de rând cu cele tradiționale, în beneficiul experienței de învățare a studentului;

- formarea competențelor profesionale cu ajutorul sarcinilor acționale, aplicative;

- evaluarea este formativă, colegială, calitativă, obiectivele și metodele de învățare fiind stabilite în colaborare cu studentul;

- stimularea curiozității, imaginației, încurajarea creativității și originalității pentru a asigura sporirea calității învățării;

- formarea competenței de învățare autonomă și autodirijată prin responsabilizarea studentului pentru învățare, inclusiv pe tot parcursul vieții, și dezvoltare profesională;

- adoptarea unor strategii eficiente care conduc spre o învățare autentică și o înțelegere mai profundă, de durată;

- dezvoltarea unor relații de cooperare, bazate pe un parteneriat constructiv și înțelegerea nevoilor, respectul reciproc, încurajare, motivare;

- profesorul devine mentor, îndrumător, care susține și consiliază, discută, consultă în afara orelor de curs, oferă suport suplimentar;

- dezvoltarea unor competențe transferabile, implicarea în cercetare, realizare de proiecte, dezbateri, rezolvare de probleme, situații reale și simulate pentru identificarea unor soluții noi, originale;

- oportunități de mobilitate academică în cadrul unor universități europene cu renume;
- oportunități de carieră prin accesarea locurilor de muncă, inclusiv din spațiul european, etc.

Evident, că cele prezentate mai sus relevă numeroase puncte forte ale instruirii centrate pe student la nivel universitar, comparativ cu învățământul tradițional centrat pe profesor.

5. Beneficii ale Învățământului Centrat pe Student

Punerea corectă în practică a ÎCS poate aduce multiple beneficii tuturor factorilor implicați în acest proces complex: studenților, personalului științifico-didactic și instituției de învățământ superior. Totodată, realizarea unui învățământ de calitate axat pe nevoile studentului aduce plusvaloare și societății întregi, care beneficiază de forță de muncă calificată, dispunând de numeroase competențe necesare schimbării și dezvoltării unei societăți prospere.

A. Așadar, să vedem care sunt beneficiile oferite studenților de ÎCS:

1. Studenții pot deveni ușor parte integrantă a comunității academice prin îmbunătățirea colaborării și cooperării, dezvoltarea gândirii critice și analitice, creșterea interacțiunii și angajamentului, participarea la dezvoltarea cercetării, implicarea în varii activități extracurriculare etc.

2. Studenții sunt mai motivați să învețe mai profund, mai activ decât în cazul formelor tradiționale de învățare, iar sarcinile de lucru implică un mod de gândire original, creativ, un interes sporit față de subiectele studiate, memorarea unui volum mai mare de informații.

3. Studenții devin mai independenți și responsabili în învățare, ulterior, pot să se adapteze mai ușor la mediul profesional; învățarea, comunicarea verbală și scrisă este eficientă; sarcinile de lucru sunt prioritizate; ei pot munci în echipă, comunica activ, dezvoltând abilități transferabile.

4. Studenții acordă o importanță majoră nevoilor lor, beneficiind de o mai mare flexibilitate, studiind part-time, la distanță, online, învățarea nu este limitată în timp și spațiu precum în învățământul tradițional, metodele de predare sunt diverse, interactive, ceea ce constituie o provocare din punct de vedere academic.

B. La rândul lor, profesorii, ca și studenții, pot avea beneficii semnificative grație punerii în practică a ÎCS. Astfel,

1. Profesorii au un rol mai interesant, de facilitator al procesului de învățare.

2. Profesorii își pot revizui, îmbunătăți metodele de predare și optimiza conținutul cursurilor, pot obține un feedback relevant și constructiv de la studenții tot mai interesați și implicați în procesul de învățare, punând accent pe dezvoltarea continuă atât personală, cât și profesională.

3. Profesorii sunt mai flexibili în proiectarea cursurilor, programelor, modalităților de predare-evaluare-cercetare.

4. Profesorii au posibilitatea să dezvolte competențe relevante pentru avansarea în carieră sau dezvoltarea personală.

5. Munca și meseria profesorului poate deveni mai interesantă, atractivă, iar condițiile de muncă mai prielnice grație creșterii implicării și motivației din partea studenților.

C. Cele prezentate mai sus probează, că atât cadrele didactice, cât și studenții interesați beneficiază de pe urma ÎCS, aducând plusvaloare instituției și organizațiilor pe care le reprezintă.

1. În această ordine de idei, prin adoptarea ÎCS se îmbunătățește calitatea serviciilor oferite, se ameliorează condițiile de muncă, experiența academică a studenților este benefică atât pentru organizațiile studențești, cât și pentru asociațiile de pedagogi.

2. De asemenea, se îmbunătățește statutul profesiei de dascăl, al profesorilor care își organizează cursurile după plac, acordând libertate, autonomie și flexibilitate studenților de a se dezvolta conform preferințelor și nevoilor proprii.

3. Se atestă un grad ridicat de cooperare între toate nivelele instituționale, ceea ce permite o reprezentare mai mare a studenților și a personalului didactic în structurile de conducere.

D. Este important să realizăm că ÎCS aduce beneficii considerabile și societății în ansamblu. Or, absolvenții instituțiilor superioare de învățământ, inovativi, creativi, competenți, cu gândire reflexivă, critică, activi și responsabili sunt capabili să producă schimbarea spre bine.

Grație flexibilității și autonomiei oferite de învățământul centrat pe student și pe nevoile acestuia de învățare, se reduce tendința de abandonare a studiilor, sporește gradul de atractivitate a instituției față de potențialii candidați la studii, crește mobilitatea academică în regiunea în care se află instituția. În plus, procesul continuu de îmbunătățire a curriculei și a experienței academice conduce la pregătirea unor specialiști mai buni, mai analitici care vor dezvolta o cultură de învățare pe tot parcursul vieții, vor gândi mai logic și mai practic, vor aborda toate problemele din momentul apăsătorilor lor, vor fi mai eficienți și mai utili pentru societatea în care traiesc și muncesc.

În cele din urmă, e bine să punctăm că evoluția actuală a învățământului superior este dominată de câteva *direcții prioritare* bine conturate: *centrarea pe student* (pe personalitatea, motivațiile, așteptările sale, pe formarea de competențe, adică a transforma ceea ce *știe* în a *știe să facă/aplice* pentru a fi), *autoinstruirea/autoformarea* (axată pe autonomie în învățare și evaluare, interes și inițiativă, autoresponsabilizare și autodeterminare, învățarea pe tot parcursul vieții, formare de capacități, atitudini și aptitudini personale cu ajutorul unor stiluri și metode adecvate care sporesc eficiența, având la bază standarde de performanță/criterii de succes), *formarea dimensiunii europene a educației* (conștientizarea cetățeniei europene, însușirea funcțională a limbilor de circulație europeană în vederea comunicării, cunoașterii, apropierii și conviețuirii, valorificarea tradițiilor, valorilor și experienței atât europene, cât și naționale). Cu siguranță, aceste direcții prioritare pot fi realizate în sistemul de învățământ autohton prin punerea corectă și eficientă în practică a ÎCS, care oferă în acest scop numeroase instrumente și soluții pertinente. Mai mult decât atât, varii aspecte ale ÎCS pot fi implementate în mediul academic fără măsuri costisitoare și mijloace financiare semnificative, aducând numeroase avantaje instituției, beneficiarilor și dezvoltării societății.

6. Concluzii

1. În spațiul european al învățământului superior este acceptat unanim că ÎCS reprezintă o abordare care se concentrează mai ales pe nevoile celui care învață, decât pe ale celorlalți factori implicați în procesul educațional.

2. Abordarea procesului de învățământ prin prisma centrării pe student a fost mereu de actualitate, iar trecerea timpului nu a făcut decât să ofere soluții de adaptare la evoluția individului în acord cu provocările socio-economice actuale.

3. Prin reformele sale Procesul Bologna oferă oportunitatea unor schimbări benefice și înlocuirea unor elemente rigide tradiționale din învățământul superior din țară.

4. Organizarea și implementarea corespunzătoare a ÎCS constituie un punct de reper pentru activitatea managementului academic. Predarea-învățarea-evaluarea centrată pe student rămâne a fi o prioritate pentru instituțiile de învățământ superior, oferind beneficii studenților, o mai mare flexibilitate și autonomie în învățare, o mai bună vizibilitate a calificărilor obținute, favorizând creșterea capacității de comparabilitate și compatibilitate în sistemul de învățământ superior.

5. Un deziderat al învățământului universitar modern, axat pe relaționare, rămâne a fi preocuparea intensă pentru asigurarea dobândirii atât a cunoștințelor generale/funcționale, cât și a formării competențelor, tot mai solicitate pe piața europeană a muncii, printr-o abordare aplicativ-acțională și interdisciplinară a varii situații și probleme, în special, profesionale, precum și printr-o implicare decizională și responsabilă a studentului în actul învățării și conturării propriului traseu

academic. În acest sens, sistemul de învățământ superior din Republica Moldova este chemat să reacționeze prompt la schimbările continue care intervin în domeniul cercetării, tehnologiilor de vârf, pieței muncii etc., oferind posibilități de învățare eficientă, formare profesională și adaptare rapidă.

6. ÎCS este un răspuns la diverse nevoi de schimbare la nivel individual al studentului, axat pe formarea competențelor necesare pentru viață și inserție profesională. ÎCS poate avea un impact pozitiv asupra proiectării și flexibilității curriculei, conținutului cursului, metodelor de predare-învățare folosite și asupra consultării cu studenții referitor la nevoile lor stringente în materie de învățare și formare profesională.

7. Aplicarea ÎCS în mediul academic este o prioritate atât pentru managementul instituțional, cadrele didactice, cât și studenții. În această ordine de idei, instituția trebuie să creeze condițiile necesare, să asigure beneficiarii cu materiale, resurse, programe de studii, servicii, cadru juridic, etc. corespunzătoare noii abordări, să facă posibilă interacțiunea optimă al binomului student-profesor. Mai mult, este nevoie de inovație atât la nivelul procesului de învățământ, cât și la nivelul activităților desfășurate de cadrele didactice, a rolurilor pe care le îndeplinesc în instituție. De asemenea, studenții trebuie să manifeste deschidere, interes, responsabilitate și automotivație, să acționeze efectiv pentru a pune în practică noul mod de învățare, centrat pe propriile nevoi, să devină parteneri activi ai cadrelor didactice pe tot parcursul demersului educațional.

8. Beneficiile oferite de realizarea ÎCS sunt evidente, atât pentru instituție, profesori și studenți, cât și pentru societate. Este necesar ca beneficiile să fie integrate în politici concrete, explicite înainte de a deveni vectori ai schimbării (stimulente individuale, educaționale, economice, ale învățării), menite să se confrunte cu atitudinile negative, critice, sceptice și să elimine barierele care pot conduce la eșec.

Referințe bibliografice:

1. Abordarea prin competențe a formării universitare: probleme, soluții, perspective. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2011. - 280 p.
2. Cadrul european comun de referință pentru limbi: învățare, predare, evaluare/Comitetul Director pentru Educație „Studierea limbilor și cetățenia europeană”. Chișinău: Firma editorial-poligrafică „Tipografia centrală”, 2003. – 204 p.
3. Cara A, Achiri I. Unitatea de învățământ: Management educațional. Chișinău: Gunivas, 2002. - 112 p.
4. Grosu M. Evaluarea studenților în contextul Procesului Bologna/coord., Chișinău: Centrul Editorial UPS „Ion Creangă”, 2006, - 110 p.
5. Instruirea centrată pe student – Ghid practic. Disponibil: <https://cda.uvt.ro/wp-content/uploads/2017/07/Ghid-practic-CDA-Instruirea-centrata-pe-student.pdf> (accesat 05.09.21)
6. Învățământul centrat pe student – reper principal al procesului Bologna. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/275029771_INVATAMANTUL_CENTRAT_PE_STUDENT_-_REPER_PRINCIPAL_AL_PROCESULUI_BOLOGNA (accesat 25.08.21)
7. Învățământul centrat pe student (ÎCS) – model de comunicare activă în parteneriatul profesor student-antreprenor. Disponibil: <http://www.toknowpress.net/ISBN/978-9975-3069-5-9/113-121.pdf> (accesat 30.08.21)
8. Învățământ centrat pe student. Ghid pentru studenți, cadre didactice și instituții de învățământ superior. Disponibil: <https://www.anosr.ro/wp-content/uploads/2012/07/2012-Toolkit-ICS-cadre-didactice1.pdf> (accesat 07.08.21)

STREAMING GLOBALIZATION - A MECHANISM OF ECONOMIC RESILIENCE IN THE FACE OF CONTEMPORARY CHALLENGES

EFICIENTIZAREA GLOBALIZĂRII – UN MECANISM DE REZILIENȚĂ ECONOMICĂ ÎN FAȚA PROVOCĂRILOR CONTEMPORANE

Zorina GHILEȚCHI⁵⁴, Drd.

Abstract: *Globalization subject is manifesting more and more. Fears concerning globalization are real and in some cases valid. We have the opportunity through „a new social contract” to review the efficiency and globalization mechanism. The article reinstates globalization problem through the perspective of economic „promises” of development which globalization can generate with the condition that there will be created a common strategy for fair and efficient cooperation.*

Key words: *globalization, efficiency, equitable, democratization*

JEL CLASSIFICATION: F60; F63

1. Introducere

Recunoaștem că este o sarcină anevoioasă să dai interpretare exactă unui fenomen, în cazul nostru **globalizarea**, care-și materializează prezența în toate aspectele existenței umane, în deosebi când, avansând legea universală a corespondenței, ne propunem să-i observăm manifestarea în domeniile triviale ale habitatului uman. Abaterea, de moment, de la dogma științifică elucidează cât de profund am ajuns să **creăm congruență în materie de globalism?** Este vorba de o prestație poetică ce atinge, în viziunea noastră, nivelul persuasiv de explicitare a **globalismului** „*Dumnezeul tău este evreu / Mașina pe care o ai este japoneză. / Pizza este italiană, / Iar couscous-ul este algerian, / Democrația pe care o practici este grecească. / Cafeaua ta este braziliană. / Ceasul îți este elvețian. / Cămașa este indiană. / Radioul tău este coreean. / Vacanțele tale sunt turcești, tunisiene sau marocane.? Cifrele tale sunt arabe. / Scriitura îți este latină.... Și îi reproșezi vecinului tău că este străin?*” [1, pag.94]. Interpretarea poetică certifică varianta științifică a interpretării fenomenului pus în discuție și anume „Globalizarea – integrare aprofundată a țărilor lumii – a avut ...nevoia unei acțiuni colective de anvergură mai mare, astfel încât oamenii și țările să acționeze împreună pentru a-și rezolva problemele comune”, demonstrând „apartenența noastră concomitentă la o comunitate globală” [2, pag.33-34].

Așadar, generalizând „Globalizarea înseamnă că evenimentele dintr-o zonă a lumii ajung să aibă efecte în altă parte, pe măsură ce ideile și informațiile, produsele și serviciile, capitalul și oamenii circulă cu mai mare ușurință dincolo de frontiere” ne propunem să examinăm **Cum vom acționa mai departe într-un efort sinergic generând efectul eficienței? Cum poate fi implementată globalizarea într-un mod eficient?** [2, pag.239-240]

2. Controversele globalizării

Drept bază ipotetică pentru a declanșa un brainstorming la aceste întrebări vom porni de la premiza că economia a condus la globalizare, în special prin scăderea costurilor comunicațiilor și transporturilor, însă politica a fost cea care a modelat acest proces. Avem afirmații susținătoare în materie de „pro” – argumentare, precum și o masă critică de opinii ce configurează o rețineră, mai ales că implică și costuri sociale substanțiale „Cred că globalizarea are potențial de a aduce

⁵⁴ E-mail: zorinascogi@gmail.com, Colegiul Național de Comerț (CNC) din cadrul ASEM, Republica Moldova

beneficii... totuși, există dovezi care atestă faptul că nu s-a ridicat la înălțimea acestui potențial... problema nu o prezintă globalizarea în sine, ci modul cum a fost implementată” [2, pag.20].

Cei nemulțumiți de globalizarea economică nu obiectează în raport cu facilitarea accesului pe piețele globale sau răspândirea cunoștințelor la nivel global, fapt ce permite țărilor în curs de dezvoltare să profite de inovațiile tehnologice. Totuși, câteva motive de îngrijorare lasă amprenta unor retenții de convingere [2, pag.23-35] :

1. Regulile jocului care guvernează lumea sunt nedrepte, fiind concepute în avantajul țărilor industrializate avansate, promovând conceptul *realpolitik*, moment care tot mai mult impulsionează apariția trendului de opinie: **globalizarea eficientă este globalizarea echitabilă.**

2. Globalizarea pune valorile materiale înaintea altor valori. Surprinzător în acest sens este exemplul descris într-un studiu intitulat *Voices of the Poor*, realizat de o echipă de cercetători care au intervievat 60 de mii bărbați și femei din 60 de țări pentru a afla părerea despre situația în care se află? Marea majoritate au pus accent nu doar pe situația financiară precară, ci și pe sentimentul de **nesiguranță și neputință** [2, pag.25]. **Ar fi oare nașterea sentimentului protecționist o consecință a acestor temeri urmează să ne spună sociologii?**

3. Modul în care a fost gestionată globalizarea a diminuat suveranitatea țărilor în curs de dezvoltare și capacitatea acestora de a lua singure decizii la chestiuni esențiale care afectează bunăstarea cetățenilor lor. Țările în curs de dezvoltare descoperă că abilitatea lor de acțiune este inhibată atât de constrângerile impuse, cât și de instituțiile slăbite în interior, subminând ideea democrației. Numărul excesiv de condiții rămâne una din principalele nemulțumiri exprimate la adresa FMI-instituție internațională însărcinată cu supervizarea sistemului financiar bancar și BM-organizație însărcinată cu promovarea dezvoltării.

4. Sistemul economic impus în mod categoric, în unele cazuri este inadecvat, adesea dăunător. Un apropo vine din partea celui care a fost vicepreședinte al Băncii Mondiale „...Eșecul țărilor care au aplicat strategiile ...FMI și a BM nu au contribuit la ... încrederea în aceste instituții... FMI a cerut permisiunea de a sili țările în curs de dezvoltare să-și deschidă piețele pentru aflurile de capital speculativ, demers urmat după câțiva ani de recunoaștere tacită că liberalizarea piețelor de capital poate genera instabilitate, însă nu și dezvoltare”, specificând ulterior „instituțiile însele nu sunt vinovate...eșecurile lor sunt eșecurile țărilor industrializate avansate.” [2, pag.237].

5. Degradarea mediului odată cu dezvoltarea globală, necondiționată la rândul său, de reguli globale reprezintă momente de amenințare fără amânare.

6. Statul – națiune, centrul puterii politice și al puterii economice de altă dată, se vede constrâns în prezent. Astfel, globalizarea economică a surmontat globalizarea politică.

3. Valoarea economică a „bunătății” naturale. Protocolul de la Kyoto

Abordarea cu exigența atenției cuvenite a ultimelor două, fără a pune în con de umbră celelalte ca importanță, din punctul nostru de vedere, încurajează o discuție aplicată pentru unele analize mai ample precum și sinteze necesare, fiindcă, *referindu-ne la problema ecologică, afectează în măsura egală atât țările dezvoltate, cât și pe cele în curs de dezvoltare.* Temelia acestor discuții scoate la iveală, aparent, o problemă subiacentă și anume, ce se întâmplă când ceva deținut de toată lumea în comun devine proprietate privată? Altfel spus, utilizatorul ignoră modul în care acțiunile sale ar putea dăuna altora; încât fiecare pierde din binele comun. Întrebarea creează anvergura crizei dacă ne referim la o țară care nu dă socoteală acțiunilor sale. Cum procedăm la nivel internațional, în cazul când țările nu sunt silit să plătească pentru prejudiciile aduse mediului, atunci când statisticile sunt descurajante? Se estimează în cazul când în 50-70 de ani calotele glaciare se vor topi o serie de țări insulare vor dispărea complet, de aici probleme de reconfigurarea a structurii geografice cu cele legate de demografie, densitatea populației, alimentație și nu doar [2, pag.148-160].

Evident, **Protocolul de la Kyoto**, conferința internațională din 1997, cu delegați din 150 de țări, s-a impus prin crearea unor modalități echitabile și eficiente de reducerea emisiei de gaze cu efect de seră. Refuzul unor țări în curs de dezvoltare, de a împărți în mod echitabil responsabilitatea pentru reducerea emisiilor care ar fi provocat costuri economice asociate, a impulsionat **tactica „negoțurilor de carbon”**, când surplusul dintr-o țară putea fi cumpărat cu deficitul din altă țară. O remarcă este totuși de reținut în această situație: **economiile care produc mult, poluează mult**. Prin extensie de raționament, ne întrebăm în ce măsură țările moștenitoare de resurse naturale, în special al pădurilor, sunt motivate să-și conserve resursele, drept garanție în luptă cu dioxidul de carbon, atunci când aproape 2,7 mlrd. din aproape 60 de țări în curs de dezvoltare nu primesc despăgubiri pentru serviciile sale valoroase inclusiv de conservare a *biodiversității*, situație apreciată de unii expert ca „blestemul resurselor naturale” [2, pag. 122]. Problema mediului ambiant dobândește o gravitate mai mare urmărind modul în care companiile mari farmaceutice profită de bogata biodiversitate pentru medicamentele pe care le produc. Gravitatea speței discutate derivă din principiul conservării vieții – ca cea mai mare valoare umană. Accentul pus riscă să-și atingă limita confuziei și nu doar dacă insistăm pe cazurile de bio-piraterie a medicamentelor tradiționale. Este vorba de plantele, arborii, mirodeniile, care, fiind recunoscute de aborigeni pentru efectul său curativ, au fost scoase pe piața de larg consum, iar meritul „profitabil” al medicației este atribuit nu întotdeauna populației aborigene. Astfel, segmentul deliberării noastre alunecă colateral în zona proprietății intelectuale și patentării tradițiilor medicale populare. *În ce măsură țările în curs de dezvoltare pot să-și adjudece drepturile/beneficiile pentru darurile naturii conservate în contextul unor negocieri cu țările industriale avansate?* [2, pag. 115]. Așadar, una dintre cele mai mari provocări ale globalizării este **echitatea** în promovarea intereselor tuturor celor implicați.

O măsură de depășire a efectelor negative asupra mediului ambiant, susținut de experții din domeniu, ar fi taxele pentru producția care poluează mediul. **Globalizarea a însemnat amplificarea interdependenței țărilor**. *Susținerea avantajelor globalizării prin intermediul sancțiunilor comerciale poate reprezenta un instrument pentru a-i trage la răspundere pe cei care distrug mediul ambiant. Cu alte cuvinte, eficientizarea procesului de globalizare nu va fi utilă dacă nu rezolvăm problemele ecologice globale.*

Semnificativă în acest sens este poziția Comisiei Europene „**Globalizarea** trebuie să devină **eficientă**. Comerțul ajută țările să devină mai productive prin **specializare**, dar **eficiența reală** înseamnă, de asemenea, **reducerea la minimum a costurilor externe și decuplarea creșterii economice de utilizarea resurselor**. Poluarea datorată transportului și ambalării, congestionarea traficului, precum și epuizarea resurselor naturale prețioase reprezintă exemple grăitoare pentru astfel de efecte externe.” [3, pag.14].

4. Statul – un garant în democratizarea globalizării

În ceea ce privește cel din urmă subiect dilematic este de menționat poziția lui Eugen-Nicolae Rotărescu care specifică „Potrivit teoriei **statului-națiune**, statul este proiecția instituțională a Națiunii” după care opinează „În ultimul timp în mediul de specialitate cât și mass-media sunt vehiculate ..concepte precum *națiune europeană, națiune globală*...aceste concepte nu sunt realiste, întrucât nu sunt create condițiile obiective pentru asemenea abordare... nu există nici o națiune europeană, ...după cum nu există o națiune globală” [4, pag.27-29]. Cauza acestor tendințe ar fi potrivit autorului „ **Transnaționalitatea economiei** este deja o realitate și va avea semnificații deosebite într-un viitor apropiat în procesul globalizării, care va sacrifica istoria și tradiția, de dragul eficienței supranaționale” [4, pag.32]. Subiectul are teren de dezbatere mai ales că prudenta cu care vorbește câștigătorul Premiului Nobel pentru științele economice „Putem avea economii puternice și societăți *care apreciază mai mult valori precum cultura, mediul înconjurător și viața însăși*” [2, pag.36] alături de teoria celor **5 dimensiuni ale culturii naționale: Distanța față de putere, Individualism/colectivism, Masculinitatea/ feminitate,**

Evitarea incertitudinii, Orientare pe termen lung/scurt lasă de înțeles că țările se deosebesc între ele la nivelul valorilor, identitar, instituțional, de aceea fiecare țară progresaază ideea globalizării prin tipul ei propriu de reforme, adaptat la softul mintal al poporului, fapt ce merită a fi luat în considerație [5, pag.62-67].

În același timp, având în vedere că statul presupune o prefigurare politică, este de subliniat că globalizarea economică evoluează într-un ritm mai accelerat decât cea politică, iar consecințele economice ale globalizării depășesc în anumite cazuri capacitatea de a înțelege și de a modela globalizarea prin intermediul proceselor politice, ca rezultat „reforma globalizării este o chestiune politică”[2, pag.232-237]. Concluzia face trimitere atât la **deficitul democratic la nivel internațional** în vederea eficientizării globalizării care să garanteze îmbunătățirea existenței majorității oamenilor, cât și la **modul de gândire locală**, care poate afecta pe alții în insistența unora de a-și promova strategiile sale acțiune. Reversul celor spuse subînțelege că „reducerea deficitului democratic ar însemna ...eficientizarea globalizării”. [2, pag.246] Drept urmare, **care sunt mecanismele globalizării drept reacție la aceste provocări, mai ales că tot mai mult se constată existența unor bunuri publice globale comune (Pacea globală, sănătatea globală, mediul global, informațiile globale) care, în mod clar, vor necesita eforturi pentru acțiuni comune?**

5. Un nou contract social global

Perspectiva eficientizării globalizării, în opinia experților consacrați, va fi posibilă odată cu „**un nou contract social global**”, printre care se regăsesc [2, pag.243-244] :

- Un angajament al țărilor dezvoltate, în legătură cu un regim comercial mai echitabil, care promovează cu adevărat dezvoltarea;

- O nouă abordare a proprietății intelectuale și promovarea cercetării, care continuând să ofere motivații și resurse pentru inovații, ar recunoaște importanța accesului la cunoaștere al țărilor în curs de dezvoltare;

- Un acord al statelor dezvoltate, care să recompenseze serviciile ecologice aduse de țările în curs de dezvoltare, în ceea ce privește conservarea biodiversității și lupta adusă în combaterea încălzirii globale [6];

- Țările dezvoltate ar trebui să-și ia angajamentul să plătească sume adecvate țărilor în curs de dezvoltare, în schimbul resurselor naturale ale acestora - și să le exploateze astfel încât să nu lase drept „moștenire” degradarea ecologică; cu asumarea responsabilităților pentru pagubele ecologice provocate;

- Reforme ale arhitecturii financiare globale, în special crearea sistemului global de rezerve, pentru a finanța inclusiv bunurile publice globale; (E de menționat pentru context importanța platformei Covax în lupta cu Covid-19) [7];

- O varietate de reforme instituționale care ar garanta împiedicarea apariției unor noi monopoluri globale, pentru a gestiona echitabil și complex situațiile la nivel de țară, companii.

La rândul său, dezbateră antrenează un alt aspect notabil care creează fondul pentru viitoarele divergențe, și anume **securitatea**, în toate domeniile de manifestare, iar ansamblul implicațiilor potențiale ale globalizării în ceea ce privește securitatea este enorm. „Globalizarea creează germenii unor presiuni ce influențează mediul internațional de securitate, dar și modul în care percepția securității se reflectă la nivelul experiențelor de securitate fizică și spirituală ale fiecărui individ. În ansamblu, globalizarea conduce la o nouă structură internațională, divizată între acele țări care sunt integrate în economia globală și cele care fie sunt lăsate în urmă, fie se opun normelor unei noi ordini globale”[8, pag.5]. Ca reacție de răspuns, **stimulăm restricțiile?!? Sau ne prezervăm dreptul de a nu ne conforma unor proceduri globale, în numele securității?** Considerăm că limpezimea unei judecăți de valoare în această speță ce ține de „... dihotomia securitate națională - securitate internațională la securitatea umană” este amprentată de conceptul

de **securitate umană** „libertatea de a trăi în demnitate” (lansat în 1994 în cadrul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare), dimensiune ce promovează nevoia regulii de drept și a democrației, dezvoltat din două curente *absența fricii* (freedom from fear) și *absența nevoii* (freedom from wants) [8, pag.7-8]. Așadar, „Demnitatea, ca dimensiune a trăirii, presupune absența oricărei forme de deprivare. Oamenii trebuie să fie în măsură să participe activ și consistent la procesele democratice care le vor afecta viețile și viitorul ca indivizi sau ca persoane.”

Suștinerea acestor schimbări de abordare a globalizării în favoarea ideii de eficientizare este prețioasă mai cu seamă că este în flux de opinie cu participanții Forumului Economic Mondial din Davos, inițiatorul acestuia fiind Klaus Schwab [9]. Deja de mult timp Davos-ul a devenit bastionul reprezentativ al liderilor de opinie internațională ce-și concentrează atenția asupra unor subiecte de importanță majoră. De această dată, desfășurat digital, Forumul 2021, cu genericul Marea Resetare, este un răspuns la criza sanitară Covid-19, care ar putea degenera, în lipsa cooperării mondiale, în proteste sociale, fragmentare politică și tensiune geopolitică, toate urmări ale unei crize economice provocate de pandemie. Apariția anticipativă a volumului „The Great Reset”, autorii cărora sunt Klaus Schwab și Thierry Malleret, a pregătit terenul pentru trecerea în revistă a principalelor tendințe globale în economie, mediu și tehnologie. Fiecare capitol analizează domenii strategice: **economia globală, direcția globalizării, evoluția mediului înconjurător, digitalizarea**, susținând ideea redresării economice care trebuie să devină rezistentă, inclusivă, sustenabilă, prin crearea de locuri de muncă și protejarea mediului. Depășind momentele de acuzare aduse strategiei de resetare (ne referim la teoria conspiraționistă, cuprinzând elitele financiare globale), participanții au recunoscut că procesele politice democratice au demonstrat necesitatea unor acțiuni colective [9]. Bunăoară, discursul cancelarului german Angela Merkel punctează accentele de viitor „...neutralitatea climei, pentru anul 2050”, promovând conceptul New Green Deal [10]. În același timp, potrivit cancelarului, conceptul de **economie socială de piață** ar trebui de gândit în „termeni de oameni”, cu remarcă de rigoare „echilibrul corect între acțiunea statului și realizarea individuală”, ceea ce potențează perspectiva **multilateralismului**, un imperativ al coexistenței globale „eficiente” [11].

6. Concluzii:

O mai bună funcționare a *globalizării* presupune o schimbare a modului de gândire. Având în vedere că *gândirea locală* încă insistă în demersul său, este nevoie de a crea mecanisme în care agenda acțiunilor de tip colectiv ar avantaja întreaga comunitate globală. Atunci când lumea este tot mai interconectată, mai integrată într-o comunitate unică, tot mai multe domenii vor oferi oportunități pentru acțiunile colective, domenii în care aceste acțiuni nu sunt doar de dorit, ci și necesare.

La rândul său, provocările asociate cu *eficientizarea globalizării* (am prezentat doar câteva aspecte) conduc spre universalizarea acestor preocupări și în democratizarea procedurilor. În caz contrar, oponenții globalizării vor invoca corespondențe asociative ce țin de deteriorarea mediului, amplificarea inegalităților, limitarea diversității culturale, lăsând să se înțeleagă că problema **eficienței** este premergătoare celei ce ține de **echitate**. Doar, prin fuzionare, ambele „vor topi” temerile și vor consolida cooperarea dintre țări și oameni. Globalizarea poate deveni un proiect de acțiune comună ce aduce beneficii tuturor care contribuie. A nu înțelege forța schimbărilor generate de globalizare implică costuri economice, în extremis implicite sociale.

Bibliografie:

1. Dumitrașcu V. (coordonator), Citind, învăț să fiu, Centrul Educațional PRO Didactica, Chișinău, 2008, 143 p.
2. Stiglitz Joseph E., Mecanismele globalizării, Editura Polirom, București, 2008, 309 p.
3. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-globalisation_ro.pdf
4. Rotărescu Eugen-Nicolae, România și globalizarea, Editura Universității „L. Blaga”, Sibiu, 2014, 195 p.
5. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/reflection-paper-globalisation_ro.pdf
6. Rosemarie Haineș „Comunicare și guvernare”, Editura Universitară, B. , 2013, 217 p.

7. <https://www.hipp.ro/despre-hipp/calitate-ecologica-sustenabilitate/stiati-ca/ce-inseamna-de-fapt-biodiversitatea/>
8. <https://www.euneighbours.eu/ro/east/stay-informed/news/mecanismul-covax-sprijinit-de-ue-aproba-livrarea-vaccinurilor>
9. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/73540/ssoar-2015-neag_et_al-Intelligence_si_globalizare.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2015-neag_et_al-Intelligence_si_globalizare.pdf
10. <https://semneletimpului.ro/international/economie/criza-economica/marea-resetare-revolutia-care-a-mai-fost-propusa.html>
11. <https://www.hotnews.ro/stiri-international-24573042-angela-merkel-forumul-economic-mondial-davos-chiar-avem-nevoie-aceasta-mare-resetare-transhumanism-micul-secret-lui-klaus-schwab.htm>
12. <https://www.hotnews.ro/stiri-opinii-24650819-davos-munchen-discursuri-despre-remodelarea-lumii.html>

DEFINING INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE FROM INTERNATIONAL PERSPECTIVE

Natalia BOLGARI ⁵⁵, University Lecturer

Abstract: *The article tackles the intercultural dimension in the language teaching process, focusing on teaching English. It also analyzes intercultural communicative competence from an international perspective, comparing American, European and Asian cultures. The aim of the paper is to characterize the main notions (the notion of self in society; the notion of language and communication and the notion of education and development), which are the main pillars in defining and developing the intercultural communicative competence, and to specify their impact in a non-European context.*

Key words: *cross-cultural approach, cross-cultural dimension, intercultural communicative competence, intercultural awareness, intercultural sensitivity, non-European context.*

JEL CLASSIFICATION: A22, A29

1. Introduction

Given current trends in international education, many universities seek to prepare students for life and careers in a globalized world. For many institutions, this means internationalizing their curricula, thus increasing educational exchange opportunities for both domestic and international students, and developing their intercultural abilities. So, the teaching process is nowadays focused on developing Intercultural Communicative Competence (ICC).

It can be argued that ICC is an aim of language teaching firstly for instrumental reasons – the increased efficiency of communication as a consequence of ICC rather than ‘communicative competence’ or other descriptions of purposes, and secondly as part of the educational development of the individual, often referred to as ‘personal development’. The rationale for the second of these includes the belief that understanding of otherness and, through comparison, an increased understanding of self are significant in the moral development of the individual and in enabling the individual to be a rational member of society. It might, however, also be argued that this emphasis on the development of individual, despite the notion of thereby becoming a ‘better’ member of society, is a ‘western’ way of thinking about ICC, and that this too would benefit from comparison and reflection.

In order to have a clear vision of this issue it is worth analyzing three groups of concepts and their implications for ICC in a non-European context:

- ✓ Concepts of self in society
- ✓ Concepts of language and communication
- ✓ Concepts of education and development

To illustrate the above points through just one example, Western individualism and Eastern collectivism are often set up as dichotomous concepts upon which are based all kinds of theories. Furthermore, in both Europe and Asia, there has been a significant ‘voyaging’ of concepts. Concepts of individualism are not only inherent in Eastern philosophies and cultures, but have also been imported to Asia over the past 400+ years by Western explorers, missionaries, traders and teachers. Similarly, ‘Eastern’ philosophies and their associated concepts are themselves widely travelled. The concept of collectivism attributed to Confucius’ teachings has travelled not only across 2500 years of history, but also across thousands of kilometers of land and sea. Collectivism in Emperor Wudi’s China (140-87BC, when Confucianism was a state doctrine) differs as a concept from collectivism in 10th century Wang dynasty Korea, and from collectivism in Tokyo

---

⁵⁵ E-mail: bolgari_natalia@yahoo.com ; Academia de Studii Economice din Moldova

in the year 2000. The development of commercial printing, followed by radio and television, and now the Internet, means that people now have direct access to concepts and to a multitude of interpretations of those concepts. The globalization of television has brought about a dislocation of ‘culture’ and related concepts, and has led to the juxtapositioning of a variety of global discourses. The same process of ‘deterritorialization’ of concepts and discourses applies to other information and communications technology, particularly the Internet. As a result, it is no longer possible to confine ‘collectivism’ to the East and ‘individualism’ to the West. On the contrary, both collectivism and individualism are available as global discourses, to be negotiated and renegotiated by individuals, organizations and societies in all areas of the world.

Although it has to be accepted that all concepts exist (at least potentially) in all cultures and societies, they may not be accorded the same value in all cultures and societies. The meaning and degree of value or importance attached to a particular concept may vary:

- across regions. Collectivism tends to be more highly valued in general in Asian societies, while individualism is more highly valued in most European societies.

- across societies/cultures within regions. While Europe is territorially small and relatively culturally unified (from an Asian perspective), Asia embraces over 60% of the world’s population and all the world’s major religions and philosophies. Needless to say, this results in variance across cultures within the region. While collectivism is valued highly in Korea, for example, individualism is more highly valued in Thailand.

- within societies/cultures. Not all groups within a society or culture value the same concepts in the same way. For example, younger people in China and Japan value individualism more highly than older people, while Japanese businessmen tend to value collectivism more highly than Japanese teachers.

- within organizations. Even within groups or organizations, the meaning and value of concepts can be contested. For example, Japanese Ministry of Education policy documents simultaneously promote the development of individualism and collectivism.

- among individuals. Both collectivist-oriented societies and individualist-oriented societies are made up of a variety of individuals who, due to life experience, personality and other factors, have a variety of values, concepts and world-views.

The meaning and value accorded to concepts across regions (e.g. East Asia and Europe) will be treated below.

2. Concepts of self in society

At the most basic level, the way in which a person sees himself/herself in the society in which s/he lives affects the notion of intercultural communicative competence. All communication is premised on assumptions of how people see themselves and others, and the relationships between self and others. Although these assumptions are to some extent shared in East Asia and Europe, the following East Asian concepts may not be familiar to Europeans:

2.1. No-self and fluid identities

Two of the three characteristics of being according to Buddhism are anicca (impermanence) and anatta (no-self). The essence of these concepts is summarized by Cush: “Like everything else, we ourselves are continually changing, both from life to life and day to day. There is no ‘inner self’, ‘soul’ or ‘real me’ that stays the same.” This is a concept which, although it accords to some extent with recent western theories of identities, clearly contradicts most established western theories of self. The reality is a constantly changing arrangement of the different elements which make up the world. Belief in the self is rejected, ‘I’ and ‘my’ are concepts bearing no relation to truth. The man who perceives this truth will, therefore, no longer cling to the imaginary ‘I’. There is, therefore, no constant self. Neither can a consistent self-identity be constructed. If this view is

adopted, the concept of self becomes situational and fluid. However, the convergence of post-modern and Buddhist theories on the concept of fluid, situational identities is probably only partial and may be superficial. The post-modern notion is based on the underlying notion that there are multiple selves. The Buddhist idea is based on the concept of no-self. An attempt to resolve this apparent conflict of ‘selves’ is made by Lebra (1992), who proposes three types of Japanese self: interactional, inner and boundless. The interactional self refers to the dimension of self which is in direct contact with others in a social context. The inner self (or kokoro, lit. trans. heart/mind) is more stable, defined by Lebra as a basis of autonomy from the social world and as the residence or shrine of the soul. The boundless self is tapped from time to time particularly when one faces a need of fundamental self-reorientation. The boundless self entails disengagements from the shackling world of dichotomies, dichotomies between subject and object, self and other, inner and outer realms, existence and non-existence, good and bad, and so on. The self as the subject or imposer of such dichotomies through thinking, willing, feeling, or evaluating, then, must be overcome. As far as defining and describing ICC is concerned, Japanese and other Asian concepts of fluid, situational selves are likely to present little problem because (a) intercultural communication is likely to take place at the ‘interactional’ level, which is common to Western and Eastern concepts of self and (b) references to other aspects of self in the Asian context are similar enough (at least superficially) to theories of multiple identities in the European context to provide a common reference point for concepts of self. Having said that, an awareness that the underlying foundations of concepts of self may vary is also important.

2.2. Relational identities

How does a fluid, shifting “self” manifest itself in interaction? The identification of situational co-ordinates has varied over history. For example, in Tokugawa, Japan these co-ordinates were prescribed, and people were categorized as a member of a family, community and class. The establishment of the co-ordinates has become the responsibility of the individual. In a fragmented market of identity contexts, some people seek these co-ordinates in the family or workplace, others in traditional patterns, social groups or religions. If it is accepted that selves are fluid and situationally coordinated, it follows that human relations cannot be seen, as they traditionally are in the West, as a relationship between the fixed entity ‘I’ and the fixed entity ‘you’. Instead, the ‘I’, the ‘you’ and the link between the two are merged into a single process of ‘human relationship’. Relationship is not substantive, but dynamic. It has to do with the creation of self and other. This means that not only the interpretation of human relationships, but also their spatial and temporal boundaries need to be redefined. In short, the “self” is formed by and within human relationships within and beyond life. In terms of implications for describing and defining ICC, this point has greater significance. Current descriptions of ICC are based on the premise that an independent “self” can be developed which is then capable of intercultural communication with others. In the scenario of a ‘pure’ East Asian relational self, this is an impossibility, because the ‘other’ is an essential prerequisite to forming the “self”. Without the relationship, the intercultural self cannot be developed. In terms of assessment, too, the idea of assessing an individual’s intercultural competence in isolation from an intercultural relation would present difficulties.

2.3. Group identities

In any society, people belong to a variety of groups, and membership and non-membership in these groups has an influence on an individual’s sense of self. These groups and group identities are rigidly formalized and attached great importance in many East Asian societies, giving rise to the claims of East-Asian collectivism cited earlier. In Japan, for example, ‘uchi’ and ‘soto’ are a pair of words which literally mean ‘inside’ and ‘outside’. ‘Uchi’ can also be used to mean ‘house’ or ‘home’, and is also frequently used as a referent for ‘my family’, ‘my company’, or any other group the individual belongs to, or indeed in some regions as a referent for the self, meaning ‘I’ or

‘me’. Parallel sets of words in Japanese include ‘*tatemae*’ (face) and ‘*honne*’ (real feelings) and ‘*omote*’ (front, face) and ‘*ura*’ (behind). All the sets of words are used to express a differentiation between ‘inside’ or ‘in-group’ and ‘outside’ or ‘out-group’ behaviour. Relating these concepts to Lebra’s dimensions of self, outlined above, the ‘*soto*’, ‘*tatemae*’ and ‘*omote*’ are equivalent to the ‘interactional self’. This is the dimension of self and space which is activated in situations where a certain level of formality, or self-boundedness, is required. On the other hand, Lebra’s ‘inner self’ relates to the ‘*uchi*’, ‘*honne*’ and ‘*ura*’. This is the dimension which allows for spontaneity and relaxation of self-restraint. Different dimensions of self are appropriate to different situations and relations, but all dimensions are equally ‘true’ and equally real. What this means in practice is a constant modification of appropriate language and behaviour depending on the context. In a school staffroom, for example, a teacher will modify his/her behaviour and language according to the relationship, asking a junior colleague to do something in plain language, talking with another colleague in polite language and using honorific language with the principal. In interaction with an outsider, though, all these people become part of the ‘*uchi*’, and should be referred to using humble language. Likewise, the presence of an ‘outsider’ changes the rules of behaviour among ‘insiders’. The presence of the outsider transforms the individual into a member of the group, and there is a strong expectation that group identity will predominate over personal identity when the group is interacting with outsiders. An awareness of such distinctions is important for the purposes of describing and defining ICC. The same basic principles of group identity and ‘*uchi*’ and ‘*soto*’ govern concepts of self in East Asia and Europe. However, the implications of group identity in governing behaviour and language within and between groups is perhaps different. A recognition of these distinctions of behaviour and language in the definition and description of ICC would make it more applicable to contexts, such as in East Asia, where group membership determines forms and content of interaction to a significant degree.

2.4. National and cultural identity

For ICC, which is premised on the use of another language and communication with people from another (national) language community, probably the most significant ‘in-group’ is the nation. However, the nature of national identity is still under debate. Two theories of national identity were developed by Smith (1991) and Kellas (1991). Smith suggests two models of national identity: a civic-territorial (or Western) model and an ethnic-genealogical (or non-western) model. The Western model emphasizes territory, a legal-political community, common culture and common civic ideology. This is contrasted to the non-western model, in which priority is given to common descent, ethnicity and blood ties. Smith points out that the two models are not complete contrasts, but have many similarities. Nevertheless, his distinction between Western and non-western has been refuted on the grounds that a geographical distinction is untenable. Kellas (1991) replaces geographical boundaries by the three categories of ethnic, social and official nationalism. Ethnic nationalism is very similar to Smith’s ethnic-genealogical category, while official nationalism is contained within Smith’s civic-territorial model. Social nationalism is defined by Kellas as self-definition by social ties and culture. In this case, the key element of national identity is cultural identity, and national and cultural identity are often synonymous. In the theories of both Smith and Kellas, national identity includes both a political element and a cultural element. Although Smith’s distinction of ‘western’ and ‘non-western’ models of national identity is oversimplistic, it is true that ethnic and cultural factors play a crucial role in the development and maintenance of national identity in many East Asian societies. In terms of implications for ICC, there needs to be a recognition that national identity in East Asia is inextricably and strongly bound up with cultural and, in many cases, ethnic identity, and that this is explicitly supported through education. The self as a member of a particular nation, then, is also the self as a member of a cultural (and ethnic and/or linguistic) family. In terms of ‘*savoir être*’, it may be particularly difficult for students to relativize their selves, as this could require a complete restructuring not

only of identity, but also of the values associated with that identity instilled through education. On a broader scale, the link between ICC and citizenship education may need to be redefined in societies where the citizenship of a nation is based above all on cultural and ethnic (rather than legal and territorial) definitions of the nation and national identity.

2.5. Beyond national identity

In East Asia, there is a deep and widespread awareness of the world beyond the nation. Globalization and internationalization are keywords of Asian politicians, economists, policy-makers and ordinary people. Although commodities (e.g. McDonald’s hamburgers and Nike trainers), information (e.g. world news and international sporting events) and principles (e.g. human rights and democracy) have, to some extent, become common currency, shared by people in Asia and America, Africa, Australasia and Europe, their interpretation and use are often culture- and society-specific. Although nation-states can no longer ‘opt out’ of the globalization process – any attempt to do so would probably result in political isolation and economic starvation – they are not obliged to accept without question the dominant discourses of internationalization and globalization. This leads to phrases “a plurality of national responses to the process of globalization”. Internationalization and globalization have become issues of great concern in education policy making too. If ICC is to be responsive to a variety of contexts, it needs to take account of national responses to the process of globalization. ICC demands knowledge of the world from various perspectives, and willingness to question one’s own assumptions and values. In a situation where national education policy and curriculum responds to globalization by filtering knowledge of the world through a national lens, and endorsing it with national attitudes, it will probably be difficult for teachers and students to acquire knowledge, skills and attitudes necessary for developing ICC fully.

3. Concepts of language and communication

3.1. Relationships, roles and face

In any society, the relationship between interlocutors determines the form of language communication and vice versa. In many East-Asian societies, this is a very obvious phenomenon. In Korea and Japan, for example, the relationship between two people (in terms of hierarchy and intimacy) can generally be deduced within the first 10-20 seconds of listening to their conversation. The same applies to other Asian languages, such as Javanese and Thai. All these languages demand that the interlocutors select vocabulary, grammar and style (polite/plain, honorific/humble, etc.) according to the age, sex and status of and the relationship with the other person, as well as taking into account the context and content of the interaction. Of course, this is not unfamiliar to European languages either, but to cite an example which shows the extent of the demands, even the word used for ‘I’ in a Japanese conversation has to be chosen from 10 or so available alternatives, depending on the speaker, the interlocutor and the relationship between the two. Similarly, the relationship between interlocutors determines the content and style of communication. Group identity is often expected to dominate over personal identity in interaction with outsiders. In this case, the individual’s role as a member and representative of the group is more salient than the individual’s personal characteristics and opinions. At this point, the issue of roles becomes closely tied up with the issue of face, defined as the assumptions made and maintained by interlocutors about each other and about their relationship. Scollon & Scollon point out that the concept of face is more familiar to Asians than Westerners. There is reason to believe that the “self” projected by Asians is more strongly under the influence of assumed or unmarked cultural assumptions about face. In other words, it is quite legitimate and ‘real’ in many situations in many Asian societies to interact at the level of role and face. In public and formal situations in particular, interaction which focuses on roles and faces assures smooth and predictable human relations – if both interlocutors are engaged in a collaborative effort to maintain each other’s face

in a particular role, then ‘unpredictable’ elements such as personal opinion, which are probably irrelevant to the matter in hand, can be minimized. Of course, there are many occasions when people interact as individuals and are not concerned about face. What is important in East Asian cultures is to know when and where each type of interaction is appropriate. For definitions and descriptions of ICC to be applicable in many non-European cultures, there would need to be full recognition of and allowance for the importance of relationships, roles and face in interaction with and among people of cultures where these aspects are significant. In terms of the ‘savoir’, it may be necessary to place more emphasis on developing understanding of the influence of hierarchy and group identity on communication, and in terms of ‘savoir-faire’, it may be necessary to encourage the ability to identify and interact appropriately according to relationship, role and face.

3.2. Verbal and non-verbal aspects

It is worth noting that nonverbal as well as verbal aspects of communication have different forms and significance in Asia than they do in Europe. Silence, in particular, has an important function in East Asian communication. It is considered that Chinese people are more tolerant to silence than Americans, and see silence as a way of controlling what goes on. Silence is also important in communication with and among Japanese people. Among other things, it can signify that the person is giving thought to what the interlocutor has said, or that s/he disagrees. In the case of disagreement, the silence is usually accompanied by the tilting of the head, averted eyes and maybe the hand rubbing the back of the neck. Such non-verbal combinations negate the necessity of having to disagree with or deny something verbally. As far as the definitions and descriptions of ICC are concerned, it is important to include awareness and knowledge of the appropriate use of non-verbal communication together with verbal communication. In cases such as the above example of disagreeing in Japanese, for example, verbal competence in the language could actually reduce intercultural competence. The foreigner who is ignorant of the language will be excused almost anything – the foreigner who disagrees vehemently and verbally is likely to be an embarrassment.

3.3. English as the dominator language

Another factor which affects ICC within the framework of foreign language education is the history and nature of foreign language education in Asia. In most countries of Asia, English is either a second/official language or is the first and/or the only foreign language taught in schools. Most Asian countries are multilingual and multicultural but, rather than sanction this situation through education policy, as it is happening in Europe, most countries opt for education of and/or in English. English is also the accepted ‘lingua franca’ of communication within Asia. It is considered the key to economic and educational success.

In terms of ICC, this ambivalence regarding the status of the foreign/second language has significant repercussions. Firstly, the whole concept of needing to include intercultural competence in foreign/second language education is likely to be resisted by some people, who would prefer English to be, as far as possible, a ‘pure’ tool of communication. Secondly, the definition and description of ICC would need to take account of the deep ambivalence felt towards English (and towards the second most popular foreign language in Asia, Japanese, which shares the same associations of economic success and colonial history in most of East Asia). Thirdly, the definition and description of ICC needs to take into account the issue of the relative power of certain languages and people speaking those languages vis-à-vis others. To assume that all languages are politically and economically of equal status is of course ideologically correct and may work in Europe, but it is a long way from reflecting reality in most of Asia.

4. Concepts of education and development

4.1. The significance of education

The combined influence of Buddhist and Confucian traditions in East Asia has assured the paramount status of education through to the present day. According to the teaching of Buddhism, the way in which purity of mind, insight and calm can be achieved is through following the ‘Eightfold Path’. The Eightfold Path, also known as ‘the Middle Way’ is grouped into three aspects; wisdom (right understanding, right intention), ethical conduct (right speech, right action, right livelihood) and mental discipline (right effort, right mindfulness, right concentration). All these aspects are attainable through education and, for centuries, Buddhist monks (much like the Catholic church in Europe) held the main responsibility for education in Asia, particularly education for the common people. The commitment to self-improvement, self-cultivation and education which has prevailed throughout the centuries in East Asia clearly has favourable implications for any education theory or policy which is accepted as worthwhile and implemented in the society. Once accepted, education policy is generally assured by the unified commitment of teachers, students and parents.

4.2. Content of school education

In terms of the content of learning, the emphasis in East Asia has traditionally been on ‘knowledge that’ rather than ‘knowledge how’. This emphasis on ‘knowledge that’ has led to the domination of factual information, memorization and multiple choice entrance exams as the content of education. This kind of ‘knowledge that’ learning has been labelled as Confucian learning, and certainly the study of previous learning is an important facet of Confucianism. However, with the explicit aim of continued economic and political prosperity in the 21st century, many East-Asian governments are now turning away from ‘knowledge that’ to other forms of knowledge. In Singapore, for example, curriculum content has been reduced by 10-30% in order to make way for the new emphasis on creativity and thinking skills. In this process, East-Asian governments are adopting and adapting education theories and practices from the West, but are also turning back to a re-analysis of Confucianism. Confucian education is to cultivate the ‘scientific spirit’ in the educated by teaching them how to explore their inner world, and by encouraging them to learn what they have not yet learnt. The first enables them to be deep, and the second leads them to be open-minded. Searching for depth and being open to new things are central to the spirit by which modern sciences develop, and both are essential for a progression and continuity of human knowledge. Furthermore, the emphasis of modern education is shifting from purely accumulating knowledge to cultivating the ability to handle knowledge, and education is no longer meant for transmission only. Confucius said: “To study and not think is a waste. To think and not study is dangerous.” Studying and accepting received wisdom and knowledge is, thus, important, but is not enough. Current movements in East Asian policy-making are thus converging with current definitions and descriptions of ICC into a process of Confucian ‘self-transformation’. However, it may be worth remembering that current practice in East Asian schools is still heavily biased towards the ‘knowledge that’. In the present East Asian context, far more emphasis would be placed on ‘knowledge’ (savoirs) than the savoir-apprendre or savoir-faire aspects of ICC, and that knowledge would probably need to be or would be much more explicitly defined before being acceptable as an element of the school curriculum.

4.3. Ways and roles of teaching/learning

Any discussion of ways of teaching and learning in East Asia has to take into account not only educational philosophy but also the notions of relational identities and roles. Teacher roles and student roles are clearly defined and are similar in classrooms throughout East Asia. The teacher is clearly higher and the student lower hierarchically, and this determines the language, behaviour and attitudes expected from each party. In terms of learning, the teacher gives

knowledge, helps and guides students. Students are attentive, take in knowledge, and actively engage in learning mentally, but usually not verbally. In terms of communication in the classroom, the teacher directs communication, and students defer to and co-operate with the teacher's directions. As has been reported by many observers of East Asian classrooms, then, the teacher is in charge of learning and students submit to the teacher's control. Delving to a slightly deeper level, though, the issue is not just one of control and authority. The role of the teacher in East Asia is to develop a deep human relationship with each individual student, and to contribute to the lifelong education of that individual. This 'human relationship' role derives from Buddhist and Confucian teaching and is prominent in contemporary education theory. The relationship between teacher and student comes before methods and content of teaching. The student is also expected to contribute to this relationship, and one of the aims of moral education in Japanese junior high school, for example, is to “deepen a feeling of love and respect for teachers”. It is only once this relationship is established that teacher and students can embark upon the collaborative project of learning. In fact, the relationship between teacher and student in East Asia often outlasts classroom interaction by decades. In Hong Kong, for example, students go to visit their former teachers to pay their respects at New Year. In Japan, teachers are required to give speeches at the wedding ceremonies of students they taught a decade or more earlier. At a more informal level, students readily go to their former teachers for advice on life decisions, even when they are already in their 20s or 30s. The implications of this point for defining and describing ICC lie in the fact that ICC is learner-based. The role of the teacher in European descriptions of ICC is minimized, and this would make it less accessible in many non-European contexts. At the same time, little attention is paid to the relationship between teacher and students in the European context, whereas this is central to the East Asian, as well as many other non-European contexts of teaching and learning.

4.4. The aim of learning – the development of a good person

In most East Asian societies, the role of education in the moral development of the individual is seen as an integral and central function of the school. In their vision, education means developing the child morally, intellectually, physically, socially and aesthetically. The foundation of a person is his values. From these spring his outlook on life and his goals in life. Children also have to learn to relate to other people - their elders and their peers, people who are like us and people who are different. Confucian education is fundamentally humanistic. Its chief aim is to educate the learner to be fully human and to become a qualified member of the community of trust, and its primary approach is to enhance self-cultivation and develop students' capabilities of fulfilling responsibilities for themselves, for their families and for society at large. Within such a tradition, there is no need to carefully segregate so-called 'objective' (academic knowledge) and 'subjective' (moral, religious, personal development-related) learning into separate areas of the curriculum, as often happens in Europe in the attempt to limit the influence of the school over the student's moral and spiritual development. In fact, such a separation seems to be alien to most non-western education contexts. According to non-western educational traditions, the development of a 'good person' is the pre-eminent aim of most education systems and educators around the world, and issues of values, morality and spirituality are fundamental to this aim. To attempt to isolate values and moral education from the rest of the curriculum seems to be, to many nonwestern observers, a somewhat futile and uneducational exercise. As far as definition and description of ICC are concerned, this is probably the area in which ICC would fit even more easily into an Asian context than into a European context. The concern with values and attitudes would be unlikely to raise ethical concerns in many Asian contexts, but would be seen as adding depth and meaning to the ICC project. The nature and content of specific values and attitudes would differ, naturally, but the existence per se of a moral and values dimension would probably be considered positively.

5. Conclusion

As it has been stated before, the teaching process is nowadays focused on developing Intercultural Communicative Competence, which is one of the main skills required in the global economy. In order to succeed, there should be taken into account the cultural background of the students, and namely, the way they see themselves as part of the society, the language used, the education and personal development. Moreover, the Intercultural Communicative Competence is treated from two perspectives: European and Non-European. In both cases there should be taken into account cultural peculiarities and values.

References:

1. Byram, M., *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*, Clevedon: Multilingual Matters Ltd., 2021. 192p. ISBN: 9781800410251
2. Byram, M., & Zarate, G., *The sociocultural and Intercultural Dimension of Language Learning and Teaching*, Strasbourg: Council of Europe.Publishing, 1997. 145 p. ISBN 92-871-5272-1
3. Corbett, J., *An Intercultural Approach to English Language Teaching*, Clevedon: Multilingual Matters Ltd., 2003. 229 p. ISBN 1-85359-684-1
4. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*, Cambridge University Press, 2011. 262 p. ISBN 978-0-521-00531-9; <http://www.coe.int/lang.-cefr>
5. Garrett-Rucks, Paula, *Intercultural Competence in Instructed Language Learning*, Information Age Publishing Inc., 2016. 152 p. ISBN 978-1-68123-417-5
6. Jin, L. X., & Cortazzi, M.. *The culture the learner brings: A bridge or a barrier?* In M. Byram, & M. Fleming (Eds.), *Language learning in intercultural perspective: Approaches through drama and ethnography*, 1998. pp. 98-118. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Lundgren, U. *Intercultural understanding in teaching and learning English*, 2005. Ulla Lundgren and the Editors. ISBN 87-7349-651-0

THE FLOW OF REMITTANCES : FROM CURRENT CHALLENGES TO DEVELOPMENT PROSPECTS

FLUXUL DE REMITENȚE: DE LA PROVOCARI ACTUALE LA PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE

Cristina CHIRVAS⁵⁶, drd.

Abstract. *În prezent, practic toate țările lumii sunt implicate în procesul complex al migrației externe a forței de muncă, integrându-se în tabloul general al acestui circuit în funcție de rolul pe care îl dețin (țări de destinație, țări de origine, țări de tranzit). Cel mai vizibil efect al migrației dar și cel mai controversat, sunt transferurile de mijloace banesti ale migrantilor. Amploarea pe care acestea au căpătat-o de-a lungul timpului, a sporit treptat interesul asupra modului în care fluxurile financiare pot fi atrase în circuitul economic al statelor.*

Contextul actual al pandemiei de COVID-19 și restricțiile de circulație au adus însă un dezechilibru al fenomenului migrator: odată cu reducerea migrației noi și accentuarea migrației de reîntoarcere, numărul migranților capabili să se adapteze provocărilor economice din țările de destinație și să continue să trimită remitențe în țările de origine este și va continua să fie afectat în perioada următoare. În acest sens, se conturează necesitatea stimulării inovației în vederea facilitării tranzacțiilor financiare transfrontaliere și identificării unor noi opțiuni de transfer ce permit accesul universal la servicii sigure și ieftine.

Cuvinte-cheie: *migranți, remitențe, dezvoltare, fintech,*

JEL CLASSIFICATION: F22, F24

1. Introducere

Remitențele au constituit în timp subiectul a numeroase analize și planuri de acțiune ale autorităților publice din întreaga lume, având în vedere faptul că ele ameliorează considerabil modul de viață al populației din țările de origine. În anul 2020, conform datelor Băncii Mondiale, volumul remitențelor la nivel internațional a atins cifra de 646 mld. \$. Este clar că fiecare stat este tentat să influențeze utilizarea fluxurilor private de remitențe în scopul dezvoltării întregii economii: inițial în afaceri mici, iar ulterior direcționate spre businessul mare prin intermediul sistemului financiar, pentru a asigura o creștere economică durabilă. În realitate însă, remitențele sunt practic exclusiv orientate spre consum, iar statul dispune rareori de instrumente capabile să influențeze cumva decizia de utilizare a acestora. Republica Moldova, la fel ca majoritatea țărilor de origine unde remitențele dețin un rol important în totalitatea fluxurilor financiare, au implementat diverse politici cu scopul valorificării mai ample a potențialului acestor resurse financiare.

2. Impactul pandemiei de COVID-19 asupra fluxurilor de remitențe

2.1 Tendințele fluxului de remitențe la nivel internațional

Organizația Internațională a Migrației folosește noțiunea de remitențe pentru a defini transferurile de peste hotare trimise de către lucrătorii migranți familiilor lor în țara de origine. Este de menționat faptul că în conformitate cu Directiva (UE) 2015/2366 privind serviciile de plată în cadrul pieței interne, prin remitere de bani se înțelege un serviciu de plată în cadrul căruia se primesc fonduri de la un plătitor, fără crearea unui cont de plăți. Astfel, balanța de plăți nu captează separat remitențele migranților economici, deși conceptual ele sunt parte componentă a remiterilor personale.

⁵⁶ Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova, Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Banulescu-Bodoni 61; pagină web: ase.md; număr de contact: +373 22 402 872, e-mail: cristinachirvas@yahoo.com

Instabilitatea actuală provocată de pandemia de COVID, a reprezentat o situație fără precedent, care a influențat tendințele și volumul internațional de remitențe. Dacă inițial, s-a estimat că pandemia va cauza diminuarea valorică a fluxurilor de remitențe cu aproximativ 20 la sută față de anul precedent, ulterior datele Băncii Mondiale (Dilip, R. et al. 2021) au demonstrat o diminuare ne semnificativă (de ex. fluxul de remitențe către țările cu venituri mici și medii s-a redus în 2020 cu doar 1,6 la sută față de anul 2019, de la 548 mld. \$ la 540 mil. \$), diminuare care însă ar urma să se extindă, cel puțin și pe parcursul anului 2021. Spre comparație, în timpul crizei mondiale din anul 2008, diminuarea volumului de remitențe a fost de 4,8 la sută. Cel mai important factor care a amortizat diminuarea fluxului de remitențe a fost dorința migranților de a-și ajuta familiile din țările de origine, chiar și cu condiția de a diminua din propriile cheltuieli sau economii.

Un studiu publicat în anul 2021 de European Migration Network menționează că în mod general, aproximativ 15 la sută din totalul veniturilor migranților este orientat spre țara de origine. Astfel, restricțiile de circulație nu doar că au perturbat fluxurile de migrație, dar în paralel, au afectat numărul total al migranților potențial capabili să trimită remitențe în țările de origine. Totodată, efectul pandemiei a evidențiat alte caracteristici ale fluxului de remitențe, și anume:

- i) transferurile personale trimise de migranții care sunt stabiliți în țările gazdă sunt mai reziliente decât remitențele trimise de migranții aflați în altă țară pe termen scurt sau sezonier;
- ii) transferurile efectuate de migranții instruiți sunt mai reziliente decât ale celor mai puțin instruiți;
- iii) transferurile efectuate de migranții stabiliți în orașe mari sunt mai reziliente decât cele ale migranților localizați în orașe mai mici, afectate mai puternic de sistarea activităților economice;
- iv) transferurile provenite din țările dependente de producția de petrol au scăzut mai mult decât cele provenite din țările non-petroliere ș.a.

Lucrătorii migranți și familiile acestora nu au constituit singura parte afectată de reducerea volumului de remitențe la nivel mondial. Potrivit unui sondaj realizat de Asociația Internațională a Rețelei de Transfer de bani (IAMTN) în colaborare cu UNCDF (Fondul Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Capitalului), aproximativ 91% din cei 75 de operatori de remiteri de bani participanți din peste 30 de țări, au declarat că au suferit schimbări considerabile în volumul total gestionat al remitențelor. Suplimentar, pandemia a însemnat și schimbări majore resimțite în modul practic de desfășurare a activității de remiteri de bani de către operatorii de remiteri de bani, și anume:

- *Necesitatea reducerii personalului și a programului de lucru.* Pandemia COVID-19 a provocat blocaje în multe părți ale lumii. Ca urmare, mulți agenți de remiteri de bani fie și-au sistat activitatea, fie au redus programul de lucru. Întrucât activitatea de gestionare a transferurilor transfrontaliere de bani nu intră în categoria activităților esențiale, mulți prestatori ai acestor servicii au întâmpinat dificultăți în derularea activității. Respectiv, chiar dacă ghișeurile prestatorilor rămâneau deschise în țara de expediere a transferurilor, atunci exista probabilitatea ca locația din țara de destinație să fie închisă. Acest lucru a influențat negativ derularea tranzacțiilor și operațiunile de plasare/preluare a numerarului;
- *Împiedimente sanitare legate de manipularea numerarului.* Problemele de sănătate ale angajaților s-au dovedit a fi provocări majore pentru prestatorii serviciilor de remiteri de bani din întreaga lume. Mulți dintre respondenți au raportat un număr mare de infectări în rândul angajaților, manipularea numerarului și contactarea directă cu clienții prezintă riscuri pentru sănătatea acestora;
- *Restricții de circulație.* Restricțiile de circulație impuse în perioada pandemică au creat dificultăți de exemplu în alimentarea cu numerar a ghișeurilor ce prestează servicii de remiteri de bani;
- *Discrepanțe între veniturile și cheltuielile operatorilor de servicii de remiteri de bani.* Odată cu instituirea stării de urgență, în cadrul ghișeurilor de prestare a serviciilor de

remiteri de bani s-a diminuat numărul de tranzacții procesate, totodată însă s-au majorat cheltuielile aferente cerințelor sanitare suplimentare impuse.

2.2 Remiterile de mijloace bănești în Republica Moldova

Referindu-ne la importanța pentru Republica Moldova a remiterilor ca flux de mijloace bănești, conform datelor Băncii Mondiale, țara noastră s-a regăsit în decursul ultimilor ani în primele 10 țări beneficiare de remiteri, după ponderea acestora în PIB (de exemplu, în anul 2019, acest indicator a constituit -15,95 la sută).

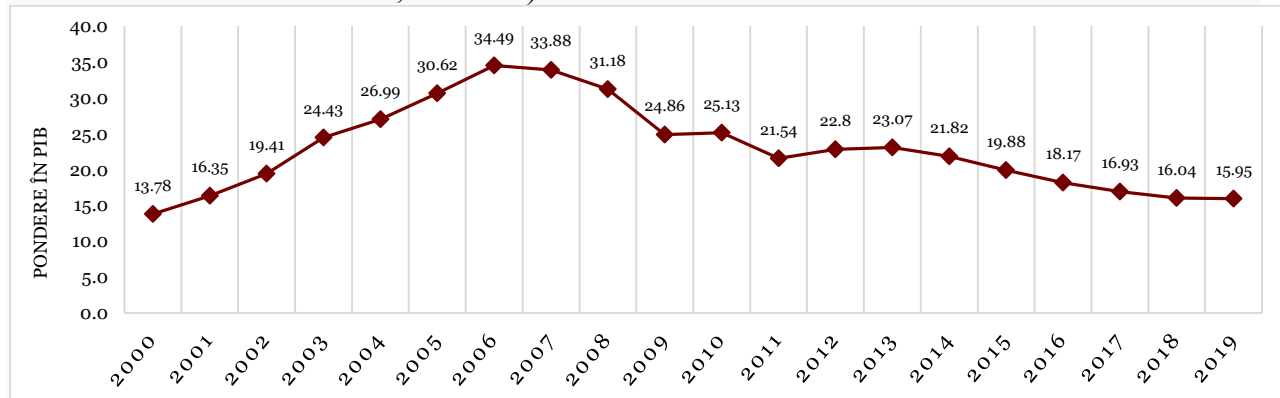

Figura 1. Ponderea remiterilor în PIB-ul Republicii Moldova, 2000-2019

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Băncii Mondiale,

<https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT>

În anul 2020, volumul total al transferurilor de mijloace bănești expediate din străinătate în favoarea persoanelor fizice din Republica Moldova, a constituit 1,4 miliarde dolari SUA (ceea ce reprezintă o majorare cu 21,6 la sută comparativ cu anul 2019).

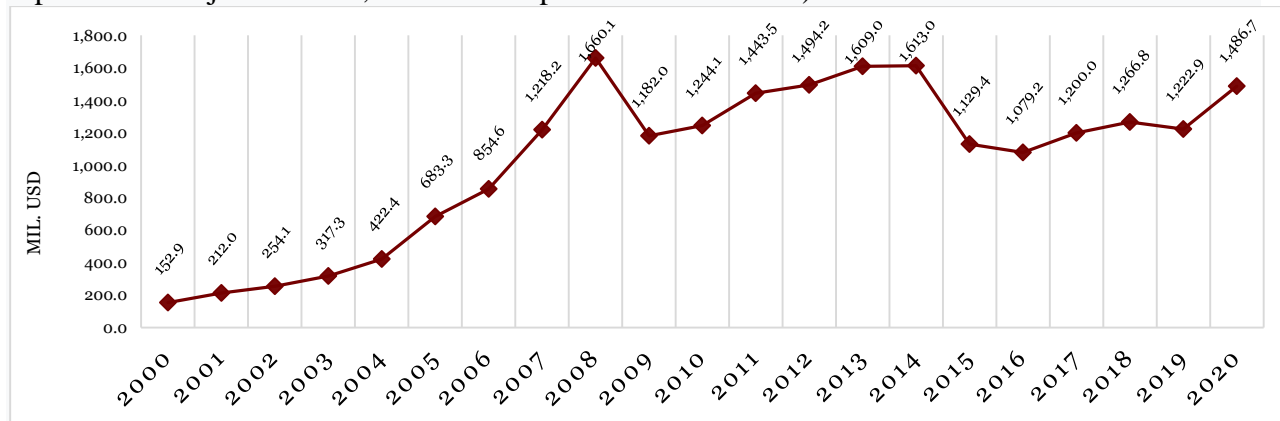

Figura 2. Volumul transferurilor de mijloace bănești recepționate în Republica Moldova, 2000-2020

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM, <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dbp/DBP4.xhtml>

Din totalul remiterilor recepționate în RM de către persoanele fizice pe parcursul anului 2020, 87,2 la sută au constituit transferuri efectuate prin intermediul sistemelor de remiteri de bani (SRB) și doar 11,4 la suta prin intermediul SWIFT.

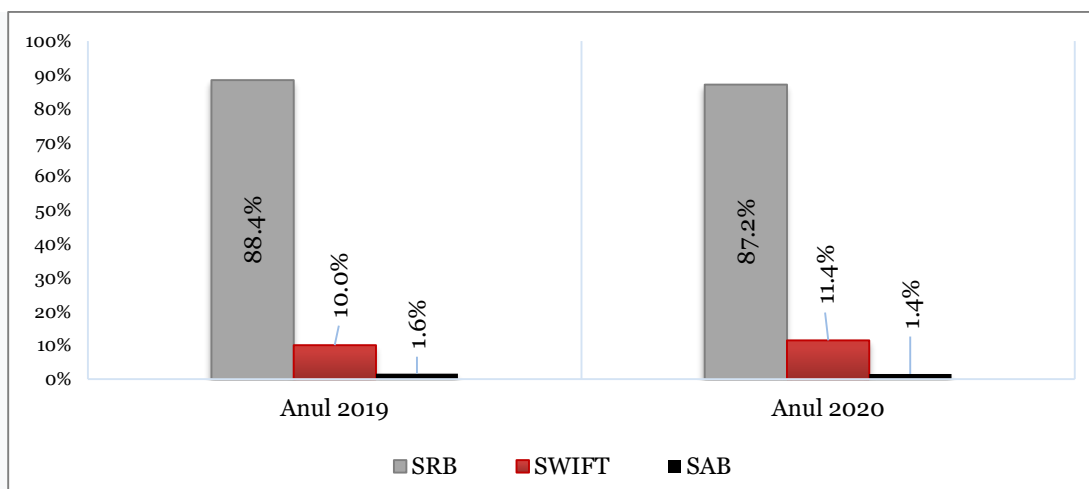

Figura 3. Ponderea transferurilor de mijloace bănești recepționate în Republica Moldova, în funcție de sistem

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM, Raportul privind evoluția infrastructurilor pieței financiare din Republica Moldova, 2020

Având în vedere importanța acestora în totalul fluxurilor financiare de care beneficiază Republica Moldova, precum și luând în considerare faptul că în cea mai mare parte beneficiarii ai serviciilor de remiteri de bani sunt consumatori cu un nivel scăzut al educației financiare (efectuarea sau recepționarea unui transfer nu presupune existența unui cont sau stabilirea unor relații de afaceri cu banca) remiterile de bani, pe lângă alte elemente ale sistemului național de plăți, sunt supuse supravegherii de către Banca Națională a Moldovei. Astfel, la nivel național este monitorizat atât modul de desfășurare a activității de prestare a serviciilor de remiteri de bani, cât și nivelul de siguranță al acestora pentru consumator.

3. Perspective de dezvoltare a ecosistemului serviciilor de remiteri de bani

3.1 Reducerea costurilor tranzacțiilor de remiteri

În prezent, în lume, ponderea totală a migranților constituie aproximativ 3,5 la sută din numărul populației, însă aceștia produc mai mult de 10 la sută din PIB-ul la nivel global. Atunci când vorbim despre binomul migrație-dezvoltare, putem analiza acest aspect nu doar din perspectiva impactului migrației asupra dezvoltării dar și a contribuției pe care dezvoltarea și inovațiile o pot aduce migrației.

Analizând pe de o parte contextul local și cel transfrontalier al pieței serviciilor de remiteri de bani, iar pe de altă parte potențialul acestora asupra dezvoltării comunităților și chiar a țărilor de origine, putem menționa că depășirea provocărilor actuale apărute ca urmare a pandemiei de COVID-19 cât și a potențialelor recurențe ale acesteia în viitor, este posibilă doar prin implementarea la nivel internațional a unor soluții moderne și accesibile orientate către întregul ecosistem al serviciilor de remiteri de bani.

Agenda pentru Dezvoltare Durabilă 2030 aprobată la Summitul Națiunilor Unite 25 septembrie 2015 conține 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD) și reprezintă un apel universal la acțiune în domenii precum schimbările climatice, inegalitatea economică, inovațiile, consumul durabil, justiția și alte priorități. Aceasta presupune parteneriate dintre guverne, sectorul privat, societatea civilă și cetățeni deopotrivă. De exemplu, obiectivul 8.1 prevede creșterea anuală de 7% a produsului intern brut a țărilor cu grad redus de dezvoltare, iar unul dintre factorii prevăzuți pentru îndeplinirea acestui obiectiv îl constituie aportul migranților în îmbunătățirea acestui indicator. Însă, în contextul reducerii inegalității în și între țări, principala referință la migrație este făcută în cadrul obiectivului 10.7 „facilitarea mobilității responsabile, sigure și legale a oamenilor” inclusiv prin implementarea politicilor de migrație planificate și bine gestionate, capabile să dezvolte potențialul maxim al comunităților de migranți din întreaga lume.

Mai concret, subobiectivul 10C prevede reducerea până în 2030 la mai puțin de 3% a costurilor tranzacțiilor de remiteri și eliminarea coridoarelor de remiteri cu costuri mai mari de 5% (în prezent media costurilor la nivel mondial reprezintă 6,5 la sută din valoarea transferului). Prin urmare, prin așa numitul obiectiv “5x5” este propusă reducerea costului total al transferurilor cu 5 puncte procentuale în următorii 5 ani. Pentru a atinge acest obiectiv, țările de origine și de destinație ar trebui să ia în considerare realizarea unor reforme bazate pe *Principiile generale pentru servicii de remiteri de bani* implementate de către Banca Mondială.

Practicile internaționale sugerează că primul pas spre transformarea remitențelor în investiții trebuie să fie oficializarea transferurilor respective. Astfel, în contextul facilitării accesului la servicii de remiteri de bani, la nivel internațional s-a conturat ideea reducerii costurilor acestora și promovării utilizării metodelor de transfer digitalale ce permit accesul universal la servicii sigure și ieftine.

Popularizarea căilor formale de remitere a banilor de peste hotare, de cele mai deseori, poate fi realizată doar prin diminuarea costurilor acestor servicii, extinderea în localități a infrastructurii necesare transferurilor rapide de bani și implementarea inovațiilor.

Pentru comparație, în urma unei analize efectuate asupra datelor BNM, observăm că pentru anul 2020, valoarea medie a unei operațiuni de remiteri de bani recepționate în Republica Moldova este de 485 \$, iar costul mediu la sfârșitul anului 2020 era pentru un transfer din Italia - 4,84%, din Rusia - 1,12% iar din Germania – 9%. Respectiv, cel puțin pentru Republica Moldova, adoptarea soluțiilor digitale de transfer de bani pare să fie cea mai bună modalitate de a face față provocării. Acestea pot substitui tranzacțiile efectuate fizic și pot duce la economii de costuri și timp, cu atât mai mult cu cât pandemia a dus la utilizarea pe scară largă a lucrului la distanță, a cumpărăturilor online, a livrărilor de bunuri și servicii și astfel, la noi obișnuințe digitale ale consumatorilor.

Pe de altă parte, restricțiile de circulație impuse au canalizat o parte din volumul transferurilor neformale, în zona transferurilor formale. Pentru a asigura succesul soluțiilor digitale, e necesar de a spori adoptarea serviciilor fintech atât în țările expeditorilor de remiteri, cât și în cele ale beneficiarilor și de a sensibiliza și educa populația cu privire la utilizarea acestora.

3.2 Implementarea serviciilor digitale de remiteri de bani

Fintech-urile (o abreviere de la “financial technology”) este un termen atribuit oricărui tip de inovație tehnologică utilizată pentru a furniza servicii financiare. Băncile conștientizează importanța modernizării produselor lor pentru a corepunde exigențelor actuale ale clienților, iar odată cu începutul perioadei pandemice, până și marii operatori de servicii de remiteri de bani precum Western Union (care are mai mult de 500 000 de locații în întreaga lume) sau MoneyGram (care deține peste 350 000 de locații) au lansat diverse parteneriate de colaborare cu Amazon și Visa pentru a digitaliza și mai mult serviciile oferite. În timp ce băncile au deja predefinit un spectru de servicii de remiteri și o bază extinsă de clienți, fintech-urile dețin în acest domeniu alte avantaje comparative.

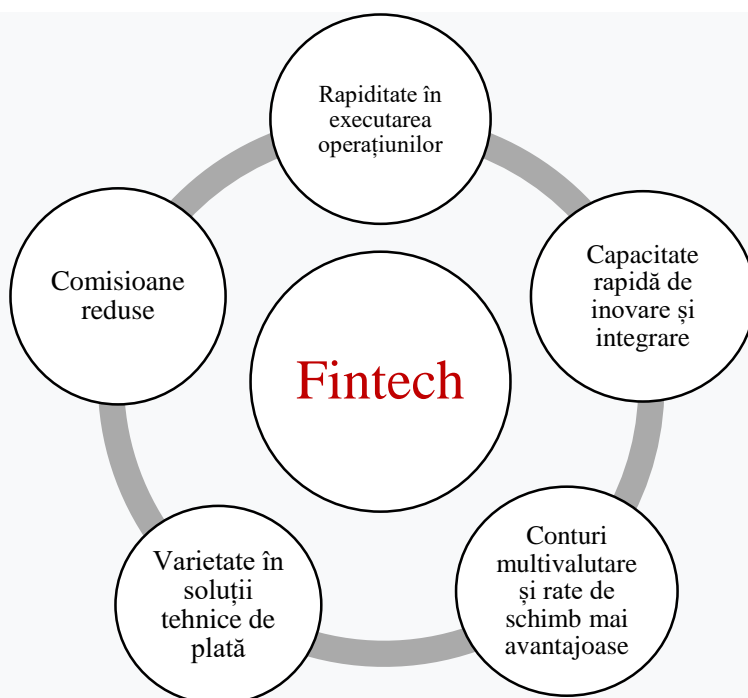

Figura 4. Avantajele comparative ale fintech-urilor în domeniul remiterilor de mijloace bănești
Sursa: elaborat de autor în baza surselor bibliografice, <https://www.digipay.guru/blog/international-remittance-challenges-solutions-during-covid-19/>

În anul 2021, principalele direcții spre care se orientează activitatea fintech-urilor în materie de servicii de remiteri de bani sunt :

- *Microserviciile* (dezvoltarea continuă a unor noi funcționalități sau servicii de remiteri de bani);
- *Inteligența artificială* (elaborarea serviciilor personalizate prin combinarea tehnologiilor cu capacitățile umane de identificare a necesităților clienților);
- *Descentralizarea financiară și atragerea clientelei nebancaizate* (care ar constitui aproximativ 25 la sută din populația globului);
- *Efectuarea analizelor predictive* (fortificarea securității cibernetice și implementarea măsurilor de prevenire a fraudelor).

Totodată, digitalizarea serviciilor de remiteri va reduce dependența de canalele informale de transfer de bani, va contribui la sporirea nivelului de educație financiară a populației nebancaizate, va reduce necesitatea interacțiunii fizice cu personalul din cadrul punctelor de eliberare a numerarului, va asigura rapiditate și confort la recepționarea mijloacelor bănești chiar de la domiciliu. În ultimii ani, companiile care s-au dezvoltat masiv pe piața internațională a serviciilor fintech de remiteri de bani sunt TransferWise, WorldRemit, InstaRem ș.a.

La nivel internațional, putem menționa câteva fintech-uri ce livrează soluții în domeniul serviciilor de remiteri de bani precum Currencycloud, Rapyd, Banking Circle, Nium etc. Activitatea lor se extinde în peste 100 de țări și se bazează în principal pe oferirea metodelor alternative de transfer, livrarea infrastructurilor financiare, colectarea și distribuirea de fonduri pentru bănci și alte tipuri de societăți (Shumsky, P. 2021).

De cele mai multe ori, posibilitățile de inovare ale unei țări în materie de servicii financiare depind de abordarea băncii centrale în acest domeniu. De exemplu, Banca Central Europeană și autoritățile naționale de supraveghere din UE au o abordare uniformă atât față de instituțiile financiare care utilizează tehnologia fintech cât și față de cele cu un model tradițional de activitate, iar entităților financiare bancare și nebancaizate, indiferent de modelul de activitate, le revine responsabilitatea să gestioneze adecvat riscurile cu care se confruntă. Totuși, fără existența unui cadru de reglementare corespunzător, fără o deschidere către autorizarea/licențierea anumitor

activități sau fără asigurarea unor infrastructuri ale pieței financiare capabile să susțină modele inovatoare de produse, digitalizarea serviciilor financiare și implicit a celor de remiteri de bani, ar fi destul de anevoioasă.

În susținerea procesului de digitalizare a serviciilor financiare din RM, în anul 2020, BNM a aprobat conceptul de modernizare a sistemului de plăți ce înglobează 2 proiecte orientate spre modernizarea serviciilor de plată din Republica Moldova și oferirea comunității financiare din țară a unui sistem de plăți performant, potrivit așteptărilor prestatorilor de servicii de plată, dar și necesităților consumatorilor.

Unul dintre proiecte, vizează implementarea plăților instant, datorită cărora sectorul plăților inovative va avea o capacitate mai bună de atragere a investițiilor, va crește viteza de procesare a plăților și respectiv de circulație a banilor în economie.

Principalele beneficii ale plăților instant sunt:

- ✓ **Disponibilitate.** Serviciul Plăți Instant va fi disponibil oricând (24 ore pe zi, 7 zile pe săptămână, 365 zile pe an);
- ✓ **Viteză.** Plata și recepționarea imediată a banilor în cont (transferul banilor durează doar câteva secunde);
- ✓ **Siguranță.** Operatorul serviciului Plăți Instant va fi BNM, instituție responsabilă pentru funcționarea stabilă și eficientă a infrastructurilor pieței financiare;
- ✓ **Comoditate.** Conectare la contul de plăți prin intermediul internet banking sau al aplicației mobile a PSP și efectuarea plății.

Plățile Instant vor putea fi folosite de exemplu la colectarea de fonduri; plata unor furnizori din on-line, fără a mai oferi datele personale/datele de pe card; plata unor taxe, impozite, rate bancare în regim de urgență, fără a fi limitați de programul băncii și inclusiv transferuri urgente de bani (instant), între rude, prieteni, cunoștințe. Dacă e să ne referim la potențialul de preluare de către serviciul de plăți instant doar a serviciilor de remiteri de bani, atunci acesta ar fi deocamdată de cel puțin 24 065 operațiuni în valoare de 12,9 mil. USD, adică echivalentul remiterilor efectuate în anul 2020 din Republica Moldova tot pe teritoriul Republicii Moldova, prin intermediul sistemelor internaționale de remiteri de bani. Odată cu întrunirea condițiilor de aderare a țării noastre la zona SEPA (Single Euro Payments Area), remiterile de bani transfrontaliere efectuate în euro, ar putea deveni la fel de disponibile, ieftine și rapide ca și cele interne.

4. Concluzii

În concluzie, menționăm că diferența în gradul de implementare și utilizare a serviciilor inovative de remiteri de bani de către consumatori va fi determinată de costurile suportate, gradul de alfabetizare financiară a populației, accesul la internet, reducerea cerințelor de acces a prestatorilor pe piața serviciilor de plată și alinierea acestora la cerințele legale UE în domeniul plăților, adaptarea soluțiilor digitale la necesitățile clienților, transparența și accesul consumatorilor la informații, ș.a. Doar convergența tuturor acestor factori, va asigura servicii de remiteri de bani rapide, comode și la prețuri reduse.

Bibliografie

1. *11 reasons why remittances are important*, (2021, Iunie 14), International Fund for Agricultural Development (IFAD), <https://www.ifad.org/en/web/latest/-/11-reasons-why-remittances-are-important>;
2. Dilip, R., Eung Ju, K., Sonia, P., Ganesh, S. (2021), *Resilience COVID-19 crisis through a migration lens*, World Bank Group, KNOMAD, <https://www.knomad.org/publication/migration-and-development-brief-34>;
3. Dilip, R., *Remittances during the COVID-19 Crisis: Resilient and no longer small change* (2021, Mai 13), World Bank Blogs, <https://blogs.worldbank.org/peoplemove/remittances-during-covid-19-crisis-resilient-and-no-longer-small-change>;
4. *Fintech - o mișcare ce își face loc pe agenda marilor jucători din domeniu*, <https://www.mold-street.com/?go=news&n=10141>;
5. <https://cuex.com/en/money-transfer>, Find the best money transfer deals;

6. Nikunj, G., *How did FinTech transformed international remittance*, <https://www.digipay.guru/blog/fintech-impact-on-international-remittance/>;
7. Nikunj, G., *International remittance in times of COVID-19: Challenges, opportunities, and solutions* (2021); <https://www.digipay.guru/blog/international-remittance-challenges-solutions-during-covid-19/>;
8. *Raportul privind evoluția infrastructurilor pieței financiare din Republica Moldova* (2020), BNM, https://www.bnm.md/files/Raport_anual_2020%20publicat.pdf, p.37-39;
9. Shumsky, P., *Top 4 Remittance Providers For FinTechs* (2021, Iulie 13) <https://www.finextra.com/blogposting/20592/top-4-remittance-providers-for-fintechs>;
10. *The impact of COVID-19 in the migration area in EU and OECD countries* (2021), European Migration Network, https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2021-04/00_eu_emn_covid19_umbrella_inform_en.pdf;
11. Transferuri de mijloace bănești din străinătate efectuate în favoarea persoanelor fizice (în bază netă), *Baza de date interactivă a BNM*, <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dbp/DBP4.xhtml>;
12. Wewegw, L., *Latest Trends in The Fintech Industry and What to Watch For* (2021), <https://www.finextra.com/blogposting/21115/latest-trends-in-the-fintech-industry-and-what-to-watch-for>;
13. World Bank database, Personal remittances received, <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT>

ANALYSIS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA'S FOREIGN TRADE VULNERABILITIES FROM THE POINT OF VIEW OF THE EXPORT AND IMPORT STRUCTURES OF PRODUCTS

ANALIZA VULNERABILITĂȚII COMERȚULUI EXTERIOR AL REPUBLICII MOLDOVA DIN PUNCTUL DE VEDERE AL STRUCTURII EXPORTULUI ȘI IMPORTULUI PE PRODUSE

Mircea DIAVOR⁵⁷, doctorand

Abstract. *Pandemia de COVID-19 a testat vulnerabilitatea economiilor și a lanțurilor de aprovizionare din întreaga lume. Întreruperile în aceste lanțuri de valori globale pot afecta exportul și importul anumitor produse esențiale, cauzând daune economiei și societății Republicii Moldova. Pentru a înțelege care sunt sursele vulnerabilității comerțului exterior al Republicii Moldova, vom aplica o analiză cantitativă privind structura pe produse a exportului și importului țării pe baza modelului Herfindahl-Hirschman Index. Rezultatele analizei oferă informații suplimentare referitoare la originea și posibilitățile de diminuare a vulnerabilității comerțului exterior al Republicii Moldova.*

Cuvinte cheie: *comerț exterior, vulnerabilitate, Indicele Hirschman Herfindahl, concentrarea exportului, concentrarea importului.*

JEL CLASSIFICATION: F10, F15

1. Introducere

Dependența de comerțul internațional nu este o slăbiciune, dar poate ajuta la menținerea cererii și ofertei diversificate. Cu toate acestea, unele dintre dependențele identificate pot fi considerate în continuare de potențială importanță strategică. Una dintre lecțiile cheie ale crizei este necesitatea de o mai bună înțelegere a surselor vulnerabilității Republicii Moldova.

Tot odată evaluarea vulnerabilităților implică nu numai identificarea vulnerabilităților acestora, ci și o evaluare a faptului dacă Republica Moldova are capacitatea de a rezista și de a face față provocărilor.

Vulnerabilitatea comerțului exterior reflectă dependența Republicii Moldova de partenerii externi (țări terțe sau companii).

În general Republica Moldova a suferit impactul diferitelor tipuri de șocuri asupra comerțului exterior în timpul crizei COVID-19. Aceste șocuri erau legate atât de cerere, cât și de ofertă.

Cel mai important impact al crizei a fost reducerea bruscă și foarte semnificativă a cererii atât pe piața internă a Republicii Moldova cât și pe cea externă, care a dus la diminuarea exporturilor. În același timp criza a condus la o creștere globală a cererii pentru produse și dispozitive medicale. Acest lucru a dus la deficiențe în acest sector, inclusiv, de exemplu, în ceea ce privește echipamentele de protecție individuală și ventilatoare.

Pentru unele produse medicale cheie, numeroase țări au introdus măsuri privind restricționarea sau interzicerea exporturilor. Acest fapt a accentuat lipsa gravă a capacității de producție cauzată de cererea globală fulminantă pentru aceste produse. În plus, multe companii active în lanțul valoric global sunt forțate să reducă sau să oprească producția, ceea ce reprezintă un factor agravant al declinului producției din cauza răspândirea virusurilor și măsurilor de precauție pentru sănătate, cum ar fi blocarea, izolarea și distanțarea socială. Restricțiile privind circulația persoanelor și impactul acestora asupra rețelelor de transport internaționale sunt un alt șoc major de aprovizionare.

⁵⁷ Academia de Studii Economice din Moldova

În ultimele decenii, procesele de producție și lanțurile de aprovizionare au devenit din ce în ce mai interconectate între țări și continente. Factorii determinanți ai integrării continue a lanțului valoric global (GVC, Global Value Chain) includ, dar nu se limitează la costuri mai mici, deschidere mai mare a pieței (tarife mai mici și bariere netarifare), schimbări în mediul politic și multiple inovații tehnologice. Lanțurile valorice globale permit companiilor să își îmbunătățească poziția pe piață prin strategii de localizare și să beneficieze de procese de producție mai eficiente (inclusiv prețuri mai mici pentru consumatorii finali în unele cazuri) și ajută companiile să reducă riscurile. În plus, atunci când companiile sunt mai apropiate din punct de vedere geografic de clienții lor finali, ele pot beneficia, de asemenea, de informații mai bune pentru consumatori.

Deși lanțurile valorice globale sunt extrem de eficiente din punct de vedere al costurilor, al creșterii și al diversificării, ele , de asemenea ar putea crea vulnerabilități la cererea externă și la aprovizionare. Întrebarea care se pune este dacă beneficiile adâncirii și extinderii specializării internaționale a lanțului valoric global merită să suporte riscurile asumate și dacă o producție mai localizată va oferi o securitate mai mare pentru a face față posibilelor deficiențe de aprovizionare.

În timp ce majoritatea lanțurilor valorice au demonstrat rezistență în timpul pandemiei, criza a arătat că întreruperile din GVC ar putea afecta anumite produse, dintre care unele sunt deosebit de critice pentru societate. De exemplu, cele mai mari întreruperi s-au resimțit în furnizarea medicală (de exemplu, echipament de protecție personală) și medicamente-farmaceutice. Aceste produse au fost supuse unor tensiuni severe din cauza creșterii enorme a cererii în comparație cu oferta. De exemplu, cele mai mari întreruperi s-au resimțit în furnizarea medicală (de exemplu, echipament de protecție personală) și medicamente-farmaceutice. Aceste produse au fost supuse unor tensiuni severe din cauza creșterii enorme a cererii în același timp cu restricțiile de aprovizionare impuse de unele țări asupra acestor produse specifice sau componentele acestora au agravat situația. În același timp, alte măsuri adoptate de guverne au redus taxele de import, au facilitat vămuirea și au simplificat cerințele de aprobare pentru consumabile medicale.

2. Analiza nivelului de concentrarea a comerțului exterior ca origine a vulnerabilității Republicii Moldova

În acest compartiment vom analiza vulnerabilitatea comerțului exterior al Republicii Moldova luând ca punct de plecare o evaluare detaliată a fluxurilor comerciale ale țării. Cercetările empirice arată că diversificarea exporturilor și a producției interne au condus la creșterea economică, deși rezultatele sunt mixte. Comerțul poate juca un rol central în evoluția țărilor în curs de dezvoltare. Concentrarea comercială poate fi unul dintre principalele obstacole în calea creșterii productivității, iar politicile de substituție a importurilor și de promovare a exporturilor au fost adoptate de guvernele țărilor în curs de dezvoltare, cu diferite grade de succes, ca strategii de reducere a concentrării exporturilor și de promovare a dezvoltării sectorului de fabricație.

Creșterea investițiilor într-un spectru larg de activități și industrii sporește sursele de venit și contribuie la atenuarea impactului negativ al instabilității exporturilor și al variațiilor în termeni de schimb. [4]

Vom începe analiza prin identificarea principalelor destinații de export a Republicii Moldova.

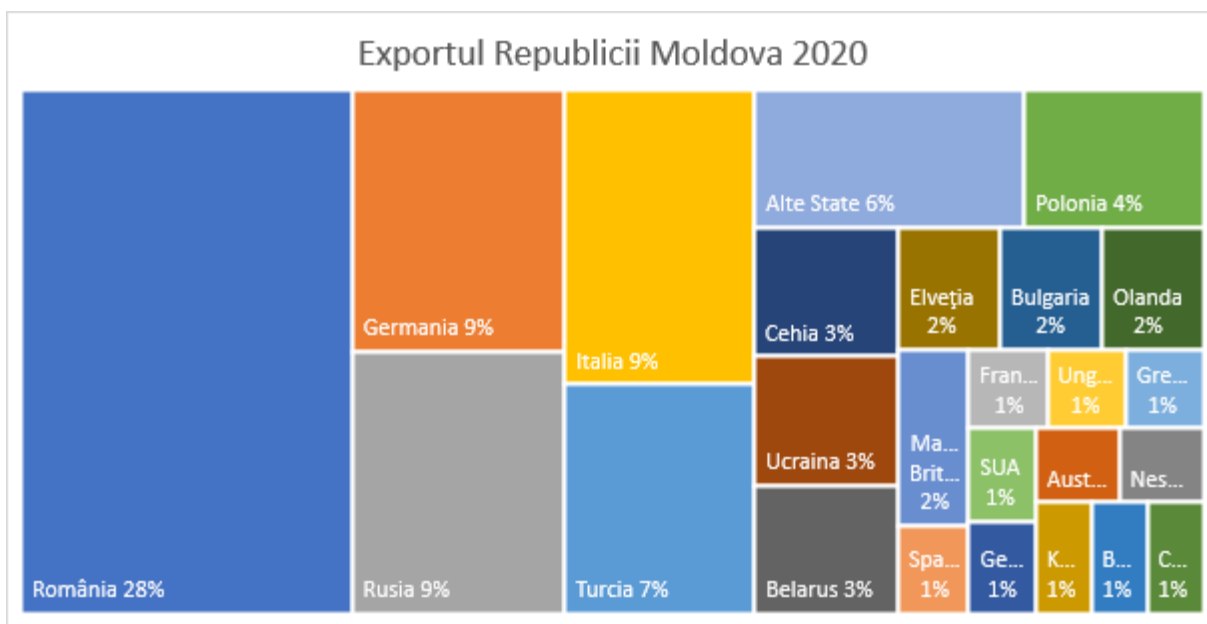

Figura 1. Destinațiile exportului Republicii Moldova în anul 2020
Sursa: elaborat autor în baza datelor [1]

Din Figura 1 conchidem că principalii parteneri la export al Republicii Moldova în anul 2020 sunt România cu 28%; Germania, Rusia și Italia cu câte 9%, și Turcia cu 7%. Uniunea Europeană este destinația a peste 65% din exporturi.

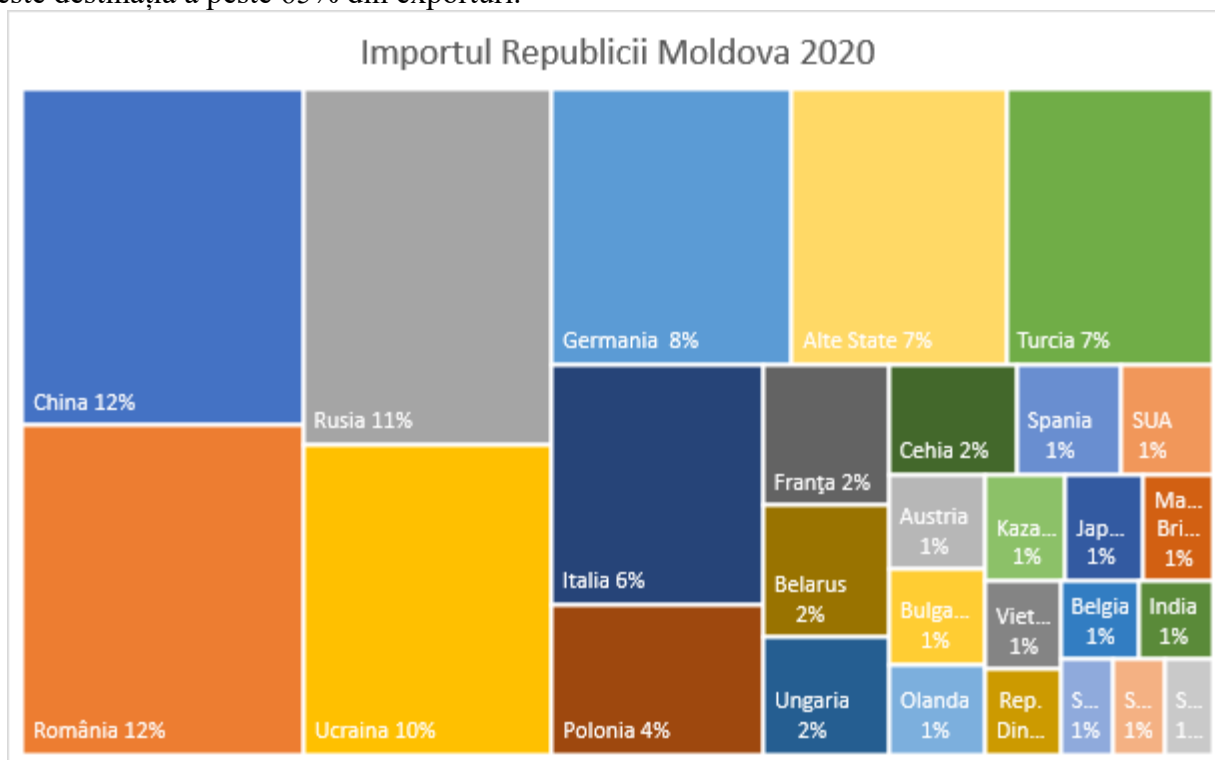

Figura 2. Originea importurilor Republicii Moldova în anul 2020
Sursa: elaborat autor în baza datelor [1]

Analizând Figura de mai sus concluzionăm că principalele țări de origine a importurilor sunt România și China cu câte 12% pondere, Rusia 11%, Ucraina 10%, Germania 8%, Turcia 7% și Italia 6%. Din Uniunea Europeană se importă 46% din bunuri.

Primul indicator care va fi cercetat vizează cuantificarea concentrației exporturilor din Republica Moldova către restul lumii, pentru a evalua riscul de perturbări cu care se confruntă Republica Moldova din cauza diversificării reduse a destinațiilor suplimentare de export.

În continuare vom analiza nivelul de concentrare a exporturilor prin metoda Hirschman Herfindahl (HH) index. Indicele Hirschman Herfindahl este o măsură a dispersiei valorii comerciale între partenerii unui exportator. O țară cu comerț (export sau import) concentrată pe foarte puține piețe va avea o valoare a indexului apropiată de 1. În mod similar, o țară cu un portofoliu comercial perfect diversificat va avea un indice aproape de zero.”[2]

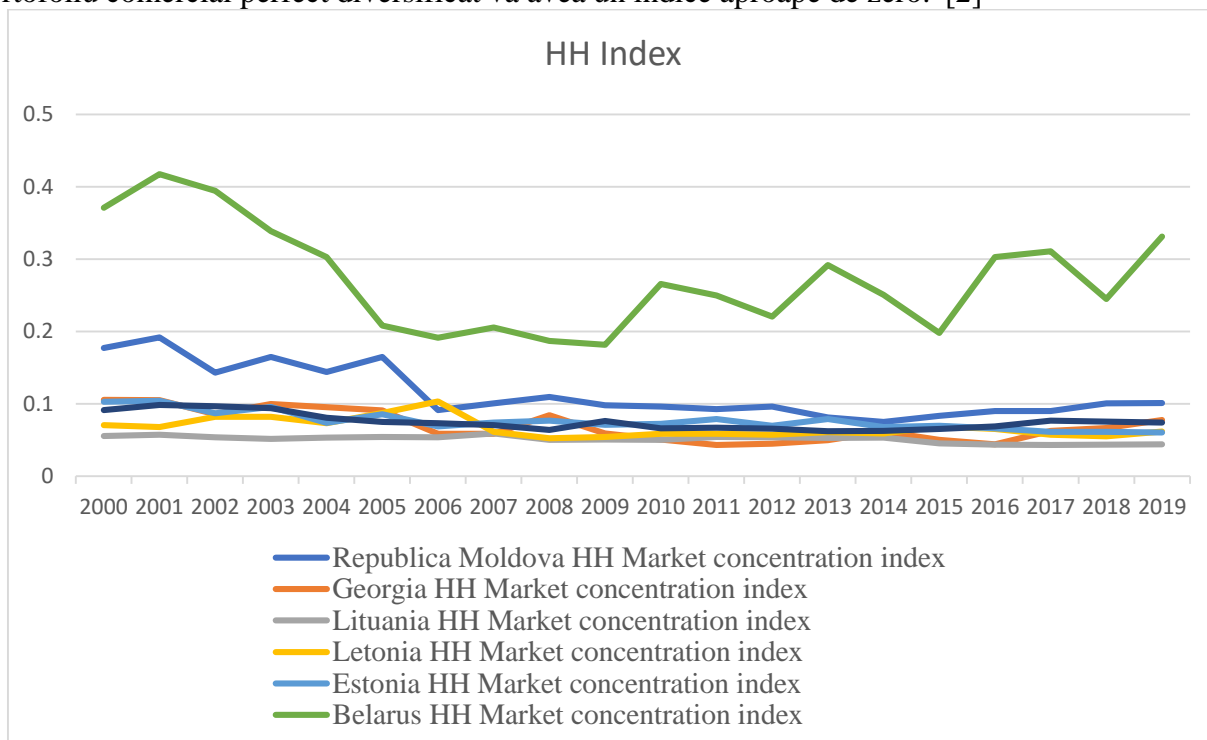

Figura 3. HH index pentru Republica Moldova și statele selectate

Sursa: elaborat autor în baza datelor [2]

În Figura 3 am selectat state din regiunea europeană, cu similitudini cu Republica Moldova, fiind republicii ex-sovietice și având un număr de populație comparabil. Belarus are cel mai înalt nivel de concentrare a exporturilor, mai mult ca atât înregistrează o creștere în ultimii ani. Republica Moldova are un nivel mai înalt al indicelui HH comparativ cu statele Baltice și Georgia, și are o traiectorie ascendentă. Necăutând la aceasta nivelul indicelui este destul de mic, în anul 2019 a fost de 0.10085293.

Pentru a analiza detaliat vulnerabilitatea Republicii Moldova din cauza unui nivel mic de diversificare a partenerilor comerciali, atât la import cât și la export, vom calcula indicele HH la nivel de grupe de produse HS6 (Harmonized System)[1,3]. Vom calcula indicele pentru 10 cele mai importante grupe de produse utilizând datele din anul 2020. Formula pentru calcul și criteriul de decizie a concentrării sunt prezentate mai jos:

$$HH = \sum_{i=1}^n (s_i^2) \quad (1)$$

$$HH > 0.25 \quad (2)$$

În tabelele de jos sunt selectate cele mai importate (după valoare) zece grupe de produse pentru import și export. Ordinea grupelor de produse în tabele este valoarea înregistrată în ordine descendentă.

Tabel 1. Gradul de concentrare a exportului de produse la nivel HS6

HS6	HH Index
120600	0.25457973
854430	0.26948817
854420	0.99985837
940190	0.40123401
151211	0.27343637
220421	0.09966966
80810	0.96790433
100590	0.16713938
80232	0.14178405
300490	0.33798551

Sursa: elaborat autor în baza datelor [1]

Conform criteriului de determinare a nivelului de concentrare a exporturilor sunt 4 grupe cu un nivel înalt de concentrare, trei grupe cu un nivel mic de concentrare a exporturilor, și trei grupe care sunt la limita nivelului de decizie. Grupa 854420 (Conductoare electrice izolate; cablu coaxial și alți conductori electrici coaxiali) are un nivel foarte înalt de concentrare, mai exact 99.99% sunt exportate în România. Grupa 80810 (Fructe, comestibile; mere, proaspete) la fel are un nivel foarte înalt de concentrare a exporturilor, 98.4% sunt exportate în Rusia. Grupa 940190 (Scaune; componente) are nivel ridicat de concentrare a exporturilor; 57.5% sunt exportate în Germania, 21.4% în Ungaria și 15% în Polonia. Grupa 300490 (Medicamente; constând din produse amestecate sau neamestecate nespecificate la rubrica nr. 3004, pentru utilizări terapeutice sau profilactice, ambalate pentru vânzarea cu amănuntul) are un nivel înalt de concentrare, 53.9% sunt exportate în Rusia, 19.2% sunt exportate în Ucraina și 7.22% în Kazakhstan.

Tabel 2. Gradul de concentrare a importurilor de produse la nivel HS6

HS6	HH Index
271019	0.53796107
300490	0.07094778
851712	0.44198127
271012	0.95474965
854449	0.13119492
240220	0.60647271
870323	0.14569101
740819	0.51476548
854430	0.31487906
853690	0.28543198

Sursa: elaborat autor în baza datelor [1]

Din Tabelul 2 conchidem că sunt 6 grupe de produse cu un nivel înalt de concentrare a importurilor, trei cu un nivel mic și o singură grupă de produse la limita nivelului de decizie. Cel mai înalt nivel este la grupa 271012 (Uleiuri petroliere și uleiuri din minerale bituminoase, care nu conțin biodiesel, nu sunt neprelucrate, nu sunt uleiuri uzate; preparate nespecificate, conținând în greutate 70% sau mai mult uleiuri de petrol sau uleiuri din minerale bituminoase; uleiuri și preparate ușoare), 97.7% sunt importate din România. Grupa 240220 (Țigări; care conține tutun) are un nivel înalt de concentrare a importurilor, 77.3% sunt importate din Ucraina. Grupa 271019 (Uleiuri petroliere și uleiuri din minerale bituminoase, care nu conțin biodiesel, nu sunt neprelucrate, nu sunt uleiuri uzate; preparate nespecificate, conținând în greutate 70% sau mai mult uleiuri de petrol sau uleiuri din minerale bituminoase; nu uleiuri și preparate ușoare) are un

nivel înalt de concentrare a importurilor, 71% sunt importate din România, 17.5% din Rusia și 5.3% din Bulgaria. Grupa 740819 (Cupru; sârmă, din cupru rafinat, din care dimensiunea secțiunii transversale maxime este de 6 mm sau mai mică) are de asemenea un nivel înalt de concentrare a importurilor, 62.4% sunt importate din Turcia și 35.3% din Austria. Grupa 851712 (Telefoane pentru rețele celulare sau pentru alte rețele fără fir) are un nivel înalt de concentrare a importurilor, 60.6% sunt importate din China și 26.2% din Vietnam. Grupa 854430 (Conductoare electrice izolate; seturi de cabluri de aprindere și alte seturi de cabluri de tipul celor utilizate în vehicule, aeronave sau nave) ușor ridicat de concentrare a importurilor, 53.1% sunt importate din România, 13% din Cehia, 7.2% din Emiratele Arabe Unite și 6.9% din Italia. Grupa 853690 (Aparate electrice; nespecificate la rubrica nr. 8536, pentru comutarea sau protejarea circuitelor electrice, pentru o tensiune care nu depășește 1000 volți) este la limita criteriului de decizie, 50.5% sunt importate din Germania, 13.7% din Cehia și 5.4% din China.

3. Concluzii:

- Situația pandemică a generat mai multe probleme în comerțul global, accentuând vulnerabilitatea țărilor mai slab dezvoltate;
- Conform indicelui Hirschman Herfindahl Republica Moldova are un grad mic de concentrare a exporturilor comparativ cu Belarus, deși comparativ cu Georgia, Estonia, Letonia, Lituania, în Republica Moldova nivelul este mai înalt;
- Analizând situația pe grupe de produse și utilizând formula pentru indicele Hirschman Herfindahl la nivelul HS6, am identificat 4 grupe cu un nivel înalt de concentrare a exporturilor grupa 854420 (Conductoare electrice izolate..), grupa 80810 (Fructe, comestibile; mere, proaspete), grupa 940190 (Scaune; componente) și grupa 300490 (Medicamente; ...);
- Cercetând situația pe grupe de produse și utilizând formula pentru indicele Hirschman Herfindahl la nivelul HS6, am identificat 6 grupe de produse cu un nivel înalt de concentrare a importurilor: grupa 271012 (Uleiuri petroliere...), grupa 240220 (Țigări; care conține tutun), grupa 271019 (Uleiuri petroliere...), grupa 740819 (Cupru; sârmă...), grupa 851712 (Telefoane pentru rețele celulare...), grupa 854430 (Conductoare electrice izolate...) și grupa 853690 (Aparate electrice...);
- Cercetarea efectuată identifică sursele vulnerabilității comerțului exterior al Republicii Moldova care provin din structura exportului și importului pe produse;

Considerăm drept o soluție pentru diminuarea vulnerabilității comerțului exterior al Republicii Moldova - diversificarea partenerilor comerciali pe termen scurt-mediu, precum și restructurarea economiei naționale pe termen mediu-lung.

Bibliografie

1. Baza de date UN Comtrade. <https://comtrade.un.org/>
2. Baza de Wolrd Bank. databank.worldbank.org/
3. Louis Philips, Applied Industrial Economics (1998). Cambridge University Press. ISBN-13 978-0-521-62954-6;
4. Edwards, J. (2009), Trading Partner Volatility and The Ability For A Country To Cope: A Panel GMM Model, 1970-2005, Applied Econometrics and International Development, 9 (2): 5-20;
5. KRUGMAN, P. R. et al. *Economie internațională: teorie și politică*. Marea Britanie: Pearson Education Limited, 2018. 803p. ISBN 10: 1-292-21487-2, ISBN 13: 978-1-292-21487-0;
6. Shocks, risks and global value chains: insights from the OECD METRO model, OECD. <https://www.oecd.org/trade/documents/shocks-risks-gvc-insights-oecd-metro-model.pdf>;
7. Strategic dependencies and capacities, Commission Staff Working Document, European Commission. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/swd-strategic-dependencies-capacities_en.pdf;
8. Stephen A. Rhoades, The Herfindahl-Hirschman Index. https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/FRB/pages/1990-1994/33101_1990-1994.pdf.

THE IMPORTANCE OF INTERCULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION

Alla MAMALIGA⁵⁸, university lecturer

Abstract: *Looking back in time, history shows us, by the fact that no society has lasted for more than 100 years without generating a war, that we are facing a problem. Doesn't it seem hilarious, because everyone knows this, and we take it for granted? It is here that we have the hint that since the world has existed, there has never been a healthy society. In order to be able to build a healthy intercultural society, strong collaboration and less competition are needed, or a too competitive style between societies brings division, where everyone fights for the supremacy of their own culture. These struggles are the result of many smaller problems that have not been properly managed and solved, usually over several years, which later turned into mass disorder and have led to wars. Consequently, this paper describes some key concepts that stand out which not being properly managed and developed or their lack lead to the destruction of a culture, a society. Thus, we teachers, are the ones in the first line, who can bring to the attention of our disciples these major cultural problems, in order to build a healthy intercultural society in our country and abroad. Through the method of analysis and comparison of several papers and opinions, a personal opinion emerged regarding this current topic, in the context of Europeanization and globalization of economies.*

Key words: *communication across cultures, intercultural education, interpersonal conflict, globalization multiculturalism, multicultural education.*

JEL CLASSIFICATION: A23

1. Introduction

Culture is the lifeblood of a vibrant society, expressed in the many ways we tell our stories, celebrate, remember the past, entertain ourselves, and imagine the future. Our creative expression helps us define who we are, and helps us see the world through the eyes of others (Brown 2011). In addition to its intrinsic value, culture provides important social and economic benefits. With improved learning and health, increased tolerance, and opportunities to come together with others, culture enhances our quality of life and increases overall well-being for both individuals and communities (Gilmore, 2014).

The human society can be understood only by understating its human culture, as the various peoples' social behaviors whether they refer to the economic, political, legal or any other area are dominated by the culture of the group. Culture is the factor which makes a difference between human groups and the lack thereof makes it impossible to understand the nature of human society. Therefore, it is very important to promote and support students' *multicultural and intercultural education* through our syllabi both within English Language classes and other university disciplines. Multiculturalism refers to the existence of several cultures in the same space and time, which express their specificities but without contamination (Rey, Plugaru, 2007). Interculturality through the word *inter* refers to a concept that leads to the thought of interaction, reciprocity, exchange, openness and solidarity.

Multicultural education comprises a set of educational strategies and materials that have been developed to help teachers with the problems created by the rapid demographic change and migration. It provides students with knowledge about the histories, cultures and contributions of various groups. It starts from the assumption that the future society is pluralistic which allows for people in it to believe in all kinds of different things and tolerate each other's beliefs even when they do not agree with each other. It draws on knowledge from many different fields, including ethnic studies, female studies, but also reinterprets the content from related academic disciplines. It encourages students to bring aspects of their cultures into the classroom and thus, allows teachers

---

⁵⁸ E-mail: mamaliga.alla.ion@ase.md, ASEM, Republic of Moldova

to support the development, intellectual, social, emotional growth of the student. Multicultural education has proven effective in promoting educational achievements among immigrant students and it is also concerned with the contribution of students to efficient social actions.

On the other hand, **intercultural education** refers to the creation of conditions in schools, the adaptation of the school to cultural diversity, to teaching students the language of the host country, and helping them to advance. Teachers will value students' cultures of origin, avoiding stereotypes, choosing a way of integration, but not assimilation. The objectives of **intercultural education** are as follows: to develop a sense of social responsibility and solidarity with disadvantaged groups and to induce respect for the equality principle in everyday behavior (Plugaru, 2007). The major generic objectives of intercultural education are: preserving and defending cultural diversity and developing the intercultural skills of citizens.

While **communication** is a fundamental tool through which people interact including, in addition to verbal language, gestures and non-verbal communication that tend to vary from culture to culture, **intercultural communication** is the ability to communicate verbally and nonverbally with individuals from other cultures so that all participants in the communication understand the messages, avoiding misinterpretations and misjudgments as much as possible.

Thereof emerges the notion of **intercultural competence**, which must be possessed by the people with good cultural education, prospective businesspeople and economists of international level, i.e., ASEM graduates. A competent person from an intercultural point of view understands the concepts of culture-specific perception, way of thinking, feeling and acting, thus assuring a more successful outcome in an international business transaction. The basic requirements of the intercultural competence are: empathy, understanding the behavior of other people, understanding their way of thinking, the ability to express a particular personal way of thinking, etc.

Interpersonal interactions have a great impact on the **cognitive system and personality**. Personality theories claim that **the human personality** is formed under the continuous influence of the social environment. The social environment in which a child grows up, puts a mark on his/her personality. Consequently, it can be believed that frequent and various changes of the social environment can reshape his/her personality in a positive or negative way. For example, a person who is trying a new food in an unwelcoming or harsh environment might perceive the food as tasting bad and might not like it in the future. Several authors (Koerner, Kohlenberg & Parker, 1996; Marshall & Barbaree, 1984; Turner & Hersen, 1981; Opre A., 2004) argue that in the case of people with personality disorders, many among their problems are essentially of interpersonal nature. Mild or severe, **interpersonal conflict** is a natural outcome of human interaction as people have very different personalities, values, expectations, and attitudes toward problem-solving, especially when they come from various cultures. When you work or interact with someone who does not share your opinions or goals, etc. there can appear conflict. Learning how to recognize and work through interpersonal conflict in productive, healthy ways is an important skill that can help us have better relationships in our working and day-to-day life. So, when we interact with others, the context in which our actions take place plays a major role in our behavior. This means that our understanding of objects, words, emotions, and social cues may differ depending on where we encounter them.

Nowadays certain cultural issues have arisen because of economic globalization. Therefore, along the **globalization** strive all around the world, as well as in the Republic of Moldova, there is an increasing need *to develop students' awareness* of all the cultural and intercultural issues it brings out. This article explains and describes the reasons why we should do so and how crucial teaching **communication across cultures** is and what issues we might face when we do not possess sufficient intercultural education.

Unfortunately, as a result of interaction between several cultures, there often appear certain interpretations of different cultures, these being **stereotypes** and **prejudices**, and subsequently **discrimination** appears, which is the behavioral expression of stereotypes and prejudices. In order

to prevent the occurrence of the above-mentioned behaviors, it is very important to assure several types of contact between different cultures such as: residential contact, occupational contact, concern for common goals and benevolent contact. It is important to carry out joint activities, academic learning in schools, social travel, hosting foreign students in local families, intercultural education, etc. (formal, informal, non-formal), (Plugaru, Pavalache, 2007).

Another type of behavior could be **permeability** and **resistance** to interpersonal contact. The human being is a cultural being and, consequently, education-proof to cultural contacts, dialogues, and influences. Openness to influence is not genetic, it is acquired through: readings, interests, preferences, values, role identifications and expectations. Therefore, in all social processes there is an influence that can be positive or negative.

In a globalized world, the right approach to cultural diversity has a great impact on the health of a society. Through globalization, cultures interfere to some degree but they cannot completely merge and they should not. Along with globalization, the **preservation of values**, the search for common values in all cultures is of fundamental importance to avoid the emergence of cognitive discrepancies between value as ideal and value as reality. There are studies that support universalist approaches, reckoning that the tendency would be to form **a single world culture**, thus making cultural entities to disappear (Cucoş, 2000). In my opinion, this trend could lead to many intercultural conflicts. Here appears **cultural pluralism** that recognizes that each culture, through its specific differences, enriches the human experience. Each culture develops its own vision through experiences gained individually (Plugaru, 2007).

The globalization process in the twentieth century gave birth to the concept of **consumerist culture** (Moles, 1980), which denoted products of poor cultural quality that did not aim to produce values and often based on certain obscure interests. Consumerist culture has developed a lot over time, thus becoming an industry. This consumerist culture is popular with individuals of a poor cultural education, without critical judgment. Due to the magnitude of the phenomenon, the new generations end up not distinguishing between authentic values and totally worthless values. Thus, these non-values are maintained, expanded and tend to reach tremendous dimensions. And if humanity or a country loses its true values, it will be extremely vulnerable to manipulation.

The problems facing modern societies affected by globalization will not be solved, as long as the solutions are sought at the level of symptom and not at the level of cause. It is necessary to make a correct diagnosis of each case, and only after there is a diagnosis, it will be possible to design an effective action plan. In many societies, the integration of individuals from various cultures is a taboo subject. Society, in a way, expects them to integrate spontaneously over time. There are two major problems, which are very serious barriers which hinder the development of a healthy intercultural society.

Problem 1: **Separation** of the individuals from another culture, which occurs extremely quickly, sometimes even in the first weeks of their entry into the new society. It is very difficult for a social group that has already gone beyond indifference and is affected by feelings of hatred to be brought back on the path of integration. The cognitive discrepancy that immigrants face increases with each passing day, because they have some expectations, desires, hopes, but the concrete reality they face is much different. The longer it takes for them to enter the host country, without doing anything concrete to bring them closer to the local population, the more difficult the integration will be. The clearest symptom of this phenomenon is that all immigrants want to get only where most of their “tribes” / relatives are. Therefore, this factor is extremely influential in the inability to integrate immigrants in the adoptive countries.

Problem 2: A second major problem that blocks the development of healthy intercultural societies can be reduced to the **lack of interest**, desire to discover another culture. Until an individual feels like doing something specific, because he/she feels that way, in vain we try to convince him/her, consciously, that this is good. His/her old “scheme” will not let him/her behave or think otherwise. Even if he/she does so, he/she will be forced by logic, which after a while will

no longer work. The children of immigrants, who grew up in an adoptive society, having the influence of that culture, even if they are more open to Western culture and consciously see it differently, however, in their subconscious there is inoculated "fear" of not becoming similar to those in Western culture. Many develop a high permeability to information from manipulators or those who have the same cognitive distortions, and at the same time, they develop total resistance to everything that comes from the culture of the adoptive society. These detected symptoms should be thought-provoking.

As the cultural issues may be as complex as described above, universities should participate in teaching culture integration in many ways—as audiences, professionals, amateurs, volunteers, and donors or investors, thus involving students in certain cultural activities and events. Our students must be ready for doing business both locally and internationally not only by mastering foreign languages, but also by mastering those intercultural competences which are required to go globally. Thus, the university should deliver certain cultural courses, programs which would help them with the cross-cultural adjustment process in their prospect jobs. And therefore, these courses should not be theoretical but have a more practical approach exhibiting cases studies with simulations, problem solving activities, etc. based on real, truthful cultural-business misunderstandings. We have to make sure that our students are ready to face the international business world, as the tendency today is towards going international and the major problem sometimes could be finding an external contact and eventually managing to become business associates where the cultural aspect should not hinder their success in work. So, the future businessperson must be ready to predict and face any cultural behaviors/misbehaviors that could prevent him/her from succeeding in business.

2. Conclusions. When doing business internationally, in addition to becoming familiar with the language and the country's rules and regulations, you will also have to adjust to the local culture. At home, you probably are not so aware of the “unwritten rules,” those day-to-day things you do which may be unfamiliar to foreigners. One example is a simple handshake. In one country, a firm handshake is standard practice, but in another country, it may be considered offensive. As with everything else, observe the locals and immerse yourself in their culture. You will eventually adjust and can even teach your new friends about your culture, but do not compete with them.

In order to build a healthy intercultural society strong collaboration and less competition are needed. As long as a competitive style at the level of societies brings division, everyone will fight for the supremacy of their own culture, but something won in battle will not bring lasting peace, nor success to your business. Everything that is imposed by force will also disappear by force and fight will always generate counter-fight!

References:

1. Brown, W. (2011). Ontario Arts Engagement Study. San Francisco.
2. Cucoş, C. (2000). Educația. Dimensiunile culturale și interculturale. Iași: Polirom.
3. Koerner, K., Kohlenberg, R. J., & Parker, C. R. (1996). Diagnosis of personality disorder: A radical behavioral alternative. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*.
4. Moles, A. (1980). Psihologia kitsch-ului, Editura Meridiane, București.
5. Pavalache-Ilie, M., Plugaru, L. (2007). Educația interculturală. Sibiu: Psihomedica.
6. Gilmore, A. (2014). Raising our quality of life: The importance of investment in arts and culture. Centre for Labor and Social Studies.
7. <https://www.applyboard.com/blog/challenges-students-face-abroad>
<https://www.rw-3.com/blog/cultural-adaptation-challenges-faced-by-international-students>

THE IMPACT OF MULTILINGUALISM ON TEACHING MODERN LANGUAGES: BENEFITS, VALUE AND OUTCOMES

Luminita DIACONU⁵⁹, university lecturer, PhD candidate

Abstract: *The article gives a brief analytical survey of multilingualism practices, its consequences, its benefits in education and discussions on the appropriate ways towards its achievement in education. Multilingualism refers to speaking more than one language competence. Generally there are both the official and unofficial multilingualism practices. A brief survey on multilingualism practices indicates that Canada, Belgium and Switzerland are officially declared multilingual countries. Multilingualism exhibits both the political and the linguistic consequences. The linguistic consequences include the development of a lingua franca, creation of mixed languages within a linguistic milieu, enhances cross cultural communication strategies and cross cultural communication skills. Benefits of multilingualism practices in education include the creation and appreciation of cultural awareness, adds academic and educational value, enhances creativity, adjustment in society and appreciation of local languages.*

Keywords: *Language, Benefits, Multilingualism, Bilingualism.*

JEL CLASSIFICATION: I 23, I 24

1. Introduction

Humans need an organized medium of communication in any given social set up. This medium is normally referred to as language. Though it appears difficult to clearly define the term language due to its social complexity, it is generally agreed amongst linguistic intelligentsia that it is a system of symbols designed for the purposes of communication. This system involves a collection of entities organized into a whole and arranged in such a way that they work together to achieve a particular function¹ Language as a medium of communication amongst humans possesses numerous attributes such as being governed by rules, is a system and performs such functions as giving information, expressing feelings and emotions, establishing rapport, exercising authority and an identity marker². As humans use more than one language, then terminologies such as bilingualism, trilingualism and multilingualism arise.

The term multilingualism which is the focus of this article is derived from two Latin words namely “multi” that means many and “lingua” that means language [3]. Thus multilingualism is referred to as the ability of a speaker to express himself or herself in several languages with equal and native like proficiency³. However, it has been realised in both the written and verbal communicative practices that proficiency in one language usually tends to dominate in a multilingual set up as compared to the others. Multilingualism can also be regarded as the co-existence of several languages within a society. Sometimes multilingualism is used interchangeably with bilingualism that refers to the ability to speak two languages with native like proficiency. Multilingualism is considered in this article as an inclusive terminology comprising bilingualism (ability to speak two languages proficiently), trilingualism (ability to speak three languages) and there is also instances whereby one speaker has the ability to speak even more than three languages. Since the prefix ‘multi’ refers to more than one, both bilingualism and trilingualism will therefore technically refer to more than one language. As we use several languages, we become multilingual.

Any given country or society is generally considered as a multilingual one if its members or citizens are multilingual. The multilingual citizens on many occasions tend to show identifiable full range of communicative competence in several languages in place. However, there is a rare perfect multilingualism in practice. The rare perfect practice occurs because even if we acquire

---

⁵⁹ E-mail: diaconulumi@yahoo.com, The Academy of Economic Studies.

both or several languages in place, there is always a notable tendency that one language will always dominate over the others which are considered subordinates.

Objectives

The paper relied on the following four main objectives: to briefly survey multilingualism practices, discuss general consequences of multilingualism practices, elucidate some key benefits of multilingualism practices in education, and to discuss the way forward towards the achievement of multilingualism practices in education.

Methods

The paper relied on a survey design made by countries practicing multilingualism in general. The education referred to in this article is not only the formal one but also the informal one. The difference is just the procedure of disseminating knowledge and skills, and the place where teaching and learning are undertaken. Purposive sampling technique was applied in identifying countries that tend to practice multilingualism in education in different parts of the world. Benefits of multilingualism practices in education were realized by relying on text analysis of the written materials on education and psychology. Findings are descriptively presented in a continuous manner.

Results

This section is structured into four broad thematic areas: firstly, the general survey of multilingualism practices in different parts of the world. Secondly, explanations of the general consequences of multilingualism practices. Thirdly, discussions on notable benefits of multilingualism practices in the educational circles. Fourthly, discussions on way forward towards the achievement of multilingualism in education.

Survey of Multilingualism Practices Multilingualism practice manifests itself in the world at large. However, the general state of multilingualism in many societies and countries tend to be either official or unofficial. The official multilingualism is normally overtly enshrined in the country's constitution and practically applied in among others the education sector functions, national and international official engagements. The education sector functions include teaching and learning in primary, secondary and also tertiary institutions. Official engagements involve parliamentary proceedings, judicial activities, local and also international conferences among others. The unofficial multilingualism is not necessarily and clearly entrenched in the country's constitution. However, this trend is generally unavoidably practised amongst close or neighbouring ethnic communities as they interact amongst themselves during their daily activities such as trade and commerce, games and sports and the religious functions. This is happening when the two communities meet during activities such as sports, trade, politicking and even religious matters.

A country with a multilingual status generally referred to as a multilingual society normally has very clearly designed framework that is basically supported by an Act⁴. The Act is normally firstly crafted as a Bill to be discussed in parliament. Thereafter, if the Bill is passed into law, it becomes an Act entrenched in the country's constitution thus disseminated to the populace for consumption through various institutions. For instance, official multilingualism practice supported by an Act is manifested in Switzerland, Canada and Belgium among others. Africa has a mixed situation of multilingualism practices. Whereas some countries are officially multilingual, others are generally unofficial.

Consequences of Multilingualism The consequences of multilingualism are numerous ranging from linguistic and socio-political. Linguistic consequences of multilingualism include among others the creation and growth of lingua franca that normally develops because of the need for cross group communication. Multilingualism practice creates the development of mixed languages mainly due to intense language contact. As a result speakers therefore tend to involve a mixture of languages during verbal communication. This contact may also result into the creation of slangs. These slangs are generally caused by urbanization, migrant labour and also industrialization. Multilingualism practice generally develops cross linguistic communication strategies like code switching and code mixing. When people switch from one language used at

homes to the other outside the home environment then code switching occurs. This is witnessed in countries like India where switching is witnessed between English, Hindu/Urdu, Bengali and Tamil. Generally where bilingualism or multilingualism exists, speakers normally tend to use these languages alternately as commonly witnessed in Belgium, Switzerland and China. Multilingualism creates an aspect of diglossia whereby when there are two official languages, there is always one language that tends to dominate the other which is generally referred to as subordinate. This happens when viewed from a functional point.

Multilingualism practice tends to create the development and general acquisition of cross-cultural communication skills. In this regard people tend to learn different skills of the languages in place especially speaking, reading and even writing. These cross-cultural communication skills enable one to gain both the communicative and discourse competencies. Besides the linguistic consequences, there is also a political consequence that relies on the economic and political order of the society. This in the long run creates the majority and minority languages. Some of the majority languages become more powerful than others.

Benefits of Multilingualism Before discussing benefits of multilingualism in education, I have found it necessary to give a glimpse of how many people speak more than one language. It is estimated that over a billion people in the world speak more than one language fluently. However, with the increased population of people in the world the number of bilinguals may be currently twofold. This increased number of speakers is probably attributed to the regionalism and internationalism principles that are now embraced by many countries especially in the field of trade and commerce, innovation and also the technological advancements. These principles call for the speakers to be proficient in the working languages to effectuate communication. Languages namely Chinese, English, Russian, Spanish, Hindu, Portuguese, Bengali, German, Japanese, Arabic, Urdu, French, Malay-Bahasa, Italian, Teluga and Tamil are generally spoken each by approximately 50 million people as first languages.⁵ These languages tend to be official in many countries in the world thus contributing to official multilingualism practices.

The paper considers discussing the benefits of practicing multilingualism in the education sector not only in the formal education in learning institutions alone but also informal circumstances probably at homes. Therefore, some major benefits of multilingualism in education whether formal or informal include the following: Knowledge of more than two languages allows us to communicate with many people in both personal and professional contexts. This is owing to the fact that the vast amount of knowledge that people possess is often only effectively accessible through particular languages whether official or unofficial. This is clearly manifested in proven situations whereby knowing an indigenous language is believed to provide an access to a vast reservoir of wisdom, expertise, knowledge and skills contained in the bodies of speakers of the languages concerned. Therefore multilingualism is a big resource. When one knows the official language and perfectly speaks the indigenous languages then the person will be able to synthesize knowledge and express it accordingly. It is therefore necessary to include indigenous languages in education so as to realise the benefits of synthesizing and clearly expressing knowledge. Other scholars like⁶ argue that anybody who knows only one language is generally not different from an animal that is restricted in communication. Thus a monolingual can best be described as a restricted animal with a barrier in communication referred to as ‘fixity of reference’. This means that animals have messages connected with just one thing in the real world like a growl to an enemy, a particular scent to an attraction to mate and a cluck to a summon to abroad of ducks. Speaking one language can also be equated to a holophrastic stage of language development. This means that a monolingual can be regarded as one who is still in the process of language acquisition and development and should learn other languages to effectuate multi-communication. Thus multilingualism opens doors for quicker and easy communication. To remove the notion of ‘fixity of reference’, entrenching multilingualism in education will of course enable one to avoid restrictions in communication thus enabling him to move to another stage of communication.

Multilingualism practices enhance intellectual flexibility and creativity. Recent studies have indicated that children who grow up in a supportive environment speaking more than one language from an early age are more perceptive and intellectually flexible than those who speak one language. By using the ‘double first language acquisition’ model as indicated by children with parents constantly speaking different languages grow up being equally fluent and comfortable with the two home languages and can even learn a third and fourth language. Though this research focussed on the home contexts, this is also practical in the classroom contexts whereby students who are exposed to many languages will tend to be intellectually flexible. Enhancement of intellectual flexibility is corroborated by various viable findings. While studying extensively on multilingualism practices, a speech and language therapist Dr. Elsie Naude from Pretoria realised that when parents encourage children to acquire additional languages then they are also investing in the child intellectually. Thus, many children who are fluent in more than one language are superior lateral thinkers, have a greater social adaptability, their thinking and reasoning skills are better, and their cognitive abilities are also greater. A case in point is explained by that children who speak at least two languages do better in school than those who speak one language. Recent research done by University of London Institute of Education (ULIE) concerning studies on bilingualism proved that when you speak two languages you do better in school ⁷

Multilingualism provides an insight into the understanding of different cultures and experiences hence a multilingual becomes multicultural in nature. Since languages don’t operate in a vacuum, culture and society play a key role in its existence. This is because language is a sociolinguistic, an ethno linguistic and a psycholinguistic issue. Thus language relies on society, culture and mind. In this regard, multilingualism enhances an automatic understanding and appreciation of cultural values of the societies that are contained in the concerned languages. The experiences gained from learning different languages automatically tend to change the attitudes, skills, beliefs of the people, society and create an expansion of world view. All these attributes are formally taught in classroom and informally in the daily communication outside classroom. Multilingualism provides a competitive edge in today’s job market. Besides the academic and professional credentials, employers also look for fluency in the desired languages as an added advantage. Therefore, being a multilingual is a plus to any job seeker in this millennium. This can only be realised if multilingualism is entrenched in the learning curriculum. A clear survey by the American Council on Education (ACE) realized that it is somewhat important to speak another language so as to compete successfully in the global economy. In this regard development of many language skills therefore helps in economic adjustments. For example, in Israel and Netherlands, knowledge of either Hebrew or Dutch respectively tends to limit his or her educational and employment opportunities ⁸. In Canada, there is a wage premium for the bilinguals. In 1981 the Quebec residents who could speak only one language had 1.6% lower earnings than those who are English-French bilinguals. Multilingualism is also a form of human capital. This is because skills in multilingualism are created at a cost (time of the person, teachers and parents in enhancing the language skills, purchasing inputs and other school supplies). Language skills are productive especially in the individual’s role as a consumer and in the role as a producer. Those deficient in language skills find it very costly. It is therefore beneficial to have many languages entrenched in an education system in order to get a solid human capital. Multilingualism helps in national unity especially if people learn national languages besides their indigenous languages and lingua franca. In the process, the people concerned will automatically embrace the value of togetherness.

For this to be fruitful, multilingualism in education calls for the involvement of language education communication skills which is an essential tool for the development of the learner’s speaking and writing abilities. Application of communicative language teaching focusing on linguistic, sociolinguistic, discourse, socio-cultural, social and strategic competences and drama can help in the achievement of multilingualism in education. These can be realised by continuous use of these competences in education. Furthermore, grammar translation, direct method (teaching

using the target language), reading method, use of audio lingual and audiovisual approaches can also be applied in teaching languages in a multilingual set up Encouraging the use of indigenous languages in education besides the national and official languages enhances multilingualism. This fact has been clearly stated in the UNESCO report of 1953 that education is somewhat most effective through mother tongue instructions This is happening because speech communities already have the communicative competence and also assigned appropriately various lexemes to the objects in their physical and cultural milieu. Thus, learning a different language may not be difficult but will always be supported by the knowledge gained from the first language. Making dictionaries and publishing of grammar and story books in any language are the fastest ways of spurring language growth and preservation. There is also need to do the same using the other native languages. In order to enhance multilingualism in education, foreign languages should be introduced as common courses and or medium of instruction for teaching specialised disciplines. It is worth noting that Western University College of Science and Technology currently referred to as Masinde Muliro in Kenya has realized the importance of involving other foreign languages in its proposed good programmes. The programmes include for example the study of Japanese language for engineers, French for business studies and German for tourism This can be replicated as a viable step in enhancing official multilingualism in education. Besides, acquiring knowledge and skills in these programmes, learners will be able to gain proficiency in these languages. Developing and training both foreign and indigenous language teachers are very instrumental steps to help in the achievement of multilingualism practices in education. This can be achieved by training more teachers both indigenous and foreign languages in the training institutions. There should also be an establishment of translation bodies with linguistic experts to help in the translation of both indigenous and foreign languages. This can also be used to encourage the establishment of bodies like institute of language research and language councils to enhance multilingualism practices in education.

2. Conclusion

When foreign and indigenous languages are included in the multilingualism practices in education, then we should always try to avoid imposing these languages to the people. A keen measure and clear framework should be taken into account because imposing languages to people is dangerous and may cause tensions amongst different ethnic and or speech communities Furthermore, as you impose a lingua franca and or foreign languages to people without developing also the indigenous languages then this may lead to language death. There are more than 3,000 languages spoken in the world today that are at the point of dying and some are already extinct Causes of language death may include among others the following factors: imposition of languages on the others, language colonialism, foreign language dictatorship and assimilation of languages. The revival of these dying languages can be done by the incorporation of multilingualism practices in education and the production of both monolingual and bilingual dictionaries To put it In a nut shell, depending on the composition of the society, multilingualism practice in education should embrace the indigenous, national, official and foreign languages as equal partners in the language policy development and education.

References

1. J. Lyons. Language and Linguistics: An Introduction, Cambridge University Press, Cambridge, 1981.
2. V. Webb, Kembo Sure, eds. African Voices: An Introduction to the Languages and Linguistics of Africa, Oxford University Press, Southern Africa, 2000.
3. H. Bussmann. Rout ledge Dictionary of Language and linguistics, Rout ledge, London, 1996.
4. J. Mutiga. The Impact of a National Language on other Indigenous Languages: The Case of Kenya. In Proceedings of 17th-18th March on Across Borders: Benefiting from cultural differences, DAAD Regional Office in Africa, Nairobi, 2005.
5. J. W. Frawley, ed. International Encyclopedia of Linguistics, 2nd ed., Oxford University Press, Oxford, 2003.
6. N. M. Kamwangamalu. Languages in Contact. In V. Webb, Kembo-Sure, eds. African Voices: Introduction to the Languages and Linguistics of Africa, Oxford University Press, Southern Africa, 88-108, 2000.
7. V. Fromkin, R. Rodman, N. Hyams, eds. An Introduction to Language, Thomson Wordsworth, USA, 2007
8. D. Bolinger, D. A Sears. Aspects of Language, Harcourt Brace Javanovich, Inc., New York, 1981
9. King. Speaking in Tongues. In Reader's Digest, Readers Digest Association, Inc., USA, 96-101, 2007

RESHAPING THE WORLD ECONOMIC POWER RELATIONS. IMPACT ON NATIONAL SECURITY

RECONFIGURAREA RAPORTURILOR DE PUTERE ECONOMICA LA NIVEL MONDIAL. IMPACT ASUPRA SECURITATII NATIONALE

Boris CHISTRUGA⁶⁰, prof.univ., dr.hab.
Roman CHIRTOAGA⁶¹, drd

Abstract: *The main landmarks of the architecture of the world economy at the present stage are examined. It was argued that the process of globalization, the content, directions and interdependent forms of international economic are determined by the relationship between the great world economic powers. But starting with the years 2014-2015 to defend serious cracks in the field of the world economy in general and in the process of globalization in particular. Are these problems an indication that the relations between the great powers can no longer generate the increase of the prosperity of the countries of the world? This article seeks to answer these questions by emphasizing that reconfiguring global economic power relations requires a new approach to the effective architecture of the international economic security system.*

Cuvinte cheie: *globalizarea, economia mondială, creșterea economică, securitatea economică națională, raportul de puteri economice.*

JEL CLASSIFICATION: F02, F51, F52, F68

1. **Întroducere.**

Este deja incontestabil faptul că globalizarea, fiind o etapă superioară a internaționalizării, a contribuit la o intensificare uriașă a interdependențelor între țările lumii, interpătrunderii și îngemănării lor reciproce, căpătând forma transnaționalizării. Acest fapt a adus la universalizarea sau omogenizarea vieții economice, angajând în mersul său istoric, toate țările lumii. Globalizarea reprezintă, totodată un adevărat salt asupra statului-națiune, având în perspectivă crearea unei noi ordini economice și politice mondiale, la baza căreia, s-ar afla un nou set de valori.

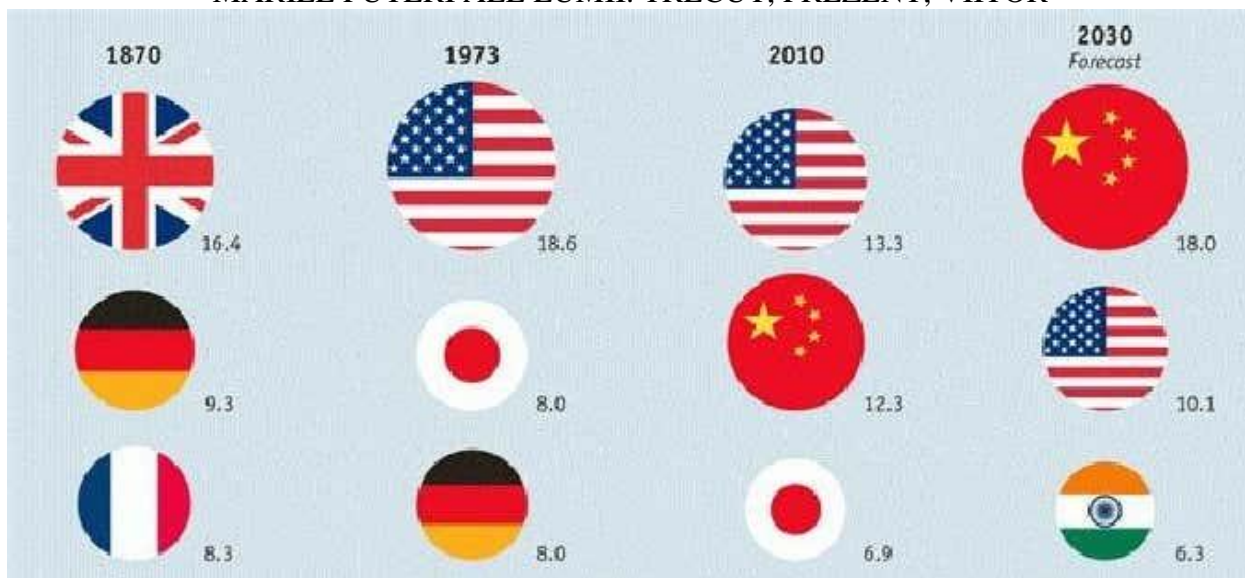
Rezultat proceselor menționate mai sus, ne confruntăm la etapa contemporană, cu o creștere bruscă a decalajului Nord-Sud pe axa Bogăție-Sărăcie; deformarea mecanismelor economiei de piață; expansiunea haotică a capitalului global, mai ales a capitalului speculativ; instabilitatea regională și globală, cauzată de interdependențele economiilor naționale la nivel mondial. Factori, care au determinat acest ”rezultat” sunt mulți și variați. Nici procesul globalizării nu a evoluat în mod liniar. Am menționa în acest context, câteva etape: 1820-1914; 1945-1970; 1980-până în prezent. Totodată, putem constata persistența unui factor, care corelează perfect cu toate cele trei perioade menționate – existența sau lipsa unei puteri dominante, care ar avea resurse suficiente pentru asigurarea funcționării unor reguli comune la nivel internațional (respectiv, Imperiul Britanic în perioada anilor 1820-1914, apoi lipsa unui hegemon odată cu diminuarea puterii relative a acestui stat, și în perioada 1945 – prezent, Statele Unite ale Americii).

---

⁶⁰ ASEM

⁶¹ ASEM

MARILE PUTERI ALE LUMII: TRECUT, PREZENT, VIITOR

Etapa contemporană, caracterizată prin descoperiri tehnologice revoluționare, mari schimbări demografice și sociale, acutizarea problemei ecologice și raritatea resurselor, etc., se confruntă cu încă un proces epocal - repositionarea marilor puteri în economia mondială. Acesta din urmă a acutizat problema confruntărilor globale: dezvoltarea industrială și a tehnologiilor de vârf; accesul la informație și cunoștințe; polarizarea economică paralel cu tendințele de integrare economică; problemele financiare-valutare și investiționale; subdezvoltarea și subnutriția; problemele sociale, migrația, problema refugiaților; conflictele militare; problemele ecologice, etc. Toate acestea au acutizat necesitatea asigurării securității economice pentru toate țările lumii.

În continuare, vom examina puterile economice principale și vom compara raportul dintre acestea și arhitectura efectivă a sistemului de securitate economică internațională.

2. Metode aplicate.

Pentru a realiza scopul cercetării, am aplicat *abordarea sistemică*: efectele transformărilor economice în economia mondială asupra țărilor lumii au fost studiate pornind de la raportul de puteri și impactul acestuia asupra interdependentelor între țările lumii privite ca un set de elemente corelate. În continuare, utilizând abordarea comparativă, am recurs la *analiza* datelor statistice colectate din diverse surse, așa ca autoritățile naționale de statistică ale diferitor țări, instituțiilor și organizațiilor Internaționale. Am utilizat *metoda istorică* pentru examinarea proceselor în consecutivitatea lor cronologică și în dezvoltare și astfel am identificat tendințele pe termen lung și termen scurt. În final, am folosit *sinteza* pentru a reuni componentele studiate în două canale principale de propagare a efectelor. În calitate de suport informațional au fost utilizate documentele oficiale ale ONU, Uniunii Europene, datele statistice naționale și internaționale, publicațiile din ediții de specialitate.

3. Rezultate obținute și discuții

Interacțiunea economică internațională se bazează pe cointeresarea statelor naționale în beneficiile obținute în urma acesteia. Datele din literatura empirică confirmă existența unei corelații generale pozitive puternice dintre creșterea PIB-ului unei țări și sporirea volumului schimburilor comerciale realizate, aceasta fiind identificată atât la nivelul macro [Frankel and Romer, 1999; Alcalá and Ciccone, 2004], cât și la cel micro [Bloom et al., 2016]. Totodată, rezultatele analizei efectuate în diverse lucrări [Fouquin and Hugot, CEPII, 2016] demonstrează

că distribuirea beneficiilor economice obținute din aceasta creștere nu este egală, echilibrată - unele țări sunt avantajate față de altele.

Prin urmare, interacțiunea economică între statele naționale creează inevitabil și divergențe de interese privind distribuirea beneficiilor respective. Analizate de pe poziția Continuumului Securitate-Dezvoltare (CSD), aceste divergențe pot avea o conotație de securitate existențială în cazul discrepanței considerabile, între puterile rivale. Contradicțiile existente în acest sens, pot fi rezolvate fie prin aplicarea directă a forței, fie prin cooperare în baza regulilor garantate prin posibilitatea aplicării forței.

În literatura de specialitate, se evidențiază următorii indicatori agregați ai puterii economice în relațiile internaționale: 1) mărimea economiei naționale în comparație cu concurenții principali; 2) mărimea comparativă a PIB-ului per capita; 3) ritmurile comparativă de creștere economică; 4) ponderea comparativă în cadrul schimburilor comerciale internaționale; 5) ponderea relativă a investițiilor străine directe; 6) ponderea relativă a rezervelor valutare [Webb and Krasner, 1989]. Prin prisma indicatorilor în cauză, cu unele precizări, distribuirea puterii economice în cadrul EM contemporane poate fi prezentată în următoarea formă (vezi: tabelul 1).

Tabelul 1. Marile puteri economice mondiale, a.2018

	SUA	UE	GER	GBR	FRA	JAP	CHN	IND	RUS	BRA	World
PIB, tril. USD	17,35	18,82	3,88	2,82	2,87	6,16	10,16	2,66	1,68	2,28	80,25
PIB/per capita, mii USD	53,37	36,74	46,97	42,69	42,84	48,57	7,33	1,97	11,45	10,91	10,66
Ritmul PIB/per capita,%	1,47	1,48	1,19	1,46	0,76	1,74	6,56	6,18	- 0,27	-1,3	1,55

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BM, UNCTAD

Astfel, datele statistice indică faptul că, actualmente la nivel global, există două centre de putere economică dominante: SUA și UE (aceasta fiind mai puțin consolidată ca și o entitate politică). Asemenea situație de dominație a unui singur actor (sau unui grup de actori [Keohane, 1984]), ca o condiție a ordinii mondiale, deschiderii și stabilității EM, este explicată (cu anumite condiționări [Snidal, 1985]) în cadrul așa numitei „teorii a stabilității hegemonice”, elaborată și dezvoltată de un șir de personalități cunoscute, precum C. Kindleberger, S. Krasner, R. Gilpin, R. Kiohane ș.a. Potrivit uneia din viziunile expuse, motivația hegemonului derivă primordial din extinderea posibilităților proprii de asigurare a securității naționale relative cu alți actori internaționali în urma acumulării veniturilor suplimentare, pe care acesta le obține datorită unei economii mondiale stabile și deschise [Krasner, 1976]. Considerăm că aceasta viziune, în fond, este una corectă, confirmată de istoricul apariției și evoluției economiei mondiale contemporane.

În literatură de specialitate se indică următoarele funcții ale hegemonului: 1) asigurarea liberalizării comerțului; 2) menținerea pieței proprii deschise în perioadele recesiunilor; 3) gestionarea sistemului monetar internațional prin aprovizionarea cu lichidități, în special, în perioadele de criză, precum și prin dirijarea structurii schimburilor valutare; 4) direcționarea capitalului investițional și încurajarea dezvoltării în zonele de periferie ale sistemului [Webb and Krasner, 1989]. În altă viziune, aceste „responsabilități” includ: dezvoltarea piețelor deschise importului, alocarea creditării contraciclice de lungă durată și creditarea masivă de scurtă durată în perioada crizelor economice [Братерский, 2010]. Considerăm că, rolul hegemonului în cadrul EM este axat primordial pe asigurarea securității sistemului și funcțiile lui, pe lângă cele indicate de Webb și Krasner, includ și asigurarea securității rutelor de comerț internațional.

În abordarea actuală, în calitate de hegemon colectiv este recunoscut un grup de țări, care au participat la crearea în anii 1970 a sistemului financiar-monetar internațional contemporan,

cunoscut în literatură ca „Bretton Woods II”: SUA, economiile principale ale Europei de Vest (Germania, Marea Britanie și Franța) și Japonia. Astfel, componența acestuia corespunde cu membrii organizației internaționale „Grupul celor Șapte (G7)”, cu rolul central al Statelor Unite, fundamentat pe puterea economică generală a acestui stat.

În cadrul prezentei lucrări, puterea economică este examinată ca fiind capacitatea statului național de a genera o influență negativă asupra securității economice externe a altor state, prin pârghii economice, și are la baza dependențele economice, ca parte inversă a implicării acestora în REI.

În centrul REI se află comerțul internațional de mărfuri și servicii care exercită influența principală asupra venitului, ocupației și distribuției interne a puterii pentru majoritatea statelor naționale. În etapa actuală, relațiile comerciale internaționale se bazează pe principiile de „free trade”, cu restricții tarifare minimale, iar instituția internațională de bază, specializată în dezvoltarea comerțului liber, este Organizația Mondială a Comerțului (OMC).

Experiența istorică denotă că, în funcție de distribuția puterii economice, arhitectura economiei mondiale poate avea două forme de bază: 1) unipolară, cu un centru dominant, care va asigura unificarea și integrarea EM, și 2) multipolară, în lipsa centrului respectiv, aceasta va tinde spre formarea mai multor zone economice separate și interacțiunea între ele.

Analiza comparativă a factorilor de putere economică a actorilor principali ai EM denotă repartizarea neproportională a acesteia (vezi tabelul 2).

Tabelul 2. Factori de putere economică a unor state ale lumii, a. 2020

Actorii	PIB, % lume	Piața internă	Dezvoltare tehnologică	Standarde de viață	Produse strategice	Puterea militară	Puterea monetară	Capital
		Pondere în importuri mondiale, %	IGI (locul în clasament)	IDU (locul în clasament)	Pondere în export. petrol / gaze nat., %	Pondere în cheltuieli mil. mondiale, %	Pondere în tranz. int. valuta, %	Pondere în ISD/ajutoare economice
SUA	21,4	14	61.73 (3)	0,926 (17)	20 / 7,7	39	37,8	8,1 / 20,7
China	16,2	11	54.82 (14)	0,761 (85)	5 / neîns.	13	1,7	7,6 / n/d
Germania	4,4	7	58.19 (9)	0.947 (6)	--- / 2,9	2,7	37,6 (Euro)	6,4 / 14,4
Japonia	5,8	4	54.68 (15)	0,919 (19)	--- / ---	2,5	3,6	14,7 / 9,3
R. Unit	3,2	4	59.78 (4)	0,932 (13)	neîns. / neîns.	3	6,9	2 / 11,6
India	3,2	3	36.58 (52)	0,647 (129)	neîns. / ---	3,7	>1%	neîns. / neîns.
F. Rusă	1,9	1	37.62 (46)	0.824 (49)	11 / 18	3,1	>1%	1,5 / neîns.

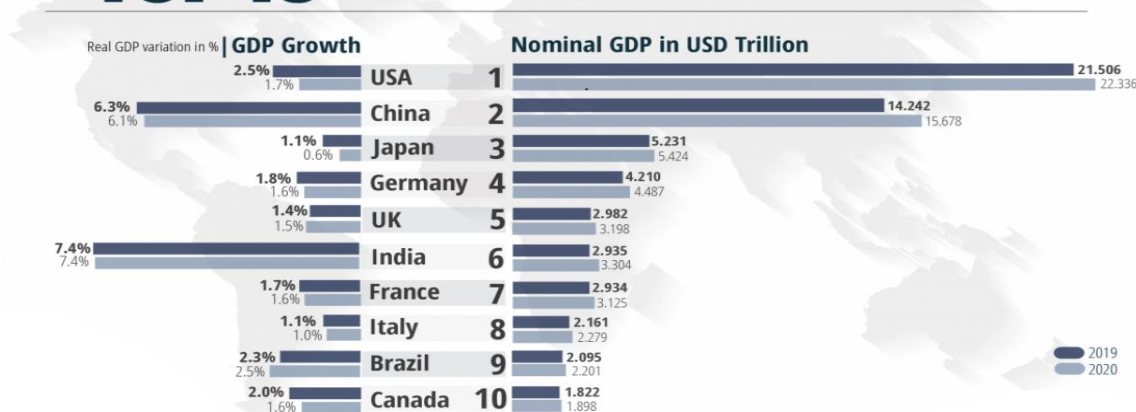
Sursa: elaborată de autori, în baza datelor BM, WIPO, PNUD, EIA, CIA World Factbook, SIPRI, UNCTAD.

Prin urmare, putem concluziona că EM, la etapa actuală, este organizată și funcționează sub influența determinantă a unui singur pol de putere, format după crearea, în anii 1970, a sistemului financiar-monetar internațional contemporan, cunoscut în literatură ca „Bretton Woods II”, și compus primordial din țările grupului „G7”, cu rolul central al SUA. La baza poziției de lider a SUA se află dominația statului american pe întregul spectru al factorilor de putere economică, pe fundalul lipsei efective a vulnerabilității generate de dependențele economice față de alte țări.

O asemenea situație de dominație a unui singur actor, ca condiție a ordinii, deschiderii și stabilității EM, este explicată în literatură, prin așa numita. „teorie a stabilității hegemonice”. Deci, arhitectura unipolară actuală a condiționat stabilitatea și dezvoltarea EM în ultimii decenii, inclusiv, a stat la baza celui de-al doilea val de globalizare. Aceste efecte se datorează rolului hegemonului, care își asumă următoarele “funcții”: asigurarea liberalizării comerțului; menținerea

pieței proprii deschise în perioadele recesiunilor; gestionarea sistemului monetar internațional prin asigurarea cu lichidități, în special, în perioadele de criză, precum și prin dirijarea structurii schimburilor valutare; direcționarea capitalului investițional și încurajarea dezvoltării în zonele de periferie ale sistemului; menținerea securității rutelor de interacțiune economică internațională.

TOP 10 The World's Biggest Economies for 2019 and 2020

Sursa: Standard Chartered

În baza transformărilor din economia mondială din ultimele decenii, au început să se contureze noi tendințe și în planul ”stabilității hegemonice”. Ne referim, în primul rând, la apariția unor noi mari puteri economice cum este China. Analiza principalelor tendinuri pe dimensiunea globală ne confirmă deplasarea centrului economic dinspre America de Nord și spațiul Nord Atlantic spre Asia de Sud-Est și, reconfigurarea masivă a sectorului energetic, din cauza avansărilor tehnologice actuale. ”Competiția marilor puteri” nu mai este un concept nou în relațiile internaționale. El a mai fost întâlnit pe timpul Războiului Rece, dar numai în componentele sale militare și ideologice. Calculele efectuate de către BM și FMI arată că clasamentul celor mai mari economii ale lumii va arăta diferit în 2024, față de situația prezentă, pozițiile de top urmând să fie deținute majoritar de țări asiatice. China va fi prima economie mondială în viitor, urmată de SUA, India, Japonia și Indonezia. Pe următoarele locuri în Top 10 vor fi Rusia, Germania, Brazilia, Marea Britanie și Franța.

Un indicator de bază, în acest context, îl reprezintă diminuarea ponderii economice relative a SUA și Occidentului per ansamblu în favoarea țărilor din regiunea Asiei de Sud-Est și, în special, a Republicii Populare Chineze. Astfel, în perioada anilor 2000-2019, ponderea relativă a PIB-ului SUA, raportat la cel global, calculat după nominal, a scăzut de la 25,5% la 21,6%, fiind stabilizat la acest nivel în ultimii doi ani [Banca Mondială]. Totodată, potrivit unor pronosticuri, deja, la nivelul anilor 2027-28, China va depăși SUA ca prima economie [Pricewaterhouse Coopers, Report - February, 2017] (vezi: figura 3). Constrația ponderii americane în economia mondială este însoțită de diminuarea avantajului SUA în favoarea Chinei pe întreg spectrul puterii economice, inclusiv, la capitolul cheltuielilor pentru infrastructură de securitate.

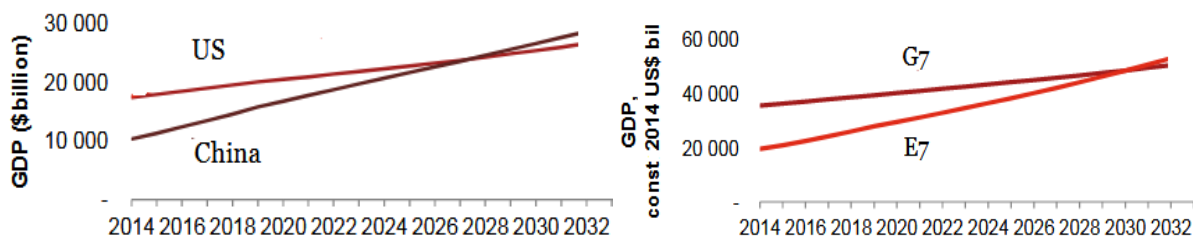

Figura 3. Pronosticurile cu privire la dezvoltarea economică a țărilor lumii, 2014-2032.

Sursa: Pricewaterhouse Coopers.

Practica istorică denotă faptul că incorporarea Chinei, cu potențialul ei economic comparabil cu cel al SUA, ar solicita cedări ce ar eroda rolul actual de hegemon al statului american, precum și va permite avansarea economică chineză. Prin urmare, unica soluție pentru SUA ar consta în practicarea comerțului selectiv și izolarea economică a Chinei, prin crearea zonelor de comerț preferențial cu țările din regiunea Asiei de Sud-est (Parteneriatul Trans-Pacific) și Uniunea Europeană (Parteneriatul Trans-Atlantic), precum și prin susținerea UE în politica sa de extindere spre Est. În acest context, ca o evoluție mai reală se întrevide apariția tendințelor de regionalizare a EM, într-o formă sau altă, în câteva subsisteme, în jurul unor centre regionale, principalele din care fiind SUA, UE și RPC.

5. Concluzii

În baza logicii ideilor expuse, putem înainta următoarea concluzie: **structura și dinamica evoluției pe termen lung a arhitecturii sistemului securității economice internaționale este bazată pe corelația puterilor economice ale statelor naționale, într-un efort de a-și asigura supraviețuirea, prin realizarea imperativelor proprii ale securității** (exprimat prin crearea și menținerea aparatului de securitate necesar) **și dezvoltării** (exprimat primordial prin maximizarea creșterii economice de lungă durată, necesară pentru crearea și menținerea aparatului de securitate).

Bibliografie

1. ALCALÁ, F., CICCONE, A. (2004). Trade and productivity. In: The Quarterly journal of economics, 119 (2), p. 613-0646.
2. BLOOM, N., DRACA, M., VAN REENEN, J. (2016). Trade induced technical change? The impact of Chinese imports on innovation, IT and productivity. In: The Review of Economic Studies, 83 (1), p. 87-117.
3. FOUQUIN, M., HUGOT, J. (2016). Two Centuries of Bilateral Trade and Gravity Data: 1827-2014. Working Paper CEPII No. 2016- http://www.cepii.fr/pdf_pub/wp/2016/wp_2016-14.pdf
4. FRANKEL, J., ROMER, D. (1999). Does Trade Cause Growth? In: *American Economic Review*, vol. 89, no 3, June, p. 379-399.
5. KEOHANE, R. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton. ISBN: 978-0691122489.
6. SNIDAL, D. (1985). „The Limits of Hegemonic Stability Theory”. In: *International Organization*, Vol. 39, No. 4 (Autumn), p. 576 – 614.
7. WEBB, M. C., KRASNER, S. D. (1989). Hegemonic Stability Theory: an Empirical Assessment. In: *Review of International Studies*, 15, p. 183 – 198.
8. БРАТЕРСКИЙ, М.В. (2010). *Экономические инструменты внешней политики и политические риски*. ВШЭ. ISBN: 978-5-7598-0699-8.

THE ROLE OF STEREOTYPES IN INTERCULTURAL COMMUNICATION IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS IN THE TRAINING OF STUDENTS – ECONOMISTS

PANAINTE Lidia⁶², lector universitar

Abstract: Throughout its existence, each nation made up an idea not only about its life and culture, but also formed basic information about representatives of different countries. This includes data about their behavior, traditions, customs and cultural space. The totality of ideas about the nation forms stereotypes.

This paper examines the influence of stereotypes on intercultural communication and highlights the problems that may arise during the process of its realization, emphasizing the necessity of developing intercultural communication which is seen as an indispensable condition of mutual understanding between nations in the modern world. The courses of foreign languages provide students with knowledge not only about language, but also with understanding about culture, stereotypes and different ways of life in differing communities; facilitate the application of this knowledge in intercultural situations by training of linguistic and intercultural skills.

The research problem lies in the influence of stereotypes on the perception of the world picture of an individual of one nation by an individual of another nation.

Key words: intercultural communication, stereotypes, foreign languages, culture, communities, teacher, students.

JEL CLASSIFICATION: A 23

1. Introducere

Consecințele globalizării pot fi găsite în multe domenii ale vieții cotidiene. Efectele globalizării sunt evidente în special în creșterea și accelerarea mișcărilor internaționale de migrație. Mai mult, există schimbări ample în societate în multe domenii: politică, economie, cultură etc.

Ca urmare a acestor evoluții, întâlnirea dintre oameni din diferite culturi a crescut inevitabil în ultimii 100 de ani. Atunci când interacționăm cu oameni din alte zone culturale, înțelegem că nu numai limba diferă, ci și că anumite tipare și comportamente culturale care ni se par firești, evident, nu se aplică exact la fel peste tot. Lipsa cunoașterii și înțelegerii altor culturi poate duce la neînțelegeri sau chiar conflicte. Prin urmare, este important să ne gândim la unele caracteristici ale comunicării interculturale și să dobândim cunoștințe de bază, precum și competențe de bază.

2. Comunicarea interculturală

Deoarece culturile diferă între ele, practicile și comportamentele de comunicare ale oamenilor vor varia inevitabil ca urmare a percepțiilor lor diferite asupra lumii. Termenul „comunicare interculturală” descrie înțelegerea dintre oamenii care aparțin diferitelor culturi. Astfel spus, comunicarea interculturală este definită ca studiul comunicării între oameni ale căror percepții culturale și sisteme de simboluri sunt suficient de distincte pentru a-și modifica comunicarea. Când doi sau mai mulți oameni din medii culturale diferite interacționează și comunică între ei, putem spune că are loc comunicarea interculturală. Deci, comunicarea interculturală poate fi definită ca schimbul de informații pe diferite niveluri de conștientizare între oameni din medii culturale diferite, sau pur și simplu, oamenii influențați de diferite grupuri culturale negociază un sens comun în interacțiuni.

Modelele comportamentale asociate sunt învățate în copilăria timpurie. Aceasta înseamnă, că atunci când interacționăm cu membrii aceluiași mediu cultural, cunoaștem schemele de comunicare specifice și procesul este în mare parte inconștient. Comunicarea între oameni din culturi diferite este dificilă nu numai din cauza limbilor diferite, ci și a standardelor culturale

⁶² panainte.lidia.pavel@ase.md, Academia de Studii Economice a Moldovei

respective care influențează procesul. Prin urmare, este important ca oamenii să fie conștienți că succesul comunicării interculturale depinde de aceste diferențe. „Comunicarea interculturală este o interacțiune interpersonală între membrii diferitelor grupuri la nivel de cunoștințe, forme de exprimare și acțiune simbolică. Aceste diferențe pot exista între grupurile unei anumite societăți sau în cadrul națiunii sau statului” (Barmeyer, 2004, pp. 577-594).

Comunicarea interculturală optimă poate fi posibilă printr-un proces de învățare, în timpul căruia se percepe cultura străină ca atare și se acceptă în mod conștient diferențele. De aceea comunicarea interculturală este un element implicit al cursurilor de limbi străine. Cunoașterea unei limbi străine este doar o parte a monedei - trebuie, de asemenea, să fie înțelese fundalul cultural, valorile și credințele celeilalte părți. Aici sunt indispensabile abilitățile de comunicare interculturală. Acestea sunt necesare pentru a comunica cu succes cu oameni din alte culturi și grupuri sociale. Și abilitățile de comunicare interculturală includ, de asemenea, dorința de a fi adaptabil și de a accepta că alte culturi pot comunica și pot face lucrurile diferit. Comunicarea interculturală este frecvent legată și de subiecte, cum ar fi studii de afaceri, economie și turism, cu scopul de a oferi studenților competența de a opera în sectorul profesional. Comunicarea interculturală cuprinde o combinație complexă de cunoștințe, aptitudini și calități, care se reflectă în comportamentul studenților. ”Cursurile de studiere a limbilor străine pot oferi studenților cunoștințe și înțelegere cu privire la limbă, cultură, instituții interculturale prin formarea competențelor lingvistice și interculturale” (Samovar și Porter, 1997:70). În modelul de comunicare interculturală, Samovar și Porter (1997) ilustrează modul în care se schimbă semnificația unui mesaj atunci când este codificat de o persoană dintr-o cultură și decodificat de o persoană din altă cultură în contextul propriului fond cultural. În unele cazuri, mesajul poate fi interpretat în așa mod, încât să transmită un sens diferit decât a fost intenționat.

Există multe motive pentru care comunicarea interculturală este importantă. În primul rând, comunicarea interculturală eficientă este o abilitate esențială pentru toți cei care lucrează în diferite țări sau regiuni, pentru a stabili relații armonioase și a evita conflictele. Este esențial să putem transfera cu precizie și în mod adecvat informațiile între țări și culturi. În mod similar, comunicarea interculturală este, de asemenea, crucială pentru toți cei care lucrează cu oameni din alte culturi pentru a evita neînțelegerile și chiar ofensările. Este corect să spunem că comunicarea interculturală este fundamentul pentru afaceri internaționale de succes în lumea globalizată de astăzi.

Competența interculturală acoperă un domeniu vast, de la aspecte lingvistice până la convențiile sociale și culturale. Este important să fim conștienți de faptul că fiecare cultură poate avea convenții sociale diferite. Partenerii de afaceri americani, de exemplu, preferă mai întâi discuțiile mici (small talk) pentru a forma o relație, în timp ce britanicii încerca ca pistă de pornire umorul, iar germanii tind să ajungă direct la subiect fără multe ocolișuri. Pe de altă parte, thailandezii nu evită întrebările ce sunt considerate personale în lumea occidentală, de exemplu despre starea civilă sau locul de muncă. În mod similar, americanilor le place să folosească prenumele atunci când se adresează altora, în timp ce în Austria, titlurile ar trebui folosite pentru a evita lipsa de respect. Germanii vor dori să dea mâna, în timp ce oamenii din Thailanda își împreunează palmele la nivelul pieptului și se închină.

În contextul unei afaceri, este, de asemenea, interesant faptul că diferite culturi preferă un stil de prezentare diferit. Culturile occidentale, cum ar fi Australia și SUA, sunt orientate spre viitor și le place să se concentreze asupra beneficiilor viitoare ale produselor și companiilor. În schimb, reprezentanții din țări precum China sau India vor prefera să enumere realizările din trecut pentru a stabili credibilitatea. Aceste cunoștințe pot crea sau rupe relații și afaceri.

Comunicarea non-verbală joacă, de asemenea, un rol important în comunicarea interculturală, deoarece este la fel de influențată de tiparele culturale. Comunicarea non-verbală își câștigă semnificația specială, nu în ultimul rând din faptul că, datorită opțiunilor reduse de comunicare lingvistică într-un context intercultural, oamenii tind să recurgă din ce în ce mai mult la elementele gestuale și faciale ale comunicării. Și aici se crede adesea în mod eronat că propriile

tipare non-verbale sunt, de asemenea, naturale și universale. În general, există o mulțime de motive pentru neînțelegeri în comunicarea interculturală, dar, desigur, există și un potențial enorm în înțelegere - de îndată ce „barierele” au fost depășite.

LaRay M. Barna (1997) a dezvoltat o abordare pentru a examina barierele din calea comunicării interculturale la nivel general. În lista sa a dezvoltat șase bariere: anxietate, asumarea asemănării în loc de diferență, etnocentrism, stereotipuri și prejudecăți, comunicare nonverbală și limba. Luarea în considerare a acestor bariere comune ne poate ajuta să ne îmbunătățim abilitățile de comunicare interculturală. Dar în continuare vom analiza impactul stereotipurilor asupra comunicării interculturale.

3. Stereotipuri

De-a lungul existenței sale, fiecare națiune și-a creat o viziune nu numai despre viața și cultura sa, ci și a acumulat informații de bază despre reprezentanții altor popoare. Acestea includ date despre comportamentul, tradițiile, obiceiurile și spațiul cultural al diferitelor grupuri de indivizi. Totalitatea ideilor despre națiune formează stereotipuri. ”Stereotipurile sunt percepții și credințe pe care le deținem despre grupuri sau indivizi pe baza opiniilor sau atitudinilor noastre formate anterior” (Samovar & Porter, 1991).

Conceptul de stereotip este utilizat în diverse contexte, de obicei, noțiunea ”stereotip” este folosit pentru a se referi la membrii unui colectiv: pompierii sunt curajoși, blondele sunt mai puțin inteligente, italienii sunt zgomotoși și așa mai departe. Când cineva face inferențe despre o persoană nouă sau despre un eveniment social, atunci aceasta folosește cunoștințele existente pentru a reduce incertitudinea situației. Cu cât se știe mai puțin despre obiect, cu atât se folosesc mai multe stereotipuri generale. În acest caz stereotipurile influențează comunicarea interculturală și în timpul procesului de realizare a acesteia pot apărea diverse probleme. Astfel, necesitatea dezvoltării comunicării interculturale care este văzută ca o condiție indispensabilă a înțelegerii reciproce între națiuni în lumea modernă este una primordială. Cursurile de limbi străine oferă studenților cunoștințe nu numai despre limbă, ci și înțelegere despre cultură, stereotipuri și diferite moduri de viață în comunități diferite, facilitează aplicarea acestor cunoștințe în situații interculturale prin instruirea abilităților lingvistice și interculturale.

În ceea ce privește stereotipurile în comunicarea interculturală, acestea pot fi definite ca o generalizare despre un grup de oameni care își simplifică culturile. Evaluând pe cineva dintr-un alt grup național, o persoană aderă la ideile și valorile adoptate în mediul și cultura sa - astfel, își construiește comportamentul în conformitate cu acestea. Setul de stereotipuri depinde în mod direct de influența culturii în care a crescut persoana dată. Neînțelegerea unei limbi străine, gesturilor, expresiilor faciale și altor elemente ale comportamentului duc adesea la o interpretare distorsionată a sensului acțiunilor lor, care creează cu ușurință o serie de sentimente negative: precauție, dispreț, ostilitate. Ar putea chiar motiva atitudini inamice în vederea diferenței culturale. În acest caz, stereotipurile joacă un rol indispensabil în influențarea eficacității comunicării interculturale.

Stereotipurile culturale pot fi divizate în auto- și hetero-stereotipuri, în funcție de faptul dacă acestea se referă la propria lor naționalitate sau una diferită. Acestea pot fi descrise după cum urmează:

- auto-stereotip: „În opinia noastră, noi [naționalitatea mea] suntem ..”,
- hetero-stereotip: „Credem că ei sunt ...”.

Diferențele în stereotipurile din diferite culturi se referă la multe aspecte. De exemplu, subiectele conversațiilor, despre ceea ce este posibil să vorbești cu reprezentanții altor culturi.

Fundalurile stereotipurilor se află în situații repetate din viața oamenilor. Acest lucru este consacrat în mintea oamenilor sub formă de scheme standard și modele de gândire. În general, se poate spune că stereotipurile sunt anumite credințe și cunoștințele existente ale oamenilor cu privire la calitățile și trăsăturile altor indivizi, precum și a diverselor evenimente și lucruri.

Mecanismul psihologic al stereotipurilor se bazează pe principiul efortului de economisire. Acest principiu înseamnă că oamenii nu caută să răspundă la evenimentele care îi înconjoară de fiecare dată într-un mod nou. Lumea în continuă schimbare pur și simplu supraîncarcă oamenii cu informații noi și îi obligă psihologic să clasifice aceste informații în cele mai convenabile și familiare modele, care se numesc stereotipuri. Cele mai cunoscute stereotipuri etnice sunt judecăți stabile cu privire la reprezentanții unor grupuri naționale din punctul de vedere al altor grupuri. De exemplu, stereotipuri despre politețea britanicilor, excentricitatea italienilor, neglijența francezilor etc.

W. Lippmann în 1922 și-a propus propria definiție pentru fenomenul luat în considerare. El a numit stereotipurile „imagini ale lumii” ordonate, schematice, determinate de cultură în capul uman (imagini ale conștiinței), care salvează eforturile în perceperea obiectelor complexe ale lumii și îi protejează valorile, pozițiile și drepturile.

Această răspândire a clișeelelor despre o națiune are o conotație atât pozitivă cât și negativă. O calitate care este percepută ca ”cumpătat, frugal” de către o națiune, este considerată ”zgârcit, avar” de către o altă națiune. Într-o situație în care o persoană întâlnește un reprezentant al unei culturi care infirmă un anumit stereotip, clișeul rămâne normă, iar individul cu un alt tip de comportament se încadrează în grupul de excepții.

Cu toate acestea, stereotipul nu poate fi privit dintr-un singur punct de vedere, deoarece acest fenomen are o serie de proprietăți și funcții pozitive, cum ar fi:

- explicarea acțiunilor umane prin furnizarea de informații simple despre caracteristicile socio-culturale a unei națiuni;
- previziunea diferitelor comportamente ale partenerilor de comunicare;
- formarea bazelor propriului comportament în raport cu interlocutorii și partenerii;
- protejarea tradițiilor, obiceiurilor și culturii lor;
- asigurarea membrilor societății cu standarde și modele de conduită adecvate;
- stabilizarea și integrarea relațiilor dintre grupurile socio-culturale în societate.

Potrivit lui T.G. Grushevitskaya, stereotipurile ajută la crearea „unei matrice simplificate a lumii înconjurătoare, în celulele căreia, pe baza stereotipurilor, sunt „plasate” anumite grupuri sociale”. În consecință, atunci când o persoană se întâlnește cu un individ dintr-un alt grup, aceasta nu trebuie să analizeze pe deplin comportamentul, cultura și obiceiurile acestuia, deoarece în mintea sa există deja un set de informații despre această națiune cu care este deja familiarizat. Astfel, stereotipurile despre alte popoare și alte culturi reduc un șoc cultural, ceea ce este foarte important pentru o comunicare de succes fără conflicte, neînțelegeri și situații incomode.

Stereotipurile aduc, de asemenea, beneficii în anumite cazuri:

- dacă stereotipul reprezintă normele și valorile grupului, nu calitățile specifice ale unui singur membru al acestui grup;
- dacă stereotipul este descriptiv, nu este estimat;
- dacă stereotipul este doar o presupunere despre un grup, dar nu și informații directe despre acesta;
- dacă stereotipul nu este concluzia finală a unei persoane, ci se schimbă pe baza observațiilor suplimentare și experienței de comunicare cu oameni reali.

Cercetătorii identifică o serie de motive pentru care stereotipurile pot interfera cu comunicarea interculturală:

- nu există posibilitatea de a identifica caracteristicile individuale ale persoanelor care utilizează stereotipuri;
- stereotipurile presupun că toți membrii grupului au aceleași caracteristici;
- foarte des stereotipurile se bazează pe jumătăți de adevăruri și distorsiuni.

Predarea limbilor străine în contextul intercultural vizează următoarele obiective: (i) cunoașterea unei culturi străine; (ii) reflecție asupra propriei culturi și a celorlalte; (iii) dezvoltarea

unei sensibilități la similitudini și diferențe dintre cultura proprie și cele străine și (iv) încurajarea unei schimbări de perspectivă. La lecțiile de limbi străine, studenții învață mai mult decât doar limba străină. Scopul fiecărei lecții de limbi străine pe lângă studierea limbilor, trebuie să fie îmbunătățirea abilităților studenților să diferențieze și să problematizeze atitudini comune, să pună la îndoială modele comune de gândire, să recunoască diverse perspective și generalizări inadmisibile cu privire la o altă cultură. Astfel, studenții ar trebui să cunoască cultura limbii studiate și să reflecteze nu numai asupra noii culturi străine, ci și asupra propriei culturi. La lecțiile de limbi străine, studenții ar trebui să aibă posibilitatea să pună la îndoială propriile norme și să compare formele de limbaj și comportament cu formele de limbaj și comportament ale unei culturi străine. Pentru a compara propria cultură cu cele străine, studenții la cursurile de limbi străine ar trebui să încerce să recunoască procesele de percepție și evaluare a acestora și ulterior să reflecteze asupra lor. În timpul acestei reflecții și a procesului de comparație este imperativ ca studenții să devină conștienți că atât propria lor cultură cât și percepțiile lor despre culturile străine sunt relative evitând astfel o evaluare automată. O cultură sau un aspect al unei culturi nu trebuie privit ca fiind mai bun sau mai rău decât cel al oricărei alte culturi. La lecția de limbi străine studenții vor avea ca obiectiv compararea propriei culturi cu cultura unei țări străine și mai mult decât atât promovarea unei conștientizări neutre pentru asemănări și diferențe. În acest context conținutul lecțiilor interculturale de limbi străine este descoperirea străinului prin examinarea reflexivă a propriei persoane. Studentul ar trebui să fie văzut ca un subiect care experimentează și înțelege cu așteptările și experiențele sale. Experiențele culturale și lingvistice proprii ale studenților sunt integrate la lecții, astfel încât acestea devin punctul de plecare pentru tratarea culturi străine. Atunci când experiențele culturale și cunoștințele lingvistice proprii ale studenților sunt luate în considerare la lecțiile de limbi străine, ei pot face schimb de idei mai aprofundat cu privire la problemele interculturale și împărtășesc opiniile subiective reciproc despre culturi și comunicare între persoanele din diferite țări. Aceste opinii subiective sunt adesea stereotipuri care cu greu pot fi excluse din lecțiile de limbi străine. La cursul ”Limbi străine de afaceri”, analizând diverse studii de caz, studiem diferențele culturale și influența acestora asupra proceselor de business: negocieri, recrutarea unui angajat într-o companie străină, crearea unei companii într-o țară străină etc. Unele stereotipuri sunt doar niște mituri, alte prejudecăți exprimă adevărul. De exemplu: Germanii sunt bine organizați. Faptul că nemții își planifică nu numai întâlnirile de muncă pe termen lung, ci și vacanța, este o afirmație corectă. Stereotipul că germanii beau multă bere, mănâncă cartofi și cârnați, este un mit. Germania este țara din lume cu cel mai mare număr de fabrici de bere și tipuri de bere. Acestea și alte fapte fac ca dezvoltarea imaginii să fie plauzibilă „Nemții” beau multă bere.

Americanii sunt patrioți și mândri de țara lor. Este un adevăr, mulți oameni au un steag al SUA în grădinile din fața caselor. Stereotipul că americanii mănâncă doar fast-food, este doar jumătate de adevăr. Cu toate acestea, există de fapt mai multe lanțuri de fast-food în SUA decât în Germania sau în altă țară.

Francezii lucrează puțin, fac greva din orice motiv sau pleacă în vacanță. În Franța timpul de lucru legal este de doar 35 de ore pe săptămână. Grevele au o lungă tradiție în Franța. În Franța, dreptul la grevă este consacrat în constituție ca un drept fundamental individual. Grevele politice sunt oficial ilegale, dar grevele împotriva anumitor probleme sociale și economice au loc foarte des.

Francezii nu sunt punctuali - este un adevăr. Punctualitatea nu este o virtute în Franța. Când sunt invitați, francezii pot să întârzie de la 15 până la 30 de minute.

Englezii par puțin rezervați în conversație este un adevăr. Ei au grijă să nu pătrundă prea adânc în intimitatea celuilalt. Întrebările personale precum ocupația, starea relației și vârsta sunt de obicei evitate. Cel mai bun mod de a începe sau de a încheia o conversație este să vorbești despre vreme.

Astfel, studenții care studiază limba străină de afaceri au posibilitatea de a se familiariza cu diferențele culturale, prejudecățile și stereotipurile unei lumi globalizate, astfel obținând succes în plan profesional.

4. Concluzie

În lumea noastră globalizată, nimeni nu este afectat de contactul cu oameni din alte culturi. Comunicarea interculturală are loc atât în viața de zi cu zi, cât și în cea profesională. Comunicarea interculturală a devenit din ce în ce mai esențială, deoarece companiile își extind afacerile pe piețele globale, guvernele negociază peste granițe și milioane de oameni studiază și lucrează în alte țări decât cele natale.

Înțelegerea între oameni din culturi diferite poate fi uneori foarte dificilă. Cu toate acestea, comunicarea interculturală de succes poate fi învățată. Comunicarea interculturală în măsură deplină poate fi realizată ținând seama de prezența stereotipurilor în rândul grupurilor naționale la care aparțin oamenii. Stereotipul social se dovedește adesea fals și joacă un rol conservator, formându-se concepții greșite despre ceea ce se întâmplă. Orice stereotip social care s-a dovedit a fi adevărat într-o situație se poate dovedi a fi greșit în alta. Pe de altă parte, există stereotipuri sociale care joacă un rol foarte semnificativ în viața socială din simplul motiv că fără ele, în absența informații cuprinzătoare despre ceea ce se întâmplă, ar fi dificil să procesăm informațiile. De aceea, trebuie de luat în considerare faptul că clișeele învechite existente pot fi supuse corectării. Trebuie să înțelegem că stereotipurile atribuite unei națiuni întregi s-ar putea să nu se potrivească întotdeauna unei persoane individuale. Acest mod de gândire contribuie la o comunicare interculturală adecvată și la implementarea cu succes a sarcinilor comunicative stabilite. În prezent, stereotipurile sunt completate de noi informații despre națiuni datorită comunicării interculturale active prin turism, economie, politică etc. Un rol important în dezvoltarea contactelor interculturale îl au stagiile oferite de instituțiile de învățământ. Cu ajutorul lor, generația tânără primește informații actualizate despre comportamentul, cultura și interesele reprezentanților altor națiuni. Stereotipurile facilitează înțelegerea, de exemplu, cu cât sunt mai multe stereotipuri în text, cu atât este mai ușor pentru înțelegere. Și ceea ce ar trebui de luat în considerare este că un observator tinde să favorizeze informațiile care sunt în concordanță cu așteptările existente și tinde să ignore informațiile care nu sunt în concordanță cu stereotipurile.

Succesul comunicării interculturale nu constă doar în învățarea unei alte limbi. Mai degrabă, ar trebui să considerăm că fiecare persoană este „produsul” socializării culturii sale. Pentru a putea comunica cu oamenii din alte culturi cât mai adecvat posibil, ar trebui să învățăm să înțelegem și să decodăm semnale verbale și non-verbale de la cealaltă persoană. Pe lângă o atitudine pozitivă, este necesară cunoașterea de bază a caracteristicilor și structurilor culturale. Acestea pot fi și sunt dobândite ca parte a formării interculturale la orele de limbi străine.

Bibliografie

1. Baran, S.J., Davis, D.K (2012). Mass Communication Theory, Foundation, Ferment and Future, Wadsworth Series in Mass Communication and Journalism, ISBN-13: 978-0495898870.
2. Barmeyer, CI (2004). Learning styles and their impact on cross-cultural training: An international comparison in France, Germany and Quebec. *International Journal of Intercultural Relations*, 28(6), pp. 577- 594.
3. Bechtel, Mark (2003): *Interkulturelles Lernen beim Sprachenlernen im Tandem: Eine diskursanalytische Untersuchung*. Tübingen: Narr.
4. Corbett, J. (2003). *An Intercultural Approach to English Language teaching*. Multilingual Matters Ltd, ISBN: 1853596841
5. Cyberleninka: <https://cyberleninka.ru/article/v/stereotip-aspekty-i-perspektivy-issled-ovaniya>
6. https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/5245_Jandt_Final_Pages_Chapter_4.pdf
7. Kramsch, C.(1998). *Language and Culture*. Oxford University Press; ISBN -13: 978 019 437 214 5
8. LaRay M. Barna (1997) *Barriers to Intercultural Communication*
9. Mackenzie, M., (2003). *English for Business Studies*. Cambridge University Press; ISBN 0-521-75285
10. Pruteanu, Șt (2000). *Manual de comunicare și negociere în afaceri*. Editura Polirom, Iași, ISBN 973 – 683 – 456 - 5
11. Samovar, L.A, Porter, R.E, McDaniel, E.R. (2006). *Intercultural Communication: A Reader*, 13th Edition. file:///C:/Users/user/Downloads/Intercultural_Communication.pdf
12. Seema, H. (2012). *Mass Communication: Principles and Concepts* // H. Seema, 2nd ed, New Delhi, p.36.
13. Грушевицкая, Т.Г., Попков, В. Д., Садохин, А. П. (2002). *Основы межкультурной коммуникации*.-М.: Юнити-Дана - 352 с., ISBN 5-238-00359-5
14. Чеснокова, Л.В.(2015). *Стереотипы в межкультурной коммуникации* // Концепт - №4 (апрель) С. 1-7.

THE LANGUAGE OF MUSIC IN THE EVOLUTION OF THE WELL- BEING OF THE EUROPEAN POPULATION.

LIMBA MUZICII ÎN EVOLUȚIA BUNĂSTĂRII POPULAȚIEI EUROPENE.

Dumitru MICUSHA⁶³, PhD Student

Maria BELINSKI⁶⁴

Tinca BELINSKI⁶⁵

Dumitru TODOROI⁶⁶, Prof., dr. hab.

Abstract: *Citizens across different age groups need personal human contact; they need to meet, to talk to each other, to hug and to love. The language of music is the most constructive action in the context of human recovery and ensuring the psychological well-being of the population.*

Key words: *musical knowledge, psychological well-being, social health, consciousness, intergenerational activity, European population.*

JEL CLASSIFICATION: B41, B55, C53, C88, D23, E70

Purpose. With music man walks in life, is born, lives and dies. Music is the first source in the set of all means of communication between people of all generations. It is perceived by babies as a source of food and is the most desired and appreciated object by children in nurseries and students in guides and high schools. Music is harmony in the communication between the young sexes of colleges and higher education institutions. Laughter music makes it more and more alive and productive. Music is the engine of optimism, good disposition, spiritual, intellectual and emotional intergenerational progress.

Research methods. The Smart Healthy Age-Friendly Environments Network will focus on the narrative, debate, disclosure and knowledge translation of smart digital solutions and of solutions to optimize the physical and social environments of individuals in a concerted manner, bringing together also the domains of health and social care.

Discussed European Project „The language of music in the evolution of the well-being of the European population” in the presented position paper, has severe **goals**, including the research and implementation directions of the actions announced by the International Interdisciplinary Network on Smart Healthy Age-friendly Environments (NET4Age-Friendly) through the WG4: SHAFE impact and sustainability: policy development, funding forecast and cost benefit evaluations, which intends to achieve specific objectives such as:

1. Increasing the level of knowledge of music in the wider masses of the European population,
2. European musical institutions in support of the Creation of the Society of Consciousness,
3. Globalization of intergenerational well-being in the European space through music,
4. Working together with the European Media in the light of the evolution of the well-being of the European population.

Results. The benefits of listening to music and learning a musical instrument have been researched extensively over the past decades; however, most of the research available covers the

---

⁶³ ULIM, The Republic of Moldova

⁶⁴ College of Music „Sigismund TODUȚĂ”, Cluj Napoca, România

⁶⁵ MS Student, Lynn University, Florida, USA

⁶⁶ ASEM , The Republic of Moldova

early stages of cognitive and motor development. As a result of that, most people who start learning to play an instrument are of younger age.

This paper discusses the benefits of learning a musical instrument at any age by the development of a long-term Intergenerational International Project to implement music in the everyday life of the European population. The project constitutes the essential laughter of the knowledge of music, culture and musical spirit of the masses with the creation of intergenerational limiting psychologically friendly communities and musical societies and achieving a high musical level of the population with optimistic intergenerational friendly psychological reflexes in the Society.

The paper also highlights the musical foundations of chamber music regarding the transmission, maintenance and development of the spiritual, intellectual and emotional well-being of older people. It is concluded that the foundation of the study directs cultural institutions through a TV Network, Radio Network, Internet, Facebook and other social networks to be aware of and enjoy chamber music.

The paper aims to open a broad discussion around passive musical training, instrumental training and how this activity influences the motor function, brain function, perception and emotional experience.

The results of the research are supported by the value of the findings, conclusions and recommendations, which can be useful both in terms of the transmission, maintenance and development of the spiritual, intellectual and emotional well-beings of older people, as well as musicians in the field, higher education teachers, students in appropriating and studying the dimensions of the cultural phenomenon, statistical analysis institutions, being applied to the establishment of new directions of development and research with the aim of directing towards the cultural branch of the spiritual, intellectual and emotional well-being of older people. **Application value:** Developing a social network to implement music for all ages of Romanians everywhere. Involvement of musical faith in the music of life, with the knowledge of music, with the crystallization and retention of musical knowledge, with the installation of the musical spirit, with the wide implementation of regional, European and international musical consciousness. The processes of achieving the noble purpose of foretelling music in the life of society involve musical education, starting with musical asces, continuing with the education of genres and musical categories, the differentiation of musical applications with wide exemplification in the masses. Promote musical circles, musical roundtables, soirees and summer, autumn, winter and spring musical schools, musical ensembles and competitions.

Scientific novelty and originality: The language of music together with the language of gestures and the language of dance in everyday life, being a multiple faith conscious and assured with implementing facts, tends towards the defeat, patience and godliness of music through the presence of love of nation and love of peoples. The multi-media and media network, which has these things, provides psychological and multi-lateral spiritual, intellectual and emotional health of all generations and primarily the elderly.

The position paper also provides indicators to measure progress and success on the realization of SHAFE which began as a Thematic Network, approved by the European Commission, with the ambition to draw policy makers, organizations and citizens' attention to the need of better alignment between health, social care, built environments and ICT, both in policy and funding.

Acknowledgment: Present research was evaluated under the guide and with the support of COST CA19136: NET4Age-Friendly, whose main aim and objective is to establish an international and interdisciplinary network of researchers from all sectors to foster awareness, and to support the creation and implementation of smart, healthy indoor and outdoor environments for present and future generations.

References:

- [1] Carina DANTAS¹ (2021), Francisco Jose MELERO², Elena NECHITA³, Dumitru TODOROI⁴, Willeke van STAALDUINEN⁵, „SHAFE. SHELD-ON. NET4Age-Friendly.International TELECONFERENCE of young researchers „Creation Consciousness Society”, 10th Edition, March 12-13, 2021 (TELE-2021)”, In *Society Consciousness Computers, Volume 7*, 2021, Bacău, Romania, p. 15-21, ISSN 2359-7321, ISSN-L 2359-7321, ¹SHINE2Europe/NET4, carinadantas@shine2.eu, ²SHELD-ON, fj.melero@cetem.es, ³UB, RO, enechita@ub.ro, ⁴AESM, MD, todoroi@ase.md, ⁵AFEdemy/NET4, willeke@afedemy.eu
- [2] Tinca BELINSCHI (2021), B.M., Lynn University, Florida, tinkabelinski@yahoo.com, Axel Gonzalo ROJAS VALLEJOS, B.M., Pontificia Universidad Catolica de Chile; M.M., Lynn University, Florida; M.M., Rice University, Texas, axelrojas@gmail.com „The Benefits of Musical Training in The Elderly Age Group In *Society Consciousness Computers, Volume 7*, 2021, Bacău, Romania, p. 35, ISSN 2359-7321, ISSN-L 2359-7321
- [3] Delia MICUSHA (2021), BS, MS Student, “Gh. Dima” Music Academy, ClujNapoca, deliamicusa@gmail.com, Ramon Marian VÎGA, BS, MS Student, “Gh. Dima” Music Academy, ClujNapoca, marian.vaga_ramon@yahoo.com, „The impact of chamber music on the elderly”, In *Society Consciousness Computers, Volume 7*, 2021, Bacău, Romania, p. 36, ISSN 2359-7321, ISSN-L 2359-7321
- [4] Maria BELINSCHI (2021), College of Music „Sigismund TODUȚĂ”, Cluj Napoca, Dumitru MICUȘA, ULIM, Tatiana LUPAN, Academy of Music, Theatre and Fine Arts of the Republic of Moldova, tlupan@gmail.com, Nicoleta TODOROI, Romanian National Opera in Cluj-Napoca, ntodoroi@yahoo.com, Dumitru BELINSKI, "Gheorghe Dima" National Academy of Music, dimabelinski@yahoo.com, Tinka BELINSKI, BS, MS, Lynn University, Florida tinkabelinski@yahoo.com, Delia MICUȘA, BS, MS, "Gheorghe Dima" National Academy of Music, deliamicusa@yahoo.com, Anatolie RUDEI, Soroca, „Music is an intergenerational universal language for Romanians”, In *Society Consciousness Computers, Volume 7*, 2021, Bacău, Romania, p. 43, ISSN 2359-7321, ISSN-L 2359-7321

THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY SKILLS AND FORMATION OF CREATIVE HUMAN CAPITAL IN THE KNOWLEDGE ECONOMY: THEORETICAL BENCHMARKS

**Elina BENEА-POPUȘOI⁶⁷, Associate Professor, Doctor in economic sciences
Svetlana DUCA⁶⁸, Doctoral student**

Abstract: *The goal of the research is to examine and analyse the key challenges for the development of creativity skills in the view of the creative human capital formation, a topic of high interest for both developed and developing countries. The latter have to nurture, assess and develop creativity skills and creative human capital via their infrastructure and investments strategies, policies to manage the outflow of creative human capital abroad.*

Key words: *creativity skills, creative human capital, knowledge economy, innovative companies.*

JEL CLASSIFICATION: D83, D89, D9, I21, O15, O31

1. Introduction

The pace of development of technologies and innovations requires considerable investment in research and development, and these in turn are based on human creative brain and skills that lay the path for the formation of the creative human capital. “It’ll be decades - and maybe never - before the computer can replicate many of the things that the brain can do in terms of imagination, synthesis, and creativity” (Dalio, 2017). This represents a research topic, since the products and services, following the robotization, leave their imprint in the context of the knowledge economy. Thus, human creativity becomes the key factor for solving problems and facing challenges at the level of individuals, enterprises, national or global economy.

The quality and sustainability of the economic policies, of the decision-making processes, directly depend on the expertise and competence level of the employees. The creative human capital as a whole system of skills, knowledge, and personality traits, which is reflected in the ability to produce innovation with economic value, means also investments in the development of creativity skills, a process that lays the foundation for the formation of creative human capital (Amabile, 2012), (Tkachuk, 2017).

The analysis, assessment, promotion of creativity skills and creative thinking have a direct impact on the management of human resources and of creative human capital. The research also testifies and confirms the phenomenon of creativity-related skills’ factors and the formation of creative human capital conditions targeting high scale investments strategies and well-thought programs for implementation (Armstrong, 2009).

Apart from Introduction and Conclusions, the paper contains three chapters presenting literature background of the subject of creativity skills and formation of creative human capital, methodology framework, findings and discussion, which for their part, contain the assessment and development of creativity skills and creative thinking, creative and innovative skills for businesses, systemic and integrated approach towards creativity skills and formation of the creative human capital.

2. Literature background

Several decades ago the phenomenon of creative economy started to win more and more place at the global level and the concepts of creative individual, creative employee, creative

---

⁶⁷ Elina Benea-Popușoi, Academy of Economic Studies of Moldova, email: [_<elina.benea-popusoi@ase.md>](mailto:elina.benea-popusoi@ase.md); [<elinabenea@gmail.com>](mailto:elinabenea@gmail.com)

⁶⁸ Svetlana Duca, Doctoral School of the Academy of Economic Studies of Moldova, email: [<sv.duca@gmail.com>](mailto:sv.duca@gmail.com)

economy started to be used and approached more frequently in the scientific sources, being also explored by industries.

The authors consider the management of human resources and human capital represent the key process leading to the formation of creative human capital via assessing and developing the necessary skills (Benea-Popușoi & Duca, 2021). Human resources as the most precious assets of an organization, work in the organization and contribute individually and collectively to the achievement of the mission and objectives (Armstrong, 2009) and stay in the centre of the creative economy fostering the evolution and the progress of technology, as the driving force of the new type of economy, creative economy. The challenging side of the phenomenon, refers to the formation of the creative individual which turns out to be an objective much more difficult to achieve than the preparation of a specialist in a certain activity field (Moldovanu, 2014) not least because of complex series of strongly correlated, interdependent actions on every single component in the value chain of the educational system. Furthermore, creativity may be seen as a social value to be cultivated during the life-long learning.

Creativity is a process that intervenes throughout all the stages of the skills cultivation, starting from primary level teaching up to ideas' production and implementation. Teresa Amabile holds that creativity is often involved in decision-making process, in solving problems with efficiency and elegance. The author also defines creativity as a set of skills that once applied will generate innovations (Amabile, 2012).

In the view of Weisberg, creativity includes a “step-by-step problem-solving”, as a result of the systemic approach, and constitutes the basis for creative products following the individual experience (Weisberg, 1993). Furthermore, the following are the steps we go through in a creative approach: (i) solving the problem starting from what is already known; (ii) modification of the solution scheme by referring to new requirements; (iii) the intervention of creative thinking that allows a distancing from the previous ways of thinking, and generates the ability to formulate several possible solutions.

The role and rise of the creative class are described as essential by R. Florida “It wasn't just the Internet, or the rise of new technologies, or even globalization that were upending our jobs, lives, and communities, though all those things were important. Beneath the surface, unnoticed by many, an even deeper force was at work – the rise of creativity as a fundamental economic driver, and the rise of a new social class, the Creative Class.” (Florida, 2012).

According to Rhodes, “the phenomenon to which the term creativity applies is the phenomenon of knowledge synthesis. The hope for greater unification of knowledge is the continuation of creative studies” (Rhodes, 1961). To approach creativity in people and to make use of it in the context of economic development, we must consider the development of creativity skills, a process that, over time, forms creative human capital. In this connection, knowledge economy requires creative human capital, which means promoting the personality of a creative person, as a source of human capital, which brings economic value (Seleim et al., 2007).

3. Methodology framework

The authors have explored both theoretical sources and empirical evidence in their attempt to further elaborate on the creativity skills and creative human capital. For this purpose, we capitalized on theoretical-structural approaches such as the analysis, synthesis, comparison, and on the theoretical-logical approaches including the inference method, the method of analogy, scientific induction and deduction.

Thus, to explore the concepts of creative economy, creativity skills, creative human capital, particularly in the developed post-industrial countries, we used collections of secondary data, extracted from specialized reports, journals, edited over the last decades. Insightful perspectives into the issue of human creativity have also been provided by approaches in the field of education economics.

Overall, the authors rely on multidisciplinary and systemic approaches to construe the conceptions on creativity skills and creative human capital. Furthermore, we consider the research on assessment and formation of the creativity skills and creative human capital has a transdisciplinary and multidimensional character and presupposes a systemic approach, which is located at the confluence of the fields of behavioural economics, welfare economics, humanistic economics, identity economics, neuroeconomics, and others. In particular, humanistic economics seeks to replace the concept of the economic man with a more holistic human image, including the concept of human personality, which is closely related to the ability to be creative.

As we argue in our article, the notion of human resources refers to the human factor in general, and the notion of human capital is based on the personality of the individual, which needs creativity to further evolve into creative human capital.

4. Findings and discussion

The conceptions on the development and assessment of creativity skills have been of great interest throughout the recent periods, which is also showed in the research “Scientific views of creativity and factors affecting its growth” conducted by the famous expert E. Paul Torrance (1965). The author mentioned the term creativity is approached differently, sometimes as a product, sometimes as a process. The author himself states “I defined creativity as a process of becoming sensitive to problems, deficiencies, gaps in knowledge, missing elements, disharmonies, and so on; identifying the difficulty; searching for solutions, making guesses, or formulating hypotheses about the deficiencies; testing and retesting these hypotheses and possibly modifying and retesting them, and finally communicating the results” (Torrance, 1965).

E. Paul Torrance mentions the identification of creative skills, creative thinking, and behaviour can be done through tests and non-tests procedures with tasks administration, scoring, based on targets and interest groups. However, regardless of the targets, the procedures involve asking questions, guessing causes of different actions, guessing results, to help “formulate hypotheses concerning cause and effect” (Torrance, 1965).

”Ask and guess” tests, those on thematic apperception, product improvement task, the unusual uses, the ”just suppose” tests, sounds, image, and picture construction: such tests may be applied at all levels of targeted groups, starting from kindergarten to graduates, and at various occupational groups. The tests, based on results and higher scores, help to identify creative children, pupils, students, and people of various ages who can think differently, initiate a large number of original ideas, or explain unfamiliar things. E. Paul Torrance holds that identified creative thinkers could apply their original ideas in the context of their area and knowledge. While the tests are widely considered a very pragmatic solution to identify creative potential and make people aware of it, the non-tests solutions and indicators may be obtained also in simple classroom activities, by preparing and creating situations to provoke creative behaviour (Torrance, 1965).

Like E. Paul Torrance, in regard to the creative thinkers, the scholars A. Newell, A. Simon and J. C. Shaw in their work “The process of creative thinking”, also connect the idea of problem-solving aspect to the creative thinking process “to the extent one or more of the following conditions are fulfilled: the product of the thinking has novelty and value; the thinking is unconventional, as it requires modifications or rejection of previously accepted ideas; the thinking requires high motivation and persistence; as the problem was initially undefined, the part of the task was to formulate the problem itself” (Torrance, 1965).

There are seven stages of the creative thinking process: (i) Idea accumulation. Creative thinking starts with accumulating ideas, knowledge, information, experience connected to a concrete question or problem. (ii) Problem finding. Once there is the list of the ideas accumulated, “finding weaknesses, flaws, exceptions, and limitations” follows as the next step by a creative thinker (Dalio, 2017) (iii) Idea generation. Once knowing the weaknesses, new ideas are generated, that may contain solutions to the respective arisen problems. (iv) Subconscious process

presupposes that the mind needs some time for conscious or subconscious processing. (v) Idea evaluation. The conscious evaluation of the ideas, “convergent thinking comes into play, as the thinker starts to move away from the open phase of accepting ideas but rather to the critical phase of rejecting those of lesser potential”, (vi) Idea development focuses on an “iterative divergent-convergent process to figure out how to transform the provisionally best solution” and (vii) Idea implementation that is putting it into reality (Wikipedia, 2021, July 22).

Thus, creativity, creative skills, creative thinking is not only about artists, writers, musicians. It’s about targeting management of human skills for everyone, for people in general, no matter in personal or professional life. “Florida defines the creative class as scientists, engineers, architects, designers, writers, artists, musicians, lawyers, and people in specific jobs in education, healthcare, or business. To Florida, these professions employ individuals who are uniquely creative. The creativity of these individuals is expressed in the form of inventions and innovations within their line of work, which thereby promotes economic growth” (Fairlie, 2012).

Hence, the development and assessment of creativity skills become a must. There are also other general approaches that assume thinking differently and more strategically may be helpful in the formation and development of creativity skills: making connections between things or ideas that may never seem compatible, but which may help to achieve excellent results; asking questions helping to prioritize, categorize and identify new ways for doing tasks or revising relevance of procedures; making observations on everything around can help to discover new ways of doing things and generating ideas; brainstorming, rewarding curiosity, experimenting, fighting fear and failure.

Likewise, the management of human capital presupposes the analysis, measurement, and systemic evaluation, the policies and practices of human resources management can generate value. The existing sources in the field define the management of the human capital as “an approach that considers the management of the people a high level strategic activity, and not an operational aspect that may be left for human resources specialists” (Moldovanu, 2014). Therefore, the performance of the company is directly proportional to the number of labour force trained, certified professionally, knowledge and aptitudes acquired, experience and practices accumulated (Tkachuk, 2017).

As previously stated, creativity leads to innovation, and innovation leads to entrepreneurship, or in other words, creativity is the central part of innovative ideas that being implemented represent the central part of entrepreneurship. Respectively, creativity and innovation are the key aspects to target the development of the sectors of the national economy, and crucial for the future and welfare of individuals and companies.

GlaxoSmithKline CEO Ann Byrd holds: “We need creative people. They know how to think outside the paradigm, to kick-start a new idea, to get a job done better” (Tkachuk, 2017). The idea of thinking out of the box, approaching things within the production of services and goods in a different way, looking for and selecting alternatives for existing already options is a dream for any company that looks for scalability, growth, and sustainable development.

In general, business leaders describe ‘creative employees’ as those who can ‘see the problems that no one else sees’, as they may really generate better solutions, thus innovations, which bring new ideas to market. Respectively, if there is no creativity and innovation, there is big doubt about successful business.

Steve Jobs and Apple company, constitute an example and model of a creative and innovative company with creative and innovative people. They knew how to think and re-think ideas for new products of high value that followed in appreciation and being sold worldwide.

A giant that set up, developed, and ensures maintenance and scaling up of an e-commerce company, the most sophisticated online retail system in the world: Alibaba Group, with Jack Ma founder and executive chairman, represents the excellent example of a global innovator. The company, with its team, turned to become, transforming “the digital into real-world shopping experiences to create the best of both worlds” (Alibaba Group, 2021).

It is quite difficult to imagine how a company could be developed without a creative and innovative approach or without investing in capacity building and/or inspiring the human capital to become more creative and more innovative. The act of transforming the ideas generated by the creativity of the human capital into reality, into the practice, thus into value-added goods or services ensures the road to success for any company or organization.

The human capital of an organization represents the people of the respective organization, thus the human factor, that ensures the combination between intelligence, capacities, and good experience that gives to the organization a distinctive character. Thus, the human factor of the organization is the only capable to learn, to change, to innovate and to ensure the creative vital force, which once well motivated can guarantee the long-term existence of the organization/company (Cappelli & Crocker-Hefter, 1996).

Cappelli and Crocker-Hefter (1996) consider that the human resources distinguished practices set up the fundamental abilities that determine the way the companies manage to compete, and these practices will have a considerable impact on the performance of the companies (Cappelli & Crocker-Hefter, 1996).

Like the most relevant asset of the company, the human capital needs strategic investments to ensure competitive advantage, development and growth, that involves actions that will totally engage them into the process, keeping them in the organization by managing their talent and abilities to be creative through development programs, training and instructions (Moldovanu, 2014).

5. Conclusions

Several decades ago the phenomenon of creative economy started to win more and more place at the global level and the concepts of creative individual, creative employee, creative economy started to be used and approached more frequently in the scientific sources, being also explored by industries. The authors have explored both theoretical sources and empirical evidence in their attempt to further elaborate on the creativity skills and creative human capital.

As we argue in our article, the notion of human resources refers to the human factor in general, and the notion of human capital is based on the personality of the individual, which needs creativity to further evolve into creative human capital. We consider the research on assessment and formation of the creativity skills and creative human capital has a transdisciplinary and multidimensional character and presupposes a systemic approach.

The act of transforming the ideas generated by the creativity of the human capital into reality, into practice, thus into value-added goods or services, ensures the road to success for national economies, which means the development and assessment of the creativity and creativity skills for human capital has become a must. The success of companies and countries' economies is now directly proportional to the creativity level of the employees at all levels.

Consequently, national institutions and businesses are expected to launch pilot programs and scale them up to combine their efforts towards formation, development, assessment of creativity skills and creative human capital.

As the specifics of developing countries to rely on political decisions and tools is strong, there is a need of an integrated program on the analysis and assessment of the strategies and other policy documents in the fields of educating, researching, and developing creativity skills and creative human capital.

The necessity for setting up creativity fostering structures - centres or hubs for creativity and innovations - to involve undergraduate students and businesses, proves to be indispensable in the context of creative human capital formation. Likewise, it is recommended to conduct trainings of the trainers at the national level to include creativity development and maintenance in schools as a compulsory object for pupils and students.

References

1. Amabile, T. (2012). *Componential Theory of Creativity*, Harvard Business School.
2. Armstrong, M. (2009). *Management of human resources*, Codecs, 3.
3. Benea-Popusoi, E., Duca, S. (2021). The development of human creativity as a way to compete globally and make knowledge economy more inclusive. In J. Xu, G. Duca, S. Ahmed, F. García Márquez, and A. Hajiyev (Eds.), *Proceedings of the Fourteenth International Conference on Management Science and Engineering Management* (pp. 676-686). Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1191. Springer, Cham.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-49889-4_52
4. Cappelli, P., & Crocker-Hefter, A. (1996). Distinctive human resources are firms' core competencies. *Organizational Dynamics*, 24(3), 7-22.
5. Carayannis E. G. (2013) *Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship*. Springer Science+Business Media.
6. Dalio, R. (2017). *Principles*. Simon & Schuster.
7. Florida, R. (2012). *The Rise of the Creative Class, revisited*. Basic Books.
8. Moldovanu, D. (2014). *Economia Imaginatiei Creative / Economics of the Creative Imagination (own translation)*. Stiinta, ARC.
9. Rhodes, M. (1961). An analysis of creativity. *Phi Delta Kappan* 42(7), 305-310.
10. Seleim, A., Ashour, A., & Bontis, N. (2007). Human capital and organizational performance: a study of Egyptian software companies. *Management Decision* 45(4).
DOI:10.1108/00251740710746033.
11. Tkachuk, A. (2017). Creative Human Capital. The driver of the economic growth. *Private sector* 12.
12. Torrence, E. P. (1965). *Rewarding creative behaviour: Experiments in classroom creativity*. Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall Inc.
13. Weisberg, R.W. (1993). *Creativity: Beyond the Myth of Genius* (2nd ed.). WH Freeman & Co.
14. Fairlie, Zach (2012). Economic Development Strategy: The Creative Capital Theory. *Major Themes in Economics*, 14, 1-12.
<https://scholarworks.uni.edu/mtie/vol14/iss1/3>
15. [Alibaba Group \(2021, July 21\). Most innovative companies. Alibaba Group.](https://www.fastcompany.com/company/alibaba)
<https://www.fastcompany.com/company/alibaba>
16. Wikipedia, the free encyclopedia (2021, July 22). Behavioral Economics.
https://en.wikipedia.org/wiki/Behavioral_economics
17. Investopedia (2021, January 9). Welfare Economics.
https://www.investopedia.com/terms/w/welfare_economics.asp
18. Wikipedia, the free encyclopedia (2021, August 28). Identity Economics.
https://en.wikipedia.org/wiki/Identity_economics

THE BENEFITS OF MULTILINGUALISM IN EDUCATION

Luminita DIACONU⁶⁹, university lecturer

Abstract: *The article gives a brief analytical survey of multilingualism practices, its consequences, its benefits in education and discussions on the appropriate ways towards its achievement in education. Multilingualism refers to speaking more than one language competence. Generally there are both the official and unofficial multilingualism practices. A brief survey on multilingualism practices indicates that Canada, Belgium and Switzerland are officially declared multilingual countries. Multilingualism exhibits both the political and the linguistic consequences. The linguistic consequences include the development of a lingua franca, creation of mixed languages within a linguistic milieu, enhances cross cultural communication strategies and cross cultural communication skills. Benefits of multilingualism practices in education include the creation and appreciation of cultural awareness, adds academic and educational value, enhances creativity, adjustment in society and appreciation of local languages.*

Key words: *Language, Benefits, Multilingualism, Bilingualism.*

JEL CLASSIFICATION: I 23, I 24

1. Introduction

Humans need an organized medium of communication in any given social set up. This medium is normally referred to as language. Though it appears difficult to clearly define the term language due to its social complexity, it is generally agreed amongst linguistic intelligentsia that it is a system of symbols designed for the purposes of communication. This system involves a collection of entities organized into a whole and arranged in such a way that they work together to achieve a particular function¹. Language as a medium of communication amongst humans possesses numerous attributes such as being governed by rules, is a system and performs such functions as giving information, expressing feelings and emotions, establishing rapport, exercising authority and an identity marker². As humans use more than one language, then terminologies such as bilingualism, trilingualism and multilingualism arise.

The term multilingualism which is the focus of this article is derived from two Latin words namely “multi” that means many and “lingua” that means language [3]. Thus multilingualism is referred to as the ability of a speaker to express himself or herself in several languages with equal and native like proficiency³. However, it has been realised in both the written and verbal communicative practices that proficiency in one language usually tends to dominate in a multilingual set up as compared to the others. Multilingualism can also be regarded as the co-existence of several languages within a society. Sometimes multilingualism is used interchangeably with bilingualism that refers to the ability to speak two languages with native like proficiency. Multilingualism is considered in this article as an inclusive terminology comprising bilingualism (ability to speak two languages proficiently), trilingualism (ability to speak three languages) and there is also instances whereby one speaker has the ability to speak even more than three languages. Since the prefix ‘multi’ refers to more than one, both bilingualism and trilingualism will therefore technically refer to more than one language. As we use several languages, we become multilingual.

Any given country or society is generally considered as a multilingual one if its members or citizens are multilingual. The multilingual citizens on many occasions tend to show identifiable full range of communicative competence in several languages in place. However, there is a rare perfect multilingualism in practice. The rare perfect practice occurs because even if we acquire both or several languages in place, there is always a notable tendency that one language will always dominate over the others which are considered subordinates.

---

⁶⁹ E-mail: diaconulumi@yahoo.com, ASEM

Objectives

The paper relied on the following four main objectives: to briefly survey multilingualism practices, discuss general consequences of multilingualism practices, elucidate some key benefits of multilingualism practices in education, and to discuss the way forward towards the achievement of multilingualism practices in education.

Methods

The paper relied on a survey design made by countries practicing multilingualism in general. The education referred to in this article is not only the formal one but also the informal one. The difference is just the procedure of disseminating knowledge and skills, and the place where teaching and learning are undertaken. Purposive sampling technique was applied in identifying countries that tend to practice multilingualism in education in different parts of the world. Benefits of multilingualism practices in education were realized by relying on text analysis of the written materials on education and psychology. Findings are descriptively presented in a continuous manner.

Results

This section is structured into four broad thematic areas: firstly, the general survey of multilingualism practices in different parts of the world. Secondly, explanations of the general consequences of multilingualism practices. Thirdly, discussions on notable benefits of multilingualism practices in the educational circles. Fourthly, discussions on way forward towards the achievement of multilingualism in education.

Survey of Multilingualism Practices Multilingualism practice manifests itself in the world at large. However, the general state of multilingualism in many societies and countries tend to be either official or unofficial. The official multilingualism is normally overtly enshrined in the country's constitution and practically applied in among others the education sector functions, national and international official engagements. The education sector functions include teaching and learning in primary, secondary and also tertiary institutions. Official engagements involve parliamentary proceedings, judicial activities, local and also international conferences among others. The unofficial multilingualism is not necessarily and clearly entrenched in the country's constitution. However, this trend is generally unavoidably practised amongst close or neighbouring ethnic communities as they interact amongst themselves during their daily activities such as trade and commerce, games and sports and the religious functions. This is happening when the two communities meet during activities such as sports, trade, politicking and even religious matters.

A country with a multilingual status generally referred to as a multilingual society normally has very clearly designed framework that is basically supported by an Act⁴. The Act is normally firstly crafted as a Bill to be discussed in parliament. Thereafter, if the Bill is passed into law, it becomes an Act entrenched in the country's constitution thus disseminated to the populace for consumption through various institutions. For instance, official multilingualism practice supported by an Act is manifested in Switzerland, Canada and Belgium among others. Africa has a mixed situation of multilingualism practices. Whereas some countries are officially multilingual, others are generally unofficial.

Consequences of Multilingualism The consequences of multilingualism are numerous ranging from linguistic and socio-political. Linguistic consequences of multilingualism include among others the creation and growth of lingua franca that normally develops because of the need for cross group communication. Multilingualism practice creates the development of mixed languages mainly due to intense language contact. As a result speakers therefore tend to involve a mixture of languages during verbal communication. This contact may also result into the creation of slangs. These slangs are generally caused by urbanization, migrant labour and also industrialization. Multilingualism practice generally develops cross linguistic communication

strategies like code switching and code mixing. When people switch from one language used at homes to the other outside the home environment then code switching occurs. This is witnessed in countries like India where switching is witnessed between English, Hindu/Urdu, Bengali and Tamil. Generally where bilingualism or multilingualism exists, speakers normally tend to use these languages alternately as commonly witnessed in Belgium, Switzerland and China. Multilingualism creates an aspect of diglossia whereby when there are two official languages, there is always one language that tends to dominate the other which is generally referred to as subordinate. This happens when viewed from a functional point.

Multilingualism practice tends to create the development and general acquisition of cross-cultural communication skills. In this regard people tend to learn different skills of the languages in place especially speaking, reading and even writing. These cross-cultural communication skills enable one to gain both the communicative and discourse competencies. Besides the linguistic consequences, there is also a political consequence that relies on the economic and political order of the society. This in the long run creates the majority and minority languages. Some of the majority languages become more powerful than others.

Benefits of Multilingualism Before discussing benefits of multilingualism in education, I have found it necessary to give a glimpse of how many people speak more than one language. It is estimated that over a billion people in the world speak more than one language fluently. However, with the increased population of people in the world the number of bilinguals may be currently twofold. This increased number of speakers is probably attributed to the regionalism and internationalism principles that are now embraced by many countries especially in the field of trade and commerce, innovation and also the technological advancements. These principles call for the speakers to be proficient in the working languages to effectuate communication. Languages namely Chinese, English, Russian, Spanish, Hindu, Portuguese, Bengali, German, Japanese, Arabic, Urdu, French, Malay-Bahasa, Italian, Teluga and Tamil are generally spoken each by approximately 50 million people as first languages.⁵ These languages tend to be official in many countries in the world thus contributing to official multilingualism practices.

The paper considers discussing the benefits of practicing multilingualism in the education sector not only in the formal education in learning institutions alone but also informal circumstances probably at homes. Therefore, some major benefits of multilingualism in education whether formal or informal include the following: Knowledge of more than two languages allows us to communicate with many people in both personal and professional contexts. This is owing to the fact that the vast amount of knowledge that people possess is often only effectively accessible through particular languages whether official or unofficial. This is clearly manifested in proven situations whereby knowing an indigenous language is believed to provide an access to a vast reservoir of wisdom, expertise, knowledge and skills contained in the bodies of speakers of the languages concerned. Therefore multilingualism is a big resource. When one knows the official language and perfectly speaks the indigenous languages then the person will be able to synthesize knowledge and express it accordingly. It is therefore necessary to include indigenous languages in education so as to realise the benefits of synthesizing and clearly expressing knowledge. Other scholars like⁶ argue that anybody who knows only one language is generally not different from an animal that is restricted in communication. Thus a monolingual can best be described as a restricted animal with a barrier in communication referred to as ‘fixity of reference’. This means that animals have messages connected with just one thing in the real world like a growl to an enemy, a particular scent to an attraction to mate and a cluck to a summon to a brood of ducks. Speaking one language can also be equated to a holophrastic stage of language development. This means that a monolingual can be regarded as one who is still in the process of language acquisition and development and should learn other languages to effectuate multi-communication. Thus multilingualism opens doors for quicker and easy communication. To remove the notion of ‘fixity

of reference’, entrenching multilingualism in education will of course enable one to avoid restrictions in communication thus enabling him to move to another stage of communication.

Multilingualism practices enhance intellectual flexibility and creativity. Recent studies have indicated that children who grow up in a supportive environment speaking more than one language from an early age are more perceptive and intellectually flexible than those who speak one language. By using the ‘double first language acquisition’ model as indicated by children with parents constantly speaking different languages grow up being equally fluent and comfortable with the two home languages and can even learn a third and fourth language. Though this research focussed on the home contexts, this is also practical in the classroom contexts whereby students who are exposed to many languages will tend to be intellectually flexible. Enhancement of intellectual flexibility is corroborated by various viable findings. While studying extensively on multilingualism practices, a speech and language therapist Dr. Elsie Naude from Pretoria realised that when parents encourage children to acquire additional languages then they are also investing in the child intellectually. Thus, many children who are fluent in more than one language are superior lateral thinkers, have a greater social adaptability, their thinking and reasoning skills are better, and their cognitive abilities are also greater. A case in point is explained by that children who speak at least two languages do better in school than those who speak one language. Recent research done by University of London Institute of Education (ULIE) concerning studies on bilingualism proved that when you speak two languages you do better in school ⁷

Multilingualism provides an insight into the understanding of different cultures and experiences hence a multilingual becomes multicultural in nature. Since languages don’t operate in a vacuum, culture and society play a key role in its existence. This is because language is a sociolinguistic, an ethno linguistic and a psycholinguistic issue. Thus language relies on society, culture and mind. In this regard, multilingualism enhances an automatic understanding and appreciation of cultural values of the societies that are contained in the concerned languages. The experiences gained from learning different languages automatically tend to change the attitudes, skills, beliefs of the people, society and create an expansion of world view. All these attributes are formally taught in classroom and informally in the daily communication outside classroom. Multilingualism provides a competitive edge in today’s job market. Besides the academic and professional credentials, employers also look for fluency in the desired languages as an added advantage. Therefore, being a multilingual is a plus to any job seeker in this millennium. This can only be realised if multilingualism is entrenched in the learning curriculum. A clear survey by the American Council on Education (ACE) realized that it is somewhat important to speak another language so as to compete successfully in the global economy. In this regard development of many language skills therefore helps in economic adjustments. For example, in Israel and Netherlands, knowledge of either Hebrew or Dutch respectively tends to limit his or her educational and employment opportunities ⁸. In Canada, there is a wage premium for the bilinguals. In 1981 the Quebec residents who could speak only one language had 1.6% lower earnings than those who are English-French bilinguals. Multilingualism is also a form of human capital. This is because skills in multilingualism are created at a cost (time of the person, teachers and parents in enhancing the language skills, purchasing inputs and other school supplies). Language skills are productive especially in the individual’s role as a consumer and in the role as a producer. Those deficient in language skills find it very costly. It is therefore beneficial to have many languages entrenched in an education system in order to get a solid human capital. Multilingualism helps in national unity especially if people learn national languages besides their indigenous languages and lingua franca. In the process, the people concerned will automatically embrace the value of togetherness.

For this to be fruitful, multilingualism in education calls for the involvement of language education communication skills which is an essential tool for the development of the learner’s speaking and writing abilities. Application of communicative language teaching focusing on linguistic, sociolinguistic, discourse, socio-cultural, social and strategic competences and drama

can help in the achievement of multilingualism in education. These can be realised by continuous use of these competences in education. Furthermore, grammar translation, direct method (teaching using the target language), reading method, use of audio lingual and audiovisual approaches can also be applied in teaching languages in a multilingual set up Encouraging the use of indigenous languages in education besides the national and official languages enhances multilingualism. This fact has been clearly stated in the UNESCO report of 1953 that education is somewhat most effective through mother tongue instructions This is happening because speech communities already have the communicative competence and also assigned appropriately various lexemes to the objects in their physical and cultural milieu. Thus, learning a different language may not be difficult but will always be supported by the knowledge gained from the first language. Making dictionaries and publishing of grammar and story books in any language are the fastest ways of spurring language growth and preservation. There is also need to do the same using the other native languages. In order to enhance multilingualism in education, foreign languages should be introduced as common courses and or medium of instruction for teaching specialised disciplines. It is worth noting that Western University College of Science and Technology currently referred to as Masinde Muliro in Kenya has realized the importance of involving other foreign languages in its proposed good programmes. The programmes include for example the study of Japanese language for engineers, French for business studies and German for tourism This can be replicated as a viable step in enhancing official multilingualism in education. Besides, acquiring knowledge and skills in these programmes, learners will be able to gain proficiency in these languages. Developing and training both foreign and indigenous language teachers are very instrumental steps to help in the achievement of multilingualism practices in education. This can be achieved by training more teachers both indigenous and foreign languages in the training institutions. There should also be an establishment of translation bodies with linguistic experts to help in the translation of both indigenous and foreign languages. This can also be used to encourage the establishment of bodies like institute of language research and language councils to enhance multilingualism practices in education.

Conclusion

When foreign and indigenous languages are included in the multilingualism practices in education, then we should always try to avoid imposing these languages to the people. A keen measure and clear framework should be taken into account because imposing languages to people is dangerous and may cause tensions amongst different ethnic and or speech communities Furthermore, as you impose a lingua franca and or foreign languages to people without developing also the indigenous languages then this may lead to language death. There are more than 3,000 languages spoken in the world today that are at the point of dying and some are already extinct Causes of language death may include among others the following factors: imposition of languages on the others, language colonialism, foreign language dictatorship and assimilation of language. The revival of these dying languages can be done by the incorporation of multilingualism practices in education and the production of both monolingual and bilingual dictionaries To put it In a nut shell, depending on the composition of the society, multilingualism practice in education should embrace the indigenous, national, official and foreign languages as equal partners in the language policy development and education.

References

- 1 J. Lyons. Language and Linguistics: An Introduction, Cambridge University Press, Cambridge, 1981.
- 2 V. Webb, Kembo Sure, eds. African Voices: An Introduction to the Languages and Linguistics of Africa, Oxford University Press, Southern Africa, 2000.
- 3 H. Bussmann. Rout ledge Dictionary of Language and linguistics, Rout ledge, London, 1996.

- 4 J. Mutiga. The Impact of a National Language on other Indigenous Languages: The Case of Kenya. In Proceedings of 17th-18th March on Across Borders: Benefiting from cultural differences, DAAD Regional Office in Africa, Nairobi, 2005.
- 5 J. W. Frawley, ed. International Encyclopedia of Linguistics, 2nd ed., Oxford University Press, Oxford, 2003.
- 6 N. M. Kamwangamalu. Languages in Contact. In V. Webb, Kembo-Sure, eds. African Voices: Introduction to the Languages and Linguistics of Africa, Oxford University Press, Southern Africa, 88-108, 2000.
- 7 V. Fromkin, R. Rodman, N. Hyams, eds. An Introduction to Language, Thomson Wordsworth, USA, 2007
- 8 D. Bolinger, D. A. Sears. Aspects of Language, Harcourt Brace Javanovich, Inc., New York, 1981
9. King. Speaking in Tongues. In Reader's Digest, Readers Digest Association, Inc., USA, 96-101, 2007

MULTICULTURAL STRATEGIES IN TOURISM ACTIVITIES

МУЛЬТИКУЛЬТУРНЫЕ СТРАТЕГИИ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Галина СИРОТЕНКО⁷⁰, аспирант

***Аннотация:** Актуальность темы исследования заключается в том, что определяющее значение в развитии туристической индустрии в Молдове приобретает национальная система ее управления. Это предопределено тем, что сфера туризма, как и любая региональная функциональная экономическая среда, существует и действует в условиях активного взаимодействия с общественным окружением. Базой регулирования туризма в Молдове является Закон «Об организации и осуществлении туристической деятельности» (№ 352-XVI от 24 ноября 2006 г.), который регулирует государственную политику в области туризма, организацию и продвижение туристической деятельности в стране, права и обязанности туристов, вопросы их страхования и безопасности, экономическую деятельность в области туризма, международную деятельность, вопросы создания и функционирования национальных туристических зон, а также профессиональную подготовку в области туризма. Рассматривается мультикультурализм как важная составляющая, влияющая на эффективное развитие туристической деятельности в Молдове.*

***Ключевые слова:** Мультикультурализм, мультикультурные стратегии, туризм, путешествия, Молдова, развитие туризма.*

JEL CLASSIFICATION: Z32

Введение. Сегодня уже недостаточно быть только экономически успешным государством или мегаполисом – нужно еще и быть уникальным интересным центром притяжения для партнеров, инвесторов, новых бизнес-проектов, конечно же, туристов, и в то же время, оставаться комфортным местом для жизни местного населения. [2]

Индустрия туризма с каждым годом становится все более приоритетной для развития как на внутреннем уровне, так и на международных высотах. 10,4% мирового ВВП и около 30% экспорта услуг — таков вклад туризма в мировую экономику по итогам 2018 г. Прогноз на 2030 г. составляет уже 11,5% мирового ВВП. Каждое десятое рабочее место так или иначе связано с туристской отраслью, которая к тому же обладает мультипликативным эффектом и способствует развитию инфраструктурных отраслей.

Отдача от инвестиций в продвижение туризма превышает затраты на отрасль в среднем в 27 раз, как свидетельствуют лучшие мировые практики. Компании в индустрии туризма сталкиваются с необходимостью решения трех наиболее важных задач:

1. Необходимо грамотно дифференцировать свое предложение и предоставление своих услуг от аналогичных услуг конкурентов.

2. Необходимо предоставлять такое качество обслуживания, которое удовлетворяет или (желательно) превышает ожидания потребителей.

3. Необходимость сохранения клиентской базы, установление долгосрочных партнерских отношений с клиентами. [1]

Сдерживающими спрос в Республике Молдова факторами являются: низкая узнаваемость молдавских туристских брендов на зарубежных рынках, в том числе наличие нереализованных возможностей по развитию системы продвижения с применением

⁷⁰ Академии публичного управления при Президенте Республики Молдова, старший преподаватель кафедры «Экономики и менеджмента», ПГУ им. Т.Г. Шевченко, Молдова, г. Тирасполь, ул. 25 Октября 128, 3300

EMAIL: galina.tiraspol@gmail.com

современных информационных, маркетинговых и иных технологий, также «предубеждения» (стереотипы) иностранных граждан о туризме в Республике Молдова – например, необоснованные: "небезопасность", "языковой барьер", и др. [8]

Более 70% туристов в мире планируют свое путешествие онлайн, что обуславливает перспективы рынка онлайн-услуг в туризме. По данным многих опросов основная доля туристов в процессе планирования и организации поездок за период 2018 – 2019 г. использовала сеть Интернет. Тенденция цифровизации сферы туристских услуг заставляет игроков рынка приспосабливаться к новым условиям. Таким образом можно сказать, что наличие острой конкуренции и широчайших возможностей на данном рынке обуславливает целесообразность развития направления в обеспечении условий для создания и запуска цифровых платформ – маркетплейсов нового поколения с широчайшим набором возможностей, в том числе функции моментальной покупки туристских услуг. [11]

За последнее время наиболее заметные изменения в развитии туристской деятельности произошли в трех основных направлениях:

- 1) серьезная глобализация мировой экономики;
- 2) развитие новых информационных и коммуникационных технологий, давших толчок к развитию электронной торговли;
- 3) мощное развитие сферы услуг.

Туризм – одна из ведущих и наиболее динамичных отраслей мирового сектора услуг. Благодаря быстрым темпам роста туризм был признан экономическим феноменом XX – XXI столетия.

Объем молдавского рынка туризма поступательно увеличивается на протяжении всего последнего десятилетия. В предыдущие годы вес туризма в экономике РМ был незначителен, однако на сегодняшний день виден потенциал отрасли, которая должна занять лидирующие места. [8]

Индустрия туризма является ярким примером внедрения, развития и активного использования современных информационных и коммуникационных технологий в мире. Бронировать авиабилеты, брать в аренду машину, выбирать и оплачивать номер в отеле в любом городе по всему миру в любое время в любом месте при помощи мобильного устройства, с использованием электронных способов оплаты становится привычным, и даже совершенно необходимым условием для туристов любых возрастов с широким диапазоном уровня доходов и запросов в части туруслуг.

Конечно же, нельзя упомянуть о глобальной пандемии COVID-19, которая создала новые модели и тенденции в туристическом секторе и в будущем, и, особенно, в краткосрочной перспективе:

- Возросшая роль внутреннего регионального туризма. Вспышка COVID-19 смела приоритеты путешественников в сторону более близких, безопасных и малолюдных мест, поэтому внутренний региональный туризм стал более востребованной альтернативой, поскольку автомобиль является предпочтительным видом транспорта, чтобы избежать контактов с большими группами людей. Эта тенденция также означает и региональную модель деловых поездок.

- Появление безопасных коридоров для путешествий. В попытке реорганизовать экономику и активизировать индустрию туризма, страны восстанавливают связи и партнерские отношения для создания «так называемых» безвирусных туристических зон со смягченным карантинным режимом, которые предлагают безопасную среду для развития туристической деятельности, защищая как туристов, так и местное население. [10]

Серьезно за последние годы выросла доля государств, где туризм включен в многопрофильные структуры уровня министерств, для которых туристическая сфера одна из важнейших, что проявляется в названии ведомства. И напротив, доля государств, где туристическая отрасль закреплена за министерством, не имеющим «туризма» в названии,

значительно снизилась. Так, в России Ростуризм является частью Министерства экономического развития, в Казахстане сфера туризма относится к Министерству культуры и спорта, в Грузии — Национальная администрация туризма входит в Министерство экономики и устойчивого развития. Тогда как, например, в Беларуси действует Министерство спорта и туризма. В Азербайджане с 2018 года работает Государственное агентство по туризму. Ранее вопросами отрасли в стране занималось Министерство культуры и туризма. В Узбекистане — Государственный Комитет Республики Узбекистан по развитию туризма. В Армении — Государственный комитет по туризму при Министерстве экономического развития и инвестиций. В Киргизии — Департамент туризма при Министерстве культуры, а в Украине — Департамент туризма и курортов при Министерстве экономического развития и торговли. Наиболее часто туризм сочетается с культурой (38% случаев), затем — с искусством (19%), вопросами окружающей среды, включая дикую природу и природные ресурсы (16% преимущественно в странах Африки), развитием сферы предпринимательства (10%), спортом и производством (каждый по 9%), информационными технологиями (6%), а также с авиацией, торговлей и исторического наследия (каждый по 5%). В ситуации, когда туристическое ведомство относится к министерству, не имеющему в своем названии слова «туризм», в основном (в 70% случаев) эти министерства связаны с экономическими вопросами. [10]

Заключение. Республика Молдова обладает уникальными природными и людскими ресурсами и, будучи сложной социально-экономической системой, в последнее время грамотно моделирует экономические процессы по созданию условий для высокого европейского уровня жизни населения. Именно поэтому развитие туризма является одним из приоритетных направлений экономического развития нашего государства. [8]

Список литературы:

1. Кротенко Ю.И. Международный туризм Молдовы и проблемы его развития. - Ch.: ULIM, 2008. – 202 с. ISBN 978-9975-70-344-4. (11,0 с.а.).
2. Кротенко Ю.И. Развитие рынка международных туристских прибытий. // Вестник Донецкого Университета. Научный журнал. Серия В. «Экономика и право». 2007, №1, с.109-117. (0,5 с.а.).
3. International Air Transport Association (IATA), IATA Forecasts Passenger Demand to Double Over 20 Years. <http://www.iata.org/pressroom/pr/Pages/2016-10-18-02.aspx>.
4. ResearchGate. Ho G., Mckercher B. A Review of Life Cycle Models by Plog & Butler from a Marketing Perspective. https://www.researchgate.net/publication/286653632_A_Review_of_Life_Cycle_Models_by_Plog_Butler_from_a_Marketing_Perspective.
5. UNWTO. International Tourism Highlights. 2019 Edition. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>.
6. World Economic Forum. Reports. <https://www.weforum.org/reports>
7. World Travel & Tourism Council. Economic Impact Reports. <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>.
8. Агентство по Туризму Республики Молдова. <http://www.turism.gov.md>; <https://invest.gov.md/en/touristic-offer/>
9. Три поисковика Рунета, не считая Google [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.netoskop.ru/theme/2001/06/21/2662.html>, свободный
10. Вспомогательный счет туризма: рекомендуемая методологическая основа, 2008 год. Методологические исследования Серия F №80/Rev.1. Издание Организации Объединенных Наций. 2010. ISBN 098-92-1461023-6.
11. Жосану В.А. - Инновации в туризме. 2012. No221. 250 с.

INTERCULTURAL COMPETENCE: FOREIGN LANGUAGE TEACHERS’ PERSPECTIVE

Stella HÎRBU⁷¹, university lecturer

Abstract: *The development of intercultural competency is a lifelong process that enables individuals to integrate effectively in diverse cultural environments. This article aims to bring language teachers' attention to the field of culture teaching in foreign language classes at a time when the newly released Basic Standards of Competencies in Foreign Language have given this element of language education more emphasis. The first section of this paper introduces the concept of intercultural communicative competence. It then goes on to explore the challenges, new and current teaching methods, techniques, attitudes, and discourses surrounding raising intercultural competence within foreign language classes. Finally, it presents some suggestions how to begin moving in new directions.*

Key words: *language, culture, intercultural competence, language education.*

JEL CLASSIFICATION: A23

1. Introduction

Globalization processes have an impact on ethnic relations, emphasizing the importance of intercultural communication as a component of peaceful coexistence among nations and individuals in the modern world. Geopolitical changes completely alter socioeconomic, political, scientific, and educational domains, drawing attention to the development of personality who is aware of his or her place in the world culture, is willing to perceive and represent other cultures, and is capable of tolerant and successful coexistence in all life areas. The language and cultural diversity are significant sources of information, personal development, and self-fulfillment, and it forms the backdrop of a person's entire development throughout his or her life. As a result, understanding the presence of different people, their sociocultural distinctions, and language as a cultural code of every nation becomes critical.

The need of implementing intercultural education is justified by the increasing demographic mobility of people of many ethnicities. Entering the field of culture involves research into behavior of other members of society, as well as the analysis and identification of interpersonal behavioural norms.

The purpose of this article is to examine and synthesize the research on intercultural competence and intercultural communicative competence in order to better understand how these concepts might influence the cultural component of a foreign language curriculum. Examples of cultural tasks that enhance intercultural communication competence and reflect best practices in language teaching and learning will be given and illustrated for classroom integration, based on several theories of intercultural communicative competence.

2. Intercultural communicative competence: a general overview

Byram and his European colleagues developed one of the most influential approaches towards the teaching of culture and developing the intercultural competence. According to Byram, the intercultural communicative competence includes various categories of skills, which he refers to as "savoirs." There are two prerequisites for intercultural competency. One is in terms of knowing about a foreign society and social processes, about oneself and others, and about interaction and everything that goes into it in a particular circumstance. Another prerequisite is a positive mind-set, that is associated with features like as openness, empathy, flexibility, awareness of others, and the ability to relativize one's perspective and solve issues and problems, all of which facilitate the establishing and developing cross-cultural relationships (Byram, 1989).

---

⁷¹ university lecturer, ASEM, stella.hirbu@ase.md

Intercultural competence also involves two skills: the ability to interpret, compare and contrast texts and events and the ability “to analyse data from one’s own country as well as from another and the potential relationships between them” (Ware, 2003). Finally, it involves a subcompetency which is based on all the others and implies the development of critical political cultural awareness; that is, awareness of one’s own principles, beliefs and values, and how they affect one’s view of others.

According to Neuner, the concept of intercultural competence within foreign language teaching is a more comprehensive view of communicative competence that goes beyond functional or mere pragmatic aspects of foreign language use and recognizes that foreign language teaching has to deal with the development of the learner's personal and social identities (Neuner, 1997). This kind of competency was described by Alfred and Byram in terms of tertiary socialization, which should ideally be a component of the foreign language learning experience (Alfred & Byram, 2002).

It is about socializing with another culture's norms, beliefs, and values; it should also assist learners in integrating other modes of thinking into the schemata, beliefs, and concepts acquired during the first and second socializations; and it should foster the ability to live in a multicultural environment.

3. Intercultural competence: perspective and challenges

The cultural objectives of foreign language education, as defined by Byram, do not appear to have been achieved. The lack of a systematic approach for assisting learners in gaining information, developing attitudes, awareness, or insights is one of the causes given in the literature (Wright, 1996). However, the new concept is complicated, subjective, and relative, and it needs more than techniques. In this regard, there are several challenges, such as a superficial view of culture, evaluation, the spread of modern technology, teachers' competency, beliefs, and methodologies.

According to Kramsch, culture has usually been seen as a fifth skill, distinct from language, and has consisted of teaching culture as literary classics or works of art and/or the culture of the four Fs: foods, fairs, folklore, and statistical facts (Kramsch, 1991). Intercultural competence necessitates suitable knowledge, abilities, and attitudes for intercultural contacts, which most teachers are unlikely to possess. In our situation, teachers have few possibilities to travel overseas for lengthy periods of time in order to gain real-world experience in the target culture (s). Furthermore, a prevalent structuralist approach to language instruction, as well as misunderstandings about the teaching of communicative skills, place cultural education in a secondary position. Furthermore, cultures are considered to be stable and homogeneous, and what is taught and assessed are generally facts that teachers can readily give and students can easily understand. Textbooks used in foreign language classrooms are seldom reviewed in terms of how well they foster the development of intercultural competence. Students were happy with the culture as knowledge approach, according to Paige, because they know what to study and how to get excellent grades. A shift in method would undoubtedly disrupt present learning circumstances, so it's reasonable if teachers are hesitant to assume it (Paige, 1999).

Culture is still not regarded as equally essential. Many teachers would like to see cultural competency defined and operationalized in a clear manner. Furthermore, because language programs are usually limited in time, many teachers find it difficult to incorporate a new component and develop it within those constraints. This is particularly true when public discourses emphasize a pragmatic perspective of language, according to which it is possible to acquire a language in a few days, enjoyably and virtually effortlessly, and be successful in commerce, negotiations, and other situations (Steele, 1996). Teachers are therefore confronted with the task of making culture education pleasant while still being critical (Kramsch, 1993). Furthermore, learning a foreign language is linked to survival abilities, implying that it is learned for tourism or

brief interactions. These techniques are unlikely to challenge ethnocentric views or contribute to the International Commission on Education for the Twenty-First Century's proposal that education be a foundation for "learning to live together". Peaceful coexistence on the globe is dependent on how all humans are prepared to interact with each other, to comprehend the other's point of view, seeing it as different from one's own, but also to suspend negative judgment and find "third places" where mutual recognition and respect result from the interaction. Foreign language education can help to reduce the likelihood of disputes by making human interactions less hostile, more productive, and mutually reinforcing.

In order to stress cross-cultural comprehensibility among learners as a communicative goal, teachers and students must move away from the traditional perspective, with its emphasis on norms, standards, and regularities, and move toward approaches that focus on perception of language, attitudes, values, belief systems, and behaviours. Many people believe that learning a foreign language entails studying the language of an idealized educated elite that speaks a 'standard' version. The teacher's role is to help students understand that the actual interaction between interlocutors differs from the ideal norm taught in norm-bound classrooms.

The following challenge for foreign language teacher represent the assessment of intercultural competence. How to measure this competency is a question that has no obvious answer. Paige discovered difficulties in determining what to measure in culture, which and whose criteria to apply, how to prevent stereotypes and homogenized perceptions of a foreign language culture, and what activities to create for culture evaluation. Sercu created a paradigm for systematic test creation in intercultural competency, in which he discusses how concerns like validity, reliability, and authenticity must be considered while evaluating culture. He does not, however, provide a tangible tool or a set of criteria. The evaluation of culture appears to constantly be tinged with subjectivity. Teachers often rely on their own experiences to make judgments related to culture but the problem is that most of them have never been abroad (Sercu, 2004).

The spread of modern technology poses a significant challenge. Ware disproves the myths surrounding the promise of online communication for the development of intercultural competency. In his research, he discovered that foreign language learners were more concerned with communicative skills than intercultural competency. Although the students were engaged in conversation, they were 'disengaged,' meaning they missed opportunities to engage in cultural understanding by failing to demonstrate critical inquiry or willingness to suspend judgment, taking risks, remaining emotionally involved, or viewing culture as language (Ware, 2003).

Teacher development, beliefs and methodologies in matters of culture teaching, in fact, represent another significant challenge.

In reality, teacher development in the area of cultural teaching is a major issue. Klein's research of teachers' beliefs about culture and culture teaching revealed that the participants had a vague understanding of culture and the relationship between culture and language. For them, culture learning meant acquiring information about the target culture as well as increasing tolerance and understanding. They considered cultural learning as a natural process, particularly during immersion situations (Klein, 2004).

According to Klein's research, cultural materials are used as means for language practice, and brief dialogues are held, resulting in the reification of information that students have to acquire. In this study, students were never challenged to evaluate their assumptions, and stereotypes were occasionally reinforced. There were two methodological features that may be shared by a number of teachers - the translation into the mother tongue when explaining the cultural connotation of a word or expression, and the teacher's request for a description of the student's understanding of an event, passage, or issue, followed by a question about the student's opinion of that phenomenon. This indicates that the intermediate stage of interpretation from the target culture's standpoint was bypassed. Klein's results emphasize the importance of teacher education.

4. ICC Activities within the Foreign Language Classroom

According to Fennes and Hapgood there is no secret recipe for developing intercultural competence in the classroom or anyplace else (Fennes and Hapgood, 1997). Due to a change in perception, awareness, and attitudes that is difficult to measure, evaluating a social or intercultural learning process is challenging. However, we can indirectly influence the development of ICC by bringing situations into our classrooms where students can reflect on their intercultural behaviour: how to communicate with people from different cultures, both verbally and nonverbally, how to interact and operate properly in a foreign environment. According to Fennes and Hapgood (1997: 63-64), we can assist students build ICC by considering the following learning goals:

- to communicate with others using their ways of expression, both verbally and non-verbally;
- to develop critical thinking;
- to analyse own culture, including data gathering, in order to contrast it with other cultures;
- to empathize, to have sensitivity to others;
- to tolerate ambiguity in self and others;
- to adapt to changing social/environmental factors;
- to listen actively to those from a different culture;
- to be able to give -and receive- intercultural feedback;
- to adapt behaviour in another cultural setting;
- to negotiate conflict that is culturally based (Fennes and Hapgood, 1997).

The activities that follow demonstrate *Attitude exploration with OSEE tool* as the best practice in building intercultural communication competence. These learning activities are intended to aid teachers in developing intercultural competency among language learners in the setting of a foreign language classroom. Before starting the intercultural competency process, students must evaluate their preconceived notions and attitudes. The OSEE tool was designed to assist learners in analyzing their attitudes toward others at the start of the intercultural process. OSEE is an acronym that stands for:

O: Observe what is happening

S: State objectively what is happening

E: Explore different explanations for what is happening

E: Evaluate which explanation is the most likely one (Deardorff, 2000).

A video clip about a topic of interest linked to the curriculum may be included in a foreign language classroom by the teacher. The teacher begins by showing the film with the sound turned off, allowing students to focus only on the sights, actions, and interactions, allowing them to focus totally on what they observe throughout the observation. During the watching, the teacher merely asks the students to observe the activities and interactions on screen and to address the letter O. Students address the letter S by stating or summarizing the observed activities without characterizing the scenario as good or unpleasant after observing. The letter E leads to the following stage, which directs students to work in small groups. Investigating the explanations contained in the target culture's activities and interactions. According to Deardorff, students must have adequate previous knowledge of the culture in discussion, or more particularly the cultural context being observed, for this level of OSEE (Deardorff, 2011). This may also be a good opportunity for students to collaborate as anthropologists, conducting study and investigation as they examine the cultural perspectives that drive the film's actions. During the last phase of OSEE, the learners exercise E by Evaluating the potential explanations in order to pick the best acceptable justification for the conduct observed in the video clip. This is the most challenging step since human interaction does not follow predetermined rules, thus many aspects must be taken into

account in order to properly analyze the situation. In order to successfully pass the OSEE evaluation level, students may need to continue collecting information about the foreign culture.

According to Deardorff, when students reach the final level of OSEE, they are ready to participate in the discussion. The teacher may choose to show the movie again with the sound turned on so that the students may hear the target language. Teachers may provide opportunities for students to practice the target language in reaction to the film by asking them to go back to the cultural guidelines learnt throughout the investigation (OSEE) phase. The teacher fosters an environment in which the notions of intercultural communication competence can be exercised by encouraging communicative activities such as discussions, dialogues, role-plays, skits, and scenarios (Deardorff, 2011). During tasks concentrating on objective observation, investigation, and assessment, this exploration activity allows learners to evaluate their preconceived views about individuals from various cultures, allowing negative attitudes to be changed.

5. Conclusion

The importance of foreign language education could lie in preparing citizens to have more flexible views of the Other and of the Self and in the attempt at having more mutually reinforcing encounters. This is especially true of Republic of Moldova which is a multi-cultural country.

The intercultural competency must be an element of the foreign language curriculum if teachers wish to equip students for success in a globally interconnected world. The learners could experience how to appropriately use language to build relationships and understandings with members of other cultures. They can examine their own ideas and habits through a different lens, negotiate various points of view, and acquire insight into another culture.

Despite immediate pragmatic concerns, foreign language education in general should contribute to the overall goal of improving human connections in the modern world for the mutual benefit of everyone who interact in order to make our world a better place to live in. a better place to live in.

References

1. Alfred, G., & Byram, M. (2002). Becoming an intercultural mediator: A longitudinal study of residence abroad. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 23(5), 339-352.
2. Byram, M. (1989). Intercultural education and foreign language teaching. *World Studies Journal*, 7(2), 4-7.
3. Byram, M., Morgan, C. et al. (1994). *Teaching and learning language and culture*. Clevedon: Multilingual Matters.
4. Byram, M., & Feng, A. (2005). Teaching and researching intercultural competence. In E. Hinkel (Ed.), *Handbook of second language acquisition research* (pp. 911-930). Mahwah, N. J.: Lawrence Erlbaum.
5. Deardorff, D.K. & Deardorff, D.L. (2000), *OSEE Tool*. Presentation at North Carolina State University, Raleigh, N.C.
6. Deardorff, D.K. (2011). Intercultural Competence in Foreign Language Classrooms: A Framework and Implications for Educators. In Witte & Harden's *Intercultural Competence: Concepts, Challenges, Evaluations*, ISFLL Vol. 10 (Peter Lang International Academic Publishers).
7. Fennes, H., & Hapgood, K. (1997), *Intercultural learning in the classroom. Crossing borders*, London UK, Cassell Council of Europe Series.
8. Klein, F. (2004). *Culture in the foreign language classroom: Teachers' beliefs, opportunities and practice*. (Doctoral dissertation, University of Minnesota). *Dissertation Abstracts International*, A: The Humanities and Social Sciences, 64(4), Oct, 1235-A, 319.
9. Kramsch, C. (1991). Culture in language learning: A view from the U.S. In K. De Bot, R. B. Ginsberg, & C. Kramsch (Eds), *Foreign language research in cross-cultural perspective* (pp. 217-239). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
10. Kramsch, C. (1993). *Context and culture in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
11. Neuner, G. (1997). The role of sociocultural competence in foreign language teaching and learning. In M. Byram, G. Zarate, & G. Neuner (Eds.), *Sociocultural competence in language learning and teaching*. (pp. 47-110). Germany: Council of Europe Publishing.

12. Paige, M. R., Jorstad, H., Siaya, L., Klein, F., & Colby, J. (1999). Culture learning in language education: A review of the literature. In R. M. Paige, & D. Lange (Eds), *Culture as core: Integrating culture into the curriculum* (pp. 47-114).
13. CARLA Working Paper Series #15. Minneapolis, MN: University of Minnesota, The Center for Advanced research on Language Acquisition. Retrieved from <http://www.carla.umn.edu/resources/workingpapers/#culture2>
14. Sercu, L. (2004). Assessing intercultural competence: A framework for systematic test development in foreign language education and beyond. *Intercultural Education*, 15(1), 73-89.
15. Steele, R. (1996). Developing intercultural competence through foreign language instruction: Challenges and choices (pp. 70-83). Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics.
16. Ware, P. D. (2003). From involvement to engagement in online communication: Promoting intercultural competence in foreign language education (pp. 371). Doctoral dissertation, University of California, Berkeley.
17. Wright, M. (1996). The cultural aims of modern language teaching: Why are they not being met? *Language Learning Journal*, 13, 36-37.

GLOBALIZATION AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF MULTILINGUALISM

CONSECINȚELE ECONOMICE ALE MULTILINGVISMULUI ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Vasilachi Serghei⁷², drd.

Abstract: *Languages can build bridges between people, giving them access to other countries and cultures and enabling them to understand each other better. Knowledge of foreign languages plays a vital role in increasing employability and mobility. Multilingualism also improves the competitiveness of the EU economy. Due to the lack of language skills, companies lose international contracts and the mobility of skills and talents is hampered. In order to develop the skills required in the labor market, the European Commission cooperates with stakeholders in education and entrepreneurship.*

Key words: *linguistic diversity, professional insertion, linguistic competence, intercultural communication.*

JEL CLASIFICATION: A 22

Introducere

Rezoluția Consiliului UE din 21 noiembrie 2008 privind o strategie europeană în favoarea multilingvismului consideră că multilingvismul este o temă transversală majoră, care acoperă nu doar domeniile social, cultural, educațional și, în consecință, economic și invită la Promovarea mai eficientă a multilingvismului ca avantaj pentru competitivitatea economiei europene, mobilitatea și capacitatea de inserție profesională a persoanelor.

1. De ce este important totuși multilingvismul și care sunt efectele economice (pozitive sau negative) ale acestuia?

Motto-ul UE, „Uniți în diversitate”, ilustrează și contribuția diversității lingvistice și a învățării limbilor la proiectul european.

Limbile pot crea punți de legătură între oameni, oferindu-le acces la alte țări și culturi și permițându-le să se înțeleagă mai bine. Cunoașterea limbilor străine joacă un rol vital în sporirea capacității de inserție profesională și a mobilității. Multilingvismul îmbunătățește și competitivitatea economiei UE.

Din cauza lipsei de competențe lingvistice companiile pierd contracte internaționale, iar mobilitatea competențelor și a talentelor este îngreunată. Pentru a dezvolta competențele cerute pe piața muncii, Comisia Europeană cooperează cu părțile interesate din educație și din mediul antreprenorial.

Competențele lingvistice și de comunicare sunt extrem de importante atât pentru cetățeni, cât și pentru întreprinderi.

Firme europene pierd deseori contracte din cauza faptului că nu sunt familiarizate cu alte limbi și culturi. Este clar necesară o abordare strategică a comunicării multilingve.

Tinerii care învață limbi străine pot studia și se pot forma în străinătate. Ei au astfel atât posibilitatea de a urma stagii de formare în anumite discipline, cât și pe aceea de a-și consolida competențele lingvistice și abilitățile de comunicare interculturală, ceea ce le conferă un plus de valoare în fața angajatorilor.

Un nou studiu UE privind impactul programului de mobilitate pentru studenți. Erasmus demonstrează că absolvenții cu experiență peste hotare au șanse mult mai bune pe piața tot mai internațională a muncii.

⁷² s.vasilachi@ase.md, ASEM

2. Ce face UE pentru a îmbunătăți competențele lingvistice

Pentru a ajuta cetățenii și întreprinderile din UE să-și dezvolte competențele de care este nevoie pe piața actuală a muncii, Comisia Europeană cooperează atât cu părțile interesate din sectorul educației, cât și cu cele din sectorul ocupării forței de muncă. De exemplu, a creat Panorama competențelor – o platformă UE cu informații clare, fiabile și la zi despre piața muncii, prin care autoritățile naționale, organizațiile patronale și cele sindicale contribuie la prognozarea competențelor deficitare (inclusiv lingvistice) din diverse sectoare.

- În cadrul Strategiei Europa 2020, clasificarea europeană a aptitudinilor, competențelor, calificărilor și ocupațiilor („ESCO”) sprijină angajatorii și viitorii angajați prin descrierea, identificarea și clasificarea ocupațiilor, a competențelor și a calificărilor profesionale relevante pentru piața forței de muncă și pentru sistemele de educație și formare profesională din UE. Proiectul de realizare a acestei clasificări beneficiază de sprijinul Centrului European pentru Dezvoltarea Formării Profesionale (CEDEFOP).

- Pentru a acoperi cererea în creștere de lingviști specializați, Comisia colectează date și prin intermediul studiilor despre competențele lingvistice, competitivitatea și capacitatea de inserție profesională în UE. În plus, ea încearcă să stabilească legături între universități și utilizatorii de servicii lingvistice, de exemplu prin intermediul Forumului Translating Europe.

- De asemenea, Comisia a coordonat o platformă de afaceri care a transmis informații relevante Rețelei pentru promovarea de strategii lingvistice pentru competitivitate și ameliorarea integrării profesionale (CELAN). Obiectivul acesteia a fost de a identifica nevoile lingvistice ale întreprinderilor și salariaților din UE și de a propune instrumente care să ajute la satisfacerea acestor nevoi.

- Apoi, grupul de lucru tematic „Limbi străine pentru locuri de muncă” a publicat un raport consacrat ofertei de competențe de comunicare multilingvă de pe piața muncii.

Potrivit constatărilor celor mai recente două rapoarte ample ale UE privind limbile străine și capacitatea de inserție profesională (Studiu privind nivelul de competență în materie de limbi străine și capacitatea de inserție profesională și Limbile străine și capacitatea de inserție profesională), există o legătură directă între competențele lingvistice și probabilitatea de a găsi un loc de muncă. Se confirmă că o bună cunoaștere a unor limbi străine este un factor important pentru dezvoltarea profesională a cetățenilor UE. Rapoartele oferă, de asemenea, analize ale cererii de competențe lingvistice de pe piața muncii și recomandări privind căile prin care pot fi sprijiniți angajatorii și angajații în acest sens.

Cu toate efectele sale economice pozitive, multilingvismul are și unele consecințe negative

Problema delocalizărilor forței de muncă și a infrastructurii în context multilingvistic. Comisia Europeană a propus în octombrie 2005 în cadrul unei Comunicări intitulate „Valorile europene într-o lume globalizată” înființarea Fondului de Adaptare la Globalizare, complementar fondurilor structurale, mai precis Fondului Social European. Inițiativa creării acestui Fond a fost explicată inițial pe larg într-un material al lui Loukas Tsoukalis, consilier special al Președintelui Comisiei Europene, publicat în octombrie 2005 și apoi a fost oficializată în decembrie 2005 în cadrul summit-ului Consiliului European. Acestui Fond i-au fost alocate 500 milioane euro în scopul de a compensa efectele negative ale delocalizărilor asupra persoanelor angajate în muncă în fiecare an (între 35.000 și 50.000 de persoane). Fondul a devenit operațional începând cu 1 ianuarie 2007. Inițiativa înființării acestui Fond aparține Franței, țara care se teme cel mai mult de efectele delocalizărilor. Chiar dacă în prezent nu dispunem de studii și analize care să ne arate diversele consecințe ale fenomenului delocalizărilor, considerăm drept măsură a solidarității sociale la nivel european participarea tuturor statelor membre la susținerea acestui Fond până ce vor fi stabilite acțiuni clare pentru a sprijini ideea multilingvismului ca mod de existență european. Franța este singurul stat membru UE care a aplicat la acest Fond, solicitând 4 milioane euro pentru formarea profesională a 1000 de muncitori concediați de la firmele Renault și Peugeot. Ar fi fost de așteptat ca la acest Fond să aplice mai multe state. Slabele performanțe de până acum pun sub semnul întrebării intensitatea efectelor globalizării în UE. Se pare că pericolul delocalizărilor locurilor de muncă în afara UE a fost exagerat. Se impune astfel o nouă abordare asupra mecanismelor de funcționare ale acestui Fond, precum și asupra surselor sale de finanțare. Sumele alocate acestui Fond ar putea fi direcționate pentru a sprijini în primul rând educația permanentă

și formarea profesională, ambele fiind dependente de gradul de cunoaștere al limbilor, putându-se astfel forma la nivelul instituțiilor UE o legătură directă și funcțională între problema multilingvismului și cea a delocalizărilor. „Cultura este totodată un factor economic și un factor de integrare socială”, astfel că într-un context multilingvistic, delocalizările nu pot fi privite doar ca un efect strict al globalizării, negative la nivelul statelor în care au avut loc concedieri masive. Chiar dacă la o primă vedere, multilingvismul ar urma să accentueze efectele negative ale globalizării, considerăm că pe termen mediu și lung ele nu pot persista și chiar în prezent, ele par să aibă numai efecte pozitive acolo unde limba oficială nu se situează printre limbile de largă circulație. Într-un context multilingvistic precum cel european în care promovarea diversității culturale și lingvistice constituie unul dintre obiectivele principale ale acțiunilor comune în domeniul culturii, delocalizările nu sunt una dintre formele cele mai frecvente de cunoaștere reciprocă între culturile și stilurile de viață din statele membre UE. Astfel, trebuie avute în vedere stagiile efectuate într-o altă țară decât cea în care s-au format de lucrătorii din cadrul filialelor societăților din țările dezvoltate ale UE. Aceste stagii care implică deseori atât învățarea unei limbi sau ameliorarea cunoștințelor în limba respectivă, cât și contactul cu o altă cultură a muncii. Dacă există un risc legat de fenomenul delocalizărilor, el este unul care privește monopolul limbii unice, limba engleză, atât pe piața muncii în Europa, cât și în cadrul spațiului public european

3. Multilingvismul, un avantaj în afaceri

Mediul de afaceri pare adesea să utilizeze doar o singură limbă pentru a comunica. Cu toate acestea, consumatorii, indiferent că vorbesc o limbă sau mai multe, preferă să fie abordați în propria lor limbă și, oricât de internaționale au devenit piețele, întreprinderile vor atrage noi clienți, mai ales la nivel local. Noi piețe prin intermediul multilingvismului: lipsa competențelor lingvistice împiedică întreprinderile să profite de anumite oportunități de afaceri, relevă un studiu finanțat de Comisia Europeană și prezentat în primăvara anului 2007. Se estimează că 11 % din întreprinderile mici și mijlocii europene care își exportă produsele (și anume, 945 000 de societăți) pierd contracte din cauza barierelor lingvistice. O investiție mai activă în domeniul lingvistic (de exemplu, angajare de vorbitori nativi, recrutarea de personal cu competențe lingvistice sau utilizarea serviciilor traducătorilor și interpreților) ar stimula activitățile economice europene în asemenea măsură încât să compenseze în mod clar costurile suplimentare.

Concluzie

Din studiul acestui articol se desprinde concluzia că globalizarea, în condițiile actuale, va continua și este un proces ireversibil. Este chiar necesar, ținând seama de perspectiva omenirii, în funcție de evoluția populației și diminuarea resurselor naturale. În momentul de față, avuția națională a multor țări se bazează pe valorificarea resurselor din țările mici, în curs de dezvoltare să le spunem într-un termen convențional, care nu au capacitatea să-și exploateze și valorifice resursele de care dispun. Iată de ce, în acest context, se prezintă unele situații care conduc la concluzia că și România se află în acest perimetru, al statelor care, prin activitatea marilor corporații nu poate asigura o evoluție convingătoare în domeniul social-economic și pe cale de consecință se înglobează în datorii care pot conduce la deteriorarea și mai accentuată a nivelului de trai. Studiul face referire la unele evoluții pe plan internațional pentru a justifi ca faptul că și în cazul României situația va fi asemănătoare. Scurtul studiu efectuat se referă doar la efectele negative resimțite de cei mici, dar acesta poate fi extins prin utilizarea de serii de date și modele macroeconomice care dau sens aprecierilor pe care autorii le-au desprins din acest studiu

Limbile străine sunt stimulente al competitivității: pentru a crește gradul de conștientizare a întreprinderilor cu privire la rolul-cheie al multilingvismului pentru competitivitatea economică, Comisia a organizat, spre sfârșitul anului 2017, o conferință intitulată „Limbile străine stimulează afacerile”. În acest context, a fost creat un grup de reprezentanți ai mediului de afaceri, menit să examineze modul în care diversitatea lingvistică a Europei poate fi transformată într-un avantaj

competitiv. Raportul grupului, prezentat în 2018, recomandă guvernelor naționale să încurajeze învățarea unei mari varietăți de limbi străine și sugerează organismelor naționale, regionale și locale să sprijine eforturile întreprinderilor de a-și îmbunătăți gestiunea problematicei lingvistice. Raportul propune extinderea programelor de mobilitate actuale pentru a răspunde nevoilor unor noi categorii sociale și încurajează o abordare proactivă din partea întreprinderilor.

Bibliografie

1. Baldwin, R. (2013). Global supply chains: why they emerged, why they matter, and where they are going. În volumul: Elms, D., K. & Low, P. (Eds.) Global Value Chains in a Changing World, World Trade
2. Global Footprint Network. (2016). Earth Overshoot Day 2016. Accesat la 10 noiembrie 2016, la pagina: http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/earth_overshoot_day/
3. Lendman, S. (2015). Global Derivatives: \$1.5 Quadrillion Time Bomb, Global Research, August 24. Revista de Economie Mondială Vol.9 ■ Nr.1 ■ 2017
4. Levitt, T. (1983). The Globalization of Markets, Harvard Business Review, Vol. 61, No. 3, May-June Issue, p. 61.
5. Maverick, J. B. (2015). How big is the derivatives market? Investopedia. Accesat la 27 mai, 2015, la pagina: <http://www.investopedia.com/ask/answers/052715/how-big-derivatives-market.asp>
6. McLuhan, M. (1962). The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man, University of Toronto Press, Canada, p. 31.
7. Oxfarm International. (2016). Oxfam Briefing Paper – An Economy for the 1%, 18 January, p. 2
8. Scholte, J. A. (2007). Defining Globalization, CLM Economia, No. 10, p. 16.
9. Sheng, A. (2009). Global imbalances demand global fiscal system, East Asia Forum 2009. Accesat la 10 noiembrie 2015, la pagina: <http://www.eastasiaforum.org/2009/10/28/global-imbalances-demand-global-fiscal-system/>
9. Sirkin, H. et al. (2008). Globality: Competing with Everyone from Everywhere for Everything , Business Plus. Statista. (2015).

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN CIRCULAR CITIES AS CONSTITUENTS OF CIRCULAR WORLD ECONOMY

Marina KAIM⁷³, PhD Student
Zorina SISCAN⁷⁴, Prof., Dr. Hab.

Abstract: *The authors explore the development of the contemporary entrepreneurship in such a new form of cities as “circular city”. In doing so, they reveal various modes and approaches to the entrepreneurship. They also argue for the fact that the combination of a circular city with green and smart concepts, call forth the development of the sustainable entrepreneurship. Due to the development of the latter, the circular cities become the constituents of the future world economy. The authors combine analytical conceptual approach with international case studies in their research.*

Keywords: *circular economy, green economy, entrepreneurship, circular city, green city, smart city, circular business model, re-use, recycling, refurbishing*

JEL CLASSIFICATION: F0, Q0, Q5

1. Introduction

The purpose of the article is to explore and reveal the modes and forms of urban entrepreneurship development that allow the circular cities to become the constituents of future world economy.

Research methodology: for the given research we used analytical approach to circular cities and entrepreneurship, and a number of case studies worldwide in order to posit circular cities as the constituents of future world economy due to the sustainable entrepreneurship development.

Contemporary entrepreneurship develops in a new form which is claimed to be a “circular city” one. There does not exist a universal straightforward definition of a circular city, and it therefore requires analyzing the associated material and coming up with the vision on what it is. Based on Ellen Macarthur Foundation vision statement [1], a circular city embeds the principles of a circular economy across all its functions, establishing an urban system that is regenerative, accessible and abundant by design. Such cities aim to eliminate the concept of waste, keep assets at their highest value, and are enabled by digital technology. Ellen Macarthur Foundation also view a circular city as “... a socially, environmentally, and economically resilient city supported by circular economies...” [2]

Following the CityLoops, [3] “a circular city is one that promotes the transition from a linear to a circular economy in an integrated way across all its functions, in collaboration with citizens, businesses and the research community. It fosters business models and economic behavior which decouple resource use from economic activity by maintaining value and utility of for as long as possible, in order to close material loops and minimise harmful resource use and waste generation. Through this transition, cities seek to improve human wellbeing, reduce emissions, protect and enhance biodiversity, and promote social inclusion, in line with the Sustainable Development Goals.” Enel Group highlights that “...The concept of circular city emerged after (and, in some ways, stemmed from) that of smart city.” [4] Enlarging on the distinction between circular and smart cities, they posit that “the shift from smart cities to circular cities requires moving away from a point of view that is mainly focused on new technologies and their benefits, to one where

---

⁷³ Marina KAIM, Ph.D. Candidate, e-mail: mvkaim@yahoo.com

⁷⁴ Zorina SISCAN, e-mail: zorina_2005@yahoo.com

Academy of Economic Studies of Moldova, 59 Banulescu-Bodoni str., of. 711, MD-2005, Chisinau, Republic of Moldova

technology continues to play an important role but is integrated into a holistic vision with economic competitiveness, environmental sustainability and social inclusion goals.”

ICLEI, Local Governments for Sustainability, views a circular city as “a city that promotes the transition from a linear to a circular economy in an integrated way across all its functions in collaboration with citizens, businesses and the research community.” [5]. To that end, they highlight that, in practice, it deals with fostering business models and economic behavior which decouple resource use from economic activity by maintaining the value and utility of products, components, materials and nutrients for as long as possible in order to close material loops and minimize harmful resource use and waste generation. Their vision also underlines that through this transition, cities seek to improve human wellbeing, reduce emissions, protect and enhance biodiversity, and promote social justice, in line with the sustainable development goals.

Following the Collaborating Centre on Sustainable Consumption and Production (CSCP), [6] a circular city promotes the transition from a linear to a circular economy in an integrated and inclusive way by collaborating with municipalities, utility companies, citizens, businesses, and the research community to develop and test business models that decouple resource use from economic growth. Their vision also highlights that a circular city “improves human wellbeing, reduces emissions and pollution, protects our environment and enhances biodiversity, while leaving no one behind—in line with the bigger goals and strategies we want to achieve: the EU Green Deal and the Sustainable Development Goals (SDGs).” In our research, we also highlight the interlinkages between the circular economy and UN SDGs, particularly focusing on SDG 8 (Decent work and economic growth), SDG 11 (Sustainable cities and communities, highlighting on making cities inclusive, safe, resilient and sustainable), SDG 12 (responsible consumption and production), SDG 13 (Climate action), SDG 15 (Life on land) etc.

As our research shows, circular cities turn out to be the most perspective for contemporary entrepreneurship, in their combination/mix with green and smart elements/concepts. Such a combination, in our opinion, tends to be most fruitful and efficient for entrepreneurship development, contributing thereby to the development of a new form of entrepreneurship, i.e. sustainable entrepreneurship.

2. Circular cities success stories

Supporting the mode of combining green and smart elements in circular cities format, below a number of case studies based on this combination is provided.

#1: *CIRCULAR GLASGOW (series)*

Facing the question on the role cities can/ should play in accelerating their transition to circular economy, Glasgow Chamber of Commerce, in collaboration with the founding partners, Zero Waste Scotland, Circle Economy and Glasgow City Council, established *Circular Glasgow* via which a vision for Glasgow to become a leading circular city was set out. *Circular Glasgow* work with Glasgow businesses, backed up by the engagement with like-minded leaders in circular economy from the Netherlands, London and across the globe, its global reach currently exceeding 39 million. Going in line with the highlighted above collaboration/partnership/public private partnership pattern/element, *Circular Glasgow* work closely with business, academia and public sector, as well as identify and build on potential collaborative industry partners ready to share their lessons learnt, best practices, and organizations with potential to offer their funding and business support options/resources. Given its global (out)reach and activities implemented so far, including those that led to its unique citizen brand, innovation resources, and reputation on globally momentous problems, Glasgow has been chosen for hosting COP26, the United Nations Climate Change Conference (November 1-12, 2021).

The main ambition of Circular Glasgow, “in collaboration with Zero Waste Scotland, Glasgow City Council and Circle Economy, is to inspire businesses to adopt innovation, design

thinking and circular economy business models.”⁷⁵ Aiming to encourage Glasgow organizations to innovate through new circular design strategies, involves a program of activity aimed at SMEs to provide support, tools and expert knowledge, *Circle Glasgow* developed knowledge hub which offers Circle Assessment and City Insights on Circularity. Circle Glasgow also showcases the main circular accomplishments through the Circle Glasgow platform Stories rubric, the latter being designed by a company profile/ area of activity, i.e. Manufacturing, Skills Development, Construction, Low Carbon & Renewables, Food & Drink, Events, Creative Industries, Retail, Textiles & Fashion, Tourism & Hospitality, Education, and Research.

#1a: *Spruce Carpets*

Spruce Carpets (SC), a floor covering re-use and recycling social enterprise with charitable status, a reliable flooring supplier to the Scotland Excel framework, creates new products from carpet off-cuts, thereby minimizing the need for waste to otherwise go to landfill. Following a circular business model, Spruce Carpets ensures that less gets into the waste stream. The company works directly with other businesses, uses the donations of material from private-sector donors who recognize the environmental, social and financial benefits of offering their unwanted residual stocks. SC’s activities go in line with creating greener environment through, among others, (i) assisting in the direct diversion of saleable floor coverings by uplifting these materials from commercial donors, (ii) reclaiming, refurbishing and re-using carpet tiles by commercial on-selling and the sale of ‘end of roll’ carpets. The applied re-use strategies coupled with reducing the waste of viable material, SC contribute to reducing, in turn, energy consumption.

Following the circular algorithm, SC sends for recycling any re-used materials that are unsuitable for re-use. The implemented SC rug-making operation ensures that small off-cuts are put to good use. Those off-cuts that turn out to be too small for most rooms of carpet are bound on-site and sold in both company Glasgow showroom and at 15 supply outlets run by charity partners all over Scotland. [7] The latter practices applied limit waste and add value to carpet off-cuts giving them the second chance/life, thereby preventing them from ending up in landfill. By adopting a Circular Business Model, SC’s activity diverts over 100 tons of floor coverings from being sent to landfill annually. [7]

#1b: *CuanTec: Transforming shellfish waste into innovative packaging*

Cuan Tec (CT), an innovative Scottish biotech company, which uses the waste products of the shellfish industry changing the packaging industry, started its activity in 2017 with 3 people in a lab outside Glasgow, and now operates successfully in a team of 14 staff members in Glasgow and additional lab facility at the European Centre for Marine Biotechnology in Oban. CT partners with Sky Ocean Ventures, Scottish Enterprise, the Scottish Investment Bank, Waitrose & Partners. Versus the common/conventional packaging, the CT’s circular methods do not leave lasting damage or chemical traces for future generations to face with.

The applied technologies ensure extending the shelf life of fresh seafood, allowing fresh food to last longer, as well as save tons of greenhouse gas emissions due to the use of raw materials that would otherwise be incinerated. CT designed their methods to be a zero waste circular process using waste from another industry as their raw material and ensuring any by-products are repurposed. To that end, CT: (i) takes waste langoustine shells created from seafood processing to make a natural polymer - which can then be turned into a flexible film; (ii) extracts a natural compound (chitin) from the waste shells of the fishing industry and transforms it into a product that degrades back into its natural components; (iii) generates chitosan (antimicrobial properties) and mix it with other natural biopolymers to create the world’s first home-compostable food packaging, using chitosan’s antimicrobial properties to extend the shelf-life of food wrapped in it

---

⁷⁵ Alison McRae, Senior Director, Circular Glasgow

by 40%, i.e. preventing food waste; (iv) redesigned chitin extraction process so that the main by-product from extraction, a high protein ‘soup’, is formulated into a feed for salmon, i.e. getting back into nature vs. creating a waste stream. [8]. As a result of Cuan Tec’s activity, the product comes from nature and goes back to it, which is consistent with the circular and sustainable model.

#1c: *Mud Jeans*

Mud Jeans (MJ) company launched their Lease-a-jeans (or Product-as-a-service) model in 2013, in that way shifted to implementing circular economy practices in every area of its business model. MJ uses organic cotton (60-75% of their product), supplementing the rest using recycled cotton which minimizes the need for the water and energy needed to grow new cotton, and puts the goal for 2025 to get this up to 100%. Given the recycled denim is used, old jeans are given a new lease on life and are prevented from getting to landfill resulting in 20,000 pairs of jeans saved so far. [9] Due to the rethought business model, the applied Lease-a-jeans/or Product-as-a-service one allows to save on the cost of virgin textile materials, as well as benefit from carbon and landfill savings available through the reused and recycled denim material.

MJ managed to use laser to replace the conventional use of sandpaper and chemical potassium permanganate to create a worn effect on the jeans. This new technique, as a result, reduces the damage to the fabric, and eliminates dangerous manual labor and harmful chemicals use. The e-flow used by MJ leads to cutting down on water, chemicals and energy, achieving a lighter washing effect in some of the denim. As a result of replacing the conservative process by nano bubbles that consist of air, water and natural chemicals, the wanted effect is achieved with just 5% of the water, 10% of the chemicals and 40% of the electricity used, and the chemicals can be recycled after use. The water filtration system used by MJ operates on rainwater, with 95% of this water being recycled and 5% evaporating. In addition, to contribute to wider recyclability, MJ uses printed labels instead of leather patches and keep the use of synthetic materials under 4%, to achieve monomaterial structure. In the last 4 years MJ managed to avoid 1 million kilos of CO₂, save 533 million liters of water, and 20,000 jeans from landfill and incineration, and set up a goal to design the first jeans made from 100% post-consumer recycled cotton.

#1d: *King Size Recycling Ltd.: Environmentally Friendly Mattress Recycling*

King Size Recycling (KSR) is the only one family run bed and mattress recycling company in Scotland which manually deconstructs mattresses, with the aim to recycle 100% of the mattresses they receive, thereby supporting a full circular economy. Rethinking the resources, KSR recovers waste to ensure a fully circular product life cycle for mattresses that would otherwise be discarded. KSR close the loop by deconstructing waste into raw materials which can be utilized by other industries.

The process applied by KSR meets the principles of a full circular economy, i.e. involves hand stripping the mattress, layer by layer, and separating the materials which they bale and distribute into other industries who re-manufacture by the following processes: (i) mattress foam is chipped and made into underlay and insulation; (ii) polyester, shoddy, wool, and other insulators are sent to be needled, which is a cleaning process, and made into new rolls which can be used for stuffing, padding or flooring underlay; (iii) wood is chipped for kitchen units, worktops, laminate flooring etc.; (iv) springs are scrap metal and the outer skins of a mattress can be shredded and used for biofuel, solid recovered fuel.

#2: *Nordic Innovation Programs/ Projects*

Countries in the Nordic region have a strong reputation for sustainability: Denmark, Sweden, and Finland take up the top three spots of the Sustainable Development Goals Index (SDG-Index), followed by Norway (ranked 8) and Iceland (ranked 14). Nordic Innovation, an organization under the Nordic Council of Ministers, aims to make the Nordics a pioneering region for sustainable

growth and works to promote entrepreneurship, innovation and competitiveness in Nordic businesses, supporting programs and projects that contribute to fulfilling the goals of the Cooperation Program for Innovation and Business 2018-2021 and the eight initiatives DKK 250 million to a Greener Post-COVID-19 Business Sector 2021-2024.[10] Nordic Innovation contributes to the circular transition in the Nordics by bringing together Nordic companies, public authorities, industries, NGOs and other stakeholders.

Nordic Sustainable Business Transformation is one of three most the main three comprehensive programs developed by the Nordic Innovation as their main priorities for the period 2018-2021. Through *Nordic Sustainable Business Transformation (NSBT)* program, Nordic Innovation supports new ecosystems, piloting of new circular economy solutions, and works to increase competence and improve circularity in cities and regions through Nordic projects. The focus is on strong link between circular economy, entrepreneurship, innovation, and competitiveness. Among the circular projects now in progress through the Nordic Sustainable Business Transformation program, are LOOP Ventures, Circular Business Models in the Nordic Manufacturing Industry, and Nordic Circular Hotspot.

LOOP Ventures project stimulates the uptake of new circular business ideas by organizing collaborative pilots. To that end, larger companies are matched with start-ups in order to test, pilot, and scale-up a new circular business idea in 8 to 12 weeks. The LOOP Ventures project is based on collaboration with Avanto Ventures and Sitra. A new edition of the LOOP Ventures project is ongoing, adding new partners from Denmark, Norway and Sweden who assist companies explore appropriate circular solutions and help to pilot them. Within the LOOP Ventures project, *Reima*, a clothing company for children, developed a circular ‘product-as-a-service’ model. By subscribing to the service, parents receive a box with children clothing for every season and, once no longer in use, the clothes can be returned to Reima for reuse, recycling or remanufacturing.

Nordic Circular Hotspot is a web-based platform, which helps to provide broad access to the Nordic circular ecosystem that Nordic Innovation is developing with its stakeholders and partners. Governments, businesses, as well as knowledge institutes are invited to connect and share information. The platform also helps to identify the needs and opportunities for circular projects in the Nordics. A map of the Nordic region placed at the platform which illustrates the locations of organisations, individuals and initiatives working on the circular economy, enables the stakeholders to connect with like-minded organisations. The platform uses a collaboration with Circular Norway, Lifestyle & Design Cluster, RI.SE , and Cradlenet .

Among the main lessons learnt of the *Nordic Sustainable Business Transformation (NSBT)* program so far the following ones are highlighted:

- Businesses are interested in understanding the economic rationale of the circular economy, at the same time being sometimes hesitant to apply circular changes, especially large ones as changing a production model affects a company cash flow. The project demonstrated that supporting businesses in circular transition, it is important to explain what economic impacts are to be expected and to provide tangible examples of successful businesses, showcasing the way of achieving efficiency, new revenue streams or productivity gains.
- Sharing experiences and lessons learnt are to be actively promoted and “pushed” via concrete examples. Nordic Innovation has concluded that creating networks and encourage cooperation requires active support by a facilitator. Companies get more chances to be involved and get lessons learnt from each other, as well as to gain larger impact via successfully implementing more significant projects with strong facilitation.
- Collaboration with different experts to help a company in its efforts towards circular transition is crucial. The project showed that it is not obligatory to get all the expertise needed within your own organization or company, as establishing collaborations with other experts is a great tool which works. Some of success stories linking to Sitra providing

knowledge on circular experiments to the LOOP Ventures pilot project, and Avanto Ventures on venture development.

#2: *IKEA circular projects/initiatives: Resale Hub Concept for Secondhand Furniture*

As part of the Swedish home furnishing retail giant’s goal to go fully circular by 2030, IKEA has launched its secondhand furniture program around the world. IKEA, which positions itself as the one whose goal is to become a “climate positive” company, aims to become a completely circular business within the next 10 years. Its secondhand furniture program is based on IKEA’s buy-back and resale scheme to divert its fast furniture waste from going to landfills, and applies its sustainable Circular Hub concept. The initiative, even though with pandemic-related delays was launched in May 2021, is now available in a number of markets, including in the U.K. and Europe, South Korea and Japan, and is due to launch in 26 other countries where IKEA operates its business activities.

The involved stores have separate Circular Hub areas where IKEA customers can buy secondhand items at discounted prices, as well as return old IKEA items in exchange for vouchers to spend in stores. In addition to Resale Circular Hubs within the stores, IKEA also can sell second-hand products via the online marketplace through its new partnership with Gumtree. IKEA introduced its buy-back and resale scheme following on a number of successful trials/pilots, including its first-ever secondhand concept applied in Eskilstuna, Stockholm region in Sweden (Re Tuna Recycling Mall) in 2020, followed by other places, e.g. Sydney, Lisbon, Edinburgh and Glasgow.

In order to extend its furniture lifespan, and to contribute to reducing greenhouse emissions and waste, the company thought through its rental services. About 71% of the waste has been recycled within IKEA stores operated by its parent company Inka Group, thereby giving a second life to about 7 million products due to refurbishing. [11] Through its new concept stores, IKEA moves towards its goal to inspire more people to live a more sustainable life, and works to have a positive social impact, striving to use more renewable and recycled materials, eliminate waste in its operations, and change the way of designing its products and services to prolong the products life. It goes in line with the company sustainability activities aimed at having all its products designed on the basis of circular principles and from renewable and recycled materials within 10 years, at the same time making it easier for customers to extend the life of their furniture and products.

#3: *ReTuna Recycling Mall*

ReTuna in Eskilstuna, Sweden, presents the world’s first recycling shopping mall, where only the items that have been used before are sold and turned into an international success story. ReTuna managed to reach 11.7 million Swedish kronas (SEK) in sales for pre-owned products in 2018. [12] It also led to generating 50 new jobs in Eskilstuna, the city facing high unemployment rates and young people drain. The ReTuna case study can be viewed as an illustrative example of the city of Eskilstuna acting as a circular catalyst. The ReTuna recycling mall initiated by the local government, the municipality of Eskilstuna, and implemented by its publicly-owned subsidiary Eskilstuna Energi och Miljö (EEM) put in life the efforts that contributed to creating a local circular ecosystem that allows product life extension for consumer goods and textiles.

ReTuna successfully attracted businesses and consumers, enabling the latter to do all their circular shopping in one place, and to be exposed to a diverse range of products, such as sportswear, furniture, fashion items, and toys vs. traditional second-hand shops. It makes sustainable shopping much easier and less time-consuming. Considering the importance of aesthetics, avoiding the flea market image, and a café lead to enhancing the sustainable customer’s shopping experience.

ReTuna proved to be successful in developing a self-sustaining system at local level. Both the goods sold in the stores and ReTuna staff members of ReTuna are sourced within the region. Being located next to Eskilstuna’s recycling center, allows to perform at the center the initial selection of what is usable and what is not by the staff from AMA (the resource unit of the municipality for Activity, Motivation and Work), and to further transport the goods to the mall to be sorted out and distributed to proper shops by the mall’s staff members. The received products match the stores enabling the supply and demand balance, as a result of the retailers’ own business plans development and establishing their shops’ offer, brand and profile. A number of shops have at their disposal a workshop corner used for renovating and/ or upgrading the used items before sale.

As all circular city success stories, ReTuna is based on collaboration/ partnership mode/model/approach. It owes its initial investments to the local government of Eskilstuna who bought the building and made it financially attractive for retailers using a 50% discount on the rent during the first two years, followed by 30% in the third year. Having proved successful, ReTuna rent for retailers operates without subsidies starting from 2018. [12] Along with the financial support, the municipal

In addition to the financial support, the municipal possession facilitates the transport and management of waste, while the publicly-owned EEM runs competitive operations in the energy and environmental area that deliver optimal benefits to customers and residents with minimal environmental impact. Within EEM five business areas, ReTuna is part of the ‘Recycling’ one. In this way, ReTuna is acknowledged as a waste company that is legally licenced to collect and transport waste. ReTuna, in turn, provides the municipality with a means to educate the citizens about waste prevention and circular economy, offering the support and guiding the citizens coming to the Eskilstuna recycling center to discard products that can get a second life, helping them with the information on how to better decide on products’ “status”, i.e. to judge responsibly whether certain products have enough value to be re-used, repaired, or recycled, ending up in proper containers available at the Eskilstuna recycling center. In addition, ReTuna organizes different events, workshops, lectures etc. and other awareness raising activities at the mall focusing on sustainability.

Among the lessons learnt, the following below are worth mentioning and should be considered for other similar programs/ projects:

- It is important to keep in mind that the shopping environment and the aesthetics of pre-owned products matter and influence the consumers’ behavior and actions
- Branding secondary products and putting efforts in how the store and its products look is of importance
- There is a need for educating citizens on the value of waste materials and products.
- A city government plays a crucial role in the initiation and facilitation of circular initiatives.
- ReTuna demonstrates how re-using, repairing and upcycling of discarded items can be effectively organized and facilitated to attract consumers at a local level and simultaneously stimulate local business development and generate new jobs.

3. Conclusion

The applied analytical approach to circular cities and entrepreneurship, and examined case studies, contributed to our argument for circular cities to become the constituents of future world economy due to the sustainable entrepreneurship development. The research also demonstrated that circular cities are characterized by the following:

- They have common elements with of green and smart, and combining them, are tailored to sustainability;
- Circular cities can be also smart and use green policy, technologies, approaches (e.g. RRRs etc.);

- They follow the pattern/ mechanism which unites green, smart, circular, sustainable cities via common platforms/ projects, or programs;
- All circular cities rely on collaborations/partnerships (e.g. PPP), innovation (research, technologies, think tanks etc.), and social welfare.

References

1. Circular Berlin: <https://circular.berlin/circular-cities-of-the-21st-century-how-are-they-defined-and-where-is-best-practice/>
2. Ellen MacArthur Foundation. Cities in the Circular Economy: An Initial Exploration. 2017. Available online: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/publications/cities-in-the-circular-economy-an-initial-exploration>
3. <https://circular.berlin/circular-cities-of-the-21st-century-how-are-they-defined-and-where-is-best-practice/>
4. Circular cities of tomorrow 3rd edition, October 2020 <https://www.enel.com/content/dam/enel-com/documenti/media/paper-circular-cities-2020.pdf>
5. <https://thecityfix.com/blog/5-ways-to-achieve-circular-development-at-the-local-level/>
6. <https://www.scp-centre.org/circular-cities/>
7. <https://www.circularglasgow.com/story/spruce-carpets/>
8. <https://www.circularglasgow.com/story/cuantec/>
9. <https://www.circularglasgow.com/story/mud-jeans/>
10. <https://www.nordicinnovation.org/programs/>
11. <https://www.greenqueen.com.hk/fully-circular-by-2030-ikea-launches-resale-hub-concept-for-secondhand-furniture/>
12. <https://www.circularcityfundingguide.eu/case-studies/retuna-the-worlds-first-recycling-mall/>

SESSION IV:
**CARPE SCIENTIAM: THE EVOLUTION OF SOCIAL
AND HUMAN SCIENCES IN THE KNOWLEDGE
ECONOMY**

DOI: <https://doi.org/10.53486/9789975155649.29>

CZU: 005.952(498)

HUMAN RESOURCES MANAGEMENT - LABOR CRISIS

Raluca Georgiana LADARU⁷⁶, Associate Professor, PhD.

Sorin BURLACU⁷⁷, Lecturer, PhD.

Corneliu GUTU⁷⁸, Associate Professor, PhD.

Svetlana Platagea GOMBOS⁷⁹, PhD Student

Abstract: *The labor force is important in terms of the results obtained in the national economy. In general terms, labor, according to the theories of some economists, is a major factor in production. Along with the capital and financial-material resources, the work comes to complete, from a factorial point of view, the conditions for obtaining the best possible production. The labor force must be interpreted as part of the employed population, which operates on the basis of an employment contract. In the concrete situation of Romania, the number of employees is completed with the number of unemployed who together constitute the employed population in Romania. As a rule, the labor force must be recruited from the unemployed population, the population that is made up of the unemployed or is the active population, without fulfilling the conditions to pass into the category of the employed population. In this context, the territorial employment offices pursue persons registered as unemployed, who are thus considered or as a jobseeker. Labor market rigidity is becoming an increasingly important issue in the wake of the shocks associated with economic crises. The labor market has faced major changes in the context of the economic transition process, manifested by the reduction of the active and employed population, maintaining the unemployment rate at constant values. The labor market is generally affected by the limited capacity to create new jobs. This paper involved identifying issues related to the labor crisis, both globally and in Romania.*

Key words: *human resources, labor force, management, migration*

JEL CLASSIFICATION: F66; O15

1. Introduction

The labor market in general and employment are going through a crisis situation, the developments of the last decade have not led to a transformation of the economy (Wonka, 2010). As a special market, the labor market trades a special commodity, the human labor force, that the most important side of the human factor (Burlacu et al., 2019). This commodity is inextricably linked to man, which involves considering the demo-economic and psycho-social determinations of the commodity labor force (Radulescu et al., 2021). Also, the sale-purchase of labor is done for a certain period that partially targets the human factor, respectively only the work capacity of man, the buyer having the work submitted by the seller of this commodity (Burlacu et al., 2021).

Labor markets in the European Union have undergone significant changes over the last decade, with differences from country to country (Anghel, 2020). The main elements that can be mentioned about these developments are: large variations between countries in terms of unemployment rate, rising activity rates, higher unemployment rates for women than men, a high

⁷⁶ Bucharest University of Economic Studies, Romania

⁷⁷ Email: sburlacu@amp.ase.ro, Bucharest University of Economic Studies, Romania

⁷⁸ Academy of Economic Studies of Moldova (University)

⁷⁹ Bucharest University of Economic Studies, Romania

level of youth unemployment (under 25 years) and long-term unemployment, low rates of participation in the labor force of people over 50 years (Balu et al., 2021).

In a dynamic and flexible labor market, the workforce is able to change jobs relatively quickly, thus stimulating the creation of more productive jobs and the disappearance of the least productive (Profiroiu et al., 2019).

The dynamism of the labor market contributes to the increase of employment rates, while the barriers to formal employment move employees to less productive informal sectors or even inactivity (Anghel, 2020). The study of the labor market is important, because its proper functioning is vital for the competitiveness of the economy, both now and in the future (Alpopi et al., 2018).

The contribution of human resources to economic competitiveness is determined by the size of the labor supply, its qualification and the flexibility of the labor market (Bran et al., 2018).

Through the characteristics and complexity of the activities in which the labor force plays a major role, the economy in general and the economies of the different sectors in particular, contribute decisively to the development of products, goods, services and works (Profiroiu et al., 2020). Closely related to market demand, products, goods, services and labor, directly reflect the capacity of the productive potential of the workforce which, in turn, is determined by the skills, knowledge, abilities and skills offered by education and training (Costache et al., 2015). Physical and intellectual skills are improved to a point of theoretical training and practical training completed later. The processes that contribute to this involve first a quantitative side and, secondly, a qualitative side, closely linked to the technical, economic, social and environmental conditions in which it develops (Negescu Oancea, et al., 2020).

2. Labor migration

The labor market is one of the components of the system of interdependent markets that characterizes any developed economy (Bar, 2010). Through its content, functions and structures, the labor market particularizes the economic and social relations generated by the confrontation of the demand and supply of available labor resources, in correlation with the factors that determine them and the consequences they cause, with the level and oscillations of wages. the degree of economic and social development (Sarbu et al., 2021).

The demand for work represents the amount of work that employers are willing to acquire at different levels of salary, in order to carry out their activity in any field within the national economy, expressed by the number of jobs offered by them (Hili, 2016).

The main cause of labor fluctuation is economic growth. But this cause is combined with the lack of concern of many companies for the motivation, retention and satisfaction of employees (Donangelo, 2014). A matter of great importance and sensitivity is that of the policy of various companies that when they have financial problems, the first thing they do is reduce staff, neglecting a record, namely that it is the one who brings profit (Nastase et al., 2020).

The second essential component of the functioning mechanism of the labor market is the labor supply. This represents the amount of work that the active population, available for work, wants to perform at different levels of wages, expressed through the demand for jobs (Profiroiu et al., 2020).

In this context, the rigid nature of the labor force is a problem in most market economies. There are people all over the world who cannot be hired because there are a surplus of specialists in certain fields, while many organizations do not find qualified staff to work in other fields of activity (Radulescu et al., 2020). Another reason that determines work in another country is given by the imbalance between income and professional skills that a person has (Orzan et al., 2020).

Romania also falls into this category, here the possibilities to find an acceptable job being quite limited. The solution being employment abroad, convenient from a material point of view

but less from a sentimental point of view. It is estimated that approximately 14% of Romanian households have members who have gone abroad.

The related cost is increasing, being only partially offset by the potential economic and social benefits:

- emigration causes a total loss, the complementary benefits being difficult to estimate, it manifests itself with a certain time lag or does not appear at all
- labor migration can be considered a partial and temporary export, associated with relatively more certain potential benefits.

According to the literature, external migration is a socio-demographic phenomenon with strong economic conditioning (Kurmanov et al., 2017). Within certain limits, external migration can function as a valve through which certain social frustrations are relaxed, such as dissatisfaction with low incomes, poorly paid jobs, lack of real possibilities for professional capital and social affirmation.

Until the moment of Romania's accession to the EU, when the Romanian economy was certified as having the status of a functional market economy, external migration acted in the sense of adjusting the demand and supply of labor (Bodislav et al., 2020). Following effective EU accession, external migration has contributed to foreign exchange growth and the external deficit deficit.

3. Discrimination in the workplace

Equal opportunity in the labor market, concept and principle underlying the regulation of labor relations in the EU, taken over or existing pre-accession in the Member States (Anghelache, 2017). Generic equal opportunity on the labor market refers to non-discriminatory access to the choice of a profession, employment and promotion to any vacancy or job, at any level of professional hierarchy, information and professional counseling, qualification, improvement, life-long learning; the possibility of professional development, working conditions that respect the norms of health and safety at work according to the regulations in force, equal pay for equal work; access to extra-salary benefits or social protection measures (Bran et al., 2020).

Everyday reality has shown that these desideratums are often violated, for reasons related to different furniture (Van Houtven, 2013). Most cases of violation of these principles are forms of classical discrimination (gender, age, geographical area, religion, etc.). To a lesser extent and, in part, more recently, there are other forms of relationships at work, which violate the principles of equal opportunities. These are related to what defines mobbing and bullying, which are special forms of discrimination, do not derive from the classic ones and especially have particular forms of manifestation (Bodislav et al., 2020).

Therefore, classical discrimination refers to unequal or unfair treatment, compared to that applied to other colleagues or groups, due to differences in gender, ethnicity, age, country of origin, etc. Specific to discrimination is that what is imputed is not addressed to the person who becomes the target of discrimination, but to the specifics of the group to which he belongs (Faggianelli et al., 2018). Discrimination can be direct or indirect, positive or negative (Carra et al., 2018). The target group is represented by individuals defined by belonging to a group in the mentioned sense. The duration is permanent by approach, but situations of discrimination can also be sporadic so that they are not necessarily associated with practices at the company level (Anghelache, 2018).

4. Lack of employment worldwide

Numerous studies have been conducted on labor shortages, focusing on both their causes and effects. According to a study conducted by Manpower worldwide, 75% of US employees are looking for a job, in the sense that they are active in the market: they want to leave, find out what value they have in the market, or confirm that they are fine at their current job (Neumark, 2020). At the same time, this study also highlights the contrast between American and Romanian employees. Americans attach great importance to information and the study of the labor market, while most Romanians tend

to change jobs just because they imagine that elsewhere they will be better off, but we don't really know if that's the case or we don't know if that's really what they want.

The data from the survey show that, in the second quarter of 2019, 240 million people were employed in the EU, 15 million more than the lowest level reached during the peak of the crisis.

At the same time, there was a steady increase in the employment rate of women in 2019. It reached 66.5%, compared to 65.4% in the previous year. The results show that the employment rate for women has increased quite significantly in all Member States except Denmark.

It varies between 79.7% in Sweden and 48.2% in Greece, and in Spain, Malta, Croatia and Italy there are also low rates (below 60%).

Although the employment rate of women has improved, they are less represented in the labor market compared to men. Romania is next to Italy and Greece in critical situations, while Malta still faces the largest gender gap in employment, which has seen a marked improvement.

Although in Latvia, Hungary and Croatia the employment rate has increased for both sexes, there has been an increase of about one percentage point in the employment rate of women. The countries with the best performance in terms of gender differences in employment are represented by the countries: Latvia, Lithuania, Finland and Sweden.

With regard to the lack of qualified staff, many states have introduced measures to reduce the number of school leavers, from language policies for students with other mother tongues to guidance in education and careers in schools or measures to support people who leave education and training units early in order to re-enter these systems (Maestas, 2016). For example, a project called Your Class has been adopted in Bulgaria, which funds additional pedagogical support to overcome educational barriers or extracurricular activities to increase students' motivation. Sweden also financially supports education systems, depending on the socio-economic environment of students, in order to prevent early school leaving and to promote a balanced social stability (Androniceanu et al., 2017).

Many states have adopted measures to promote the development of digital skills (Androniceanu & Burlacu, 2017). A project funded by the European Union, Education for Tomorrow, has been set up in Bulgaria to help open up education and training to digital technologies and to introduce innovative but at the same time modern teaching models, as well as to increase the motivation of to learn and overcome obstacles in terms of learning content (Stoica & Burlacu, 2017).

4.1 Lack of labor force in Romania

The aging population, the lack of qualified personnel and the excessive migration in Europe, have brought the Romanian employers in the situation of putting the development of the business on hold or of closing the business due to the labor deficit.

According to specialized studies, Romania is ranked 2nd in the world, after Japan, in terms of lack of qualified staff. Employers in the labor market have difficulty finding the employees they need, even if they are willing to offer meal vouchers, accommodation, insured transport and last but not least the salaries that employees demand (Iacob, 2020).

According to EUROSTAT, a quarter of Romanian employees do not have a good financial situation, and the poverty rate remained at a relatively constant level after Romania's accession to the European Union. Currently, external migration of the active labor force is a socio-demographic risk. In the absence of concrete measures to reduce the flow of migration, this phenomenon will have socio-economic and demographic consequences in the medium and long term. The lack of satisfactory wages, unfavorable working conditions have significantly contributed to the decision of young people to migrate to other more economically developed countries, which offer both financial and professional satisfaction more than in the country of origin.

The graph below shows the employment in Romania, from 2004 to 2019, comprising the age category 20-64 years, according to EUROSTAT.

Following the analysis, it was observed that employment had an approximately continuous share, between 2004-2016 between 60%-70%, and in 2016-2019 there was a slight increase in employment.

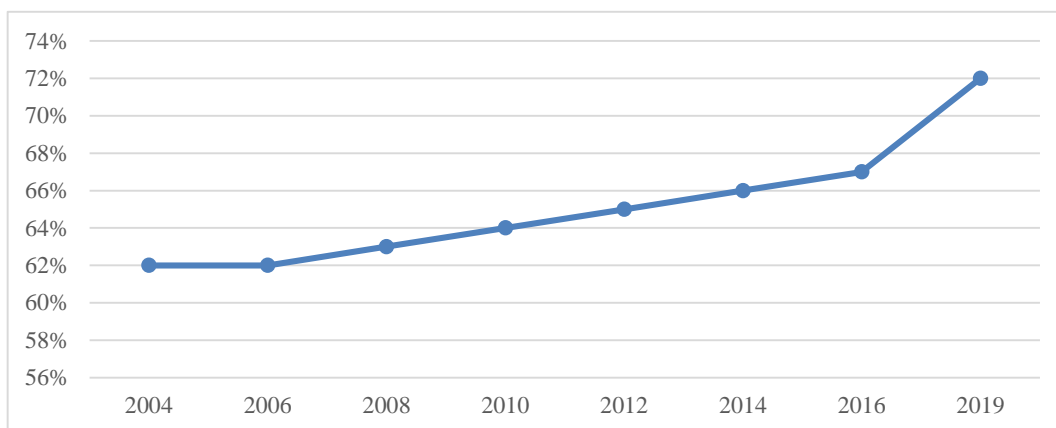

Figure 1. Employment in Romania (women, men, young people and elderly people)

Source: EUROSTAT

5. Statistical analysis of external migration in the period 2008-2019

In the first year after Romania's accession to the European Union, the peak of departures abroad was registered, 544 074 people (an emigration rate of 25.7 %) chose to emigrate temporarily to countries such as Italy and Spain.

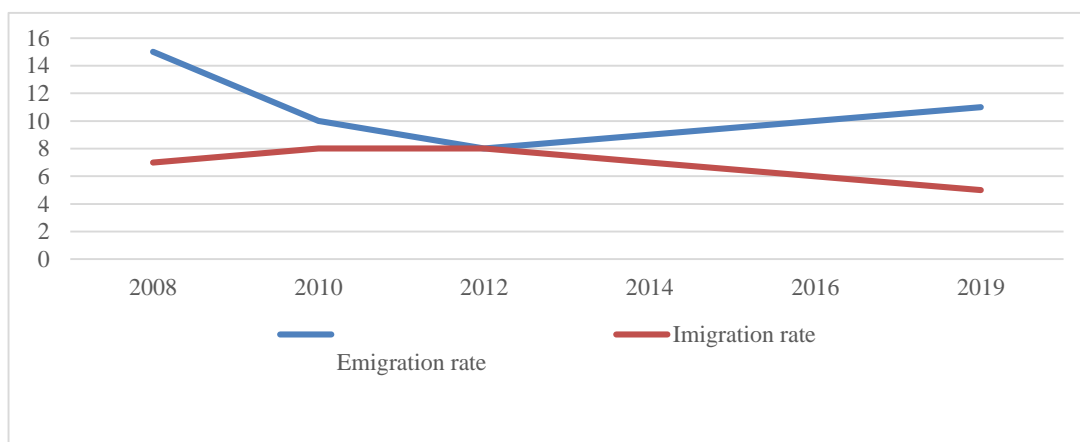

Figure 2. The evolution of the emigration and immigration rate in Romania

Sursa: TEMPO INS

As can be seen from Figure 2, since 2008 there has been a downward trend of temporary emigrants, in 2012 the lowest migration balance was recorded, the difference between emigrants and immigrants being only 2920 people. Then, since 2014, there has been a steady increase in those leaving the country.

In 2019, the number of temporary emigrants is at the highest level registered after 2009, although the average net monthly nominal salary in Romania has registered a constant increase in recent years.

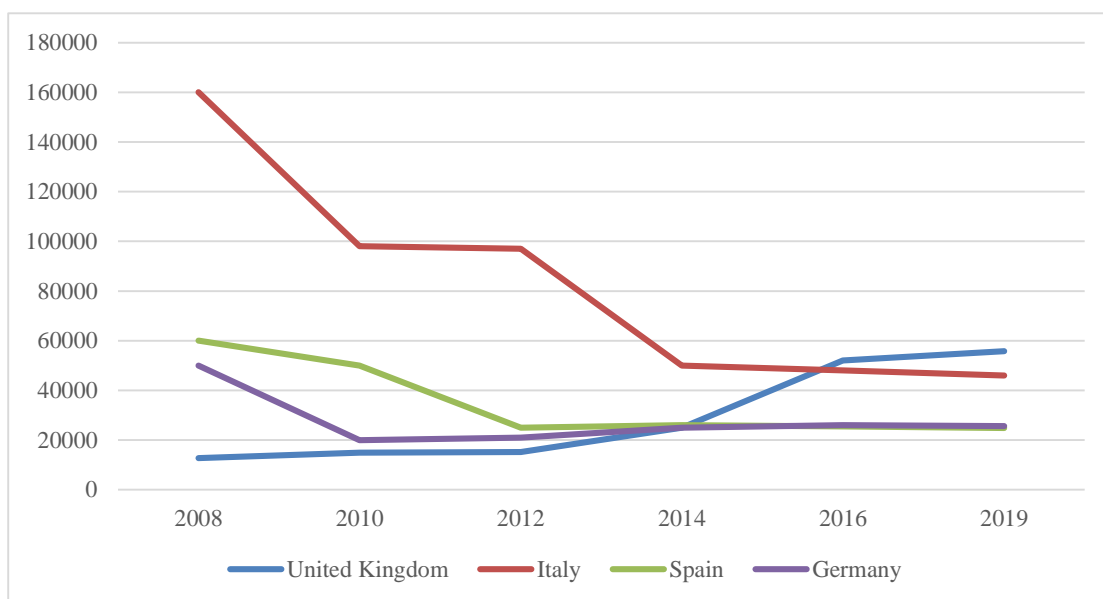

Figure 3. The evolution of the number of people in Romania who have changed their usual residence abroad
Source: INSSE

In the case of permanent emigrants, there has been a substantial increase over the years since joining the European Union. For example, in 2017, the number of permanent emigrants was 23,156 people, compared to 2007 when their number was 8,830 people.

The share of emigrants aged 20-29 decreased by approximately 63% in 2017 compared to 2007. In the case of the age group aged 30-39, the share in 2017 compared to 2007 decreased by approximately 64%.

6. Conclusion

In conclusion, the labor market has a degree of instability, and the dynamics of the labor force depend on the pace of economic development. An economic explosion would generate at least one new phenomenon, especially in Romania, namely, the possibility to choose. The labor market is still far from generous. Given that there are very few alternatives, there is no question of choosing - implicitly a job. The labor market is related to other markets, on the one hand it receives signals from the market for goods and services, capital, etc., and is influenced by their movement and functioning. Man is more than a commodity, so the labor market has a special place in economic theory and practice, being a derivative market and the most regulated. The labor market behaves like any other market, but it also has its own characteristics, determined by the human factor of the objective with which it operates and by that of the services generated by it. The formation and functioning of the labor market is an important component of the process of transition to a market economy.

Labor resources are an important element of economic potential, an element that has a wide use in socio-economic calculations and analyzes, to substantiate the various decisions taken at macroeconomic and microeconomic level. Information on labor resources must highlight: the size of labor resources and its components; the size of the employed and active population; the size of labor reserves; the structure of labor resources (by sex, age, urban and rural environment, in territorial profile, etc.); the degree of training of labor resources; degree of occupancy; distribution of the employed and active population by branches of activity; working time and the degree of its use in branches directly producing goods (industry, transport, construction, etc.); number of unemployed and unemployment rate.

References:

2. Alpopi, C.; Burlacu, S.; Iovițu, M.. (2018) Procesul de globalizare și politicile ecologice. In: *Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii*. Vol.2, 28-29 septembrie 2018, Chișinău, Republica Moldova: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2018, pp. 317-324. ISBN 978-9975-75-931-1.
3. Androniceanu, A., & Burlacu, S. (2017). INTEGRATION OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN UNIVERSITIES AND STUDENTS' PERCEPTION THEREOF. In *The International Scientific Conference eLearning and Software for Education* (Vol. 2, p. 26). "Carol I" National Defence University.
4. Androniceanu, A., Burlacu, S., Drăgulănescu, I. V., & Nicolae, E. E. (2017, May). New trends of businesses digitalization in Romania and the behaviour young consumers. In *BASIQ International Conference: New Trends in Sustainable Business and Consumption*, Graz (Vol. 31, pp. 27-35).
5. Anghel, M.G., Grigorescu, D.L., Dumbravă, Ș.G. (2020). *Model for analyzing the correlation between the labor force and the Gross Domestic Product in Romania*. Romanian Statistical Review, Supplement, 4, 52-67
6. Anghel, M.G., Radu, I. (2020). *The study of the evolution of the demand and supply of vacancies in the labor market in Romania*. Romanian Statistical Review, Supplement, 3, 87-98
7. Anghelache, C., Anghel, M.G. (2017). *Analysis of population development - labour resources of member states of the European Union*. Management&Gouvernance, 17, January--June 2017, 95-110
8. Anghelache, C., Avram, D., Burea, D., Petre, A. (2018). *Analysis of the Natural Movement of Population and Labor Force Development*. Romanian Statistical Review, Supplement, 2, 115-123
9. Balu, F. O., Radulescu, C. V., Bodislav, D. A., Gole, I., Buzoianu, O. C. A., Burlacu, S., & Balu, P. E. (2021). COST MODELING AND COMPUTATION IN THE HEALTHCARE INDUSTRY. CASE STUDY ON A SWISS MEDICAL CARE ORGANIZATION. *Economic Computation & Economic Cybernetics Studies & Research*, 55(1). DOI: 10.24818/18423264/55.1.21.05
10. Bar, M., Leukhina, O. (2010). *Demographic Transition and Industrial Revolution: A Macroeconomic Investigation*. Review of Economic Dynamics, 13 (2), 424-451
11. Bodislav, D. A., Buzoianu, O. A. C., Burlacu, S., & Rădulescu, C. V. (2020). Analysis of companies in Romania from the perspective of risk perception and the management needs thereof. *Economic Convergence in European Union*, 341.
12. Bodislav, D.A., Radulescu, C.V., Bran, F. and Burlacu, S., (2020) Public Policy in the Areas of Environment and Energy. 6th BASIQ International Conference on New Trends in Sustainable Business and Consumption. Messina, Italy, 4-6 June 2020. Bucharest: ASE, pp. 228-235
13. Bran, F., Rădulescu, C. V., Bodislav, D. A., & Burlacu, S. (2020). Environmental risks in the context of globalization. *Economic Convergence in European Union*, 350.
14. Bran, F., Alpopi, C., & Burlacu, S. (2018). Territorial Development-Disparities between the Developed and the least Developed Areas of Romania. *LUMEN Proceedings*, 6(1), 146-155.
15. Burlacu, S., Alpopi, C., Mitrită, M., & Popescu, M. L. (2019). Sustainable e-Governance and Human Resource Development. *European Journal of Sustainable Development*, 8(5), 16.
16. Carra, C., Burlacu, S., & Faggianelli, D. (2018). Violence within the Organizations of Health and Medico-social Sector. a Comparative Analysis of France and Romania. *Economics, Management and Financial Markets*, 13(3), 185-202.
17. Costache, G., Marinas, C. V., Igrat, R., & Burlacu, S. (2015). Internship in the HR Department—Organizational and Individual Perspectives. In *Proceedings of the International Management Conference* (Vol. 9, No. 1, pp. 359-370). Bucharest, Romania.
18. Donangelo, A. (2014). *Labor mobility: implications for asset pricing*. Journal of Finance, 68 (3), 1321-1346
19. Faggianelli, D., Burlacu, S., & Carra, C. (2018). VICTIMIZATION OF HEALTH PROFESSIONALS IN BUCHAREST SERVICE RELATIONS AND SOCIAL WORK RELATIONSHIPS. *Administratie si Management Public*, (30), 109-126.
20. Hili, A., Lahmandi-Ayed, R., Lasram, H. (2016). *Differentiation, labor market and globalization*. The Journal of International Trade & Economic Development, 25 (6), 809-833
21. Iacob, S.V., Măhărea, E. (2020). *Model for analyzing the evolution of employment and unemployment in Romania*. Romanian Statistical Review, Supplement, 4, 203- 221
22. Kurmanov, N. et al., (2017). *Labour Migration and Remittances: Strategy for Survival or Development?* International Journal of Economics and Financial 7 (1), 334-339
23. Maestas, N., Mullen, K., Powell, D. (2016). *The effect of population aging on economic growth, the labor force and productivity*. National Bureau of Economic Research, Cambridge, Working Paper no. 22452
24. Năstase, M., Roja, A., Burlacu, S., Coroban, L., Matis, C., Cristescu, I., & Cristache, N. (2020). Perspectives Regarding the Organizational Culture within the Romanian Textile Industry. *Industria Textila*, 71(1), 73-80.

25. Negescu, M D; Burlacu, S; Mitriță, M; Buzoianu, O C A. Managerial Analysis of Factoring at the International Level *Challenges of the Contemporary Society*. Proceedings; Cluj-Napoca Vol. 13, Iss. 1, : 99-102. Cluj-Napoca: Babes Bolyai University. (2020)
26. Neumark, D., Yen, M. (2020). *Relative Sizes of Age Cohorts and Labor Force Participation of Older Workers*. *Demography*, 57, 1-31
27. Orzan, M. C., Burlacu, S., Florescu, M. S., Orzan, O. A., & Macovei, O. I. (2020). The effects of online marketing on financial performance in the textile industry. *Industria Textila*, 71(3), 288-293.
28. Profiroiu, A., Burlacu, S., & Sabie, O. (2019). REFORM OF THE PENSION SYSTEM IN ROMANIA. *Calitatea*, 20(S2), 521-524.
29. Profiroiu, C. M., Bodislav, D. A., Burlacu, S., & Rădulescu, C. V. (2020). Challenges of Sustainable Urban Development in the Context of Population Growth. *European Journal of Sustainable Development*, 9(3), 51-51.
30. Profiroiu, M. C., Radulescu, C. V., Burlacu, S., & Guțu, C. (2020). Changes and trends in the development of the world economy. *In Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii* (pp. 324-330).
31. Rădulescu, C. V., Burlacu, S., Bodislav, D. A., & Bran, F. (2020). Entrepreneurial Education in the Context of the Imperative Development of Sustainable Business. *European Journal of Sustainable Development*, 9(4), 93-93.
32. Radulescu, C.V.; Ladaru, G.-R.; Burlacu, S.; Constantin, F.; Ioanăș, C.; Petre, I.L. (2021) Impact of the COVID-19 Pandemic on the Romanian Labor Market. *Sustainability* 2021, 13, 271. <https://doi.org/10.3390/su13010271>
33. Sarbu, R., Alpopi, C., Burlacu, S., & Diaconu, S. (2021). Sustainable urban development in the context of globalization and the health crisis caused by the covid-19 pandemic. *Les Ulis: EDP Sciences*. doi: 10.1051/shsconf/20219201043
34. Stoica, M. M., & Burlacu, S. (2017) CONCEPTS AND TRENDS ON E-LEARNING IN ROMANIA. *The International Journal Of Engineering And Science (IJES)*, 6(3), 100-105, ISSN (e): 2319 – 1813 ISSN (p): 2319 – 1805
35. Van Houtven, C.H., Coe, N.B., Skira, M.M. (2013). *The effect of informal care on work and wages*. *Journal of Health Economics*, 32 (1), 240-252
36. Wonka, A., Baumgartner, F., Mahoney, C., (2010). *Measuring the size and scope of the EU interest group population*. *European Union Politics*, 11 (3), 463-476

ASPECTS REGARDING THE LEVEL OF EDUCATION OF THE ADULT POPULATION

Sorin Petrica ANGHELUTA⁸⁰, PhD.

Florin DOBRE⁸¹, Lecturer, PhD.

Amelia DIACONU⁸², Senior Lecturer

Mihai DINU⁸³, PhD.

Svetlana PLATAGEA GOMBOS⁸⁴, PhD Student

Abstract: *Occupancy rates can be increased by applying as flexible learning pathways as possible. Acquiring and updating skills, knowledge and competencies is a necessity required by technological changes in the economy. Thus, graduates need to be better prepared, as their access to new jobs can be restricted if they have a low level of skills. Starting from the structure of the adult population in the Member States of the European Union, the article presents an analysis of the level of education of the adult population.*

Key words: *level of education, European Union, adult population*

JEL CLASSIFICATION: I25, I20

1. Introduction

The demands for higher and higher skills needed in the workplace have led to the need and desire to acquire these skills (Radulescu et al., 2020). New jobs, which allow for economic growth, require high skills (Burlacu et al., 2021). Throughout life, another set of necessary skills is given by social and civic skills, respectively entrepreneurial skills (Radulescu et al., 2020). In most cases, theoretical training needs to be complemented by practical training.

High levels of qualification are increasingly demanded by employers. We can only benefit from the opportunities offered by the labor market through superior training. Flexible ways of learning allow both increasing employment and increasing social inclusion (Sarbu et al., 2021). It can also be considered that people who want a higher standard of living and can achieve it if they have those skills and competencies necessary for those changes in the labor market (Balu et al., 2021). Another aspect is related to the lack of labor force due to the aging population (Profiroiu et al., 2020). The lack of skilled workers, early school leaving, as well as the low graduation rate of higher education, cannot lead to the economic development of a society (Radulescu et al., 2021). It is found that an easier construction of skills is found in those areas where there are more jobs (Burlacu et al., 2019). It is necessary for education and training systems to adapt to demographic change. Opportunities to promote creativity are based on the promotion of knowledge, which in fact involves ensuring quality in education (Bodislav et al., 2020).

Thus, the following table presents the comparative situation of the share of the population in the age group 15-64 years, for the member countries of the European Union, for the period 2012-2020 (%).

It is observed that, compared to 2012, in 2020, the share of the population in the 15-64 age group increased only in Luxembourg (+ 0.7%). For all other states, the values have decreased. The most significant decreases were registered in: Czech Republic (-5.0%), Poland (-4.6%), Slovakia (-4.3%), Slovenia (-4.2%), Bulgaria (-3.9%), Latvia (-3.6%), Finland (-3.4%), Estonia (-3.2%).

⁸⁰ Bucharest University of Economic Studies, Romania, sorin.angheluta@gmail.com

⁸¹ Bucharest University of Economic Studies, florin.dobre@cig.ase.ro

⁸² Artifex University, Romania, diaconu.amelia@gmail.com

⁸³ Bucharest University of Economic Studies, Romania, cristina.dima@man.ase.ro

⁸⁴ Bucharest University of Economic Studies, Romania, svegombos@yahoo.com.sg

Also, there were smaller decreases: Malta (-0.7%), Denmark (-1.1%), Austria (-1.2%), Ireland (-1.2%), Germany (-1, 3%).

Table 1. Comparative situation of the share of the population in the age group 15-64 years, for the member countries of the European Union, for the period 2012-2020 (%)

Countries	2012	2014	2016	2018	2020
European Union	66,6	66,0	65,4	64,9	64,4
Belgium	65,7	65,2	64,8	64,3	64,1
Bulgaria	67,8	66,7	65,6	64,7	63,9
Czech Republic	69,1	67,6	66,3	65,0	64,1
Denmark	65,0	64,5	64,3	64,1	63,9
Germany	65,9	66,0	65,7	65,1	64,6
Estonia	66,8	65,9	64,9	64,1	63,6
Ireland	66,5	65,9	65,5	65,3	65,3
Greece	65,6	64,9	64,2	63,8	63,4
Spain	67,5	66,6	66,1	65,9	65,8
France	64,3	63,4	62,7	62,1	61,7
Croatia	67,0	66,8	66,2	65,5	64,7
Italy	65,2	64,7	64,3	64,1	63,8
Cyprus	70,7	69,9	68,4	67,9	67,6
Latvia	67,1	66,3	65,1	64,2	63,5
Lithuania	67,2	67,0	66,4	65,3	64,9
Luxembourg	68,8	69,1	69,4	69,5	69,5
Hungary	68,6	68,0	67,2	66,5	65,5
Malta	68,8	67,9	67,4	67,2	68,1
Netherlands	66,4	65,7	65,3	65,1	64,9
Austria	67,7	67,4	67,2	66,9	66,5
Poland	70,9	70,1	69,0	67,7	66,3
Portugal	66,0	65,6	65,1	64,6	64,2
Romania	68,0	68,0	67,0	66,1	65,4
Slovenia	68,9	67,9	66,7	65,6	64,7
Slovakia	71,9	71,1	70,2	68,8	67,6
Finland	65,4	64,2	63,2	62,5	62,0
Sweden	64,4	63,5	62,8	62,4	62,3
UK	65,6	64,8	64,3	63,8	63,7

Source: made by the authors based on the existing data on the EUROSTAT website

At the level of the European Union, the following figure shows the evolution of the share of the population in the age group 15-64 years, for the period 2012-2020.

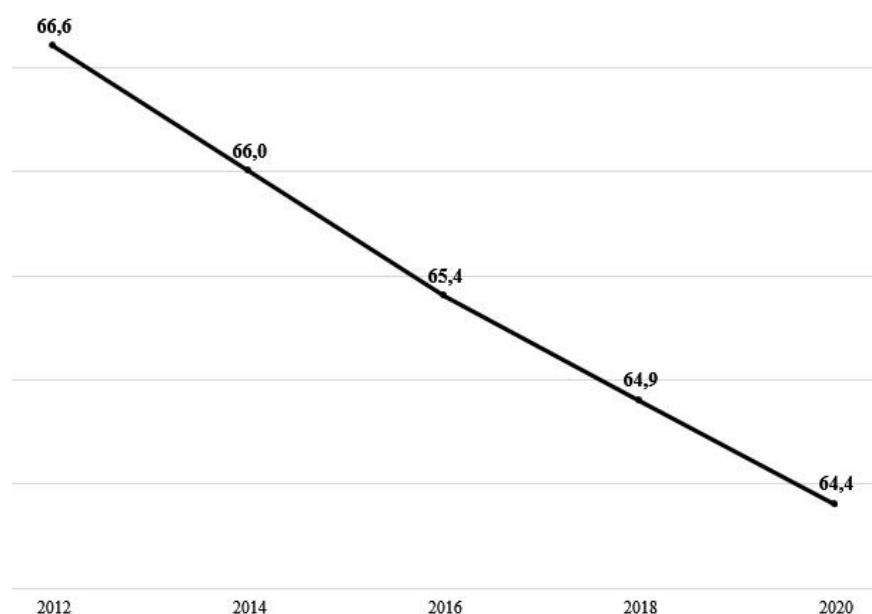

Figure 1. Evolution of the share of the population in the age group 15-64 years, for the period 2012-2020 (%)

Source: made by the authors based on the existing data on the EUROSTAT website

It is observed that the trend is decreasing. Table 2 presents the comparative situation of the population in the age group 15-64 years with a lower level of education than primary and lower secondary education (levels 0-2).

Table 2. Comparative situation of the population in the age group 15-64 years with a level of education 0-2 (%)

Countries	2012	2014	2016	2018	2020
European Union	29,8	28,4	27,4	26,3	25,1
Belgium	31,4	29,5	28,2	26,3	25,0
Bulgaria	23,0	22,6	21,9	21,5	21,5
Czech Republic	13,4	12,4	12,4	12,1	12,3
Denmark	30,1	28,7	27,3	26,5	25,9
Germany	17,9	19,7	19,8	19,6	20,1
Estonia	16,8	17,7	16,7	16,8	15,4
Ireland	28,2	24,0	23,0	21,5	19,6
Greece	35,9	33,1	30,0	28,7	24,3
Spain	46,4	44,5	42,6	40,8	38,2
France	30,4	26,5	25,5	24,4	22,3
Croatia	23,1	21,0	20,6	18,7	17,5
Italy	44,2	42,3	41,6	40,3	39,0
Cyprus	26,4	26,1	24,0	21,9	21,0
Latvia	17,4	16,1	14,9	15,3	14,6
Lithuania	15,0	14,2	12,4	11,7	10,8
Luxembourg	28,4	24,9	28,2	27,6	27,2
Hungary	23,5	22,0	21,8	20,2	19,7
Malta	56,9	52,2	47,9	42,9	40,3
Netherlands	30,8	28,8	27,9	26,0	24,0
Austria	22,4	20,3	19,6	18,9	18,7
Poland	16,7	15,5	14,6	13,5	12,9
Portugal	61,6	56,3	52,9	49,8	44,5

Countries	2012	2014	2016	2018	2020
Romania	29,2	31,2	28,0	26,3	23,7
Slovenia	19,0	18,4	17,2	16,4	14,5
Slovakia	15,0	15,2	14,3	14,4	13,5
Finland	21,8	20,1	18,6	17,7	15,9
Sweden	23,8	22,1	21,1	20,9	20,7
UK	22,2	20,9	20,5	19,7	:

Source: made by the authors based on the existing data on the EUROSTAT website

From the data presented in Table 2, it is observed that for the age group 15-64 years, with an education level between 0 and 2, only for Germany the share of the population increased (+ 2.2%). For the other countries the values have decreased. The most significant decreases were registered in: Portugal (-17.1%), Malta (-16.6%), Greece (-11.6%), Ireland (-8.6%), Spain (-8, 2%), France (-8.1%), the Netherlands (-6.8%). Also, in 2020, the countries where more than a quarter of the population in the 15-64 age group had a level of education between 0 and 2 are: Portugal (44.5%), Malta (40.3%), Italy (39.0%), Spain (38.2%), Luxembourg (27.2%), Denmark (25.9%), Belgium (25.0%). Countries where less than 15% of the population in the 15-64 age group had a level of education between 0 and 2 are: Lithuania (10.8%), Czech Republic (12.3%), Poland (12.9 %), Slovakia (13.5%), Slovenia (14.5%), Latvia (14.6%).

Table 3 presents the comparative situation of the population in the age group 15-64 years with a level of education representing non-tertiary upper secondary and post-secondary education (levels 3-4).

Table 3. Comparative situation of the population in the age group 15-64 years with a level of education 3-4 (%)

Countries	2012	2014	2016	2018	2020
European Union	47,0	47,1	46,9	46,5	46,0
Belgium	37,4	37,8	38,6	37,7	37,4
Bulgaria	56,4	53,8	53,7	53,6	52,9
Czech Republic	69,6	68,5	67,1	66,2	65,6
Denmark	41,4	41,9	41,6	40,9	40,4
Germany	57,2	57,1	55,7	55,2	52,7
Estonia	51,1	49,7	49,3	47,3	47,6
Ireland	36,1	38,1	37,6	38,0	37,6
Greece	41,3	42,2	43,5	43,6	47,2
Spain	23,6	23,9	24,7	25,2	25,8
France	41,9	43,7	43,6	42,8	42,4
Croatia	61,1	60,5	59,4	59,3	60,5
Italy	41,9	42,7	42,7	42,6	43,1
Cyprus	38,6	37,5	38,3	38,7	38,8
Latvia	57,4	57,0	55,6	54,7	52,2
Lithuania	56,4	54,3	53,5	52,3	50,5
Luxembourg	38,2	35,5	35,4	34,2	31,9
Hungary	57,5	57,7	57,6	58,1	56,7
Malta	26,5	28,4	31,8	32,4	31,7
Netherlands	40,6	41,4	41,1	40,9	39,4
Austria	60,8	52,4	51,5	51,0	50,0
Poland	61,8	60,7	60,2	59,3	58,1
Portugal	21,7	24,0	25,6	27,6	30,2
Romania	57,3	54,6	56,9	58,2	60,1
Slovenia	58,0	56,5	55,6	54,9	54,0
Slovakia	68,0	66,7	66,0	63,6	62,6

Countries	2012	2014	2016	2018	2020
Finland	45,4	45,2	45,5	45,1	44,2
Sweden	46,1	45,0	43,6	42,0	41,1
UK	43,1	42,5	41,2	41,0	:

Source: made by the authors based on the existing data on the EUROSTAT website

From the data presented in Table 3, it is observed that for the age group 15-64 years, with education level between 3 and 4, only for 9 countries the share of the population increased. For the other countries the values have decreased. The most significant decreases were registered in: Austria (-10.8%), Luxembourg (-6.3%), Lithuania (-5.9%), Slovakia (-5.4%), Latvia (-5, 2%), Sweden (-5.0%), Germany (-4.5%). Increases in values were recorded in: Portugal (+ 8.5%), Greece (+ 5.9%), Malta (+ 5.2%), Romania (+ 2.8%), Spain (+2, 2%), Ireland (+ 1.5%), Italy (+ 1.2%), France (+ 0.5%), Cyprus (+ 0.2%).

Also, in 2020, the countries where more than half of the population in the 15-64 age group had a level of education between 3 and 4 are: Czech Republic (65.6%), Slovakia (62.6%) , Croatia (60.5%), Romania (60.0%), Poland (58.1%), Hungary (56.7%), Slovenia (54.0%), Bulgaria (52.9%), Germany (52.7%), Latvia (52.2%), Lithuania (50.5%), Austria (50.0%).

Table 4 presents the comparative situation of the population in the age group 15-64 years with a tertiary level (levels 5-8).

Table 4. Comparative situation of the population in the age group 15-64 years with a level of education 5-8 (%)

Countries	2012	2014	2016	2018	2020
European Union	23,2	24,5	25,7	27,1	29,0
Belgium	31,3	32,6	33,2	36,0	37,6
Bulgaria	20,7	23,6	24,4	24,8	25,6
Czech Republic	17,0	19,1	20,6	21,7	22,1
Denmark	28,5	29,4	31,1	32,6	33,7
Germany	24,9	23,2	24,4	25,2	27,2
Estonia	32,1	32,6	34,1	35,9	37,1
Ireland	35,7	38,0	39,5	40,5	42,8
Greece	22,9	24,6	26,4	27,7	28,5
Spain	30,0	31,7	32,7	34,0	36,0
France	27,7	29,8	30,9	32,8	35,3
Croatia	15,8	18,5	20,0	22,0	22,0
Italy	13,9	15,0	15,7	17,1	17,9
Cyprus	35,0	36,4	37,6	39,4	40,2
Latvia	25,2	26,9	29,5	30,1	33,2
Lithuania	28,6	31,4	34,1	36,1	38,7
Luxembourg	33,4	39,6	36,4	38,3	40,9
Hungary	19,0	20,2	20,6	21,7	23,6
Malta	16,6	19,4	20,3	24,6	28,0
Netherlands	28,6	29,7	31,0	33,0	36,6
Austria	16,9	27,4	28,9	30,1	31,3
Poland	21,5	23,8	25,2	27,2	28,9
Portugal	16,7	19,7	21,5	22,5	25,4
Romania	13,5	14,2	15,1	15,5	16,2
Slovenia	23,0	25,1	27,2	28,7	31,5
Slovakia	17,0	18,1	19,7	22,0	23,9
Finland	32,8	34,7	35,9	37,3	39,8
Sweden	30,1	32,8	35,3	37,1	38,3
UK	34,6	36,6	38,3	39,3	:

Source: made by the authors based on the existing data on the EUROSTAT website

From the data presented in Table 4, it is observed that for the age group 15-64 years, with an education level between 5 and 8, for all countries the share of the population increased. High increases in values were recorded in: Austria (+ 14.4%), Malta (+ 11.4%), Lithuania (+ 10.1%), Portugal (+ 8.7%), Slovenia (+8 , 5%), Sweden (+ 8.2%).

Also in 2020, the countries where at least one third of the population in the 15-64 age group had a level of education between 5 and 8 are: Ireland (42.8), Luxembourg (40.9) , Cyprus (40.2), Finland (39.8), Lithuania (38.7), Sweden (38.3), Belgium (37.6), Estonia (37.1), the Netherlands (36.6), Spain (36.0), France (35.3), Denmark (33.7), Latvia (33.2).

In 2020, for two countries, only one person in 5 has a level of education between 5 and 8 in: Romania (16.2%) and Italy (17.9%).

At the level of the European Union, the following figure presents the comparative situation of the share of the population in the age group 15-64 years, depending on the level of education, for the period 2012-2020.

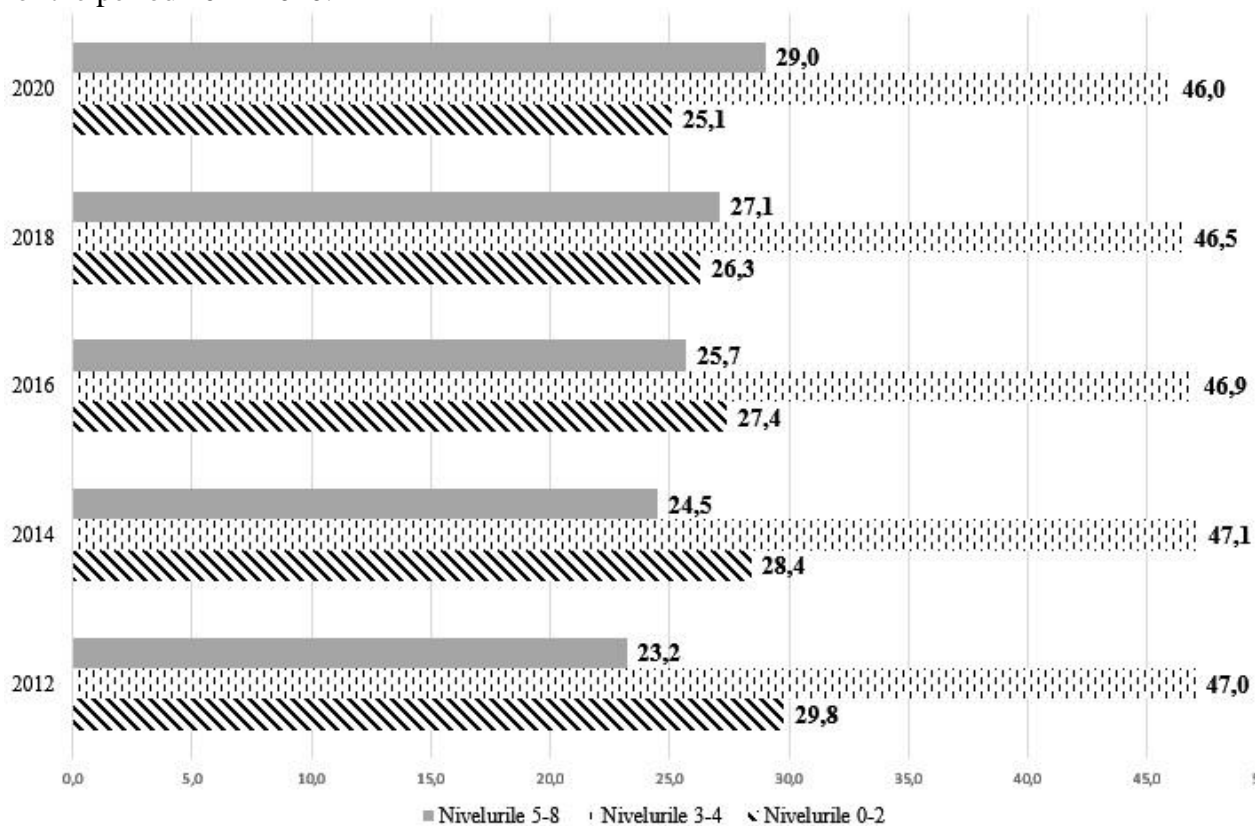

Figure 2. Comparative situation of the share of the population in the age group 15-64 years, depending on the level of education, for the period 2012-2020 (%)

Source: made by the authors based on the existing data on the EUROSTAT website

It is observed that the share of the population in the age group 15-64 years with a level of education between 0 and 2 has a decreasing trend. Also, the share of the population in the age group 15-64 years with a level of education between 5 and 8 increased in 2020 compared to 2012 by + 5.8%. The trend for this indicator is upward.

2. Conclusions

The analysis shows that the share of the population in the 15-64 age group has a decreasing trend.

Also, the share of people with an education level between 0 and 2 has decreased in most European countries. However, in some states the share of these people remains quite high. At the same time, in 2020, in 12 countries, more than half of the population in the 15-64 age group has a

level of education between 3 and 4. The interest for a higher education is also manifested in the case of tertiary education. Thus, there are countries where one in 3 people has a level 5-8 training, but there are also countries where only one person in 5 has a tertiary level (level 5-8).

References:

1. Angheluță, P.S., Rădulescu, C.V., Bran, F., Gole I. and Bălu O.F. (2020). *Achieving the goals proposed in the European Union for the Sustainable Development Goal - Quality Education*, The 35th IBIMA Conference, Seville, Spain, 01-02 April 2020, publicat în Proceedings of The 35th International Business Information Management Association Conference
2. Balu, F. O., Radulescu, C. V., Bodislav, D. A., Gole, I., Buzoianu, O. C. A., Burlacu, S., & Balu, P. E. (2021). COST MODELING AND COMPUTATION IN THE HEALTHCARE INDUSTRY. CASE STUDY ON A SWISS MEDICAL CARE ORGANIZATION. *Economic Computation & Economic Cybernetics Studies & Research*, 55(1). DOI: 10.24818/18423264/55.1.21.05
3. Bodislav, D. A., Buzoianu, O. A. C., Burlacu, S., & Rădulescu, C. V. (2020). Analysis of companies in Romania from the perspective of risk perception and the management needs thereof. *Economic Convergence in European Union*, 341.
4. Burlacu, S., Alpopi, C., Mitrită, M., & Popescu, M. L. (2019). Sustainable e-Governance and Human Resource Development. *European Journal of Sustainable Development*, 8(5), 16.
5. Burlacu, S., Diaconu, A., Balu, E. P., & Gole, I. (2021). The Economic and Social Effects of Unemployment in Romania. *Revista de Management Comparat International*, 22(1), 21-27. DOI: 10.24818/RMCI.2021.1.21
6. European Commission (2017). *Reflection paper on harnessing globalisation*.
7. European Commission (2018). *Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning*.
8. European Commission (2019). *Adult learning statistics - characteristics of education and training*.
9. European Commission (2019). *Reflection Paper – Towards a Sustainable Europe by 2030*.
10. European Training Foundation (2018). *Getting ready for the future*.
11. EUROSTAT, <http://ec.europa.eu/eurostat>
12. Organization for Economic Cooperation and Development (2017). *Educational Opportunity for All: Overcoming Inequality throughout the Life Course*, OECD Publishing.
13. Profiroiu, C. M., Bodislav, D. A., Burlacu, S., & Rădulescu, C. V. (2020). Challenges of Sustainable Urban Development in the Context of Population Growth. *European Journal of Sustainable Development*, 9(3), 51-51.
14. Radulescu, C.V.; Ladaru, G.-R.; Burlacu, S.; Constantin, F.; Ioanăș, C.; Petre, I.L. (2021) Impact of the COVID-19 Pandemic on the Romanian Labor Market. *Sustainability 2021*, 13, 271. <https://doi.org/10.3390/su13010271>
15. Rădulescu, C. V., Burlacu, S., Bodislav, D. A., & Bran, F. (2020). Entrepreneurial Education in the Context of the Imperative Development of Sustainable Business. *European Journal of Sustainable Development*, 9(4), 93-93.
16. Rădulescu, C.V., Petrescu, I.E. and Pârgaru, I. (2018), 'Globalization and Regional Development from a Durable Perspective,' *Quality – Access to Success*, 19 (S1), 264-267.
17. Sarbu, R., Alpopi, C., Burlacu, S., & Diaconu, S. (2021). Sustainable urban development in the context of globalization and the health crisis caused by the covid-19 pandemic. *Les Ulis: EDP Sciences*. doi:<http://dx.doi.org/10.1051/shsconf/20219201043>

BASIC COMPETENCES IN THE DIGITAL ECONOMY

COMPETENȚELE DE BAZĂ ÎN ECONOMIA DIGITALĂ

Cezara ABRAMIHIN⁸⁵, doctor în economie, conferențiar universitar

Abstract. *The transition to a digital economy is fundamentally changing the labor market: along with the spread of information technology in all spheres of life, digital skills are becoming critically important from the point of view of employers. A massive transformation in talent requirements is expected, as many operations that have not been affected by previous waves of digital adoption may be automated in the near future. The introduction of digital technologies leads to significant changes in staffing requirements and requirements for specialists.*

Key words: *digital economy, skills, digital skills, digital literacy, vocational education, key skills, labor market, lifelong learning.*

JEL CLASSIFICATION: J4, J44, I2, I23, I25, I28, O31, O33.

1. Introducere

Relevanța subiectului se datorează influenței economiei digitale asupra formării unui set de competențe cheie și formării specialiștilor la cerere în lumea modernă.

Introducerea tehnologiilor digitale duce la schimbări semnificative în cererile de personal și a cerințelor față de angajați:

- micșorarea cererii pentru unele profesii
- micșorarea ciclului de viață al profesiilor
- modificarea profilurilor de competență ale anumitor categorii de personal
- apariția a noi roluri și profesii
- creșterea cerințelor de flexibilitate și adaptabilitate a personalului
- cerințe sporite pentru „soft skills”
- cerere tot mai mare de specialiști cu „dexteritate digitală”

În acest context e extrem de important de identificat cele mai comune abordări ale structurii modelului de competență al angajaților care sunt solicitate în Industria 4.0, inclusiv abilitățile comportamentale și digitale.

Provocările tehnologice și socio-economice care au loc, schimbările tehnice și tehnologice accelerate deseori nu permit tinerilor să formeze o idee exactă a viitorului loc de muncă și dau o dificultate deosebită în alegerea viitoarei profesii. Conform raportului forumului economic mondial The Future of Jobs 2018 [7], două treimi dintre copiii care au mers la școala în 2016 ar putea ajunge la locuri de muncă care nu există încă. Astfel, devine din ce în ce mai dificil să se determine lista abilităților și competențelor care vor fi solicitate peste 5-15 ani.

Deficitul forței de muncă pe piața muncii poate provoca faptul că majoritatea locurilor de muncă slab calificate, cu operațiuni de rutină vor fi automatizate, folosind inteligență artificială și roboți. Ca rezultat, conform unui studiu al Universității din Oxford, în următorii 25 de ani robotizarea ar putea duce la dispariția aproximativ a 50% din toate locurile de muncă și profesii [2]. În schimb, conform estimărilor lui McKinsey, un nou loc de muncă în sectorul informației și tehnologiei digitale stimulează crearea a 2-4 locuri de muncă în economia în ansamblu [4].

Prin urmare, în contextul digitalizării, este important să se formeze, să se mențină și să se dezvolte abilități și competențe relevante pentru Industria 4.0. Aceasta va contribui în primul rând, la atingerea nivelului necesar de competitivitate a personalului pe piața muncii și unei adaptări mai

⁸⁵ Academia de Studii Economice din Moldova, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, nr. 61, mun. Chișinău, Republica Moldova; (+373) 402 734, e-mail: czr777@gmail.com

rapide a angajaților la noile condiții. În al doilea rând, deținerea unor astfel de competențe va asigura utilizarea de către angajați a noilor oportunități digitale, ceea ce înseamnă că va contribui la o creștere a eficienței personalului și a întreprinderilor, la dezvoltarea societății și a economiei în ansamblu.

2. Modelul de competențe al angajaților în economia digitală

Multe grupuri de cercetători oferă diverse liste de abilități și competențe ale angajaților care ar corespunde cerințelor economice moderne. Dar sub influența tendințelor globale, a industriei și a specificului profesional, importanța abilităților individuale cu timpul se schimbă. De exemplu, din competențele necesare acum câțiva ani pentru munca de succes în sectorul financiar peste 40% în curând vor deveni redundante [6], ceea ce va necesita o mai mare atenție pentru recalificarea și pregătirea avansată a lucrătorilor acestui grup. Pentru alte sectoare, setul de abilități și, respectiv, competențe va fi mai stabil (media, divertisment, servicii etc.).

Merită de menționat **trei grupuri de abordări ale competențelor** solicitate în lumea modernă:

Reprezentanții **primei abordări** recunosc importanța numai a competențelor comportamentale. Astfel, într-un raport de la Forumul Economic Mondial Mondial ”The Future of Jobs” 2016 [8], au fost denumite cele mai relevante zece abilități din 2020: rezolvarea problemelor complexe, gândirea critică, creativitatea, managementul persoanelor, interacțiunea cu oamenii, inteligența emoțională, dezvoltarea și luarea deciziilor, orientarea către client, negocierea, abilitatea de a învăța lucruri noi [6]. Abilitățile digitale nu sunt încorporate în mod direct în acest model. Drept consecință a transformării digitale a societății devine creșterea rolului competențelor comportamentale, deoarece acestea sunt cele mai solicitate în societatea informațională și sunt cel mai puțin expuse automatizării și robotizării.

Pentru a asigura competitivitatea și relevanța în lumea modernă, este necesar să se monitorizeze constant schimbările din mediul profesional, să se perfecțeze cunoștințele și abilitățile personale. Respectiv, *învățarea pe tot parcursul vieții* și formarea unui mediu propice acestei dezvoltări devine un aspect extrem de important al vieții fiecăruia.

A doua abordare a competențelor cerute de Industria 4.0 prevede prezența atât a competențelor comportamentale, cât și a celor digitale. Astfel, the Boston Consulting Group, în raportul său „Rusia-2025: de la cadre la talente”, a prezentat un model țintă de competențe pentru obținerea eficienței în lumea modernă [3]. Grupurile de abilități cognitive și socio-comportamentale identificate au combinat abordările multor cercetători cu privire la competențele relevante care se potrivesc majorității persoanelor și activităților.

Apariția abilităților digitale în modelul BCG este asociată cu schimbări tehnologice în curs: digitalizarea proceselor de afaceri, oportunități de interacțiune la distanță, schimbări în formele de angajare etc. Astfel, 77% din gospodăriile din Rusia au acces la Rețeaua globală în comparație cu 99% în Coreea și Japonia și 94% - în Germania. Populația folosește Internetul pentru muncă și nevoi personale, astfel abilități de analiză a datelor, de lucru cu dispozitive digitale, creare de aplicații și alte abilități digitale vor deveni stringent necesare.

A treia abordare implică evaluarea abilităților digitale. La summitul G20 din 2017, a fost propus un model de evaluare a alfabetizării digitale a populației în funcție de cinci indicatori: alfabetizare informațională și informatică, alfabetizare media, alfabetizare comunicativă, atitudine față de inovația tehnologică. Astfel s-a menționat că, există categorii ale populației UE care sunt excluse din procesul de alfabetizare digitală, proces prin care se urmărește dezvoltarea abilităților entităților de adaptare permanentă la noile tehnologii, de recunoaștere a puterii date de deținerea și utilizarea informațiilor digitale, de distribuirea și de comunicarea informațiilor în mediul virtual.

Dezvoltarea competențelor de alfabetizare digitală este de o importanță majoră pentru creșterea gradului de ocupare a forței de muncă la nivelul UE, dat fiind faptul că până în 2020 se preconizează că 90% dintre locurile de muncă din comunitatea europeană vor necesita competențe

digitale de bază. Aceasta în condițiile în care, în prezent, 20% din populația UE nu are competențe digitale, iar 40% din populația europeană deține competențe digitale insuficiente. [1]

Procesele tehnologice care au loc în toate domeniile de activități fac să crească cererile de abilități și competențe digitale și abilități în tehnologii a informației și a comunicațiilor (TIC). Nivelul scăzut al competențelor digitale a populației oricărei țări va împiedica dezvoltarea economiei țării și nivelul competitivității acesteia.

3. Competențe digitale: abordări și interpretări

În recomandările Uniunii Europene din 18 decembrie 2006 privind competențele cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții, una dintre cele opt propuse este competența digitală [5]. Potrivit dezvoltatorilor, implică utilizarea cu încredere și critică a tehnologiilor societății informaționale pentru toate sferele vieții. Competența digitală se bazează pe abilități de bază în domeniul tehnologiilor informației și a comunicațiilor (utilizarea computerelor pentru a căuta, evalua, prezenta, stoca și schimba informații, comunica prin mijloace electronice și Internet).

Din decembrie 2010, centrul de cercetare al Uniunii Europene a început să dezvolte un model de competențe digitale ale populației, cunoscut sub numele de DigComp. [9]

Cadrul european de competență digitală, cunoscut și sub numele de DigComp, oferă un instrument de îmbunătățire a competenței digitale a cetățenilor. Astăzi, a fi competent digital înseamnă că oamenii trebuie să aibă competențe în toate domeniile DigComp.

Cadrul de competență digitală poate ajuta la autoevaluare, stabilirea obiectivelor de învățare, identificarea oportunităților de formare și facilitarea căutării unui loc de muncă.

Competența digitală este definită ca utilizarea încrezătoare, critică și creativă a TIC pentru atingerea obiectivelor legate de muncă, educație, petrecere a timpului liber, participarea în societate [4]. Alfabetizarea digitală este una dintre abilitățile secolului 21 pe care întreaga populație trebuie să le dețină pentru a participa activ la dezvoltarea socio-economică a societății și a economiei.

Cadrul european de competență digitală pentru cetățeni, cunoscut și sub numele de DigComp, oferă un instrument de îmbunătățire a competenței digitale a cetățenilor. DigComp a fost publicat pentru prima dată în 2013 și a devenit o referință pentru multe inițiative de competență digitală atât la nivel european, cât și la nivelul statelor membre. Acest document introduce DigComp 2.0. Modelul DigComp 2.0 este reprezentat de 21 de componente ale competenței digitale clasificate în cinci domenii de bază. [10]

Începând din vara anului 2015, [CV-ul Europass](#) include un instrument online pentru persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă pentru a-și autoevalua competența digitală și pentru a le descrie și include în Curriculum Vitale (CV). Instrumentul utilizează cele cinci domenii ale cadrului DigComp cu un formular de autoevaluare ușor de utilizat.

În 2014, Spania a creat un [instrument de autodiagnosticare online gratuit](#) pentru testarea nivelului de competență digitală pe baza cadrului DigComp. După efectuarea unui test online de 15 minute, rezultatele sunt disponibile într-un format simplu pentru a evalua abilitățile cuiva și pentru a identifica oportunitățile de formare. La mijlocul anului 2015, peste 10 000 de persoane au luat deja testul. În prezent, UE intenționează să implementeze un instrument similar care va fi în cele din urmă disponibil pentru toți cetățenii în propriile limbi.

Cadrul de competență digitală poate ajuta la monitorizarea abilităților digitale ale cetățenilor și la sprijinirea dezvoltării curriculei.

Pentru factorii de decizie politică poate fi benefic să știe unde cetățenii reprezintă competența digitală la nivel de țară. Indicele [economiei și societății digitale la nivel european \(DESI\)](#) oferă un [indicator pentru abilitățile digitale](#) care utilizează cadrul DigComp.

Indicatorul „abilități digitale” este o parte a multor indicatori pentru măsurarea capitalului uman, care este necesar pentru a profita de posibilitățile oferite de o societate digitală. Tabloul de

bord al agendei digitale oferă un [instrument online](#) pentru vizualizarea datelor într-un mod interactiv (deschide o fereastră nouă, vă rugăm să acordați timp pentru descărcare).

Cadrul DigComp poate fi utilizat pentru planificarea și proiectarea ofertelor de educație și formare. De exemplu, Ministerul Spaniol al Educației, Culturii și Sportului a adaptat DigComp pentru profesorii spanioli și a fost folosit ca document strategic de sprijin pentru dezvoltarea ulterioară a dezvoltării profesionale a cadrelor didactice ([Marco comun de Competencia Digital Docente 2.0](#)) [10].

4. Resurse umane pentru economia digitală

În prezent, una dintre principalele probleme și o barieră în tranziția către economia digitală este deficitul de resurse umane pregătite pentru muncă în noile condiții. În contextul Industriei 4.0, este necesară o creștere semnificativă a numărului de specialiști calificați cu un nivel ridicat de potențial IT, care poate fi realizat doar prin ajustarea sistemului de învățământ la realitățile funcționării economiei digitale.

Deși educația devine din ce în ce mai mult un proces continuu, implementat de o persoană de-a lungul vieții sale, principala sursă de formare a resurselor calificate de muncă este totuși educația profesională. În acest sens, eforturile statului ar trebui să vizeze crearea unui mediu educațional modern în instituțiile de învățământ superior (universități) și instituțiile de învățământ secundar de specialitate (colegii), contribuind la formarea și dezvoltarea competențelor digitale.

Planul de dezvoltare a educației digitale (DEAP) al Uniunii Europene poate fi luat ca bază, în cadrul căruia formarea competențelor digitale are loc prin îmbunătățirea utilizării tehnologiilor digitale în procesul educațional, contribuind la dezvoltarea competențelor necesare pentru tranziția către economia digitală. [11]

Planul de acțiune pentru educația digitală (2021-2027) este o inițiativă politică reînnoită a Uniunii Europene (UE) de sprijinire a adaptării sustenabile și eficiente a sistemelor de educație și formare ale statelor membre ale UE la era digitală. Planul de acțiune pentru educația digitală (2021-2027) se bazează pe primul Plan de acțiune pentru educația digitală (2018-2020), care a avut următoarele domenii prioritare:

- o mai bună utilizare a tehnologiilor digitale în procesul de predare și învățare;
- dezvoltarea competențelor și aptitudinilor digitale;
- îmbunătățirea educației printr-o mai bună analiză a datelor și o viziune prospectivă.

Planul de acțiune pentru educația digitală:

- oferă o viziune strategică pe termen lung, pentru o educație digitală europeană de înaltă calitate, incluzivă și accesibilă,
- abordează provocările și oportunitățile create de pandemia de COVID-19, care a dus la utilizarea fără precedent a tehnologiei în scopuri de educație și formare,
- urmărește consolidarea cooperării la nivelul UE în domeniul educației digitale și subliniază importanța colaborării între sectoare pentru a adapta educația la era digitală,
- prezintă oportunități, inclusiv o mai bună calitate și cantitate a predării noțiunilor legate de tehnologiile digitale, sprijin pentru digitalizarea metodelor de predare și a tehnicilor pedagogice și furnizarea infrastructurii necesare pentru o învățare la distanță incluzivă și rezilientă.

Pentru atingerea acestor obiective, planul de acțiune stabilește **două domenii prioritare:**

1. **Încurajarea dezvoltării unui ecosistem de educație digitală de înaltă performanță**

Acest lucru include:

- infrastructură, conectivitate și echipamente digitale
- o planificare și o dezvoltare eficientă a capacităților digitale, inclusiv capacități organizaționale actualizate
- profesori și formatori motivați și competenți în domeniul digital

- un conținut educațional de înaltă calitate, instrumente accesibile și platforme securizate care respectă standardele de confidențialitate electronică și de etică

2. Dezvoltarea aptitudinilor și competențelor digitale relevante pentru transformarea digitală

Acest lucru implică:

- aptitudini și competențe digitale de bază de la o vârstă fragedă
- alfabetizare digitală, inclusiv pentru combaterea dezinformării
- formare în informatică
- o bună cunoaștere și înțelegere a tehnologiilor care necesită o utilizare intensivă a datelor, cum ar fi inteligența artificială (IA)
- competențe digitale avansate care să sporească numărul de specialiști în domeniul digital
- garantarea unei reprezentări echilibrate a fetelor și a tinerelor în studiile și profesiile din sectorul digital

Transformarea digitală a schimbat societatea și economia, având un impact din ce în ce mai mare asupra vieții de zi cu zi. Cu toate acestea, înainte de pandemia de COVID-19, impactul său asupra educației și formării era mult mai limitat.

Pandemia a demonstrat că este esențial să existe un sistem de educație și formare pregătit pentru era digitală.

Pandemia de COVID-19 a demonstrat că este nevoie de capacități digitale mai dezvoltate în domeniul educației și formării. Mai mult, a dus la accentuarea unor provocări și a unor inegalități existente între cei care au acces la tehnologiile digitale și cei care nu au acces, printre care se numără persoanele din medii dezavantajate.

În plus, pandemia a scos la iveală anumite provocări pentru sistemele de educație și formare legate de capacitățile digitale ale instituțiilor de educație și formare, de formarea cadrelor didactice și de nivelurile generale de aptitudini și de competențe digitale.

Cifrele vorbesc de la sine:

- într-un [studiu](#) realizat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) în 2018 se arată că, în medie, mai puțin de 40 % din cadrele didactice din întreaga UE se consideră pregătite să utilizeze tehnologiile digitale în procesul de predare, cu diferențe mari între statele membre ale UE [12]
- mai mult de o treime din copiii de 13-14 ani care au participat la [Studiul internațional privind competențele în domeniul informatic](#) (ICILS) în 2018 nu aveau nici măcar nivelul minim de competențe digitale [13]
- un sfert dintre gospodăriile cu venituri mici nu au acces la calculatoare și la internet în bandă largă, cu diferențe mari între statele membre ale UE, în funcție de venitul gospodăriei [14]

Pandemia a accelerat o tendință deja existentă de trecere la învățarea online și hibridă. Această tranziție a dezvăluit metode noi și inovatoare prin care elevii și cadrele didactice își organizează activitățile de învățare și respectiv de predare și prin care aceștia interacționează într-o manieră mai personală și mai flexibilă online.

În perioada iunie-septembrie 2020, Comisia a lansat o [consultare publică](#) pentru a reuni punctele de vedere și experiențele tuturor cetățenilor, instituțiilor și organizațiilor din sectorul public și cel privat cu privire la impactul COVID-19 asupra educației și formării, la trecerea aferentă la învățarea la distanță și online și la viziunea lor asupra viitorului educației digitale în Europa.

Consultarea publică a evidențiat că [15]:

- aproximativ 60 % din respondenți nu folosiseră instrumente de învățare la distanță și online înainte de criză
- 95 % consideră că pandemia de COVID-19 reprezintă un punct de cotitură în ceea ce privește modalitățile de utilizare a tehnologiei în domeniul educației și formării

- respondenții au declarat că resursele de învățare și conținutul online trebuie să fie mai relevante, mai interactive, mai ușor de utilizat și că nu trebuie să depindă de resursele financiare ale unui oraș sau ale unei municipalități
- peste 60 % din respondenți sunt de părere că și-au îmbunătățit competențele digitale în timpul crizei și peste 50 % din respondenți doresc să le aprofundeze

Cu un număr total de peste 2 700 de răspunsuri din 60 de țări și 127 de documente de poziție trimise, consultarea a contribuit la elaborarea unei propuneri a Comisiei privind un Plan de acțiune pentru educația digitală reînnoit, care a fost adoptat de Colegiul comisarilor la 30 septembrie 2020.

Acțiunile prevăzute de Planul de acțiune pentru educația digitală

Planul de acțiune pentru educația digitală propune următoarele acțiuni pentru perioada 2021-2027 [11]:

Prioritatea 1: Încurajarea dezvoltării unui ecosistem de educație digitală de înaltă performanță

- **[Acțiunea 1](#)**: Dialogul strategic cu statele membre cu privire la factorii favorizanți pentru o educație digitală reușită
- **[Acțiunea 2](#)**: Recomandarea Consiliului privind formele de învățare mixtă pentru învățământul primar și secundar
- **[Acțiunea 3](#)**: Cadrul european privind conținutul educației digitale
- **[Acțiunea 4](#)**: Conectivitatea și echipamentele digitale pentru educație
- **[Acțiunea 5](#)**: Planuri de transformare digitală pentru instituțiile de educație și formare
- **[Acțiunea 6](#)**: Inteligența artificială și utilizarea datelor în domeniul educației și formării

Prioritatea 2: Dezvoltarea aptitudinilor și competențelor digitale relevante pentru transformarea digitală

- **[Acțiunea 7](#)**: Orientările comune pentru profesori și formatori pentru a încuraja alfabetizarea digitală și pentru a combate dezinformarea prin educație și formare
- **[Acțiunea 8](#)**: Actualizarea Cadrului european al competențelor digitale în vederea includerii competențelor în domeniul inteligenței artificiale și al datelor
- **[Acțiunea 9](#)**: Certificatul european de competențe digitale (EDSC)
- **[Acțiunea 10](#)**: Recomandarea Consiliului privind îmbunătățirea ofertei de cursuri de dezvoltare a competențelor digitale în educație și formare
- **[Acțiunea 11](#)**: Colectarea datelor transnaționale cu privire la competențele digitale ale elevilor și introducerea unui obiectiv UE privind competențele digitale pentru elevi
- **[Acțiunea 12](#)**: Stagiile „Oportunitatea digitală”
- **[Acțiunea 13](#)**: Participarea femeilor în științe, tehnologie, inginerie și matematică (STIM)

Centrul pentru educație digitală

Pentru a sprijini ambele domenii prioritare, Comisia va institui un Centru pentru educație digitală care va consolida cooperarea și schimbul de informații în domeniul educației digitale la nivelul UE.

5. Concluzie

Provocările din Industria 4.0 definesc importanța dezvoltării competențelor universale care includ atât abilități comportamentale, cât și abilități digitale. Această combinație va crea un avantaj competitiv unic pentru o persoană și o organizație, determinând succesul în economia digitală. În același timp, un nivel ridicat de dezvoltare a competențelor digitale va asigura eficiența necesară a activităților oamenilor în toate sferele vieții.

Trebuie avut în vedere faptul că educația devine un proces continuu și, pentru ca sistemul educațional să fie competitiv, este necesar să se formeze și să se dezvolte abilități digitale. Acest lucru va fi facilitat prin crearea unui mediu adecvat în instituțiile de învățământ, incluzând nu

numai suport adecvat material ci și tehnic. Pentru asigurarea nivelului ridicat de alfabetizare digitală este importantă transformarea digitală a profesorilor. Acest lucru va asigura realizarea indicatorilor de pregătire a cadrelor pentru economia digitală datorită nivelului ridicat de dezvoltare a competențelor digitale ale absolvenților din domeniile de formare non-TIC.

Articolul dat a fost elaborat în cadrul proiectului „Dezvoltarea politicilor pe piața muncii în vederea sporirii ocupării forței de muncă” (20.80009.1606.09) din cadrul Programului de Stat (2020-2023).

References

1. Абдрахманова Г.И., Вишнеvский К.О., Гохберг Л.М. и др. Цифровая экономика: 2020: краткий статистический сборник. - М.: НИУ ВШЭ, 2020.
2. Батракова Л.Г. Труд и социально-трудовые отношения в цифровой экономике // Социальное партнерство: опыт, проблемы и перспективы развития: сборник докладов и тезисов участников конференции. – Ярославль, ЯФ ОУП ВО «АТиСО», 2019.
3. Россия 2025: от кадров к талантам. Официальный сайт BCG. <https://www.bcg.com/ru-ru/россия-2025-от-кадров-к-талантам>.
4. Digital globalization: The new era of global flows. Official site of McKinsey&Company. <http://www.mckinsey.com/business-functions/digital-mckinsey/our-insights/digital-globalization-the-new-era-of-global-flows>.
5. Recommendation of the European Parliament and of the Council on Key Competences for Lifelong Learning. Official site of EUR-Lex . <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006H0962>.
6. The Future of Jobs. Official site of WEF. <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs>.
7. The Future of Jobs. Official site of WEF. <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2018>
8. The Future of Jobs. Official site of WEF. <https://reports.weforum.org/future-of-jobs-2016/>
9. <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp>
10. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC101254>
11. https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_ro
12. https://www.oecd-ilibrary.org/education/talis-2018-results-volume-i_1d0bc92a-en
13. https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/document-library/the-2018-international-computer-and-information-literacy-study-icils-main-findings-and-implications-for-education-policies-in-europe_en
14. (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals)
15. https://ec.europa.eu/education/news/public-consultation-new-digital-education-action-plan_ro

EMPLOYMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL EMPLOYMENT STRATEGY 2017-2021

SITUAȚIA OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL IMPLEMENTĂRII STRATEGIEI NAȚIONALE PENTRU OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ 2017-2021

Dorin VACULOVSCHI⁸⁶, doctor în economie, conferențiar universitar
Raisa DOGARU⁸⁷, Drd.

***Abstract:** Principala problemă cu care se confruntă piața muncii din Republica Moldova în prezent este nu atât șomajul, cât nivelul jos al ocupării forței de muncă. Or, diminuarea drastică a indicatorilor ocupaționali denotă situația precară în care se află nu numai piața muncii din Republica Moldova, dar și economia națională în ansamblu. Articolul analizează impactul ultimei Strategii de ocupare asupra pieței muncii.*

***Cuvinte cheie:** piața muncii, politici de ocupare*

JEL CLASSIFIATION: J6

1. Introducere

Timp de aproape două decenii indicatorii ocupaționali din Republica Moldova înregistrează un declin continuu. Însă, principala problemă cu care se confruntă piața muncii este nu atât șomajul, cât nivelul jos al ocupării forței de muncă. Pe fundalul diminuării nivelului ocupării crește populația în afara forței de muncă, inclusiv numărul migrațiilor de muncă. Diminuarea drastică a indicatorilor ocupaționali denotă situația precară în care se află nu numai piața muncii din Republica Moldova, dar și economia națională în ansamblu. Or, piața muncii fiind o piața derivată a piețelor bunurilor și serviciilor este, totodată, o parte inseparabilă a sistemului economic în ansamblu și reflectă pe deplin tendințele dezvoltării acestuia. De aceea, o condiție importantă în redresarea situației de pe piața muncii ar fi, în primul rând, asigurarea condițiilor pentru ameliorarea situației economice, în special, din sectorul real al economiei, care este generatorul principal de noi locuri de muncă.

Cu toate că autoritățile guvernamentale depun eforturi majore în scopul ameliorării situației din domeniul ocupării, situația rămâne și în continuare critică. Ultima Strategie Națională privind ocuparea forței de muncă a formulat o serie de măsuri concrete de ameliorare a situației de pe piața muncii din Republica Moldova. Cu toate acestea, situația ocupării nu a înregistrat succese vizibile. În acest context, articolul dat își propune drept scop o analiză a situației de pe piața muncii din Republica Moldova, a factorilor care frânează ameliorarea situației de pe piața muncii, precum și a eficienței măsurilor formulate în strategie care trebuie să conducă la creșterea nivelului ocupării. În articol sunt utilizate un volum mare de date statistice, sunt formulate soluții reale de creștere a nivelului ocupării. Articolul se axează, în primul rând, pe analiza evoluției principalilor indicatori ai pieței muncii, atât din punct de vedere cantitativ, cât și din punct de vedere structural și calitativ, precum și a măsurilor de politică a ocupării forței de muncă și a impactului lor asupra proceselor de pe piața muncii. Articolul se finalizează cu concluzii relevante.

---

⁸⁶ vaculovschi.dorin@ase.md, ASEM,

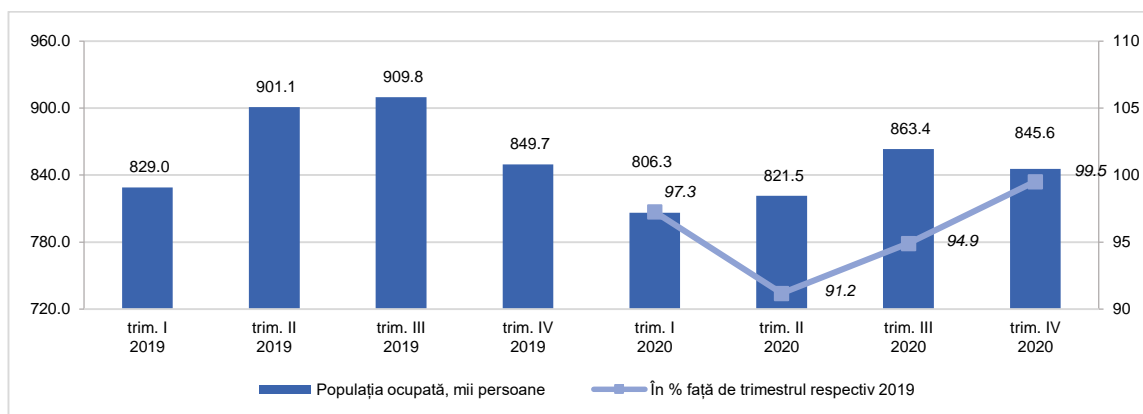
⁸⁷ ASEM

2. Tendințe privind ocuparea forței de muncă din Republica Moldova

Pe parcursul ultimilor 15 ani economia Republicii Moldova a avut o evoluție destul de sinuoasă înregistrând un ritm mediu de creștere de circa 3% anual. Cu toate că în această perioadă economia a înregistrat și anumite succese, creșterea economică a fost influențată puternic de mai multe șocuri, precum: de criza economico-financiară globală din 2009, criza din sectorul bancar din 2015 (furtul miliardului), instabilitatea politică, seceta puternică, restricțiile comerciale impuse de Federația Rusă etc. Totodată cea mai mare provocare pentru economia Republicii Moldova poate fi considerată criza pandemică din 2020 care a afectat practic toate economiile de pe glob. Drept rezultat, activismul economic s-a redus, ceea ce a condus și la diminuarea principalilor indicatori ocupaționali. Datele Biroului Național de Statistică indică o descreștere a Produsului Intern Brut în 2020 de 7% comparativ cu anul 2019, ceea ce a condus și la o înrăutățire a situației și de pe piața muncii. Or, piața muncii, fiind o piața derivată, reflectă pe deplin succesele sau insuccesele înregistrate de economia națională.

Efectele pandemiei Covid-19 asupra pieței muncii din Republica Moldova s-au resimțit, în special, în primele luni de impunere ale restricțiilor, odată cu instituirea în țară a stării de urgență (începând cu 17 martie 2020). Ca atare, pandemia Covid-19 a continuat să afecteze piața muncii și în următoarele trimestre. Cele mai mari efecte au fost înregistrate în trimestrul II al anului 2020, când fiecare a patra persoană ocupată a declarat că pandemia i-a afectat relația cu piața muncii (BNS).

Astfel, datele Biroului Național de Statistică arată că în anul 2020 numărul populației ocupate s-a redus cu 4,4% în comparație cu 2019. (Figura 1).

Figura 1. Populația ocupată pe trimestre, 2019-2020

Sursa: Biroul național de statistică

În acest context, a fost afectată și rata de ocupare care a înregistrat scăderi atât pe total, cât și în funcție de sexe, medii de reședință, grupe de vârstă (Figura 2). Totodată, femeile și mediul urban au fost mai mult afectate de scăderea ratei de ocupare în comparație cu bărbații și mediul rural. Astfel, rata de ocupare la femei a scăzut cu 3,3 p.p. în trimestrul II (la bărbați, respectiv, cu 3,2 p.p.) și cu 2,3 p.p. în trimestrul III (la bărbați, respectiv, cu 1,1 p.p.). În mediul urban reducerea a fost cea mai semnificativă, de 5,6 p.p. în trimestrul II (în mediul rural, respectiv, de 1,6 p.p.) și de 3,8 p.p. în trimestrul III (în mediul rural, respectiv, de 0,4 p.p.). Repartizarea ratei de ocupare în funcție de grupele de vârstă atestă o diminuare mai semnificativă a acesteia la persoanele de 15-24 ani: cu 3,4 p.p. în trimestrul I și cu 5,7 p.p. în trimestrul II ale anului 2020 față de perioadele respective din 2019. O reducere de 3,4 p.p. a fost înregistrată la persoanele de 25-54 ani în trimestrul II. Analiza evoluției ratei de ocupare pe grupe de vârstă și sexe scoate în evidență o reducere mai mare atât la femeile, cât și la bărbații de 15-24 ani în trimestrul II (cu 6,4 p.p. la femei și, respectiv, cu 5,0 p.p. la bărbați). La fel, mai mult în trimestrul II s-a micșorat nivelul acestui indicator la ambele sexe de 25-54 ani (cu 3,1 p.p. la femei și, respectiv, cu 3,7 p.p. la bărbați).

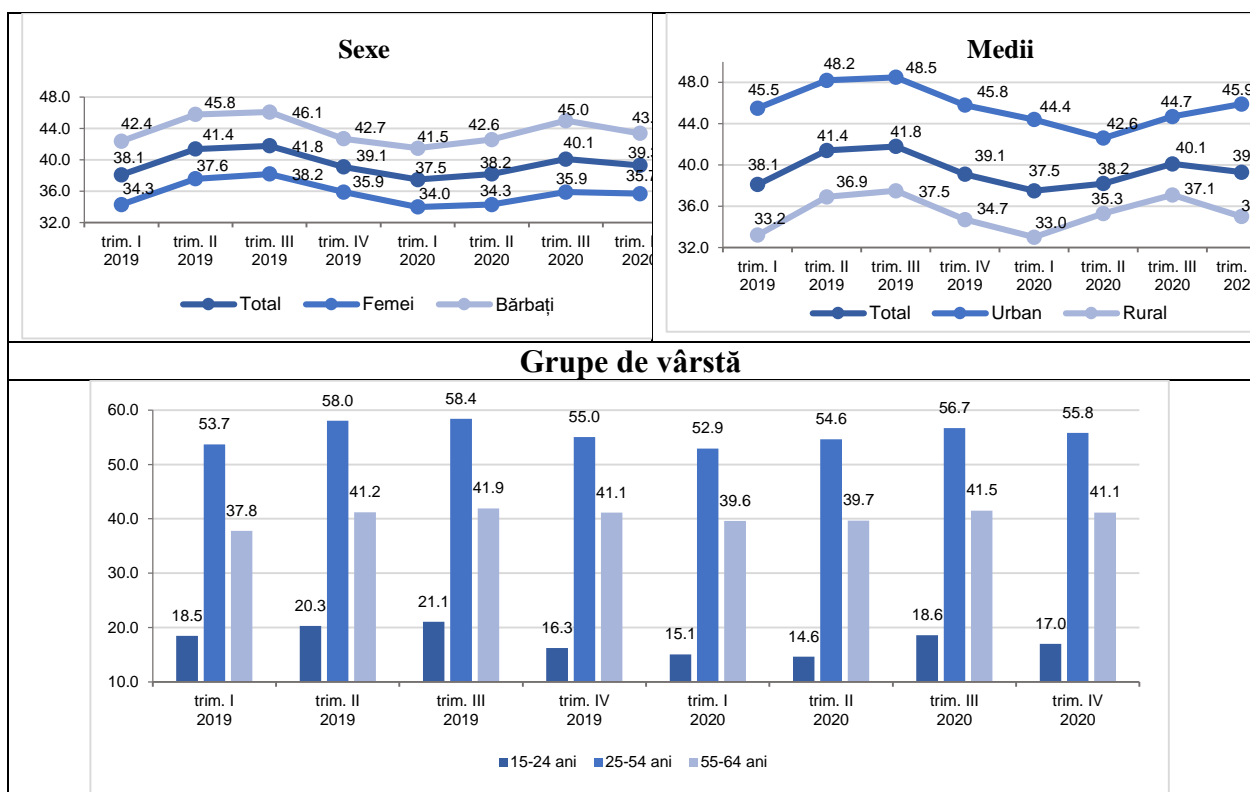

Figura 2. Rata de ocupare %

Sursa: Biroul național de statistică

Cu toate acestea, nu se poate afirma că nivelul ocupării din Republica Moldova a fost afectat în cea mai mare măsură din cauza pandemiei Covid-19. Analizând evoluțiile de pe piața muncii din Republica Moldova, se observă o reducere continuă a principalilor indicatori ocupaționali pe parcursul ultimilor 20 de ani. Ancheta Forței de Muncă, atestă o reducere, atât a numărului populației economic active, cât și a celei ocupate. Astfel, din 2001 până în 2018, numărul populației economic activă s-a redus de la 1654,7 mii persoane până la 1290,7 mii persoane, iar numărul populației ocupate, respectiv, de la 1514 mii persoane până la 1252 mii persoane. S-au redus și ratele de activitate și de ocupare, respectiv, de la 59,9% și 54,8% în anul 2001 până la 43,3% și 42,0% în 2018. (figura 3).

Rata de activitate, ocupare și șomaj pe Rate și Ani. Ambele sexe, Total pe republica, Media anuală.

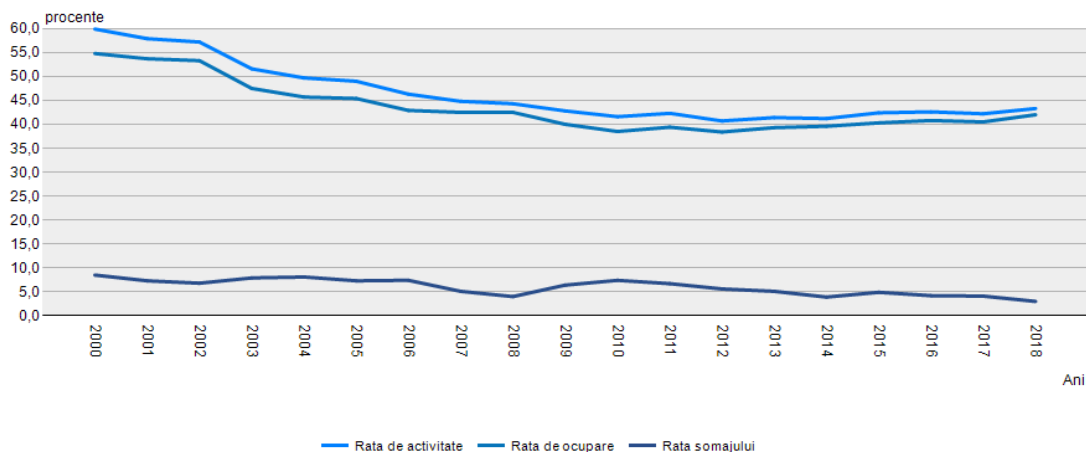

Figura 3. Evoluția ratelor de activitate, de ocupare, și a șomajului 2005-2015,%

Sursa: Biroul național de statistică

Pe fundalul descreșterii numărului populației economic active și a celei ocupate, se observă și o tendință de diminuare stabilă și a ratei șomajului care oscilează în jurul nivelului de 4-5%. De menționat, că cea mai răspândită formă de șomaj pe parcursul perioadei de referință a fost cea de scurtă durată (sub 3 luni) – circa o treime din totalul șomerilor.

Ocuparea forței de muncă din Republica Moldova este determinată, în mare parte, de evoluțiile din cadrul principalelor sectoare ale economiei. Pe parcursul anilor 2005-2020 sectorul industrial a înregistrat o creștere în medie de 4% anual, fiind afectat de declin în anii de criză 2009 și 2012. Contribuția acestui sector în crearea locurilor de muncă a fost destul de modestă pe parcursul întregii perioade de referință. Astfel, ponderea persoanelor ocupate în industrie în anul 2020 a constituit 14,6% (în anul 2019 – 14,7%), inclusiv în industria prelucrătoare 11,7% (în 2019 – 12,1%). Numărul persoanelor ocupate în industrie a fost de 121,4 mii, în descreștere față de nivelul anului trecut cu 5,2%.

Evoluția situației din agricultură a fost în strânsă dependență de evoluțiile climatice din perioada de referință. Contribuția agriculturii la crearea locurilor de muncă este și mai puțin însemnată, majoritatea lucrătorilor din acest sector lucrând pe cont propriu. În 2020 evoluția sectorului agricol a fost influențată negativ de seceta din vară, înregistrând o descreștere semnificativă de 12%. Respectiv, s-a diminuat și numărul celor ocupați în agricultură, constituind doar 175,9 mii persoane sau 21,1% din totalul persoanelor ocupate (în anul 2019 - 182,8 mii și, respectiv, 21,0%).

Sfera serviciilor este acel sector care pe parcursul perioadei de referință a asigurat, în mare parte, absorbția potențialului uman în câmpul muncii. Cu toate acestea, criza pandemică a afectat puternic acest sector astfel încât ponderea celor ocupați în sfera serviciilor în 2020 s-a diminuat cu 4,7% față de anul precedent constituind 476,5 mii sau 57,1% din totalul persoanelor ocupate.

Pe fundalul acestor evoluții structurale în domeniul ocupării, se observă și o tendință constantă de creștere a numărului în afara forței de muncă (populației inactive în vârstă aptă de muncă). În 2020 aceasta a constituit circa 1283,6 mii persoane sau 59,7% din totalul populației de aceeași categorie de vârstă, fiind în creștere cu 2,2% față de anul 2019. Printre factorii care au generat această creștere a populației în afara forței de muncă sunt îmbătrânirea populației și migrația forței de muncă. În 2020, din totalul persoanelor în afara forței de muncă 42,2% sunt pensionari, iar alte 11,2% constituie persoanele care nu lucrează și nu caută un loc de muncă în Moldova, deoarece deja au un loc de muncă peste hotare sau care planifică să lucreze peste hotare plecate la muncă peste hotare. Alte 7% (90,4 mii persoane) din această categorie a populației sunt considerate persoanele (declarată de gospodării) ca fiind plecate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru pentru o perioadă mai mică de un an. Alte categorii pot fi identificate ca acele persoane care nu doresc să fie prezente pe piața muncii din cauza lipsei unor oportunități reale de angajare care să ofere salarii decente, practicând alte tipuri de activități generatoare de venituri, caracteristice, de regulă, economiei informale.

O problemă destul de acută cu care se confruntă piața muncii din Republica Moldova este creșterea numărului tinerilor NEET⁸⁸. În anul 2020, ponderea **tinerilor NEET** a constituit 17,6% din numărul total de tineri cu vârsta de 15-24 ani, 26,0% - în rândul tinerilor de 15-29 ani și, respectiv, 31,2% în rândul celor de 15-34 ani. În toate aceste grupe de vârstă indicatorul înregistrează valori mai mari în rândul femeilor în comparație cu bărbații.

Reducerea continuă a indicatorilor ocupaționali din republică trebuie privită drept un semnal convingător privind vulnerabilitatea economiei naționale, precum și a securității sociale. Comparativ cu țările UE rata de ocupare din Republica Moldova înregistrează niveluri mult mai mici, astfel încât oricare nu ar fi eforturile autorităților publice de depășire a unor eventuale crize

---

⁸⁸ Tineri NEET - tineri care nu fac parte din populația ocupată, nu studiază/învață în cadrul sistemului formal de educație și nu participă la nici-un fel de cursuri sau alte instruirii în afara sistemului formal de educație (din limba engleză: „Persons Not in Employment, Education or Training”).

ale ocupării situația precară a persista. Drept dovadă este impactul politicilor asupra menținerii nivelului ocupării în țările UE comparativ cu Republica Moldova în condițiile crizei pandemice Covid-19.

Spre deosebire de țările Uniunii Europene (UE-27), rata de ocupare pentru populația de 15-64 ani în Republica Moldova a înregistrat valori net inferioare, atât per total, cât și în funcție de sexe. Astfel, în anul 2020, valoarea indicatorului estimat pentru femei în țările UE-27 a fost mai mare decât valoarea indicatorului la nivel național cu 17-22 p.p. și, respectiv, pentru bărbați - cu 22-26 p.p. (Figura 4).

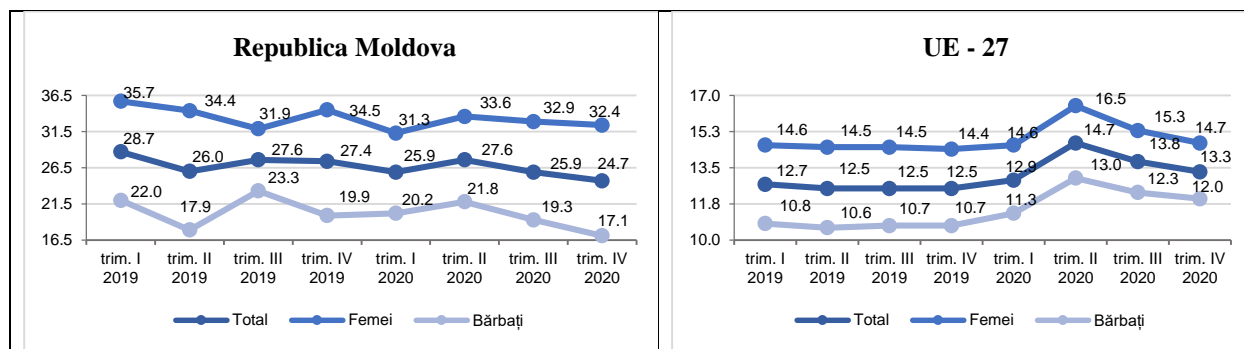

Figura 3. Rata de ocupare în Republica Moldova versus în UE %

Sursa: Biroul național de statistică

Totodată, în țările UE-27 nivelul ocupării este mult mai puțin influențată sezonier, în comparație cu Republica Moldova, unde ponderea sectorului agricol a fost în medie de 21% în 2020 față de 4,3% în țările UE. Or, pe lângă repercusiunile pandemiei, în Republica Moldova anul 2020 a fost marcat de secetă, care a scos în prim-plan o altă vulnerabilitate majoră a țării - expunerea sporită la șocurile climatice.

Evoluțiile indicatorilor ocupaționali sunt influențați și de probleme legate de calitatea ocupării, în special, de extinderea economiei informale. În general, pe parcursul perioadei de referință sectorul informal al economiei a înregistrat o anumită diminuare. Cu toate acestea, nivelul lui continuă să fie destul de impunător. Potrivit datelor statistice în anul 2020 munca nedeclarată în rândul salariaților a constituit circa 6,5%, fiind în descreștere cu 0,7 p.p. față de anul precedent (7,2% în 2019). Practica de angajare fără perfectarea contractelor individuale de muncă (în baza unor înțelegeri verbale) este mai frecventă printre salariații bărbați (8,9%), decât salariații femeii (4,3%). Cele mai mari ponderi ale salariaților, care lucrează doar în baza unor înțelegeri verbale, sunt estimate în agricultură (59,1%), construcții (14,1%), comerț (10,5%) și industrie (6,3%).

În sectorul informal au lucrat 16,7% din totalul persoanelor ocupate în economie (în 2019 – 16,8%), iar 22,4% au avut un loc de muncă informal (în anul 2019 – 23,1%). Din numărul persoanelor ocupate informal salariații au alcătuit 23,8%. În sectorul non-agricol ponderea ocupării informale a constituit 10,8%. Cea mai mare pondere a persoanelor ocupate informal este înregistrată în construcții (64,9% din totalul persoanelor ocupate în construcții).

Acestea fiind expuse, se poate constata o situație destul de precară de pe piața muncii din Republica Moldova care necesită intervenții hotărâte din partea autorităților publice. Anume pe acest fundal a apărut necesitatea elaborării unei strategii naționale pentru ocuparea forței de muncă care ar fi capabilă redreseze această situație.

3. Impactul Strategiei Naționale privind Politicile de Ocupare a Forței de Muncă asupra situației de pe piața muncii din Republica Moldova

Elaborarea Strategiei Naționale privind Ocuparea Forței de Muncă a Republicii Moldova pentru perioada 2017-2021 este determinată, în primul rând, de necesitatea de redresare a situației de pe piața muncii, de creștere a nivelului ocupării și a calității acesteia, de creșterea

competitivității potențialului uman existent și a gradului de incluziune socială pe piața muncii, în special a grupurilor social-vulnerabile. Realizarea strategiei va contribui, atât la atenuarea nivelului sărăciei și a excluziunii sociale, cât și la o dezvoltare durabilă a economiei.

Strategia de ocupare a Republicii Moldova își propune asigurarea unui nivel cât mai înalt al ocupării durabile prin consolidarea creșterii economice, asigurarea unui grad cât mai înalt al incluziunii sociale prin implementarea cât mai largă a formelor flexibile de ocupare și ale economiei sociale, dezvoltarea dialogului social. De asemenea, strategia urmărește creșterea competitivității potențialului uman, din perspectiva costurilor forței de muncă, a mobilității, calificării profesionale și capacității de adaptare a resurselor umane la imperativele unei piețe a muncii aflate într-un proces dinamic de schimbare.

Obiectivele Strategiei privind Politicile de Ocupare a Forței de Muncă a Republicii Moldova pentru perioada 2017-2021 au fost corelate cu prioritățile *Strategiei „Moldova 2020”* și anume cu aceea privind „racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie”.

- Printre obiectivele specifice ale Strategiei pot fi menționate
- Crearea oportunităților de angajare ca urmare a implementării politicilor de ocupare și a măsurilor non-discriminatorii pe piața muncii
- Promovarea ocupării formale și dezvoltarea întreprinderilor într-un mediu competitiv
- Educație și calificări mai bune pentru șanse sporite de angajare
- Valorificarea potențialului oferit de fenomenul migrațional pentru dezvoltare durabilă
- Mai bună guvernare a pieței muncii

De fapt, Strategia nu și-a formulat scopuri ambițioase de creștere a nivelului ocupării accentul fiind pus în special pe combaterea ocupării informale pe creșterea competitivității potențialului uman și pe guvernarea cât mai bună a pieței muncii prin dezvoltarea politicilor active de ocupare a forței de muncă.

4. Concluzii

Este evident faptul că o condiție importantă în redresarea situației de pe piața muncii ar fi, în primul rând, ameliorarea situației economice, în special, din sectorul real al economiei, care este principalul generator de noi locuri de muncă, precum și reorientarea dezvoltării economiei de la modelul bazat pe consum la cel bazat pe producție. În acest context pot fi menționați trei factori care ar conduce la această ameliorare în domeniul ocupării:

atragerea investițiilor străine directe care pot contribui puternic la schimbarea structurii ocupaționale (creșterea ponderii celor ocupați în industrie, sector generator al celei mai mari valori adăugate);

dezvoltarea spiritului antreprenorial, or în situația în care ponderea patronilor în structura ocupațională constituie doar o valoare extrem de infimă, comparativ cu alte țări, perspectivele în ceea ce privește crearea de noi locuri de muncă competitive sunt destul de modeste;

creșterea competitivității potențialului uman;

creșterea nivelului salariilor care pot fi motivante pentru reîntoarcerea lucrătorilor migrați din străinătate.

Referințe

1. Constituția Republicii Moldova, aprobată la 29 iulie 1994
2. Legea cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, Nr. 105 din 14.06.2018
3. Legea nr. 121 din 25 mai 2012 „Cu privire la asigurarea egalității”
4. Legea nr. 180-XVI din 10.07.2008 „Cu privire la migrația de muncă”
5. Legea nr. 60 din 30 martie 2012 „Privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități”
6. Codul muncii al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr. 154-XV din 28 martie 2003
7. Strategia Națională privind Politicile de Ocupare a Forței de Muncă asupra situației de pe piața muncii din Republica Moldova, www.particip.gov.md

8. Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020”, aprobată prin Legea Nr. 166 din 11.07.2012
9. Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020, http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr42_5.pdf
10. Strategia Europa 2020, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_ro.htm
11. Nicolaas de Zwager, Ruslan Sintov, (2014) „Studiu de piață: Inovație în migrația circulară - Migrație și dezvoltare în Moldova”, Chișinău, IASCI, p. 27.
12. Raportul social anual 2019, Chișinău, Ministerul Muncii Protecției Sociale și familiei, 2015, www.mmssf.gov.md.

THEORETICAL-INTERPRETATIVE ASPECTS OF THE EFFECTIVENESS OF ACTIVE LABOR MARKET POLICIES

ASPECTE TEORETICO-INTERPRETATIVE ALE EFICACITĂȚII POLITICILOR ACTIVE PE PAȚA MUNCII

Alic BÎRCĂ⁸⁹, Habilitated Doctor

Abstract: *This scientific endeavour, the issue of the effectiveness of active labour market policies in terms of theory and interpretation is addressed. Given that active labour market policies are consuming financial resources, over the years, several authors in the field have tried to assess their effectiveness, offering different interpretations. The effectiveness of active labour market policies is a problem not only for theorists in the field, but also for decision-makers in government institutions. In this case, the Public Employment Service has an important role in the process of implementing active labour market policies. However, following the implemented policies, it is expected that some indicators related to the labour market will improve, such as reducing unemployment and increasing the level of employment. The paper presents several approaches to labour market policies, as well as tools that can be used to improve the above-mentioned indicators.*

Key words: *labour market active labour market policies, labour demand, labour supply, the effectiveness of active labour market policies*

JEL CLASSIFICATION: J21, J24, J64.

1. Introducere

Politicile active pe piața muncii (ALMP-le) au un rol important în procesul de soluționare a dezechilibrelor pe piața muncii și contribuie nemijlocit la reducerea șomajului, urmare a implementării diferitor măsuri în acest scop. De-a lungul anilor, multe state au fost interesate și preocupate de implementarea diferitor măsuri pe piața muncii care s-au dovedit a fi destul de eficiente în reducerea șomajului. Unele politici active aferente pieței muncii au vizat anumite grupuri defavorizate, prin acordarea asistenței logistice și financiare în procesul de încadrare în câmpul muncii.

În timp, ALMP-urile s-au dezvoltat într-un mod care depășește obiectivul strict de reducere a șomajului, ci, și-au asumat activități și responsabilități mult mai diverse. În prezent, obiectivele ALMP-urilor, caracteristice atât țărilor dezvoltate, cât și celor emergente și în curs de dezvoltare, se referă la: creșterea ocupării forței de muncă; îmbunătățirea echității; îmbunătățirea mobilității ocupării forței de muncă și a calității locurilor de muncă; reducerea sărăciei.

În literatura de specialitate, există o multitudine de lucrări care analizează eficacitatea ALMP-urilor, unele fiind realizate la nivel global, altele la nivelul fiecărui program aplicat pe piața muncii. Eficacitatea ALMP-urilor - inclusiv ocuparea subvenționată, formarea profesională și asistența în căutarea unui loc de muncă - a fost o chestiune de dezbatere viguroasă în ultimii ani. Deși multe aspecte ale dezbaterii rămân nesoluționate, s-au făcut unele progrese în ceea ce privește întrebarea cheie despre modul în care participarea la un program activ de piață a muncii (ALMP) afectează rezultatele pieței muncii ale participanților înșiși.

Evaluarea eficacității ALMP-urilor servesc la constatarea faptului dacă modificările politice și implementarea de noi programe afectează rezultatele pieței muncii, cum ar fi veniturile și ocuparea forței de muncă, pentru cei care fac obiectul politicii vizate. În ultimii ani, a existat un

⁸⁹ Profesor universitar, doctor habilitat. Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău, str. Bănulescu Bodoni, 61. E-mail: alicbir@yahoo.com

interes crescut pentru evaluarea ALMP-urilor, în care cercetătorii au încercat să explice impactul programelor active asupra performanței pieței muncii. Interesul față de eficacitatea ALMP-urilor s-a dovedit a fi tot mai mare din partea factorilor de decizie politică, în special în contextul Strategiei europene pentru ocuparea forței de muncă.

Efectul principal al ALMP-urilor este, de multe ori, ilustrat de așa-numita „curba Beveridge”, care poate fi interpretată ca un proces de măsurare a eficacității între locurile de muncă vacante și numărul șomerilor. Pe baza modelului Curbei Beveridge, relația dintre posturile vacante și rata șomajului este negativă, ceea ce înseamnă că un număr mic de posturi vacante sunt asociate cu șomajul ridicat [7]. Cu toate acestea, în cazul scăderii eficienței pieței muncii, șomajul va crește în ciuda nivelului neschimbat al posturilor vacante. Prin urmare, se consideră adesea că scopul ALMP-urilor este de a crește eficiența pieței muncii prin îmbunătățirea statutului forței de muncă, reducând numărul de solicitanți de locuri de muncă în raport cu un anumit număr de posturi vacante. Acest model de ALMP și impactul său asupra pieței muncii este totuși limitat, deoarece se referă doar la șomaj, în timp ce ALMP-urile se ocupă și de multe alte probleme ale pieței muncii, cum ar fi: inactivitatea, riscul de muncă, tranziția de la ocuparea informală la cea formală etc.

Eficacitatea ALMP-urilor depinde nu doar de modul implementării acestora din partea instituțiilor guvernamentale, ci și de faptul cum sunt percepute de angajatori. În acest context, Bredgaard (2017) a efectuat o analiză a percepției și atitudinii angajatorilor față de ALMP-uri, identificând mai multe categorii a acestora [3]. În opinia autorului, angajamentul angajatorilor reprezintă o condiție prealabilă importantă pentru implementarea eficientă a serviciilor de ocupare și a strategiilor de activare de succes. Pentru ca ALMP-urile să fie eficiente este necesar ca angajatorii să fie dispuși să angajeze șomeri atât la locuri de muncă nesubvenționate, cât și la cele subvenționate. Evaluarea ALMP-urilor indică faptul că programele de activare implementate la nivelul locului de muncă, cum ar fi subvenționarea salariului și/sau programe de stagii profesionale, sunt mai eficiente decât programele de activare implementate de autoritățile publice [6]; [3]. Cu toate acestea, Bredgaard distinge trei abordări ale ALMP-urilor în raport cu angajatorii (Tabelul 1).

Tabelul 1. Abordări ale politicilor active pe piața muncii

Variabile	Abordarea prin prisma ofertei	Abordarea prin ajustare	Abordarea prin prisma cererii
Grupul țintă	Persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă.	Persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă și angajatorii.	Angajatorii.
Cunoașterea/perceperea problemei	Calificări sau motivații insuficiente a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.	Informații și contacte insuficiente între persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă și angajatori.	Lipsa dorinței din partea angajatorilor privind angajarea persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.
Obiectivul urmărit	Pregătirea pentru piața muncii a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.	Ajustarea dintre persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă și cerințele angajatorilor.	Pregătirea angajatorilor pentru a angaja șomeri.
Instrumentul aplicat	Educație și formare, asistență în căutarea unui loc de muncă, sancțiuni prin reducerea beneficiilor.	Baze de date cu posturi vacante, târguri de locuri de muncă, subvenții salariale, programe de stagii profesionale.	Reglementări privind cotele de angajare, reglementări anti-discriminare, campanii de informare și convingere.

Sursa: [3].

În cazul abordării prin prisma ofertei, obiectivul constă în pregătirea pentru piața muncii a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, iar în calitate de instrumente sunt aplicate educația și formarea profesională, sau serviciul de asistență în căutarea unui loc de muncă, sau

sanționarea prin reducerea beneficiilor. În cazul abordării prin ajustare, se pune accentul pe asigurarea concordanței între persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă și cerințele angajatorilor. Abordarea prin ajustare reflectă o recunoaștere din ce în ce mai mare că programele de activare conectate la angajatorii locali sunt mai eficiente decât programele din sectorul public [3]. În calitate de instrumente sunt folosite bazele de date cu posturile vacante, târgurile locurilor de muncă, subvenționarea salariilor etc. Atunci când aplicăm abordarea prin prisma cererii, obiectivul constă în pregătirea angajatorilor pentru a angaja șomeri. În ultimii ani, a crescut preocupările cercetătorilor, a factorilor de decizii politice și a practicienilor cu privire la rolul angajatorilor în ALMP-uri. Cele trei abordări ale ALMP-urilor nu se exclud reciproc, ci pot funcționa în anumite circumstanțe ca strategii complementare. De exemplu, programele de formare și educație pot fi mai eficiente dacă sunt realizate în cadrul întreprinderilor private care au nevoie de forță de muncă calificată.

În literatura de specialitate, există diferite clasificări ale ALMP-urilor. Brown și Koettl. (2015) prezintă o nouă perspectivă asupra ALMP-urilor, clasificându-le în funcție de obiectivul lor principal [4]. Autorii consideră că trebuie evidențiate cinci categorii care rezultă din obiectivele lor distincte, cum ar fi raportul cost-eficiență sau relevanța ALMP-urilor în perioade de recesiune economică (Tabelul 2).

Implicațiile ALMP-urilor au efecte directe și indirecte asupra evoluției ocupării forței de muncă, a șomajului și a veniturilor. Potrivit lui Calmfors (1994), efectele acționează prin intermediul a trei mecanisme: un proces îmbunătățit de ajustare; creșterea și îmbunătățirea ofertei de muncă; sporirea cererii de muncă [5].

În ceea ce privește efectele indirecte, acestea au implicații și semnificații diferite pe piața muncii. Efectele indirecte pot fi atât negative, cât și pozitive. În acest sens, Brown și colab. (2015) evidențiază mai multe efecte indirecte negative asupra ALMP-urilor [4].

Efectul „*greutății nule*” reduce eficacitatea ALMP-urilor și se referă la acele stimulente financiare acordate beneficiarilor care oricum și-ar fi atins obiectivul, chiar și în absența acestora. În cazul dat, se face referire la subvențiile acordate pentru angajarea șomerilor care ar fi fost angajați și în lipsa acestora. Un alt efect indirect este cel al „*degresării smântânii*”, care poate submina eficacitatea ALMP-urilor atunci când angajații SPO-lor selectează pentru participarea la program a celor persoane care au probabilitate mare de angajare. În felul acesta, angajații SPO-urilor asigură o rată înaltă de reangajare a participanților.

Efectul *dislocării* pe piața muncii surprinde faptul că ocuparea forței de muncă generată de ALMP-uri ar putea „contribui” la aglomerarea ocupării obișnuite, ceea ce scade eficiența instrumentului. În cazul dat, organizațiile angajează forță de muncă subvenționată în detrimentul angajării lucrătorilor nesubvenționați sau salariații nesubvenționați sunt concediați, iar pe posturile devenite vacante este angajată forța de muncă subvenționată. În plus, efectul dislocării se mai caracterizează și prin faptul că odată cu expirarea subvenției, angajatul subvenționat este concediat. Un alt efect, cel *salarial* reduce eficiența politicilor prin faptul că resursele financiare alocate ALMP-urilor sunt direcționate mai mult spre creșteri salariale și, prin urmare, nu conduc la crearea de noi locuri de muncă.

Tabelul 2. Instrumentele relevante, grupurile țintă și efectele așteptate ale ALMP-urilor

Dimensiunile	Obiective urmărite	Instrumente	Grupuri țintă	Efecte așteptate
Cererea de muncă	Oferirea stimulentei financiare pentru menținerea angajărilor.	Împărțirea postului de muncă și program redus de muncă. Subvenții salariale.	Surse interne.	Reducerea ieșirilor de pe piața muncii. Menținerea nivelului de angajabilitate pe piața muncii.
	Oferirea stimulentei	Stimulente pentru angajare.	Surse externe.	Creșterea intrărilor pe piața muncii.

	financiare pentru crearea locurilor de muncă.	Suport pentru inițierea afacerilor.		Creșterea angajabilității pe piața muncii.	
Oferta de muncă	Oferirea stimulentei financiare pentru căutarea și menținerea unui loc de muncă.	Beneficii suplimentare acordate angajaților, subvenții, facilități fiscale.	Surse interne și externe.	Creșterea intrărilor pe piața muncii prin consolidarea stimulentei pentru muncă.	
				Reducerea numărului de ieșiri pe piața muncii.	
				Creșterea angajabilității pe piața muncii.	
	Oferirea suportului financiar.	Lucrări publice.	Surse externe.	Creșterea intrărilor pe piața muncii prin consolidarea stimulentei pentru muncă.	
				Creșterea angajabilității pe piața muncii.	
				Oferirea suportului financiar.	
Oferirea stimulentei financiare pentru dezvoltarea capitalului uman.	Activarea pe piața muncii. Sancțiuni.	Surse externe.	Creșterea numărului de intrări pe piața muncii prin consolidarea stimulentei pentru muncă.		
			Instruirea la locul de muncă.	Surse interne și externe	Sporirea numărului de intrări pe piața muncii.
					Sporirea productivității.
Instruirea în săli de studii.			Creșterea calității.		
			Asistență pentru căutarea unui loc de muncă.	Surse externe.	Sporirea eficienței în căutarea unui loc de muncă.
Servicii de intermediere a angajatorilor.	Surse interne și externe	Creșterea intrărilor pe piața muncii.			
		Sporirea eficienței în căutarea unui loc de muncă.			
		Creșterea intrărilor pe piața muncii.			
Ajustarea pieței muncii	Îmbunătățirea ajustării pieței muncii.	Consiliere și monitorizare.	Surse externe.	Sporirea calității.	
				Sporirea eficienței în căutarea unui loc de muncă.	
				Creșterea intrărilor pe piața muncii.	

Sursa: [4].

Efectul de **blocare** (numit și efect de retenție) se caracterizează prin faptul că participanții incluși în programele ALMP-urilor au o probabilitate mai mică de găsire a unui loc de muncă, în comparație cu șomerii care nu sunt parte a acestora. Calmfors (1994) extinde efectul de blocare prin includerea efectului negativ asupra comportamentului de căutare a unui loc de muncă, urmare a participării șomerului la unul din programele ALMP-ilor, caracterizat prin atractivitate, plata acordată și/sau a lipsei de mobilitate geografică necesară [5]. Totodată, Martin și Grubb (2001) subliniază că efectul de blocare este relevant, în cazul unei participări voluntare sau dacă este necesară participarea pentru obținerea unei calificări sau recalificări, în schimbul primirii în continuare a indemnizației de șomaj [11]. Acest efect poate fi diminuat prin participarea obligatorie la un astfel de program, fără plată suplimentară la prestația de șomaj, deoarece forța de muncă ar putea fi capabilă să câștige mai mult, având un loc de muncă regulat. Autorii susțin, totuși, că monitorizarea comportamentului participanților la un program ALMP și asistența acordată acestora în procesul căutării unui loc de muncă, precum și evitarea forței de muncă care a devenit recent șomeră și, prin urmare, au probabilități mai mari de angajare, poate limita efectul de blocare [11].

ALMP-urile pot avea efecte negative asupra probabilității angajării participanților la un anumit program. În cazul în care măsura este orientată, în mare parte, spre forța de muncă defavorizată, aceasta poate fi stigmatizată. Atunci când abordăm efectul **stigmatizării**, angajatorii

semnalează o productivitate scăzută, fapt ce îi determină la o anumită reticență legată de angajarea forței de muncă care participă la ALMP-uri.

Stimulentele pentru achiziționarea de competențe profesionale ar putea fi afectate negativ de ALMP-uri ale căror consecințe se concretizează doar pe termen mediu. Efectul negativ al dobândirii competențelor profesionale poate fi caracterizat prin subvenționarea salariilor mici, fapt ce ar putea descuraja forța de muncă necalificată pentru a-și îmbogăți capitalul uman, deoarece subvenția acordată reduce diferența salarială între munca necalificată și cea calificată.

Efectele indirecte asupra ALMP-urilor pot fi și pozitive. Astfel, efectul **concurenței** evidențiază rolul ALMP-urilor în consolidarea poziției persoanelor din exteriorul pieței muncii în raport cu cele din interior. Conform teoriei insider-outsider, costurile de rotație a forței de muncă, cele de concediere, precum și costurile de angajare și formare profesională pentru noii angajați conferă o putere a pieței din interior, folosind-o în propriul lor avantaj pentru a-și spori salariile. Efectul concurenței întărește poziția persoanelor din afara pieței muncii și, prin urmare, exercită o presiune descendentă asupra salariilor și una ascendentă asupra ofertei de forță de muncă, contribuind astfel la creșterea nivelului de ocupare [4].

Perspectiva participării la programele ALMP-urilor ar putea să provoace și un efect de **amenințare**, caracterizat prin acordarea unor stimulente mai mari șomerilor care sunt în căutarea unui loc de muncă. Acesta este cazul politicilor de activare în care plata indemnizațiilor de șomaj este condiționată de participarea la diferite programe de muncă în folosul comunității. Reinserția profesională a șomerilor, prin intermediul ALMP-urilor, va crește probabilitatea de angajare a acestora prin efectul de tranziție. Acest efect are un impact deosebit asupra șomerilor de lungă durată care, pe durata aflării în afara ocupării, suferă din cauza uzării abilităților profesionale și a pierderii rutinei de muncă. Odată cu expirarea programului ALMP, persoanele în cauză sunt concediate. Acestea, la rândul lor, din șomeri pe termen lung devin șomeri pe termen scurt, cu un capital uman mai valoros și cu o probabilitate mai mare de reangajare, comparativ cu șomerii pe termen lung.

În mod similar, efectul de **examinare** a ALMP-urilor permite angajatorilor să colecteze informații despre productivitatea forței de muncă. Datorită asimetriilor informaționale cu privire la productivitatea forței de muncă, șomerii pe termen lung angajați în cadrul organizațiilor pot înregistra o productivitate scăzută. ALMP-urile pot îmbunătăți indirect ajustarea pe piața muncii, permițând organizațiilor să experimenteze productivitatea lucrătorilor prin intermediul unor locuri de muncă subvenționate. Nu, în ultimul rând, trebuie luate în considerare efectele **bugetare** la evaluarea eficacității, în funcție de preocupările factorilor de decizie politică.

Proiectarea ALMP-urilor este crucială pentru eficiența lor. Direcționarea concentrată a măsurilor poate reduce efectele indirecte negative, generând unele efecte pozitive. Însă, pentru aceasta trebuie evitate stigmatizarea forței de muncă și procedurile de monitorizare, percepute ca birocratice și costisitoare.

Pentru o abordare holistică, ALMP-urile trebuie să ia în considerare complementaritatea, interacțiunile și repercusiunile cu alte politici guvernamentale aferente pieței muncii. În acest sens, Martin (2004) recomandă o combinație de „morcovi” și „bastoane” [10]. „Morcovii” sunt acele stimulente oferite pentru căutarea și acceptarea locurilor de muncă, făcând participarea obligatorie, iar „bastoanele” reprezintă sancțiunile financiare reflectate prin reducerea beneficiilor, în cazul neparticipării la programele ALMP-urilor. Această abordare a dovedit o eficacitate mai mare a ALMP-urilor în țările în care a fost implementată.

Non-participarea forței de muncă la programele ALMP-urilor poate fi sancționată prin reducerea indemnizațiilor de șomaj. De asemenea, sancțiunile sunt privite ca un instrument ce vizează creșterea distorsionată a stimulentele acordate persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă care, în schimb, nu au efecte de blocare. În acest context, Van den Berg și colab. (2004) raportează efecte pozitive semnificative ale sancțiunilor [12], iar Van der Klaauw și van Ours (2010) arată că ieșirea din șomaj se dublează după impunerea sancțiunilor [13].

ALMP-urile care contribuie la îmbunătățirea situației pieței muncii sunt utilizate pe scară largă în țările OECD și sunt considerate cele mai eficiente. Potrivit OECD (2010), categoriile de ALMP-uri, prezentate în Tabelul 2, au fost aplicate pe larg în timpul crizei economice din anul 2008.

În afară de aceasta, ALMP-urile sunt analizate și din alte perspective, cum ar fi cea a angajatorilor. Astfel, Bredgaard (2015) cercetează clasificarea și măsurarea nivelului și caracterului angajamentului angajatorilor în ALMP-uri [2]. Ingold și Valizade (2015) fac o distincție între angajatori, evidențiind două categorii. Prima categorie se referă la comportamentul și atitudinile angajatorilor în procesul de participare la ALMP-uri, în timp ce cea de-a doua categorie se referă la motivele participării [9].

În Figura 1, este prezentată o tipologie care face distincție între atitudini și participare. Această tipologie ilustrează faptul că atitudinile angajatorilor și participarea la ALMP-uri sunt mai complexe și mai variate decât se presupune. Ideea este că atitudinile pozitive sau negative nu produc neapărat un anumit tip de comportament (de exemplu, atitudinile pozitive se pot corela și cu neparticiparea, în timp ce atitudinile negative se pot corela cu participarea activă).

Angajatorul asumat are atitudini pozitive și participă activ la ALMP-uri. Există diferite motive pentru acest tip de comportament:

- un puternic sentiment de responsabilitate socială corporativă [1];
- potrivirea locurilor de muncă și a abilităților profesionale specifice organizației cu profilurile persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă [8];
- convingerea organizațiilor de către asociațiile patronale [10].

Angajatorul disprețuitor are atitudini negative și nu participă la programele ALMP-urilor. Acest tip de angajator poate fi înțeles într-un cadru economic neoclasic în care angajatorii sunt motivați de maximizarea profitului și de reducerea costurilor și participă la ALMP-uri doar dacă acestea servesc intereselor lor economice pe termen scurt, cum ar fi reducerea costurilor totale ale forței de muncă [3]

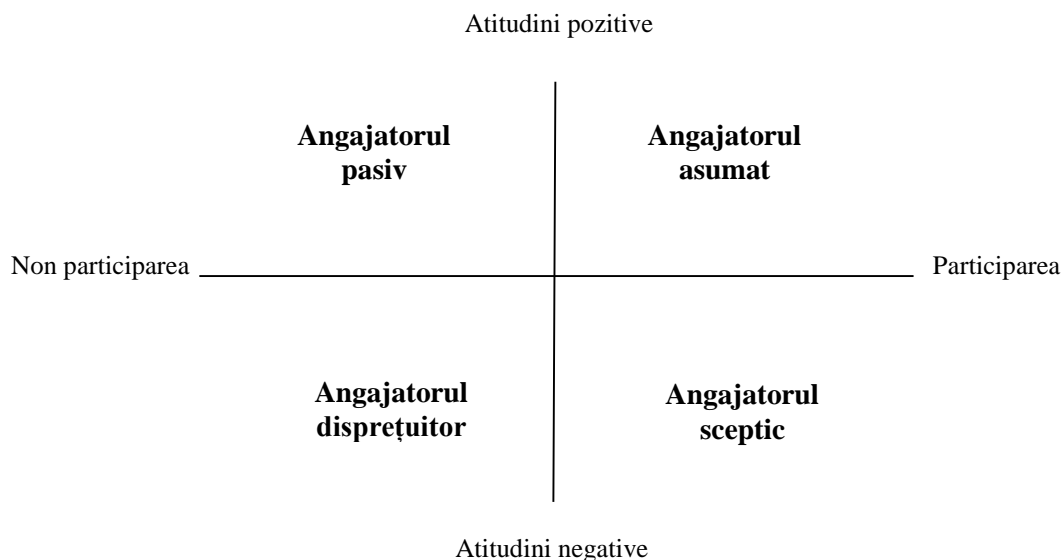

Figura 2. Angajatorii și politicile active pe piața muncii

Sursa: [2].

Deși are o atitudine negativă, angajatorul sceptic, totuși, participă la ALMP-uri. Acest tip de angajator este mai „nedumerit” față de ceilalți doi prezentați anterior. Angajatorul sceptic este mai susceptibil la schimbări, iar, în felul acesta, poate renunța la participare, transformându-se în angajatorul pasiv sau, dimpotrivă, atitudinile pot deveni mai pozitive, deplasându-se spre angajatorul asumat. În opinia lui Bredgaard, există două explicații de bază pentru acest tip de

angajator. Prima explicație se referă la acomodarea strategică în care angajatorii participă la ALMP-uri pentru a obține anumite favoruri/avantaje asupra unor probleme, cum ar fi accesul la contracte cu agenții publice. A doua explicație ține de anumite stimulente selective care determină angajatorii să participe la ALMP-uri pentru a avea acces la servicii acordate exclusiv participanților, cum ar fi asistență gratuită pentru recrutare și îndrumare judiciară [3].

Angajatorul pasiv este în esență pozitiv față de ALMP-uri, dar nu participă activ, fapt ce se poate datora lipsei de cunoștințe sau a percepției că ALMP-urile sunt irelevante pentru activitatea organizației. Prin urmare, eficacitatea ALMP-urilor implementate de SPO depinde, în mare parte, de percepția și atitudinea angajatorilor față de acestea. Pentru aceasta efortul SPO-ului trebuie orientat spre o comunicare persuasivă, prin a explica angajatorilor avantajele de care ar putea beneficia ca urmare a participării la ALMP-uri.

2. Concluzii

Prin urmare, rolul ALMP-urilor constă în reducerea dezechilibrelor pe piața muncii și contracararea rigidităților și distorsiunilor identificate. Implicațiile ALMP-urilor sunt mai evidente în perioade de criză, atunci când dezechilibrele pe piața muncii sunt mult mai mari. Or, în perioada recentă, societatea, la un interval de 10 ani, a trecut prin două mari crize economice: una cauzată de criza financiară mondială, iar cea de-a doua – de criza pandemică COVID-19. Ambele au avut repercusiuni destul de evidente asupra pieței muncii, dar, în special, asupra forței de muncă cu un nivel de calificare mai redus și din anumite sectoare ale economiei. În astfel de situații, activarea ALMP-urilor nu doar că este necesară, dar vine ca un suport pentru categoriile de forță de muncă care au avut de suferit cel mai mult.

Confirmare

Prezenta lucrare a fost elaborată în cadrul proiectului „Dezvoltarea politicilor pe piața muncii în vederea sporirii ocupării forței de muncă”, prevăzut în programul de Stat pentru anii 2020-2023 și finanțat de Guvernul Republicii Moldova.

References

1. Aa, P., Berkel, R (2014). Innovating job activation by involving employers, *International Social Security Review*, 6 (2), pp. 11–27.
2. Bredgaard, T. (2015). Evaluating what works for whom in active labour market policies. *European Journal of Social Security*, 17(4), pp. 436–452.
3. Bredgaard, Th. (2017). Employers and Active Labour Policies: Typologies and Evidence. *Social Policy and Society* 17(3), pp. 1-13. Disponibil la: https://www.researchgate.net/publication/316782660_Employers_and_Active_Labour_Market_Policies_Typologies_and_Evidence. Accesat la: 18 mai 2021.
4. Brown, A. J., Koettl, J. (2015). Active labor market programs - employment gain or fiscal drain? *IZA Journal of Labor Economics*, 4(1), pp. 1-36.
5. Calmfors, L. (1994) Active labour market policy and unemployment: a framework for the analysis of crucial design features. *OECD Economic Studies* 1994 (22), pp. 7–47. Disponibil la: <https://www.oecd.org/economy/growth/33936463.pdf>. Accesat la 19. 05. 2021.
6. Card, D., Kluve, J., Weber, A. (2010) Active labour market policy evaluations: a meta-analysis*. *The Economic Journal* 120, pp. 452–477. Disponibil la: <https://davidcard.berkeley.edu/papers/card-kluve-weber-EJ.pdf>. Accesat la: 13. 05. 2021.
7. Chen, S., and Desiderio, S. 2017. What moves the Beveridge curve and the Phillips curve: an agent based analysis. *Economics Discussion Paper No. 2017- 65*. <http://www.economicsejournal.org/economics/discussionpapers/2017-65>
8. Hall, P.A., Soskice, D. (2001). *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, Oxford: Oxford University Press. Disponibil la: <https://scholar.harvard.edu/files/hall/files/vofcintro.pdf>. Accesat la 18. 05. 2021.
9. Ingold, J. and Valizade, D. (2015) ‘Employer engagement in active labour market policies in the UK and Denmark: a survey of employers’, Policy Report no. 6, Centre for Employment Relations, Innovation and change (CERIC), Leeds University Business School. Disponibil la:

https://www.researchgate.net/publication/283461050_Employer_engagement_in_active_labour_market_policies_in_the_UK_and_Denmark_a_survey_of_employers. Accesat la 18 mai 2021.

10. Martin, C.J. (2004a) Reinventing welfare regimes: employers and the implementation of active social policy. *World Politics*, 57(1), pp. 39–69.
11. Martin JP, Grubb D (2001) What works and for whom: A review of OECD countries' experiences with active labour market policies. *Swedish Economic Policy Review* 8(2), pp. 9–60. Disponibil la: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.464.4869&rep=rep1&type=pdf>. Accesat la 20. 05. 2021.
12. Van den Berg G, van der Klaauw B, van Ours JC. (2004) Punitive sanctions and the transition rate from welfare to work. *Journal of Labor Economics* 22(1), pp. 11–41
13. Van der Klaauw B, van Ours JC (2010) Carrot and stick: how reemployment bonuses and benefit sanctions affect job finding rates. IZA Discuss Paper 5055:1–29. Disponibil la: <http://ftp.iza.org/dp5055.pdf>. Accesat la 20. 05. 2021.

THE IMPACT OF CONSTITUTIONALISM ON DIRECT AND REPRESENTATIVE DEMOCRACY IN THE RULE OF LAW

IMPACTUL CONSTITUȚIONALISMULUI ASUPRA DEMOCRAȚIEI DIRECTE ȘI REPREZENTATIVE ÎN STATUL DE DREPT

Veaceslav ZAPOROJAN⁹⁰, PhD.

Corina ZAPOROJAN⁹¹, University Lecturer

Abstract: *The development of direct and representative democracy, as the essence of the rule of law, imposes the need to exercise political activities based on the Constitution, but also a control of political activities exercised by the rulers - constitutionalism. Constitutionalism, through the control of constitutionality, allows society to exercise verification of governance measures. Constitutionalism exercises differently the assessment of the sovereignty of the people in the direct and representative execution of the rulers of democracy.*

The research evaluates through the historical prism of applying the constitutional law and controlling the constitutionality of the processes of exercising direct and representative democracy in developing democracies, such as the Republic of Moldova, in relation to developed democracies. The study found the application of direct democracy to the adoption of the Constitution of the Fifth Republic in France unacceptable. In comparison, the study considered inadmissible the adoption of a law to revise the Constitution through the direct exercise of sovereignty, as attempted in Moldova in the absence of a procedure directly regulated by the Constitution, supported by the indirect agreement of the Constitutional Court. The positive and intense political application, including publicity, of this procedure, guided the people of the Republic of Moldova, through their great thought, to ignore this initiative without even 1/3 of the voters running in the referendum.

Key words: *constitutionalism, direct democracy, representative democracy, rule of law, revision of the constitution.*

JEL CLASSIFICATION: K100, K120, K150

1. Introducere

Doctrinarii constituționaliști naționali și internaționali au definit multiaspectual constituționalismul. Academicianul național Ion Guceac a definit acest termen juridic ca „mișcare socială, teorie, doctrină și practică constituțională corespunzătoare valorilor general umane specifice unei societăți libere organizate într-un stat de drept, social și democratic”⁹². Un alt savant Victor Popa a concluzionat, că „constituționalismul este o teorie politico-juridică, care reprezintă în sine un sistem special de științe despre valorile fundamentale politice și juridice ale democrației, esenței lor, formelor de exprimare, metodelor și gradul de implementare”⁹³. În studiul menționat autorul a prezentat și opiniile altor doctrinari naționali și internaționali, precum T.Cârnaț, I.Muraru, I.Deleanu, G.Vrabie, G.Burdeau, O.Ivanova, Iu.Todîca, V.Șapoval ș.a.

Constatăm că constituționalismul poate fi definit ca termen politico-juridic, care determină esența unei guvernări democratice, bazate pe principiile statului de drept, care determină esența regimului de guvernare bazat pe normele supreme ale Constituției⁸, în baza evoluției istorice a unei societăți, conform principiilor și modelelor constituționale naționale și internaționale.

⁹⁰ Veaceslav ZAPOROJAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM), str.Bănulescu-Bodoni 61, MD-2005, tel. +373 22 402 713, tel.mob. +373 69 105 142, e-mail: zaporojan.veaceslav@ase.md

⁹¹ Corina ZAPOROJAN, lector universitar, avocat, Universitatea de Stat din Moldova.

⁹² GUCEAC I., *Constituția la răscruce de milenii*, Chișinău: ÎS FE „Tipografia Centrală”, 2013, 416 p., p. 193.

⁹³ POPA V., *Abordări conceptuale în definirea constituționalismului*, Chișinău: SJU nr.3-4(35-36), 2016, p.33-39.

Noțiunile expuse de autorii nominalizați ne direcționează la patru elemente esențiale ale constituționalismului: elementul politic, istoric, constituțional și cel general juridic.

Analiza juridică doctrinară a constituționalismului reprezintă un interes sporit pentru cercetările științifico-juridice generale, în special cele constituționale, dar și pentru o guvernare a societății în baza principiilor generale de edificare a unei societăți pentru distingerea calificativului politico-juridic de stat de drept. Concluzia expusă are la bază analiza social-politică a unei societăți formate ca stat. Orice normă juridică, în special constituțională, dispune la origini de interesul societății în reglementarea efectivă și corectă a unor valori și relații sociale existente tradițional în societate.

Evoluția constituționalismului în plan internațional stabilește pentru statele de drept progrese juridice remarcabile în evoluția corectă a statelor pentru întrunirea standardelor și principiilor ce stau la baza caracterului constituțional de stat de drept. Unii cercetători străini studiind elementele democrației în stat au echivalat constituționalismul din societate cu statul de drept: „Constituționalismul sau statul de drept înseamnă că puterea liderilor și a organelor guvernamentale este limitată și că aceste limite pot fi puse în aplicare prin proceduri stabilite.”⁹⁴ Aceasta este evident din unele exemple privind activitatea autorităților publice din aceste state, unde principiul separării puterilor în stat a fost completat cu obligativitatea puterilor legislativă, executivă și judecătorească nu numai să fie separate rigid, dar și să colaboreze în procesul de exercitarea a puterii de stat, cum acest principiu este expres reglementat în art.6 din Constituția Republicii Moldova⁸. Doctrinariii români analizând concordanța expusă prin exemple de conflicte juridice de natură constituțională, au constatat că „principiul separației și echilibrului puterilor în stat este în mod necesar completat de un alt principiu, și anume de acela al cooperării loiale”⁹⁵.

Evoluția și importanța constituționalismului este evidențiată din analiza unor norme constituționale și activității instituțiilor constituționale din diferite state. Spre exemplu, în SUA, chiar dacă în doctrinele juridice ale lui John Locke, Montesquieu ș.a. a fost consacrat principiul separației puterilor în stat, Constituția SUA din 1787 nu l-a reglementat expres, dar s-a instituit prin jurisprudența Curții Supreme de Justiție din 1803 pe cauza *Marbury v. Madison* (în prezent, Curtea Supremă de Justiție, de la adoptarea hotărârii pe această cauză a devenit și autoritate de jurisdicție constituțională, conform constituționalismului modern exercitând și funcțiile Curții Constituționale a SUA). În același aspect, dacă Constituția României din 1991 în art.1 a consacrat „Statul se organizează potrivit principiului *separației și echilibrului puterilor* – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale”, prin jurisprudența ulterioară a Curții Constituționale⁹⁶, principiul separației puterilor statului a fost completat cu un principiu deja recunoscut doctrinar în dreptul constituțional, cel al colaborării puterilor în stat. Raportând dreptul constituțional comparat expus cu dreptul constituțional al Republicii Moldova vom constata, că prin prisma constituționalismului contemporan, la adoptarea Constituției Republicii Moldova din 1994, art.6 a proclamat 2 principii unitare în dreptul constituțional „Separația și colaborarea puterilor”, consacrand „În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției”⁸.

2. Materiale Și Metode

Conducându-ne de elementele constitutive ale constituționalismului, prezentul studiu are drept scop analiza cadrului istoric, politic și constituțional în dezvoltarea Republicii Moldova după dobândirea independenței la edificarea unui stat de drept, bazat pe normele și principiile

⁹⁴ RUSSELL Greg, *Constitutionalism: America & Beyond*. În: <https://web.archive-2017.ait.org.tw/infousa/zhtw/DOCS/Demopaper/dmpaper2.html>

⁹⁵ TOADER T., SAFTA M., *Dialogul judecătorilor constituționali*, București: Universul Juridic, 2015, p.157, 359

⁹⁶ Deciziile Curții Constituționale a României: nr.356 din 5 aprilie 2007, nr.1431/2010, nr.51/2012. În: <http://ccrsearch.ccr.ro:65080/#/CautareDosare>

constituționale pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova.

Datele utilizate sunt reprezentate de elementele evolutive ale unor proceduri constituționale în diferite state cu democrații dezvoltate și în Republica Moldova, normele constituționale și jurisprudența constituțională din constituționalismul statelor expuse.

Metodologiile cercetării sunt cuprinse în metoda istorică și comparativă privind evoluția unor aspecte ale constituționalismului în diferite statele cu democrații dezvoltate, comparându-le cu cele din Republica Moldova. Totodată, este utilizată metoda analitico-sintetică, prin îmbinarea analizei unor detalii ale evoluției constituționalismului contemporan cu unele critici ale anumitor elemente, aplicându-le în evoluția constituționalismului național.

3. Rezultate Și Discuții

Evoluția constituționalismului în orice stat democratic stabilește unele valori esențiale pentru dezvoltarea cumulativă a democrației directe și reprezentative, ca esență statului de drept, impune necesitatea unui control al activităților politice exercitate de guvernanți. Standardele democratice ale statului de drept constrâng guvernanții să exercite diriguirea puterii de stat prin controlul exercitării acestora în prisma controlului ordonat al acțiunilor sale autoritare la constituționalitate prin prisma corespunderii acestora Constituției investită într-un stat de drept cu forță juridică supremă.

În Republica Moldova această concluzie este reflectată inițial prin normele constituționale de exercitare de popor a democrației directe și reprezentative, care se conține constituțional în art.2 din Constituție, conform căruia poporul, ca titular al suveranității naționale, exercită acest atribut „în mod direct și prin organele sale reprezentative”⁹⁷. Definind constituționalismul, am constatat că această instituție determină esența unei guvernări democratice, bazate pe principiile statului de drept, așa cum aceste valori au fost instituite în Republica Moldova în art.1 din Constituție: „Republica Moldova este un *stat de drept, democratic*, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”⁹⁸. Acțiunea de control suprem al constituționalității guvernării ce exercită puterea de stat rezultă, la rândul său, din reglementările esențiale ale art.7 din Constituție, conform cărora „Constituția ... este ... Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.”⁹⁸

Studiul evoluției constituționalismului în Republica Moldova ne permite să evaluăm puterea de stat prin prisma exercitării activităților democratice la diferite etape și în diferite circumstanțe. În prezentul studiu vom supune analizei modulului de respectare a principiilor unei democrații autentice în cadrul unor evenimente politice ce s-au exercitat prin prisma exercitării de popor a suveranității naționale în mod direct sau prin organele sale reprezentative la exercitarea unor proceduri constituționale de adoptare sau revizuire a Constituției.

Studiul impactului evoluției constituționalismului în Republica Moldova ne-a demonstrat unele abateri de la procedura exercitării de popor a suveranității naționale. Inițial, la etapa adoptării Constituției Republicii Moldova în 1994 au fost admise unele abateri la etapa inițierii constituționalismului național modern, privind procedura adoptării Constituției. Astfel, la alegerile parlamentare din 1994, poporul a fost chemat prin lege să aleagă organul legislativ, care-l va reprezenta și nu Adunarea Constituantă pentru adoptarea Constituției ca Lege Supremă. Nu vom supune analizei detaliate procedura adoptării, dar lipsa unei reglementări, prin care electoratul să fie informat că va alege un organ ce va adopta Legea Supremă, ne permite să concluzionăm, că Parlamentul ales la 25 februarie 1994 nu a dobândit de la popor, ca titular al suveranității naționale, dreptul la acțiunea politico-juridică de adoptare a Constituției. Astfel, Constituția actuală a fost

---

⁹⁷ CONSTITUȚIA Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial nr.1 din 12.08.1994.: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

adoptată de un organ legislativ, fără acordul poporului. În detrimentul dreptului poporului de a fi titularul suveranității naționale, atât Parlamentul, cât și Președintele Republicii Moldova nici nu au supus textul Legii Supreme adoptate la aprobare de popor, prin intermediul exercitării democrației directe – referendumului. În aspect comparativ, conform aprecierii relatate mai jos, în Republica Moldova, în raport cu procedura adoptării Constituției României, Constituția a fost promulgată de Șeful Statului, dar nu a fost aprobată de popor.

Procedura exercitării de guvernanți a democrației directe la procedura de adoptare a Constituției în Franța, de asemenea considerăm că s-a exercitat cu abateri. Comparativ, dacă poporul Republicii Moldova a fost chemat să aleagă Parlamentul, care unipersonal și-a recunoscut dreptul și a adoptat Constituția fără voința poporului, în Franța poporul nu a fost chemat în 1958 să aprobe un text de Constituție adoptat de organul său reprezentativ, ci să adopte integral textul Constituției celei de a cincea Republici.

Nu punem la îndoială capacitatea poporului de a înțelege și a adopta unele norme de drept prin intermediul procedurii de exercitare directă a suveranității, dar prezintă o nesiguranță aprecierea că un act suprem a fost adoptat de aproape 80 % de alegători francezi în cunoștință de cauză, prin studierea în detalii a elementelor componente din textul normelor proiectului Constituției din Franța.

Constatarea expusă rezultă din faptul că la 15 august 1958 ultimul text al proiectului Constituției, elaborat de Comitetului consultativ constituțional nu a fost adoptat de Parlament, ca organ reprezentativ al poporului, ci de Consiliul de Stat din Franța, care deține în prezent un statut de autoritate consultativă a Guvernului din Franța, iar ulterior Constituția a fost adoptată prin referendumul din 28 septembrie 1958. Proiectul Constituției, inițial a fost elaborat de Comitetului consultativ constituțional, sub conducerea Dlui Michel Debre, format de Guvernul francez, la inițiativa Președintelui - Charles de Gaulle⁹⁸. Inițiativa adoptării Constituției prin referendum, de asemenea a fost a Președintelui - generalului de Gaulle. În opinia Dlui Michel Debre, care ocupa în perioada respectivă și funcția de ministru al justiției, inițiativa adoptării Constituției prin referendum „fusesse întotdeauna a lui pe tot parcursul dezvoltării Constituției, generalul de Gaulle a decis să aplice articolul 11 referitor la referendum, atunci când a apărut, problema fundamentală a modificării modului de alegere al președintelui Republicii și a introduce votul universal în acest sistem”⁹⁹.

Concluzia critică asupra procedurii adoptării Constituției prin referendum este confirmată și prin faptul, că până în prezent Constituția Franței a fost revizuită prin 24 legi constituționale de revizuire a Constituției, numărul normelor modificate sau completate, în prezent fiind mult mai numeros. Trebuie menționat că prin referendum au fost adoptate numai 2 legi de revizuire a Constituției franceze, acestea fiind catalizatoarele unor importante litigii de natură politică în perioada respectivă de evoluție a constituționalismului francez.

Abateri, mai puțin critice, au fost admise și în cadrul procedurii adoptării Constituției României, care decurg din nepromulgarea și nepublicarea după referendum în Monitorul Oficial a Constituției după aprobarea acesteia. De rând cu aceasta, Constituția României conform datelor din constituționalismul României a fost adoptată după o procedură mai legitimă în raport cu Republica Moldova. În România procedura adoptării Constituției a fost reglementată după Revoluția din 1989 prin Decretul-lege nr.92/1990 pentru alegerea Parlamentului și Președintelui României¹⁰⁰. Procedura aceasta s-a desfășurat după exemplul Franței, dar unde Constituția a fost totuși promulgată la 4 octombrie 1958.

Autorul român Eleodor Focșeneanu, care a criticat necesitatea aplicării referendumului la aprobarea Constituției României prin inspirarea „în mod greșit tot din practica constituțională

---

⁹⁸ În: <https://www.vie-publique.fr/fiches/38009-quels-ont-ete-les-temps-forts-de-l-elaboration-de-la-constitution>

⁹⁹ În: <https://www.lumni.fr/article/l-elaboration-de-la-constitution-de-1958-entretien-avec-michel-debre>

¹⁰⁰ În: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=7528

franceză” a expus opinia sa, conform căreia „Exemplul luat era ales fără discernământ, deoarece Constituția franceză din 4 octombrie 1958 fusese elaborată de către puterea executivă, sub îndrumarea directă a președintelui interimar Charles de Gaulle, și deci era necesară ratificarea populară pentru un text constituțional care nu fusese elaborat de reprezentanți aleși ai poporului”¹⁰¹. Ne distanțăm de opinia acestui autor conform căruia „Adunarea Constituantă își îndeplinește mandatul său special, indiferent de modul concret în care îl realizase, și nu mai avea nevoie de o ratificare populară”, deoarece Constituția este totuși Legea Supremă, în baza căruia fapt, poporul, ca titular al suveranității naționale, deține dreptul legitim de a se expune asupra textului deplin al Constituției, adoptate de reprezentanții săi, aleși pentru acest scop”¹².

Constituția României a fost adoptată în baza normelor fundamentale din Decretul-lege menționat, cu toate că acesta nu a reglementat obligativitatea aprobării Constituției prin referendum. La etapa inițială a fost ales Parlamentul, poporul fiind avizat prin Decretul-lege că reprezentanții săi vor dobândi dreptul de a elabora și adopta Constituția, mandatul expirând la 1 an de la intrarea în vigoare a Constituției. Ulterior, poporul a ales la Alegerile parlamentare din România pe 20 mai 1990 atât Camera Deputaților, cât și Senatul, cumulativ instituindu-se Adunarea Constituantă. Acest Parlament în ședință comună, conform Decretului-lege, s-a declarat Adunare Constituantă, care a format Comisia de redactare a proiectului de constituție (ulterior acordându-i statutul de Comisie permanentă). Comisia a elaborat proiectul Constituției, care a fost transmis dezbaterilor în Parlament, inclusiv cu dezbateri și vot parlamentar pentru fiecare normă în parte, care pe final a fost adoptat la 21 noiembrie 1991. Ulterior acest act, la decizia Adunării Constituante, prin Legea 67/1991 a decis de a supune Constituția aprobării votului universal în cadrul unui referendum. Ca rezultat, la 8 decembrie 1991 s-a desfășurat referendumul, în cadrul căruia majoritatea alegătorilor și-au expus votul pozitiv, din această dată Constituția României fiind în vigoare, dar fără promulgarea acesteia de șeful statului și fără publicare în Monitorul Oficial¹².

Analizând evoluția constituționalismului în Republica Moldova prin prisma impactului asupra democrației directe și reprezentative, vom constata, că la procedura de adoptare a Constituției, fără a expune repetat greșelile comise, Constituția a fost adoptată în baza Legii privind procedura de adoptare a Constituției¹⁰². Art.1 din Lege reglementează că adoptarea Constituției ține de competența exclusivă a Parlamentului, prin organul reprezentativ. Chiar dacă după conținutul său această lege pare a fi apreciată ca „act normativ de o singură aplicare”, de asemenea poate fi considerată caducă, dar ea este în vigoare până în prezent. Considerentele expuse formează concluzia, că recurgerea la o nouă procedură de adoptare a unei noi constituții impunea Parlamentul inițial să abroge Legea privind procedura de adoptare a Constituției. Analizând evoluția constituționalismului în Republica Moldova, în anul 2010 Comisia pentru reforma constituțională, formată de Parlament în 2009¹⁰³, nu a ținut cont de această normă din lege, care chiar dacă e succintă, totuși e în vigoare până în prezent și a promovat inițiativa de adoptare a unei noi Constituții de popor prin vot direct – referendum. Circumstanțele expuse impuneau Parlamentul să reglementeze eventual procedura de adoptare a Constituției prin referendum.

Contrar așteptărilor expuse, Parlamentul nu a finalizat inițiativa adoptării unei noi constituții, inițiind procedura revizuirii actualei constituții prin referendum. Curtea Constituțională, la inițiativa a 41 deputați, de revizuire a Constituției prin referendum, a adoptat un aviz pozitiv, stabilind „Proiectul de lege pentru modificarea art.78 din Constituție prin referendum constituțional nu depășește limitele de revizuire a Constituției impuse de dispozițiile constituționale ale art.142”¹⁰⁴.

¹⁰¹ FOCȘENEANU E. *Istoria constituțională a României. 1859-1991*, București: UMANITAS, 1992, ediția a II-a 1998, p.149, 191 p.

¹⁰² LEGEA 175/1994 privind procedura de adoptare a Constituției Republicii Moldova. Publicat : 07-07-1994 în Monitorul Oficial Nr. 6 art. 57. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64027&lang=ro

¹⁰³ DECRET Nr. 83/2009 privind constituirea Comisiei pentru reforma constituțională. Publicat : 04-12-2009 în Monitorul Oficial Nr. 174-176 art. 548. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125181&lang=ro

¹⁰⁴ AVIZ asupra inițiativei de revizuire a art.78 din Constituția Republicii Moldova prin referendum constituțional

Acest Aviz a fost piatra de temelie pentru aplicarea unei proceduri ce depășește procedura expres reglementată de art.143 din Constituție, care a instituit în Republica Moldova o singură procedură de revizuire a Legii Supreme printr-o lege adoptată de Parlament și nu prin referendum: „Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputați.”⁸. Această normă este una specială ce reglementează expres procedura revizuirii Constituției și nu pot fi acceptate argumentele deputaților și motivările Curții Constituționale de a permite revizuirea Constituției prin referendum în baza normelor generale ale art.2 a Constituției⁸ ce reglementează titularul și modul de exercitare a „suveranității naționale” și art.75 a Constituției⁸ ce nu reglementează procedura revizuirii Constituției, ci rolul și forța juridică a referendumului.

Contrar inițiativei deputaților și avizului pozitiv al Curții Constituționale, în 2010 referendumul s-a desfășurat la 5 septembrie 2010¹⁰⁵, dar poporul, ca titular al suveranității naționale, dacă nu a înțeles clar esența și conținutul proiectului legii de revizuire a Constituției, posibil nu a fost de acord cu acesta, nici nu s-a prezentat în componența a 1/3 de alegători. Circumstanțele expuse au adus la constatarea faptului că referendumul din 5 septembrie 2010 nu a fost validat. Acest rezultat îl considerăm ca o lecție benefică pentru Curtea Constituțională și reprezentanții poporului, care conform art.143 din Constituție⁸ este unica autoritate ce deține dreptul de a deveni Adunare Constituantă și a revizui Legea Supremă – Constituția.

Analizând evoluția constituționalismului în Republica Moldova, autorii Costachi Gh. și Guceac I., referindu-se la procedura de adoptare a legii de revizuire a Constituției, au menționat că, aceasta este, probabil, etapa decisivă a procesului de revizuire, considerând că există o reglementare detaliată în textele constituționale¹⁰⁶. Revizuirea constituției implică parcurgerea unui întreg filtru cu privire la limitele de fond și procedurale care asigură stabilitatea și rigiditatea constituției. Necesitatea asigurării respectării limitelor de fond ale Constituției au fost subliniate și de Curtea Constituțională, care s-a declarat susținătoare echilibrului instituțional în cadrul modificării arhitecturii constituționale în Avizul nr. 1 din 22 septembrie 2014, potrivit căruia: „54. [...] revizuirea inițiată trebuie să asigure unitatea materiei constituționale și echilibrul între normele concurente...”¹⁰⁷.

Cercetând valoarea procedurii de revizuire a Constituției, autorul T. Cârnaț, menționează că, în sistemul constituțiilor „rigide” orice revizuire constituțională cuprinde întotdeauna o majoritate constituțională de 2/3 la nivelul întregului Parlament, dar și un referendum popular, în care majoritatea cetățenilor trebuie să se pronunțe în favoarea modificărilor constituționale.¹⁰⁸

4. Concluzii

Constituționalismul reprezintă esența unei guvernări democratice, iar evoluția acestei instituții într-un stat de drept necesită o baza fundamentală, conform principiilor statului de drept, unde democrația poate fi exercitată de popor atât reprezentativ, cât și direct, în corespundere cu normele supreme ale Constituției. Evoluția istorică a constituționalismului unei societăți se realizează în corespundere cu practica aplicată în activitățile de guvernare anterioare atât pe plan național, cât și internațional.

nr. 3 din 06.07.2010. Monitorul Oficial nr.117-118/15 din 09.07.2010. În:

https://www.constcourt.md/public/ccdoc/avize/ro_2010_a_3.pdf

¹⁰⁵ *Referendum republican constituțional din 5 septembrie 2010*. În: <http://www.e-democracy.md/elections/referendum/2010/>

¹⁰⁶ . COSTACHI, Gh., GUCEAC, I. *Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre statul de drept*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003. 316 p.

¹⁰⁷ AVIZUL Curții Constituționale nr.1 din 22.09.2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican. În:

https://www.constcourt.md/public/ccdoc/avize/ro-a_01.2014.ro.pdf

¹⁰⁸ CÂRNAȚ T. *Drept constituțional*. Editura ”Prin - Caro” SRL. Chișinău, 2010, p.73, 511 p.

AD-HOC EVALUATION OF JUDGES: PANACEA OR PROCUST’S BED?

EVALUAREA AD-HOC A JUDECĂTORILOR: PANACEU SAU PATUL LUI PROCUST?

Carolina CIUGUREANU-MIHAILUȚĂ¹⁰⁹, PhD, Associate Prof.

Abstract: *This study is reserved for the analysis of the problem of "special" evaluation of the Moldovan judicial system. The article reflects the purpose, necessity, justification, guarantees, international standards, but also the risks of ad hoc evaluation of judges. Any evaluation procedure of judges must pursue the sole purpose of enhancing the performances of judges. Ad hoc evaluation of judges may be necessary and justified if it is demonstrated that the judicial system is compromised to such an extreme degree and depth that the application of ordinary measures to ensure the evaluation and accountability of judges is not feasible to guarantee judicial independence, impartiality and integrity. In such a case, it is necessary to provide for a number of strict safeguards in order to provide protection to judges who conscientiously fulfill their duties. The application of measures to purify the judiciary without taking into account the international standards of fair trial or the basic principles of the independence of judges will compromise the intended objective, that of strengthening the judiciary, and will, on the contrary, undermine it.*

Keywords: *judicial system, independence of the justice, ad-hoc evaluation, international standards.*

JEL CLASSIFICATION: K10, K33, K38, K40

1. Introducere

Independența justiției este un principiu constituțional, trăsătură definitorie a statului de drept, ce ține de separația/echilibrul puterilor în stat, fiind în fond o garanție în fața abuzurilor puterilor. Independența justiției nu poate fi asigurată decât în condițiile în care toți cei implicați sunt angajați să susțină instituțiile democrației. Această cerință impune atât independența instituțională a sistemului de justiție, cât și independența individuală a judecătorilor. Fără independența judecătorilor, nu se poate vorbi de o activitate autentică de îndeplinire a justiției. Justiția bine funcțională este esențială pentru o bună guvernare, reducerea corupției, creșterea economică, prestarea eficientă a serviciilor publice, valorificarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

O societate care are încredere în sistemul său judiciar, în eficacitatea normei și în aplicarea principiului conform căruia toți sunt egali în fața legii este o societate puternică și prosperă. Cu regret, societatea moldavă nu se bucură de confortul unei asemenea încrederi. Or, starea de fapt a justiției moldovenești, reflectată în rapoarte oficiale ale diverselor structuri autoritare, se prezintă ca una critică. Este deja un clișeu să zici că moldovenii nu au încredere în justiție. Potrivit ultimului Barometru al Opiniei Publice (IPP, 2021), 71,6% din respondenți nu au încredere în justiție. E o cotă halucinantă. În spatele cifrelor și percepțiilor stau fapte. În ultimii ani, sistemul de justiție a înregistrat regres la principalii indicatori ce țin de independența și calitatea actului judiciar, precum încălcarea drepturilor omului, justiție selectivă, aplicarea standardelor duble etc. În cea mai mare parte, problema ține de oamenii din sistem, integritatea lor șubredă și loialitățile dubioase.

În acest context, identificarea unor soluții fezabile urgente pentru problemele justiției moldave a devenit un imperativ, regăsindu-se și în agenda politicului, care tot mai mult și mai insistent promovează teza evaluării ad-hoc a judecătorilor.

¹⁰⁹ ciugureanu_mihailu.carolina.npha@ase.md, ASEM

Acest studiu își propune să identifice scopul, necesitatea, justificarea, garanțiile, standardele internaționale, dar și riscurile evaluării ad-hoc a judecătorilor, debutând prin analiza măsurilor ordinare pentru asigurarea evaluării judecătorilor.

Preocuparea cea mai mare din punct de vedere al standardelor internaționale este ca evaluarea performanțelor judecătorilor, cea „specială” în mod deosebit, să nu fie utilizată de către actorii politici sau guvernanți ca un mijloc de control al activității judecătorilor (Council of Europe, 2014b). Principalul subiect de discuție ține de protecția independenței judiciare prin asigurarea că nici o instituție nu se implică în accesul la un proces echitabil oferit de o instanță imparțială. Totodată, orice normă în baza căreia pot fi trași la răspundere judecătorii, trebuie să fie proporțională și să nu se intervină în nici un fel în procesul de luare a deciziei de către judecător în cazuri individuale.

2. Obiectivele sistemelor de evaluare a performanțelor judecătorilor

Evaluarea performanțelor serviciului public, mecanism relativ recent, a apărut ca un subprodus al progreselor înregistrate în cadrul cerințelor bunei guvernări.

Funcția de judecător presupune un grad înalt de responsabilitate și profesionalism. Odată numită în funcția de judecător, persoana trebuie să demonstreze, pe parcursul carierei sale, că merită să ocupe acest post, fiind supusă periodic evaluării performanțelor.

Evaluarea performanțelor judecătorilor individuali este importantă, pe de o parte, pentru sporirea capacităților și a profesionalismului acestora și, pe de altă parte, pentru a contribui la transparența activității judecătorilor și responsabilizarea lor (OSCE/ODIHR, 2014, 11).

În dreptul comparat, scopurile sistemelor de evaluare a performanțelor sunt divizate în trei grupuri principale: auto-îmbunătățire, creșterea încrederii publice, facilitarea luării deciziilor asupra subiectelor privind cariera și promovarea în cadrul sistemului judiciar. În unele cazuri rare, evaluarea performanțelor este asociată cu acțiuni disciplinare. Aceste scopuri nu se exclud și orice model poate prelua mai multe scopuri (OSCE/ODIHR, 2014, 10).

Totuși, evaluarea performanțelor judecătorilor trezește multiple dispute, iar în unele sisteme este chiar evitată, datorită riscurilor asociate cu aceasta de încălcare a independenței judecătorilor în luarea deciziilor.

Standardele internaționale privind independența judiciară obligă ca pozițiile judecătorilor să fie protejate împotriva influenței din exterior, pentru a asigura ca deciziile să fie corecte și imparțiale (Montreal Declaration, 1983; OHCHR, 1985). Totodată, se impune ca evaluările performanțelor să nu fie niciodată utilizate ca mijloc de influență politică sau ca sancțiune, demitere sau retrogradare a unui judecător „incomod” din punct de vedere politic sau „neloial” (OSCE/ODHIR, 2010, 28; Council of Europe, 2014a, 23). Comisia de la Veneția susține: „faptul că un rezultat negativ în procedura de evaluare ar putea duce la o sancțiune disciplinară, inclusiv demitere, este problematic” (Council of Europe, 2014a, 9).

Categoric, la conceperea sau implementarea unui sistem de evaluare a performanțelor, în concordanță cu standardele internaționale privind independența judiciară, este necesar de a identifica un echilibru între scopurile legitime ale sistemului de evaluare și protejarea independenței judecătorului privat individual.

3. Standarde internaționale privind evaluarea performanțelor judecătorilor

Normele internaționale privind evaluarea performanțelor judecătorilor fortifică principiul meritocrației. Accentul primar al sistemului de evaluare a performanțelor judecătorilor trebuie să fie consolidarea capacităților. Totodată, evaluarea performanțelor judecătorilor trebuie separată în mod clar de sistemul responsabilității disciplinare a judecătorilor. „Evaluarea nu trebuie privită ca un mijloc de supraveghere a judecătorilor, ci, din contra, ca o măsură de încurajare pentru îmbunătățire, ceea ce se va reflecta asupra sistemului în întregime.” (Council of Europe, 2014a, 23)

Recomandările de la Kiev privind independența judiciară subliniază că evaluarea performanțelor judecătorilor trebuie să posede, în primul rând, un caracter calitativ, și să se axeze pe calificări necesare pentru un judecător: competențe profesionale, care includ cunoștințe atât cu privire la procedură, cât și pe fond, abilitatea de a conduce procese judiciare și capacitatea de a scrie hotărâri motivate; competențe personale, cu referire la abilitatea judecătorului de a face față volumului de lucru, abilitatea de a decide asupra cazurilor și receptivitatea la utilizarea tehnologiilor noi în îndeplinirea funcțiilor; competențe sociale, care țin de abilitatea judecătorilor de a media și a da dovadă de respect față de părți. Acestea nu sunt contradictorii și ating esența funcției judiciare (OSCE/ODHIR, 2010, 27-29).

Evaluarea performanțelor din punct de vedere cantitativ este mai controversată, așa cum există un risc că se va pune accent doar pe productivitate, ceea ce ar compromite calitatea în favoarea volumului de lucru al judecătorilor. Recomandările de la Kiev stabilesc că indicatorii cantitativi se vor utiliza doar pentru auto-îmbunătățire și nu vor constitui principalul element al evaluării performanțelor judecătorului (OSCE/ODHIR, 2010, 30). La rândul său, Comisia de la Veneția susține: „calitatea, în cadrul unei perioade rezonabile de timp și echitatea sunt niște cerințe esențiale pe care un judecător trebuie să le îndeplinească la luarea hotărârii” (Council of Europe, 2014a, 12). De altfel, numărul cazurilor și ratele de casare „nu trebuie utilizate în detrimentul judecătorilor individuali” (Council of Europe, 2014a, 34, 39), ci ca un instrument al administrării judiciare.

Reglementările internaționale oferă recomandări privind transparența și echitatea sistemelor de evaluare a performanțelor. Acestea se referă la necesitatea de a publica criteriile și de a desfășura procedurile de evaluare într-o manieră transparentă (OSCE/ODHIR, 2010, 29, 31; Council of Europe, 2014a, 70). În majoritatea țărilor care au un sistem de evaluare a performanțelor judecătorilor, acesta este reglementat de către legi și regulamente accesibile public, care stabilesc criteriile, indicatorii și modul de măsurare a acestora, procedurile pentru luarea deciziilor de evaluare (OSCE/ODHIR, 2014, 15). Transparența ține, de asemenea, de calitatea motivării hotărârilor adoptate. Recomandările privind echitatea procedurilor includ drepturile judecătorilor de a fi ascultați și dreptul la apel (OSCE/ODHIR, 2010, 31; Council of Europe, 2014a, 86).

4. Cadrul legal pentru evaluarea performanțelor judecătorilor în Republica Moldova

Legea națională pune accent pe profesionalism și reputație ireproșabilă, reglementări puse în aplicare de Consiliul Superior al Magistraturii (CSM), și pe integritate, prin verificarea averilor și intereselor actorilor din justiție de către Autoritatea Națională de Integritate (ANI).

Evaluarea performanțelor judecătorilor a fost introdusă în Republica Moldova prin Legea privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor (Legea nr.154/2012). Sistemul de evaluare a performanțelor judecătorilor a devenit operațional în 2013.

Performanțele judecătorilor se evaluează de către Colegiul de evaluare a performanțelor judecătorilor, organ specializat din cadrul CSM (Legea nr.947/1996, 7(1)b)), „evaluarea având ca scop stabilirea nivelului de cunoștințe și aptitudini profesionale ale judecătorilor, cât și a capacității de a aplica cunoștințele teoretice și aptitudinile necesare în practica profesiei de judecător, stabilirea aspectelor slabe și aspectelor forte din activitatea judecătorilor, stimularea tendinței de perfecționare a abilităților profesionale și sporirea eficienței activității judecătorilor la nivel individual și la nivel de instanțe judecătorești” (Legea nr.154/2012, 12(1)).

Evaluarea performanțelor judecătorilor se desfășoară în două forme: periodică (ordinară) și extraordinară. Judecătorul este supus evaluării periodice a performanțelor o dată la 3 ani. Însă, evaluarea poate avea loc și în mod extraordinar: atunci când judecătorul, după perioada inițială, de 5 ani, de exercitare a funcției solicită să fie numit în funcție pe până la atingerea plafonului de vârstă de 65 de ani, atunci când vrea să fie promovat la o instanță superioară, atunci când depune dosarul pentru o funcție de președinte sau vicepreședinte de instanță sau atunci când solicită transferarea la o altă instanță de același nivel sau la o instanță inferioară. Evaluarea extraordinară se aplică și în cazul în care un judecător a primit calificativul „insuficient” la evaluarea periodică.

Aceasta poate fi inițiată personal de către judecător, de către președintele instanței în care judecătorul activează sau de către membrii CSM. (Legea nr.154/2012, 13)

Legea nu stabilește criteriile de evaluare sau indicatorii de performanță pentru judecători, lăsând stabilirea acestora pe seama CSM. Abordarea adoptată de CSM în regulamentul (CSM, 212/8/2013) a fost de a stabili trei criterii generale de evaluare și indicatori detaliați pentru fiecare criteriu, atribuind punctaj (ponderea indicatorului specific) și oferind gama de surse de verificare pentru fiecare indicator.

Astfel, toți judecătorii sunt evaluați pentru activitatea în calitate de judecător pe criteriile: eficiența activității, calitatea activității și integritatea lor profesională. Președinții și vicepreședinții tuturor instanțelor judecătorești, curților de apel și ai Curții Supreme de Justiție (CSJ) sunt evaluați atât în ceea ce privește activitatea de judecător, cât și activitatea lor în funcția de președinte sau vicepreședinte, conform următoarelor criterii: capacitatea de conducere, control și comunicare. (CSM, 212/8/2013, 3)

În urma evaluării, judecătorii sunt „notați” cu calificative, în funcție de punctajul acumulat: „insuficient”, „bine”, „foarte bine” sau „excelent”. În cazul în care se stabilește necorespunderea evidentă a judecătorului cu funcția pe care o deține, Colegiul de evaluare adoptă hotărârea privind eșuarea evaluării performanțelor, hotărâre ce constituie temei de drept pentru suspendarea din funcție și pentru inițierea de către CSM a procedurii de eliberare a persoanei din funcția de judecător sau din cea de președinte/vicepreședinte de instanță judecătorească. (Legea nr.154/2012, 23)

Regulamentul cu privire la criteriile, indicatorii și procedura de evaluare a performanțelor judecătorilor (CSM, 212/8/2013) descrie detaliat, procedurile ce trebuie aplicate de către Colegiu: colectarea informațiilor cu privire la criterii, recepționarea opiniei președintelui instanței de judecată, pe lângă altă informație colectată, interviuarea judecătorului. Fiecare membru al Colegiului completează un formular de evaluare pentru judecătorul evaluat, scorul final fiind stabilit ca urmare al interviului cu judecătorul respectiv. Scorul stabilește calificativul de la eșuat (mai puțin de 40 puncte) până la excelent (86-94 puncte pentru judecătorii din judecătorii și curțile de apel și 70-78 puncte pentru judecătorii CSJ) (CSM, 212/8/2013, 14).

O simplă evaluare a criteriilor de evaluare reflectă disproporționalitatea în ponderea acestora. Astfel, din cele 94 (78 pentru CSJ) de puncte câte se acordă la evaluare, integritatea judecătorilor „valorează” doar 14 puncte, în timp ce pentru experiență și profesionalism, se acordă 80 (64 pentru CSJ) de puncte. Integritatea judecătorului este mai puțin relevantă la evaluare decât rapiditatea soluționării dosarelor și redactarea deciziilor (14 puncte vs. 18 puncte). Criteriile pentru evaluarea integrității judecătorilor stabilite de regulament de asemenea generează critici: respectarea eticii profesionale, reputația profesională, lipsa abaterilor disciplinare (ultimii 3 ani), absența violărilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) constatate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (ultimii 6 ani) (CSM, 212/8/2013, 11), chiar dacă anterior a fost sancționat disciplinar sau se face responsabil de condamnarea Republicii Moldova de către instanța europeană. Chiar dacă un judecător nu acumulează niciun punct la criteriul integritate, acesta poate obține calificativul „foarte bine”, 71-85 (60-69 pentru CSJ) de puncte, și poate fi promovat.

Integritatea judecătorului, alături de independența și imparțialitatea sa, sunt premisele consolidării încrederii cetățenilor în sistemul judecătorec. Indiscutabil, integritatea nu se rezumă doar la redactarea declarațiilor de avere, ci presupune mult mai mult, inclusiv imaginea publică a judecătorului.

Legea națională definește „integritatea profesională” ca și capacitate a agentului public de a-și desfășura activitatea profesională în mod etic, liber de influență necorespunzătoare și manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova și a legii (Legea nr.82/2017, 3).

Critic, integritatea este evaluată în puncte, or acesta este un concept absolut: judecătorul este sau nu este integru, *punctum!* Mai mult, integritatea este apreciată ca și criteriu tehnic, și nu de admisibilitate în profesie. În plus, se atestă o superficialitate a informației oferite de ANI, la

solicitarea CSM atunci când are loc colectarea de date, ceea ce duce la absența temeiurilor formale care ar exclude promovarea judecătorilor.

Depășind obiectul de cercetare al prezentului studiu, reținem că ANI este o autoritate publică independentă, specializată, menită să asigure integritatea în exercitarea funcției publice sau funcției de demnitate publică și prevenirea corupției prin realizarea controlului averii și al intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor (Legea nr.132/2016, 2, 5).

Conform datelor conținute în Raportul privind activitatea Colegiului de evaluare a performanțelor judecătorilor (CSM, 2020), în anul 2020 au fost supuși procedurii de evaluare 146 de judecători, fiindu-le atribuite următoarele calificative: 29 calificative „excelent”, 121 calificative „foarte bine”, 1 calificativ „bine”. În comparație cu ultimii 3 ani de activitate a Colegiului, se constată că în anul 2020 a fost acordat un număr mai mic de calificative „excelent” comparativ cu anul 2019, dar mai mult decât în anii precedenți. În 2020 a crescut numărul calificativului „foarte bine” și a scăzut numărul calificativului „bine”. Totodată, în perioada 2019-2020 nu a fost acordat calificativul „insuficient”.

O analiză sumară atestă inconsecvența în acordarea punctelor la diverși indicatori și motivarea insuficientă a deciziilor Colegiului de evaluare. Fără acest lucru, este dificil de a stabili nivelul de competență și calificare a unui judecător, respectiv, de a formula recomandări concrete pentru judecător referitoare la aspectele pe care ar trebui să le îmbunătățească sau de a asigura conexiunea între evaluarea performanțelor și instruirea acestuia.

O astfel de abordare a fost, probabil, menită să reglementeze cât mai detaliat posibil procesul de evaluare, în scopul de a reduce la minim discreția membrilor Colegiului. Deși, într-un context în care percepția subiectivismului în evaluare și alegații cu privire la corupție trezesc îngrijorare o astfel de abordare este de înțeles, totuși, aceasta prezintă un risc.

Riscul este că sistemul de evaluare a performanțelor judecătorilor se poate transforma fie într-un mijloc de control asupra judecătorilor, fie într-o formalitate ce nu aduce nici o valoare judecătorilor individuali sau sistemului judiciar în ansamblu. Dacă scopul evaluării ține, în principal, de îmbunătățirea competențelor și a profesionalismului unui judecător, atunci sistemul care se bazează pe punctaj acordat fiecărui indicator nu este un sistem util, or, recomandările sunt mai importante decât punctajul. În aceeași ordine de idei, Comisia de la Veneția a subliniat că sistemul de punctare, cu punctaje exacte, nu este necesar, și este mai important să se cunoască dacă judecătorii îndeplinesc criteriile și care sunt punctele lor slabe și forte (Council of Europe, 2014a, 77).

Mecanismul național de evaluare a judecătorilor urmează a fi regândit. Se impune clarificarea și asigurarea transparenței și înțelegerii în ceea ce privește funcționarea întregii proceduri de evaluare a performanțelor, politicile de apreciere a indicatorilor și de acordare a punctelor și calificativelor, precum și în ceea ce privește rolul pe care rezultatele evaluării performanțelor îl are în sistemul de promovare a judecătorilor și eventuale eliberări din funcție. Acest lucru ar ajuta la minimizarea riscurilor la adresa independenței judiciare. (OSCE/ODIHR, 2014, 5)

5. Aspecte privind răspunderea disciplinară a judecătorilor în Republica Moldova

Procedurile disciplinare împotriva judecătorilor trebuie să implice cazurile de presupuse abateri profesionale grave și care discreditează sistemul judiciar.

Conform standardelor internaționale, procedurile disciplinare pot fi demarate în cazul în care judecătorii nu reușesc să își îndeplinească obligațiile într-o manieră eficientă și adecvată. Aceste proceduri ar trebui să fie efectuate de către o autoritate independentă sau o instanță judecătorească, cu toate garanțiile unui proces echitabil și care să îi asigure judecătorului dreptul de a contesta decizia și sancțiunea. Sancțiunile disciplinare trebuie să fie proporționale cu abaterea comisă. (Council of Europe, 2010a, 69; OSCE/ODHIR, 2010, 26)

Potrivit Constituției Republicii Moldova (Constituția nr.1/1994, 123(1)), CSM asigură aplicarea sancțiunilor disciplinare în privința judecătorilor, legea însă conferă atribuții în domeniul

stabilirii răspunderii disciplinare și aplicării de sancțiuni și Colegiului disciplinar (Legea nr.178/2014, 8). Însăși jurisprudența Curții Constituționale (CC) pare contradictorie. Astfel, într-o hotărâre CC stabilește că CSM este instanță disciplinară (Hotărârea CC nr.12/2011), într-o altă hotărâre, Curtea stabilește că CSM și Colegiul disciplinar sunt instanțe disciplinare (Hotărârea CC nr.28/2010), în cea de-a treia hotărâre Curtea precizează că examinarea acțiunii disciplinare este competența exclusivă a Colegiului disciplinar, căruia îi revine sarcina de a emite hotărâri motivate, cu menționarea probelor și aplicarea sancțiunilor disciplinare; apoi, după ce citează Legea CSM potrivit căreia CSM are atribuția de a aplica sancțiuni disciplinare în privința judecătorilor, CC conchide în mod curios că dreptul decizional privind aplicarea sancțiunii disciplinare față de judecător aparține Colegiului disciplinar și CSM (Hotărârea CC nr.9/2012).

Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor și-a propus să creeze un sistem efectiv și transparent de tragere la răspundere disciplinară a judecătorilor fără ca acest sistem să influențeze sau să interfereze cu activitatea judecătorului de îndeplinire a justiției (Legea nr.178/2014).

Legea definește abaterea disciplinară ca faptă care aduce atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției în așa măsură încât se afectează încrederea în justiție, comisă în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după gravitatea ei, nu poate fi calificată doar ca încălcare a Codului de etică și conduită profesională a judecătorilor (Legea nr.178/2014, 4(1p)).

Plângerea disciplinară nu poate viza decât conduita judecătorului. De altfel, CC s-a pronunțat în sensul că judecătorii beneficiază de imunitate în exercitarea funcției, astfel că anularea sau modificarea hotărârii judecătorești nu este un temei determinant pentru sancționarea judecătorului (Hotărârea CC nr.12/2011). De asemenea, CC a arătat că sentințele și hotărârile judecătorești pot fi verificate doar de către instanțele judecătorești, nu de Colegiul disciplinar și CSM care, dacă apreciază supra legalității hotărârii și a corectitudinii aplicării legislației, își arogă atribuțiile organului de îndeplinire a justiției (Hotărârea CC nr.28/2010).

Legea identifică patru sancțiuni disciplinare ce pot fi aplicate judecătorilor: avertisment, mustrare, reducere de salariu sau eliberare din funcția de judecător (Legea nr.178/2014, 6(4)a)), precizând și consecința sancționării disciplinare, respectiv, în perioada de acțiune a sancțiunii disciplinare judecătorul nu poate fi transferat, numit în funcția de președinte sau vicepreședinte de instanță sau promovat în altă instanță (Legea nr.178/2014, 7(5)).

Procedura disciplinară dictată de lege include mai multe etape: depunerea sesizărilor privind faptele care pot constitui abateri disciplinare; verificarea sesizărilor de către Inspekția Judiciară (IJ); examinarea admisibilității sesizărilor pentru pornirea procedurii disciplinare de către completul de admisibilitate; examinarea cauzelor disciplinare de către Colegiul disciplinar; adoptarea hotărârilor pe cauzele disciplinare (Legea nr.178/2014, 18).

Hotărârile Colegiului disciplinar pot fi contestate la CSM, prin intermediul colegiului, de către persoanele care au depus sesizarea, IJ sau judecătorul vizat în hotărâre, în termen de 15 zile de la data primirii copieii hotărârii motivate (Legea nr.178/2014, 39). Curtea de apel Chișinău soluționează în primă instanță acțiunile în contencios administrativ împotriva hotărârilor CSM (Cod nr.116/2018,191(3)). Hotărârea Curții de apel poate fi atacată cu recurs la CSJ (Cod nr.116/2018, 191(5)).

De facto, în procedura disciplinară sunt implicate șapte „organisme”: IJ face verificări, completul de admisibilitate verifică lucrările IJ, plenul Colegiului disciplinar soluționează contestațiile privind respingerea sesizării de către completul de admisibilitate, Colegiul disciplinar judecă sesizarea completului de admisibilitate, CSM judecă contestația la hotărârea Colegiului, completul de 3 judecători al Curții de apel Chișinău judecă contestația împotriva hotărârii CSM, Hotărârea Curții de apel poate fi atacată cu recurs la CSJ. Considerăm că e o procedură anevoioasă, care ar putea fi gândită mult mai simplu: un organ de triere care face verificări cu privire la sesizări, reținându-le pe cele care se referă la abateri disciplinare (IJ), un organ de judecată a acestora fapte

și de sancționare (Colegiul disciplinar sau CSM), o instanță de judecată care să verifice pe procedură și pe fond soluția de sancționare (CSJ).

Pentru a evita un blocaj instituțional, considerăm că ar fi potrivită eliminarea din lege a Colegiului disciplinar și transformarea CSM într-un veritabil și unic organ competent în materie disciplinară, fie eliminarea din Constituție a atribuțiilor CSM în materie disciplinară.

6. Standarde internaționale cu referire la evaluarea ad-hoc a judecătorilor

Standardele internaționale stabilesc în mod clar că siguranța exercitării mandatului judecătoresc pe întreaga durată și inamovibilitatea judecătorilor sunt părți integrante ale garanțiilor independenței judecătorești (Montreal Declaration, 1983; OHCHR, 1985; Council of Europe, 2010a; Council of Europe, 2010b; Council of Europe, 2010c; Council of Europe, 2014b; OSCE/ODIHR, 2014; JGSJI, 2002; OSCE/ODHIR, 2010).

Atunci când are loc planificarea modului de organizare și funcționare a sistemului judecătoresc, legislativul și executivul trebuie să se abțină de a adopta măsuri ce ar putea periclita siguranța menținerii duratei mandatului de judecător sau inamovibilitatea judecătorească, și prin urmare, să constituie o imixtiune în independența judecătorească.

Principiul securității menținerii mandatului de judecător se aplică, de asemenea, atunci când circumstanțele aparent dictează necesitatea înlocuirii unui număr mare de judecători sau necesită aplicarea unor forme radicale de evaluare, pentru a îmbunătăți integritatea și calitatea sistemului judecătoresc.

În viziunea Comisiei de la Veneția, măsurile extraordinare pot fi necesare și justificate în cazurile cu totul excepționale, de exemplu pentru remedierea unui nivel extrem de înalt al corupției și a lipsei de competență profesională în rândul judecătorilor, sau acolo unde este semnalată prezența unei considerabile influențe politice asupra procedurii de numire în funcție a judecătorilor pentru perioadele precedente, și unde se conturează o totală lipsă a încrederii publice fie în onestitatea, fie în competențele profesionale ale judecătorilor (Council of Europe, 2016b).

Statul trebuie să demonstreze că mecanismele existente și sistemul judecătoresc în general sunt compromise în asemenea grad și profunzime extreme, încât aplicarea măsurilor ordinare pentru asigurarea răspunderii judecătorilor nu sunt fezabile pentru a asigura menținerea independenței, imparțialității și integrității judecătorilor.

Totuși, în asemenea cazuri, este necesar să fie prevăzute un șir de garanții stricte pentru a oferi protecție judecătorilor care își îndeplinesc conștiincios obligațiile de serviciu. Or, aplicarea măsurilor de purificare a sistemului judecătoresc fără a se ține cont de standardele internaționale de desfășurare ale procesului echitabil sau de principiile de bază ale independenței judecătorilor va rezulta, dimpotrivă, în subminarea și nu în consolidarea sistemului judecătoresc.

În lumina Avizului privind evaluarea judecătorilor al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) (Council of Europe, 2014b), Raportului Comisiei de la Veneția privind independența sistemului judecătoresc (Council of Europe, 2014a), în caz că se va examina posibilitatea creării mecanismelor ad-hoc de evaluare, este necesar să se țină seama de mai multe preocupări:

a. Instituirea unui mecanism de reevaluare sau revizuire ad-hoc trebuie să fie o măsură absolut excepțională, aplicabilă o singură dată, strict temporară și care nu poate fi aplicată în condiții normale, or, în caz contrar, aplicarea acesteia comportă riscul de creare a unui precedent în care o nouă majoritate politică va fi tentată să procedeze în mod similar.

b. Această măsură va fi utilizată doar dacă mecanismele și procedurile ordinare ale asigurării răspunderii judecătorești în vigoare s-au demonstrat a fi complet ineficiente, neadecvate și/sau disfuncționale.

c. Trebuie să existe un consens politic vast și demonstrabil și un sprijin public al acestei proceduri pe întreg teritoriul țării.

d. Urmează a se acorda o considerare aparte problemei care ar putea fi impactul potențial al acestui proces extraordinar asupra sistemului judecătoresc, precum și recunoașterea posibilității că lucrul acestuia ar putea fi afectat în mod destabilizant.

e. Este necesar să se ofere un termen adecvat, care să permită efectuarea unei evaluări obiective și calitative, în același timp fiind asigurat caracterul deschis și transparent al procesului respectiv.

f. Aceasta trebuie să fie însoțită de implementarea unei reformări mai ample structurale a mecanismelor și procedurilor ordinare ale răspunderii judecătorești.

g. Această măsură trebuie implementată cu luarea în considerare a fiecărui caz în parte, prin a efectua o cercetare dacă judecătorul a fost desemnat în mod ilegal (sau dacă a obținut acces la funcția de judecător în baza loialității față de autoritatea de desemnare) și/sau dacă el/ea au comis încălcări grave ale drepturilor omului, o abatere gravă care poate fi calificată ca o încălcare disciplinară ce este pasibilă de aplicarea măsurii de demitere din funcție și/sau pedeapsă penală, acestea fiind singurele motive pentru care este necesară eliberarea din funcție.

h. Pentru a evita riscul capturării puterii judecătorești pe viitor de către o putere politică care controlează implementarea unei asemenea măsuri, o astfel de reevaluare trebuie întotdeauna realizată de către un organ independent și imparțial și cu prevederea unor garanții inerente pentru a se asigura îngrădirea imixtiunii în independența judecătorească.

i. Procedura de reevaluare trebuie să fie realizată în conformitate cu standardele de bază ale echității procesului de judecată, cu posibilitatea de a fi contestată decizia adoptată în fața unui tribunal independent și imparțial, care să revizuiască atât aspectele de drept cât și procedurale, asigurându-se simultan transparența și supravegherea publică asupra procedurii respective.

7. Reforma constituțională din Albania: model de urmat pentru Republica Moldova?

Conștientizând că provocarea reducerii corupției este mai mult decât o reformă constituțională, că de fapt presupune o reformă politico-culturală care necesită o democratizare profundă, în iulie 2016, actorii politici din Albania au ajuns la un acord pentru adoptarea unei radicale reforme constituționale, prin modificarea dramatică a Constituției din 1998 (Council of Europe, 2016a). Obiectivul principal al reformei a fost corupția judiciară: depistarea, eradicarea și prevenirea acesteia (Law no.76/2016).

Cu sprijinul Misiunii europene de asistență în sistemul de justiție albanez (EURALIUS, 2021), procesul de reformă a început cu o analiză cuprinzătoare a sistemului de justiție, un proiect detaliat al unei strategii și un plan de acțiune și consultări cu experți naționali și internaționali. Reforma urmărea abordarea corupției judiciare în trei moduri: prin reformarea instituțiilor judiciare existente, înființarea unor instituții noi și reevaluarea judecătorilor și procurorilor la toate nivelurile, inclusiv a judecătorilor Curții Constituționale.

Ca parte integrantă a modificărilor constituționale, pachetul vizând reformarea sistemului de justiție și restabilirea încrederii cetățenilor în statul de drept, Parlamentul albanez a adoptat Legea nr.84/2016 cu privire la reevaluarea provizorie a judecătorilor și procurorilor în Republica Albania, supranumită „Legea verificării” (Law no.84/2016).

Verificarea presupune evaluarea ad-hoc a tuturor judecătorilor și procurorilor din Albania în vederea restabilirii încrederii publice în instituțiile sistemului judiciar. Legea formulează reguli speciale pentru reevaluare: evaluarea pregătirii profesionale și a integrității, verificarea proprietății, identificarea eventualelor legături sau influențe ale criminalității organizate.

Instituțiile prevăzute pentru realizarea procesului de reevaluare sunt Comisia de calificare independentă (care ia decizia inițială), Comisia specială de apel (care ia decizia finală în caz de contestare) și Comisarii publici (care reprezintă interesul public în fața Comisiei speciale).

Controlul general al muncii, al profesionalismului, al proprietății și al oricăror legături cu infracțiunea sunt realizate de alte două instituții noi înființate prin Legea nr.84/2016 din pachetul de reforme, Comisia independentă pentru calificări și Comisia de apel, ceea ce înseamnă că acest

proces nu a fost transferat sistemului judiciar existent, deoarece judecătorii sunt supuși evaluării. Aceste instituții sunt, de asemenea, monitorizate de EURALIUS, compusă din judecători și procurori selectați din diferite state membre ale Uniunii Europene.

Evaluarea patrimonială este prima componentă a legii de verificare și cea care a întâmpinat cea mai mare rezistență din partea judecătorilor și procurorilor, determinând, ca urmare, un număr mare de demisii. Toți judecătorii și procurorii își pot declara bunurile, permițând instituțiilor să efectueze o anchetă activă asupra acestora. Oricine este evaluat trebuie să-și poată justifica activele pe baza surselor legale (declarații de venituri și impozite).

Controlul persoanei constă în verificarea evaluărilor, declarațiilor și a altor date care vizează identificarea legăturilor cu crima organizată. Dacă persoana supusă evaluării, după verificare este găsită vinovată că are legături clare cu exponenți ai criminalității organizate și nu poate proba contrariul, aceasta este concediată.

Evaluarea abilităților profesionale asigură faptul că fiecare subiect va fi supus criteriilor de evaluare a abilităților specifice, în funcție de profesie. În cazul judecătorilor, aceștia sunt apreciați în funcție de capacitatea lor de a judeca cauze. De asemenea, sunt evaluate abilitățile organizaționale, etica și calitățile personale, pe baza standardelor prevăzute de lege. Persoanelor evaluate cu „insuficient” li se recomandă să urmeze un program de instruire la Școala Magistratilor, în timp ce persoanele evaluate ca inadecvate pentru o anumită abilitate sunt concediate.

Prioritatea controlului a fost acordată juriștilor aparținând celor mai înalte grade ale sistemului judiciar. Motivul acestei „soluții piramidale” a fost identificarea magistratilor potriviți pentru crearea de noi organe judiciare. Procesul de verificare este proiectat să dureze 9 ani, adică până în 2024.

E prematur pentru a evalua dacă reforma din Albania și-a atins scopurile și a da apreciere justă dacă această reformă poate fi aplicată cu încredere în alte părți ale lumii, unde probleme similare de corupție judiciară subminează normele democratice de transparență și responsabilitate.

Cert este că pentru a putea fi aplicată reevaluarea actorilor din sectorul justiției albaneze a fost necesar să fie întrunite mai multe condiții esențiale cumulative: voință din partea actorilor politici, suport masiv din partea partenerilor de dezvoltare și suficiente resurse financiare și umane. Mecanismul a fost lansat prin prismă constituțională și consultat riguros cu structurile internaționale autoritare, în special Comisia de la Veneția.

Cu toate acestea, parcursul nu a fost și nici nu este unul ușor. Reforma constituțională a solicitat depășirea rezistenței judecătorilor și a procurorilor. Deși această reformă constituțională radicală a fost adoptată cu vot unanim, au existat și rămân presiuni din partea unor partide politice reticente, care invocă, în particular, lezarea suveranității statului albanez prin supunerea procedurilor interne de reevaluare unei supravegheri externe (EURALIUS).

Situația este oarecum critică și fără precedent, deoarece riscă grav să încalce drepturile cetățenilor la un proces echitabil, derulat în termen rezonabil, și să submineze echilibrul celor trei puteri: din toți subiecții supuși până acum verificării circa 60% au rămas în afara sistemului, ceea ce a condus la „blocarea” activității instanțelor, determinând în lanț tergiversarea examinării cauzelor.

Întrebarea care se conturează este dacă reforma constituțională a Albaniei deține vreo lecție pentru Republica Moldova, care se confruntă cu propriile provocări pe dimensiunea corupției judiciare? Categorie da!

Pentru început, urmează a fi identificat dacă există un consens politic larg privind declanșarea unei reforme constituționale semnificative pentru a reduce în cele din urmă corupția judiciară, or, consensul presupune identitatea de viziuni a tuturor actorilor politici, inclusiv celor din opoziția parlamentară și extraparlamentară. Realizarea unei astfel de reforme necesită timp considerabil. Această circumstanță comportă riscul deturnării sau compromiterii reformei în ipoteza schimbării guvernărilor prin preluarea puterii de către opoziție.

De asemenea, urmează a fi identificat dacă actorii politici ar putea accepta sfaturi din străinătate pentru a elabora strategii de combatere a corupției judiciare și apoi, odată adoptate, pentru a contribui la punerea lor în aplicare. Reținem că Republica Moldova, de la independență încoace, se află într-un proces de reformare continuă a sectorului justiției, reforme compromise în cea mai mare parte.

Oamenii politici moldavi și populația trebuie să ia în considerare dacă răspunsul la combaterea corupției judiciare stă în crearea de noi instituții publice sau în dezinfectarea instituțiilor existente. În Albania a fost promovată combinația ambelor scenarii. Au fost create noi instituții pentru a le supraveghea pe cele existente, iar cele existente au fost reconfigurate cu noi garanții împotriva corupției. Riscul cu crearea de noi instituții este că poate oferi „corpului corupt” noi puncte de intrare în procesul judiciar și infrastructura țării. Cu toate acestea, fără un nou organism de supraveghere, riscul de a lăsa instituțiile existente în condiția lor actuală împotmolită în corupție, e și mai mare.

O altă întrebare ține de principiile democrației liberale, care, printre altele, limitează orice intruziune în sistemul judiciar. Vocabularul democratic include bariere constituționale și retorică puternică în calea acțiunilor care ar putea încălca „separarea puterilor” sau „independența judiciară”, chiar dacă acțiunile respective ar putea fi utile pentru a atinge eradicarea corupției judiciare în serviciul mai larg al democrației. Reforma constituțională care a fost introdusă în Albania pare să compromită independența judiciară și separarea puterilor în sensul că impun control asupra instanțelor judiciare. Și totuși, poate exista o altă cale pentru a combate corupția decât introducerea unei supravegheri a instanțelor, interne sau externe?

Desconsiderarea condițiilor ce se impun pentru o evaluare ad-hoc va conduce la creșterea dependenței de politic sau, și mai grav, la colapsul sistemului judecătoresc. Caracterul exclusiv al acestui mecanism face ca un exercițiu aplicat, chiar și picat, să excludă în mod automat o aplicare repetată.

8. Concluzie

Astăzi, refacerea sistemului judecătoresc, prin identificarea și implementarea unor soluții coerente, de ansamblu și transparente în vederea creșterii gradului de încredere al justițiabilului față de instanțele judecătorești și actul de justiție în sine, dar și refacerea imaginii nobile a judecătorului, reprezintă un imperativ. Refacerea necesită voință, timp și consecvență, dar și comportamente raționale și responsabile. E momentul să fie depășită viziunea reductivă asupra justiției, predilecțiile extrem de politizate și polarizate, pentru a face loc unei abordări constructive și pragmatice. Republica Moldova trebuie să identifice propriul scenariu pentru soluționarea problemelor din justiție. Mai mult, judecătorii sunt primii care trebuie să decidă care este panaceul sistemului malad. Ori, „remediul magic” pentru sistemul judecătoresc în prag de colaps ar putea fi identificat din afară. Respectiv, e cazul ca judecătorii, în deliberare, să decidă ce le convine.

Referințe

1. Cod nr.116/2018 Codul administrativ al Republicii Moldova
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126027&lang=ro#
2. Constituția nr.1/1994 Constituția Republicii Moldova
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro#
3. Council of Europe (1998) European Charter on the Statute of Judges and Explanatory memorandum
<https://rm.coe.int/16807473ef>
4. Council of Europe (2010a) Recommendation on Judges: independence, efficiency and responsibilities adopted by the Committee of Ministers <https://rm.coe.int/cmrec-2010-12-on-independence-efficiency-responsibilites-of-judges/16809f007d>
5. Council of Europe (2010b) Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges adopted by the Venice Commission [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)004-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)004-e)
6. Council of Europe (2010c) Magna Carta of Judges (Fundamental Principles) adopted by the Consultative Council of European Judges (CCJE)

- https://www.ejtn.eu/Documents/About%20EJTN/RoL%20Project/RoL_2019_02_Brussels/CCJE_Magna%20Carta%20of%20Judges.pdf
7. Council of Europe (2014a) Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate of Human Rights (DHR) of the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe on the Draft Law amending and supplementing the judicial code (evaluation system for judges) of Armenia [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)007-e)
  8. Council of Europe (2014b) Opinion no. 17 on the evaluation of judges' work, the quality of justice and respect for judicial independence adopted by the Consultative Council of European Judges (CCJE) <https://www.coe.int/en/web/ccje/opinion-n-17-on-the-evaluation-of-judges-work-the-quality-of-justice-and-respect-for-judicial-independence>
  9. Council of Europe (2016a) Albania Constitution [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-REF\(2016\)064-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-REF(2016)064-e)
  10. Council of Europe (2016b) Final Opinion on the revised draft constitutional amendments on the Judiciary (15 January 2016) of Albania adopted by the Venice Commission [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)009-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)009-e)
  11. CSM (212/8/2013) Regulamentul cu privire la criteriile, indicatorii și procedura de evaluare a performanțelor judecătorilor https://www.csm.md/files/Acte_normative/Legislatia/Interne/2018/Regulament_criterii_evaluare_modificat.pdf
  12. CSM (2020) Raportul privind activitatea Colegiului de evaluare a performanțelor judecătorilor https://www.csm.md/files/RAPOARTE/2020/Raport_CE_2020.pdf
  13. EURALIUS (2021) The European Assistance Mission to the Albanian Justice System <https://www.euralius.eu/index.php/en/>
  14. Hotărârea CC nr.28/2010 pentru controlul constituționalității prevederilor art.22 alin.(1) lit. b) din Legea nr.544-XIII din 20 iulie 1995 „Cu privire la statutul judecătorului” [...] <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=45&l=ro>
  15. Hotărârea CC nr.12/2011 pentru controlul constituționalității prevederii art.22 alin.(1) lit. p) din Legea nr.544-XIII din 20 iulie 1995 „Cu privire la statutul judecătorului” [...] <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=30&l=ro>
  16. Hotărârea CC nr.9/2012 pentru controlul constituționalității sintagmei „orice membru” din alineatul (1) articolul 10 al Legii nr.950-XIII din 19 iulie 1996 „Cu privire la colegiul disciplinar și la răspunderea disciplinară a judecătorilor” [...] <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=2&l=ro>
  17. IPP (2021) Barometrul Opiniei Publice, Republica Moldova <https://ipp.md/wp-content/uploads/2021/07/Raport-BOP-2021.pdf>
  18. JGSJI (2002) The Bangalore Principles of Judicial Conduct https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf
  19. Law no.76/2016 On Some Amendments of the Law No. 8417/1998 on The Constitution of Republic of Albania (Amended) https://www.legislationline.org/download/id/8196/file/Albania_Constitution_1998_am2016_en.pdf
  20. Law no.84/2016 On the Provisional Reassessment of Judges and Prosecutors in the Republic of Albania <https://euralius.eu/index.php/en/library/albanian-legislation/category/360-laws>
  21. Legea nr.947/1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126836&lang=ro#
  22. Legea nr.154/2012 privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106368&lang=ro#
  23. Legea nr.178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125045&lang=ro#
  24. Legea nr.132/2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125109&lang=ro#
  25. Legea nr.82/2017 integrității https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=120706
  26. Montreal Declaration (1983) Universal Declaration on the Independence of Justice adopted at the final plenary session of the First World Conference on the Independence of Justice <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/02/Montreal-Declaration.pdf>
  27. OHCHR (1985) UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>
  28. OSCE/ODHIR (2010) On the Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia <https://www.osce.org/files/f/documents/a/3/73487.pdf>
  29. OSCE/ODIHR (2014) Analiza evaluării performanțelor judecătorilor în Republica Moldova https://www.csm.md/files/Rapoarte_parteneri/2014_Raport_monitorizare_evaluare_OSCE.pdf

THE IMPORTANCE OF PROFESSIONAL INTEGRATION OF NEW EMPLOYEES IN THE WORKPLACE

Marina BAIIEȘU¹¹⁰, conferențiar universitar, doctor în economie

***Rezumat:** Angajații de azi, în special generațiile tinere sunt extrem de sensibile, iar lipsa unui proces de integrare poate genera cu ușurință demotivare și pierderea interesului. Acestea pot duce la plecarea din companie, ceea ce generează costuri nedorite. Iată de ce, una din cerințele esențiale ale managementului resurselor umane este integrarea profesională la locul de muncă a noilor angajați. În funcție de modul cum sunt integrați în muncă noii angajați se poate asigura succesul în obținerea unor rezultate corespunzătoare în activitatea organizației.*

***Cuvinte cheie:** integrarea, performanță, mentor, dezvoltare*

JEL CLASSIFICATION: M 12, M 51, J 23, J 62, J 63

Introducere

Un program de integrare profesională urmărește asimilarea unei persoane în mediul profesional și adaptarea ei la cerințele grupului din care face parte. Marea varietate a locurilor de muncă și a atribuțiilor angajaților fac imposibilă stabilirea unor reguli stricte privind integrarea profesională. Cu toate acestea, la întocmirea unui program în acest domeniu trebuie avut în vedere faptul că motivațiile, cerințele și comportamentul potențialilor angajați sunt în continuă schimbare.

Integrarea profesională e o fază ulterioară angajării. În perioada de integrare, noii angajați primesc informații despre atribuțiile noului post, despre locul lor de muncă, colegi, șefi, subalterni și organizație în general. Integrarea profesională are implicații de ordin psihologic, social, organizatoric și pedagogic. Aceasta vizează o serie de obiective, dintre care cel mai important e sprijinirea noilor candidați în familiarizarea cu noile condiții de muncă, facilitarea acomodării noului angajat cu grupul de muncă și crearea unei atmosfere de siguranță, confidențialitate și de afiliație. Aspectele ce țin de confidențialitatea și afiliație se pot materializa în cadrul unui program afectiv de integrare. Astfel, noul angajat va căpăta încrederea în sine.

Companiile sunt mereu în căutarea celor mai buni candidați, celor mai potriviți - pentru postul liber, pentru companie, pentru echipă. Fac tot ce pot pentru a recruta și selecta viitorul nou angajat perfect, oferindu-i un pachet salarial de nebătut, beneficii extrasalariale la înălțime, flexibilitate și o balanță muncă - viață de familie. Odată ce noul angajat a acceptat oferta, au multe pretenții de la el. Să fie implicat, motivat, eficient, productiv și toate din prima zi, din prima săptămână.

Dar oare nu trebuie și compania să-i ofere ceva de la început? Nu este treaba angajatorului, a managerului, a specialistului HR să faciliteze integrarea noilor angajați în organizație?

Cum se realizează demersul acesta crucial? Printr-un plan bine pus la punct de integrare a noilor angajați și prin promisiunea că toți noii veniți vor beneficia de el. În Republica Moldova, din păcate încă multe companii sunt departe de implementarea unui asemenea proces, nerealizând beneficiile pe care le poate aduce.

În condițiile în care comportamentul uman este foarte greu de încadrat în anumite tipare construirea și consolidarea unui colectiv de muncă este un proces foarte complex. Acest proces nu se rezumă doar la întocmirea documentației de angajare, a fișei de post și a altor acte formale ci, în egală măsură, ține cont de unicitatea fiecărui angajat ca individ. Astfel, este imposibil de preconizat cum se va încadra fiecare nou angajat în cadrul colectivului de muncă.

Datorită diversității de locuri de muncă și a atribuțiilor specifice pentru fiecare post, nu se poate realiza un model fix privind integrarea profesională. De asemenea, trebuie acordată atenție faptului

¹¹⁰ baiesu.m@ase.md, Academia de studii Economice din Moldova

că atât comportamentul dar mai ales motivațiile și cerințele noilor angajați sunt în continuă schimbare. Astfel, la întocmirea unui program de integrare profesională trebuie avute în vedere, aspirațiile personale, dorința de a fi util, dorința de afirmare, respectiv încrederea sau neîncrederea față de organizație. (Grasu, 2019)

1. Obiectivele și beneficiile procesului de integrare profesională în organizație

Procesul de integrare este de fapt suma proceselor derulate cu scopul de a integra eficient un nou coleg în organizație. Procesele la care facem referire nu sunt doar cele legate de postul efectiv ocupat, de fișa postului și de responsabilități, ci și de cultura companiei, pentru că un nou membru al echipei trebuie să devină familiar cu aceasta și să fie un promotor al principiilor de bază ale companiei.

Integrarea în organizație are patru *obiective* (Bădescu et all. 2008, p.67):

- să facă mai ușoare **etapele preliminare**;
- să instituie rapid, în mintea noului venit, o **atitudine favorabilă** față de companie, pentru a spori șansele ca acesta să rămână;
- în cel mai scurt timp noul angajat să atingă **productivitatea** maximă;
- **să reducă riscul** ca angajatul să părăsească rapid organizația

Așadar, integrarea este procesul de primire în companie a oamenilor noi, prin intermediul căruia se facilitează acomodarea acestora cu postul, mediul de lucru și echipa și se creează o atmosferă de siguranță.

Un proces de integrare de succes trebuie gândit la nivel de management, împreună cu specialiști în resurse umane. Este o greșeală să considerăm că integrarea începe în prima zi a noului angajat. Integrarea începe din momentul selecției și recrutării, odată cu promovarea anunțului de recrutare și nu se finalizează odată cu instalarea angajatului la biroul său și cunoașterea colegilor și managerului. Poate dura până la un an, în funcție de obiectivele fiecărei companii.

Beneficiile procesului de integrare în organizație

O integrare judicioasă prezintă pentru organizație **avantaje** incontestabile:

- Un nivel ridicat de performanță;
- Un nivel ridicat de angajament în rândul angajaților;
- Angajați motivați și fericiți;
- Un nivel redus de stres;
- Claritate mai mare a responsabilităților fiecărui angajat;
- Îmbunătățirea satisfacției adusă de job. (HR LeaveBoard)
- Reducerea costului și inconvenientelor provocate de demisiile pe parcursul primelor luni de la intrarea în organizație;
- Creșterea angajamentului asumat;
- Clarificarea contractului psihologic;
- Accelerarea progresului pe curba învățării;
- Socializarea. (Bădescu et all. 2008, p.67)

Integrarea profesională are implicații de ordin psihologic, sociologic și administrativ. Astfel, printre scopurile integrării profesionale pot fi menționate: familiarizarea cu noile condiții de muncă, stabilirea regimului normal de comunicare între noii angajați și ceilalți salariați, crearea unei atmosfere de siguranță pentru cei intrați în sistem și, mai dificil de realizat, realizarea coeziunii sociale.

Responsabilitatea integrării profesionale revine șefului direct, managerului de carieră sau, în lipsa acestuia, specialiștilor departamentului resurselor umane și responsabilului cu problemele privind protecția și securitatea muncii. În Tabelul 1 sunt prezentate sintetic responsabilitățile care revin specialiștilor în managementul resurselor umane, în vederea integrării noilor angajați.

Tabelul 1 Responsabilitățile integrării profesionale

Responsabili	Atributii
Șeful ierarhic	<ul style="list-style-type: none"> • Prezentarea compartimentului de muncă • Prezentarea colectivului de lucrători • Prezentarea programului de lucru • Prezentarea regulilor și procedurilor specifice • Prezentarea fișei postului • Prezentarea drepturilor și îndatoririlor • Evaluarea sistematică a realizărilor privind exercitarea profesiei
Managerul de carieră	<ul style="list-style-type: none"> • Prezentarea oportunităților privind cariera • Prezentarea unei schițe de plan privind cariera • Prezentarea conexiunilor și mijloacelor de comunicare pentru perfecționarea profesională • Evaluarea sistematică a realizărilor privind integrarea
Specialistul departamentului resurselor umane	<ul style="list-style-type: none"> • Prezentarea organizației (obiective, structura, funcții, reguli generale etc.) • Prezentarea Regulamentului de organizare și funcționare (ROF) • Prezentarea Regulamentului de ordine interioară (ROI) • Prezentarea drepturilor și îndatoririlor de ordin general • Semnarea unui proces verbal prin care angajatul se obligă să respecte prevederile celor două regulamente • Întocmirea și semnarea contractului individual de muncă • Înscrierea angajatului în statul de funcții • Înscrierea angajatului în statul de plată
Responsabilul compartimentului de protecție a muncii	<ul style="list-style-type: none"> • Prezentarea organizației din punctul de vedere al atribuțiilor specifice • Prezentarea prevederilor legale privind protecția și securitatea muncii • Asistarea angajatului în timpul studierii de către acesta a prevederilor privind protecția muncii • Verificarea însușirii de către angajat a prevederilor privind protecția muncii • Certificarea însușirii de către angajat a prevederilor privind protecția muncii

Sursa: Stanciu, Ștefan. Managementul resurselor umane, București : Comunicare.ro, 2001, p 141

Printre atribuțiile directe ale șefului de serviciu sau ale managerului de carieră legate de integrarea angajatului trebuie să se regăsească și următoarele activități și atitudini:

- ✓ să îi adreseze urări de bun venit în organizație;
- ✓ să îl felicite;
- ✓ să îi ofere o descriere amanunțită a compartimentului și a locului de muncă;
- ✓ să îi ofere informații privind colaborarea cu colegii din același compartiment și cu cei din compartimente cu care se află în raporturi de muncă;
- ✓ să îi dea lămuriri asupra programului de lucru, asupra pauzelor de masă și de odihnă;
- ✓ să îi dea lămuriri asupra situațiilor în care programul de lucru poate suferi abateri;
- ✓ să îi dea lămuriri asupra modului în care, dacă angajatul trebuie să părăsească de urgență locul de muncă, se face predarea – preluarea lucrului de către alt angajat;
- ✓ să îi dea lămuriri asupra înregistrării timpului lucrat și asupra monitorizării activităților;
- ✓ să îi comunice care este modalitatea de plată a salariului;
- ✓ să îi dea lămuriri asupra sancțiunilor care se aplică în cazul înregistrării abaterilor tehnologice;
- ✓ să îi dea lămuriri asupra sancțiunilor care se aplică în cazul înregistrării abaterilor disciplinare;
- ✓ să îi dea lămuriri asupra facilităților de care poate beneficia;
- ✓ să îl informeze care sunt mijloacele prin care se poate adresa superiorilor;

- ✓ să îl determine pe salariat să semneze protocolul (inclus eventual în contractul individual de muncă) referitor la confidențialitatea anumitor aspecte legate de organizație, de locul de muncă, de anumite activități sau documente;
- ✓ să îl determine pe salariat să semneze protocolul (inclus eventual în contractul individual de muncă) referitor la concurența neloyală;
- ✓ să îi prezinte planul de perspectivă privind promovarea. (Stanciu, 2001, p. 142)

Informațiile de mai sus trebuie prezentate gradual, în funcție de importanța lor, de experiența în muncă a noului angajat și de caracteristicile locului de muncă.

2 Bune practici pentru a integra cu succes noii angajați

Dacă sa făcut alegerea corectă, noul angajat va fi pregătit, doritor și incitat să înceapă munca. Din punct de vedere psihologic, el va fi nerăbdător să întreprindă ceva productiv și să devină util și important, cât mai repede posibil. Ceea ce face compania în prima zi va avea efect asupra atitudinii sale pentru multe săptămâni și luni viitoare.

Esențial este să se înceapă prin a-i da multe de făcut. Oamenilor le place să fie ocupați și le place asta cu atât mai mult cu cât la debutul într-o slujbă nouă sunt nesiguri și agitați. O agendă încărcată din prima zi face ca postul să fie provocator și incitant.

Când sunt atribuite sarcinile, trebuie de oferit suficiente oportunități pentru feedback și discuții despre muncă. Când oamenii au destule oportunități de a pune întrebări și de a discuta despre activitatea lor, ei se identifică mult mai rapid cu compania. Devin mai motivați și dedicați obținerii unor rezultate bune, decât dacă ar începe lent sau dacă ar recepționa un feedback limitat.

Compania trebuie să fie pregătită să dedice timpul necesar pentru a-l învăța pe noul angajat cum să lucreze. Indiferent cât de competent sau de bine intenționat ar fi, el va avea nevoie de îndrumare și instrucțiuni pentru a-și aborda în mod corespunzător noul post. Acestea sunt responsabilități esențiale ale managementului.

Imediat ce este posibil, noul angajat trebuie să fie lăudat și încurajat în fiecare împrejurare, pentru orice idee, sugestie sau realizare mai ales în etapele de început. În această perioadă critică pentru un nou angajat este foarte important să fie susținut și încurajat.

Oamenii sunt hipersensibili în primele zile și săptămâni într-un nou loc de muncă și atunci sunt și foarte receptivi față de influențele constructive. Compania trebuie să se asigure că acestea sunt momente strălucitoare, luminoase pentru noul angajat, astfel ca el să se simtă realmente fericit. (Brian, 2008, p.73-74)

Un manager sau un specialist HR organizat va avea mereu o listă pe care să o urmeze, în orice procedură. Așadar, să vedem ce activități trebuie realizate, pentru a integra cu succes noii angajați: **E-mailul de bun venit** - este important ca înainte de prima zi de muncă, angajatul să primească un e-mail cu un mesaj de bun venit în companie și date exacte despre programul de lucru.

Pregătirile - pentru ca noul angajat să rămână cu o impresie bună încă din prima zi, cu cel puțin 3 zile (sau mai mult) înainte să înceapă, compania trebuie să se asigure că acesta are toată logistica necesară pentru a începe munca. Ne referim la spațiul de lucru- biroul fizic, la pregătirea laptopului, telefonului de serviciu, la conferirea tuturor acceselor necesare pentru clădire și pentru postul său. O persoană trebuie să se ocupe de el în prima zi: poate fi specialistul care l-a recrutat, managerul direct (dacă îi permite timpul) sau un membru al echipei. Este de preferat ca pe durata primei săptămâni să fie cineva la dispoziția noului angajat pentru întrebări și/sau nelămuriri. (HR LeaveBoard)

Unele organizații aleg mentoratul, mentorul fiind însărcinat să vegheze și să consilieze pe fiecare nou venit în organizație pe durata perioadei sale de adaptare.

Rolul mentorului în procesul de integrare a persoanei nou angajate se referă la (Lefter et. all., 2012, p.124):

- ✓ verificarea faptului că noul angajat dispune de toate informațiile practice care săi permită să se familiarizeze cât mai rapid cu mediul său de lucru;

- ✓ ajutorul dat angajatului în rezolvarea diferitelor probleme practice pe care acesta le întâmpină;
- ✓ furnizarea documentației necesare activității de producție și vieții sociale pe care noul angajat o desfășoară în organizație;
- ✓ punerea în contact cu diferite persoane sau compartimente din companie, precum și, după caz, cu organizații sau instituții din afara acesteia, astfel încât să ușureze integrarea noului angajat în activitatea unității

Pentru identificarea problemelor-cheie cu care se confruntă tinerii în integrarea lor pe piața forței de muncă, în 2018 de către Observatorul de Competențe axat pe Tineri, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Republica Moldova, a fost făcut un sondaj sociologic, pe un eșantion de 620 de tineri, care activează în cadrul întreprinderilor autohtone.

Din informațiile furnizate de către respondenți la acest studiu (Gagauz, 2018) se constată că tinerii care au beneficiat de o perioadă de mentorat se consideră a fi *adaptați în totalitate* cu 9,9% mai mult decât cei care nu au beneficiat de mentorat (Fig. 1); fapt ce denotă că mentoratul pe cât este de util, pe atât este și de necesar în procesul de adaptare al angajatului la noul loc de muncă, pentru că mentorul are misiunea de a facilita adaptarea noului angajat și rolul de apărător, de evaluator, dar și de aplanator al unor neînțelegeri.

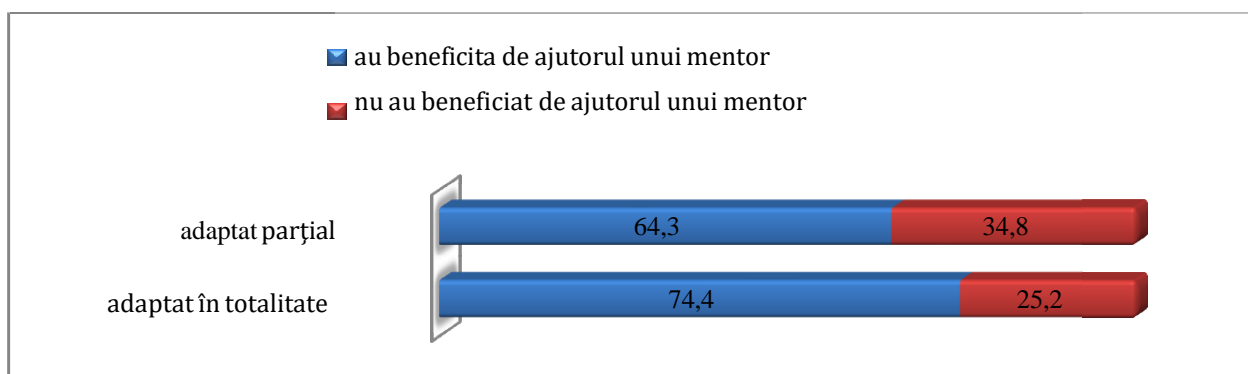

Fig. 1. Relația dintre nivelul adaptării și stagiul de mentorat, %

Sursa: Gagauz, O., Chira, A., & Chistruga-Sînchevici, I. (2018). *Probleme-cheie în integrarea tinerilor în câmpul muncii : Studiu sociologic, Observatorul de Competențe axat pe Tineri, PNUD în Rep. Moldova, INCE. "Foxytrot" Chișinău, p.31-32*

În primul rând, rolul mentoratului a fost evidențiat de către tinerii angajați (Gagauz, 2018) prin faptul că aceștia aproape în unanimitate (99,4%) îl consideră ca fiind necesar pentru integrarea socioprofesională. Analizând opinia tinerilor diferențiat, în funcție de statutul ocupațional deținut, s-a remarcat că specialiștii consideră mentoratul ca fiind *foarte necesar* în adaptarea lor profesională într-un procent mai mare decât muncitorii – 63,1% și 55,0%, fapt care se poate explica prin responsabilitățile ce derivă din calitatea de specialist și muncitor (Fig.2)

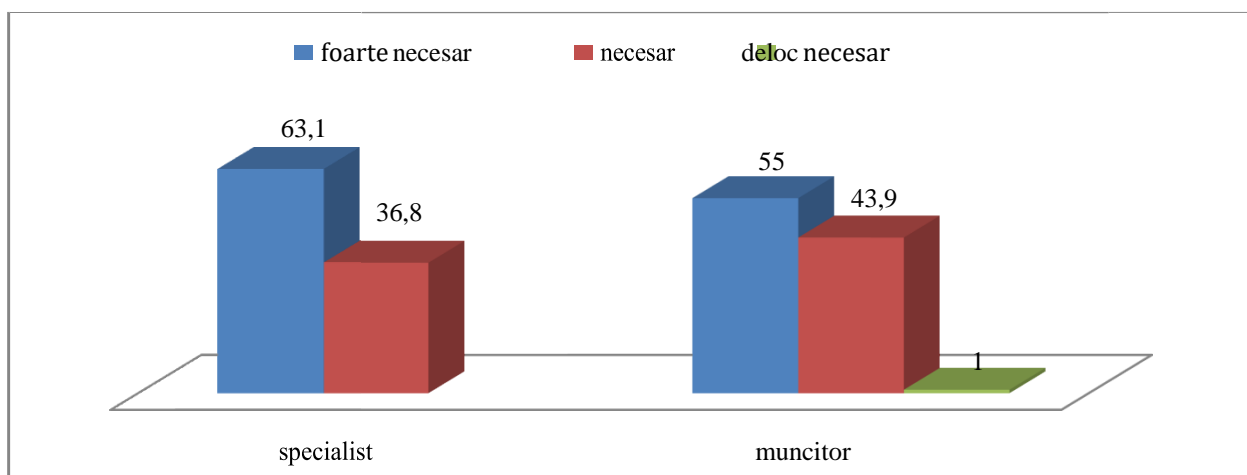

Fig. 2. Necesitatea mentoratului în funcție de statutul ocupațional al tinerilor chestionați, %
Sursa: Gagauz, O., Chira, A., & Chistruga-Sînchevici, I. (2018). Probleme-cheie în integrarea tinerilor în câmpul muncii : Studiu sociologic, Observatorul de Competențe axat pe Tineri, PNUD în Rep. Moldova, INCE. "Foxtrot" Chișinău, p.41

Eliminarea procedurilor inutile - Dacă se dorește ca noul angajat să se integreze cât mai repede, el nu trebuie copleșit cu tone de documente pe care să le parcurgă. Pentru a evita această problemă, se poate crea și folosi o listă cu elementele procesului de integrare și să se asigure în fiecare zi că se parcurge fiecare pas.

Pachetul de bun-venit în companie - Este un gest tot mai mult apreciat de către noii angajați. Se poate de pus pe birou un mic pachet cu articole de birotică personalizate, un tricou personalizat, o cană cu logo-ul companiei și poate chiar bilete la activități culturale/de divertisment. Însă depinde de valorile și misiunea fiecărei companii dacă alege să ofere un pachet de bun venit.

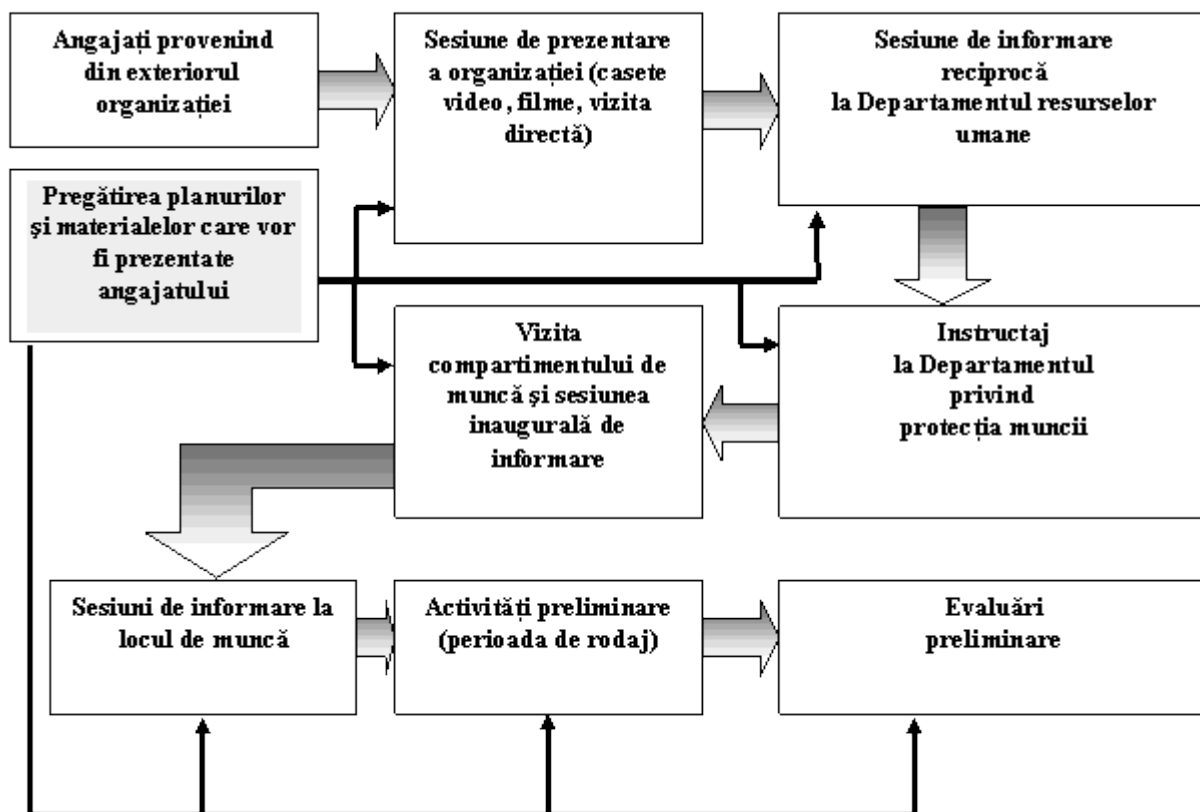
Prezentarea colegilor - Noul angajat i se va face turul clădirii, o prezentare a locurilor importante, iar apoi va fi prezentat echipei în cadrul căreia va activa și managerului direct. Este o idee bună ca în prima zi acesta să ia prânzul cu colegii săi, pentru a sparge gheața. Cel care se ocupă de aceste prezentări va fi mentorul desemnat al noului angajat.

Prezentarea companiei, a misiunii și a valorilor - Această parte, cunoscută și sub numele de "induction" este esențială pentru ca noul angajat să se adapteze la cultura organizațională și să se integreze cât mai rapid. Acest pas al procesului de integrare se realizează de obicei de un membru al echipei de HR și are loc în prima zi de muncă, pentru ca începând cu cea de-a doua zi, noul angajat să poată trece la instruirile specifice postului ocupat.

Prezentarea rolului în companie - Aici nu ne referim doar la fișa postului, document desigur esențial în orice raport de muncă. Vorbim despre rolul fiecărui angajat în companie. Este în avantajul organizației ca noul angajat să aibă clar sensul muncii sale, contribuția în economia organizației ca întreg. Mai mult, este important să i se prezinte beneficiile pe care compania le aduce în lume în general și pe piața muncii.

Conturarea unui plan de dezvoltare profesională - Una dintre strategiile companiilor pentru o integrare eficientă este stabilirea unui plan de dezvoltare profesională pentru cel puțin 6 luni a fiecărui nou angajat. Este o modalitate de motivare a angajatului. Prin setarea unor obiective clare de performanță, acesta va fi motivat să parcurgă pașii necesari pentru a avea o carieră frumoasă în cadrul organizației. În plus, se va simți apreciat încă de la început. (HR LeaveBoard)

Practic, programele privind integrarea profesională a angajaților pot fi structurate conform schemei prezentate în fig. 3.

Figura 3. Programele privind integrarea profesională a angajaților

Sursa; Stanciu, Ș. (2001). Managementul resurselor umane, București : Comunicare.ro, p 143

Pentru salariații care se transferă dintr-un loc de muncă în alt loc de muncă al aceleiași firme, etapele preliminare se reduc la strictul necesar: instrucțajul la departamentul privind protecția muncii, vizita compartimentului de muncă și sesiunile de informare la noul loc de muncă, activitățile preliminare și apoi evaluarea preliminară.

Pentru salariații cu experiență care provin din alte unități, planul de integrare prezentat în figura 3 va fi aplicat, ținând cont de faptul că aceștia nu mai sunt începători. În planurile de integrare profesională pentru această categorie de personal se va pune accent pe aspectele de structură și de organizare (inclusiv de comunicare) și mai puțin pe cele care țin de profesia însăși.

În cadrul activităților de integrare profesională planificate, angajaților cu experiență dar mai ales noilor angajați trebuie să li se prezinte sistematic, pe activități, produse și servicii, care sunt standardele de calitate pe care firma le pretinde. Evaluarea stadiului în care se află angajații monitorizați reprezintă activitatea esențială a managerilor de carieră, a șefilor de compartimente și a specialiștilor departamentului resurselor umane.

CONCLUZII

Rezultatele cercetării demonstrează că integrarea profesională la locul de muncă este un proces complex datorită specificului etapelor componente și formelor pe care le impune. Responsabilitatea unei integrări profesionale reușite la noul loc de muncă le revine atât departamentului de resurse umane, cât și șefului subdiviziunii și mentorului, care monitorizează integrarea noului angajat. Totodată, succesul integrării profesionale în mare parte depinde de competențele personale și profesionale deținute de către angajat, precum și de intențiile, motivațiile și valorile anajaților cu privire la muncă și carieră, orientările acestora spre învățare continuă și dezvoltare profesională.

Pentru ca integrarea angajatului la locul de muncă să nu fie stresantă, salariații mai vechi trebuie să fie cooperanți, calmi și atenți; șeful compartimentului nu îi poate cere angajatului să rezolve,

din primele zile de activitate, complet, corect și fără ezitare problemele care îi revin. Se dovedește că trebuie să i se dea posibilitatea angajatului de a-și exprima dorințele, nelămuririle, incertitudinile, suspiciunile ș.a. Dialogul șef ierarhic–angajat reprezintă singura cale pentru apropierea acestuia de organizație. Noului venit nu trebuie să i se dea de înțeles că a fost acceptat în cadrul firmei ci că, prin propria valoare, și-a dobândit statutul respectiv. (Stanciu, 2001, p. 142) De flexibilitatea șefului direct, de suportul acestuia și al colegilor, depinde dacă integrarea va fi reușită sau dacă angajatul va căuta curând un nou loc de muncă. Șeful direct trebuie să-și consacre o perioadă semnificativă de timp îndrumării proaspătului angajat. Specialiștii departamentului resurselor umane știu că investițiile făcute în prospectarea pieței muncii, în recrutare și în selecție trebuie valorificate; acest lucru nu poate fi realizat fără cooperarea tuturor persoanelor cu atribuții directe sau indirecte în managementul de personal. Teoretic, integrarea angajatului este validă atunci când acesta este în măsură să rezolve toate activitățile prevăzute în fișa postului fără efort, în limitele standardelor stabilite pentru produsele și serviciile respective.

REFERINȚE

1. Bădescu, A., Mirci și C., Bogre, G. (2008). Managementul resurselor umane : manualul profesionistului, Timișoara, Brumar ISBN 978-973-602-369-9
2. Brian, T. (2008). Cum să angajați și să păstrați cei mai buni oameni : 21 de metode practice și testate pe care le puteți folosi imediat. Trad.: Mihai Dan Pavelescu. București, Meteor Press p. 73-74 ISBN 978-973-728-252-1
3. Gagauz, O., Chira, A., și Chistruga-Sînchevici, I. (2018). Probleme-cheie în integrarea tinerilor în câmpul muncii: Studiu sociologic, Observatorul de Competențe axat pe Tineri, Progr. Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în Rep. Moldova, INCE. "Foxtrot" Chișinău , ISBN 978-9975-89-104-2
4. Grasu, R. (2019) Importanța integrării profesionale a noilor angajați, UTCB, București.
<http://www.sinuc.utilajutcb.ro/III.81.pdf>
5. HR LeaveBoard, Procesul de integrare a noilor angajați, <https://leaveboard.com/ro/resurse-umane/integrarea-noilor-angajati/>
6. Lefter, V., Deaconu, A., Manolescu, A., Bogdan, A., Igreț, R.Ș., Marinaș, C. V.,(2012) – București, Pro Universitaria, p. 124-125 ISBN 978-606-647-544-0

EFFICIENCY OF PUBLIC EXPENDITURE TO ENSURE A DECENT LIVING STANDARD FOR CITIZENS

EFICIENȚA CHELTUIELILOR PUBLICE PENTRU ASIGURAREA UNUI NIVEL DE TRAI DECENT CETĂȚENILOR

Angela BOGUȘ¹¹¹, PhD, Associate prof.

Abstract. *The actuality of the subject. The right to a decent standard of living is a fundamental right. Social policy in ensuring the right to a decent life stems from the obligation of the state to provide adequate conditions for a decent life and refers to: regulation of the minimum wage, fight against unemployment, free primary health care, establishment of social benefits for some socially vulnerable population, who for various reasons cannot perform any work, etc. The financing of expenditures for ensuring a decent standard of living is mainly made from public budget resources, which is why the efficiency of public expenditures becomes an extremely important task, especially in the conditions of the deep economic crisis facing the Republic of Moldova.*

The purpose of the paper. This paper aims to analyze the living standards of the population of Moldova in terms of compliance with the constitutional rule on the obligation of the state to ensure an income, in the amount that would allow each citizen a decent living, but also the efficiency of public spending on social protection.

Research methods. In this paper were used: the analytical method; synthesis method; comparative method, quantitative analysis of documents, statistical data, etc.

Key words: *human rights, the right to a decent standard of living, social protection, the disposable income, social benefits, public expenditure.*

JEL CLASSIFICATION: I310, H53, K38,

1. Introducere

Deși toate drepturile și libertățile omului deopotrivă sunt importante pentru asigurarea vieții sale, totuși drepturilor economice, sociale și culturale li se acordă prioritate, întrucât realizarea deplină a drepturilor civile și politice fără exercitarea efectivă a drepturi economice, sociale și culturale este imposibilă, iar realizarea progreselor durabile în implementarea drepturilor omului în mare măsură depinde de politicile chibzuite și eficiente de dezvoltare economică și socială, atât la nivel național, cât și internațional.

Politica socială în asigurarea dreptului la un trai decent reiese din obligația statului de a oferi condiții adecvate pentru viață decentă și se referă la: reglementarea salariului minim, lupta cu șomajul, asistența medicală primară gratuită, liberul acces la învățământul primar și general, stabilirea prestațiilor sociale pentru unele categorii de populație social-vulnerabile, care din diverse motive nu pot presta niciun fel de muncă, etc.

Finanțarea acestor cheltuieli, în țara noastră, se face preponderent din resurse ale bugetului public, motiv pentru care optimizarea gestiunii cheltuielilor publice în scopul asigurării unui nivel de trai decent devine o sarcină extrem de importantă, în special în condițiile crizei economice profunde cu care se confruntă Republica Moldova.

De rând cu alte drepturi economice și sociale, ***dreptul la un trai decent*** este un drept substanțial, fără de care multe din drepturile și libertăților fundamentale ale omului, își pierd din valoare. Importanța pe care nivelul de trai o are pentru persoană, familie și societate, în ansamblu, face ca eforturile individuale ale fiecărui stat să fie completate de eforturile colective ale comunității internaționale. Dincolo de faptul că reprezintă obiectul continuu al preocupărilor organizațiilor internaționale specializate în rezolvarea problemei foametei, malnutriției și

¹¹¹ E-mail: bogus.angela@ase.md, Academy of Economic Studies of Moldova Republic of Moldova, Chisinau, www.ase.md

asigurărilor sociale, dreptul la un *nivel de trai decent* este înscris și în unele acte de importanță universală, avându-și punctul juridic de plecare în Declarația Universală a Drepturilor Omului, care stabilește „*orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa*”. [2, art. 25]

La fel, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, include în categoria drepturilor economice, sociale și culturale, alături de alte drepturi și **dreptul persoanei la un nivel de trai** suficient pentru ea însăși și familia sa, inclusiv hrană, îmbrăcăminte și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență. [3, art. 11]

Deși textul constituțional al Republicii Moldova nu definește clar noțiunea **nivel de trai decent**, totuși acesta cuprinde acest drept în articolul 47 „Dreptul la asistență și protecție socială”, care prevede „obligativitatea statului de a întreprinde măsurile necesare pentru ca *orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătate și bunăstare lui și familiei sale. Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de existență, în urma unor împrejurări independente de voința lor*”. [1, art.47 În așa fel, art. 47, conferă valoare constituțională unuia dintre principiile de bază ale statului democratic, principiu care stabilește că dezvoltarea omului liber nu este problema lui personală sau a familiei lui, ci o componentă esențială a politicii de stat. Anume realizările în domeniul protecției și politicii sociale indică nivelul de dezvoltare și prosperitate a statului. Se poate afirma că statul își realizează obligația constituțională, de a apăra drepturile și libertățile omului, de a crea condiții materiale, politice, juridice și de alt gen, pentru exercitarea drepturilor și libertăților, pentru implementarea lor în viață, doar dacă există succese în domeniul protecției sociale.

În așa mod, constatăm că eforturile individuale ale fiecărui cetățean de a-și crea un trai decent sunt completate de eforturile statului care se obligă să asigure omului un minim de existență, adică remunerarea într-un quantum ce ar permite procurarea elementelor substanțiale ale unui trai decent. Or, în acest sens, asigurarea unui trai decent sugerează dreptul la un salariu, venit ce ar acoperi **coșul minim de consum (existență)**, stabilit prin calcule economico-statistice.

Veniturile reprezintă unul din factorii - cheie, care influențează în mod direct nivelul de trai al populației, cele mai relevante fiind veniturile disponibile, cunoscute și sub denumirea de venituri nete, care reprezintă acea parte a veniturilor ce rămâne la dispoziția persoanelor pentru acoperirea cheltuielilor de consum și pentru economisire.

Tabelul 1. Veniturile disponibile ale populației, 2017-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Veniturile disponibile ale populației medii lunare pe o persoană, lei ²	2060,0	2244,9	2383,1	2880,6	3096,6
Creștere nominală în% față de anul precedent	5,3	9,0	6,2	20,9	7,5
Creștere reală în% față de anul precedent	1	2,2	3,1	x	3,6

Sursa: elaborat în baza datelor Biroului Național de Statistică

În general, dinamica veniturilor populației a fost extrem de volatilă, preponderent din cauza sensibilității acestora la situația macroeconomică. În perioada 2016-2020, acestea au crescut de 1,5 ori. Datele reflectă, că din veniturile disponibile lunare ale populației, care în 2020 au constituit în medie pe o persoană, 3096,6 lei, câștigurile salariale reprezintă cea mai importantă sursă - cu o pondere de 50,2%, prestațiile sociale, constituind circa 19,3% - reprezintă cea de-a doua sursă importantă de venit. Totodată, structura veniturilor disponibile relevă că o sursă semnificativă

pentru bugetul familiilor rămân a fi transferurile bănești de peste hotarele țării - 12,5% în veniturile totale.

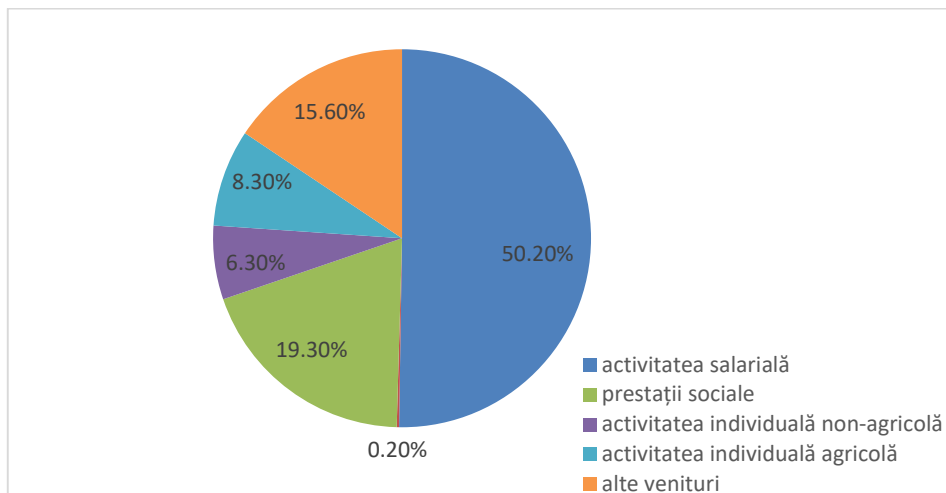

Figura 1 Structura veniturilor disponibile, 2020

Sursa: datele Biroului Național de Statistică

Confirmând că câștigurile salariale reprezintă sursă de venit de bază a populației țării, este de remarcat că, veniturile salariale sunt mult prea mici, pentru a asigura un trai decent.

Din datele prezentate pentru anii 2013-2020, se observă, că salariul mediu lunar în R Moldova, constant, a înregistrat o creștere, în 2020 constituind 7 943,0 lei, aceasta este de peste 2 ori mai mare, comparativ cu 2012.

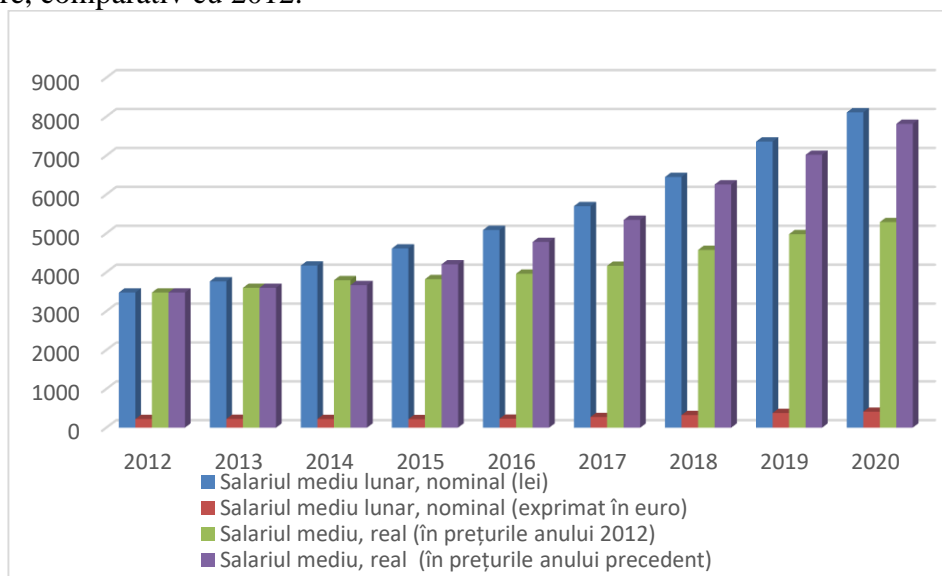

Figura 2 Evoluția salariului mediu nominal și real

Sursa: elaborat în baza datelor Biroului Național de Statistică

Începând cu 2014 salariu mediu lunar a crescut în fiecare an între 10-14%. Creșterea nominală cumulativă a veniturilor salariale, pentru perioada în cauză, a fost de peste 75%. Tabloul prezentat lasă impresia că creșterea salarială, este una semnificativă, de facto, însă, ținând cont de rata inflației, creșterea este insuficientă pentru a se produce un spor real al nivelului de trai al populației.

Rata sporită a inflației, înregistrată în economia țării, reflectă că în termeni reali, până în 2017, salariile au înregistrat, o creștere modestă și doar în perioada următoare acestea indică un ritm de creștere de 8-9%, iar în ultimul an, creșterea fiind de doar 6,2%, situație ce determină o

creștere medie a prețurilor de consum și respectiv o reducere a puterii de cumpărare și a nivelului de trai al populației.

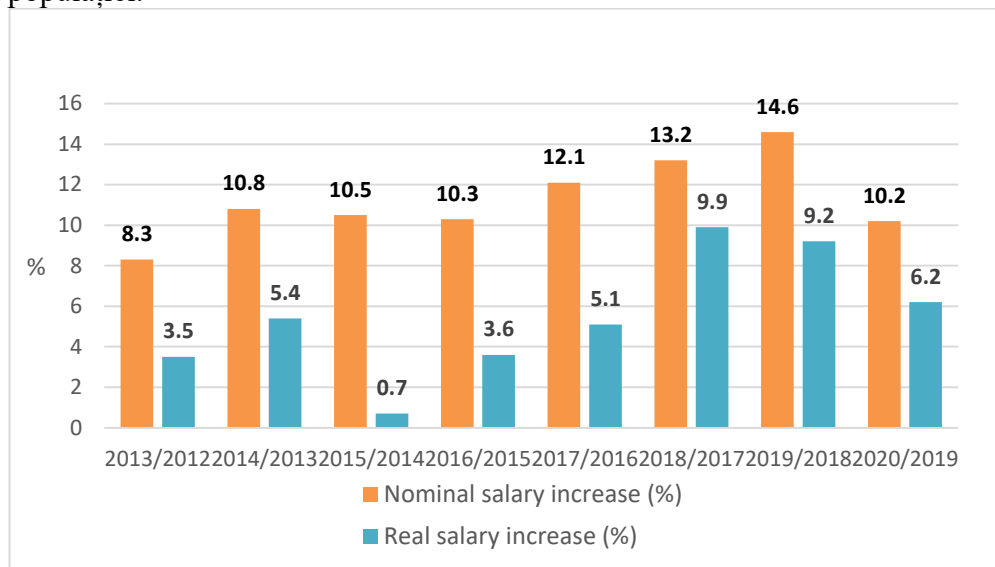

Figura 3. Creșterea nominală și reală a salariului mediu (brut) - total economie

Sursa: elaborat în baza datelor Biroului Național de Statistică

Devine clar, că nu fiecare om este în stare să-și asigure bunăstarea materială și traiul decent prin munca proprie, motiv pentru care statul trebuie să se implice prin luarea unor măsuri speciale în vederea îmbunătățirii traiului populației, în general, și, în mod special, a unor categorii sociale. Prin sistemul său de protecție socială statul, trebuie să ofere o serie de prestații sociale, de un rol deosebit pentru traiul acestor categorii.

Prestațiile sociale, cea de-a doua, după importanță, sursă de venit, în 2020 a constituit 19,3% din veniturile medii lunare ale populației. Acest fapt scoate în evidență dependența sporită a populației de ajutorul statului, iar cota mică a acestora accentuează nivelul redus al traiului. Ținând cont de faptul că prestațiile sociale au scopul de a diminua riscul de sărăcie și nicidecum de a majora veniturile, în contextul constrângerilor bugetare și a îmbătrânirii demografice, acestea vor servi mai curând drept sursă de riscuri și vulnerabilități sociale.

Având rolul de a acoperi întreaga gamă de nevoi sociale a persoanelor și familiilor în dificultate sau susceptibile de a deveni social-dependente, totuși impactul prestațiilor sociale asupra reducerii sărăciei este nesemnificativ, direcționarea nereușită și mărimea mică a prestațiilor fiind printre cauzele principale. Cota prestațiilor sociale în structura veniturilor populației, pentru perioada 2015-2020, au înregistrat creșteri extrem de modeste, de circa un procent anual, iar ținând cont de rata sporită a inflației, din perioada dată, creșterile în cauză nici nu s-au făcut simțite.

În același timp, privite prin prisma output-urilor, prestațiile sociale, reprezintă semnificative cheltuieli publice destinate pentru securitatea și protecția socială. Acest tip de cheltuieli își au originea recentă în ideologia politico-economică intervenționistă, apărută în SUA după cel de-al doilea război mondial, cunoscută ca doctrină a statului bunăstării.

Obiectivele autorității publice potrivit acesteia constau în: asigurarea unui venit minim, susținerea cetățenilor în situații defavorizate, precum ar fi boala, bătrânețea, șomajul, handicapul, etc., garantarea unui nivel de trai bun pentru întreaga populație, în raport cu o anumită listă de servicii și minimalizarea efectelor unor evenimente ce implică riscuri sociale. Serviciile în cauză sunt puse la dispoziția membrilor societății în mod gratuit sau la un preț mic, ori sunt acordate alocații, pensii, indemnizații, ajutoare, etc., prin intermediul cărora populația să-și poată permite un trai decent.

Sistemele de protecție socială au implicații directe asupra nivelului de trai al populației deoarece acestea intervin în împrejurări când o persoană sau un grup de persoane nu pot depăși

situații de risc. În acest sens, politicile sociale elaborate de stat trebuie să identifice instrumentele de corecție a imperfecțiunilor economiei de piață pentru a oferi șanse egale categoriilor sociale afectate de aceste imperfecțiuni. Pentru aceasta sunt create politici de reducere a șomajului și sărăciei, sunt stabilite ajutoare pentru persoanele și familiile aflate în dificultate sau persoanele defavorizate (care se consideră a fi în general copii, tineri proaspăt absolvenți, persoanele în vârstă, persoanele handicapate).

Caracteristicile principale ale sistemului modern de finanțare a activităților legate de securitatea socială vizează faptul că fondurile sunt obținute din cotizații sociale, legitimate social prin principiul solidarității. La nivel internațional, finanțarea acestor cheltuieli se face din resurse ale bugetului public și fonduri private, inclusiv cele acumulate din donații sau resurse ale organizațiilor nonguvernamentale, în țara noastră, însă, finanțarea se face aproape în totalitate din resurse ale bugetului public. În acest context, *optimizarea gestiunii cheltuielilor publice în scopul asigurării unui nivel de trai decent* reprezintă o sarcină pe cât de necesară, pe atât de dificilă pentru statul nostru.

Urmărind asigurarea unui nivel de trai decent statul trebuie să pornească de la premisa că toate cheltuielile legate de protecția socială reprezintă investiții în resurse umane, motiv pentru care resursele cheltuite trebuie să-și găsească cea mai bună întrebuințare și să răspundă unor nevoi pe termen lung, adaptându-se rapid noilor condiții.

Obiectivele Politicii în domeniul cheltuielilor publice formulate în Programului de activitate a Guvernului și a Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030”, stabilesc că statul va întreprinde măsuri care vor contribui la sporirea eficienței și ulterior a calității alocărilor de resurse publice pentru finanțarea proiectelor sociale, precum și eficientizarea sistemului de protecție socială (obiectivul general 7) și a cheltuielilor pentru sectoarele sociale, în vederea creșterii alocărilor pentru dezvoltarea infrastructurii, utilităților și condițiilor de trai, cu accent pe oamenii din categoriile vulnerabile. [6, 87]

Întrucât norma constituțională, prevede *obligația statului de a asigura omului un minim de existență, un venit, într-o mărime ce i-ar permite procurarea constituentelor de bază ale traiului decent*, statul devine tot mai interesat de identificarea celor mai eficiente modele economice care să eficientizeze cheltuielile publice, concomitent aplicând standarde orientate spre nivelul mediu al stratificării sociale și care ar absorbi în întregime nivelurile inferioare. Cu regret, aceste standarde deocamdată sunt impropriei Republicii Moldova, care, de multe ori, cu greu reușesc să acopere minimum de existență. Or, situația în cauză reflectă capacitatea extrem de scăzută a statului de a garanta venitul ce ar asigura un nivel de trai decent pentru categoriile vulnerabile ale societății. Venitul minim pentru aceste categorii, trebuie să acopere *minim de existență (consum)*, stabilit în cadrul politicii sociale, prin calcule economico-statistice minuțioase. Conceptul de minim de existență presupune constituirea unui set de cheltuieli periodice, necesare pentru satisfacerea unor nevoi de bază pentru o familie cu o anumită structură. Pe lângă nevoile imediat necesare supraviețuirii: locuință, hrană - coșul minim pentru un trai decent acoperă o serie cuprinzătoare de nevoi curente cum ar fi îmbrăcămintea, igiena personală, educația, îngrijirea sănătății, transportul, comunicațiile, recreerea, precum și eventualele cheltuieli neprevăzute (evenimente familiale, probleme de sănătate etc.); cuprinde totalitatea cheltuielilor necesare pentru acoperirea nevoilor biologice și sociale generale existente la un moment dat. Deci, minimul de existență reflectă nevoile minime ale unei persoane și poate fi utilizat doar pentru a justifica mărimea salariului minim, a pensiilor, a îndemnizațiilor etc., în timp ce activitatea vitală normală ale oamenilor trebuie evaluată în baza altor principii.

În Republica Moldova, valoarea medie lunară a minimului de existență pentru o persoană, în anul 2020 a constituit 2088,4 lei.

Tabelul 2 Co-raportul dintre veniturile populației și minimumului de existență, anul 2020

	2020
Veniturile disponibile ale populației, medii lunare pe o persoană, lei	3096,6
Co-raportul dintre veniturile medii lunare disponibile pe o persoană și valoarea minimumului de existență, ori	1,48
Salariul mediu lunar pe economie pentru un angajat, lei	7 943,0
Co-raportul dintre salariul mediu lunar pe economie al unui angajat și valoarea minimumului de existență pentru populația în vârstă aptă de muncă, ori	3,8

Sursa: datele Biroului Național de Statistică

Co-raportul dintre salariul mediu lunar pe economie al unui angajat și valoarea medie a minimumului de existență pentru populația în vârstă aptă de muncă este de 3,8 ori mai mare. Totodată, co-raportul diferă în funcție de activitățile economiei naționale. Nivelul maxim de acoperire al minimumului de existență pentru populația aptă de muncă a fost atins de salariații din sectorul *informații și comunicații* – de 7,6 ori, iar cel minim – de salariații din *agricultură, silvicultură și pescuit*, al căror salarii acoperă minimumul de existență în proporție de 2,4 ori.

Întrucât minimum de existență pentru diverse categorii de populație este diferit, constatăm că pentru anumite categorii de populație, nivelul de acoperire al minimumului de existență este la limită.

Tabelul 3. Co-raportul dintre pensia medie și minimumului de existență pentru pensionari, anul 2019

	2020
Minimum de existență pentru pensionari, lei	1 759,8
Mărimea medie a pensiei lunare stabilite, lei	2 104,5
Co-raportul dintre mărimea medie a pensiei lunare stabilite și valoarea medie a minimumului de existență pentru pensionari, %	119,5
Mărimea medie a pensiei stabilite pentru limita de vârstă, lei	2 067,5
Co-raportul dintre mărimea medie a pensiei lunare stabilite pentru limita de vârstă și valoarea medie a minimumului de existență pentru pensionari, %	117,5

Sursa: datele Biroului Național de Statistică

Datele statistice reflectă că acoperirea minimumului de existență pentru pensionari este la nivel de 119,5%, co-raportul dintre mărimea medie a pensiei lunare stabilite pentru limita de vârstă și valoarea medie a minimumului de existență pentru pensionari fiind și mai mic - de 117,5%, fapt care atrage atenția asupra unui nivel de trai deplorabil al pensionarilor. Deși mărimea medie a pensiei lunare s-a majorat cu 11% față de 2019, această creștere nu poate schimba cu mult situația pensionarilor.

O situație asemănătoare se atestă și la beneficiarii de indemnizații pentru îngrijirea copiilor. Co-raportul dintre indemnizația lunară pentru îngrijirea copiilor în vârstă de până la 3 ani pentru persoanele asigurate și valoarea medie a minimumului de existență pentru copiii în vârstă de 1-6 ani, în 2020 la fel ca și în anul precedent a constituit 104,6%.

Este evident că sistemul formal de protecție socială în R Moldova nu face față nevoilor populației. În ciuda reformelor implementate în domeniul protecției sociale, sistemul de protecție socială a rămas în proces de transformare, fiind unul centralizat, preponderent reactiv și redistributiv.

În aspect evolutiv, cheltuielile publice pentru protecția socială sunt în creștere, de circa 1,5 ori în perioada 2016-2019, însă nivelul de trai al populației continuă să fie extrem de scăzut. Protecția socială are o pondere în cheltuielile Bugetului Public Național (BNP) de peste 35 la sută.

Tabelul 4. Ponderea cheltuielilor pentru Protecția socială în PIB și BPN

	2016			2017			2018			2019		
	mil.lei	% din		mil.lei	% din		mil.lei	% din		mil.lei	% din	
		BPN	PIB		BPN	PIB		BPN	PIB		BPN	PIB
PIB	160805	-	-	178904	-	-	192508	-	-	210099	-	-
CHELTUIELI, total în BPN	48462.6	-	35.8	54522.4	-	36.3	59608.9	-	31.0	65975.6	-	31.4
CHELTUIELI, Protecția soc	17267.7	35.6	10.75	19063.2	35.0	10.65	21003,0	35.2	10.91	23338.5	35,7	11.1

Sursa: Elaborat de autor

Ca pondere în PIB, cheltuielile pentru protecția socială, în 2019, au atins 11,1%, cu o creștere nesemnificativă de 0,19% față de anul precedent. Pentru comparație, ponderea cheltuielilor publice pentru prestațiile sociale în PIB în mediu la nivelul UE este de 18,6%.

Partea considerabilă a cheltuielilor publice, revine prestațiilor sociale, în 2019 constituind - 98,2% din total, din acestea majoritatea cheltuielilor sunt destinate **asigurărilor sociale - 72,4%**, respectiv pentru **asistența socială - 27,6%**. Această pondere rămâne relativ constantă în decursul mai multor ani. [4, 16]

Cheltuielile de asigurare socială, ca pondere în PIB constituie 4,8%. În mare parte acestea sunt destinate achitării pensiilor - 87 la sută, circa 12,8% pentru plata indemnizațiilor de asigurare socială (pentru creșterea copilului și maternitate, ajutorul de șomaj, indemnizație pentru incapacitatea temporară de muncă, ajutor de deces) și doar 0,2% - pentru finanțarea altor tipuri de prestații, fapt care atestă că pentru alte riscuri de asigurare, posibilitățile sunt practic nule. Valoarea plăților de asigurare socială de stat sunt mult prea mici pentru a acoperi toate riscurile asigurate, fapt care diminuează interesul cetățenilor de a participa la sistemul de asigurări sociale de stat.

Totodată, constatăm că 80 la sută din cheltuielile destinate achitării pensiilor revin pensiilor pentru limita de vârstă, celelalte categorii de pensii (de dizabilitate, de urmaș, etc.) constituind 20 la sută. Presiunile asupra sistemului de protecție socială, în special pe cel de asigurări sociale, vor continua să crească pe fondalul îmbătrânirii populației, dar și a migrației semnificative și ocupării informale. Potrivit datelor Strategiei Naționale de Dezvoltare Moldova 2030, în anul 2030, aproximativ 29% din populația țării va avea vârsta de peste 60 de ani, iar în 2050 categoria în cauză ar putea constitui 34%. Vulnerabilitățile în rândurile persoanelor vârstnice se vor mări ca urmare a sarcinii demografice în creștere, gradului mare de dependență, speranța la o viață sănătoasă scăzută și calitatea insuficientă a serviciilor de sănătate. Aceste lucruri vor avea un efect major, atât asupra sistemului de asigurări sociale de stat, cât și asupra sistemului de asistență socială. [6, 88]

Cheltuielile pentru asistența socială sunt extrem de mici și în scădere cu 0,8% față de 2018 și cu 1,1% în comparație cu 2017. Constatăm, astfel că finanțarea de la bugetul de stat se reduce cu fiecare an. În același timp, se atestă o micșorare a cheltuielilor pentru asistența socială în totalul cheltuielilor bugetului public național. Dacă în 2016, acestea constituiau peste 14%, în 2019 au avut valoarea de doar 11,2% sau 2,8 la sută din PIB. O cotă extrem de mică în totalul cheltuielilor pentru asistența socială revine cheltuielilor pentru serviciile publice – circa 5 %, restul 95% din cheltuielile fiind destinate plăților sociale. Este evident că politicile de protecție socială trebuie ajustate, iar cheltuielile publice urmează a fi optimizate. În acest sens, în scopul optimizării cheltuielilor publice, reformarea sistemului de protecție socială este extrem de necesară.

2. Concluzii. Subiectul îmbunătățirii traiului oamenilor, sporirii prosperității lor a constituit o preocupare majoră a tuturor societăților democratice. Deși, oamenii personal se fac responsabili pentru traiul lor prin munca depusă, totuși și statului îi revine obligativitatea creării unor condiții de trai pentru a se realiza standardele civilizației și ai asigura fiecărui cetățean dreptul la un trai decent. Prin

conținutul său, dreptul la un nivel de trai decent include dreptul cetățeanului la condiții rezonabile de viață care sa-i asigure, lui și familiei, un trai civilizat, decent. Cea mai importantă sursă pentru traiul omului o reprezintă câștigul salarial, care în R Moldova, cu regret, este mult prea mic pentru a asigura un trai decent. În pofida creșterilor din ultimii ani, salariile moldovenilor rămân printre cele mai mici din regiune, sub jumătatea celui din România și țările UE. Sistemele de protecție socială au implicații directe asupra nivelului de trai al populației deoarece acestea intervin în împrejurări când o persoană sau un grup de persoane nu pot depăși situații de risc. Cheltuielile publice destinate protecției sociale a populației sunt extrem de ineficiente și foarte mici în comparație cu țările UE. Deși, sistemul de protecție socială din țara noastră a fost supus unor importante reforme, totuși, procesul de transformare nu a avut o finalitate, sistemul confruntându-se în continuare cu o serie de deficiențe. Este necesar de a identifica noi soluții pentru a descentraliza sistemul de protecție socială, iar pentru a atinge performanțe acesta ar trebuie să poarte un caracter preventiv. Se impune eficientizarea schemelor de plăți sociale prin reducerea fragmentării, dublării și ineficienței plăților efectuate.

Necesitatea intervenției statului în asigurarea nivelului de trai al populației devine tot mai evidentă în prezent, când populația per ansamblu, dar în mod special categoriile vulnerabile ale societății au fost puternic afectate de criza declanșată de pandemia coronavirusului (COVID-19). În aceste condiții, nivelul de trai al populației a scăzut și mai mult.

Mulțumiri. Această publicație este elaborată în cadrul proiectului „Drepturile omului în Republica Moldova: dimensiunea financiară și consolidarea prin gestiunea eficientă a cheltuielilor publice” (cifrul 20.80009.0807.35), finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare.

References

1. Constituția Republicii Moldova nr. 01 din 29 iulie 1994. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro
2. Declarația universală a drepturilor omului, nr. 12 din 10 decembrie 1948. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro
3. Proclamation of Teheran, Final Act of the International Conference on Human Rights, Teheran, 22 April to 13 May 1968, U.N. Doc. A/CONF. 32/41 at 3 (1968). https://legal.un.org/avl/pdf/ha/fatchr/Final_Act_of_TehranConf.pdf
4. RAPORT privind executarea bugetului asigurărilor sociale de stat în anul 2019. Available: <http://cnas.md/lib.php?l=ro&idc=439&t=/Rapoarte-privind-executarea-BASS>
5. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Available: https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_04%20NIV_04%20NIV%202019_NIV010/NIV010300reg.px/
6. Strategia Națională de dezvoltare „MOLDOVA 2030”. Available: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr40_12_0.pdf

ASPECTS OF THE DEMOGRAPHIC SECURITY OF THE CITIES OF STRĂȘENI (R. MOLDOVA) AND ZĂRNEȘTI (ROMANIA)

Mihai HACHI¹¹², PhD
Laurențiu CRĂCIUN¹¹³, PhD Student

Abstract: *The aim of this study is to analyze the demographic sustainability in terms of indicators that attest to the demographic situation in two medium-sized cities. The main objectives are: comparative analysis of the demographic situation of the cities of Strășeni and Zărnești and of the determinants of demographic insecurity; identifying the forms of manifestation of the demographic insecurity through the prism of the basic demographic components, assessing the deviation of measurable demographic security indicators from optimal values, drawing conclusions on the situation of demographic security for the cities studied and proposals on overcoming, even partially, the demographic insecurity problems faced by the given localities, based on existing good practices. Demographic security as a component of social security has become a widely covered topic, both in the literature and in the public space. It aims at quantitative and qualitative transformations of demographic indicators, which endanger the human capital of certain territorial entities. The exacerbation of the demographic problem at the beginning of the 21st century is based on several objective reasons: on the one hand, socio-economic changes in several regions and states of the world have been accompanied by major changes in demographic behavior, both in the elements of state, as well as population movement; on the other hand, political, health and environmental insecurity was directly reflected in demographic security. Consequently, the issue of demographic insecurity appears on the agenda of several governments of the world's states, being considered a priority in the context of national security. The study is expected to answer some questions related to the demographic security of two medium-sized cities, located in the Republic of Moldova and România, in the context of a study of comparative human geography, in the context of their regional competitiveness.*

Keywords: *Demographic security, Straseneni, Zarnesti, demographic indicators*

JEL CLASSIFICATION: J 11, F 52, O 15

1. Introducere

În prezent situația demografică în mai multe state ale lumii a preluat contururi alarmante. Dacă până nu demult statele dezvoltate ale lumii, în rezultatul tranzițiilor demografice de durată, se confruntau cu procese și fenomene demografice care au condus la înrăutățirea situației demografice, mai recent și statele ex-socialiste, în tranziție către economia de piață, s-au confruntat cu tranziții demografice similare, doar că acestea au avut loc într-un interval de timp mult mai scurt. Consecințele acestor transformări au fost similare țărilor dezvoltate, iar problemele cu caracter demografic continuă să se înrăutățească într-un ritm alert. Printe cele mai acute probleme cu caracter socio-demografic se înscriu: depopularea care are o durată de peste două decenii atât în România, cât și în Republica Moldova, îmbătrânirea demografică, degradarea institutului familiei, creșterea mortalității pe seama îmbătrânirii demografice, creșterea fluxurilor migraționale ineficiente, etc.

În prezent în statele lumii, inclusiv R. Moldova, se urmărește o creștere a rolului migrației populației, ca factor important în transformările situației socio-economice. Toate aceste procese, cu caracter socio-demografic, care afectează în mod direct securitatea națională a statelor, scot în evidență necesitatea statelor de a se preocupa de insecuritatea demografică, care afectează toate sferile de activitate socio-economică. Analiza situației demografice poate fi realizată pentru diferite nivele de organizare teritorială, pornind de la ideea că fiecare entitate teritorială, de la nivel statal și până la nivelul unităților administrativ-teritoriale primare, sunt marcate de o situație

¹¹² Email: hachi.mihail.gheorghe@ase.md, Academy of Economic Studies of Moldova, Chișinău, str. Banulescu-Bodoni 61, MD-2005, RM +373(022)22-41-28

¹¹³ Academy of Economic Studies of Moldova

conjuncturală comună de ordin politic, socio-economic, dar și de situații particulare. În acest context ne-am propus analiza comparativă a situației demografice a două orașe: Strășeni (R. Moldova) și Zărnești (România) și modul în care acestea sunt afectate de insecuritatea demografică. Scopul acestui studiu constă în analiza formelor de manifestare ale securității demografice prin indicatori cantitativi măsurabili. Printre obiectivele de bază ale studiului dat se înscriu:

- analiza comparativă a situației demografice în orașele Strășeni și Zărnești și factorii determinanți ai insecurității demografice;
- identificarea formelor de manifestare a insecurității demografice prin prisma componentelor demografice de bază;
- evaluarea devierii indicatorilor măsurabili ai securității demografice de la valorile optime;
- formularea unor concluzii cu privire la situația securității demografice pentru orașele studiate și a unor propuneri referitoare la depășirea, fie și parțială a problemelor insecurității demografice cu care se confruntă localitățile date, în baza bunelor practici existente.

Problemele actuale ce atestă insecuritatea demografică solicită imperativ, din partea autorităților de diferit rang, elaborarea unor programe, strategii, în scopul neadmiterii adâncirii problemei demografice, printre măsurile de bază ale acestor programe se înscriu și studiile empirice.

2. Material și metodă

În realizarea acestui studiu, autorii și-au propus să analizeze situația geodemografică comparativă și măsura în care aceasta influențează securitatea socio-economică a două orașe cu situații similare ca potențial demografic, ca dimensiune și poziționare în cadrul sistemului de așezări umane. Pentru realizarea studiului s-au valorificat mai multe metode de cercetare specifice științelor geografice și economice: *metoda comparativă* pentru studiul diferențiat al componentelor demografice luate în calcul; *metoda statistică* prin valorificarea sistemului informațional cu privire la dinamica proceselor demografice, *metoda cartografică* prin elaborarea unei hărți tematice, *metoda analizei și sintezei* prin sistematizarea și interpretarea datelor ce atestă situația demografică, etc.

În realizarea studiului s-a pornit de la câteva premise:

- ambele orașe sunt marcate de probleme similare ce atestă insecuritatea demografică și durabilitatea sistemului demografic, având la bază premise de ordin politic, economic și social;
- ambele orașe, prin poziția favorabilă față de un centru mare urban au fost influențate, în sensul schimbului uman cu acestea, având o intensitate diferită în timp;
- orașul Strășeni are structuri socio-demografice cu un grad de instabilitate mai mare, dat fiind tranziția de mai lungă durată prin care trece Republica Moldova;
- dat fiind procesul de descentralizare teritorială care se desfășoară mai rapid în România, ca consecință a implementării politicii de dezvoltare regională, orașul Zărnești trece printr-o perioadă de stabilizare demografică mai accentuată, decât orașul Strășeni, iar experiența acestui oraș ar putea constitui un model de bună practică pentru orașul Strășeni;
- migrația este accentuată atât la nivel național dar, în special, la nivel internațional, fluxurile migraționiste în/din orașul Strășeni sunt mai intense;

3. Rezultate și discuții

Orașele Zărnești (România) și Strășeni (Republica Moldova) au un șir de trăsături comune, atât din punctul de vedere al dimensiunii demografice, traiectoriei parcurse în dezvoltarea socio-economică, poziționarea în raport cu un centru urban influent la nivel regional și național, cât și al competitivității urbane la nivel regional (figura 1).

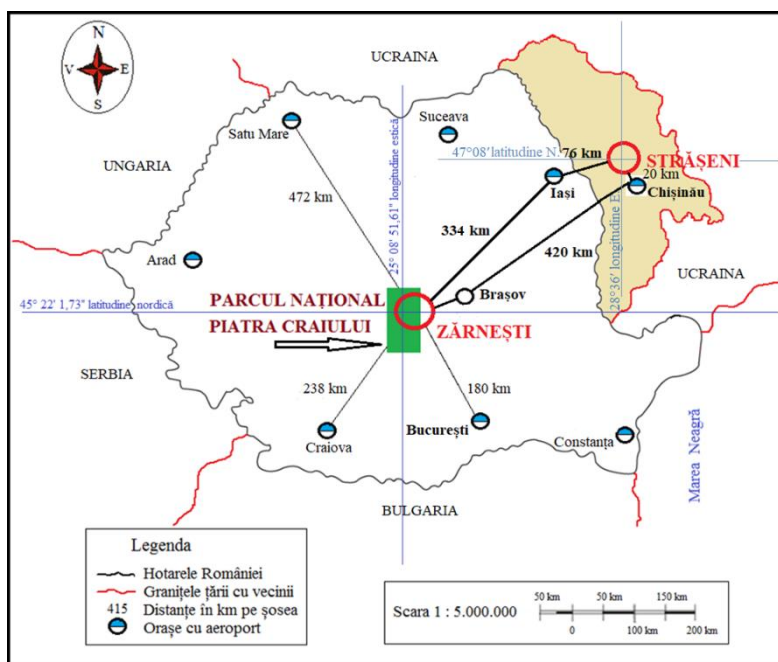

Figura 1. Poziția geografică a orașelor Strășeni și Zărnești la nivel național

Sursa: realizat în baza Map Contour Clip Art a României și Republicii Moldova)

Orașul Zărnești, este al 4-lea ca dimensiune oraș din județul Brașov, obținând statutul de oraș în 1951. Orașul Strășeni obține statutul de oraș în anul 1965, iar din 2017 statutul de municipiu (tabelul 1).

Tabelul 1. Dinamica populației din Strășeni (Moldova) și Zărnești (România) recensămintele populației și statistica curentă

Recensăminte	Strășeni*	Recensăminte	Zărnești**	Statistica curentă	Strășeni	Zărnești
1897	2 456	1899	3895	2000	20,1	26 607
1930	5 054	1912	4247	2001	20,3	26 703
1959	6 978	1930	5167	2002	20,3	26 811
1970	13 385	1941	5890	2003	20,3	26 857
1979	14 780	1948	6152	2004	21,1	26 924
1989	19 723	1956	6 673	2005	19,2	26 937
2004	18 320	1966	17 628	2006	19,1	27 073
2014	18 376	1977	23 288	2007	19,1	27 222
		1992	26 349	2008	19,1	27 164
		2002	26 811	2009	19,1	27 150
		2011	26 349	2010	18,4	27 136
				2011	18,4	27 083
				2012	18,4	26 954
				2013	19,6	26 823
				2014	19,7	26 765
				2015	19,6	26 743
				2016	19,5	26 652
				2017	19,5	26 587
				2018	19,3	26 531
				2019	19,2	26 437
				2020	18,5	26 399
				2021.01	18,4	26 202

*- 1545 – prima atestare documentară [V. Nicu „Localitățile Moldovei”], statut de oraș – 1965 (14 000 locuitori), începând cu 2017 – statut de municipiu

** statutul de oraș îl obține în anul 1951

Sursa: [1]; Recensămintele populației din anii respectivi; BNS

În urma analizei comparative a potențialului uman din cele două orașe, s-a constatat că acestea au aproximativ aceeași pondere în sistemul regional din care ele fac parte, populația lor fiind de 18 400 loc. pentru Strășeni și 26 202 loc. pentru Zărnești (în 2021.01). Din datele dinamicii populației orașelor Strășeni și Zărnești în intervalul de timp analizat se remarcă faptul, că în intervalul de timp luat în calcul, ambele orașe au avut fluctuații mici privind populația prezentă, aceasta menținându-se în jurul valorii de 20 000 loc. pentru orașul Strășeni și 26 000 pentru Zărnești.

Din punct de vedere administrativ-teritorial, atât orașul Strășeni, cât și orașul Zărnești, au în componența lor câte o localitate rurală, situat în ambele cazuri la 5 km distanță față de cele două orașe care nu o influență mare nici sun aspect demografic, nici socio-economic (tabelul 2).

Tabelul 2. Populația municipiului Strășeni și orașului Zărnești, 2019, locuitori

	Strășeni	Făgureni	Zărnești	Tohanul Nou
1998	20 100	890	26 518	1 520
2007	19 100	832	27 222	1484
2019	19 228	759	26 437	1 460

Sursa: BNS al R. Moldova, Primăria Strășeni, INS, România și Primăria Zărnești

Conform datelor statisticii oficiale, populația celor două orașe în intervalul 1998-2019 au avut o dinamică liniară. Acest declin este nesemnificativ în comparație cu tendința de descreștere mare pe care au înregistrat-o ambele state și se datorează situației acestor orașe față de Chișinău și, respectiv Brașov – centre polarizatoare importante la nivel național (figura 2) [2].

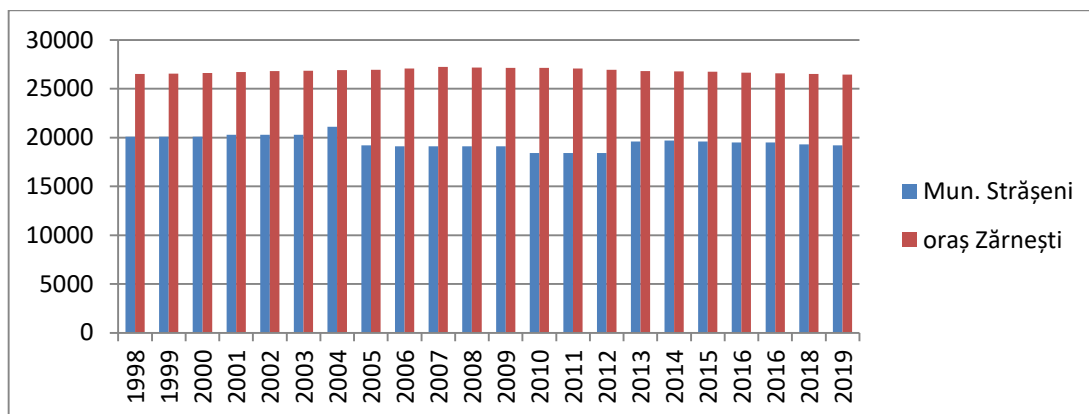

Figura 2. Populația actuală a orașelor Strășeni și Zărnești, în perioada 1998-2019

Sursa: realizat în baza datelor BNS, R. Moldova și INS, România

Dinamica populației a fost în cea mai mare parte asigurată de bilanțul natural pozitiv pentru ambele orașe, chiar dacă bilanțul migrațional a fost negativ în intervalul de timp analizat. (tabelele 4, 5).

Tabelul 4. Dinamica mișcării naturale a populației în orașele Strășeni și Zărnești, 1998-2019

Anul	Năcuți-vii		Decedați		Bilanț natural		Rata natalității		Rata mortalității	
	Strășeni	Zărnești	Strășeni	Zărnești	Strășeni	Zărnești	Strășeni	Zărnești	Strășeni	Zărnești
1998	228	246	166	207	62	39	11,3	9,3	8,3	7,8
1999	197	274	178	220	19	54	9,8	10,3	8,9	8,3
2000	177	274	183	196	-6	78	8,8	10,3	9,1	7,4
2001	200	269	174	212	26	57	9,9	10,1	8,6	7,9
2002	211	248	216	240	-5	8	10,4	9,2	10,6	8,9
2003	209	279	196	220	13	59	10,3	10,4	9,7	8,2
2004	234	262	195	202	39	60	11,1	9,7	9,2	7,5
2005	220	320	216	225	4	95	11,5	11,9	11,3	8,4
2006	220	323	198	205	22	117	11,3	11,9	10,4	7,6

2007	221	261	216	248	5	13	11,6	9,6	11,3	9,1
2008	233	317	193	253	40	64	12,2	11,7	10,1	9,3
2009	214	277	198	229	16	48	11,2	10,2	10,4	8,4
2010	223	272	179	227	44	45	12,1	10,1	9,7	8,4
2011	224	234	179	233	45	1	12,2	8,7	9,7	8,6
2012	271	229	201	245	70	-33	14,7	8,5	10,9	9,1
2013	210	279	184	246	26	23	10,7	10,4	9,4	9,2
2014	217	234	180	259	37	-25	11,0	8,7	9,1	9,7
2015	215	259	169	265	46	-6	10,9	9,7	8,6	9,9
2016	208	286	150	246	58	40	10,7	10,7	7,7	9,2
2017	179	266	157	232	22	34	9,2	10,0	8,1	8,7
2018	181	273	183	301	-2	-28	9,4	10,3	9,5	11,3
2019	167	246	190	207	-23	39	9,0	9,3	10,3	7,8
Total sau media	4 720	5928	4077	5118	643	810	10,9	10,6	9,5	8,7

Sursa: calculat și adapta după datele BNS și INS/

În intervalul 1998-2018, în orașul Strășeni s-au născut 4 720 locuitori și au decedat 4 077 locuitori, orașul înregistrând o creștere de 643 de locuitori, cu o rată medie a natalității de 10,9‰ (tabelul 4). Numărul cel mai mare de copii născuți-vii în orașul Strășeni s-au înregistrat în 2012 (271), iar numărul minimal de născuți-vii a fost în anul 2000 (177 de copii), în total în acest interval de timp analizat s-au născut 4 720 de copii. Numărul mediu anual al deceselor a fost de 185 de persoane. În intervalul de timp analizat orașul Strășeni a avut un bilanț natural pozitiv de 643 persoane, iar rata media a natalității de 10,9‰ depășește media pentru R. Moldova. Rata medie a mortalității a fost de 9,5‰, fiind sub nivelul ratei de mortalitate în țară. Bilanțul natural pozitiv se datorează poziției orașului Strășeni în raport cu capitala țării, dar și a oportunităților care au apărut de dezvoltare economico-socială, ceea ce a stimulat migrația internă, în special a tinerilor, dar și a sporului natural pozitiv [3].

O situație similară s-a înregistrat și în dinamica mișcării naturale a populației pentru orașul Zărnești. Aici s-au născut un număr mai mare de copii (5 928), iar numărul deceselor a fost de (5 118 persoane), ceea ce semnifică un bilanț natural pozitiv de 810 copii. Rata medie natalității de 10,6‰ și cea a mortalității de 8,7‰ atestă și o creștere naturală a populației mai înaltă decât în orașul Strășeni. Diferența mai mare dintre rata natalității și cea a mortalității, pentru orașul Zărnești atestă o situație relativ mai bună, precum și o stabilitate mai mare în mișcarea naturală, fapt confirmat și prin analiza altori indicatori demografici.

În ceea ce privește fluxurile migratorii pentru ambele orașe constatăm un declin al populației pe cale mișcării mecanice a populației, situație similară pentru majoritatea orașelor mici și mijlocii din R. Moldova și din România (tabelul 5).

Tabelul 5. Dinamica mișcării mecanice în orașele Strășeni (Moldova) și Zărnești (România), între 1998-2018, oameni

	Numărul de emigrări		Numărul de imigrări		Bilanțul migrațional		Bilanțul total al populației	
	Strășeni	Zărnești	Strășeni	Zărnești	Strășeni	Zărnești	Strășeni	Zărnești
1998	228	10	166	2	-62	-8	0	31
1999	208	8	186	6	-22	-2	-3	52
2000	192	12	189	-	-3	-12	-9	66
2001	211	-	183	3	-28	3	-2	54
2002	217	8	224	2	7	-6	2	2
2003	219	5	199	3	-20	-2	-7	57
2004	239	13	200	1	-39	-12	0	48
2005	227	17	218	1	-9	-16	-5	79
2006	234	17	202	-	-32	-17	-10	100
2007	233	16	221	8	-12	-8	-7	5

2008	242	20	197	2	-45	-18	-5	46
2009	222	16	211	3	-11	-13	5	35
2010	233	3	192	6	-41	3	3	42
2011	232	19	185	1	-47	-18	-2	-17
2012	283	15	212	6	-71	-9	-1	-42
2013	224	15	191	3	-33	-12	7	11
2014	231	12	187	4	-44	-8	7	-33
2015	215	23	169	2	-46	-21	0	-27
2016	208	21	150	11	-58	-10	0	30
2017	179	27	157	13	-22	-14	0	20
2018	181	32	183	10	2	-22	0	-50
Total	4658	309	4022	87	-636	-222	7	588

Sursa: adaptare după datele BNS și Agenția Servicii Publice a R. Moldova și INS Romania

Perioada actuală a tranziției către economia de piață, însoțită de instabilitate economică, socială și politică, a determinat numărul mare al fluxului de persoane care se mișcă atât în interiorul țării, cât și în exterior. Migrația, per ansamblu, pentru orașul orașul Strășeni, în intervalul de timp analizat, a fost de circa 3 ori mai mare decât cea a orașului Zărnești, acest fapt denotă un grad de stabilizare a populației mai redus, chiar dacă ambele state se confruntă cu perioade de crize, amplificate în perioada actuală de pandemie sanitară. Ratele mari ale migrației populației din R. Moldova, în general, au fost impulsionate de Acordul Liberului Schimb și Cuprinzător, una dintre prevederile căruia vizează liberalizarea vizelor pentru cetățenii R. Moldova care a intrat în vigoare la 28 aprilie 2014 și care a facilitat mișcarea persoanelor în spațiul UE în baza pașaportului biometric. Chiar dacă nu s-a obținut dreptul de a munci în spațiul comunitar, a fost încurajată migrația circulară ca sprigin pentru dezvoltare, situație valorificată activ de către cetățenii R. Moldova prin migrație. La aceasta se adaugă și numărul mare de cetățeni ai R. Moldova care au obținut cetățenia românească care le permite circulația liberă în spațiul comunitar. Aceste situații, ajustate de instabilitatea politică și economico-socială din țară, lipsa oportunităților pe piața forței de muncă au servit ca factori de bază în circulația persoanelor atât în vestul, cât și în estul Europei. Cea mai mare intensitate a migrației s-a înregistrat în anul 2012 – 283 de persoane emigrate, în același a fiind înregistrat și cel mai mare bilanț migratoriu negativ de – 71 de persoane.

Amplitudinea mișcării mecanice pentru orașul Zărnești a fost mult mai redusă și ne semnificativă în bilanțul total al populației (tabelul 5). În bilanțul total al populației pentru intervalul de timp analizat constatăm o dinamică pozitivă ne semnificativă pentru ambele orașe, în special pentru Strășeni care a avut un bilanț pozitiv de 7 persoane și ceva mai mare pentru Zărnești 588 de persoane. Cei mai relevanți indicatori care atestă securitatea demografică a acestor două orașe poate fi dedusă din tabelul 7.

Tabelul 7. Aspecte ale securității demografice în funcție de orașele Strășeni (Moldova) și Zărnești (România), 2019

Componente demografice	Indicatori ai securității demografice	Valoarea critică a indicatorilor, %	Valoarea indicatorilor, %	
			Strășeni	Zărnești
1. Numărul populației	1.1. coeficientul depopulării	1,0	1,2	1,3
2. Structura populației	2.1. îmbătrânirea demografică, %	15,0	18,0	20,0
	2.2. optim demografic conform structurii pe vârste, ani	20/65/13	19/73/8	20/59/21
	2.2. disproporționalități ale populației pe sexe și vârste bărbați/femei, %	0	94	96,2
	2.3. reprezentarea naționalității titulare, %	51,0	94,7	96,4
	2.4. speranța de viață la naștere, ani	69 – bărbați 77 - femei	68 74	72,3 79

3. Mișcarea naturală populației	3.1. natalitatea redusă, ‰	< 10	9,0	10,0
	3.2. mortalitatea înaltă, ‰	Nivelul țărilor dezvoltate/ >10	10,3	11,3
	3.3. bilanț natural, ‰	Bilanț 0 sau +	-1,3	-1,3
	4.1. bilanț migratoriu, persoane	0	-2	-17

Sursa: adaptare după [4,5], datele BNS, statistica regională, INSR

Din datele studiului realizat putem deduce următoarele:

1. Ambele orașe au atât trăsături comune, cât și particulare cu privire la evoluția indicatorilor demografici care atestă stabilitatea situației demografice: atractivitatea orașelor în cadrul migrației interne, un trend al dinamicii populației relativ stabil, speranța de viață la naștere în creștere, și cu tendințe negative: o creștere lentă a populației, schimb generațional deteriorat, structuri ale populației dezechilibrate
2. Evoluția proceselor demografice, practic, n-a fost influențată de intervenții instituționale la nivel național sau local, populația fiind în situația de liber arbitru în comportamentul demografic, iar autoritățile statului de constatare/înregistrare a datelor;
3. Chiar dacă situația demografică a orașelor Strășeni și Zărnești este mai bună decât media țărilor din care fac parte, în opinia noastră sunt necesare programe și strategii demografice, cu punerea în aplicare a acestora, dat fiind rolul important pe care îl are securitatea demografică asupra securității statale/urbane

Bibliografie

- [1] ARBORE, Z. (1904). „Dicționarului geografic al Basarabiei”, 1904;
- [2] CRĂCIUN, L. (2019). *Criterii de individualizare a orașelor în România și Republica Moldova*, Simpozion științific internațional al tinerilor cercetători, ediția a XVII-a (24 – 25 aprilie 2019), Chișinău, 2019, R. Moldova.
- [3] HACHI, M. (2020) *Particularitățile geodemografice ale Regiunii de Dezvoltare Nord*. În:// „Provocări și tendințe actuale în cercetarea componentelor naturale și socio-economice ale ecosistemelor urbane și rurale”, Chișinău.
- [4] ЭПШТЕЙН, Н.Д. и.д. Методология анализа демографической безопасности и миграции населения. М., 2013.
- [5] ШАХАТЬКО, Л.П. ПРИВАЛОВА, Н.Н. Демографической безопасности сущность, задачи, система показателей и механизм реализации //Вопросы статистики. – 2001, №.7; с. 19-20.
- ***Date statistice de la Primăria orașului Strășeni.
  - *** Date statistice de la Primăria orașului Zărnești.
  - ***Strategia de dezvoltare locală a localității Zărnești (2015-2025).
  - ***Biroul Național de Statistică din Republica Moldova.
  - *** Institutul Național de Statistică din România – prin Direcția Județeană de Statistică Brașov,
  - <http://www.recensamantromania.ro/istoric/lista-recensafmintelor-populației/>
  - statistica regională <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=349&> (accesat 21.09.2021)
  - <https://recensamint.statistica.md/ro/profile/873> (accesat 21.09.2021)

INDIVIDUAL ENTREPRENEUR - A SUBJECT OF AN ACTIVE RESEARCH IN TERMS OF AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Maria GRĂU-PANȚUREAC¹¹⁴, PhD in Law, university lecturer

Abstract: *Individuals can engage in entrepreneurship through small businesses that are easy to manage and do not involve major investments. Subjects of entrepreneurial activity which are people, either individually or in various organizational and legal forms, who are engaged in entrepreneurial activity, i.e. have acquired, through registration or otherwise established by law, the status of entrepreneurs. The legislation grants natural persons the right to engage in entrepreneurship through the following legal forms of organization: a) individual entrepreneur; b) household; c) holder of a patent. In this Article, we will refer to the individual entrepreneur as well as the individual who can do business.*

The purpose of this research is to carry out a multifaceted analysis of the subject under investigation, i.e. the individual entrepreneur as well as the natural person entitled to start a business and to carry out the entrepreneurial activity in accordance with the legislation of the Republic of Moldova.

Research methods. The basic method used to find the sources needed for the study, as well as for the interpretation and systematization of the latest concepts and ideas was the bibliographic method. At the same time, analysis and synthesis, induction and deduction, generalization were used in the research, which created objective, true visions about the principles of legal responsibility and its functional structure. At the same time, analysis and synthesis, induction and deduction, generalization etc. used in the research created objective, true visions about the principles of legal responsibility and its functional structure.

Research results. Following the research of the proposed objectives we have managed to analyze the individual entrepreneur in several aspects: definition of the norm, formation and registration, scoring of distinctive features, advantages and disadvantages, as well as ways of shutdown.

Key words: *individual entrepreneur, individual enterprise, business law.*

JEL CLASSIFICATION: K2, 22

1. Introduction

Individuals can engage in entrepreneurship through small businesses that are easy to manage and do not involve major investments. Subjects of entrepreneurial activity which are people, either individually or in various organizational and legal forms, who are engaged in entrepreneurial activity, i.e. have acquired, through registration or otherwise established by law, the status of entrepreneurs.

The legislation grants natural persons the right to engage in entrepreneurship through the following legal forms of organization: a) individual entrepreneur; b) household; c) holder of a patent. In this article, we will refer to the individual entrepreneur as well as the individual who can do business.

The aim of this research is to carry out a multifaceted analysis of the subject under investigation, i.e. the individual entrepreneur as well as the natural person entitled to start a business and to carry out the entrepreneurial activity in accordance with the legislation of the Republic of Moldova.

The subjects of the entrepreneurial activity are entrepreneur, enterpriser, business agent, businessman, etc. In the legislation of the Republic of Moldova the term *entrepreneur* is used to designate all persons who are engaged in the activity of the entrepreneurship¹¹⁵.

---

¹¹⁴ Academy of Economic Studies of Moldova, 61, Banulescu-Bodoni str., Chisinau, Republic of Moldova Tel: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

¹¹⁵ Roșca N., Baiș S., Dreptul afacerilor, Chișinău, 2014, p.102.

Within the meaning of Article 2 on entrepreneurship and business of RM, the entrepreneur may be:

- any citizen of the Republic of Moldova who is not restricted in rights, in the manner established by the actual law and other legislation;
- any foreign citizen or stateless person, in accordance with the legislation in force, a group of citizens or stateless persons (a group of partners) from which the collective entrepreneur is established;
- any legal or natural person in accordance with its main objective and legislation.

The State and local public administration authorities are special entrepreneurs. The duties of the entrepreneur to state-owned (municipal) enterprises perform the Chief Enterprise Manager on the basis of the contract concluded with him. Heads and specialists of public administration authorities, whose task is to decide upon the problems of doing business or controlling such activity, shall not be entitled to practice entrepreneurship.

According to the legislation in force (Civil Code of the RM), the natural person *is the individual who is regarded as the holder of rights and obligations*.

The individual shall have the right to practice as an entrepreneur, without setting up a legal person, from the time of registration of the State in the capacity of the:

- individual or other entrepreneur provided for by law,
- registering a farm household,
- acquiring a patent as an entrepreneur.

There is no other possibility for the natural person to pursue the individual activity of entrepreneurship, as provided for by the legislation in force.

In order for the individual to be able to practice as an entrepreneur, he must have full exercise capacity and be subject to state registration. Without such registration, the conduct of business is prohibited and sanctioned under the rules of non-criminal and criminal law¹¹⁶.

As regards the designation of an individual enterprise or individual entrepreneur, we would note that during the 90s the individual entrepreneur had another name – an individual enterprise being governed by the Law on Entrepreneurship and enterprises No. 845/1992.

For the purposes of this Act, the pursuit by a natural person of profit-making activities in the form of an individual enterprise shall be considered as an individual employment activity with an entrepreneurial character.

Later, in connection with the adoption of the Law on State registration of legal persons and individual entrepreneurs No. 220/2007, it was considered necessary to bring more light to the understanding of this concept. Consequently, an important amendment was made in Law No. 845/1992 which establishes that the individual enterprise is equivalent to the individual entrepreneur (Article 14(1)). As mentioned, the first regulations on the individual enterprise were introduced by Law No. 845/1992 in force until now. Despite the fact that the provisions of the law in question have been outdated for some time, the legislator did not find it appropriate to repeal it, but rather, over the years it has made numerous changes to keep it in force.

The current definition of the individual entrepreneur is regulated in the Act on State registration of legal persons and individual entrepreneurs No. 220/2007. According to the law, an ***individual entrepreneur*** is a natural person with full exercise capacity who carries on the activity of an entrepreneur in his own name and at his own risk, without setting up a legal person, and is registered in the manner prescribed by law (Article 2)¹¹⁷.

The legal definition of the individual enterprise is contained in the Entrepreneurship and Enterprise Act No. 845/1992, in the following formula: the ***individual enterprise*** is the enterprise

---

¹¹⁶ Mihalache I. Dreptul afacerilor. Curs universitar. Chişinău: Print Caro, 2015, p.89.

¹¹⁷ Law of the Republic of Moldova on the State registration of legal persons and individual entrepreneurs No. 220-XVI of 19.10.2007. In: Official Gazette of the Republic of Moldova No. 184-187/711 of 30.11.2007.

that belongs to the citizen, with the right of private ownership, or to members of his family, with the right of common ownership (Article 14)¹¹⁸.

It follows from the provisions of Article 13(2) and Article 14 of the Entrepreneurship and Enterprise Act No. 845/1992 that the individual enterprise is an activity, methodically organized, of an individual involving professional repetition of the acts according to a systematic organization based on certain material means.

The individual enterprise is the organizational and legal form through which the natural person can carry out his activity who has the status of an individual entrepreneur, the natural person with full exercise capacity of a citizen of the Republic of Moldova or a foreign citizen or stateless person residing in the Republic of Moldova, who are self-employed, own-account, carries the business herself or himself, generates decisions independently, provides the enterprise with the necessities and bear responsibility for its results.

The individual entrepreneur is in civil legal relationships as a natural person, but the rules governing the activity of legal persons for profit apply to the business unless otherwise provided by law. The individual entrepreneur is entitled to engage in any activity not prohibited by law¹¹⁹.

The procedure for registration of IE is provided in Article 28-31 of the Act on the State registration of legal persons and individual entrepreneurs No. 220 to XVI of 19.10.2007.

State registration of individual entrepreneurs shall take place on a working day within 24 hours, which shall be calculated from the working day following that on which the documents required for registration were submitted.

For the State registration of the individual entrepreneur, the following documents shall be submitted to the territorial structure of the State registration body in whose service area the founder is resided (PSA- Public Services Agency):

- an application for registration in accordance with the model approved by the state registration body;
- the identity card of the founder;
- a document confirming payment of the registration fee.

The identity and exercise capacity of the natural person shall be verified during the state registration.

The decision on setting up the individual enterprise must include the identification of the founder: name, surname, date, and place of birth, nationality, residence, identity document number; the business name of the enterprise.

In accordance with the provisions of Article 14(5) of Law No. 845/1992, the business name of the individual enterprise must include "individual enterprise" or the abbreviation "IE" and the name of the founder.

State registration of the individual entrepreneur shall not be allowed in the following cases:

- the individual is already registered as an individual entrepreneur;
- the person concerned is deprived by decision of the court on the right to practice as an entrepreneur;
- in the name of the person were previously registered undertakings which are not in operation and which have not been liquidated in the manner prescribed by law or which have debts to the state budget.

Under the State registration procedure, the State registration body shall carry out the process of fiscal, statistical, medical and social registration of the individual entrepreneur by transmitting to the concerned authorities the data in electronic form relating to his registration provided for in

---

¹¹⁸ Law of the Republic of Moldova on Entrepreneurship and Enterprise No. 845-XII of 03.01.1992. In: Official Gazette of the Republic of Moldova no. 2/33 of 28.02.1994.

¹¹⁹ Law of the Republic of Moldova on the State registration of legal persons and individual entrepreneurs No. 220-XVI of 19.10.2007. In: Official Gazette of the Republic of Moldova No. 184-187/711 of 30.11.2007.

Article 33(2) Law No. 220 to XVI of 19.10.2007 with the release of that notification to the individual entrepreneur.

The form of organization of the business of the individual enterprise may be used by the :

- local traders selling goods and retail products;
- owners of small restaurants, cafes, meat shops, cigarettes, soft drinks and alcoholic beverages;
- by individual service providers: barbers, footwear repairers, tele- and radio-communications, watches and cars;
- by small local producers (craftsmen) of ceramic articles, barrels, lottery furniture, etc.

We would like to mention that IE can use employee work. By producing and marketing goods, and providing services, employees become representatives of the founder, create rights and obligations, and if they violate the consumer's rights, the liability is provided by the founder to the customer.

The individual undertaking is obliged to pay all taxes and charges provided for by the legislation. An important feature of IE is that the assets of the individual enterprise are inseparable from the personal assets of the entrepreneur, who is obliged to keep accounts of the income derived from this activity, as well as accounts of the expenses incurred. The records will be kept only for goods and occurrences destined for economic activity, but not for personal use.

Cessation of individual entrepreneurship. The activity of the individual entrepreneur shall cease:

- (a) at the request of the individual entrepreneur in case of a lack of debt to the national public budget according to the data submitted by the State Tax Service;
- (b) by decision of the court;
- (c) in the event of death confirmed by a judgment or a certificate of death issued by the competent civil status body;
- d) on other grounds laid down by the legislation.

The activity of the individual entrepreneur is considered to be terminated when he is removed from the State Register. The removal from the State Register of the individual entrepreneur on his own initiative is made on the basis of the request for cancellation drawn up in accordance with the model approved by the state registration body.

The Registrar shall take a decision to remove it within three working days of the date of submission of the above-mentioned documents. The procedure for de-registration provided for in Article 26 Law No. 220 to XVI of 19.10.2007 shall also apply to individual entrepreneurs who have applied for de-registration in accordance with the model approved by the State registration body and meet the criteria specified in the notion of inactive individual entrepreneur, except that they have submitted the tax records provided for by legislation, the data of which show that they have not been engaged in business activity.

The State Tax Service will submit quarterly to the State registration body the information about the inactive individual entrepreneurs to decide on their removal from the state Register.

As a result, we can conclude that the individual entrepreneur as a way of doing business has both advantages and disadvantages, among which we note:

- as an advantage, we can point to the fact that it is the entrepreneur who comes with the idea of a business, requires a simple way of formation and registration, takes independent decisions on how to work with and who works with, does not require large financial investments, etc.
- as a disadvantage, we outline that the natural person has less financial resources and hence the low value of the business results, the assets of the individual entrepreneur are inseparable from the assets of the entrepreneur, which implies an asset liability with his entire wealth for the obligations assumed.

References:

1. Roșca N., Baieș S., Dreptul afacerilor, Chișinău, 2014, 458 p.
2. Mihalache I. Dreptul afacerilor. Curs universitar. Chișinău: Print Caro, 2015, 284 p.
3. Law of the Republic of Moldova on the State registration of legal persons and individual entrepreneurs No. 220-XVI of 19.10.2007. In: Official Gazette of the Republic of Moldova No. 184-187/711 of 30.11.2007.
4. Law of the Republic of Moldova on Entrepreneurship and Enterprise No. 845-XII of 03.01.1992. In: Official Gazette of the Republic of Moldova no. 2/33 of 28.02.

THE CHALLENGES OF SOCIAL-ECONOMIC AND ORGANIZATIONAL REFORM AND ITS IMPLICATIONS- THE REPUBLIC OF MOLDOVA AT 30 YEARS OF INDEPENDENCE

REPUBLICA MOLDOVA LA 30 ANI: PROBLEMELE SOCIAL- ECONOMICE ȘI ORGANIZATORICE ALE REFORMĂRII ȘI IMPLICAȚIILE EI

Pavel MOVILEANU¹²⁰, academician, profesor universitar
Veronica MOVILEANU¹²¹, Dr., conf. univ.

Abstract Perioada de tranziție a Republicii Moldova de la economia dirijată (planificată) la cea liberă (democratică) în ultimii 30 de ani a fost marcată cu mai multe lucruri: a veniturilor, a volumului producției industriale și agricole apariția noilor ramuri în economie și mai ales scăderea dramatică a populației. Referindu-ne la perioada anilor 1991 în republică învățau, activau, aveau locuri de muncă, se conducea statul având o politică economică internă și externă echilibrată cu cele cca 4 milioane de cetățeni, care în ultimii 30 de ani au scăzut aproximativ în jumătate. Din țară au plecat aproape jumătate din ei. Fiecare astăzi poate pune întrebarea: Cine și cum a guvernat această țară în ultimii 30 de ani? A fost, este și va fi lupta tuturor cetățenilor pentru nivelul înalt de viață în care în prin plan fiecare înaintea asigurarea salariilor și pensiilor. Practic, în timp de 20 de ani nu a crescut numărul muncitorilor. Dacă în anul 1991 salariul mediu în Republica Moldova era cca 450 ruble lunar, echivalent la aproape 2000 lei de astăzi, ulterior veniturile lor reale în ultimii 10 ani până în 2001 au rămas neschimbate. Se poate de mai întreb, dar pe cine, din ce cauză au plecat moldovenii în diferite țări a Europei? Moldovenii au simțit că în țară sistemul economic nu este dirijat dar a rămas în haosul democrației și nici o șansă moldovenii nu vedeau ca acest sistem economic să fie reanimat. În același timp cei care au rămas în țară au moștenit o agricultură cu care nu se putea face nimic și cu industrie agroalimentară care nu puteai spune că-i industrie anume aceste situații care au creat o sărăcie în țară practic i-au determinat pe oameni să părăsească țara. Speranța lor era pierdută. Au supraviețuit cu cea mai mizer salariu în mărime de 2000 lei pe lună.

Key words: agricultură, comerț, tranziție, producție agricolă globală.

JEL CLASSIFICATION: Q01

Introducere Începem iar cu anul 1991, pensionarii aveau o pensie care echivala cu 1000 lei pe lună la valoare leului de azi, adică o pensie de 62% din salariu. După aceasta, salariații au rămas la salariile pe care le aveau, iar situația pensionarilor s-a înrăutățit dramatic. În 10 ani de independență, pensia lor în loc să crească a scăzut de 2 ori și echivala cu cca 600 lei. Adică pe parcursul independenței se asociază cu scăderea continuă a nivelului de trai. În prezent, constatăm că pensionarii au o pensie de 2000 lei. Aceste lucruri au adus la starea și decizia fiecărui profesionist de a pleca din țară, dacă ne referim la veniturile populației, cetățenii Republicii Moldova în timp de 1 an de zile obțin cca 185 milioane lei, aceasta se are în vedere fără veniturile obținute din darea în chirie, arendă care aduc anual statului un venit de cel puțin 10 milioane de lei.

În prezent veniturile cetățenilor sunt formate din salarii, pensii, bani din economia neformală și altele. În 1991 veniturile moldovenilor erau de cca 4 milioane de lei, oamenii aveau pensii și salarii fără alte surse de venit, dacă să vorbim de prezentul mecanism de salarizare, veniturile cetățenilor sunt incomparabile cu cele din ultimii 5 ani, când veniturile erau de cca 195 miliarde lei anual.

¹²⁰ Universitatea Agrară de Stat din Moldova

¹²¹ Universitatea Agrară de Stat din Moldova

Dacă ne referim la producția agricolă, în anii '80 volumul producției agricole globale era de cca 55 miliarde de lei, la valoarea leului de astăzi. După aceasta urmează o decădere de până în anul 2000, care scade până la cca 26-27 miliarde de lei. În perioada 2000-2020 s-a înregistrat o stabilitate. Volumul producției agricole stabilindu-se la cca 25-30 miliarde de dolari.

În anul 1991, producția industrială alcătuia cca 65 miliarde de lei, echivalentul la ziua de azi, iar peste 5 ani (1996) producția industrială scade până la 48, 5 miliarde lei.

Acest fenomen la rândul său a determinat plecarea oamenilor din țară, după această perioadă datorită eforturilor în mare măsură a ramurilor producătoare din Moldova a avut loc o recuperare, care a fost păstrată până în anul 2011.

În această perioadă s-a ajuns la cca 53 miliarde de lei, în perioada aceasta se obține o producție industrială de cca 70 miliarde de lei. Această situație se datorează în special veniturilor străine care au venit în Republica Moldova din partea celor ce munceau după hotare.

În mare măsură apariția multiplelor gospodării individuale au permis compensarea parțială a fenomenelor ruinării gospodăriilor agricole

În ultimii 5 ani, în Republica Moldova și mai ales în complexul agroindustrial s-a început o dezvoltare a gospodăriilor agricole pe multiple forme de organizare, care încearcă să+și reia rolul pe care l-a avut cândva (colhozuri, sovhozuri, cooperative)

Cum am menționat în primii 10 ani de independență durata de viața considerabil s-a redus. Dacă vorbim de prezent, se observă o îmbunătățire în domeniul serviciilor medicale, serviciilor sociale, gospodărești, care stau la baza îmbunătățirii vieții sociale. În ultimii 10 ani, în orașele și satele Moldovei s-a îmbunătățit sistemul transportului public, într-o măsură oarecare s-a îmbunătățit starea drumurilor.

Conform datelor preliminare a Biroului Național de Statistică în anul 2020 producția agricolă a înregistrat o reducere de 27 la sută față de anul 2019, un record pentru ultimii cel puțin 30 de ani, anul trecut a aceasta a constituit doar jumătate din nivelul atins în anul 1989.

Moldova în toată perioada de independență nu a atins niciodată performanța de până la anul 1989, numai în anul 2018 producția a ajuns până la 2/3 de nivelul anului 1989. Agricultură cea mai importantă ramură a economiei naționale, fără politici coerente ale statului se tulbură rușinos deja mai mult de 3 decenii, ea fiind cândva cel mai mare sprijin al economiei naționale.

În opinia noastră, economia Republicii Moldova și ramura ei prioritară – agricultura foarte slab s-a dezvoltat după proclamarea independenței, iar în ultimii 10 ani în locul dezvoltării mecanismului economic s-a dezvoltat mecanismul șmecherismului, decât cel al schimbării.

Practic cum am menționat, Republica Moldova are o economie bazată pe exportul brațelor de muncă, adică consum din import, servicii vechi în comerț care nu se folosesc practic pe plan exterior, în slabă dezvoltare rămâne și sectorul industrial. Acum 3 decenii 30% din populație activă în agricultură, astăzi situația a rămas aceeași, fapt ce ne arată lipsa unei schimbări calitative a economiei naționale.

Menționăm că în cei 30 de ani de la proclamarea suveranității economia Republicii Moldova și ramura ei prioritară agricultura nu au atins un nivel de dezvoltare care să asigure moldoveanului un nivel înalt de trai. Mai sunt ramuri și nu mai puțin importante decât cea a agriculturii, să amintim: sectorul de comerț, care nu puțin este capabil să dezvolte întreaga economie națională, fiind cel mai important pentru economia națională, fapt care denotă inconsistența modelului economic din țară.

Structura exporturilor a Republicii Moldova, demonstrează faptul că am recuperat și am depășit în expresie monetară Produsul Intern Brut, care era în anii 1989-1990, iar gradul de sofisticare a economiei naționale a rămas redus. Și conflictul militar de pe Nistru a dus la pierderea unei părți ale economiei naționale. Transnistria fiind o parte a statului Moldova care a fost asigurat, înzestrată, susținută și dezvoltată de fosta URSS mult mai înalt decât partea din dreapta a Nistrului. Tot ce era mai nou în anii 70-80 tehnici, tehnologii, economii, erau fondate în această parte. Mai târziu Transnistria fiind centrul transformării politice a țării în sfârșit a adus gradului de sofisticare

a economiei naționale, datorită acestor evenimente s-a înrăutățit mecanismele comerțului care au adus la scăderea condițiilor de trai a întregului stat Moldova.

Conflictele economice, politice, sociale din anii 2000 au dus la reorientarea economică a Moldovei, către vectorii occidentali, iată de ce dorința cetățenilor de a pleca din țară a rămas în creștere. Totuși, dar nu în mare măsură dar economia moldovenească a reușit să egaleze unele direcții principale de dezvoltare către sfârșitul anilor 2018.

În anul 2018 comparativ cu anul 2012 producția globală de fructe și numai s-a majorat de 2,5 ori, a crescut și producția globală de ouă cu 11% în 2018 comparativ cu anul 2012, iar cea a legumelor a crescut cu 22%.

Referindu-ne la producția vegetală, observăm o scădere cu cca 36%, iar din grupurile mari cel mai mult au avut de suferit cerealele și leguminoasele boabe, ale căror recolte au scăzut aproape în jumătate, iar recolta de porumb a scăzut cu 2/3. O scădere s-a înregistrat și în producția animalieră cu 3,8%. Aceste părți negative a recolte din 2020 pot să se resfrângă asupra sectorului zootehnic, și poate chiar frecvent.

Dar pricini se pot găsi, argumente se pot înainta, să zicem un an secetos, dar datoria statului în această perioadă nu s-a aflat la nivelul convenit de aici fermierii și agricultorii au înaintat mai multe cerințe față de stat, au organizat mai multe acțiuni de protest chiar și ciocniri cu poliția, exprimând prin aceasta nemulțumirea de sprijin din partea statului. Anul 2020 a demonstrat cea mai mare criză în agricultura din ultimii 30 de ani.

Concluzie. Totul aceasta se întâmplă necătând la eforturile depuse de știință și învățământ, unde tânăra generație acumulează cunoștințe de a agonisi, care prin natura sa reprezintă o latură a economiei casnice (oekonomicos), în măsura aceasta produce sau cumpără bunuri pentru consumul familial sau comunitar. Anume aceste bunuri destinate consumului și sunt elemente constitutive ale bogăției națiunii. Tânărul specialist care este pregătit în ramura agriculturii cunoaște că există și o altă modalitate de agonisire denumită pe bună dreptate arta de a multiplica avuția. Anume ea este considerată lipsită de orice limite. Având trăsături comune ca și oricare ramură amintită mai sus, inclusiv și economia națională aceste modalități la nivel de ramură și țară diferă una de alta: prim a are un caracter natural (pământul, apele, pădurile), a doua – nu ea bazându-se mai mult pe experiență și îndeletniciri speciale care cu părere de rău ce ne demonstrează analiza de mai sus, lipsesc la politicienii moldoveni.

Pentru a înțelege mai bine aceste afirmații, dăm unele exemple. Modul de utilizare a fiecărui obiect aflat în posesiune poate fi dublu: într-un caz obiectul este utilizat conform menirii lui, în alt caz – nu, de exemplu: sandalele poate fi utilizate pot fi utilizate atât pentru încălțat cât și schimb pentru alte produse, în ambele cazuri sandalele reprezintă obiect utilizat însă în primul caz utilizarea lor este directă iar în cel de-al doilea caz – indirectă.

Iată de ce în viziunea noastră e necesar ca Parlamentul, Guvernul Republicii Moldova să se încălțe cât mai repede în sandale, căci la fel se petrece cu celelalte produse, agricole, industriale. Deci dezvoltarea inițială a schimbului era dictată de nevoia naturală a oamenilor, care posedă diferite bunuri în mod inegal (fapt care este actual astăzi).

Iată de ce în viziunea noastră comerțul stă în centrul economiei, din Antichitate și Evul Mediu, deoarece este bazat pe schimbul bunurilor de prima necesitate de ce are nevoie muncitorul și țăranul statului nostru, ulterior, însă datorită apariției bunurilor care foarte rar apar în timpul nostru, lipsa întreprinderilor agricole și industriale, lichidarea acestora. Comerțul s-a extins fiind organizat în așa mod ca să aducă venit maximal, lipsa posibilităților agricultorilor de a-și realiza producția pe piața internă și externă. Apare convingerea că obiectul agonisirii sunt banii, iar scopul principal – utilizarea tuturor posibilităților multiplicării lor. O așa teorie în viziunea noastră ar trebui să servească drept mecanism de schimbare a mentalității celor ce sunt aleși de popor, adică să deschidem fabrici, să creăm locuri de muncă în agricultură, să producem să consumăm și să realizăm dar nu să umblăm permanent cu împrumuturile.

Așa bogăția țării, era este și trebuie să fie concepută ca exces de bani. În realitate însă lucrurile stau cu totul altfel, leul moldovenesc este o unitate slabă, puțin utilizată este necesar ca leul să fie întărit și fundamentat de volumul producției ce se produce în țară, atunci leul nu-și va pierde importanța, iar producătorul s-ar afla în posibilitatea de a-și găsi produsele de prima necesitate. Din cele menționate facem concluzia au dreptate cei ce fac deosebire între bogăție și arta agonisirii, într-adevăr arta de a crea bogăție se referă la gospodăria casnică, care la moment în satele din Republica Moldova sunt părăsite, iar arta agonisirii la procesul de schimb intermediat de bani. Leul în acest caz devine modalitate și scop al schimbului, determinând depășirea oricăror limite de acumulare. Și invers arta agonisirii bogățiilor pentru gestionarea gospodăriei are limite, acumularea leului fiind scopul activității economiei casnice. De aici rezultă că orice bogăție (veritabilă) are în mod necesar o limită. Totodată practica cotidiană denotă că are loc contrariul: toți cei preocupați de circulația leului (diferite ajutoare a instituțiilor monetare internaționale) tind să-și majoreze la infinit propriile bogății. Cauza acestei contradicții rezidă conexiunea strânsă dintre posibilitatea și drepturile de care țin aleșii poporului. Ele se interpătrund dar dat faptului că ele operează cu același bun posedat însă maniera de utilizare este cu totul diferită. Ceea ce poate fi detașat în mod deosebit este practica perceperii dobânzii cu ce ar trebui să se ocupe actuala guvernare.

Referințe

1. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ
2. MOLDOVANU D., UMANEȚ V., ȘIȘCAN N., FEURAȘ E. (2003) DOCTRINA ECONOMICĂ

INTERIM MEASURES IN THE ENGLISH CIVIL PROCEEDINGS

MĂSURILE DE ASIGURARE ÎN PROCESUL CIVIL ENGLEZ

Adelina BĂCU¹²², PhD, doctor în drept, conferențiar universitar

Abstract: *The process of reforming the justice system is a difficult and complex one, and sometimes we face situations when institutions that, despite undergoing extensive legislative transformations, nevertheless, show gaps and imperfections in judicial practice. Among these institutions is the mechanism for ensuring civil action. Thus, currently the litigants from the Republic of Moldova are frequently confronted, either with the lack of complete tools that would ensure their interests, or with the negligence or abuse of the courts in terms of ensuring civil action. At the same time, internationally, there are states that stand out for the undeniable success of the legal instruments requested by the applicant and applied by the court, which protect the interested party from possible tricks of the defendant to create difficulties in the future execution of decision. Among such states, the United Kingdom stands out, which, through the ways of ensuring the action taken, offers a panacea against the abuses of the subjects involved in obligatory relations, but also increases the credibility of the justice system in the view of the litigant. However, such models can also provide positive examples for our legal system.*

Keywords: *English civil proceedings, interim remedies, judicial injunction, court order, English jurisdiction.*

JEL CLASSIFICATION: K41

1. Introducere

Orice acțiune civilă declanșată în instanța de judecată își va realiza cu adevărat sarcinile, nu doar atunci când se va pronunța o hotărâre justă și echitabilă ci, în special, când această hotărâre va putea fi materializată în practică. Actualmente, deseori, la momentul intentării procesului, reclamantul dispune de indicii referitor la existența pericolului ca debitorul să se sustragă de la executarea unei eventuale hotărâri, să își ascundă ori să își risipească patrimoniul, periclitanđ executarea obligațiilor sale către creditor.

În doctrina juridică, [1, p.768] măsurile de asigurare sunt definite ca fiind acele instrumente procesuale al căror scop este indisponibilizarea bunurilor urmăribile ale debitorului, pentru a se evita dispariția sau degradarea lor, respectiv diminuarea activului patrimonial al subiectului acționat în judecată. Aceasta presupune faptul că proprietarul bunurilor supuse măsurilor asigurătorii pierde dreptul de a dispune de acestea, de a le înstrăina sau greva de sarcini, măsura, prin reglementarea dată, afectând atributul dispoziției dreptului de proprietate.

În același sens, putem adăuga că, măsurile de asigurare ale acțiunii civile constituie un mijloc legal prin care se previne abuzul din partea debitorului, precum și pagubele ce ar surveni în rezultatul imposibilității executării hotărârii judecătorești definitive și prin care reclamantul se asigură că procedura de examinare și soluționare a pretenție înaintate își va atinge scopul. Aceste măsuri se dispun de către instanța de judecată doar pentru motive întemeiate, anume atunci când se identifică elemente care ridică suspiciuni cu privire la acțiunile întreprinse de debitorul care urmărește să se sustragă de la plata sumelor datorate.

Analiza jurisprudenței autohtone în materie de aplicare a măsurilor de asigurare, ridică frecvent diverse semne de întrebare, pornind de la refuzul nejustificat de aplicare a acestor măsuri și finalizând instituirea abuzivă a acestora, fapt care se soldează cu grave prejudicii suferite de persoana în privința averii căreia au fost instituite aceste măsuri. Carențele identificate în sistemul național ne-au determinat să apelăm la unul din cele mai reușite modele străine, și anume, sistemul englez al măsurilor de asigurare, care sunt apreciate ca deosebit de atractive, din punct de vedere

¹²² E-mail: adelabacu@mail.ru, Academia de Studii Economice a Moldovei

al eficienței acestora și nu doar pentru justițiabilul englez, dar și pentru toți cei care se confruntă cu sistemul de justiție britanic, în special, companii și oameni de afaceri din întreaga lume, care mizează cu toată încrederea pe instanțele judecătorești engleze, în dificila misiune de asigurare a prosperității afacerilor lor.

2. Categoriile măsurilor de asigurare aplicabile de către instanțele engleze

În Marea Britanie, instituția măsurilor de asigurare a acțiunii civile este consacrată în actul normativ numit *Regulile de procedură civilă (The Civil Procedure Rules)*, [7] adoptat în anul 1998, care instituie 19 modalități de asigurare a acțiunii, dar care nu poartă un caracter exhaustiv. După cum subliniază specialiștii în materie, [12, p.275] acest instrument procesual este produsul dreptului la echitate (*equity*) și, inițial se aplica doar pentru a garanta un rezultat echitabil, reclamantul nefiind în situația de nerespectare a propriilor obligații. În ultimele decenii se atestă o dezvoltare prodigioasă a acestor modalități de asigurare practicate de către instanțele engleze și aceasta se datorează primordial magistraților britanici, care dispun de suficiente atribuții pentru lărgirea cadrului de aplicabilitate a acestor măsuri, dar și a interveni cu forme inedite de asigurare a acțiunii civile.

Printre modalitățile de asigurare, consacrate în legislația engleză, unele fiind chiar creația judecătorilor, o aplicabilitate mai frecventă o au următoarele forme:

Anti-suit injunction – reprezintă un ordin al instanței de judecată prin care se interzice părții în proces (pârâtului) să declanșeze sau să continue un proces de judecată într-o altă jurisdicție (într-un alt stat), cum ar fi, de exemplu, intentarea în paralel a unui litigiu într-o curte de arbitraj internațional. O asemenea măsură se adoptă de obicei, dacă, după cum se remarcă în literatura de specialitate, [12, p.276] se constată una din următoarele ipostaze: a) procesul a fost intentat într-o jurisdicție străină cu încălcarea normelor stabilite prin convenția de prorogare a competenței care stabilește competența exclusivă a instanței engleze; b) măsura de se aplică în calitate de mecanism de contracarare a nerespectării clauzelor din convențiile arbitrale cu privire la adresarea la o curte de arbitraj concretă; c) prin convenția părților a fost stabilită ca procedură prealabilă obligatorie adresării în instanță, recurgere la medierea, obligație care nu a fost respectată de către una dintre părți. O asemenea măsură de asigurare se întâlnește și în practica instanțelor din alte țări, cum ar fi, SUA, Australia, Canada, Franța, Germania, Rusia ș.a. [4, p.393-396] Trebuie să menționăm că, aspectul analizat este strâns legat de noțiunea de suveranitate (deși, cerința se referă la participanții la proces și nu la un stat concret), cu toate acestea, apreciem că această măsură de asigurare poate fi consacrată și aplicată și în sistemul nostru jurisdicțional, or recunoașterea unui asemenea mecanism juridic, nu contravine reglementărilor în vigoare și poate fi util procesului civil național.

Anti-enforcement injunction – reprezintă o interdicție de a supune executării silite o hotărâre judecătorească străină și este menită să împiedice reclamantul de a anihila importanța și efectele jurisdicției engleze, acesta solicitând recunoașterea și punerea în aplicare a unei hotărâri obținute într-un alt stat.

Blocking injunction – este o măsură dispusă prin ordonanța judecătorească care se adresează prestatorului serviciilor de internet care sunt obligați să restricționeze accesul la anumite website-uri care includ materiale sau informații protejate prin drept de autor. Subliniem că, o asemenea măsură se regăsește și în legislația națională (art.59 din Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe), [6] în doctrina autohtonă menționându-se că, „persoana în privința căreia este aplicată urmează, după caz, să nu întreprindă nicio acțiune care ar putea încălca dreptul de autor al reclamantului sau să stopeze orice acțiune care ar continua încălcarea dreptului de autor al reclamantului, sau să depună garanții pentru despăgubirea persoanei care se va constata că este titular al dreptului de autor. Este obligația instanței să determine care anume măsură este necesar de a fi aplicată, având în vedere faptele și materialele de care a luat cunoștință.” [2, p.105]

Contra-mundum injunction – reprezintă ordonanța judecătorească care vizează nu doar participanții la proces, ci orice terță persoană care ar putea nici să nu figureze în actul de dispoziție

al instanței, dar care este obligată în virtutea acestuia să nu divulge sau să nu disemineze informații confidențiale sau care țin de viața privată a persoanei. De exemplu, în anul 2010 fotbalistul englez din prima ligă britanică, John Terry, a solicitat în instanțele engleze un *contra-mundum* prin care tabloidele engleze să fie obligate să nu publice informații despre viața sa personală, dar a fost refuzat, deoarece Înalta Curte a considerat că, în realitate se urmărea scopul de protecție a intereselor financiare ale sponsorilor acestui fotbalist. [5]

Freezing order – este măsura prin care partea în proces este restricționată în a dispune de activele sale sau ceea ce în legislația națională poartă denumirea de *sechestrul asupra bunurilor pârâtului*. După cum se menționează în doctrină, [9, p.59-60] această măsură de asigurare instanțele engleze o vor adopta atunci când, refuzul de a elibera această ordonanță ar crea un risc pentru executarea hotărârii judecătorești care urmează a fi pronunțată în viitor, iar pârâtul se află sub jurisdicția instanțelor britanice. Trebuie să evidențiem că acest instrument are efecte foarte dure asupra patrimoniului pârâtului, acesta aflând de cele mai multe ori despre emiterea acestei ordonanțe doar atunci când sunt informați de către reprezentanții băncilor unde dețin conturi ce urmează să fie indisponibilizate în rezultatul punerii în aplicare a acestei măsuri. De altfel, o asemenea situație este determinată de faptul că, potrivit legislației engleze, măsurile de asigurare pot fi luate fie cu înștiințarea prealabilă a pârâtului, fie fără înștiințarea acestuia, în cazurile când există argumente și probe ce dovedesc posibilitatea părții adverse de ași ascunde activele sau de a distruge dovezile existente.

World freezing order – constituie măsura care se aplică în raport cu activele pârâtului care se află în afara Marii Britanii. Acest act de dispoziție se recunoaște în toate țările care fac parte din sistemul de drept comun fără a fi necesare careva proceduri suplimentare. Cu toate acestea, măsura poate fi executată și în statele din sistemul de drept continental, deoarece obligă o persoană care se află sub jurisdicția engleză și se exercită sub amenințarea atragerii la răspundere a acestei persoane în conformitate cu legislația engleză. După cum s-a menționat în literatura de specialitate, [8, p.61] în pofida faptului că această interdicție nu dă naștere la drepturi de natură materială, totuși, are un caracter efectiv, deoarece nerespectarea atrage consecințe foarte drastice, cum ar fi, emiterea unei hotărâri despre lipsa de respect față de instanță, ceea ce constituie o abatere gravă potrivit cadrului normativ englez, sancționată cu amendă sau privațiune de libertate.

Mandatory injunction – reprezintă ordonanța judecătorului către una din părți prin care aceasta este obligată la săvârșirea anumitor acțiuni. Reclamantul care solicită această măsură de asigurare trebuie să demonstreze instanței de judecată că au fost încălcate anumite prevederi contractuale sau dispoziții ale legii. [10, p.43]

Delivery up order – ordinul prin care partea este obligată de către instanță să prezinte celelalte părți anumite documente sau un alt suport informațional. Această măsură se aplică în cazurile când se invocă încălcarea drepturilor de autor, a drepturilor la denumire sau marcă comercială, când pârâtului i se solicită să prezinte benevol toate suporturile informaționale prin care se pretinde a fi încălcat dreptul de autor al reclamantului. [10, p.43]

Proprietary injunction – această măsură de asigurare a apărut recent, în rezultatul soluționării unui litigiu prin care reclamanta a solicitat o ordonanță prin care să fie indisponibilizate bunurile pârâtului care erau situate atât în Anglia, cât și pe Coasta de Azur în Franța. Judecătorul pe caz a stabilit că atunci când se solicită sechestrul unor bunuri individual determinat nu este necesară eliberarea unui *world freezing order*. Cât privește deosebirea dintre această măsură de asigurare și *Freezing order*, - cea dintâi se aplică doar *in rem*, adică efectele măsurii de asigurare se referă numai la bunuri. [10, p.44]

Publicity order – ordonanța prin care se solicită pârâtului de a publica sau de a aduce la cunoștința publicului în alt mod, informația constatată de instanța de judecată în rezultatul soluționării unui caz. Specificul acestei măsuri constă în faptul că nu este adresată mijloacelor de informare în masă, ci anume pârâtului care, trebuie să plaseze rezultatul soluționării litigiului pe website-ului său, fără a putea interveni în vreun fel pentru a schimba conținutul informației.

Search order – este dispoziția prin care pârâtul este obligat să permită accesul reprezentanților reclamantului în spațiul sau încăperile pe care le deține pentru căutarea, dar și ridicarea dacă este necesar, a unor acte sau informații. Eficiența sporită a măsurii în cauză este determinată de caracterul ei spontan, menirea acesteia fiind prevenirea distrugerii probelor. [13, p.544] Deși este o veritabilă percheziție, totuși, această măsură de asigurare se aplică în procesul civil și având în vedere realitățile din RM, când în lumea afacerilor, concurenții deseori recurg la acțiuni ilicite, urmărind doar propriul interes și desconsiderând prejudiciul pe care îl cauzează părții adverse, apreciem că o asemenea măsură de asigurare este indispensabilă și în procesul civil autohton, or în multiple situații reclamantul nu dispune de probatoriul necesar pentru a demonstra vinovăția pârâtului, acesta din urmă reușind să distrugă toate informațiile care-i atestă faptele ilicite.

Tot o măsură foarte bine ținută, pe un domeniu strict, cum este protecția în raport cu actele de concurență neloială, care ar fi benefică și sistemului nostru de drept este *Springboard injunction* – ordonanța prin care fostul angajat care deține informații confidențiale este împiedicat să obțină avantaje concurențiale inechitabile după concediere. Acest tip de ordonanțe judecătorești se solicită, în special de către angajatorii care doresc să prevină o viitoare deturnare a clienței din partea fostului angajat, instanța interzicându-i celui din urmă să utilizeze baza de date cu clientela companiei unde a fost angajat în calitate de trambulină pentru desfășurarea unei activități concurente care ar prejudicia interesele fostului angajator. De altfel, în literatura de specialitate, acest procedeu a fost denumit „doctrina trambulinei”. [11] Detaliul care particularizează această măsură de asigurare este că, reclamantul o poate solicita doar atunci, când nu poate apela la măsura protecției confidențialității, deoarece informația a devenit publică sau este doar parțial confidențială.

3. Principiile ce guvernează procedura aplicării măsurilor de asigurare de către instanțele engleze

Mecanismul măsurilor de asigurare a acțiunii civile, având efecte drastice asupra situației patrimoniale ale participanților la proces, nu poate fi aplicat decât cu respectarea unor condiții stricte, care ar împiedica transformarea acestei instituții, într-o armă de intimidare sau de distrugere a concurenților, în special, dacă ne referim la persoanele juridice. În acest sens, pentru a decide aplicarea uneia din măsurile analizate mai sus, instanțele engleze, urmează să țină cont de următoarele principii caracteristice acestei proceduri:

- Pârâtul (persoană fizică sau juridică, cu excepția unui stat sau instanței judecătorești străine) în raport cu care se solicită aplicarea măsurilor de asigurare, se află sub jurisdicția instanțelor engleze. Principiul reciprocității, normele de curtoazie internațională, cer ca instanțele engleze să se abțină de la emiterea actelor de dispoziție care încalcă competența exclusivă a instanțelor judecătorești din alte țări.

- Partea care solicită măsura de asigurare trebuie să înainteze careva pretenții întemeiate, adică va proba existența temeiurilor pentru satisfacerea cerințelor înaintate și pericolul periclitării executării unei eventuale hotărâri favorabile. Altfel spus, instanța examinând cererea reclamantului, urmează să ajungă la concluzia că, refuzul de a aplica măsura de asigurare solicitată ar crea un risc iminent și real de neexecutare a hotărârii judecătorești sau arbitrale pronunțate în favoarea petentului. [9, p.59]

- Interdicțiile impuse prin ordonanțele judecătorești sunt reglementate prin intermediul dreptului echității, având caracter discreționar, fapt care semnifică următoarele: a) instanța nu este obligată să aplice interdicția solicitată; b) partea care solicită această interdicție trebuie să fie de bună-credință, în sensul executării de către aceasta a obligațiilor asumate în raport cu pârâtul; c) orice întârziere în procesul de depunere a cererii pentru aplicarea măsurii de asigurare, poate afecta perspectivele obținerii acesteia; d) dispunerea interdicției de către instanță poate avea loc cu realizarea unui preaviz sau fără un preaviz, în dependență de situația concretă (de exemplu, caracterul urgent al solicitării, determinat de riscul distrugerii probelor de către pârât sau sustragerii de la urmărire a activelor sale, poate

determina instanța de judecată să dispună măsura de asigurare fără un preaviz către pârât). După cum vedem, spre deosebire de cadrul nostru normativ, în legislația engleză nu întotdeauna aceste interdicții se impun fără înștiințarea părților, soluția fiind adoptată de judecător în dependență de circumstanțele concrete ale cazului și având în vedere asigurarea unui echilibru între interesele părților, ceea ce nu se reflectă în practica națională, reclamantul de rea-credință fiind avantajat în acest caz, deoarece măsura se dispune fără înștiințarea părții adverse, indiferent de împrejurările existente pe dosar. La acest capitol, este necesară intervenția legiuitorului pentru a introduce și opțiunea înștiințării pârâtului, când nu există un pericol real și imediat pentru admisibilitatea pretențiilor reclamantului și executarea ulterioară a hotărârii.

- Măsura de asigurare va fi dispusă în cazurile când, recuperarea pagubei în viitor, după pronunțarea hotărârii judecătorești, nu va reprezenta un mijloc de apărare efectiv și adecvat. În situația în care, prejudiciul suferit de reclamant, ar putea fi reparat prin compensațiile ce se stabilesc de către instanța de judecată, cererea de aplicare a unor asemenea măsuri se respinge.

- În scopul protejării pârâtului față de acțiunile abuzive ale reclamantului, celui din urmă, instanța îi va solicita să prezinte garanții în vederea reparării unui eventual prejudiciu, care ar putea surveni în rezultatul aplicării măsurii de asigurare, dacă ulterior magistrații vor decide că interdicțiile stabilite trebuie anulate sau au fost încuviințate neîntemeiat. În categoria unor asemenea garanții, se înscrie și solicitarea către reclamant, de a nu face demersuri, fără permisiunea instanței engleze, către alte jurisdicții, în vederea obținerii unor măsuri de asigurare similare în raport cu același pârât și având aceleași pretenții, implicând astfel pârâtul într-o multitudine de procese. Mai mult decât atât, chiar în formularul tipizat al cererii de eliberare a ordonanței judecătorești este inclusă clauza prin care reclamantul se obligă ca, în cazul în care instanța ulterior va constata prejudicierea pârâtului prin măsurile aplicate și necesitatea despăgubirii lui, să achite pagubele cauzate. Prevederi cu un conținut asemănător se regăsesc și în Codul de procedură civilă a RM. Astfel, art.182 al.1 prevede că, „acceptând asigurarea acțiunii, judecătorul sau instanța, la solicitarea motivată a pârâtului, cere reclamantului o cauțiune a prejudiciilor care ar putea fi cauzate pârâtului.” [3] Analiza acestor prevederi demonstrează, totodată, că pretinderea garanției sub forma cauțiunii nu este un atribut al instanței care ar putea fi pus în aplicare din oficiu, ci doar la solicitarea motivată a pârâtului, fapt care este în defavoarea celui din urmă, dacă nu cunoaște despre un asemenea mijloc de a-și asigura interesele. Formularea dată de legiuitorul nostru nu este în măsură să acorde o protecție efectivă pârâtului care va avea ulterior câștig de cauză. Faptul că prin al.2 din art.182 CPC se consacră dreptul pârâtului de a intenta o acțiune în vederea reparării prejudiciului cauzat, de asemenea, nu este în avantajul pârâtului, dacă ne gândim cât timp îi va lua până va obține o hotărâre în acest sens. Din aceste motive considerăm că legislatorul național ar trebui să intervină în acest sens, pentru a conferi dreptul instanței de a pretinde garanții reclamantului nu doar la cererea pârâtului, ci și din oficiu, iar posibilitatea pârâtului de a-și recupera daunele suferite ar trebuie stipulată ca temei al eliberării unei ordonanțe judecătorești, prin procedura în ordonanță, creând în favoarea acestuia o mecanism simplificat de obținere a despăgubirilor.

- Asigurarea respectării intereselor terțelor persoane, de asemenea, constituie un principiu de bază pentru aplicarea măsurilor de asigurare. Astfel, reclamantul în cererea prin care solicită aceste măsuri va identifica terții implicați în realizarea acestor măsuri și rolul pe care aceștia îl exercită. În doctrină s-a menționat că, în dependență de duritatea impactului ordonanței judecătorești asupra terțelor, instanța va decide acceptarea sau refuzul dispunerii unor asemenea măsuri. [9, p.62] Un asemenea principiu este necesar a fi aplicat și în practica instanțelor naționale, or nu de puține ori în litigiile dintre două părți, afectați prin măsurile dispuse de instanță, sunt terții, victime colaterale ale neglijenței judecătorilor, de a analiza în profunzime posibilele consecințe ale emiterii încheierii de asigurare a acțiunii civile. Instanța trebuie să pretindă reclamantului informații cu privire la terții ce ar putea fi afectați prin aplicarea acestor măsuri și să solicite anumite garanții și pentru eventuala despăgubire a acestora sau să refuze aplicarea măsurilor de asigurare.

4. Concluzii

Una din premisele fundamentale pentru asigurarea securității juridice în stat o reprezintă existența unui sistem judiciar funcțional și eficient, or statul urmărește să garanteze persoanelor nu doar accesul liber la justiție, dar și eficacitatea mecanismului de realizare a justiției. Măsurile de asigurare a acțiunii civile, constituie acel instrument important, care demonstrează viabilitatea sistemului procesual, oferind posibilități de protejare a intereselor materiale ale participanților la proces și garantare a executării reale a hotărârii judecătorești. În acest sens, sistemul englez al măsurilor de asigurare reprezintă un etalon nu doar al eficienței aplicabilității acestora, dar și al protejării subiecților în raport cu care se solicită aceste măsuri, comportamentul cu rea-credință al reclamantului, îndreptat spre șicanarea sau prejudicierea intereselor adversarului procesual fiind dur sancționat. Astfel, dezvăluirea unor particularități ale sistemului măsurilor de asigurare engleze, ne permite să înaintăm următoarele propuneri de *lege ferenda*:

- 1) De a introduce în cadrul art.175 al.1 CPC o măsură suplimentară de asigurare a acțiunii, practică rezultativ de instanțele engleze (*Search order*), și anume – obligarea pârâtului de a acorda posibilitate reclamantului și executorului să percheziționeze spațiile care se află în proprietatea sau administrarea celui dintâi, pentru ridicarea unor acte sau informații a căror distrugere sau dispariție ar afecta grav interesele reclamantului.
- 2) De asemenea, starea de incertitudine în care se află judecătorul, fiind îngrădit în timp, dar și informațional la pretențiile înaintate de reclamant și probatoriul prezentat de acesta în vederea aplicării măsurilor de asigurare, este contraproductivă și dăunează calității actului de justiție, nedispunând de apărările și argumentele părții adverse. Având în vedere acest fapt, propunem modificarea art.177 al.2 CPC care consacră luarea măsurilor de asigurare a acțiunii de către judecător, fără înștiințarea pârâtului și a celorlalți participanți la proces, prin introducerea următoarei formulări: „Cererea de asigurare a acțiunii se soluționează de către judecătorul care examinează cauza în ziua depunerii, fără înștiințarea pârâtului și a celorlalți participanți la proces, doar dacă reclamantul a prezentat probe incontestabile privitoare la: a) caracterul admisibil al acțiunii și satisfacerea pretențiilor înaintate; b) existența unui risc iminent din partea pârâtului, de tănuire, înstrăinare sau distrugere a bunurilor sau informațiilor relevante pentru soluționarea cazului. În caz contrar, cererea va fi soluționată în ședință de judecată cu înștiințarea ambelor părți”.
- 3) Procedura existentă actualmente, privitoare la recuperarea prejudiciului cauzat pârâtului prin aplicarea măsurilor de asigurare, este una îndelungată și anevoioasă, motiv pentru care propunem includerea ca temei al eliberării unei ordonanțe judecătorești, în art.345 CPC și următoarea situație: „repararea prejudiciului cauzat prin măsurile de asigurare a acțiunii, dacă hotărârea de respingere a acțiunii reclamantului a devenit irevocabilă.”

References

1. Boroi, G., Spineanu-Matei, Oc., Theohari, D.-N., etc. (2016). Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. Vol.II. Art.456-1134. București: Hamangiu.
2. Botnari, V. (2017). Asigurarea acțiunii civile în litigii privind proprietatea intelectuală. *Conferința „Integrare prin cercetare și inovare”*. Chișinău, Moldova, 9-10 noiembrie 2017 [citat: 1.09.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/122153
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr.225-XV din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.111.
4. Gee, S. (2004). Commercial Injunctions. 5 edition. Sweet & Maxwell.
5. Gershlick, P. (2010). Freedom of Speech 1 John Terry 0 – LNS v Persons Unknown, High Court. [citat:1.09.2021] Disponibil: | <https://web.archive.org/web/20100213221603/http://www.mablaw.com/2010/02/freedom-of-speech-1-john-terry-0-%E2%80%93-lns-v-persons-unknown-high-court/>
6. Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe: Nr. 139 din 02-07-2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.191-193.
7. The Civil Procedure Rules of UK, 1998, No. 3132 (L.17) [citat: 1.09.2021]. Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/1998/3132/contents/made>

8. Барлетт, Э., Меньшенина, Т., Федотова, Е. (2012). Обеспечительные меры: суды Англии и Уэльса в поддержку судопроизводства России. Часть первая. *Legal insight*, №8 (14). С.61.
9. Гландин, С. (2014). Получение судебного предписания о заморозке активов. *Корпоративный юрист*, №5. С.57-63.
10. Гландин, С. (2016). Основные виды обеспечительных мер по праву Англии и Уэльса. *Арбитражный и гражданский процесс*, №9. С.40-45.
11. Каудыров, Т. Интеллектуальное право. Часть 3. [citat: 9.08.2021] Disponibil: https://openu.kz/storage/lessons/4062/5146519651_3_lecture.pdf
12. Ходыкин, Р. М. (2013). Антиисковые обеспечительные меры в цивилистическом процессе и международном арбитраже. *Вопросы международного частного, сравнительного и гражданского права, международного коммерческого арбитража: LIBER AMICORUM в честь А.А. Костина, О.Н. Зименковой, Н.Г. Елисеева*. Москва: Статут. С. 274–296.
13. Эндрюс, Н. (2012). Система гражданского процесса Англии: судебное разбирательство, медиация и арбитраж. Москва: Инфотропик Медия.

THE DEMOGRAPHIC DECLINE OF THE POPULATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA. FACTORS AND CONSEQUENCES

DECLINUL DEMOGRAFIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA. FACTORI ȘI CONSECINȚE

Valeriu SAINSUS¹²³, dr. conf. univ.

Constantin MATEI, dr. habilitat, prof. univ.

Maia POSTICĂ¹²⁴, dr., conf. univ.

Abstract: *The demographic decline affects the existence of the state perspective, compromises the economic development, the well-being of the whole society, a phenomenon that has the characteristics of a latent demographic crisis. Factors are interconnected and have a significant impact on changes in demographic structure (age, gender). Demographic aging has mainly affected rural and urban areas, reaching maximum levels of over 18%, and population losses reach 30% for some administrative units.*

Key words: *Demographic transition, depopulation "latent demographic crisis", political genocide, demographic aging*

JEL CLASSIFICATION: J 11

Întroducere. Tranziția economică, reformele economice și sociale nereușite au avut consecințe grave și de durată nu numai în degradarea situației economice, dar a accelerat declinul demografic, fenomen incompatibil cu istoria evoluției economice, sociale și demografice a acestui spațiu. Realitățile noi ce s-au conturat au dat o nouă involuție de sens demografic. Declinul din perioada 1990-2020 afectează existența de perspectivă a statului, compromite dezvoltarea economică, bunăstarea întregii societăți. Dezvoltarea economică nu are un substrat demografic. Pierderile umane ale perioadei menționate pot fi comparate doar cu pierderile din perioada genocidului politic și economic din anii 1940, 1950 (1, p 127-136).

La baza declinului demografic actual din R Moldova pot fi nominalizați mai mulți factori:

- politic, corelat de transformările sistemului din unul centralizat în unul democratic ce a generat instabilitate politică;
- economic, perioada exorbitantă de tranziție economică la relațiile de piață și reformele economice nehibzuite sub diriguirea sistemului politic nehotărât ce insufla cetățeanului nesiguranță și sărăcie extrema unei mari părți a societății. Lipsa voinței politice de a elabora măsuri cardinale eficiente de lungă durată;
- social, prăbușirea sistemului de asigurarea socială, sistemului de ocrotire a sănătății, sferei serviciilor de la toate nivelele;
- demografic, transformări profunde în evoluția fenomenelor de baza corelate cu starea deplorabilă a situației economice și sociale.

Urmările acțiunii acestor factori interconexi, au consecințe catastrofale în evoluția și preconfigurarea situației demografice care va lăsa urmări negative semnificative, atât pe termen mediu, cât și pe termen lung. Actorii politici, economici de la toate nivelele de care depinde soluționarea problemei nu conștientizează că, erorile sociale și economice pot fi atenuate relativ ușor pe cand transformările demografice dirijarea lor durabilă este un proces complex și de durată.

¹²³ Academia de Studii Economice din Moldova, email: sainsus.valeriu.anton@ase.md

¹²⁴ Universitatea de Stat din Moldova

1. Contravese ale evoluției numerice

Urmărind evoluția fenomenelor demografice pe parcurs de 3 decenii, se pot face concluzii despre efectele acțiunilor, măsurilor asupra declinului demografic din țară. Rezultatul dominant al evoluției demografice este diminuarea efectivului populației, fapt, reflectat în mai multe publicații și autori (1). După o perioadă de creștere accelerată a numărului de populație (perioadă 1950-1990 cu o creștere de 1,9 ori de la 2290,4 mii persoane la 4366,3 mii persoane) s-a temperat evoluția în ascensiune. Începând cu perioada 1991-1992 se conturează brusc o nouă încursiune în evoluția populației. Perioada este una în diminuare stabilă și creștere continuă a cotei de reducere.

Tabelul 1. Evoluția numerică a populației R Moldova (mii persoane)

Anii	Total	Urban	Rural
1991	4366,3	2073,6	2292,7
1995	4347,9	2033,0	2314,9
2000	3635,1	1514,2	2129,9
2005	3600,4	1476,0	2124,4
2010	3563,4	1476,7	2087,0
2014	3557,4	1503,0	2054,0
2014*	2998,2	1144,4	1853,8
2015**	2844,7		
2020**	2643,9		
2021**	2597,6		

Sursa: *Recensământul populației 2014; statistica.md **Noua metodologie de calcul a populației statistica.md

Este ușor vizibil din datele tabelului transformări bruște în evoluția numărului de populație:

1. Între anii 1995-2000, când autoritățile de la Chișinău au pierdut sub influență Rusiei și stângă Nistrului controlul a peste 13% din populație și 15% din spațiu geografic. La această scindare secesionistă efectivul populației s-a micșorat cu 670 mii persoane.

2. În anii 2010-2015, s-a modificat metodologia calculului numărului de populație, îndată după recensământul 2014. În corespundere cu această metodologie, calcularea efectivului populației R Moldova s-a diminuat cu 707,5 mii persoane, ceea ce constituie aproape 20% din numărul populației anului 2015. Între anii 2015 și 2020 numărul populației s-a micșorat până la 2643,9 mii persoane. Deci, perioada ce a urmat numai în 5 ani efectivul de populație s-a micșorat, încă cu 200 mii persoane, sau media anuală a fost de peste 40 mii persoane. Corespunzător calculului la 1.01.2021 efectivul populației constituia 2 957, 6 mii persoane. În perioada de independență statul prin toate acțiunile întreprinse nu a putut stabili clar, cert efectivul populației nici prin cele 2 recensăminte, nici prin metodologia nouă, fiind comise erori mari numerice. Constatăm că, transformările au fost semnificative și pentru populația urbană, diminuările constituind pentru perioada dată 45%, iar pentru efectivul populației rurale diminuarea fiind apreciată de aproximativ 20%.

Concluzionând cele expuse, teza de bază este că, pe toată perioada sub influența factorilor menționați efectivul populației țării s-a redus cu 1768,7 persoane sau cu peste 40%. Din lipsa informației oficiale presupunem că aceiași evoluție și a populației pe medii. Acesta o confirmă și ultimele evoluții ale spațiilor date, unde populația urbană s-a diminuat cu 27,5% (sau 570 mii persoane) dintre care 23% revine scindării teritoriale, iar populația rurală s-a micșorat cu 238,7 mii persoane (sau circa 11% dintre care circa 235 mii revine scindării teritoriale).

Asemenea transformări în evoluția demografică, Profesorul V Ghețau le definește ca ”**criză demografică latentă**” (2, p 1) însă, în realitățile R Moldova ele pot fi asemănaute cu **genocid politic**, unde forțele externe politice, dar și cele interne au lăsat de izbeliște evoluția demografică și noile incursiuni ale acestora. Această evoluție este finalitatea transformărilor alerte a tuturor componentelor demografice, interconexiunea acestora, ce au intensificat declinul demografic. Incercarea noastră este de a elucida cu argumente particularitățile evoluției demografice și profunzimea de durată a lui.

2. Reproducerea populației – diminuarea și evoluțiile contrare.

Forța motrice a evoluției demografice la toate etapele de dezvoltare a societății umane o constituie natalitatea populației. Conform afirmațiilor profesorului Ghețau: ”purtătoarea întregului potențial demografic distructiv al mașinării demografice asupra stării și mișcării populației nu provin din schimbările pe care le-a cunoscut mortalitatea, ci rezultă din deculul natalității și stabilizarea ei la valori mici ” (4, p 1). Acesta afirmație este comună și pentru populația R Moldova după perioada 1990, unde numărul, dar și rata natalității sunt în scădere continuă la intensitate maximă (tab.2)

Tabelul 2. Evoluția numărului născuților –vii și a ratei de natalitate

Anii	Numărul născuților-vii	Născuți la 1000 locuitori (in ‰)	Numărul născuților față de 1990 (in ‰)	Rata natalității față de 1990 (in ‰)
1990	77,1	17,1	100	100
1995	56,4	13,0	73	76
2000*	36,9	10,2	48	60
2005	37,5	10,5	47	61
2010	40,5	11,4	52	67
2015	38,6	10,9	50	64
2020**	30,7	11,6	40,0	68

*fără raioanele de est și municipiul Tighina,**calculat raportat la populația cu reședință obișnuită;

Astfel, în perioada cercetată numărul noi-născuților s-a micșorat de 2,3 ori (de la 77,1 mii în 1990 la 32,6 mii persoane în anul 2020) de 2.3 ori. În intervalul 2005- 2015 s-a înregistrat o stabilizare a diminuării cu tendință ușoară de creștere în perioada anilor 2010, față de 2005. Corespunzător, numărul de copii născuți în anul 2020 constiuie doar 40% raporta la acest indicator al anului 1990. Aceleași evoluții le-a avut și rata natalității, însă impactul asupra transformărilor numerice au fost pronunțate. Diminuările substanțiale ale ratei au fost înregistrate în 1990-1995, când rata natalității s-a redus de la 17,1‰ la 13‰ (sau reducerea a constituit 24%). In perioada anului 2000, rata natalității s-a stabilizatîn limitele de 9-10‰, iar variațiile anuale sunt neânsemnate cu tendință de reducere lentă.

Evoluția numărului de decese și a ratei de mortalitate se deosebește esențial de evoluția natalității. Pe parcursul perioadei parcurse 1950-1965 s-a înregistrat o diminuare substanțială a numărului de decese cu 27% iar rata mortalității a scăzut de 2 ori, ca apoi să avem, să asistăm la o creștere treptată și stabilă, cu variații ușoare de la an la an (tab. 2).

Tabelul 3. Evoluția numărului de decese și a ratei de mortalitate

Anii	Numărul deceselor (mii persoane)	Rata mortalității (%)	Numărul de decese în % față de 1990	Rata Mortalității în % față de 1990
1990	42,4	9,7	100	100
1995	53,0	12,2	125	126
2000	41,2	11,3	97	116
2005	44,8	12,4	106	128
2010	43,6	12,3	103	127
2015	39,9	11,2	94	115
2018	37,2	10,5	88	108
2020*	40,7	15,4	96	159

Sursa: statistica.md; *calculat raportat la populația cu reședință obișnuită;

Pentru perioada cercetată ditingem o creștere a mortalității, substanțială este pe perioada 1990-1995 (de la 42,3 mii persoane la 53 mii persoane decedate sau creșterea a constituit 25%), ca

în anii următori numărul decedaților să varieze de la an la an în limitele de 40-45 mii persoane anual. După anul 1995 un val al deceselor se înregistrează în intervalul de timp 2005-2010, pentru ca spre sfârșitul perioadei cercetate numărul decedaților să se diminueze ușor. Astfel, în 2018 s-a înregistrat cel mai mare număr de decedați (37 mii persoane), ca creșterea să continue și în anii următori.

Din tabel este vizibil că, rata de mortalitate are o evoluție în creștere, dar mult mai lentă. După o salt de creștere (26%), în anul 1995 (până la 12,2%), cu unele variații de la an la an se stabilizează în limitele de 11-12%. Cea mai mică rată a perioadei date fiind în anul 2018 (10,5%). În următorii ani rata mortalității este în ușoară evoluție de creștere corelată cu aplicarea noii metodologii de calcul a numărului de populație (conform vechii metodologii rata de mortalitate avea 11,6%).

3. Transformările demografice în structura populației

Fenomenele demografice, evoluția acestora, au un impact semnificativ asupra transformărilor din structura demografică (varstei, genului). Până la 1990, R Moldova se caracteriză printr-o structură demografică favorabilă (pondere considerabilă a populației tinere, și forței de muncă în special tinere, pondere redusă a populației vârstnice) pentru susținerea sistemului economic și social. Transformările demografice au generat efecte negative profunde și dinamice, atât pentru structura demografică (s-a compromis reproducerea), cât și impact negativ asupra reducerii considerabile a populației tinere (copii), acumulării vârstelor de populație sub vârsta de pensie (50+ ani) și peste vârsta de pensie, ca urmare, a sporirii ușoare a speranței de viață și apropierii de vârsta de pensie a generațiilor numerice născute în anii 50-60 ai secolului trecut (tab 3).

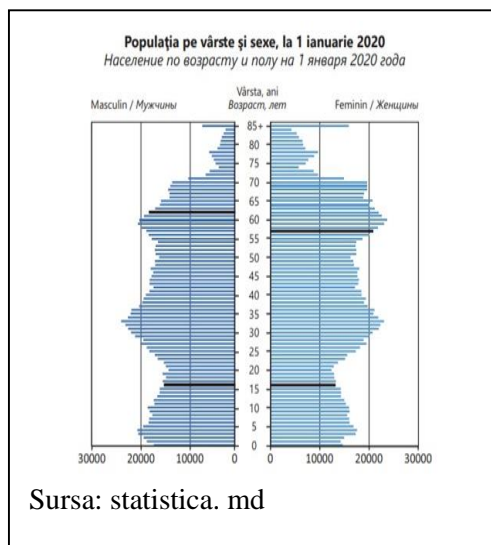
Tabelul 4. Evoluția structurii pe vârste a populației (în %)

Vârsta	1990	2000	2010	2019	2019 în % față de 1990
0-9	19,3	13,8	10,6	10,5	54
10-19	16,4	19,3	14,5	10,6	64
20-29	14,7	15,4	18,9	15,3	104
30-39	16,5	13,8	14,3	18,4	112
40-49	10,2	15,3	13,4	13,5	132
50-59	10,2	8,8	13,9	13,3	130
60-69	7,9	7,7	7,2	11,3	143
70+	4,8	5,9	6,8	7,1	148
Total	100	100	100	100	-----

Sursa: statistica.md;

Pentru evoluția structurii pe vârste a populației sunt caracteristice următoarele particularități

- diminuarea exorbitantă a grupei de vârste tinere după anul 2000, Dacă în ultimul deceniu al secolului XX panderea grupei s-a diminuat numai cu 5% (de la 34,7 la 33,1%) apoi în deceniile următoare micșorarea a fost cu 24%. Ritmurile alerte de reducere au fost determinate în primul rand de diminuarea considerabilă a grupei de vârstă 0-9 ani (cu aproape 46%).
- creșterea semnificativă a ponderii grupelor de vârstă 20-59 de ani. Pe întreaga perioadă ponderea acestei grupe a sporit cu 16% (de la 51,4 la 59,5%) un fapt reușit, dar de durată scurtă, pentru că în deceniul al 3-lea (20101-2019) ponderea acestei grupe încercă tendințe ușoare de descreștere, iar din structura demografică este evident că șanse de redresare a acestor grupe lipsesc totalmente, iar emigrația acestor grupe, ar putea accelera diminuarea.
- substanțial s-a accentuat ponderea grupelor de vârste peste 60+ ani. Această creștere a fost determinată de atingerea varstei de generațiile numerice a anilor postbelici, ușoara evoluție în ascensiune a speranței de viață (proces ușor vizibil din structura de varstă și piramida de varste 2020). Astfel, în toată perioada ponderea grupelor 60+ani a sporit cu 45% (de la 12,7 la 18,4%). Grupele de vârste 60-69 de ani și 70+ au fost în creștere aproape identică de 143 și 148 % corespunzător.

4. Îmbătrânirea demografică

Declinul demografic de rand cu reproducerea a avut ca consecință îmbătrânirea populației. Fenomen cu premize conturat încă la sfârșitul anilor 80 al secolului XX, când ponderea varstnicilor peste 60+ ani atinsese cota de 12% din numărul total. Proces, ce în statele europene a decurs lent atingând chiar și secole, pe cand în R Moldova procesul nu a depășit în timp 30 de ani. Dacă la recensământul din 1970 populația în vârstă de 60+ ani constituia 9,2 (ce este aproape de pragul îmbătrânirii), apoi în 1989 a depășit 12,6%, ca în 2014 cota populației vârstnice să fie peste 16%.

Atenționăm că, fenomenul îmbătrânirii demografice are ca particularitate sporirea intensă a ponderii varstnicilor peste 70+ ani ce este urmat de un val de populație sub vârsta de pensie. Ambele per ansamblu trezesc dileme pentru sistemul economic și social din perspectiva timpului.

Tabelul 5. Evoluția numărului populației și ponderea populației de peste 60+ ani

Grupe de vârstă	2000		2010		2019	
	Mii persoane	în %	Mii persoane	în %	Mii persoane	În %
60-64	154,6	4,2	139,6	3,9	223,4	6,3
65-69	126,9	3,5	115,0	3,2	176,6	5,0
70-74	106,4	2,9	102,4	2,9	92,2	2,6
75-79	66,6	1,8	73,4	2,1	72,0	2,0
80-84	25,4	0,7	42,4	1,9	48,0	1,4
85+	16,5	0,5	24,6	0,7	38,2	1,1
Total pe categoriile 60+ ani	496,6	13,6	497,4	14,7	650,4	18,4
Total populație	3644,4	100	3563,7	100	3542,7	100

Sursa: statistica.md;

Între anii 2000-2010 numărul total al populației vârstnice peste 60 de ani a crescut ușor de la 496,4 mii persoane la 497,4 mii persoane. În primele 3 grupe de vârstă 60-74 de ani are loc o sporire a numărului și ponderii, pe când în grupa de vârstă peste 75+ ani creșterea este considerabilă. Această transformare se datorește generațiilor de 60 de ani ajunse la această vârstă născute după cel de al doilea război mondial relativ numeroase. Ponderea crescândă a generațiilor 75+ ani se datorește creșterii modeste a speranței de viață la naștere, transformare ce este în evoluție de peste un deceniu.

În perioada ce a urmat, începând cu 2010, numărul și ponderea tuturor grupelor de vârstă apropiate vârstei de 60 de ani a sporit de la 497,4 mii persoane la 650,4 mii persoane sau sporirea a constituit 31%, iar ponderea în totalul populației a evoluat de la 14,7% la 18,4%. Acest fapt, confirmă evoluția alertă a fenomenului de îmbătrânire demografică. În sursele de specialitate se consideră depășirea limitei de 16% ca grad sporit de îmbătrânire. În R Moldova depășirea este cu 2,4 puncte procentuale, iar evoluția va continua. Este necesar să menționăm următoarele:

1. Dintre statele limitrofe o situație mai confortabilă o are R Belarusi (15%), Ucraina (17%), mai profund este procesul în România (19%), Cehia (20%), Bulgaria (22%), dar situația este și mai alarmantă la un șir de state balcanice, inclusiv Macedonia.

2. Fenomenul îmbătrânirii demografice în R Moldova este determinat de evoluția intensă și pentru mediile urbane și rurale. Gradul de îmbătrânire urbană a atins deja 18,7%, care este ușor mai mare ca cel al populației rurale care constituie 18,1%. Din cele relatate stabilim că, în structura demografică genurile au un grad de îmbătrânire diferit cu o pondere de 15-16 %, caracteristic pentru populația din ambele medii rural și urban.

Diminuarea numărului populației nu a lăsat fără amprente numărul populației pe unități administrative (raioane). Fapt, constatat în studiu (1, p. 246-248) pentru perioada anilor 1990-2004, însă procesul este și în continuare în ascensiune până în prezent.

Analiza evoluției numerice a populației pe unități administrative (raioane) în perioada 2004-2019 confirmă cert diminuarea numărului populației în aproape toate unitățile administrative (35 la număr, excepție face doar raionul Ialoveni). Astfel, dacă per ansamblu pe țară, efectivul de populație s-a redus cu 10%, apoi în 5 unități administrative a crescut, iar în 30 de unități administrative creșterea a fost extrem de modestă de numai 2-3%. O creștere mai considerabilă atestăm în orașul Chișinău de 10,7%. Celelalte unități administrative au avut o reducere medie de 5-10%. Considerabilă a fost reducerea pentru Cantemir (20%), Drochia, Cimișlia, Dondușeni cu circa 8-9%. Cea mai mică diminuarea având raionul Anenii-Noi, Dubăsari, Cahul cu numai 1-2%.

Dacă per ansamblu pe țară, avem o sporire a populației urbane cu 10%, apoi populația urbană pe unități administrative are o evoluție contradictorie, cu deosebiri semnificative de la un raion la altul. În 7 unități administrative populația urbană a sporit ușor (2-5%). Considerabilă a fost creșterea pentru raionul Taraclia 36% (creșterea spectaculoasă fiind definitivării așezării rurale Tvardița în oraș, ce avea o populație de 5,8 mii persoane în 2019), Ialoveni 23% (ce se datorează poziționării învecinate a orașului Ialoveni cu capitala). Corespunzător în 28 de unități administrative numărul populației urbane este în reducere cea ce constituie 4-6%. Reducerile au fost evidente și pentru Rezina (-22%), Râșcani (-21%), Cimișlia (-20%): Reducerea efectivului de populație a constituit 2% pentru urbele Briceni, Dondușeni, Soroca.

Numărul populației rurale a cunoscut o reducere de 114,3 mii persoane sau cu peste 10%. În 8 unități administrative efectivul populației rurale a sporit neesențial cu numai 2-3%. Semnificativ (raportat la realitățile țării) a fost creșterea în raionul Ialoveni (11%), Criuleni (10%) și în localitățile rurale a municipiului Chișinău (23%). În celelalte unități administrative (27) numărul populației s-a diminuat, reducerea maximă fiind de 10-11% pentru raioanele din aria nordică ca: Dondușeni, Florești, Șoldănești. (5, 6)

Reeșind din analiza efectuată fenomenul depopulării nu pare a fi o stare catastrofală. Însă, realitățile privite din teritoriu sunt dramatice raportate la numărul relativ modest pe care îl are țara și țepourile alerte de reducere de perspectivă pe care le poate atinge.

Concluzii:

1. Diminuarea numerică a populației pe unități administrative de facto este mult mai dimensionată. Raportat la noua metodologie de calcul a populației pentru perioada 2014-2021, unde pierderile au fost apreciate la 960 mii persoane, putem presupune că în multe unități administrative reducerile sunt mult sub așteptările noastre.

2. Depopularea a afectat masiv localitățile rurale, și un număr impunător de localități urbane, care au pierdut din atractivitatea lor ca centre urbane locale.

3. Din datele ultimelor studii avem certitudinea că, un șir de localități au avut pierderi de 20-30% din efectivul populației, în special a populației active. Ca exemplificare ducem satul Corgeuți care din 5700 persoane peste 2000 persoane sunt plecate (recensământul 2004). Asemenea situație are majoritatea localităților rurale ale statului.

Bibliografie:

1. C Matei, V. Sainsus, M Hachi, (2014) Evoluția demografică a populației R. Moldova, Chșinău, 210 p.;
2. C Matei, V. Sainsus, M Hachi, (2017), Formarea populației R Moldova, Chșinău, Artpoligraf, 340 p;
3. C Matei, V. Sainsus, M Hachi, Management demografic (în baza studiilor din R. Moldova), Chsinau, 2021;
4. Vasile Ghețău, Declinul demografic și viitorul populației României, București, 2007, IBSN 978-573-7871-88-6, p 74;
5. Valeriu Sainsus, Ia Cocoș, Population Ageing Impact on Pension System in the Republic of Moldova. Possible Righting Ways, Evolution Trend, Socio-Demographic Effects and Mechanisms of Reestablishment, Chișinău, ASEM, 2010 p. 32.
6. Valeriu Sainsus, C Matei, M Postica DECLINUL DEMOGRAFIC AL POPULAȚIEI R. MOLDOVA p 28 1 http://ase.md/files/publicatii/electronice/conf_09.17_vol4.pdf , Culegere de articole selectiv ale Conferinței Științifice Internaționale „Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii” 22-23 septembrie 2017, Chișinău, Vol. IV PRINT ISBN 978-9975-75-898-7, E-ISBN 978-9975-75-899-4
7. Valeriu Sainsus, INEGALITĂȚILE, DISPARITAȚILE DEMOGRAFICE - EFECTELE LOR ÎN SISTEMUL SOCIO-ECONOMIC ȘI ADMINISTRATIV ÎN R. MOLDOVA, Geographia Napocensis Anul XI, nr. 2, 2017, pag 13-22, <http://geographianapocensis.acad-cluj.ro/Revista/index.htm>

THE EDUCATIONAL ECOSYSTEM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN COVID-19 PANDEMIC CONDITIONS

ECOSISTEMUL EDUCAȚIONAL DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONDIȚII DE PANDEMIE COVID-19

Lucia CEPRAGA¹²⁵, PhD.
Valentina CĂPĂȚĂNĂ¹²⁶, PhD.

Abstract: *This scientific approach brings to the fore topics on the unsatisfactory state of the situation in the national educational ecosystem, exacerbated by COVID-19; to identify the problems caused by the COVID-19 pandemic in the educational ecosystem of the Republic of Moldova and to sensitize the decision makers regarding the de facto situation of the actors directly involved in the educational process.*

The proper functioning of the educational ecosystem in the Republic of Moldova is directly dependent on the interrelation of a set of subsystems. The educational ecosystem in the Republic of Moldova, in grosso modo, is based on sound educational policies, promoted by the state in order to ensure technical and scientific progress in all social and economic spheres and the rally to the international education system. The fulminant development of the society, of the information technology dictates the redefinition of the learning process, including by the extension of the so-called educational ecosystem (learning ecosystem). In the Republic of Moldova, the pandemic has profoundly affected education and aggravated existing social inequities in the country's educational ecosystem.

It has been extremely difficult for both children and teachers to adapt to distance learning. The use of information and communication technology (ICT) to ensure the continuity of distance learning has become the main priority of the education system in the Republic of Moldova. However, the pandemic also outlined in the biotope chapter certain weaknesses (problems) of the educational ecosystem in the Republic of Moldova, including: the limited number of computers available, their condition, the state of the operating system and the logistical planning necessary for it etc. Another problem directly concerns the biocenosis of the educational ecosystem in the Republic of Moldova, a large part of the teachers in the educational system of the Republic of Moldova, in fact many students, found themselves unable to use these technical means.

The applicability of the research results derives from the findings made, the stated conclusions, which could serve to draw some development policies and strategies, optimization of the educational system in the Republic of Moldova. Originality consists in elucidation of the problems in the national educational ecosystem by reporting to the impact of the COVID-19 pandemic in the Republic of Moldova.

Keywords: *biocenosis, biotope, educational ecosystem, digital education, social inequity, pandemic, education system*

JEL CLASSIFICATION: A10, I10

1. Introducere

Paradoxal, deși întreaga societate a mileniului III recunoaște indispensabilitatea, rolul și valoarea educației, totuși subiectele vizând educația rămân a fi la ordinea zilei, reclamând un interes sporit față de acest ecosistem din partea tuturor partenerilor și / sau stakeholderilor educaționali.

Societatea modernă este continuu marcată de perpetua transformare socială, culturală, economică etc. Ecosistemele se află la baza vieții și a tuturor activităților umane. Bunurile și serviciile pe care le oferă acestea sunt vitale pentru menținerea bunăstării, precum și pentru dezvoltarea socială și economică viitoare. Acest fapt, indubitabil, își lasă amprenta și asupra

¹²⁵ Dr., conferențiar universitar, Departamentul „Resurse Umane, Afaceri Publice și Comunicare”, Academia de Studii Economice a Moldovei, str. Mitropolit Gavriil Banulescu-Bodoni 61, Chișinău, Republica Moldova, E-mail: cepragalucia@ase.md

¹²⁶ Dr., conferențiar universitar, Departamentul „Tehnologia Informației și Management Informațional”, Academia de Studii Economice a Moldovei, str. Mitropolit Gavriil Banulescu-Bodoni 61, Chișinău, Republica Moldova, E-mail: lvalentina@ase.md

ecosistemului educațional, solicitând ajustarea ambientului educațional prin prisma Teoriei ecosistemice, dezvoltată de psihologul american de origine rusă Urie Bronfenbrenner, care a văzut procesul dezvoltării umane ca fiind modelat de interacțiunea dintre un individ și mediul său.

A priori, termenul *ecosistem* a fost introdus de către „botanistul Arthur Tansley, în anul 1935” [8], cu raportare la domeniul ecologiei, „pentru a desemna o unitate de funcționare și organizare a ecosferei, alcătuită din *biotop* (componentă anorganică, *nevie*, reprezentată de: apă, sol, temperatură, căldură etc.) și *biocenoză* (componentă biologică, *vie*, reprezentată de totalitatea microorganismelor și macroorganismelor vegetale și animale între care se stabilesc inter- și intraspecifice) și capabilă de productivitate biologică” [9]

Ulterior, conceptul de ecosistem a fost dezvoltat de către Raymond Lindeman, despre care renumitul limnolog G. Evelyn Hutchinson spunea că a fost „una dintre cele mai creative și mai generoase minți care s-a dedicat științei ecologice.” [6] Raymond Lindeman a văzut în conceptul de ecosistem mai mult decât o comunitate de organisme biotice și abiotice, el a abordat ecosistemul drept „o organizație funcțională, ce se autodirijează, se autodezvoltă, evoluând astfel în timp... și care a perceput posibilitățile de explorare a potențialului metaforic al conceptului ecosistemului biologic pentru alte discipline și a pus bazele investigării conceptului din multiple perspective.” [5]

2. Ecosistemul educațional din Republica Moldova

Dezvoltarea ecosistemului educațional, conform cercetărilor în domeniu, poate avea loc datorită următorilor factori:

- școala drept centru al ecosistemului educațional, care cuprinde atât organisme biotice (ființe umane, adică toți actorii interni și externi, implicați în evoluția procesului educațional), cât și organisme abiotice (mijloacele materiale disponibile: edificii, săli de clasă, locații externe, unelte, resurse IT etc.);
- ecologia umană, adică dezvoltarea personalității umane prin prisma Teoriei ecosistemice a lui Urie Bronfenbrenner, conform căreia „interacțiunile reciproce din mediul de viață ale individului influențează comportamentul său; copilul fiind centrul modelului ecosistemic prin interacțiuni multiple, influențează și este influențat.”[5]

În actualul context educațional, un *ecosistem de învățare* presupune, în viziunea lui Cristian Neguț, trainer, consultant și asociat în Learning Ecosystem din România, „un ansamblu format dintr-un mediu cu oportunități și facilități de învățare omogene (biotop) și comunitatea de organisme vii, respectiv, participanți, formatori, instructori, asistenți de învățare, suporteri și manageri de învățare, care conviețuiesc în acest mediu (biocenoză), și în care se stabilesc relații strânse atât între persoane, cât și între acestea și factorii de mediu.” [14]

Ecosistemul educațional din Republica Moldova, aidoma ecosistemelor din alte state ale lumii, funcționează în temeiul anumitor norme, reguli specifice sistemelor de relații ce cuprinde ambientul individului în dezvoltare, mai exact, caracteristice unor subsisteme, precum:

- *microsistemul*, adică „mediul apropiat al individului și este compus din familie, prieteni, colegi de clasă, profesori, vecini și alte persoane, care intră în contact direct cu individul”; [5]
- *mesosistemul*, altfel spus „mediu de „conexiune”, ce „conectează” individul la relațiile între doi sau mai mulți actori ai microsistemului său”; [5]
- *exosistemul*, numit și mediu „concomitent”, deoarece influențează indirect individul prin impactul său asupra meso-microsistemului acestuia. Exosistemul presupune existența unei conexiuni între contextual în care persoanei i se poate atribui un rol activ și contextul în care aceeași persoană doar contemplează evenimente și nu le poate influența; [5]
- *macrosistemul*, ce „reflectă cultura reală a unui individ, implică statutul socioeconomic al acestuia și/sau al familiei sale, etnia, rasa, țară în care trăiește”; [5]
- *cronosistemul*, care „specifică evenimentele mari din viața unui individ cu impact major asupra dezvoltării sale, include tranziții și schimbări pe durata vieții (nașterea, debutul școlar,

adolescența, admiterea la liceu, admiterea la facultate) și acomodări individuale către aceste evenimente”. [5]

De menționat că buna funcționare a ecosistemului educațional din RM este direct dependentă de interrelaționarea subsistemelor amintite supra. Or, ele nu activează separate, ci se interpătrund înrâurind dezvoltarea continuă a individului, indiferent de nivelul sistemului de învățământ. [1]

Totul într-o țară se învârtește în jurul educației. De la gunoaiile aruncate peste tot de cetățenii necivilizați, până la consumul mare de electricitate sau apă, pentru că adulții și copiii nu au educația necesară să închidă becul când ies din cameră, de exemplu. Plusvaloarea se creează prin inovație și replicarea modelelor bine cunoscute. „Oamenii nu sunt conștienți, dar vine un „tsunami” al educației la nivel global odată cu Inteligența Artificială. Lucrurile pe care noi le considerăm realitate se vor schimba dramatic.” [4]

Ecosistemul educațional din RM, în grosso modo, se fundamentează pe politici educaționale judicioase (a se vedea *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020* „Educația-2020” [15], aprobată prin HG nr. 944 din 14.11.2014, ...), promovate de stat în vederea asigurării progresului tehnico-științific în toate sferile sociale și economice și a ralierei la sistemul educațional din Europa, în parte, și din lume, în ansamblu. Și, desigur, de iure, educația pentru RM constituie un imperativ strategic, „o prioritate națională și factorul de bază în crearea și transmiterea de noi valori culturale și general-umane, în dezvoltarea capitalului uman, în formarea conștiinței și identității naționale și are un rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere.” [16]

Evident, dezvoltarea fulminantă a societății, a tehnologiei informației dictează redefinirea procesului de învățare, inclusiv prin extinderea așa-numitului ecosistem educațional (learning ecosystem), reconceptualizarea obiectivelor educaționale, or, obiectivul nu mai este învățarea propriu-zisă, ci rezultatele pe care ea le produce în viața personală și profesională a omului, învățarea nu mai reprezintă un obiectiv, ci rezultatele obținute. În acest sens, educația digitală înseamnă o oportunitate uriașă, prin care copiii cu anumite abilități sau preferințe pot avansa enorm în intervale scurte de timp, în ritmul lor, pe domeniile respective. Educația digitală trebuie să folosească toate mecanismele de marketing și psihologie umană astfel, încât să îi țină pe copii/adulți, cu un scop bine determinat, dar nu aiurea, cât mai mult în fața ecranului. Tehnologia, ne-am convins cu toții în această perioadă de pandemie, aduce oamenii împreună, le ușurează viața, ajută la evoluția omenirii și a societății și este într-o continuă perfecționare.

3. Impactul pandemiei COVID-19 asupra ecosistemului educațional din RM

Totuși, „Pandemia COVID-19 a avut un impact fără precedent asupra tuturor nivelurilor de educație și învățare din întreaga lume. La începutul lunii aprilie 2020, închiderea școlilor în cele 194 de țări a afectat circa 1,6 miliarde de elevi la nivelurile de învățământ preșcolar, primar, gimnazial și liceal, reprezentând 90% din totalul elevilor încadrați în sistemul de învățământ” [3]

În RM pandemia a afectat profund educația și a agravat inechitățile sociale existente în ecosistemul educațional din țară. Zeci de mii de elevi din Republica Moldova au trebuit să se acomodeze cu educația online din cauza pandemiei de COVID-19. „La data de 11 martie 2020 autoritățile moldovenești au închis toate școlile ca măsură de răspuns la epidemia COVID-19. Aproximativ 434.000 de elevi din toate instituțiile academice la toate nivelurile au fost nevoiți să stea acasă, iar școlile au fost autorizate să ofere oportunități de învățare la distanță.” [11]

Pe de o parte, copiii din familii cu venituri reduse, copiii care locuiesc în zonele rurale cu infrastructură deficitară, copiii din cadrul minorităților etnice și lingvistice, copiii cu dizabilități, copiii migranți și refugiați, copiii aflați în conflict cu legea, (aflați în Penitenciarele...), copiii și tinerii care, din varia motive obiective (lipsa îmbrăcăminte, încălțăminte, minimum necesar de existență etc.), nu frecventează instituțiile educaționale se confruntau deja cu bariere semnificative pentru participarea la educație și învățare.

COVID-19 a avut un impact semnificativ asupra sistemului educațional din Moldova în general și asupra promovării educației incluzive, în particular. Copiilor cu nevoi educaționale speciale le-a fost extrem de greu să se adapteze învățării la distanță. Evident, „UNICEF Moldova, cu sprijinul fondurilor USAID ajută sistemul educațional din Republica Moldova în mai multe moduri. Ca parte a acestui sprijin, UNICEF a procurat și a livrat săpun și dezinfectanți în fiecare școală și grădiniță din țară pentru a acoperi necesitățile acestora în primele trei luni după redeschiderea școlilor. Peste 68.000 litri de săpun lichid, 454.000 de bucăți de săpun solid și peste 136.000 de litri de dezinfectant pentru mâini au fost livrați în mai mult de 2.600 de școli și grădinițe din Republica Moldova, oferind astfel posibilitatea de a respecta măsurile de igienă pentru 480.000 de elevi. Pentru a simplifica procesul de redeschidere a școlilor, UNICEF, în parteneriat cu ONG-urile naționale și în colaborare cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, a sprijinit elaborarea Ghidurilor pentru elevi și părinți în care s-a explicat într-un mod simplu și clar procesul de redeschidere a școlilor în Republica Moldova, precum și elaborarea regulilor și măsurilor de igienă, dar și a sfaturilor pentru sprijinirea învățării și sănătății mintale.” [2]

„Utilizarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC) pentru asigurarea continuității învățământului la distanță a devenit prioritatea de bază a sistemului de învățământ în Republica Moldova. Cu o rată de penetrare a internetului în Republica Moldova de circa 79,9% în 2019 (valoare considerabil redusă comparativ cu rata de penetrare de 90% în UE în anul 2019), învățământul la distanță s-a dovedit a fi o sarcină dificilă pentru 16.000 elevi (4,8% din total) și 3000 profesori (10,6% din total) care nu au acces la tehnologia TIC (laptop, tabletă sau acces la internet). Acest fapt a făcut imposibilă transmiterea și primirea instrucțiunilor (nemaivorbind de organizarea lecțiilor și monitorizarea/ evaluarea progresului învățării) pentru o pondere substanțială a elevilor și profesorilor. Potențial cel mai grav afectate sunt familiile cu copii de vârstă școlară, care locuiesc în medii cu conexiune slabă la internet, spre exemplu, cele din mediile rurale (74,5% conexiune fixă la internet versus 86,1% în mediile urbane), familiile cu studii incomplete (64,7% rata conexiunii la internet în rândurile persoanelor cu studii medii incomplete, comparativ cu 94% printre cele cu studii superioare) și gospodăriile cu venituri reduse (56,7% conectivitate a internetului în rândurile celor cu un venit mai mic de 3.000 lei, comparativ cu 96,5% în gospodăriile cu venituri de peste 6.000 lei/lună).” [11]

Așa cum organismele vii nu pot trăi fără un mediu propice și fără să interacționeze cu celelalte vietăți, la fel și procesele de dezvoltare umană nu au remanență dacă sunt scoase din mediul lor și din interacțiunea cu cei din jur (familie, colegi, prieteni, șefi, organizații etc.) sau dacă este afectat biotopul său.

Pandemia însă a conturat și la capitolul biotop anumite puncte slabe (probleme) ale ecosistemului educațional din RM, printre care: numărului limitat de calculatoare disponibile, starea lor, starea sistemului de operare și a planificării logistice necesare pentru aceasta etc. „Spre exemplu, în conformitate cu datele Biroului Național de Statistică, școlile din toată țară sunt dotate cu circa 32.501 calculatoare, dintre care 28.500 sunt utilizate în scopuri de învățare. Totuși, aproximativ 24.000 dintre acestea sunt vechi de peste 5 ani și trebuiau să fie înlocuite pentru a corespunde standardelor adoptate de Ministerul Educației și Cercetării (MEC) în 2015. Multe dintre aceste calculatoare sunt destinate și adaptate pentru utilizarea în clasă și nu pentru a fi distribuite elevilor și profesorilor și utilizate în afara clasei, iar acordarea suportului IT și altui tip de suport tehnic va fi la fel de dificilă.” [11]

Remarcăm totuși efortul MEC la acest capitol în identificarea soluțiilor. Astfel, „pe parcursul anului 2020, din bugetul Administrației Publice Locale și al instituțiilor de învățământ au fost achiziționate 2.216 unități de tehnică de calcul. Cea mai mare parte de computere (11.500) au fost achiziționate prin intermediul Proiectului „Reforma Învățământului în Moldova”, gestionat de minister și finanțat de Banca Mondială. Guvernul Republicii Moldova a alocat 20 mln. de lei pentru asigurarea desfășurării calitative a procesului educațional în instituțiile de învățământ general. Astfel, în școli, la sfârșitul lunii octombrie, au ajuns aproximativ 2500 de

laptopuri. La 1 iulie 2020, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a lansat Campania Națională „Donează un computer pentru educație”. În contextul acestei campanii, s-au recepționat 1136 de computere, laptopuri și tablete. La data de 15.09.2020, conform informațiilor furnizate de MEC, instituțiile de învățământ primar și secundar general erau dotate cu 38.059 tehnică de calcul (computere/laptopuri/tablete), dintre care 32.098 sunt utilizate în scopuri educaționale.” [7]

De asemenea, potrivit MEC, „Republica Coreea de Sud a donat, în luna octombrie 2020, 150 de laptopuri pentru RM, iar o altă tranșă de 150 de laptopuri a fost transmisă în luna noiembrie 2020. Donația face parte din Memorandumul de Înțelegere privind cooperarea în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale între Ministerul Educației al Republicii Moldova și Oficiul Special de Auto-Guvernare pentru Educație al Provinciei Jeju al Republicii Coreea.” [10]

O altă problemă, identificată prin prisma pandemiei COVID-19, vizează direct biocenoza ecosistemului educațional din RM. Or, deși s-au întreprins măsuri evidente de îmbunătățire logistică a biotopului, atât o mare parte dintre elevii ce au beneficiat de tehnica de calcul alocată instituțiilor de învățământ, cât și o mare parte dintre cadrele didactice din sistemul educațional al RM s-au pomenit în incapacitatea de a folosi aceste mijloace tehnice. De unde rezultă o altă problemă, și anume nepregătirea totală/ parțială a actorilor educaționali (elevi, studenți, profesori, manageri etc.) în domeniul IT. Completând șirul problemelor, în cazul cadrelor didactice, cu *arderea profesională* (așa-numitul *Sindrom Burnout*), rezultată dintr-o altă problemă, în opinia noastră, extrem de stringentă: lipsa, insuficiența alarmantă a personalului didactic. Dificultatea pregătirii profesorilor în domeniu este cauzată, pe de o parte, de îmbătrânirea la nivel național a stafului academic, care, deși depun eforturi sporite în a asimila informațiile din domeniul IT, aceștia se mai confruntă și cu anumite bariere psihologice, și /sau motivaționale, inclusiv frica de nemilosul virus COVID-19.

4. CONCLUZII

Cele enunțate mai sus ne permit să opinăm că, pentru funcționarea cu succes a ecosistemului educațional din Republica Moldova, este imperios de necesar ca factorii de decizie să întreprindă măsuri urgente privind susținerea intensă a formării profesionale inițiale și continue a cadrelor didactice la toate nivelurile, inclusiv prin

- racordarea sistemului salarial la nevoile cadrelor didactice și la coșul de consum;
- valorificarea statutului cadrului didactic în societate drept o prioritate strategică națională;
- ralierea la bunele practice din țările membre ale UE, cum ar fi România, spre exemplu, care la 4 decembrie 2020 a lansat seria dezbaterilor publice pe cele 8 domenii de acțiune incluse în Strategia de digitalizare a educației din România - SMART-Edu, context în care subsecretarul de stat în Ministerul Educației și Cercetării, Jean Bade, a declarat: „*Sistemul educațional trebuie să țină pasul cu evoluția tehnologică, iar pentru acest lucru, dezvoltarea competențelor digitale este esențială. O problemă de importanță majoră din sfera competențelor digitale, asupra căreia trebuie intervenit urgent, o reprezintă insuficiența corelare între educația actuală și piața muncii. Transformarea digitală a întregului proces educațional este principalul vector de apropiere a învățământului de cerințele în continuă schimbare de pe piața muncii pentru meseriile viitorului*”. [12]

Or, lucru știut „Fără educație, moare orice nație...”

References:

1. *Codul Educației al Republicii Moldova*, publicat : 24.10.2014 în Monitorul Oficial, nr. 319-324, art. nr. 634, Titlul II, art. 12, Titlul III //
2. *COVID-19 și Educație Incluzivă. Impactul pandemiei asupra copiilor cu nevoi educaționale speciale.* // <https://www.unicef.org/moldova/articole/covid-19-%C8%99i-educa%C8%9Bie-incluziv%C4%8> [accesat la 08/01/2021]
3. *Crearea unor sisteme de educație reziliente în contextul pandemiei de COVID-19: Considerente pentru factorii de decizie de la nivel național, local și de unitate școlară //*

- <https://www.unicef.org/romania/media/2836/file/Crearea%20unor%20sisteme%20de%20educa%C5%A3ie%20Oreziliente%20%C3%AEn%20contextul%20pandemiei%20de%20COVID-19.pdf> [accesat la 08/01/2021]
4. FERȘETA, Constantin. *Tendințe* // <https://www.digitialiada.ro/Ferseteta-Am-infiintat-un-ecosistem-educational-si-dezvoltam-aplicatii-pentru-ca-vrem-sa-schimbam-in-bine-destine-td129> [accesat la 08/01/2021]
  5. GRIGOR, Ina. (2019). *Abordarea ecosistemică a parteneriatelor educaționale*. În revista *Universul pedagogic*, nr.3 (63), p. 90 // https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/87942 [accesat la 08/01/2021]
  6. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156> [accesat la 20.12.2020]
  7. <https://cbs.umn.edu/about/cbs-greats/lindeman> [accesat la 08/01/2021]
  8. <https://mecc.gov.md/ro/content/peste-20-000-de-computere-vor-fi-transmise-scoli-pentru-asigurarea-Invatamantului-la> [accesat la 08/01/2021]
  9. https://ro.wikipedia.org/wiki/Arthur_Tansley [accesat la 08.01.2021]
  10. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Ecosistem> [accesat la 08/01/2021]
  11. <https://stiri.md/article/social/coreea-de-sud-a-donat-150-de-laptopuri-pentru-scolile-din-r-moldova> [accesat la 08/01/2021]
  12. https://www.unicef.org/moldova/media/4236/file/Working%20Paper%20Education%20and%20COVID-19%20in%20the%20Republic%20of%20Moldova_FINAL%20Romanian%20version.pdf%20.pdf [accesat la 08/01/2021]
  13. *Încep dezbaterile privind Strategia de digitalizare a educației - SMART-Edu* // <https://www.edu.ro/%C3%AEncep-dezbaterile-privind-strategia-de-digitalizare-educa%C8%9Biei-smart-edu> [accesat la 08/01/2021]
  14. *Învățământul și situația COVID-19 în Republica Moldova: Transformată în oportunitate, criza învățământului poate conduce la dezvoltarea unui sistem educațional mai rezistent*, Chișinău, 2020, p. 4 //
  15. NEGUȚ, Cristian. *Ce este un ecosistem de învățare* // <http://learn-me.ro/blog/ce-este-un-ecosistem-de-invatare/> [accesat la 06/01/2021]
  16. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”* // https://mecc.gov.md/sites/default/files/1_strategia_educatia-2020_3.pdf [accesat la 08/01/2021]
  17. TUTUNARU, Sergiu, COVALENCO, Ion. (2018). *Dezvoltarea ecosistemului educațional universitar în domeniul TIC*. În Materiale/teze ale Conferinței Științifice Internaționale „Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii”, 28-29 septembrie 2018, Chișinău, p. 49 // https://irek.ase.md/xmlui/bitstream/handle/1234567890/780/Tutunaru_S_Covalenco_I_%20conf_09.18_teze.pdf?sequence=1&isAllowed=y [accesat la 08/01/2021]

SITUATIONAL ANALYSIS OF SOCIAL INCLUSION POLICIES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

ANALIZA SITUAȚIONALĂ A POLITICILOR DE INCLUZIUNE SOCIALĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana GUTIU¹²⁷, PhD

Abstract: *The quality of life of people with disabilities is one of the problems facing modern society. The object of research is the situation of people with disabilities. The study investigated the following issues: the structure and dynamics of people with disabilities in the Republic of Moldova, medical and social aspects of disability, the legal basis for the interaction between society and people with disabilities, relation between people with disabilities and civil society. The main purpose of the study is an analysis of social inclusion policies of people with disabilities promoted in the Republic of Moldova. The study has been carried out within the project of the State Program 20.80009.0807.29 “Improving the application mechanisms of the innovative instruments oriented towards the sustainable growth of the well-being of population of the Republic of Moldova”.*

Key words: *tension of social space, social exclusion, social inclusion, people with disabilities, social inclusion policies.*

JEL CLASSIFICATION: I18, I31

1. Introducere

Există o legătură incontestabilă între dizabilitate, inegalitate, sărăcie și excluziune socială, și între bunăstarea persoanelor cu dizabilități și realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă. Sănătatea și bunăstarea fiecărei persoane depinde de nivelul de trai, de remunerarea decentă a muncii, de oportunități de educație și participare la viața socială și publică. Însă anume în aceste domenii ale vieții, persoanele cu dizabilități se află într-o situație mai dezavantajoasă. Una dintre cauzele fundamentale ale sărăciei și excluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități este privirea de șanse egale de angajare, anume reprezentanții acestei grupe sunt comparativ mai frecvent discriminați pe piața muncii.

Obiectul de cercetare este situația persoanelor cu dizabilități. În studiu au fost cercetate următoarele probleme: structura și evoluția persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova; aspecte medicale și sociale ale dizabilității; cadrul legislativ privind asigurarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități; persoanele cu dizabilități și societatea civilă. Scopul principal al studiului este analiza politicilor, de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități, promovate în Republica Moldova.

2. Analiza dinamicii persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova

Peste un miliard de persoane – aproximativ 15% din populația globală sunt persoane cu dizabilități și acest număr este în creștere (World Health Organization, 2021), iar în Republica Moldova, la 1 ianuarie 2020, persoanele cu dizabilități constituie 6,7% din numărul populației republicii cu reședință obișnuită (Biroul Național de Statistică, 2021). În perioada anilor 2014-2020 numărul persoanelor din această categorie, în linii generale, a înregistrat un trend descendent, cu excepția anilor 2015 și 2020 (Figura 1).

Analiza structurii persoanelor cu dizabilități pe sexe a arătat că ponderea bărbaților cu dizabilități în numărul total al populației bărbaților a înregistrat un trend descendent, pe când

¹²⁷ gutium.tatiana1@gmail.com, National Institute for Economic Research, Republic of Moldova

ponderea femeilor cu dizabilități în numărul total al populației de femei – un trend ascendent. Ca rezultat, cu toate că ponderea bărbaților a fost mai mare în raport cu ponderea femeilor în bună parte a perioadei analizate, deja în ultimul an situația se schimbă, și ponderea femeilor devine mai mare decât cea a bărbaților. Persoanele cu dizabilități din mediul rural au constituit 57% pe data de 1 ianuarie 2020, deci în structura persoanelor cu dizabilități pe medii predomină anume cei din mediul rural.

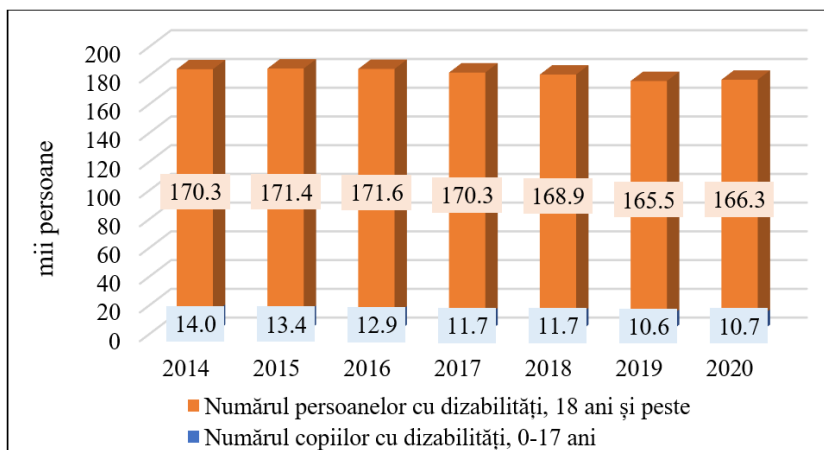

Figura 1. Numărul persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova la 1 ianuarie 2014-2020

Sursa: www.statistica.md

Conform datelor Casei Naționale de Asigurări Sociale, la 1 ianuarie 2020, din numărul total al persoanelor cu dizabilități 71,3% (126,1 mii persoane) au beneficiat de pensie de dizabilitate, iar 28,7% – de alocații sociale de stat (50,8 mii persoane). Analiza structurii pensionarilor de dizabilitate pe grupe de vârstă a arătat că cota persoanelor vârstnice crește stabil din an în an, ponderea persoanele cu vârsta de 55-64 ani s-a majorat de la 40,9% la 1 ianuarie 2014, până la 44,1% la 1 ianuarie 2020, persoanelor cu vârsta de 65 și peste a crescut de la 14,3% până la 23,5% în perioada dată. În schimb, ponderea persoanele cu vârsta de 30-54 ani s-a redus de la 43,3% la 1 ianuarie 2014, până la 31,6% la 1 ianuarie 2020. Ca urmare, dacă la începutul perioadei analizate predomină persoanele cu vârsta de 30-54 ani, atunci la finele perioadei – persoanele cu vârsta de 55-64 ani (Figura 2).

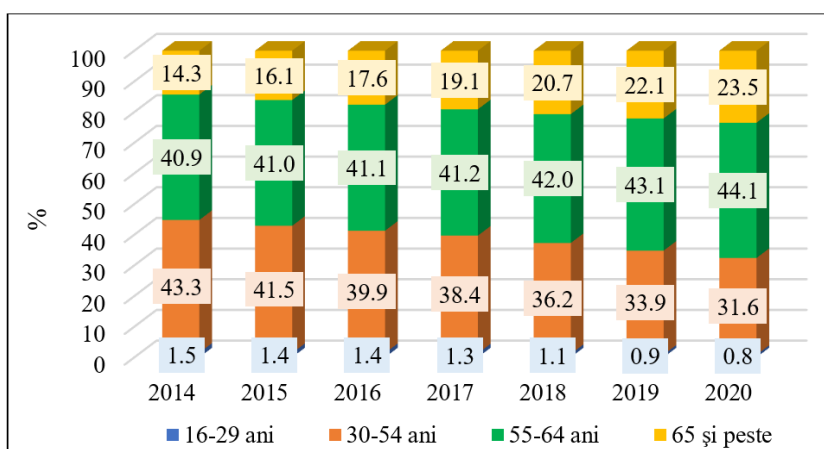

Figura 2. Structura pensionarilor de dizabilitate pe grupe de vârstă, la 1 ianuarie 2014-2020

Sursa: www.statistica.md

La 1 ianuarie 2020, fiecare al patrulea pensionar de dizabilitate avea gradul mediu, iar fiecare al zecelea – gradul sever al dizabilității (Figura 3).

Conform datelor Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, în anul 2020, pentru prima dată, doar 10417 de persoane au fost recunoscute drept persoane cu dizabilități, inclusiv 9174 adulți și 1243 copii. În perioada anilor 2015-2018, a existat o tendință descendentă a numărului de copii și a numărului de adulți, atât în vârsta aptă de muncă, cât și în vârsta de pensionare, care au fost recunoscuți cu dizabilitate primara.

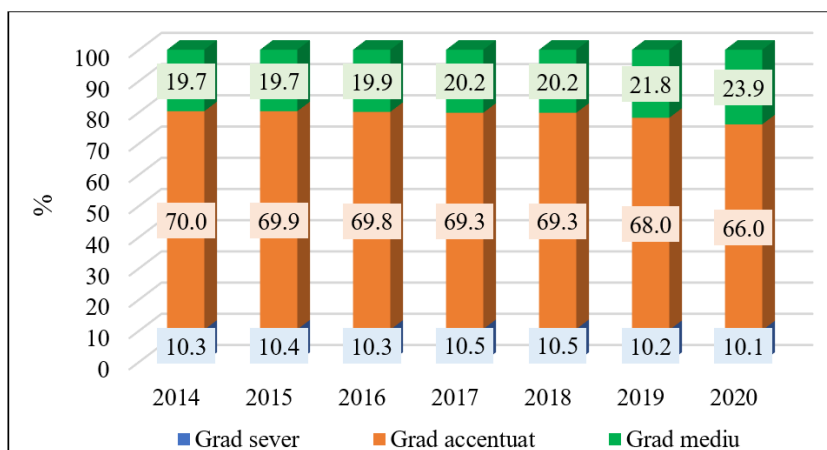

Figura 3. Structura pensionarilor de dizabilitate după gradul de dizabilitate, la 1 ianuarie 2014-2020

Sursa: www.statistica.md

În anul 2019 numărul persoanelor în vârstă de 18 ani și peste, recunoscute cu dizabilitate primară a crescut cu 64,2%, iar numărul copiilor cu dizabilitate primară s-a majorat cu 16,6% în raport cu anul precedent. În următorul an 2020 ambii indicatori au înregistrat o diminuare de 33,1% și 13,9% corespunzător (Biroul Național de Statistică, 2021). În structura persoanelor recunoscute cu dizabilitate primara pe grupe de vârstă cea mai mare cotă revine celor cu vârsta de peste 50 ani (Figura 4). Prin urmare, cu cât vârsta este mai mare, cu atât este mai mare riscul apariției dizabilității.

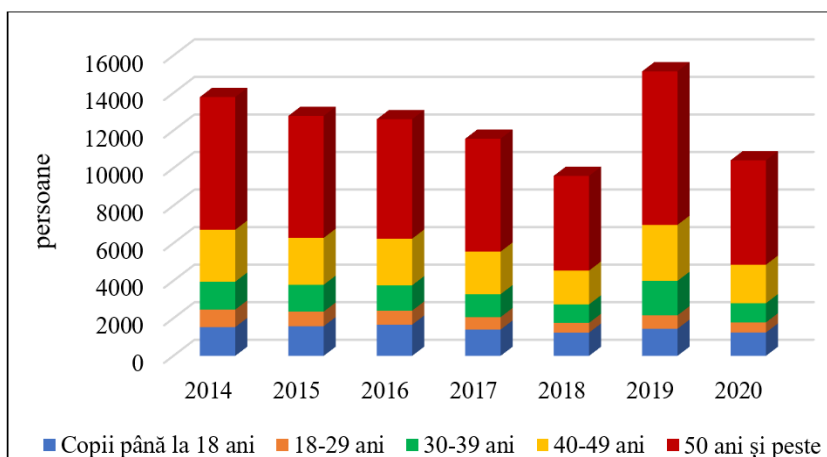

Figura 4. Persoane recunoscute cu dizabilitate primara pe grupe de vârstă, 2014-2020

Sursa: www.statistica.md

În structura persoanelor în vârstă de 18 ani și peste cu dizabilitate primară pe medii au predominat cei din mediul rural – cu o cotă de 64,5%, iar pe sexe – bărbații cu o pondere de 60,1%, în anul 2020.

Cele mai multe cazuri de dizabilitate primară în a.2014 au fost înregistrate de bolile aparatului circulator (19,4%), însă în următorii ani a crescut numărul cazurilor de tumori maligne

și în a.2020 ponderea persoanelor în vârstă de 18 ani și peste, recunoscute cu dizabilitate primară cauzată de tumorile maligne a constituit 20,4%. Analiza structurii persoanelor cu dizabilitate primară (18 ani și peste), pentru anul 2020, a arătat că cauzele principale ale dizabilității sunt tumori maligne, boli ale aparatului circulator, boli ale sistemului osteoarticular, ale mușchilor și țesutului conjunctiv, boli ale sistemului nervos, leziuni traumatice (de toate localizările) (Figura 5). Numărul cazurilor de tumori maligne predomină atât în mediul urban (23,9%), cât și în mediul rural (18,4%). Este necesar de menționat că cota în mediul urban este comparativ mai mare.

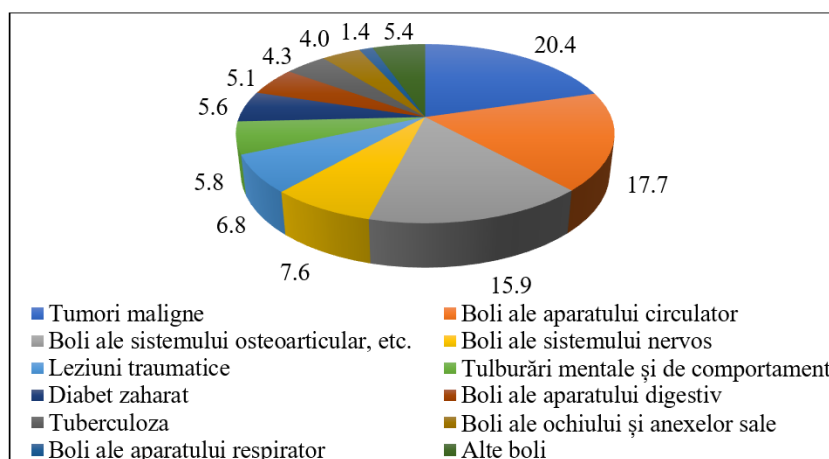

Figura 5. Structura persoanelor în vârstă de 18 ani și peste cu dizabilitate primară pe cauze ale dizabilității, anul 2020, %

Sursa: www.statistica.md

Este necesar de studiat gradul de dizabilitate, deoarece la un moment dat orice persoană poate să se confrunte cu o anumită limitare a funcțiilor corporale sau mentale. Severitatea deficiențelor fizice și mentale variază de la mediu la foarte sever. Dizabilitatea diferă nu numai după grad, ci și după cazurile care au determinat-o. Există persoane care trăiesc cu deficiențe severe de vedere, de auz și vorbire, cu dizabilități locomotorii, cognitive, dar există și persoane cu dizabilități medii, care au nevoie de ajutor pentru a preveni agravarea stării de sănătate și ca rezultat sporirea gravității deficiențelor.

În a.2020 cea mai mare cotă revine persoanelor cu dizabilitate primară accentuată. Însă este necesar de menționat că această cotă în perioada analizată a înregistrat un trend descendent, iar cota persoanelor cu un grad mediu – un trend ascendent (Figura 6).

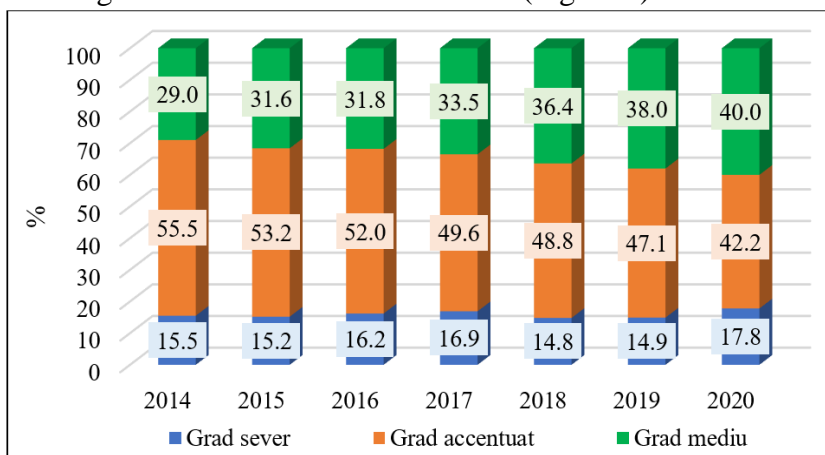

Figura 6. Structura persoanelor în vârstă de 18 ani și peste cu dizabilitate primară după gradul de dizabilitate, 2014-2020

Sursa: www.statistica.md

Analiza cauzelor dizabilității primare la copii a arătat că cele mai mari cote revin: tulburărilor mentale și de comportament (26,2%), malformațiilor congenitale, deformațiilor și anomaliilor cromozomiale (23,6%), bolilor ale sistemului nervos (15,5%), bolilor endocrine, de nutriție și metabolism (6,0%), tumorilor (5,4%). Analiza comparativă a structurii adulților (Figura 5) și copiilor cu dizabilități primare (Figura 7) după cauzele dizabilității a arătat că cu vârsta crește numărul dizabilităților cauzate de tumori maligne, ceea ce ne semnalizează că una din problemele care este necesar de rezolvat este ecologia.

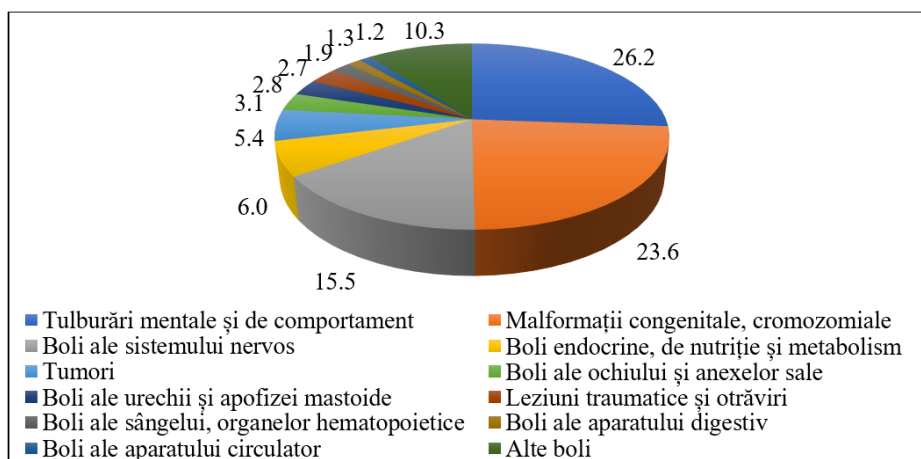

Figura 7. Structura copiilor în vârstă de până la 18 ani recunoscuți cu dizabilitate primară pe cauze ale dizabilității, anul 2020, %

Sursa: www.statistica.md

În opinia cercetătorilor Antoine Dujon, Athena Aktipis, Catherine Alix-panabières, Sarah Amend, Amy Boddy, et al. „colaborările interdisciplinare progresive și eficiente care se bazează pe expertiza domeniilor ecologiei și evoluției cancerului sunt esențiale pentru a aborda în mod eficient întrebările actuale și viitoare privind tumorile maligne” (Dujon et al., 2021). Savanții Brent A. Reynolds, Monika W. Oli, Madan K. Oli în studiul „Eco-oncology: Applying ecological principles to understand and manage cancer” au demonstrat că există o corelație strânsă între „aparitia, creșterea tumorilor și dinamica populațiilor biologice; și între metastaze, invazia ecologică și dinamica comunității” (Reynolds et al., 2020). În studiile recente din domeniul dat, unii experți susțin că ecologiștii nu au luat în considerare nici consecințele potențiale ecologice, nici cele evolutive ale adaptărilor anticanceroase (Boutry et al., 2020). Christopher J. Whelan, Stanislav S. Avdieiev și Robert A. Gatenby, bazându-se pe ipoteza că tumorile cresc într-un microambient extrem de eterogen, au elaborat un model matematic pentru a prezice modul în care informațiile promovează persistența populației într-un mediu extrem de eterogen, și modul în care întreruperea informațiilor rezultate din fragmentarea habitatului duce la creșterea probabilității de dispariție a populației (Whelan et al., 2020).

3. Incluziunea persoanelor cu dizabilități – sarcina primordială a unui stat modern

În calitate de bază metodologică a cercetării problemei de adaptare a persoanelor cu dizabilități poate fi utilizat modelul comunicativ dezvoltat de Michel Foucault, care a arătat că istoric în orice societate au existat întotdeauna grupuri de oameni „diferiți”, care se aflau într-o situație socială de excluziune.

Savantul francez în studiul „Istoria nebuniei în epoca clasică” a descris etapele pe care le-a trecut relația dintre persoanele cu dizabilități și societatea civilă. În prima etapă are loc respingerea persoanelor cu dizabilități, tendința de excludere a acestor persoane din societate, expulzarea lor din localități. La etapa următoare, sunt create spitale clinice de psihiatrie și alte case specializate,

în care sunt găzduite și întreținute persoanele cu dizabilități. Ultima a treia etapă este etapa socializării treptate a acestor persoane, care obțin o gamă largă de drepturi și libertăți și nu sunt discriminați de societate. Etapele descrise reprezintă modelul comunicativ dintre societate și persoanele cu dizabilități (Foucault, 2005). Germania este un exemplu clasic de țară care a trecut prin toate cele trei etape.

O altă abordare teoretică, care poate fi utilizată ca bază teoretică și metodologică pentru studierea excluziunii sociale, a fost elaborată de Erving Goffman, care a studiat problema comunicării dintre persoanele cu dizabilități și societate prin prisma conceptelor de „stigmat” și „discriminare”, care caracterizează cel mai bine excluziunea socială a anumitor grupuri din societate. Savantul canadian descrie stigmatul ca „un proces dinamic de devalorizare a individului, care discreditează în mare măsură individul în ochii altora” (Goffman, 1986). Stigmatul duce la discriminare. ***Anume depășirea stigmatului și discriminării față de persoane cu necesități specifice este una dintre sarcinile primordiale ale unui stat modern.***

Pentru a identifica particularitățile adaptării sociale a persoanelor cu dizabilități poate fi utilizat „modelul complex” elaborat de M.V. Romm, conform căruia „procesul de adaptare socială este inițiat de:

- întreaga ierarhie a necesităților atât a individului, cât și a societății;
- situațiile în care persoana care se adaptează se află și este forțată să acționeze;
- bariere reale sau potențiale care îngreunează sau exclud adaptarea unei persoane la o varietate de situații sociale;
- atitudini adaptive care apar în procesul de interpretare a vieții sociale de către o persoană, precum și de interpretare a propriului rol și sens al vieții într-o anumită comunitate” (POMM, 2002).

Rolul statului în incluziunea socială este incontestabil, deoarece anume statul deține resurse financiare și mecanisme de susținere a categoriilor vulnerabile ale populației. Germania este una dintre țările care are bune practici de integrare a persoanelor cu dizabilități în societate.

Landul Hessa, în ultimii 70 de ani, a înregistrat rezultate deosebite în crearea unui sistem juridic de incluziune socială și de combatere a discriminării categoriilor vulnerabile ale populației. În perioada anilor 1950-1981 au fost emise 108 acte legislative, care au contribuit la stabilirea statutului juridic persoanelor cu dizabilități, la extinderea oportunităților în domeniul educației, activității profesionale, și la determinarea cuantumului plăților sociale, etc.

În anii următori, statutul persoanelor cu dizabilități a fost consolidat. În primul rând, în 1994, Legea fundamentală a Republicii Federale Germane (Constituția) a fost modificată pentru a recunoaște drepturile persoanelor cu dizabilități. În al doilea rând, în 2004, a fost adoptată „Legea federală din Hesse privind egalizarea persoanelor cu dizabilități”. Această lege sintetizează toate reglementările legislative adoptate anterior și stabilește principiul „fără bariere”. În al treilea rând, în 2006, a intrat în vigoare „Legea universală privind respectarea egalității”, care definește tipurile de discriminare, și care interzice discriminarea persoanelor cu dizabilități.

Spre deosebire de Germania, care a început procesul creării sistemului juridic de combatere a discriminării de la stabilirea statutului juridic persoanelor cu dizabilități la nivelul Landurilor (și numai apoi au fost efectuate modificările corespunzătoare în Constituție), în Republica Moldova inițial în articolul 51 al Constituției RM au fost specificate drepturile persoanelor cu dizabilități de a fi integrați în societate, de a avea protecție specială din partea întregii societăți, și numai după aceea a fost elaborată și pusă în vigoare Legea Nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

Este necesar de menționat că Legea privind protecția socială a invalizilor (Legea nr. 821-XII din 24 decembrie 1991) a fost adoptată înaintea adoptării Constituției RM (29 iulie 1994). În această lege sunt definite noțiunile „invalid” și „protecția socială a invalizilor”. Pentru a avea o societate incluzivă nu este suficient să asiguri protecție socială prin acordarea pensiilor, serviciilor sociale și prestațiilor sociale de altă natură.

În Republica Moldova integrarea socială a persoanelor cu dizabilități a fost fundamentată anume în Constituție. „Includerea dispozițiilor privind persoanele cu dizabilități în Legea supremă a statului demonstrează cât de important este pentru această țară reducerea excluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități” (Gutium, 2021).

Pe data de 30 martie 2007 Republica Moldova (RM) a semnat Convenția Organizației Națiunilor Unite privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CNUDPD), care a intrat în vigoare din 21 octombrie 2010, și tot în acest an Parlamentul RM a aprobat Strategia de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010–2013). În această Strategie sistemul național de protecție socială a persoanelor cu dizabilități este armonizat cu normele internaționale, și la măsurarea dizabilității se pune accentul pe pierderea graduală a capacității de muncă. Prin urmare, Republica Moldova trece de la promovarea unei politici de reducere a excluziunii sociale la o politică de promovare a incluziunii persoanelor cu dizabilități în societate.

În anul 2017 Guvernul Republicii Moldova a aprobat „Programul Național de Incluziune Socială a Persoanelor cu Dizabilități (PNISPD) pentru anii 2017-2022” și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia. Obiectivul principal al Programului Național este: „asigurarea accesibilității la infrastructură, la transporturi, la informație și comunicații pentru persoanele cu dizabilități” (Hotărârea Guvernului, 2017). Însă punerea în vigoare a actelor legislative și a programelor de stat nu asigură implementarea lor integrală. De exemplu, „conform PNISPD unul din rezultate care trebuie să fie obținut este accesibilizarea a cel puțin 12% din clădirile publice la sfârșitul implementării programului (câte 2% anual). Însă în perioada 2017-2020 din 469 de clădiri publice audiate, numai 1 clădire este accesibilă pentru persoanele cu dizabilități, 112 – parțial accesibile, 356 – inaccesibile” (Gutium, 2021).

Rezultatele studiilor efectuate anterior demonstrează că, cu cât nivelul de dezvoltare economică a unui stat este mai inferior, cu atât nivelul de bunăstare al populației este mai redus, și cu atât mai mare este inegalitatea. În plus, sa demonstrat că cu cât gradul calității reglementării economiei și sferei sociale este mai mare, cu atât este mai mică inegalitatea socio-economică (Gutium, 2020).

Generalizând cele expuse mai sus, concluzionăm că implementarea integrală a actelor legislative și Programelor Naționale de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități ar asigura sporirea gradul de integrare a persoanelor cu dizabilități în societate.

4. Concluzii

Studiul a arătat că formele actuale de interacțiune a persoanelor cu dizabilități și societatea nu pot implementa pe deplin principiile universale ale socializării. În plus, analiza cadrului legislativ privind asigurarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități a depistat puncte tari și puncte slabe. Ca puncte tari pot fi menționate:

- drepturile persoanelor cu dizabilități sunt asigurate de Constituția Republicii Moldova;
- trecerea de la promovarea politicilor de combatere a excluziunii sociale la politici de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități;
- promovarea strategiilor și programelor naționale axate pe incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități;
- în cadrul estimării dizabilității se pune accentul pe pierderea graduală a capacității de muncă și nu pe aspectul medical.

În calitate de puncte slabe pot fi evidențiate următoarele:

- limbajul utilizat în Legea supremă, în acte legislative și normative aprobate anterior este unul discriminatoriu;
- aprobarea actelor legislative și programelor de stat nu asigură implementarea lor integrală;

- din cauza lipsei unui șir de indicatori, datelor statistice estimate de BNS privind inegalitatea și excluziunea persoanelor cu dizabilități, nu poate fi monitorizată eficient implementarea tuturor obiectivelor Programului Național de Incluziune Socială a Persoanelor cu Dizabilități.

Prin urmare se recomandă:

- perfecționarea cadrului legislativ-normativ pentru asigurarea incluziunii sociale, modificarea terminologiei utilizate (înlocuirea termenului „persoane cu handicapat”, „invalidi”, „persoane cu dizabilități” cu termenul „persoane cu necesități specifice”);
- extinderea setului de date statistice estimate de BNS privind inegalitatea și excluziunea persoanelor cu dizabilități;
- abordarea sistemică cuprinzătoare a reorganizării organice a societății moderne, ținând cont de noile tendințe și schimbări din societatea contemporană.

Referințe

1. Ромм, М. В. (2002). *Адаптация личности в социуме: Теоретико-методологический аспект*. Новосибирск: Издательство Наука.
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. (2021, august 17). *Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2019*. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6827>
3. Boutry, J., Dujon, A., Gerard, A., Tissot, S., et al. (2020). Ecological and Evolutionary Consequences of Anticancer Adaptations. *iScience*, 23(11), 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.isci.2020.101716>
4. Dujon, A., Aktipis, A., Alix-panabières, C., Amend, S., Boddy, A., et al. (2021). Identifying key questions in the ecology and evolution of cancer. *Evolutionary Applications*, 14(4), 877-892. <https://doi.org/10.1111/eva.13190>
5. Foucault, M. (2005). *Istoria nebuniei în epoca clasică*. Bucharest: Humanitas.
6. Goffman, E. (1986). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster.
7. Gutium, T. (2020). Approaches to Measurement of Well-being: Case of the Republic of Moldova. In *International Conference Innovative Business Management & Global Entrepreneurship (IBMAGE2020)*. Lumen Proceedings, 14, 256-269. <https://doi.org/10.18662/lumproc/ibmage2020/20>
8. Gutium, T. (2021). Perfecționarea politicii de protecție socială în contextul reducerii excluziunii persoanelor cu dizabilități. In *Dezvoltarea economico-socială durabilă a Euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*. (XVII-a ediție). Iași: Performantica.
9. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, nr. 723 din 08.09.2017. (2017). In *Monitorul Oficial*, nr.335-339 art. 827 din 15.09.2017. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101863&lang=ro
10. Reynolds, B. A., Oli, M. W. & Oli, M. K. (2020). Eco-oncology: Applying ecological principles to understand and manage cancer. *Ecology and Evolution*, 10(16), 8538-8553. <https://doi.org/10.1002/ece3.6590>
11. Whelan, C. J., Avdieiev, S. S. & Gatenby, R. A. Insights From the Ecology of Information to Cancer Control. (2020). *Cancer Control*, 27(1), 1-8. <https://doi.org/10.1177/1073274820945980>
12. World Health Organization. (2021, august 10). *Disability*. https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1

CONTROL AND STATE SUPERVISION OF WASTE MANAGEMENT

EXERCITAREA CONTROLULUI ȘI A SUPRAVEGHERII DE STAT A GESTIONĂRII DEȘEURILOR

Mihaela PASCAL¹²⁸, doctorandă

Abstract: *Waste management is one of the important issues facing the Republic of Moldova in environmental protection activities. For the purpose of exercising state control and supervision of waste management, including waste products subject to the manufacturer's extended liability regulations, the Environmental Protection Inspectorate carries out a series of activities focused on achieving the objectives and actions set to ensure a high level of surveillance and protection. the environment, the public interest, and the ecological security of the state. However, waste governance authorities do not demonstrate adequate responsibility for effective policy implementation and management, and paper-based reforms are hampering implementation.*

Keywords: *waste management, state control, surveillance, waste, illegal actions.*

JEL CLASSIFICATION: Q5

Dezvoltarea industrială din ultima perioadă, consumul mare de energie, precum și creșterea nivelului de trai al populației determină producerea unor cantități din ce în ce mai mari de deșeuri, dar și creează premise pentru a identifica cât mai multe oportunități de a le transforma în materie primă.

Gestionarea deșeurilor reprezintă una dintre problemele importante cu care se confruntă Republica Moldova în activitățile de protecție a mediului. Prevenirea generării deșeurilor, prin utilizarea unor tehnologii moderne și inovative, precum și transformarea deșeurilor generate într-o resursă, sunt obiectivele principale ale politicii de mediu, stabilite și prin legislația în domeniu, care trebuie implementată în totalitate în întreaga țară. Aceasta include aplicarea ierarhiei deșeurilor și utilizarea eficace a instrumentelor economice pentru a se asigura eliminarea progresivă a depozitelor de deșeuri, limitarea valorificării energetice numai la materiale nereciclabile, utilizarea deșeurilor reciclate ca sursă majoră și fiabilă de materii prime, gestionarea în condiții de siguranță a deșeurilor periculoase și reducerea generării acestora, eradicarea transporturilor ilegale de deșeuri și eliminarea obstacolelor de pe piața internă, astfel încât toate activitățile de reciclare să se desfășoare la cele mai înalte standarde de protecție a mediului.

Începând cu anul 2014, potrivit Acordului de Asociere RM – UE, țara noastră, pe lângă multiplele angajamente prevăzute în preambulul actului internațional, și-a asumat angajamentul de a-și apropia progresiv legislația, inclusiv în sectorul deșeurilor, de cea a UE și de a o pune în aplicare în mod eficace.

Primele reglementări legislative la nivel național care uniformizează practicile moderne de gestionare a deșeurilor au fost aprobate în anul 2016, prin noua Lege privind deșeurile nr.209/2016, adoptată prin preluarea reglementărilor din Directiva UE privind deșeurile¹²⁹, lege care stabilește bazele juridice, politica de stat și măsurile necesare pentru protecția mediului și a sănătății populației și transpune o serie de directive ale Consiliului Europei.¹³⁰

Modelul actual de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova este unul simplu și primitiv și nu corespunde nici rigorilor de protecție a mediului, și nici principiilor economiei circulare, care de mai mulți ani este prerogativa UE.

---

¹²⁸ Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, cercetător științific, IP Institutul de resurse și analize juridice

¹²⁹ Directiva 2008/98/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind deșeurile.

¹³⁰ Anuar Inspectoratul pentru protecția mediului– 2020. Editura Pontos, Chișinău, 2021.

Conform Strategiei de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027¹³¹, sistemul integrat de management al deșeurilor, care implică în sine și managementul deșeurilor din plastic, presupune o combinație a responsabilităților autorităților centrale și locale, a operatorilor economici, precum și a metodelor utilizate pentru a minimiza costurile și a maximiza protecția mediului și beneficiul social. Astfel, „grupurile-țintă”, fiecare având rolul său în dezvoltarea managementului deșeurilor, sunt stabilite, după cum urmează:

- autoritatea de vârf, *Ministerul Mediului*, care este competent și abilitat cu responsabilități în elaborarea și promovarea politicii de stat, inclusiv a platformei legislativ-normative în domeniul gestionării deșeurilor, prin armonizarea acesteia cu legislația și practica internațională și identificarea asistenței financiare;

- *serviciile de salubritate din localitățile urbane*, cu capacități adecvate de eliminare a deșeurilor prin depozitare sau tratare mecanico-biologică;

- *agenții economici antrenați în reciclarea deșeurilor*, care trebuie să aibă acces la materia primă secundară, obținută prin colectarea selectivă a deșeurilor reciclabile (sticlă, mase plastice, hârtie, carton etc.);

- *organizațiile neguvernamentale*, în calitatea lor de reprezentanți ai societății civile, care sunt antrenate în acțiunile de informare privind noile modalități de gestionare a deșeurilor;

- *populația*, principalul beneficiar al prevederilor implementate prin accesul la servicii calitative, la condiții de viață mai sănătoase, informare și conștientizare a noilor modalități de gestionare a deșeurilor;

- *autoritățile publice locale*, care au un rol primordial în dezvoltarea sistemului integrat de management al deșeurilor, acestea fiind responsabile de: (i) crearea unui sistem eficient de colectare, de asigurare etapizată a condițiilor pentru colectare separată și de transportare a deșeurilor; (ii) amenajarea spațiilor pentru gunoiști, identificarea terenurilor; (iii) elaborarea de instrucțiuni pentru agenții economici, instituții și populație privind modul de gestionare a deșeurilor municipale în cadrul localității; (iv) elaborarea programelor locale de gestionare a deșeurilor, acțiuni fără care nu poate fi asigurată funcționalitatea domeniului deșeurilor.

Una dintre cele 7 priorități ale Strategiei Naționale de Dezvoltare Moldova 2020¹³² a fost ameliorarea climatului de afaceri prin optimizarea cadrului de reglementare și prin aplicarea tehnologiilor informaționale în serviciile publice destinate mediului de afaceri și cetățenilor. În acest context, la data de 8 iunie 2012 a fost adoptată Legea nr. 131 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător. Legea a contribuit la revizuirea metodelor de efectuare a controalelor de stat cu schimbarea accentului de pe inspecții pe consiliere, inspecțiile fiind realizate în baza principiului riscului perceput, cu scopul de a ameliora semnificativ mediul de afaceri.

Controlul de stat asupra activității de întreprinzător prezintă o importanță indiscutabilă într-o societate democratică ca un mecanism de *checks and balances*, având *inter alia* obiective precum, asigurarea unui nivel mai înalt de protecție a mediului, vieții, sănătății și proprietății persoanelor sau supravegherea introducerii și circulației pe piață a produselor în vederea asigurării siguranței acestora.

Registrul de stat al controalelor reprezintă o resursă informațională specializată care asigură evidența centralizată a informației sistematizate cu privire la controalele de stat, planificate și efectuate, precum și la rezultatele controalelor respective, și este ținut de autoritatea administrației publice centrale de supraveghere a controalelor, în modul stabilit de Guvern.

Conform prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 464/2018 pentru aprobarea Regulamentului privind ținerea Registrului de stat al controalelor, autoritățile publice centrale de reglementare abilitate cu funcții de control, conform anexei la Legea nr. 131 din 8 iunie 2012 privind controlul

---

¹³² Hotărârea Guvernului nr. 1006 din 10-12-2014 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. Publicat: 31.12.2014 în Monitorul Oficial Nr. 400-403 art. 1109.

de stat asupra activității de întreprinzător, utilizează Registrul de stat al controalelor la înregistrarea, supravegherea și raportarea controalelor, în măsura în care aceasta nu contravine prevederilor legale privind activitatea de control și supraveghere a autorităților respective.¹³³

În cazul în care prevederile legale privind activitatea de control și supraveghere a autorităților publice centrale de reglementare abilitate cu funcții de control prevăd utilizarea de către acestea a unor sisteme informaționale proprii de evidență a controalelor, aceste autorități furnizează în Registrul de stat al controalelor, inclusiv prin interconexiunea cu propriile sisteme informaționale de evidență a controalelor, informații privind înregistrarea, supravegherea și raportarea controalelor.

Conform prevederilor Legii privind deșeurile, responsabil de exercitarea controlului și supravegherii de stat a gestionării deșeurilor, inclusiv a deșeurilor de produse supuse reglementărilor de responsabilitate extinsă a producătorului, este Inspectoratul pentru Protecția Mediului. Astfel, în anul 2020 Inspectoratul pentru protecția mediului a elaborat proiectul Regulamentului cu privire la efectuarea controlului în domeniul protecției mediului, care include inclusiv reguli de conduită pentru inspectorii de mediu, care este în proces de definitivare și urmează a fi aprobat în anul 2021.

Activitățile Inspectoratului s-au axat pe realizarea obiectivelor și acțiunilor stabilite pentru asigurarea unui nivel înalt de supraveghere și protecție a mediului, a intereselor publice, a siguranței ecologice a statului, precum și pe implementarea politicilor statului în domeniul protecției mediului, utilizarea rațională a resurselor naturale, exercitarea controlului și supravegherii de stat, prevenirea și contracararea încălcărilor de mediu.¹³⁴

În ceea ce privește controlul și monitorizarea conformării/respectării de către agenții economici a condițiilor de protecție a mediului specificate în actele permissive de mediu eliberate de către Agenția de Mediu, au fost efectuate 79 de controale la agenții economici, solicitanți ai autorizației de mediu pentru gestionarea deșeurilor în cadrul procedurii de eliberare a autorizației de mediu. Au fost întocmite 79 de procese-verbale de control, cu recomandările respective. De către Agenția de Mediu au fost eliberate 60 de autorizații de mediu pentru gestionarea deșeurilor.

În anul 2020, controalele privind starea depozitelor de deșeuri și a depozitelor de substanțe și produse chimice și de uz fitosanitar privind modul de gestionare și respectare a normelor de exploatare a acestora au fost efectuate prin intermediul a 1 200 de raiduri de salubritate, în cadrul cărora au fost inspectate depozite de deșeuri din localitățile rurale și urbane.

De către Inspectoratul pentru protecția mediului au fost efectuate controale la 20 de agenții economici titulari ai autorizației de mediu pentru gestionarea deșeurilor privind modul de gestionare și respectare a condițiilor de autorizare, inclusiv la cei care sunt supuși regimului de responsabilitate extinsă a producătorului și au fost întocmite 20 de procese verbale de control.¹³⁵

După cum s-a menționat și mai sus, de mai mult timp țările europene promovează și implementează principiul de „prevenire” a generării deșeurilor, stabilind reglementări de diminuare a cantităților de pungă și vesală de unică folosință din plastic plasate pe piață, pentru a diminua povara acestora asupra mediului, inclusiv asupra solului, apelor și, nu în ultimul rând, asupra aerului.¹³⁶

---

¹³³ Legea nr. 131 din 08.06.2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător. Publicat: 31.08.2012 în Monitorul Oficial Nr. 181-184 art. 595.

¹³⁴ Anuar Inspectoratul pentru protecția mediului – 2020. Editura Pontos, Chișinău, 2021.

¹³⁵ Raport privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător pentru anul 2020. Cancelaria de Stat, 2021.

¹³⁶ Directiva (UE) 2015/720 a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2015 de modificare a Directivei privind ambalajele și deșeurile din ambalaje în ceea ce privește reducerea consumului de pungă de transport din plastic subțire.

Republica Moldova a depus efort în acest sens și, în anul 2016, a operat modificări la Legea cu privire la comerțul interior¹³⁷. Astfel, a fost interzisă, *începând cu 1 ianuarie 2019*, utilizarea/comercializarea pungilor de transport fabricate din plastic, cu grosimea peretelui egală sau mai mare de 50 de micrometri; *începând cu 1 ianuarie 2020* – subțiri, cu grosimea peretelui mai mică de 50 de micrometri, cu excepția celor care sunt utilizate ca ambalaj, iar *din anul 2021*, odată cu cele foarte subțiri (cu grosimea peretelui mai mică de 15 micrometri), cu excepția celor care sunt utilizate ca ambalaj, s-a interzis și utilizarea/comercializarea farfuriilor, paharelor, altor accesorii ale serviciilor de masă și bețișoarelor, de unică folosință, fabricate din plastic, cu excepția celor biodegradabile.

Astfel, evidențiez ambiguitățile unor prevederi normative cu referință la interzicerea comercializării pungilor de transport din anii 2020/2021, *cu excepția celor care sunt utilizate ca ambalaj*, dat fiind că, potrivit Regulamentului privind ambalajele și deșeurile de ambalaje¹³⁸, *pungile din plastic* concepute pentru a fi umplute la punctul de vânzare *se consideră ca ambalaje*.

În același timp, interzicerea comercializării pungilor de transport cu grosimea peretelui mai mică de 15 micrometri vine în contradicție cu prevederile Legii privind deșeurile nr.209/2016, care *interzice distribuirea gratuită a pungilor din plastic, cu excepția pungilor din plastic foarte subțiri*¹³⁹, premisă ce permite atât comercializarea, cât și distribuirea gratuită a acestora.

Aceste neconcordanțe ale actelor normativ-legale din domeniu creează, pe de o parte, neclarități pentru comercianți, iar, pe de altă parte, condiționează vânzarea pe piață în continuare a pungilor din plastic. Potrivit observațiilor auditului, în unele centre comerciale distribuția pungilor din plastic are loc până la moment, majoritatea fiind introduse pe bonul de plată ca „pungi bio”.

În aceeași ordine de idei, deși au fost introduse interdicții cu privire la comercializarea pungilor din plastic, legiuitorul a omis să numească responsabilii de control și sancțiuni pentru încălcarea acestor prevederi juridice. În consecință, în anul 2019 nu au fost realizate activități de supraveghere și control, prin ce au fost ratate venituri la bugetul de stat ca urmare a contravențiilor neaplicate.

Abia în martie 2020 au intrat în vigoare modificările introduse la Codul contravențional¹⁴⁰, prin care au fost stabilite competențe, în acest sens, Agenției pentru Protecția Consumatorilor și Supravegherea Pieței și Ministerul Afacerilor interne, precum și a fost determinat cuantumul contravențiilor ce urmează a fi aplicat la identificarea unor astfel de nereguli.

Cu toate acestea, potrivit Agenției, din lipsa procedurii de verificare a pungilor din plastic pentru determinarea grosimii pereților pungilor, aceasta a fost în imposibilitate de a aplica contravenții, iar pentru anul 2020 nu au fost identificate resurse financiare pentru achiziționarea mijlocului de verificare metrologică.

Potrivit Raportului Curții de conturi 2021, la capitolul conlucrarea între Agenția de mediu și Inspectoratul pentru protecția mediului, pentru funcționarea eficientă a sistemului nu sunt descrise clar procedurile de monitorizare și de constrângere a operatorilor, care nu se conformează noilor reguli¹⁴¹. În același timp, prevederile ce reglementează executarea controalelor de către Inspectoratul pentru protecția mediului¹⁴² nu sunt ajustate cu riscuri ce urmează a fi evaluate după

---

¹³⁷ Legea nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior. Publicat: 19.08.2016 în Monitorul Oficial Nr. 265-276 art. 571.

¹³⁸ Hotărârea de Guvern nr. 561 din 31.07.2020 pentru aprobarea Regulamentului privind ambalajele și deșeurile de ambalaje. Publicat: 21.08.2020 în Monitorul Oficial Nr. 212-220 art. 743.

¹³⁹ Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile. Publicat: 23.12.2016 în Monitorul Oficial Nr. 459-471 art. 916.

¹⁴⁰ Legea nr. 10 din 13.02.2020 pentru modificarea Codului contravențional al RM nr.218/2018. Publicat: 14.03.2020 în Monitorul Oficial Nr. 84 art. 80.

¹⁴¹ Hotărârea Guvernului nr. 501 din 29.05.2018 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la ținerea evidenței și transmiterea datelor și informațiilor despre deșeuri și gestionarea acestora. Publicat: 01.06.2018 în Monitorul Oficial Nr. 176-180 art. 552.

¹⁴² Hotărârea Guvernului nr. 963 din 03.10.2018 „Pentru aprobarea Metodologiei privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător în baza analizei riscurilor aferente domeniilor de competență ale Inspectoratului pentru Protecția Mediului”. Publicat: 02.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 410-415 art. 1111.

criteriile de raportare a datelor statistice. În această ordine de idei, Agenția de mediu în ianuarie 2020 a înaintat către MADRM propuneri de modificare a normelor regulamentare privind inițierea procedurii contravenționale de către Inspectoratul pentru protecția mediului la notificarea Agenției de mediu, la care nu a fost inițiate acțiuni.¹⁴³

Potrivit informațiilor cuprinse în Raportul privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător pentru anul 2020, în anul 2020 Inspectoratul pentru protecția mediului a efectuat 664 controale planificate și 1417 controale inopinate.

În încercarea de a combate poluarea cu materiale plastice, guvernul Republicii Moldova a priorizat domeniul managementul deșeurilor ca sector cheie, care necesită intervenții urgente și consistente pentru implementarea Strategiei de gestionare a deșeurilor. Cu toate acestea, sistemul actual de gestiune a deșeurilor din țara noastră nu este integrat și bazat pe activități conforme cu ierarhia deșeurilor și pe un mecanism de responsabilitate extinsă a producătorului pentru gestiunea deșeurilor, similar celui comunitar, urmare cărui fapt acesta nu asigură minimalizarea potențialelor amenințări pentru mediul înconjurător și populație.

De asemenea, autoritățile însărcinate cu guvernarea în domeniul deșeurilor nu demonstrează responsabilitatea corespunzătoare în materie de realizare eficientă a politicilor și de gestionare a domeniului, iar reformele realizate pe hârtie întâmpină dificultăți în procesul de implementare.

Gestionarea deșeurilor în Republica Moldova trebuie să fie îmbunătățită și transformată în gestionarea durabilă a materialelor pentru a proteja, a conserva și a îmbunătăți calitatea mediului, pentru a proteja sănătatea umană, pentru a asigura utilizarea prudentă, eficientă și rațională a resurselor naturale, pentru a promova principiile economiei circulare, pentru a spori utilizarea energiei din surse regenerabile, pentru a crește eficiența energetică, pentru a reduce gradul de dependență față de resursele importate, pentru a crea noi oportunități economice și pentru a stimula competitivitatea pe termen lung.

Pentru a contribui la realizarea obiectivelor prevăzute în legislația autohtonă, Republica Moldova trebuie să utilizeze instrumente economice și alte măsuri în scopul de a promova aplicarea ierarhiei deșeurilor care includ, printre altele, descurajarea eliminării deșeurilor prin depozitare și incinerare, schemele de plată în funcție de cantitatea de deșeuri generată, schemele de răspundere extinsă a producătorilor.

Bibliografie

1. Anuar Inspectoratul pentru protecția mediului– 2020. Editura Pontos, Chișinău, 2021.
2. Directiva 2008/98/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind deșeurile.
3. Directiva 2015/720 a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2015 de modificare a Directivei privind ambalajele și deșeurile din ambalaje în ceea ce privește reducerea consumului de pungi de transport din plastic subțire.
4. Hotărârea de Guvern nr. 248 din 10.04.2013 cu privire la aprobarea Strategiei de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013-2027. Publicat: 12.04.2013 în Monitorul Oficial Nr. 82 art. 306.
5. Hotărârea de Guvern nr. 561 din 31.07.2020 pentru aprobarea Regulamentului privind ambalajele și deșeurile de ambalaje. Publicat: 21.08.2020 în Monitorul Oficial Nr. 212-220 art. 743.
6. Hotărârea Guvernului nr. 501 din 29.05.2018 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la ținerea evidenței și transmiterea datelor și informațiilor despre deșeuri și gestionarea acestora. Publicat: 01.06.2018 în Monitorul Oficial Nr. 176-180 art. 552.
7. Hotărârea Guvernului nr. 963 din 03.10.2018 „Pentru aprobarea Metodologiei privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător în baza analizei riscurilor aferente domeniilor de competență ale Inspectoratului pentru Protecția Mediului”. Publicat: 02.11.2018 în Monitorul Oficial Nr. 410-415 art. 1111.
8. Hotărârea Guvernului nr. 1006 din 10-12-2014 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. Publicat: 31.12.2014 în Monitorul Oficial Nr. 400-403 art. 1109.

---

¹⁴³ Raportul auditului performanței de mediu în domeniul managementului deșeurilor din plastic. Curtea de Conturi, Chișinău, 2021.

9. Legea nr. 10 din 13.02.2020 pentru modificarea Codului contravențional al RM nr.218/2018. Publicat: 14.03.2020 în Monitorul Oficial Nr. 84 art. 80.
10. Legea nr. 131 din 08.06.2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător. Publicat: 31.08.2012 în Monitorul Oficial Nr. 181-184 art. 595.
11. Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile. Publicat: 23.12.2016 în Monitorul Oficial Nr. 459-471 art. 916.
12. Legea nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior. Publicat: 19.08.2016 în Monitorul Oficial Nr. 265-276 art. 571.
13. Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. Publicat: 30.10.1993 în Monitorul Oficial Nr. 10 art. 283.
14. Raport privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător pentru anul 2020. Cancelaria de Stat, 2021.
15. Raportul auditului performanței de mediu în domeniul managementului deșeurilor din plastic. Curtea de Conturi, Chișinău, 2021.

PSYCHOLOGICAL SERVICES SALES MANAGEMENT

УПРАВЛЕНИЕ ПРОДАЖАМИ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ УСЛУГ

Elena RAILEAN¹⁴⁴, PhD

Irina VARBAN¹⁴⁵, PhD

Abstract: *The article highlights the features of the management of sales of services, in particular, psychological services. Effective management of sales of psychological services is based on the study of the market situation, competent segmentation of clients, thoughtful positioning of the psychologist, planning the concept of sales and mastering the technology of effective sale.*

Key words: *psychological services, market, sales, effective management, planning of sales.*

JEL CLASSIFICATION: I15

1. Введение

Сфера услуг постоянно развивается. Мировой процент ВВП сферы услуг (по данным Всемирного банка) демонстрирует положительную динамику и составляет: 69 % - в среднем в мире, 47 % - в странах с низким доходом, 73 % - в странах с высоким доходом.

Изменения, происходящие в этом секторе, в мировом масштабе столь существенны, что современная экономика получила определение «экономика услуг» (Киселева & Искаджян, 2013).

Спрос на психологические услуги постоянно растет, что связано ускорением ритма жизни, преобладанием многозадачности в повседневной жизни социума, что увеличивает число тревожных расстройств, неврозов, проблемы внутри семьи, угрозу депрессий - все это заставляет людей задумываться о своем психологическом здоровье.

Для того чтобы быть профессионалом на рынке психологических услуг необходимы две составляющие:

- 1) профессиональные знания, навыки и умения;
- 2) способность продать эти навыки и умения как необходимое условие того, чтобы реализовать их в реальной деятельности.

2. Развитие рынка психологических услуг

Рынок психологических услуг растёт и ещё не достиг своего пика. В ближайшие годы эта тенденция будет сохраняться, потому что психика человека испытывает колоссальную нагрузку, перерабатывая информацию, количество которой постоянно растёт.

Этому способствует постоянно растущий спрос на услуги психологов, достаточно обширное предложение, высокий уровень конкуренции (Railean & Varban 2020).

2.1. Особенности продаж психологических услуг

Однако продажа психологических услуг является сложным, недостаточно структурированным процессом, требующим дополнительных знаний со стороны продающих психологов.

Продажа услуг, в том числе психологических, имеет свои особенности и трудности в связи со специфическими свойствами таковых.

К особенностям услуг относятся:

¹⁴⁴ E-mail: marketol@lib.ase.md, Academy of Economic Studies of Moldova, Moldova

¹⁴⁵ Slavonic University, Moldova

❖ Неосвязаемость. К услугам невозможно прикоснуться или увидеть их. Для того, чтобы услуги стали более «освязаемыми» психолог должен сделать акцент на выгодах, которые получает клиент, приобретая услугу. Например, сертификаты об обучении специалиста.

❖ Неотделимость от источника. Услуга неразрывно связана с тем, кто ее предоставляет. Например, клиенту может быть важна консультация с определенным, хорошо известным специалистом. Поэтому при продаже услуг важно правильно организовывать процесс их предоставления.

❖ Непостоянство качества. Качество услуг может меняться, например, от времени и места их предоставления, самочувствия психолога и др. Необходимо поддерживать обратную связь с клиентами, оперативно реагировать на их жалобы, улучшать сервис и постоянно совершенствовать профессиональные навыки специалиста.

❖ Невозможность хранения. Услугу невозможно сохранить, позитивный эффект имеет кратковременный характер, поэтому необходимо изыскивать стратегии, которые продлевают результативность услуг, обеспечивают долговременные отношения с клиентами и создают их лояльность.

Психологические услуги тяжело продаются по ряду причин:

1. Отсутствие четкого позиционирования на рынке;
2. Отсутствие специализации в конкретной области. Универсальность специалиста;
3. Использование профессиональной терминологии в процессе продажи;
4. Недостаток знаний в области продаж;
5. Слабое планирование;
6. Отсутствие программ продвижения;
7. Отсутствие базы данных клиентов;
8. Нет системного представления о психологическом бизнесе.

Термины «психолог» или «психотерапевт», не являются хорошо продающими, психологи часто используют профессиональную терминологию в продаже своих услуг, что не способствует их эффективной реализации.

Следует учитывать, что никто лучше самого психолога, не сможет продать свои услуги, так как специалист является экспертом в какой-либо области, использует свои техники и уникальные умения.

К видам психологических услуг, как правило, относят:

❖ психологическое консультирование. Необходимо четко оценить запрос клиента и принять решение о способах дальнейшей работы. Важно проинформировать клиента о том, какие его потребности вы можете удовлетворить, а какие находятся вне вашей компетенции. Четкая сегментация клиентов и своевременное их перенаправление к проверенным специалистам помогут избежать разочарований в психологах и психологии.

❖ коррекционные программы включают восстановление психических функций, супервизию и коррекцию.

❖ психологические тренинги проводятся для приобретения новых знаний в области психологии, улучшения профессиональных навыков, личностного роста, тимбилдинга и др. Тренинги можно поделить на три основные группы:

- коммуникативные,
- бизнес-тренинги,
- личностного роста.

❖ экспертиза (судебная, организационная, профпригодности). Часто заказчиком выступает организация, например, суд.

Психологический рынок привлекателен своей демократичностью - каждый может найти искомое. Самое интересное состоит в том, что здесь не существует прямой зависимости между ценой и качеством предоставляемых услуг.

Продавать психологические услуги достаточно сложно, так как психологи чаще всего не являются хорошими продавцами.

2.2. Продвижение психологических услуг

Для того, чтобы обеспечить рост продаж психологических услуг мало быть хорошим психологом, нужно обладать знаниями о психологическом рынке, маркетинге и управлении продажами.

Для достижения поставленных целей по реализации продаж и занятия своего места в выбранном сегменте, психологу необходимо хорошо понимать свою целевую аудиторию. Четко определенный портрет потребителя, его пол, возраст, социальный статус, осознание его проблем позволяют психологу лучше понимать своих потенциальных потребителей, выбирать соответствующие данному сегменту инструменты продвижения.

Потребителями психологических услуг могут быть частные лица и разного рода специалисты: педагоги, коммерсанты, политики, военные... и, наконец, сами психологи. Потребителем услуг психологов могут быть как отдельные люди, так и группы людей (семьи, фирмы, учебные заведения, политические партии, социальные службы).

Желательно использовать стратегию дифференцированного маркетинга, выбрав 2-3 направления, специализируясь именно на них.

После определения своей целевой аудитории, можно планировать продвижение и продажи психологических услуг.

Продвижение психологических услуг является процессом творческим, требующим определенной изобретательности. Так как психологические услуги специфичны, традиционные рекламные инструменты не всегда работают.

Необходимо разработать стратегию на базе решения проблем целевой аудитории, мотивах принятия решений о выборе специалиста.

В процессе продвижения для потенциальных потребителей необходимо донести информацию об особенностях и специализации специалиста, чтобы потенциальные клиенты понимали, что именно они получают от посещения сеансов и чем данный психолог отличается от остальных специалистов.

Продажа психологических услуг, как правило, малый бизнес, поэтому психологи чаще выбирают бюджетные варианты продвижения.

Чаще используются личные продажи, печатная и онлайн реклама, продвижение в сети. Лучше всего работает сарафанное радио.

Важно предлагать не психологическую услугу, а результат. В рекламных сообщениях мы предлагаем и продаем не услугу, а решение проблем, надежду, уверенность, ценность, впечатления, эмоции – это верный путь в маркетинге психологических услуг.

Желательно составить контент-план публикаций с указанием планируемой даты выхода и основными ключевыми моментами. Идеями постов психолога могут быть истории из жизни, советы в решении проблем и пр. Публикации должны быть актуальными и регулярными для тех людей, которые с высокой вероятностью могут стать клиентами. Полезная информация от психолога позволит привлечь потенциальных клиентов, создаст подписчиков на новости и рассылки специалиста.

Выбранные инструменты продвижения должны иметь синергический эффект, взаимно дополняя друг друга, объединенные общей целью и идеей. Так, можно использовать, например, несколько инструментов одновременно: сайт, соцсети и блог. Везде следует представить важную информацию о психологе: виды услуг, инструменты работы, отзывы и контакты.

В то же время психологи должны стать создателями собственного бренда, являясь носителями позитивного поведения и образа жизни, привлекательного для клиентов, проявляя гибкость и прослеживая изменения во внешней среде.

В психологической деятельности большое значение имеет построение долговременных отношений с клиентами, реальными и потенциальными. Постоянное присутствие в сети, написание статей, участие на конференциях, сотрудничество с партнерами, с организациями и изданиями, открытость и др. Данные мероприятия и действия будут способствовать росту популярности психолога, его известности.

Успех специалиста в области психологии, рост продаж на его услуги, зависит как от профессиональных навыков, так и от правильной стратегии развития.

Методом проб и ошибок выбираются разные методы продвижения, определяются самые эффективные для конкретного специалиста.

Желательно начинать с малозатратных методов продвижения: ведения блога, прямых эфиров, тренингов, марафонов и таргета.

Далее желательно найти единомышленников, партнеров из смежных областей, для создания комплексных психологических услуг в процессе сотрудничества. На общих информационных площадках появляется возможность бесплатного выхода на новые аудитории.

Выступления на конференциях повышают известность специалистов, укрепляют их конкурентные позиции и способствуют созданию позитивного образа психолога.

3. Управление продажами психологических услуг

Психологи, в своей деятельности в основном используют техники личных продаж, непосредственно взаимодействуя с клиентом.

Так, Долгополов Н. и Попов А. пытаются классифицировать продажи психологических услуг, предлагая квадрант продаж услуг психолога (Долгополов и Попов, 2020).

По мнению Долгополова Н. и Попова А., сочетание таких двух факторов, как ценность услуги и вера в достижение результата специалистом, его экспертность, по плюсам или минусам применения образует 4 варианта продаж услуг психолога.

А. «Случайные продажи» с низким средним чеком «—» низкая ценность продукта «—» маленькая вера в достижение результата	Б. «Редкие продажи» с низким средним чеком «—» низкая ценность продукта «+» высокая вера в достижение результата
В. «Маленькие продажи» с высоким средним чеком «+» высокая ценность продукта «—» маленькая вера в достижение результата	Г. «Большие продажи» с высоким средним чеком «+» высокая ценность продукта «+» высокая вера в достижение результата

Рисунок 1. Квадрант продаж услуг психолога

Источник: Долгополов, Н., Попов А. Заметки о продажах психологических услуг

<https://finguid.ru/voprosy/kak-prodavat-uslugi-psiologa/>

Рассмотрим 4 варианта – 4 окошка продаж.

- А. “Случайные продажи” – мало продаж и на маленькую сумму. Психолог не смог заинтересовать аудиторию (даже не ставил такую задачу), и не смог продать себя как эксперта. Выступал вяло, похоже сам не верил в себя и ценность своего продукта.
- Б. “Редкие продажи” – продаж не на много больше. Люди верят в эксперта, он нравится им как человек, но они не понимают, зачем им нужен этот продукт.
- В. “Маленькие продажи” – несколько крупных продаж. Психолог показал ценность своих услуг, но не вызвал большого доверия к своей личности.
- Г. “Большие продажи” – много продаж с высоким чеком. Психолог создал отличный продукт, уверен на все 100% в его ценность. Он эмоционально заряжен, ярк. Слушатели верят в продукт и верят, что смогут получить нужный результат (Долгополов и Попов, 2020).

Таким образом, продажи психологических услуг, по мнению Н. Долгополова и А. Попова, зависят от ценности данной услуги для клиента и от уверенности психолога в том, что оказанная им услуга даст хорошие результаты.

Надо помнить, что психологические услуги продаются хорошо не там, где много людей с проблемами, а там, где много людей желающих улучшить качество своей жизни.

Реклама при продажах психологических услуг хороша лишь для разовых акций. Имидж сделать сложнее, чем рекламу, но именно этим и стоит заниматься.

Создавая свой имидж, как специалиста полезно использовать различные техники продаж, иногда обращаясь к инструментам бизнеса, которых имеется большое множество.

Так, полезным для специалиста будет знание таких техник продаж как:

✚ **AIDA** (A - Attention -Внимание. Необходимо «зацепить» клиента, пробудить любопытство; I — Interest — Интерес. Целью становится заинтересовать клиента услугой, через демонстрацию ее преимуществ; D - Desire - Желание. Важно подвести человека к мысли о покупке; A - Action - Действие. Мотивируем клиента совершить покупку).

✚ **SPIN** (S - Situation - Ситуативные. Выясняется текущая ситуация клиента; P - Problem - Проблемные. Вскрываются проблемы клиента, даже, латентные; I - Implication - Извлекающие. Описывает ситуацию в будущем, если данные проблемы не решать; N - Need-payoff - Направляющие. Демонстрируем, как измениться жизнь к лучшему после решения проблем) (Лайк Центр, (2020).

Классический процесс продаж состоит из 5 этапов.

1. Установление контакта.
2. Определение потребности. Через общие и наводящие вопросы ненавязчиво выясняем проблемы клиента.
3. Презентация продукта.
4. Работа с возражениями.
5. Завершение сделки.

Данный процесс продаж необходимо адаптировать к продаже психологических услуг, изменяя и дополняя некоторые этапы. Схематично процесс продажи психологических услуг представлен на рисунке 2.

Готовый сценарий продажи психологических услуг отсутствует. Люди, их потребности, ситуации - необходим индивидуальный подход к каждому клиенту.

Объемы продаж психологических услуг зависят не только от профессионализма специалиста, правильного позиционирования и грамотного продвижения. Нужно также оптимизировать все процессы (Академия цифрового бизнеса, 2020).

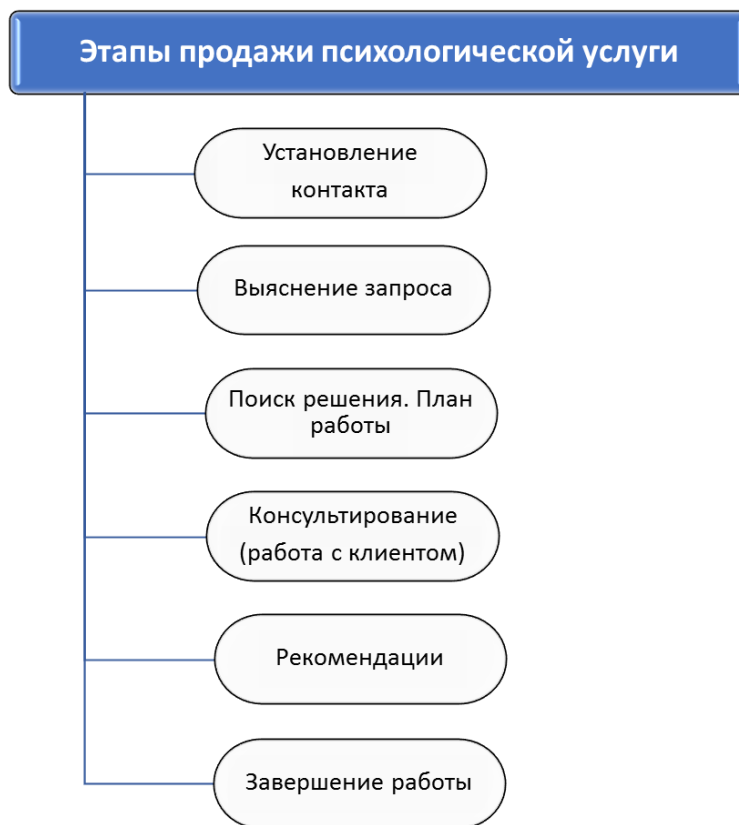

Рисунок 2. Процесс продажи психологической услуги
Источник: Разработка авторов

Когда планируются продвижение услуг психолога и их продажи, необходимо ставить конкретные измеримые цели. В плане необходимо фиксировать количество клиентов, объемы продаж в цифрах. Данные показатели предполагают постановку четких целей: например, планируемая прибыль в месяц, год, привлечение определенного процента новых клиентов и др.

Товарная и ценовая политика предполагают определение основных и дополнительных услуг, предлагаемых психологом, определение цены на них.

Например, основную прибыль психолог получает от личных приемов и онлайн-консультаций, но нужно также стремиться к получению дополнительного дохода за счет запуска онлайн-тренингов или других информационных продуктов, которые можно продавать через сайт или страницу в социальной сети (Академия цифрового бизнеса, 2020).

Процесс управления продажами психологических услуг включает ряд действий и мероприятий:

➤ Планирование. Для достижения поставленных целей психолог должен иметь четкий план мероприятий. В рабочем плане должна быть представлена информация о планируемых объемах продаж, презентаций, звонков, которые нужно реализовать в течение определенного временного периода.

➤ Организация. Для успешного роста продаж, повышения продуктивности специалиста необходимо разработать и следовать определенным стандартам и регламентам.

➤ Анализ. Следует анализировать процесс реализации психологической услуги, прослеживать рыночные тренды и направления развития, предотвращать риски и проблемы в процессе продаж услуг, следовать заявленному позиционированию и успешно конкурировать на рынке психологических услуг.

➤ **Контроль.** Следует сверять реальные результаты работы психолога с планируемыми, уточнять верность выбранного направления деятельности и корректировать принятые ранее решения. Данные мероприятия позволяют держать «руку на пульсе» и не отклоняться значительно от поставленных целей.

Создание системы управления продажами начинается с построения тщательно продуманной стратегии управления продажами, на которой будет строиться успешная деятельность по продвижению психолога и достижению высоких коммерческих результатов.

Разработка стратегии продажи психологических услуг состоит из следующих этапов.

1. Изучение рынка психологических услуг.
2. Изучение целевой аудитории и ее потребностей.
3. Анализ спроса на конкретные виды услуг.
4. Разработка мероприятий по оптимизации продаж.
5. Выбор каналов продвижения.
6. Реализация плана продаж.
7. Оценка результатов.

При разработке стратегии продаж психологических услуг необходимо учитывать специфику данного вида услуг, которая предполагает невозможность поставить продажи психологических услуг на поток.

Процесс продаж можно представить как галерею, по которой двигаются клиенты, проходящие определенные этапы. Психологи совершают определенные действия, цели их являются различными на каждом этапе.

Чем сложнее услуга, тем сложнее сам процесс продажи.

Чем более детально описаны действия, которые должен совершить психолог в процессе продажи услуг, тем эффективнее будет осуществляться продажа.

4. Выводы

Этапы процесса продажи постоянно повторяются, как правило, в относительно неизменном виде. Поэтому необходимо проанализировать, из каких этапов состоит продажа конкретной услуги, описать содержание каждого этапа, и далее методично совершенствовать процесс продажи, повышая эффективность каждого этапа и всего процесса в целом.

Таким образом, эффективное управление продажами психологических услуг базируется на изучении рыночной ситуации, грамотном сегментировании клиентов, продуманном позиционировании психолога, планировании концепции продаж, освоении технологии эффективной продажи психологических услуг и контроле реализации плана продаж.

Библиография

1. Railean, E., Varban, I. (2020). Moldova Psychological Services Market: Formation and Features of Functioning. *Eastern European Journal of Regional Studies*. (Volume 6/ Issue 2/December) 117-128. ISSN 1857-436X e-ISSN 2537-6179
2. Долгополов, Н., Попов А. (2019, 16 сентября) *Заметки о продажах психологических услуг.* <https://finguid.ru/voprosy/kak-prodavay-uslugi-psiologa/>
3. Киселева И.А., Искаджян С.О. (2013). Сфера услуг как основа развития современной экономики. *Вопросы экономики*. (46 (184)). 16-20
4. Лайк Центр. (2020, 25 августа) *Обзор лучших современных техник продаж.* <https://blog.likecentre.ru/prodazhi/obzor-luchshih-sovremennyh-tehnik-prodazh/>
5. Академия цифрового бизнеса. (2020, 4 сентября). *Профессиональное продвижение психологических услуг.* <https://promo.ingate.ru/publications/gajd-po-prodvizheniyu-psiologa-v-socialnyx-setyax/>

MONEY AS THE OBJECT OF PHILOSOPHICAL ANALYSIS

BANII CA OBIECT AL ANALIZEI FILOSOFICE

Galina ȚURCAN¹⁴⁶, PhD

Abstract: *Object of philosophical analysis, money is one of the most controversial elements of culture. Money influences not only the economic life, but also the social life of a person. Philosophy had and continues to have a great contribution to the research of money in various aspects. The aim of the paper is to show the place and role of the philosophy, of the philosophy of money, in particular, for researching the essence of money.*

Key words: *money, philosophy, hilosophy of money, economy, culture.*

JEL CLASSIFICATION: A 19

1. Introducere

Banii sunt un fenomen al existenței sociale, un produs și o creație a societății, care pe parcursul dezvoltării și răspândirii sale, a ajuns să modifice societatea însăși. În prezent, banii devin tot mai des obiectul cercetării diferitor științe sociale și umanitare – a sociologiei, istoriei, culturologiei, antropologiei, științei politice, filosofiei ș.a. Banii influențează atât aspectul economic, cât și aspectul social al vieții unei persoane. Rolul banilor în viața oamenilor este incontestabil, ei servind drept mijloc de schimb, reprezentând un simbol cultural și indicând atitudinea față de diverse bunuri materiale. Dacă urmărim evoluția cercetărilor privind banii, vom vedea că la început acestea se limitau, de cele mai multe ori, la aspectul economic al banilor. Totuși, banii nu au doar aspect economic, ci și cultural, valoric, etc. Un mare aport la cercetarea banilor din diverse aspecte l-a avut și continuă să îl aibă filosofia. Scopul lucrării constă în a arăta locul și rolul filosofiei, a filosofiei banilor, în special, pentru cercetarea esenței banilor.

2. Filosofia banilor în viziunea lui Georg Simmel

În 1900, apare lucrarea lui G. Simmel „Filosofia banilor”. Chiar dacă banii fuseseră anterior analizați în filosofia lui Platon, Aristotel, Toma de Aquino, Marx și a altor filosofi, totuși, putem spune că prin lucrarea lui G. Simmel s-au pus „oficial” bazele unui nou subdomeniu al filosofiei – filosofia banilor. G. Simmel a plasat banii în centrul raționării filosofice. În lucrarea sa, filosoful și sociologul G. Simmel a dezvoltat rolul, natura și esența banilor.

Analiza lui G. Simmel asupra banilor începe de la cercetarea noțiunii de valoare. În opinia gânditorului, viața mentală începe cu o stare nediferențiată în care Eul și obiectele sale nu sunt încă distinse; conștiința este plină de impresii și percepții, în timp ce purtătorul acestor conținuturi nu s-a detașat încă de ele (Simmel 2004, p. 60). Cu toate acestea, treptat această „măgă” spirituală omogenă inițială, din care polaritatea obiectiv-subiectivă fundamentală nu a apărut încă, creează valoarea. Aceasta apare atunci când conștiința întâlnește un lucru care rezistă să fie imediat însușit. Rezistența este la rândul ei o funcție a distanței dintre conștiință și lucru ca obiect al dorinței, care conține o promisiune inerentă de satisfacție. Această distanță face imposibil ca conștiința să „devore” obiectul și să-l anihileze imediat; astfel, impulsul orb se transformă în dorință subiectivă conștientă și interiorizată. După cum spune G. Simmel, dorim obiecte numai dacă nu ni se oferă imediat pentru folosirea și plăcerea noastră; adică în măsura în care rezistă dorinței noastre (Simmel 2004, p. 63).

---

¹⁴⁶ E-mail: turcan.galina@ase.md, lector universitar, doctor în științe politice, Academia de Studii Economice din Moldova, 61, str. Bănulescu-Bodoni, MD-2005, Chisinau, Republica Moldova, 022402815

G. Simmel identifică banii ca o categorie economică și, în același timp, ca un fenomen real, a căror funcție principală este de a media schimbul în cadrul economiei. Banii, în opinia lui G. Simmel, aduc schimbări nu doar în „lumea lucrurilor” și nu doar în „lumea oamenilor”, ci ei au un anumit rol în schimbarea lumii interioare a unei persoane, a intereselor, idealurilor, aspirațiilor și moralei sale. Banii modifică sistemul valorilor umane, se plasează în centrul sistemului social-istoric de valori. În opinia lui Simmel, banii au valoare reală numai atunci când exista sub formă de metale prețioase. Dar trecerea la alte forme de bani (monede, bancnote), care au doar o valoare nominală, le transformă într-un semn, într-un simbol, într-un purtător de informații. Cu toate acestea, banii rămân o valoare și, datorită acestui fapt, pot acționa atât ca mijloc, cât și ca scop al schimbului. Valoarea lor nu provine din forma lor materială, ci din conținutul procesului social pe care îl mediază și îl fac posibil prin intermediul circulației lor.

G. Simmel consideră că banii sunt un mediu important de creare a legăturilor sociale între oameni. Gânditorul afirmă că relațiile dintre oameni sunt marcate de bani. În același timp, el menționează că aceste relații sunt reificate în alianțe impersonale costuri-beneficii, care sunt capabile să depășească granițele sociale și fizice și că procesul de intelectualizare ce însoțește expansiunea economiei monetare implică o dezintegrare a substanței în legături impersonale (Simmel G., 2004, p. 128). Georg Simmel susține că, de-a lungul istoriei, se conturează o dispariție treptată a modului de gândire substanțialist în avantajul nominalismului. Substanțialismul va considera societatea ca o realitate tangibilă. Pentru nominalism este însă vorba de o rețea de relații ce leagă indivizii aparținând aceluiași ansamblu.

Priviți prin prisma filosofiei lui G. Simmel, banii apar ca niște entități care au efecte emancipatoare, deoarece eliberează individul din calitatea de membru limitat de o colectivitate, orientându-l spre o rețea de afilieri de grup cu o mulțime de persoane, reprezentanți ai diferitor categorii și grupuri sociale. În acest fel, banii creează libertatea care implică dialectic o absență relativă a bucuriei, a sensului. G. Simmel susține că banii produc o impersonalitate necunoscută anterior în toată proprietatea economică și o independență la fel de sporită, o autonomie a personalității (Simmel G., 2004, p. 297).

În opinia lui G. Simmel, banii sunt „vârful și expresia cea mai pură a valorii economice”. Banii sunt, în primul rând mijloc de schimb. Îndeplinind această funcție, banii au tendința să evolueze de la forme substanțiale (sare, piei, scoici, animale, aur, argint, cupru etc.) spre formele ideale și pur simbolice moderne (bani de hârtie, bani de cont, bani electronici). Are loc un proces de dematerializare a banilor care este puternic legat de întărirea încrederii colective în soliditatea relațiilor sociale și în perenitatea ordinii socialpolitice existente.

Lucrarea lui G. Simmel „Filosofia banilor” reprezintă un strălucit exemplu de interdisciplinaritate, banii fiind priviți de către el din perspectivele mai multor științe – a economiei, a psihologiei sociale, a culturologiei și a sociologiei dar, mai ales, a filosofiei.

3. Banii ca obiect al analizei filosofiei banilor

Pe lângă G. Simmel, un aport considerabil la dezvoltarea filosofiei banilor a fost adus de către M. Weber, W. Sombart, K. Marx, F. Braudel, T. Veblen ș. a.

De exemplu, W. Sombart a examinat dezvoltarea capitalismului și a banilor. Această dezvoltare asigură interacțiunea spiritului filistin cu spiritul de antreprenor. Primul permite să se mențină valorile tradiționale, iar al doilea este întotdeauna gata să își asume riscuri. Unitatea acestor contrarii asigură dinamica dezvoltării societății, determină conjunctura. W. Sombart a observat atitudini diferite față de bani și considera că toți oamenii de afaceri se străduiau să obțină profit dar există diferențe între țăranul din Evul Mediu și bancherul modern, între dorința de profit a meșteșugarului și a magnatului unui trust american (Зомбарт В. 2004, p. 10-11).

Banii au început să fie încă din antichitate obiect al analizei filosofice deoarece pe lângă aspectul economic, ei mai au și alte aspecte, cum ar fi cel social și cel cultural. Aspectul social al banilor se manifestă nu numai prin înrădăcinarea lor în relațiile sociale, ci și prin capacitatea lor

de a îndeplini funcții suplimentare, dintre care multe sunt greu de explicat din punct de vedere economic. Principalele dintre aceste funcții sunt: statutară, disciplinară, politică, estetică, sacrală. Baniii au o mare influență asupra formării sistemului de valori din societate, contribuie la ierarhizarea nevoilor și priorităților personale. Influența banilor asupra omului nu se limitează doar la sfera economică. Baniii influențează formarea moralei, a ierarhiei valorilor umane, a concepției despre lume a omului și a societății umane.

Ca fenomen cultural, baniii sunt influențați de toate proprietățile unei anumite culturi. Deci, pentru a studia specificul banilor în cadrul unei culturi, trebuie să examinăm valorile acestei culturi, filosofia, literatura, religia, tradițiile etc. Chiar dacă aceasta constituie una dintre problemele pe care le studiază filosofia banilor, relația dintre bani și cultură este și obiect de studiu al filosofiei culturii.

Natura banilor este complexă și este posibil să o înțelegem doar cu astfel de instrumente de gândire, care sunt capabile să cuprindă toate formele de manifestare a trăsăturilor esențiale ale banilor în integritatea lor. Realizarea acestui lucru este posibil în baza unei abordări filosofice a banilor, lucru cu care se ocupă filosofia banilor (Філософія грошей в епоху фінансової цивілізації: монографія, 2010, p. 145)

Printre lucrările contemporane fundamentale ce țin de esența banilor ca fenomen social și cultural, de influența lor asupra vieții omului, se evidențiază monografia „Filosofia banilor” (2004) («Філософія денег»), autori A. Mazaraki și V. Iliin. Lucrarea oferă o analiză filosofică a banilor. Aceștia sunt prezentați ca un fenomen al realității cu care o persoană intră constant în contact în viața de zi cu zi. Baniii, în opinia autorilor, aduc cu sine în viața individului și a societății un ritm specific, un stil și o viziune specială asupra lumii. În lucrare este specificat că chiar dacă au fost realizate importante cercetări economice ale banilor, acest lucru nu este suficient pentru a pătrunde în „secretul” banilor, pentru a înțelege natura lor și rolul în viața societății și a individului. Pentru aceasta este necesară o abordare filosofică a banilor. (Мазараки А., Ильин В., 2004)

Filosofia modernă a banilor este o filosofie care pune accent pe esența banilor, rolul acestora în societate, influența banilor asupra societății și a culturii, etc. Există anumite diferențe între filosofia banilor și teoria banilor.

Teoria banilor este o învățătură economică despre bani, despre circulația banilor și despre sfera financiară a economiei în general. Argumentele teoriei banilor, de regulă, sunt exprimate într-un limbaj economic și matematic, susținut de un sistem riguros de dovezi, verificat prin fapte și exemple empirice (Орехов А.М., Ахмедов Ф.Н., 2013, p. 6).

Filosofia banilor este o învățătură filosofică despre esența banilor, despre bazele metafizice și ontologice ale banilor, despre bani ca entitate care are un impact profund asupra dezvoltării economiei și a întregii vieți sociale. Ca entitate filosofică și economică, baniii au multe funcții și scopuri și nu pot fi reduși complet la funcții economice tradiționale (baniii ca mijloc de circulație, mediu de stocare etc.).

Pentru crearea unei imagini holistice a banilor, filosofia banilor îi analizează pe aceștia și ca mijloc de circulație, și ca scop. Ca mijloc de circulație, baniii au contribuit la dezvoltarea comerțului, la accelerarea și extinderea circulației bunurilor și serviciilor, la formarea legăturilor economice din cadrul unui stat dar și dintre state. Ca scop, baniii au avut un impact puternic asupra dezvoltării umane, a atitudinii față de muncă. Din perspectiva filosofiei banilor, baniii au actualizat nu doar schimbările din lumea lucrurilor și din lumea oamenilor, din lumea interioară a unei persoane, interesele, idealurile și aspirațiile ei, criteriile morale. Ei au schimbat semnificativ sistemul valorilor umane. Datorită acestui fapt, baniii au depășit funcțiile lor naturale (tradiționale) ca echivalent al bunurilor și serviciilor, extinzând sfera funcționării sale.

O problemă importantă a filosofiei banilor este problema substanței banilor, principiul lor fundamental, sursa primară. Din punctul de vedere al economiei politice clasice, problema substanței banilor ar trebui asociată cu problema valorii (valoare), apoi cu sursele acestei valori - munca, capitalul, resursele naturale, capacitatea antreprenorială. Filosofia modernă a banilor se

preocupă și de relația dintre bani și libertatea personală. Una dintre problemele abordate este cantitatea de bani concentrați în mâinile unei persoane, cantitate care este adesea asociată cu energia sa productivă, voința și excentricitatea. Fără un fundament financiar adecvat, libertatea personală se lovește de sărăci, care este o sursă a sentimentului de lipsă de speranță, neputință și conflictele cotidiene.

Filosofia banilor, de asemenea, pune accent pe faptul că în lumea lucrurilor este dificil de găsit ceva mai simbolic decât banii. Iar în calitatea de bani electronici, banii nu mai reprezintă ceva concret, ci sunt o pură convenție.

Studiul banilor ca instituție socială este realizat prin intermediul instrumentelor diferitor științe: economie, sociologie, politologie, culturologie. Dar filosofia, ca metodologie generală a tuturor științelor sociale are un rol cheie, ea trebuie să sintetizeze și să generalizeze rezultatele obținute de către aceste științe.

Filosofia modernă a banilor se ocupă de mai multe probleme ce țin de bani: banii ca simbol, banii ca fetiș, banii virtuali, semnificația socială și culturală a banilor, etc. O problemă dificilă, pe care o abordează filosofia banilor se referă la faptul dacă banii au un sfârșit sau vor exista pentru totdeauna. Filosofia modernă a banilor vizează o analiză holistică a banilor ca fenomen social, identificând influența lor asupra lucrurilor, a oamenilor și a lumii interioare a individului. O importanță deosebită este acordată înțelegerii raționale a transformărilor iraționale ale banilor, deoarece acum banii își dobândesc propria viață, dirijează activități, motivează acțiuni practice și pot chiar controla voința oamenilor. Toate acestea conferă semnificație teoretică și practică studierii banilor din perspectivă filosofică.

4. Concluzii:

Banii constituie obiectul cercetării filosofiei, în special a filosofiei banilor și a filosofiei culturii. Chiar dacă au fost cercetați de către mai multe științe, esența banilor nu este pe deplin explorată. Banii sunt o valoare economică dar și una culturală. Ei sunt capabili să aducă în structura vieții sociale atât ordine și armonie, cât și ilegalitate și haos. Banii constituie unul dintre declanșatorii diferitor crize ale lumii moderne, în primul rând, a celor financiare. Din această perspectivă, studierea banilor, a diferitor fațete ale acestora capătă și mai multă importanță. Filosofia banilor posedă instrumentele necesare pentru a cerceta banii, esența acestora, rolul lor în societate și legătura cu diverse fenomene și procese sociale. Filosofia trebuie să reflecte locul și rolul banilor în cadrul realităților lumii postindustriale și ale epocii globalizării. Societatea contemporană are nevoie de o interpretare cultural-filosofică a rolului banilor iar filosofia banilor poate răspunde acestei nevoi.

Referințe:

1. Simmel G. (2004) *The Philosophy of Money* / ed. by D. Frisby. L., NY: Routledge, 2004.
2. Васильева И.А. (2012). Деньги как предмет исследования философии культуры. Вестник науки Сибири. 2012. № 3 (4). <https://core.ac.uk/download/pdf/53079757.pdf>. accesat la 3 septembrie 2021.
3. Зомбарт В. (2004). Буржуа. Евреи и хозяйственная жизнь. – М.: Айрис-пресс, 2004. 624 с. Мазараки А., Ильин В. (2004) *Философия денег*. Киев: Киевский национальный торговоекономический университет, 2004. 718 с.
4. Орехов А.М., Ахмедов Ф.Н. (2013). Экономика и современная философия денег: уроки кризиса вопросы экономической теории. Вестник РУДН, серия Экономика, 2013, № 2. <http://journals.rudn.ru/economics/article/viewFile/12093/11523>. accesat la 28 august 2021.
5. Філософія грошей в епоху фінансової цивілізації: монографія (2010)/ кол. авторів; за ред. Т. С. Смовженко, З. Е. Скринник. – К.: УБС НБУ, 463 с.

NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

NOILE TEHNOLOGII DE COMUNICARE: OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI

Svetlana BÎRSAN¹⁴⁷, PhD
Lucia CEPRAGA¹⁴⁸, PhD

Abstract: *The explosive development of new communication technologies and their widespread expansion have led to new concerns in interpersonal communication. New technologies involve useful tools for development and communication, but also new challenges, as adapting to new tools and ways of communication causes changes in form and substance at the overall level. In addition to the enormous possibilities that the emergence of new communication technologies has opened up at the communication level, numerous problems have arisen following their introduction. In other words, some acute problems related to the storage and management of information both inside and at the interface with the outside have been solved, but the introduction of new technologies has led to significant changes in configuration, climate and communication networks in organizations / institutions etc. Last but not least, there has been a need for people to adapt "on the fly" to new configurations and characteristics.*

New communication technologies are combined with other trends at the macrosocial level: globalization, intercultural communication, the decline of consumption patterns, the accelerated evolution of markets, changing lifestyles. The complex of trends that indicate global changes will influence the future and life in organizations / institutions. Challenges for communicators are linked to their ability to anticipate change from the outside and to proactively introduce change adaptation measures. Basically, communication has become the main variable for survival, longevity and institutional health: the development of a human team depends on its development.

Keywords: *dynamics, globalization, digital age, communication, information technologies, teaching-learning-assessment process, dialogue, group activity, project, teacher.*

JEL CLASSIFICATION: A20, A22, D83

1. Introducere

Dezvoltarea explozivă a noilor tehnologii de comunicare și extinderea lor pe scară largă a determinat noi preocupări în analiza comunicării interumane. Noile tehnologii presupun instrumente utile pentru comunicare, însă și provocări pentru persoanele care interacționează, întrucât adaptarea la noile instrumente și modalități de comunicare determină schimbări de formă și de fond la nivel de ansamblu. Pe lângă enormele posibilități pe care apariția noilor tehnologii de comunicare le-au deschis la nivel comunicațional, au apărut și numeroase probleme în urma introducerii acestora. Altfel spus, s-au rezolvat unele probleme acute care țineau de stocarea și gestionarea informațiilor atât în interior, cât și la interfața cu exteriorul, însă introducerea noilor tehnologii a determinat schimbări de anvergură la nivelul configurației, climatului și rețelelor de comunicare. Nu în ultimul rând, a apărut necesitatea ca angajații să se adapteze „din mers” noilor configurații și caracteristici.

2. Managementul tradițional vs „managementul virtual”

În privința activității și stilului de lucru al managerilor, precum și în configurarea și dinamica grupurilor de lucru, consecințele sunt atât pozitive, cât și negative. Cea mai importantă

---

¹⁴⁷ E-mail: birsan.svetlana@ase.md, Dr., Departamentul „Resurse Umane, Afaceri Publice și Comunicare”, Academia de Studii Economice a Moldovei, str. Mitropolit Gavriil Banulescu-Bodoni 61, Chișinău, Republica Moldova, tel.: 0(22)402-738,

¹⁴⁸ E-mail: cepragalucia@ase.md, Dr., Departamentul „Resurse Umane, Afaceri Publice și Comunicare”, Academia de Studii Economice a Moldovei, str. Mitropolit Gavriil Banulescu-Bodoni 61, Chișinău, Republica Moldova

consecință se referă la delocalizarea activității serviciului: angajații nu mai sunt legați de un sediu sau de un birou anume, s-a răspândit practica lucrului acasă sau în orice alte locații, unele organizații, delocalizându-se în întregime, comunică numai pe cale electronică (aceste organizații sunt supranumite „cyberorganizații” [1] sau „dot.com”-uri).

Ca *avantaje* ale delocalizării parțiale sau integrale putem enumera autonomia angajaților, organizării propriului timp, flexibilitatea lucrului, lipsa conflictelor și a problemelor generate de interdependență. Ca și corolar putem identifica necesitatea autocontrolului angajaților, creșterea capacității lor de a lua decizii și a rezolva probleme, creșterea nevoilor de instruire și de dezvoltare de abilități complexe (cum ar fi formarea abilităților de comunicare prin intermediul platformelor virtuale).

În calitate de *dezavantaje* putem enumera: creșterea timpului alocat vieții profesionale, izolarea socială (disoluția grupurilor de apartenență din interiorul organizațiilor, dar și al grupurilor sociale primare prin scăderea timpului alocat vieții personale). Practic, climatul organizațional se diluează, devine aproape imposibil de menținut identitatea de grup, demersurile de proiectare a identității organizaționale devin forțate, fără un fundament în interior.

Privind prin perspectiva managerială, creșterea competenței angajaților și scăderea frecvenței conflictelor au adus avantaje, cum ar fi economia de timp și posibilitatea preocupării mai accentuate spre strategie și dezvoltare economică. Pe de altă parte, deși necesitatea administrării unor spații de lucru suficiente a scăzut, au apărut noi costuri financiare legate de achiziționarea și întreținerea de calculatoare, precum și de platforme electronice și de sisteme de comunicare moderne.

Practic, prin introducerea parțială sau completă a „*managementului virtual*”[2], managementul tradițional se schimbă prin modificarea tipului de interacțiune cu angajații și a regulilor de gestionare a activității colective. Dacă managerii integrează noile modalități de comunicare și exploatează posibilitățile noilor tehnologii, se pot realiza activități ca și în sistemul tradițional: instruirea angajaților, coordonarea și supravegherea echipelor de lucru (grupuri virtuale adeseori), integrarea prin comunicare a membrilor echipei, sublinierea valorilor comune (deci se poate crea o cultură organizațională, numai că este mai dificil), se poate coordona ritmul și starea activității în ansamblu.

Dispersia resurselor și competențelor se asociază cu o mai mare funcție de centrare și de direcție asigurată de „managementul virtual” a cărui artă a devenit aceea de a transforma puterea difuzată în pârghie de creștere a eficienței organizaționale. Așadar, „managementul virtual” răspunde noilor aspirații ale angajaților, precum și noilor tendințe la nivel social (*globalizarea și descentralizarea*), deci se manifestă ca o formă de gestionare a sănătății organizaționale [3]. Desigur, apariția acestei forme de management nu va însemna abandonarea formelor vechi (organizația birocratică și „organizația personalizată”); nevoia de comunicare verbală, de contacte umane nemijlocite, nu pot fi suplinite de tehnologiile de comunicare în masă. Problemele care se pun în această direcție vizează arta managerilor de a îmbina formele tradiționale de relaționare cu formele noi specifice spațiului virtual [4].

Problemele legate de comunicare trebuie recunoscute și tratate imediat. Unele dintre aceste dificultăți pentru angajații virtuali ar putea fi: fobia tehnologică (sau o antipatie pentru tehnologii); lipsa abilităților tehnice (aceasta este mai degrabă o problemă de instruire decât de comunicare); compatibilitate software / hardware (poate provoca frustrare la partajarea rapoartelor); abilități de scriere diferite (comunicarea scrisă este utilizată cel mai mult într-un mediu virtual, așadar, dexteritățile variate trebuie recunoscute și acceptate); confuzii cu referire la situația CÂND să utilizeze anumite canale de comunicare (de exemplu, ar putea fi necesar ca angajații să fie instruiți să nu trimită e-mailuri în cazul problemelor sensibile, ci mai degrabă să telefoneze etc.).

Pentru o reușită absolută, comunicarea bună trebuie să evolueze în comunicare excelentă și să devină o competență de bază atunci când este gestionată o echipă sau o organizație virtuală. Or, într-o organizație virtuală este recomandabil să existe un specialist în domeniul de comunicare,

ce ar dezvolta numeroase „vehicule de comunicare”, inclusiv: un intranet cu capacitatea de a partaja fișiere, un ziar electronic săptămânal, un buletin informativ lunar „pe hârtie”, un Newsblast și sesiuni de schimb de cunoștințe actuale și lunare, precum și întâlniri față în față de grup, de echipă și de conducere [5].

Sistemul de comunicare prin videoconferințe este un instrument foarte util la nivel managerial, întrucât se economisește timp în luarea deciziilor și în transmiterea informațiilor la distanță; acest sistem avantajează organizațiile cu întindere teritorială mare, care aveau dificultăți în coordonarea subunităților organizaționale. Sistemul videoconferință poate fi util și pentru instruirea și formarea continuă a angajaților. Sunt binevenite și formările privind instrumentele digitale folosite în cadrul instituției. Toate procesele de lucru vor fi gestionate prin intermediul platformei comune și al instrumentelor de comunicare, deci este important ca toată lumea să se simtă încrezătoare în utilizarea acestora.

3. Noile media și comunicarea strategică

Apariția și dezvoltarea noilor media (forumuri și bloguri) [6] reprezintă o oportunitate pentru comunicarea bidirecțională cu publicurile interne. Referirea este în primul rând față de acele tipuri de forumuri/bloguri atașate paginii web a organizației, administrate sau moderate de obicei de unul sau mai mulți membri ai organizației. Participanții pot fi din exterior (publicuri apropiate legate de organizație prin anumite interese), iar alții - din interior (publicuri interne care însă sunt extrem de dependente de informație și de actualitate). Feed-back-ul prompt, interactivitatea, stilul informal de comunicare, contribuie la aceea ca blogul și, în consecință, mediul virtual să constituie un spațiu agreabil pentru dezbateri. În al doilea rând, apariția și lipsa elementelor de mediatizare (actualitățile, liderii de opinie, publicitatea) contribuie la receptarea mediului o agora agreabilă în care se schimbă opinii – în consecință, receptorii vor putea primi mesajele-cheie ale organizației în această ipostază, va lipsi reacția defensivă și saturarea informațională, care obstrucționează primirea mesajelor.

Introducerea și folosirea noilor tehnologii de comunicare este benefică pentru sănătatea organizațională, însă există și riscul apariției unor patologii organizaționale și comunicaționale, în cazul lipsei de echilibru între formele de interacțiune noi și cele tradiționale, precum și în cazul în care schimbările nu sunt pregătite în primul rând la nivelul angajaților, prin informare și dezvoltare de abilități noi.

Noile tehnologii de comunicare se conjugă cu alte tendințe la nivel macrosocial: comunicarea interculturală, declinul modelelor de consum, evoluția accelerată a piețelor, globalizarea, modificarea stilurilor de viață [6]. Complexul de tendințe care indică schimbări la nivel global va influența pe viitor și viața în organizații. Provocările la adresa managerilor și comunicatorilor se leagă de capacitatea lor de a prevedea schimbările din exterior și de a introduce în mod proactiv măsuri de adaptare la schimbare. De asemenea, foarte importantă va deveni flexibilitatea structurilor și angajaților și viteza de reacție, rapiditatea cu care pot fi generate noi configurații funcționale care să răspundă influențelor exterioare. Practic, *comunicarea* a devenit principala variabilă pentru supraviețuirea, longevitatea și sănătatea organizațională: de dezvoltarea ei depinde performanța organizațiilor.

Ținând cont de această realitate, managerii trebuie să regândească modalitățile în care intenționează să abordeze comunicarea în organizațiile lor. Această regândire a comunicării poate duce la metode substanțial diferite de procedurile „clasice”, recomandate de către adepții soluțiilor tradiționale [7].

Progresul tehnologiei a spart aria de gestionare virtuală larg deschisă. Tehnologiile moderne de comunicare permit obținerea unui feedback rapid, permanent și consistent cu privire la succesul sau eșecul acțiunilor organizației, atitudinea publicurilor-țintă, atitudinea opiniei publice, sprijinul acordat de alte organizații etc. În plus, ele fac posibil accesul la „lecții învățate” din situații asemănătoare care s-au produs în trecut în funcționarea altor organizații, iar aceste lecții

ar putea oferi soluții simple și avantajoase pentru rezolvarea problemelor cu care se confruntă organizația.

Se poate afirma, așadar, că aceste tehnologii permit și exercitarea unui management interactiv, simultan și în concordanță cu cel pro activ și cel reactiv.

4. Concluzii

Noile tehnologii de comunicare potențază în mod substanțial posibilitățile de comunicare contemporane în toate sferele vieții cotidiene.

Această potențare are ca rezultat modificarea revoluționară a paradigmei de comunicare, fapt care necesită regândirea proceselor comunicaționale și abordarea lor în modalități adecvate acestei realități tehnologice.

În aprecierea avantajelor, nu trebuie însă pierdute din vedere rigorile pe care le impun aceste noi tehnologii. Astfel, planificarea comunicării fundamentată pe asemenea tehnologii trebuie dublată de un plan de comunicare în modalități „clasice”, în eventualitatea că nu va fi posibilă utilizarea tehnologiilor necesare.

De asemenea, organizațiile trebuie să fie pregătite să reacționeze mult mai rapid la provocările ce apar în diverse situații, deoarece viteza cu care informația devine disponibilă publicurilor largi creează o presiune suplimentară asupra celor desemnați să gestioneze situația.

În fine, utilizarea acestor noi tehnologii presupune ca atât membrii organizației, cât și publicurile cărora ea se adresează să fie familiarizați cu tehnologiile, altfel ei vor da greș.

În esență, atât organizarea procesului de lucru, cât și comunicarea eficientă nu mai sunt posibile fără apelul la noile tehnologii de comunicare. Prin urmare, managerii și planificatorii nu au voie să ignore această realitate care, dacă în caz contrar, poate constitui un factor agravant suplimentar.

Referințe

1. <https://gotech.world/comunicarea-prin-internet-protocol-si-aplicarea-ei-in-business/> [accesat la 08/08/2021]
2. Cișmaru Diana-Maria (208). Comunicarea internă în organizații. Suport de curs. https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/35804583/217679704-Comunicarea-Interna-in-Organizatii-with-cover-page-v2.pdf?Expires=1631604043&Signature=MEp69CUM8RuCIVJ-xTwOrd6aMTBheDKvcljLHimdsfiThIJURKUobAUUVUob33ka9aEVpiXFju7ASCOPKx6AgsiutOSrrJiowk358JtMRiEqo9TjKk31mytpK6fGA7UYXW4Ruq7IsCR6t2WrMYUNox1eNL4cufXTV~EzYxpuvBND9Vc~OsiHfJYeFdsDclfgRvsILcsAADYSg7wbtRjjIxZ9IbOQ8~amPXilU1zdp75PQKtaoQzx77MsWXFKq3NfawDFx06cfcQgGVgxnqMJFB8tMyF9ASiv52B3IUbzp7HDzEffoA6Pq67PJn5sTt2-aoRH9b3ZIK9uh4I3vJXCg_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA [accesat la 12/08/2021]
3. Stănescu, Dan (2008). Sănătate organizațională. https://www.academia.edu/7113647/Sanatate_Organizatiionala [accesat la 11/08/2021]
4. Bigelow, D. (2002). The reality of virtual management. https://www.pmi.org/learning/library/the-reality-virtual-management-1076?_cf_chl_captcha_tk__=pmd_0IX0HwIS0PHEauDIB0cBG1EpQ8yyMjHkL_3B5fo35Y-1631601028-0-gqNtZGzNAvujcnBszQi9 [accesat la 08/08/2021]
5. Koumadoraki, Androniki (2019). Virtual team management: 7 effective ways to achieve it <https://www.elorus.com/blog/achieve-effective-virtual-team-management/> [accesat la 12/08/2021]
6. Golovei, Lilia (2008). Comunicare interumană și noile tehnologii informaționale. <http://carte.psihologie.md/comunicarea-interumana-si-noile-tehnologii-informationale/> [accesat la 10/08/2021]
7. Abric J. C. (2002). *Psihologia comunicării*, Iași
8. Epure Petic, Lia. (2012). *Managementul comunicării organizaționale*, Timișoara
9. Mucchielli, Alex.(2008). *Comunicarea în instituții și organizații*, Iași
10. Golovei, Lilia (2008). *Perspectivile și prioritățile tehnologiilor informaționale în avantajul educației estetice* <http://carte.psihologie.md/perspectivile-si-prioritatile-tehnologiilor-informationale-in-avantajul-educatiei-estetice/> [accesat la 20/08/2021]
11. Popov Lilia (2017). Tehnologii informaționale și comunicaționale. Note de curs. Bălți http://dSPACE.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/3734/1/Popov_TIC.pdf [accesat la 20/08/2021]
12. Fărte Gheorghe-Ilie (2004). Comunicarea o abordare praxiologică. Iași. https://philpapers.org/archive/FARCOA-2.pdf?_cf_chl_captcha_tk__=pmd_xLUe9fDrG.g9U5f6atdByGP7xeLtEAPCx2FBikxcSeA-1631602067-0-gqNtZGzNAtCjcnBszQi9 [accesat la 20/08/2021]

13. Competențe informatice pentru secolul XXI: promovarea competitivității, creșterii economice și locurilor de muncă <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l24293&from=CS> [accesat la 25/08/2021]
14. Competența digitală, o abilitate esențială pentru profesori și elevi în secolul XXI (2021). <https://www.schooleducationgateway.eu/ro/pub/resources/tutorials/digital-competence-the-vital-.htm> [accesat la 25/08/2021]
15. Being digitally competent – a task for the 21st-century citizen <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp> [accesat la 29/08/2021]
16. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006H0962> [accesat la 29/08/2021]

WITH AESM HAPPY TO THE DEPTHS OF OLD AGE

CU ASEM FERICIȚI PÂNĂ LA ADÂNCI BĂTRÂNEȚE

Dumitru TODOROI¹⁴⁹, Habilitated Doctor

Abstract: *Old age is a particular life stage for older people and an appropriate approach by society to this phenomenon is very necessary.*

Key words: *Association, psychological well-being, social health, consciousness, intergenerational cooperation.*

JEL CLASSIFICATION: B41, B55, C53, C88, D23, E70

Actuality: The adult professors in AESM with the support of the Administration of the institution have formed an association of professors, which operates according to the principles "AESM is my home" and "My house is AESM". The way to achieve these desiderata is to enable the elderly people of AESM to work at his native institute until deep down in their old age. These desiderata represent an original new paradigm of organizing THE CONTINUE activities of older people.

Purpose: The adult professors in AESM are divided into three categories: EMPLOYEES – professors, who are going to reach retirement age in the next five years, ASSOCIATES – professors, who are retired and work in ASEM Part-Time and AFFILIATES – professors, who work after retirement in ASEM voluntarily. All of them work as AFFILIATES of AESM until old age according to the decision of the ASEM Senate in December 2019 to organize the Association "AESM Seniors" with a special Regulation of activity in AESM.

Research methods: The Association "AESM Seniors" operates successfully during these two years even though most of the time it operated under the conditions of the COVID-19 pandemic.

The AESM affiliates of the Association „AESM Seniors” are functionally divided into three activity groups with the aim of supporting the AESM - home institution, which tends to become in the future research-education institution in the economic field of the Republic of Moldova. "Professor audit", "WEB support of SMEs" and "From studies in production" are three subdivisions of the Association "AESM Seniors", which operate successfully under the main estimate of CONTINUITY of AESM adult professors activities until happily old age.

Results: The Association „AESM Seniors” organized and spent the "Round Table" with the participation of senior professors invited from the University of Illinois (Chicago, USA) where an exchange of experience with the Association of Adult Seniors in the USA was conducted. The evolution of this exchange of experience has made important changes to the Work Agenda of the Association "AESM Seniors".

Members of the Association „AESM Seniors” led and worked with the young researchers of the Republic of Moldova during these two years of activity with the support of the European Union through COST CA19136 and COST CA16226. Multiple researches were organised and carried out, which were presented at two international TELECONFERENCES under the Online Regime of 13-14 March 2020 and 12-13 March 2021 with the publication of the results in the European Journal "Society Consciousness Computers" No. 6, 2020 [1] and No. 7, 2021 [2]. Recently under COST CA19136 a **Virtual Mobility Grant** was evaluated, which aims at the **following activities:**

¹⁴⁹ m. c. ARA, Academy of Economic Studies of Moldova, Moldova

1) Analyzing the results of the research, carried out by the member of Association „AESM Seniors” with their young colleagues and presented at the TELE-2021,

2) Highlighting the results of the research, carried out by the member of Association „AESM Seniors” with their young colleagues, which are related to the SHAFE concept and goals,

3) Encouraging the researchers – authors of the highlighted results - to represent the extended texts (4, 6, or 8 pages) of their presentations at the TELE-2021,

4) Completing a volume of the journal "ARA Journal of Sciences" with these extended texts, and

5) Publishing the volume of the journal "ARA Journal of Sciences" with these scientific research results to support WG4 in the D4 Report on SHAFE policies, strategies and funding.

The activity of the Association "AESM Seniors", with the essential participation of COST in these two years of being, is presented in the monograph "The Association "AESM Seniors"-2 years of activity" [3], which will be launched to the celebration of the 30 years of AESM activity in September 24-25, 2021. Some highlights from the monograph:

- Rector ASEM Academician Grigore Belostecinic: Activity plan as ASEM Rector: ... protection of adult teachers in ASEM ...

- The Idea of the Association "AESM Seniors": Adult professors of ASEM are employed, associated, affiliated ...

- **CONTINUITY... All your life with ASEM!**

- Senate of 24 December 2019: Birth; The Order of the Rector of 2 January 2020: Officialization

- The Meeting with seniors of Chicago of 17 January 2020: Exchange of experience

- The First Octogenary honoured on 12 February 2020: Conf., Dr. Dumitru Zambitchi, Emeritus Member of the Association "Seniors ASEM"

- Woman is the flower of life not only of man: 8 March 2020: Homage to the Ladies teachers – Members of the Association "Seniors ASEM"

- The Second Octogenary honoured on 13 March 2020: Prof. univ., dr. hab., m.c. ARA Dumitru Todoroi, President of the Association "ASEM Seniors"

- **COVID – 19:** Multiple blow for the Association "ASEM Seniors", online activity

- The Coordinating Council of the Association "ASEM Seniors": Members of the Association "ASEM Seniors" are organized in 3 research-education collectives

- The TELE-2020, 13-14 March 2020, 9th Edition: First International Scientific Activity of the Coordinating Council of the Association "Seniors ASEM". The "Society Consciousness Computers" Magazine No. 6, June 2020, publishes the results, announced by the authors of the 35 scientific intergenerational communications at the TELE-2020

- Congratulations to the Octageners - Emeritus members of the Association "ASEM Seniors"- People of eighty years old: Prof. univ., dr. hab., m.c. ARA Dumitru Todoroi, Prof. univ., dr. hab., Constantin Matei, Prof. univ., dr. hab., Vasile Bucur, Prof. univ., dr. hab., Viorel Ţurcan

- The most advanced Lady, Member of the Coordinating Council of the Association "Seniors of ASEM": Prof. univ., dr. hab. Nadejda Şişcan

- The **First International Project** of the Association "ASEM Seniors": Moldovan-Turkish SMEs, international intergenerational collectives: ASEM affiliates activate online under the conditions dictated by the COVID-19 PANDEMIC

- The TELE-2021, March 12-13, 2021, 10th Edition: Large-scale international scientific activity of the Association "Seniors of ASEM"

- The **Second International Project** of the Association "Seniors of ASEM": COST CA19136 and COST CA16226 support the organization, preparation, party and publication of the scientific results of the research teams led by the members of the Association "Seniors of ASEM". The Journal "Society Consciousness Computers" No. 7, May 2021, published the results,

announced by the authors of the 51 scientific communications at TELE-2021 presented by Association "Seniors of ASEM

- The future is the Past multiplied by the Present (Paul BRAN, First Rector of ASEM)

Conclusions:

There are a lot of solutions to provide for the decent lives of adults, the elderly, pensioners. Old people's homes, villages for adults, green societies and other are the "most successful" decisions. The retired person may be "closer" to the family, more "householder" in his household, closer to his children and grandchildren, he can even become a nanny, etc. All these ways involve "breaking" the person from his usual living environment into the collective, into society. They imply an exclusion of the person from his usual way of social activity, the known and comfortable way of life, they imply the exclusion from the social life. These ways imply "loneliness" towards "that which was."

Through the activity of the members of the Association "Seniors of AESM" we excluded the loneliness of the adult person, we excluded the "breaking" of the person from the collective, we excluded the notion of retirement. The Association "Seniors of AESM" promotes the CONTINUITY of the life of adult teachers in the AESM "as it was".

The Association "Seniors of AESM" promotes the CONTINUITY of the life of each adult professors from AESM, who all his life worked at HIS enterprise and will CONTINUE the activity at the same enterprise until deep old age. The person retired even for a minute does not feel outside of HIS company; HE operates continuously in the same collective, with HIS colleagues, disciples and friends. The person continues the activity at the same enterprise gradually moving from the position of EMPLOYEE to the position of ASSOCIATE and from there to the position of AFFILIATE. The person CONTINUES life, does not interrupt it, does not feel any "emotional coup of diminution" of HIS personality.

Let's be confident that psychologically this way of ensuring the future life of adults in an association such as the Association "Seniors of AESM" is much more humane and progressive, more positive, with much more emotion of perspective for the future. This way of life CONTINUES by greatly increases the age of the person until the person "no longer wants anything from life."

Acknowledgment:

Present research was evaluated under the guide and with the support of COST CA19136: NET4Age-Friendly, whose main aim and objective is to establish an international and interdisciplinary network of researchers from all sectors to foster awareness, and to support the creation and implementation of smart, healthy indoor and outdoor environments for present and future generations.

The results will contribute to solving problems and actions carried out within the COST CA 16226, Indoor living space improvement: Smart Habitat for the Elderly (SHELD-ON), this way creating a better society for everybody.

References

- [1] *Society Consciousness Computers, Volume 6, 2020, 120 pages, Alma Mater Publishing House, Bacău, Romania, , ISSN 2359-7321, ISSN-L 2359-7321*
- [2] *Society Consciousness Computers, Volume 7, 2021, 100 pages, Alma Mater Publishing House, Bacău, Romania, , ISSN 2359-7321, ISSN-L 2359-7321*
- [3] Dumitru TODOROI, Mihai PAIC, "The Association "AESM Seniors"-2 years of activity", Editura ASEM, (To be published)

ROUNDTABLE: THE NEW ROLE AND FUNCTIONS OF LIBRARIES IN THE DEVELOPMENT OF VIRTUAL COMMUNICATION

DOI: <https://doi.org/10.53486/9789975155649.50>
CZU: [378.245+001.92]:340(478)

LEGAL SCIENCES IN THE CONTEXT OF RESEARCH AND DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

ȘTIINȚELE JURIDICE ÎN CONTEXTUL CERCETĂRII-DEZVOLTĂRII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Gheorghe CUCIUREANU¹⁵⁰, conferențiar cercetător, doctor habilitat

Rezumat: Științele juridice au un rol important în cercetarea doctorală, număr mare de publicații științifice la nivel național, dar o vizibilitate internațională foarte redusă, caracterizându-se prin predominarea clară a doctoranzilor cu frecvență redusă și a celor care își finanțează studiile, particularități care nu totdeauna sunt asociate cu cercetări performante în Republica Moldova.

Cuvinte cheie: științe juridice, doctorat, vizibilitate, internaționalizare, publicații, conducători de doctorat.

JEL CLASSIFICATION: I23, I28, K00

1. Introducere

Cercetarea și inovarea sunt considerate la nivel european cruciale pentru abordarea provocărilor societale, ecologice și economice. În Republica Moldova, în ultima perioadă au avut loc mai multe modificări ce țin de politica științei. Științele juridice este un domeniu cu creștere rapidă în peisajul științific național. **Dacă în 1995 în Republica Moldova erau 59 persoane cu titlul științific în domeniul dreptului (din care 6 – doctori habilitați), ulterior numărul acestora a crescut rapid, în perioada 1996-2020 fiind conferite 620 de titluri științifice (din care 33 – de doctor habilitat).** În acest context, având în vedere și orientarea națională declarată de integrare europeană, ne-am propus să vedem care sunt principalele particularități ale științelor juridice din Republica Moldova. Studiul se bazează în special pe analiza statistică a datelor obținute din surse internaționale (Oficiul European de Statistică - EUROSTAT, Instrumentul analitic al bazei de date SCOPUS - Scimago) și naționale (Biroul Național de Statistică - BNS, Instrumentul Bibliometric Național - IBN, Sistemul de evidență a indicatorilor din cercetare - Indicatori-CDI, Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare - ANCD, Ministerul Educației și Cercetării - MEC, Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare - ANACEC).

2. Științele juridice în cadrul sistemului public național de cercetare științifică

Cercetări în domeniul dreptului se efectuează în special într-un institut de cercetare și în câteva instituții de învățământ superior. În „Programul de Stat 2020-2023” – principalul instrument de distribuire a finanțării pentru cercetare-dezvoltare pentru 4 ani, în domeniul dreptului se finanțează doar 4 proiecte cu o finanțare totală pe anul 2020 de 4,3 mil. lei, câștigate de 3 instituții (Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice și Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”). În aceste proiecte sunt angajați 67 cercetători

¹⁵⁰ cuciureanu.gheorghe@gmail.com, Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale / Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare

(ANCD, 2021). Din aceștia, peste 3/4 sunt angajați pe 0,5 normă (ceea ce confirmă încă o dată rolul secundar al cercetării la nivel național). Volumul finanțării și numărul cercetătorilor în domeniul dreptului este mult mai mare, deoarece cifrele de mai sus caracterizează doar activitățile finanțate din bugetul de stat pentru știință. Există însă în domeniul dreptului și cercetări doctorale și cele din cadrul normei științifico-didactice (în cadrul ultimei timpului pentru cercetare poate varia de la 517 ore (asistent) până la 770 ore (profesor)).

3. Științele juridice și doctoratul

În cercetarea doctorală, științele juridice sunt mult mai vizibile. Astfel, în perioada existenței școlilor doctorale (începând cu anul 2015) au fost înmatriculați 547 doctoranzi în domeniul dreptului (16,8% din totalul doctoranzilor din Republica Moldova). Predomină doctoranzii care studiază la frecvență redusă, cu taxă, în majoritate bărbați (tab.1). Numărul doctoranzilor de peste hotare este semnificativ, marea majoritate a lor fiind din România (BNS, 2021; Indicatori CDI, 2021).

Tabelul 1. Caracteristicile doctoranzilor din științe juridice înmatriculați în perioada 2015-2021

Caracteristica	Numărul	Ponderea din doctranzii în științe juricie
Total doctoranzi, din care:	547	100%
Bărbați	334	61,1%
Cu frecvență redusă	356	65,1%
Cu taxă de studii	463	84,6%
De peste hotare	83	15,2%

Sursa datelor: [MEC](#)

Cei mai mulți doctoranzi în științele juridice au fost înmatriculați în anii de studii 2017/2018 și 2018/2019 (fig.1). Pentru acest domeniu este caracteristic admiterea la studii a unui număr mare de persoane din organele de drept și din diferite autorități publice din Republica Moldova, iar ceea ce este interesant e că în mai multe cazuri temele de cercetare ale acestora nu coincid cu activitatea profesională (și atunci legătura acestora cu cercetarea deseori se încheie după obținerea titlului științific).

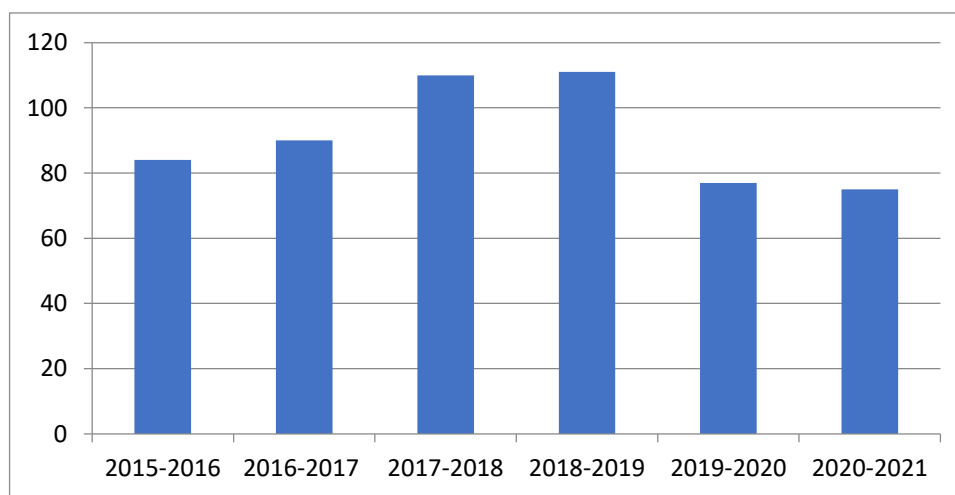

Figura 1. Numărul doctoranzilor în științe juridice înmatriculați la studii în perioada 2015-2021

Sursa datelor: [MEC](#)

Cei mai mulți doctoranzi înmatriculați sunt la specialitatea *Drept penal și execuțional penal* (23,4% din totalul doctoranzilor în științe juridice), urmate de specialitățile *Drept internațional și european public* (13%), *Drept civil* (12,1%), *Drept constituțional* (10,6%)

și *Drept procesual penal* (9,7%). Este cumva semnificativ faptul că la polul opus după numărul doctoranzilor înmatriculați în Republica Moldova sunt specialitățile *Dreptul științei, educației și culturii* (1 doctorand) și *Dreptul informațional* (0 doctoranzi) (fig.2).

După instituții, distribuția doctoranzilor este mult mai echilibrată. Cei mai mulți doctoranzi înmatriculați în științe juridice în perioada 2015-2021 au fost la Universitatea de Stat din Moldova (30% din total) și Consorțiul Academiei de Studii Economice cu Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” (20,5%) (MEC, 2021). În total cercetări doctorale în domeniul dreptului se efectuează în 6 școli doctorale (fig.3).

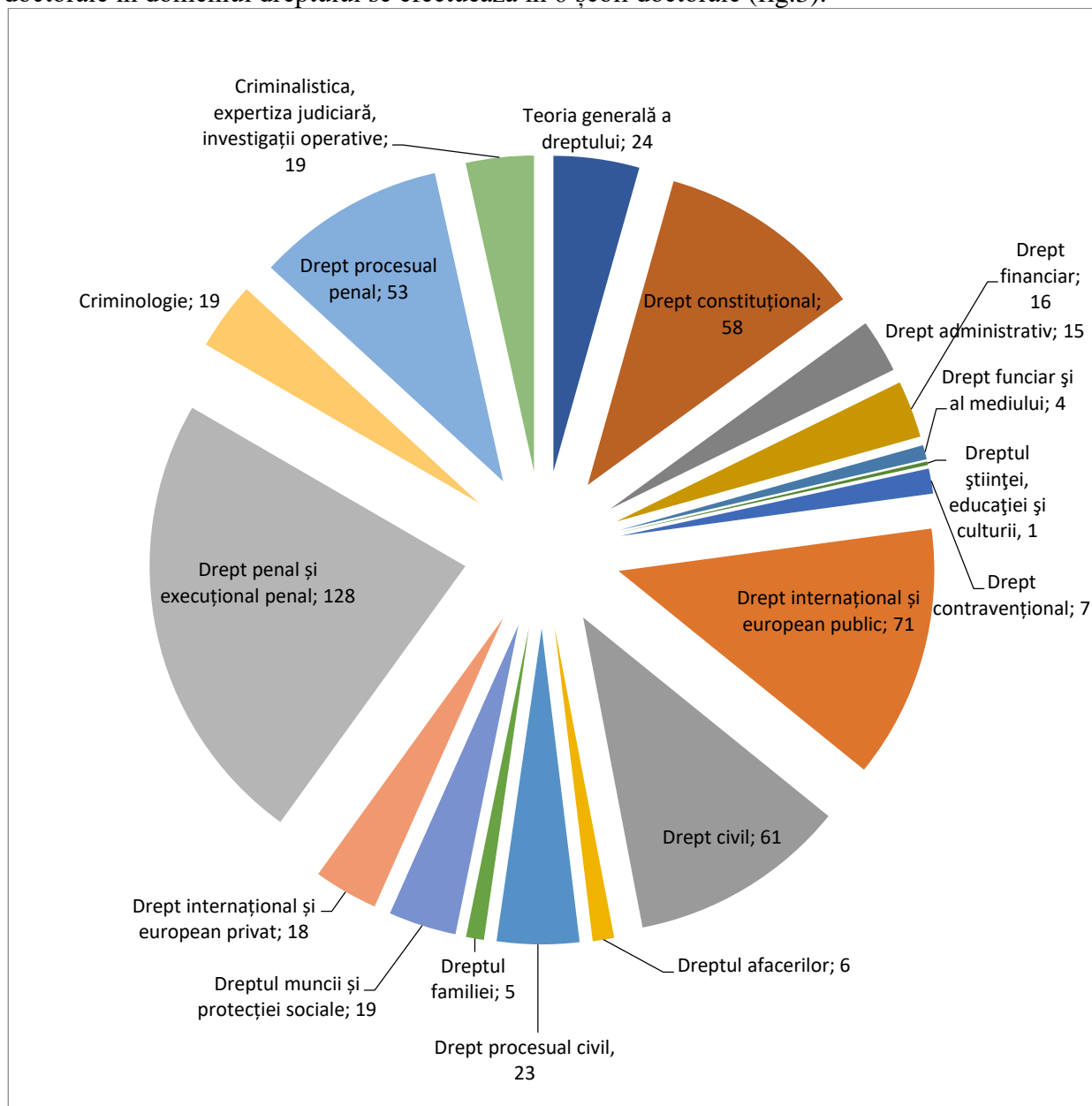

Figura 2. Distribuția pe specialități a doctoranzilor în științe juridice înmatriculați la studii în perioada 2015-2021

Sursa datelor: [MEC](#)

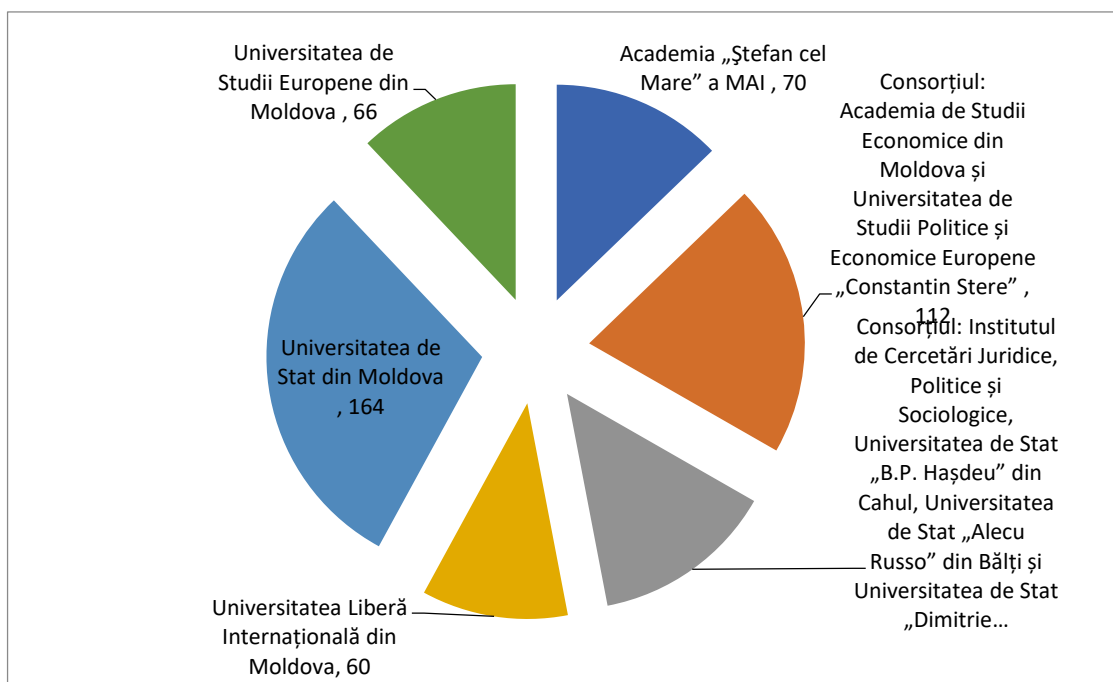

Figura 3. Distribuția pe instituții a doctoranzilor în științe juridice înmatriculați (2015-2021)

Sursa datelor: [MEC](#)

Dacă e să ne comparăm cu indicatorii la nivel european, atunci Republica Moldova are a doua cea mai mare pondere a doctoranzilor în domeniul științelor juridice (de peste 3 ori mai mult decât media europeană), cedând în acest sens doar Liechtensteinului (fig.4).

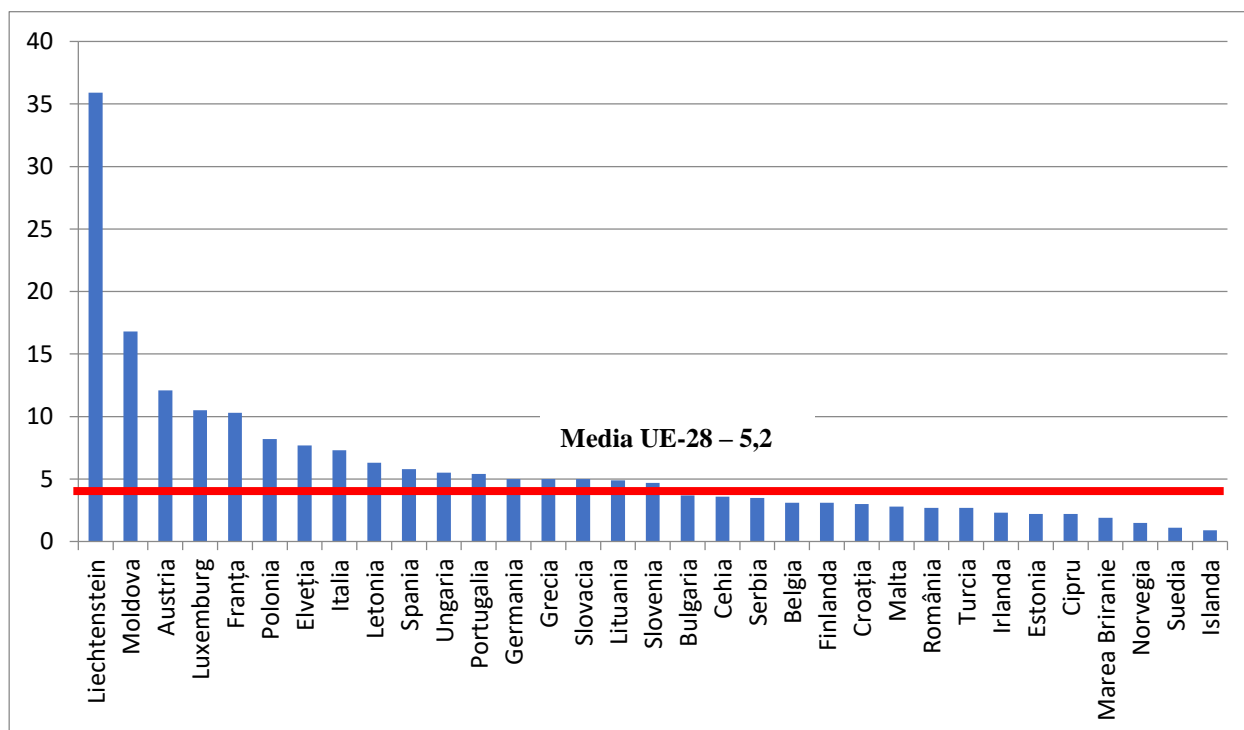

Figura 4. Ponderea doctoranzilor în științe juridice în totalul doctoranzilor, % (2019)

Sursa datelor: [EUROSTAT](#)

După numărul doctoranzilor în științe juridice la 100 mii locuitori, Republica Moldova este pe locul 4, cu 15,4 doctoranzi, cedând Liechtensteinului (156,3), Austriei (26,5) și Elveției (23). În medie, în Uniunea Europeană la 100 mii locuitori revin 7,7 doctoranzi în științe juridice

(EUROSTAT, 2021). Scăderea în acest clasament față de cel precedent este explicabilă ținând seama de faptul că numărul total al doctoranzilor de la noi în valori relative este sub media europeană.

Doctoranzii înmatriculați în Republica Moldova în domeniul dreptului au fost / sunt îndrumați de către 130 conducători de doctorat desemnați, peste 70% din care sunt bărbați. Din aceștia, 40 îndrumă 6 și mai mulți doctoranzi, iar 15 conducători – 8 și mai mulți doctoranzi (tab.2). La un conducător de doctorat în domeniul dreptului revin în medie 4,2 doctoranzi îndrumați, în timp ce media per Republica Moldova este de 3,3 doctoranzi la un conducător de doctorat. Totodată, sunt frecvente cazurile de desemnare drept conducători de doctorat a persoanelor care nu aveau acest drept la specialitatea respectivă. Doar în anul 2020/2021 la 8 teze au fost aprobați drept conducători de doctorat persoane care nu aveau acest drept (ANACEC, 2021); s-a înregistrat anterior și un caz când a fost desemnat conducător un doctor habilitat în științe fizico-matematice.

Treptat, științele juridice au devenit unul din cele mai importante domenii în care se conferă titluri științifice. Dacă în 1996 (primul an în care s-a conferit un titlu științific în acest domeniu în Republica Moldova) ponderea științelor juridice în totalul titlurilor de doctor conferite a fost de doar 3,5%, ulterior acesta indicator a crescut, atingând maximum în anul 2018 – 27,5% (ANACEC, 2021). În total, în 5 ani din ultimul deceniu ponderea științelor juridice în titlurile de doctor conferite a depășit 1/5 (fig.5).

Tabelul 2. Conducătorii de doctorat desemnați să îndrume cei mai mulți doctoranzi în științe juridice în perioada 2015-2021

Locul	Numele, prenumele	Total doctoranzi	Din care:		
			cu frecvență redusă	cu taxă	de peste hotare
1-2	Cușnir Valeriu	12	6	10	1
1-2	Gamurari Vitalie	12	8	12	6
3-4	Costachi Gheorghe	11	9	8	4
3-4	Osoianu Tudor	11	11	9	2
5	Rusu Vitalie	10	10	6	2
6-8	Romandaș Nicolae	9	5	6	0
6-8	Voicu Alexandru Virgiliu	9	7	9	7
6-8	Belecciu Ștefan	9	9	9	1
9-15	Grama (Timotin) Mariana	8	7	7	0
9-15	Burian Alexandru	8	2	8	4
9-15	Mihalache Iurie	8	3	5	2
9-15	Moraru Victor	8	5	7	2
9-15	Smochină Andrei	8	7	8	0
9-15	Stati Vitalie	8	7	6	0
9-15	Larii Iurie	8	8	8	1

Sursa datelor: [MEC](#), [ANACEC](#)

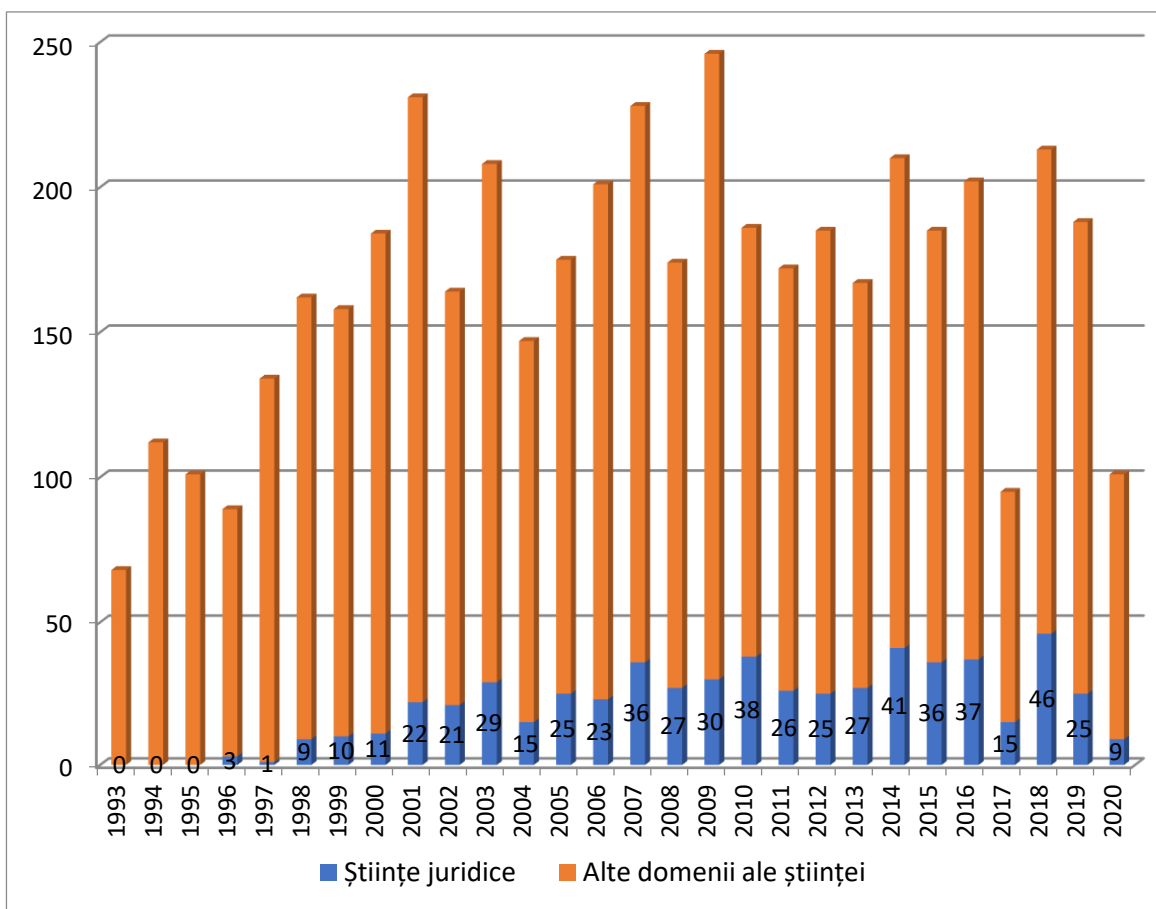

Figura 5. Evoluția numărului titlurilor de doctor în științe conferite în Republica Moldova

Sursa datelor: [ANACEC](#)

Numărul relativ mare de titluri științifice conferite în drept probabil că poate fi explicat ca și în general în domeniul științelor sociale și economice prin avantajele oferite după obținerea diplomei, cerințele mai mici față de lucrările științifice, cererea mare la aceste specialități, inclusiv din partea persoanelor publice, dar și alte motive relevate în cadrul unui [sondaj online](#) efectuat. Totodată, în cazul științelor juridice una din cauzele cererii ridicate ar putea fi obținerea ulterioară a licenței de avocat, deoarece Legea cu privire la avocatură prevede că persoanele care dețin titlul de doctor sunt scutite de efectuarea stagiului profesional și de examenul de calificare (potrivit președintelui Uniunii Avocaților, ar exista [187 persoane care au obținut licența în așa mod](#)).

4. Publicațiile științifice în domeniul dreptului

Rezultatele științifice obținute în urma cercetărilor din științele juridice, sub formă de publicații științifice, au o vizibilitate diferită la nivel național și internațional. În [Instrumentul Bibliometric Național \(IBN\)](#) (la data de 19.06.2021) numărul publicațiilor din domeniul științelor juridice ale cercetătorilor moldoveni din perioada 1996-2021 este de 9,8 mii (circa 10,4% din totalul publicațiilor autorilor din Republica Moldova). Este interesant că, dacă luăm în calcul toate lucrările publicate în domeniul dreptului (în reviste și în culegerile conferințelor) în Republica Moldova (nu doar a cercetătorilor moldoveni), atunci această cifră aproape că se dublează. Astfel, în perioada 2013-2018 au publicat în edițiile științifice de la noi cercetători din 37 țări, însă peste 95% din cele peste 10 mii publicații aparțin autorilor din 2 țări – Ucraina (5036 lucrări) și Republica Moldova (4823). Ar fi de apreciat un astfel grad de internaționalizare al domeniului dacă atractivitatea revistelor juridice din Republica Moldova s-ar baza pe calitatea acestora, efectuarea unor recenzări adecvate și nu pe necesitatea autorilor din Ucraina de a raporta lucrări

publicate peste hotare (coroborată cu disponibilitatea lor de a achita o taxă în schimbul publicării aproape a [oricărui text prezentat](#)).

Cea mai importantă instituție din Republica Moldova după numărul publicațiilor științifice în domeniul dreptului este Universitatea de Stat din Moldova - cu peste 1/3 din total, alte 3 instituții înregistrând ponderi importante - 9-10% de lucrări (fig.6).

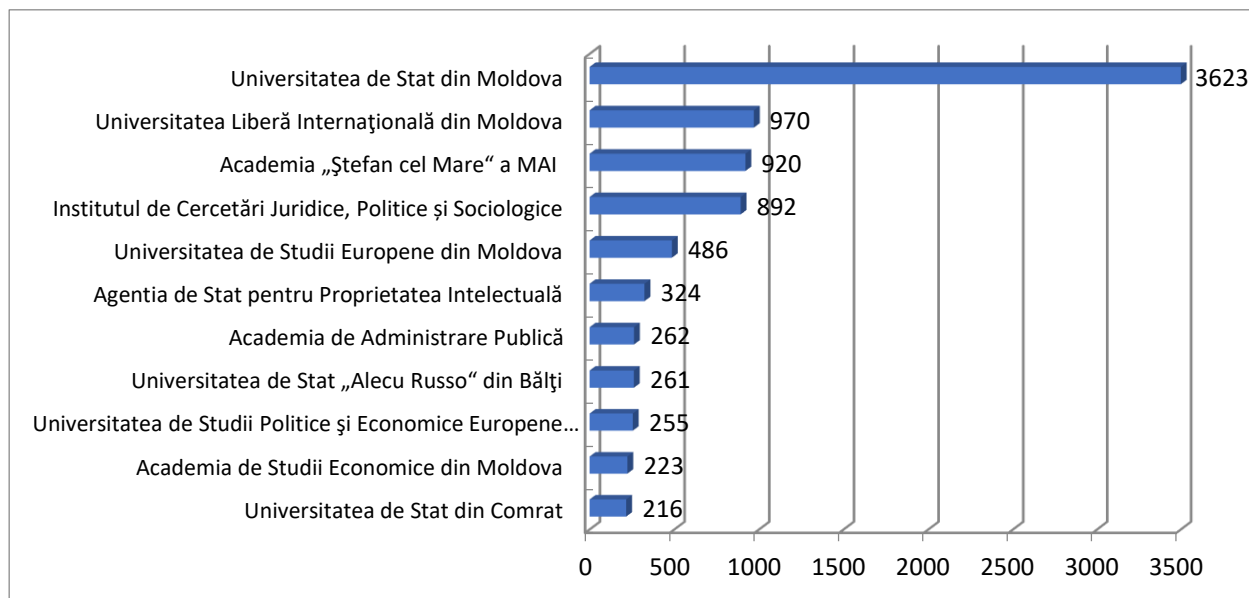

Figura 6. Cele mai importante instituții din Republica Moldova după numărului publicațiilor în domeniul științele juridice (perioada 1996-2021)

Sursa datelor: [IBN](#) (la 19.06.2021)

Autori ale celor 9,8 mii publicații sunt 3,2 mii persoane. Dintre aceștia primii 40 autori au 30 și mai multe publicații, iar primii 14 autori – 50 și mai multe publicații (tab.3).

Tabelul 3. Autorii cu cele mai multe publicații în științe juridice (perioada 1996-2021)

Locul	Numele, prenumele	Numărul publicațiilor
1	Brînză Sergiu	149
2	Sosna Boris	129
3	Stati Vitalie	126
4	Costachi Gheorghe	112
5	Gamurari Vitalie	87
6	Mihalache Iurie	82
7	Sosna Alexandru	69
8	Avornic Gheorghe	57
9	Romandaș Nicolae	56
10	Arseni Igor	53
11	Florea Vasile	53
12	Burian Alexandru	52
13	Baltag Dumitru	50
14	Gîrla Lilia	50

Sursa datelor: [IBN](#) (la 19.06.2021)

Cel mai frecvent cuvânt-cheie (din cele 22,8 mii folosite în aceste publicații) este „infrațiune”, de peste 50 de ori întâlnindu-se alte 19 cuvinte (tab.4). În general, formularea celor mai frecvente cuvinte-cheie este destul de largă (IBN, 2021), ceea ce ne sugerează fie conținut destul de general al multor publicații, fie ne poate indica o problemă de formulare adecvată a acestor cuvinte.

Tabelul 4. Cele mai frecvente cuvinte-cheie în publicațiile din științe juridice (1996-2021)

Locul	Cuvântul-cheie	Nr. publicațiilor	Nr. autorilor	Nr. organizațiilor
1	infrațiune	152	123	31
2	proces penal	93	59	31
3	law	88	86	24
4-5	Constituție	83	64	21
4-5	justiție	83	75	23
6	răspundere penală	82	72	25
7	crime	72	64	19
8	stat	68	69	18
9	lege	63	57	19
10	human rights	61	62	30
11-12	constitution	59	55	19
11-12	răspundere juridică	59	43	20
13	stat de drept	58	52	21
14	justice	54	60	23
15	drepturile omului	53	64	25
16-17	democrație	52	53	14
16-17	drept	52	50	17
18-19	victimă	51	52	18
18-19	violență	51	49	17
20	state	50	51	26

Sursa datelor: [IBN](#) (la 19.06.2021)

Numărul lucrărilor cercetătorilor moldoveni în științele juridice publicate peste hotare este mult mai mic. Astfel, în baza de date Scopus (una din cele 2 cele mai importante baze de date internaționale, lipsa din care este tratată ca fiind în afara științei mondiale) sunt înregistrate doar 16 publicații ale autorilor moldoveni în domeniul dreptului în perioada 1996-2020. După acest indicator Republica Moldova ocupă locul 135 în lume și locul 23 (ultimul) în Europa de est (tab.5).

Tabelul 5. Publicațiile în științe juridice ale țărilor Europei de Est în baza de date SCOPUS (1996-2020)

Locul	Țara	Documente	Citări	Citări per doc.	H-index
1	Rusia	3218	7378	2,29	31
2	Polonia	1843	7208	3,91	36
3	Ucraina	1456	3250	2,23	22
4	Ungaria	1332	3284	2,47	24
5	Cehia	1327	4297	3,24	23
6	Croația	1246	2286	1,83	20
7	Slovenia	962	3657	3,8	25
8	Lituania	573	1476	2,58	17
9	Slovacia	525	922	1,76	12
10	Serbia	519	1634	3,15	19
11	România	377	1779	4,72	20
12	Estonia	283	1884	6,66	22
13	Bulgaria	189	1015	5,37	15
14	Macedonia de Nord	145	408	2,81	12
15	Bosnia și Herzegovina	135	310	2,3	10
16	Georgia	84	585	6,96	12
17	Letonia	81	389	4,8	10
18	Muntelegru	61	75	1,23	4
19	Azerbaidjan	54	87	1,61	5
20	Belarus	50	384	7,68	10
21	Albania	39	17	0,44	2

22	Armenia	30	91	3,03	6
23	Republica Moldova	16	20	1,25	2

Sursa datelor: [Scimago](#) (la 19.06.2021)

5. Concluzii

Per ansamblu, științele juridice se confruntă cu aceleași probleme ca și întreg sistemul de cercetare științifică din Republica Moldova (subfinanțarea cronică, dificultatea asigurării unei evaluări obiective în condițiile unei comunități științifice mici etc.). Se poate însă observa și o serie de trăsături specifice:

- un rol important în cercetarea doctorală, după ponderea doctoranzilor (16,8%) și a titlurilor științifice conferite (12,5% din titlurile de doctor), dar o activitate științifică modestă în cadrul sistemului național de cercetare-dezvoltare (2,4% din proiecte și 4,9% din numărul cercetărilor);
- rezultate științifice semnificative obținute la nivel național, ca proporție a publicațiilor științifice (10,4%), dar o vizibilitate internațională foarte redusă (0,2% din publicațiile cercetătorilor moldoveni);
- predominarea clară a persoanelor care studiază la doctorat cu frecvență redusă și a celor care își finanțează studiile – 31,4% din toți doctoranzii cu taxă (legătura majorității acestora cu cercetarea finalizându-se odată cu obținerea diplomei de doctor), caracteristici care nu totdeauna sunt asociate cu cercetări performante în Republica Moldova.

Referințe

1. Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (2021). Registrele CNAA/ANACEC. <http://www.cnaa.md/dispositions/2021/registrele-cnaa/>
2. Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare (2021). Informații privind proiectele finanțate în cadrul Programului de stat 2020-2023. <https://ancd.gov.md/ro/content/2020>
3. Biroul Național de Statistică (2021). Învățământ și știință. <https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=116&>
4. EUROSTAT (2021). Cercetare, tehnologie și inovare. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/science-technology-innovation>
5. Indicatori CDI (2021). Date prelucrate de Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale. <http://indicator.idsi.md/ro>
6. Instrumentul Bibliometric Național (2021). Date în domeniul dreptului. https://ibn.idsi.md/ro/ibn_search_result?data_search_0=12&metadata_0=ibn_domain&from=1996&to=2021
7. Ministerul Educației și Cercetării (2021). Listele doctoranzilor înmatriculați în 2015-2021. <https://mecc.gov.md/ro/content/studii-doctorale-0>
8. Scimago (2021). Clasamentele țărilor în științele juridice. <https://www.scimagojr.com/countryrank.php?category=3308>

THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE NATIONAL LIBRARY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: IS IT READY FOR THE NEXT DECADE OF DIGITAL CHANGE OR NOT?

TRANSFORMAREA DIGITALĂ A BIBLIOTECII NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA: ESTE PREGĂTITĂ PENTRU URMĂTORUL DECENIU AL SCHIMBĂRILOR DIGITALE SAU NU?

Diana SILIVESTRU¹⁵¹, doctorandă

Abstract: *The article refers to the current situation of public libraries in the context of the digitization of library activity and services. It provides an overview of the digitization efforts of the National Library of the Republic of Moldova, and how the library transforms its digital collection according to the request for data and collections that improve the accessibility and use of digital resources.*

Keywords: *National Library of the Republic of Moldova, Japan International Cooperation Agency, National Digital Library, National Program “Memory of Moldova”, cultural heritage, digitization.*

JEL CLASSIFICATION: D83

1. Introducere

Pandemia COVID-19 a generat o criză la nivel mondial care a reclamat din partea tuturor acțiuni rapide și soluții inedite. Noul coronavirus a schimbat radical viețile tuturor și a pus la încercare sistemele de sănătate, cele de protecție socială, economice, precum și cele culturale. Acum mai mult ca oricând tehnologiile informaționale și de comunicare au jucat un rol enorm în depășirea crizei, au permis lumii să rămână conectată. În pofida acestor condiții deosebite, instituțiile culturale, cu precădere bibliotecile au încercat să se orienteze pe mediul digital și să mențină contactul cu utilizatorii prin oferirea unei game largi de servicii informaționale, asigurând funcționalitatea sa în mediul online. Este evident, că, în situația creată de pandemia generată de COVID 19, activitatea de digitizare, resursele digitale și oferirea accesului la valorile patrimoniului cultural scris capătă o nouă dimensiune și amploare, acestea sunt mai necesare ca niciodată.

În această lucrare ne-am propus să analizăm care este situația tehnologică și digitală a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova în următorul deceniu de dezvoltare, ce potențial tehnologic dețin bibliotecilor publice în contextul noului Proiect Național 2021, care sunt principalele probleme cu care se confruntă domeniul digital și în ce măsură suntem pregătiți pentru valorificarea conținutului digital național.

2. Situația actuală privind informatizarea bibliotecilor publice în contextul Proiectului Național 2021 - declarat an al amplificării digitalizării activității bibliotecilor din Republica Moldova

Anul 2021 – pentru comunitatea bibliotecară din Republica Moldova a fost declarat an al amplificării digitalizării activității bibliotecilor. Această decizie a fost fundamentată pe realitățile „noii normalități”, dar și pe faptul că pe timp de pandemie au fost vizibile doar bibliotecile care au avut în dotare tehnologii și bibliotecari pregătiți pentru a le face față. Deși, pandemia Covid – 19 a oferit șansa bibliotecilor să se reinventeze, biblioteca și-a definit esența ca instituție publică, multe biblioteci s-au autodepășit, au învățat lucruri noi, acum marile provocări se dau în mediul

¹⁵¹ E-mail: lupusor.diana@gmail.com, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Centrul Național de Digitizare.

online. Proiectul Național al Anului 2021 stabilește unele priorități strategice, dintre care: *tehnologiile informaționale în activitatea bibliotecilor – imperativul supraviețuirii, incluziunea digitală a personalului de specialitate din biblioteci, dezvoltarea serviciilor în bază de TIC, accesibile de la distanță*. (Identitatea bibliotecii în noua normalitate: tendințe și priorități 2021. Prioritățile naționale 2021). În noua normalitate, bibliotecile au fost nevoite să caute și să găsească cele mai bune modalități de adaptare a serviciilor oferite la noul context, alte formule prin care să ajungă la publicul lor, să identifice noi oportunități și procedee prin care să țină „viu” patrimoniul cultural acumulat, de-a lungul timpului, în colecțiile lor.

În Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 478 din 04.07.2012 „Cu privire la Programul național de informatizare a sferei culturii pentru anii 2012-2020” (Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 478 din 04.07.2012 „Cu privire la Programul național de informatizare a sferei culturii pentru anii 2012-2020) este stipulată digitalizarea activității în ansamblu a bibliotecilor și digitalizarea patrimoniului național cultural care constituie a fi unele dintre obiectivele principale. Tot această hotărâre mai menționează faptul că prin programul de digitalizare a bibliotecilor este recunoscută importanța bibliotecilor ca punct de acces al informației, ca instrument de dezvoltare educațională și, totodată, ca punct de acces al serviciilor publice. Serviciile prestate de bibliotecile publice cuprind servicii de împrumut, de rezervare online a unei cărți, de accesare online a cărților, de utilizare a internetului și de utilizare a materialelor de studiu online. Mai mult ca atât, în toate programele și strategiile de țară (Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 857 din 31-10-2013 cu privire la Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale “Moldova Digitală 2020”) printre obiectivele urmărite se mai numără: reducerea decalajelor digitale, dezvoltarea competențelor digitale, dotarea bibliotecilor și altor instituții cu echipament necesar pentru digitizare, asistența utilizatorilor pentru valorificarea conținutului științific digital, creșterea vizibilității interne și internaționale a acestuia.

Potrivit datelor statistice privind activitatea Sistemului Național de biblioteci în anii 2017-2020, reflectate în tabelul de mai jos, ne punem întrebarea: În ce măsură se pot descurca bibliotecile publice de toate tipurile fără TIC în dotare, în contextul în care din cele 2655 de biblioteci publice de toate tipurile, doar 1832 (68,7%) dețin calculatoare și doar 144 sau 5,4% dispun de site-uri sau bloguri? (Date statistice privind activitatea Sistemului Național de Biblioteci în anii 2017-2020).

Tabel 1. Date statistice privind activitatea Sistemului Național de biblioteci în anii 2017-2020

	2017	2018	2019	2020
Biblioteci publice de toate tipurile	2704	2690	2679	2655
Biblioteci care dețin calculatoare	1692	1774	1811	1832
Biblioteci conectate la internet	1527	1566	1621	1683
Nr. de pagini web și bloguri	28/122	30/115	29/115	31/120

Problema informatizării bibliotecilor este una națională, multe biblioteci, alături de alte organizații din sectorul public, s-au confruntat în ultimii ani cu reduceri de bugete și dotări tehnologice, în rezultat avem astăzi ceea ce avem, biblioteci care activează în lipsă de TIC în dotare și o gamă joasă de servicii dezvoltate în bază de TIC.

La nivel național, printre problemele actuale din Republica Moldova, ar trebui să menționăm:

- Absența unei strategii naționale stabilite și funcționale în domeniul digitalizării, accesibilității online și conservării, care duce la lipsa coordonării între inițiative locale separate;
- Lipsa de înțelegere și soluții practice cu privire la importanța unor aspecte precum standarde și softuri comune de calitate și interoperabilitate;

- Nevoia unei cooperări mai bune la nivel local și național, întrucât patrimoniul cultural este patrimoniul pe care îl împărtășim cu toții;

- Lacunele din legile și reglementările legislative naționale legate de digitalizare duc la dificultăți pentru factorii de decizie din instituțiile din sectorul patrimoniului cultural;

Dacă ar fi să rezumăm situația actuală din Republica Moldova, am putea trage următoarele concluzii de bază:

- Colecțiile locale/regionale au importanță națională și europeană, dar sunt subreprezentate în spațiul digital.

- Experiența în digitalizare este sporadică și sub-nivel, proiectele de digitalizare în masă sunt lipsă, iar cele mici sunt răzlețe și nesemnificative.

- Munca de digitalizare în sine nu a fost realizată în proporție de 100 %, astfel țara nu corespunde priorităților actuale stipulate în strategiile naționale;

- Nu este disponibil niciun program guvernamental sau un fond separat destinat în mod special proiectelor de digitalizare (respectiv finanțare), digitalizarea în Republica Moldova depinde puternic de sprijinul financiar extern.

Problemele enunțate mai sus pun obstacole în calea digitalizării în masă în Republica Moldova. Pentru a schimba aceste lucruri, sunt necesare eforturi serioase în viitor. În același timp există posibilități potențiale de îmbunătățire a situației care pot stimula activități de digitalizare, așa precum:

- Crearea unei infrastructuri comune pentru activitatea principalelor instituții de patrimoniu cultural: alocarea investițiilor financiare necesare;

- Depășirea practicii inițiativelor izolate la scară mică și promovarea unei tendințe către activități complementare structurate;

- Crearea unei rețele metodologice comune pentru instituțiile care gestionează diferite tipuri de patrimoniu;

- Crearea de programe naționale structurate de formare în domeniul conservării digitale și al accesibilității online.

2.1. În ce măsură este pregătită Biblioteca Națională a Republicii Moldova pentru un nou deceniu al schimbărilor digitale?

Pe linia digitalizării, Biblioteca Națională a Republicii Moldova pe perioada Programului național de informatizare a sferei culturii pentru anii 2012-2020 a fost nevoită să supraviețuiască din punct de vedere tehnologic pe cont propriu și din proiecte externe. Procesul de dotare tehnologică și digitalizare a luat amploare la BNRM în anul 2008, atunci când BNRM devine membru TEL, fiind deja membru cu drepturi depline a Conferinței Directorilor Bibliotecilor Naționale ale țărilor membre ale UE (din 2005) și aderă ulterior la Biblioteca Digitală Europeană (TEL – The European Library), un program derulat la nivelul Uniunii Europene, care prin intermediul proiectului FUMAGABA obține finanțare pentru achiziționarea unui scanner manual de carte veche și rară, server performant și soft de bibliotecă digital, lansând în 2010 proiectul Biblioteca Națională Digitală Moldavica (BND Moldavica) - www.moldavica.bnrm.md (Silvestru, 2019, p. 152)

Deși, timp de 10 ani, activitatea de digitalizare a decurs lent și n-a putut lua amploarea preconizată, principalul motiv fiind insuficiența echipamentelor performante, digitalizarea patrimoniului documentar al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (BNRM) și dezvoltarea Bibliotecii Naționale Digitale Moldavica reprezintă o direcție prioritară în programul de dezvoltare a infrastructurii tehnologice a bibliotecii. De rând cu realizările obținute pe parcursul ultimilor ani, BNRM se confruntă în continuare cu probleme dificile ce au impact negativ asupra dezvoltării bibliotecii, aceasta fiind limitată în echipamente și tehnologii digitale, mijloace financiare insuficiente în raport cu statutul, misiunea, funcțiile și atribuțiile specifice unei biblioteci naționale.

Informatizarea și asigurarea tehnologică a BNRM este necesară a fi apropiată de modelul de infrastructură tehnologică în acest sens al bibliotecilor naționale europene, membre ale CENL: Biblioteca Națională a Marii Britanii, Biblioteca Națională a Franței, Biblioteca Națională a Olandei, Biblioteca Națională a Finlandei, ș.a.

Legea cu privire la biblioteci, aprobată de Parlamentul Republicii Moldova la 20 iulie 2017 și intrată în vigoare începând cu 18 februarie 2019 stipulează că „Biblioteca Națională a Republicii Moldova constituie Biblioteca Națională Digitală „Moldavica”, care include documente ce fac parte din patrimoniul cultural național mobil, deținute de biblioteci, muzee și arhive” (Legea cu privire la biblioteci nr. 160 din 20.07.2017)

În prezent, Biblioteca Națională Digitală Moldavica oferă acces integrat la publicațiile de patrimoniu, aproximativ 6553 de unități bibliografice (a se vedea Figura 1) – toate din colecțiile BNRM, cărți, manuscrise, tipărituri vechi și rare, alte documente patrimoniale incluse în Registrul programului național „Memoria Moldovei” (Raportul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova pentru anul 2020, 2021).

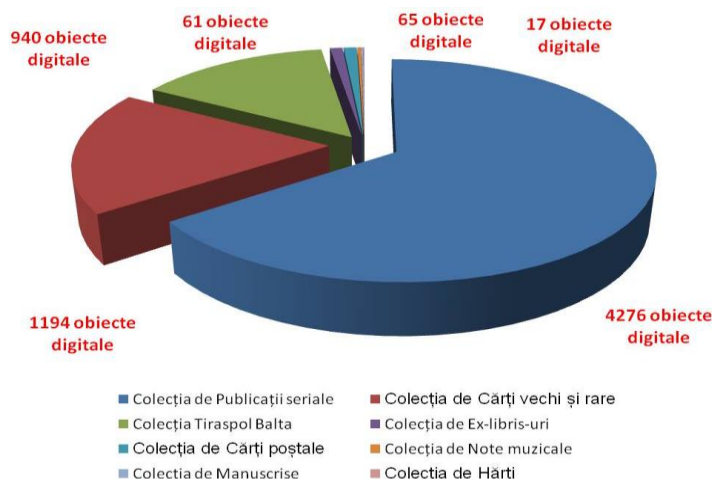

Figura 1. Colecțiile BND Moldavica

Sursa: Raportul BNRM pentru anul 2020

Informații mai ample privind activitatea BND Moldavica în colaborare cu partenerii strategici pe linia Programului Național „Memoria Moldovei” poate fi regăsită în articolul publicat în revista de specialitate Biblioteca (Silvestru, 2021, p. 6).

3. Proiectul de îmbunătățire a echipamentelor de digitalizare a activității Bibliotecii Naționale

Conform Strategiei de dezvoltare a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova 2019 – 2021 (Strategia de dezvoltare BNRM, 2019) digitalizarea patrimoniului cultural scris din biblioteci și integrarea lor în circuitul informațional național, european și universal rămâne o direcție prioritară de acțiune pentru BNRM. Una din direcții prioritare constituie a fi și îmbunătățirea echipamentului de digitizare, precum și extinderea Bibliotecii Naționale Digitale Moldavica (Program de activitate, 2021). În scopul digitalizării celor mai valoroase lucrări de patrimoniu și pentru a asigura prezervarea și păstrarea pentru generațiile viitoare, dar și asigurarea accesului la aceste valori, BNRM a solicitat ajutorul Agenției Japoneze de Cooperare Internațională pe marginea îmbunătățirii echipamentelor de digitizare și crearea în baza secției Colecției digitale a Centrului Național de Digitizare. Ideea a avut ca punct de pornire Grantul de susținere a culturii (Cultural Grant) al Japoniei, anunțat în 2018 de către Ministerul Afacerilor Externe al Japoniei în cadrul Proiectului Cultural Grant Assistance (Osoianu, 2020, p. 27). De-a lungul multor eforturi depuse și persoane implicate în mai multe etape ale acestui proiect, într-un final, a fost acceptat

Proiectul de digitalizare a activității Bibliotecii Naționale pe marginea îmbunătățirii echipamentelor de digitizare. Grantul, în valoare de 409 de mii dolari SUA, este destinat conservării și protejării patrimoniului cultural în cadrul instituțiilor sistemului național de biblioteci și lărgirii accesului cetățenilor la informație prin achiziționarea echipamentului modern și digitalizarea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (Osoianu, 2020, p. 28). Proiectul prevede procurarea a patru scanere pentru cărți: unul automat, 2 semiautomate, un scanner pentru microfise și un server de capacitate mare pentru stocarea informației digitizate. Cu echipamentele menționate, Biblioteca Națională va digitiza lucrările de patrimoniu și cele cu solicitare sporită din partea utilizatorilor din colecțiile bibliotecii.

În vederea implementării în continuare a proiectului, BNRM își va concentra efortul de realizare, susținere și coordonare a acțiunii de digitizare pe două direcții:

- 1) Realizarea activității de digitizare în 3 etape
- 2) Dezvoltarea și extinderea în continuare a Bibliotecii Naționale Digitale “Moldavica”

În I etapă a acestui proiect, BNRM va acorda prioritate colecțiilor proprii, în special cele de patrimoniu, în cea de-a II-a etapă, BNRM va coordona procesul digitizare a colecțiilor de patrimoniu din cadrul partenerilor BNRM pe linia Programului Național Memoria Moldovei. Urmează ca la această etapă să fie integrate obiectele digitale ale tuturor documentelor incluse în Registrul Programului Național „Memoria Moldovei”, cuprinse în colecțiile celor 7 biblioteci mari, 5 muzee, a Camerei Naționale a Cărții și Agenției Naționale a Arhivelor. Iar în cea de-a III-a etapă va fi extinsă digitizarea la toate nivelurile, se va acorda o atenție sporită lucrărilor foarte valoroase ce se vor regăsi în colecțiile bibliotecilor mari din Chișinău și în cele din 37 de biblioteci municipale, raionale, orășenești din întreaga republică. Unicitatea colecțiilor acestui proiect va fi determinată în mare măsură de colecțiile sale speciale - colecția de documente numerice de Moldavistică, documente numerice referitoare la Exteriorica, colecția de cărți și manuscrise rare, colecția de hărți, colecția de partituri și materiale audiovizuale, colecția de artă, colecția de microfilme și microfise, etc.

Pornind de la prima etapă de implementare, continuând cu tot parcursul de implementare și până la sustenabilitatea acestui proiect va fi necesar utilizarea unui soft complex de bibliotecă digitală, care ar permite gestionarea conținutului digitizat creat. De menționat faptul că, partea de software nu a constituit obiectul acestui proiect, proiectul japonez acoperă doar partea de asigurare/îmbunătățire cu echipament de digitizare. În această ordine de idei, instituția BNRM fiind pusă în situația de a se descurca cu dotarea software ce are la moment.

Implementarea software pentru BND Moldavica este asigurată de mai bine de 10 ani de softul open source Greenstone Digital Library (Modelul strategic al BND Moldavica, 2008, p. 2). În toți acești ani, Biblioteca Națională a mers pe calea modelelor open source. Chiar dacă softul acoperă funcționalitatea de bază a unui software de depozitare contemporan, este flexibil și ușor de utilizat, totuși, mai este nevoie de funcționalități diverse de implementare și soluții de proiectare îmbunătățite din partea personalului IT specializat pentru dezvoltarea și personalizarea colecțiilor. Este imperios necesar dezvoltarea unui sistem integrat de bibliotecă electronică în care se poate realiza și circuitul de achiziție digitală, precum și cel de evidență al documentelor digitizate.

În vederea realizării obiectivelor proiectului „Îmbunătățirea echipamentului de digitalizare al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova”, BNRM a efectuat până la această etapă un șir de lucrări, după cum urmează:

- 1) Dezvoltarea tehnologică și infrastructurală a spațiului funcțional destinat creării Centrului Național de Digitizare (CND): reparație și dotare cu mobilier specializat.
- 2) În martie 2021 a fost avizat pozitiv aprobarea unei noi organigrame. Conform noului ordin, a fost substituită subdiviziunea Colecții digitale în subdiviziunea Centrul Național de Digitizare, completarea statelor de personal, ajustarea cadrului legal de organizare și funcționare a Centrului Național de Digitizare (ROF, fișe de post, etc.).

3) În luna mai, anul curent, colegii de la JICA s-au ocupat de pregătirea și desfășurarea proiectului de ofertare/ licitație privind procurarea de echipamente de digitizare, partea de contribuție a instituției BNRM fiind coordonarea achizițiilor de echipament cu JICA, furnizori etc.

4) Sunt în curs de elaborare și perfectare un set de instrumente și proceduri de lucru pentru activitatea de digitizare: planul instituțional cu privire la prioritizarea colecțiilor pentru digitizare, metodologia de selectare a documentelor pentru digitizare, proiecte - contract cu privire la dreptul de autor pentru resursele electronice create, prin digitizare, acte interne de evidență a documentelor electronice, etc.

Digitizarea documentelor este un proces continuu, care odată început, necesită un efort permanent și investiție financiară. Deși au fost înregistrate rezultate pozitive, considerăm necesar de a continua lucrările în acest domeniu. Mai mult ca atât, realizarea acestui proiect este asigurată prin existența în Biblioteca Națională a unor premise favorabile:

- *Resurse umane – forța de muncă competentă și specializată în desfășurarea activităților din cadrul proiectului*

- *Experiența de lucru în domeniul digitizării documentelor*

- *Resurse tehnice – rețea locală de calculatoare, acces la INTERNET, stații grafice și echipamente de digitizare (scanner-ul Atiz Book Drive DIY, scannere de format A4 și A3)*

- *Resurse informaționale - colecții de documente patrimoniale, baza de date TinRead, SIBIMOL, etc.*

Proiectul va face o dovadă a conceptului de reutilizare și îmbogățire a conținutului de la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, a celor mai importante instituții deținătoare patrimoniu din Chișinău și a altor 37 de biblioteci raionale, orășenești din întreaga republică.

3.1. Principalele provocări și angajamente

În era digitală, cantitatea de date produse crește exponențial. Viteza cu care tehnologia se uzează moral, frecvența cu care apar pe piață noile versiuni software care nu sunt întotdeauna compatibile cu produsele create anterior, succesiunea generațiilor de hardware reprezintă o problemă în procesul de preservare.

Biblioteca Națională și alte instituții responsabile de crearea și gestionarea conținutului digital se confruntă în prezent cu unele provocări de infrastructură IT cum ar fi: colectarea și transferul de date către alte sisteme, servicii în rețea și web, stocarea datelor pe termen lung, backup gestionat, și anume backup-ul resurselor digitale privind recuperarea în caz de dezastru, diverse garanții și verificări pentru a proteja împotriva pierderii de date și pentru a asigura integritatea datelor. Instituțiile de memorie culturală nu se mai pot baza pe vechile metode de stocare a datelor și transmiterea cunoștințelor generațiilor viitoare. Biblioteca Națională ca și multe instituții cu bugete mai mici a trebuit să aleagă tehnologia de stocare, precum discurile optice sau HDD-urile care pot fi înregistrate, în loc de tehnologia de stocare profesională. Cea mai folosită metodă de preservare este migrarea, adică transferul periodic al materialelor digitale de la o configurație hardware sau software la alta, sau de la o generație de tehnologie de calculatoare la alta.

Problema respectării dreptului de autor în contextul digitalizării patrimoniului cultural și dezvoltării bibliotecilor digitale în Uniunea Europeană și Republica Moldova au constituit subiecte importante pe agenda forurilor și seminarelor din ultimii ani. Reglementările cu privire la aspecte cum ar fi drepturile de autor, operele orfane, protecția datelor și informațiilor din sectorul public, pun în dificultate bibliotecile atunci când vine vorba de creare de colecții și servicii în baza de TIC accesibile fără restricții de acces sau constrângeri temporale sau geografice unui public cât mai larg.

BNRM își propune în continuare să lucreze asupra următoarelor strategii și documente pentru a-și susține fluxul de lucru:

- *Politica privind dispozițiile adecvate pentru respectarea drepturilor de autor, licențierea digitală și tratarea materialelor publicate cu mecanisme de protecție tehnologică,*

- Politica și planificarea legată de scenariile viitoare privind conținutul digital-născut și depozitul legal digital,

- Politică clară privind prezervarea digitală, abordarea și stabilirea unor norme generale cu privire la metodele de prezervare, cu rang de standarde internaționale, astfel încât moștenirii culturale reprezentată de BND Moldavica să-i fie garantată supraviețuirea.

Prin atribuțiile conferite de cadrul legal, prin structură și organizare Biblioteca Națională a Republicii Moldova este instituția ce poate coordona și consolida atât la nivelul Programului Național “Memoria Moldovei” cât și a Sistemului Național de Biblioteci activitatea de digitizare și de constituire a Bibliotecii Digitale Naționale. Avem speranța că rezultatele finale ale proiectului vor consta într-un set de servicii disponibile pe internet și în soluții software reutilizabile open-source, ceea ce vor constitui ulterior premise fiabile pentru dezvoltarea și crearea unei Bibliotecii Naționale Digitale – o platformă de agregare și recoltare a conținutului digital din cadrul instituțiilor partenere și cele deținătoare de patrimoniu național scris și imprimat.

4. Concluzii

Analizând bine situația actuală și încercând să privim în viitor, ei bine, atunci, putem zice că ne așteaptă încă multe provocări, dar cert este faptul că tehnologia digitală oferă un imens potențial de dezvoltare. Deși digitalizarea este inclusă printre domeniile prioritare ca subiect general, acest lucru nu este suficient pentru succesul eforturilor diferitor instituții deținătoare de patrimoniu cultural. În această ordine de idei este nevoie urgentă de mai multe eforturi interconectate: crearea unui cadru național, stimularea activității de digitalizare la scară largă, promovarea cooperării instituțiilor locale și îmbunătățirea excelenței în profesie.

Începând cu anul 2022, în acest început de nou deceniu, preocupările și miza noastră este ca BNRM să dețină capacitatea tehnologică adecvată pentru a crea colecții în diferite formate și să asigure accesul publicului la ele. Iar finalitatea cu succes privind implementarea acestui proiect ambițios, va fi un rezultat prin care BNRM își va putea îndeplini misiunea sa esențială, și anume de a asigura accesul la colecțiile sale, atât generației de azi, cât și celor viitoare.

Referințe

1. Date statistice privind activitatea Sistemului Național de Biblioteci în anii 2017-2020 (2017). <http://bnrm.md/files/accesDedicat/Date%20statistice%20comparative%20Sistemul%20Na%20C8%9Bional%20de%20Biblioteci%20C3%AE%20anii%202017-2020.pdf>
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 478 din 04.07.2012 „Cu privire la Programul național de informatizare a sferei culturii pentru anii 2012-2020 (2012). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=20148&lang=ro
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 857 din 31-10-2013 cu privire la Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale “Moldova Digitală 2020” (2013). https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=49441&lang=ro
4. Identitatea bibliotecii în noua normalitate: tendințe și priorități 2021. Priorități naționale 2021 (2021). <http://bnrm.md/files/accesDedicat/Priorit%20C4%83%20C8%9Bi%20profesionale%202021.pdf>
5. Legea cu privire la bibliotecii nr. 160 din 20.07.2017 (2017). <http://www.bnrm.md/files/accesDedicat/Lege-cu-privire-la-bibliotecii.pdf>
6. Modelul strategic al BND Moldavica / Biblioteca Națională a Republicii Moldova (2006). <http://moldavica.bnrm.md/despre.html>
7. OSOIANU, Vera (2020). *Preistoria unui proiect cu țintă în viitor*. Chișinău: Tipografia „Primex-Com”, 27 - 30.
8. *Programul de activitate al instituției publice Biblioteca Națională a Republicii Moldova pentru anul 2021* (2021). Chișinău.
9. *Raportul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova pentru anul 2020* (2021). Chișinău: Tipografia „Primex-Com”.
10. SILIVESTRU, Diana (2021). *Angajamentul digital al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova în contextul proiectului național 2021 - declarat an al amplificării digitalizării activității bibliotecilor*. https://www.bibnat.ro/dyn-doc/publicatii/Revista%20Biblioteca%204_2021_site.pdf
11. SILIVESTRU, Diana (2019). *Biblioteca Națională Digitală Moldavica în contextul societății informației și cunoașterii*. [http://bnrm.md/files/publicatii/Monografii-BNRM-meridianul-zero-Sistemului-National-Biblioteci-\(1991-2016\).pdf](http://bnrm.md/files/publicatii/Monografii-BNRM-meridianul-zero-Sistemului-National-Biblioteci-(1991-2016).pdf)
12. *Strategia de dezvoltare a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova 2019 – 2021* (2019). <http://bnrm.md/files/biblioteca/Strategia%20de%20dezvoltare%202019-2021.pdf>

BIBLIOGRAPHY DATABASE METADATA – CHALLENGES AND SOLUTIONS

METADATELE DIN CADRUL BAZELOR DE DATE BIBLIOGRAFICE – PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII

Irina COJOCARU¹⁵², PhD Student

Abstract: Any function of bibliographic databases cannot be performed without metadata. Creating and managing metadata is a key activity and a commune responsibility of content producers, distributors and users, as important as the content itself. Open and relevant metadata contribute to increasing the visibility of digital scientific content.

Key words: bibliographic databases, metadata, standard, format, scientific content, visibility.

JEL CLASSIFICATION: I23

1. Introducere

Bazele de date bibliografice furnizează informații despre publicații științifice - cel mai răspândit rezultat al activității de cercetare. Aceste baze sunt utilizate atât pentru regăsirea informației în scopul documentării bibliografice, care stă la baza noilor cercetări, cât și pentru determinarea și calcularea mai multor indicatori, în special celor bibliometrici. Astfel, aceste instrumente tind să satisfacă așteptările diverselor părți interesate, precum cercetători, organizații de cercetare, organisme de finanțare a cercetării, factori de decizie, mediu de afaceri și publicul larg. Indicatorii și informațiile furnizate de bazele de date bibliografice sunt utilizați pentru evaluarea cercetării, asigurarea calității, promovarea și sporirea vizibilității publicațiilor științifice, și cel mai important - pentru căutarea și regăsirea conținutului.

Niciuna dintre aceste funcții ale bazelor de date bibliografice nu poate fi realizată fără metadata. Metadatale – date despre date – în cea mai largă accepțiune, se referă atât la informații, cât și la fluxul acestora, iar crearea și administrarea metadatelor reprezintă o activitate-cheie, la fel de importantă, ca și conținutul în sine. Anume metadatale din domeniul cercetării formează o rețea informațională în cadrul comunității științifice, care interconectează cercetătorii, organizațiile de cercetare, organismele de finanțare, editurile și bibliotecile științifice. O circulație liberă a informației în cadrul acestei comunități poate facilita un suport adecvat al activităților științifice și eventual determina eficiența cercetărilor în sine (Science, 2016). Totuși, metadatale din domeniul științific în particular și din orice domeniu, în general, sunt guvernate de o multitudine de standarde, formate, vocabulare și reguli. Asigurarea metadatelor deschise, cartografierea acestora pentru definirea unor cerințe de interoperabilitate, definirea unui vocabular consistent pentru metadatale științifice și analiza necesităților cercetătorilor în materie de metadata, sunt doar unele dintre provocările și problemele privind metadatale din cadrul comunicării științifice.

Prezenta lucrare își propune să elucideze rolul și importanța metadatelor în cadrul comunicării științifice digitale, în special în cadrul bazelor de date bibliografice, să sintetizeze provocările asociate utilizării acestora și să propună un șir de recomandări pentru depășirea provocărilor și problemelor respective.

2. Metadatale din cadrul bazelor de date bibliografice

Motoarele de căutare academice și bazele de date bibliografice (ASEBD) reprezintă la moment destinația standard, unde sunt accesate publicațiile științifice actualizate. Astfel de resurse

---

¹⁵² E-mail: irisha.cojocaru@gmail.com, Moldova State University

precum Web of Science (WoS), Scopus, Google Scholar, Dimensions, BASE, EbscoHost, ProQuest și Crossref sporesc accesibilitatea și respectiv vizibilitatea producției științifice în creștere continuă, prin filtrarea celor mai relevante informații. Studenții și cercetătorii își încep căutările pe web anume cu ASEBD, care au ajuns să fie obiectivul prin care este privită știința (Haines et al, 2010). În cadrul prezentei lucrări, vom utiliza o definiție mai largă a bazelor de date bibliografice, ca set structurat de metadate bibliografice (de ex. titlu, tip de publicație, an, autor, identificatori etc.) necesare pentru calcularea numărului de publicații (și a citărilor dintre acestea).

Un număr mare de țări au dezvoltat baze de date bibliografice naționale, pentru a asigura acoperirea cât mai completă a conținutului științific elaborat în limbile naționale sau din domeniile, care nu sunt tradițional acoperite de revistele indexate în ASEBD internațională. Căutarea publicațiilor științifice prin intermediul acestor resurse furnizează rezultate semnificativ diferite, cauzate atât de diferența numărului de înregistrări stocate în bazele de date respective, dar și, mai important, de calitatea metadatelor bibliografice utilizate.

În linii generale, metadatele sunt date care furnizează informații despre alte date. Metadatele au diverse scopuri: ajută utilizatorii să găsească informații relevante și să descopere resurse, sprijină organizarea resurselor electronice și furnizarea identității digitale, facilitează arhivarea și conservarea resurselor (Hare, 2016). Metadatele adecvate, exacte și furnizate în timp util contribuie la sporirea detectabilității conținutului digital, concept devenit extrem de important în lumea interconectată de astăzi. Una dintre caracteristicile fundamentale ale metadatelor este faptul că, deși pot fi lizibile de către oameni, scopul lor de bază este să fie procesate de calculator pentru căutare, sortare sau afișare. În ultimii ani, această caracteristică de bază a fost suplinită de emergența web-ului semantic, care facilitează integrarea și reutilizarea datelor între aplicații și domenii.

Metadatele se încadrează în trei mari categorii, conform NISO (Riley, 2017):

- metadate descriptive: elemente ce facilitează identificarea ori descoperirea, precum titlu, rezumat, autor, cuvinte cheie;
- metadate structurale: denotă modul în care sunt structurați anumiți itemi; de exemplu, cum sunt ordonate paginile pentru a forma capitole;
- metadate administrative: informații care permit gestionarea unor resurse, precum momentul în care este creat un item, tipul de fișier, cine l-a accesat etc.

Conform lui Riley (2017), metadatele sunt puternic integrate în comunicarea științifică digitală, inclusiv domeniul editorial, de la crearea și producerea informațiilor la marketing, descoperire, diseminare și impact, cât și cel al bibliotecilor și bazelor de date bibliografice. Această omniprezență a metadelor este determinată de un aspect crucial al lumii interconectate – interoperabilitatea, fiind definită drept abilitatea datelor și metadatelor eterogene să fie partajate între diferite sisteme (Day, 2005). Este esențial de reținut că orice tip de conținut digital, în special cel online, are două tipuri de public-țintă: pe de o parte utilizatorii în căutarea informațiilor relevante, și pe de altă parte – motoarele de căutare. Pentru exemplificare, studiul lui Walker (2016) privind corelarea dintre metadate și volumul de vânzări a demonstrat clar că, cărțile cu o descriere bibliografică, inclusiv imaginea copertii, deci metadate complete și corecte, generează un volum mediu de vânzări per ISBN cu 75% mai mare decât titlurile cu descriere incompletă.

Datorită semnificației majore a metadatelor, crearea, colectarea și partajarea acestora sunt guvernate de principii, tehnici, formate și standarde menținute și revizuite de organisme internaționale, cum ar fi Biblioteca Congresului, Comitetul de coordonare al Research Data Alliance, IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) și NISO (National Information Standards Organization). MARC, BIBFRAME, Dublin Core, ONIX, XML sau OAI-PMH sunt doar o mică parte dintre standardele și resursele utilizate pentru managementul metadelor (Bascones & Staniforth, 2018). Spre exemplu, Dublin Core Metadata Initiative (DCMI, <http://dublincore.org>) menține un set de 15 metadate de bază, împreună cu definiții ale altor termeni privind metadatele, care pot facilita interoperabilitatea din și între domenii.

Interoperabilitatea la nivel tehnic depinde de existența unor sintaxe (limbaje) standard, precum XML (Extensible Markup Language) și utilizarea unor protocoale de comunicare, precum standardul Z39.50, utilizat pentru căutarea în colecții distribuite ale datelor bibliografice, de tipul cataloagelor bibliotecare sau protocolul OAI-PMH.

Dintre acestea, XML, limbajul extensibil de marcare, este omniprezent pentru managementul metadatelor practic din orice domeniu de activitate. XML transformă documentele dintr-un amestec de text și obiecte într-o colecție sortabilă, ajustabilă, ierarhică de unități de conținut, iar conținutul este descris în termeni structurali și folosește etichete lizibile de calculator pentru a comunica definiții structurale, semnificații și relații. XML este prin excelență simplu, extensibil și universal compatibil, întrucât poate fi înțeles de orice program, sistem de operare, browser sau bază de date (EBSCO, 2021).

Datorită complexității și diversității formatelor, standardelor și vocabularelor care guvernează metadatele din domeniul comunicării științifice și gestionării activității de cercetare, sunt necesare eforturi colaborative pentru definirea unui vocabular consistent în domeniu, cât și pentru cartografierea metadatelor în scopul definirii cerințelor de interoperabilitate. Aceste provocări comune au determinat crearea Metadata2020 (<https://metadata2020.org/>) - un efort de colaborare care pledează pentru metadate mai bogate, deschise, conectate și reutilizabile pentru toate rezultatele științifice, care vor contribui la promovarea activității științifice în beneficiul societății. Reunind cei mai importanți actori cu atribuții la metadate în sectorul de cercetare (100 organizații și peste 170 de persoane), Metadata2020 vine cu un set amplu de proiecte, recomandări, publicații, bune practici și instrumente pentru furnizarea și partajarea unor metadate mai bogate pentru comunicarea științifică. Conform acestei inițiative (Metadata2020, 2020), metadatele din sectorul de cercetare trebuie să fie:

- COMPATIBILE: deschise, interoperabile, parsabile, acționabile pentru diverse sisteme, lizibile pentru oameni, pe cât este posibil;
- COMPLETE: să reflecte conținutul, componentele și relațiile, să fie comprehensive, pe cât este posibil;
- CREDIBILE: cu proveniență clară, de încredere și exacte;
- PRELUCRATE (CURATED): menținute în timp, pentru a reflecta actualizările și elementele noi.

Respectarea acestor principii pentru metadate va avea un impact semnificativ, deoarece metadatele complete facilitează detectabilitatea, descoperirile și inovația, metadatele conectate elimină decalajele dintre sisteme și comunități, iar metadatele reutilizabile elimină duplicarea efortului.

3. Identificatorii persistenți în comunicarea științifică

Ecosistemul comunicării științifice digitale în general și bazele de date bibliografice în particular au devenit asociate în timp cu o multitudine de identificatori digitali, obiectivul principal al cărora este soluționarea provocărilor privind dezambiguizarea și identificarea entităților. Peisajul identificatorilor persistenți este unul complex, interconectat și se referă nu doar la identificarea persoanelor, ci la o varietate tot mai mare de resurse științifice: publicații, seturi de date, software, metadate bibliografice, organizații. Un identificator este un număr sau o etichetă alfanumerică, care este lizibilă pentru calculator sau om și identifică în mod persistent un obiect, un document, o persoană, un loc, o organizație sau orice entitate, atât în lumea reală, cât și pe Internet (Ouvrir la science, 2020). Identificatorii persistenți reprezintă blocuri componente fundamentale ale științei deschise, asigurând relaționarea stabilă între diverse tipuri de resurse, cât și prezervarea acestora pe termen lung.

Cei mai importanți identificatori ai persoanelor includ ORCID, Scopus Author ID și ResearcherID, dar desigur nu se limitează la acestea, acoperind de asemenea diverși identificatori utilizați la nivel național. ORCID (Open Researcher and Contributor ID, <https://orcid.org/>) este un

registru de identificatori unici pentru cercetători, gratuit, deschis și mobil. A fost dezvoltat pentru a soluționa problema atribuirii corecte a rezultatelor științifice cercetătorilor individuali. Sistemul se bazează pe colaborarea între edituri, universități, organisme de finanțare, cercetători și alte părți interesate din domeniul comunicării științifice și este centrat pe cercetător. Mai mult, prin intermediul identificatorului persistent ORCID, cercetătorii preiau controlul asupra prezenței sale digitale, asumându-și rezultatele cercetării și conectându-le la sistemele cu care interacționează. Deoarece ORCID nu este dependent de instituția căreia îi este afiliat cercetătorul, această prezență digitală într-un format structurat urmează cercetătorul pe tot parcursul carierei, în diverse organizații. Stabilind conexiuni cu orice sistem local de management al informațiilor științifice, ORCID devine un canal de comunicare între diverse sisteme prin care circulă înregistrări privind listele de publicații, seturile de date sau informații privind finanțarea obținută.

Un alt bloc component important al ecosistemului de cercetare, care de asemenea contribuie la sporirea vizibilității, atât a autorilor, cât și a grupurilor de cercetare și organizațiilor sunt identificatorii organizaționali. Relevanța acestora rezidă în posibilitatea de identificare exactă a apartenenței instituționale, afilierii, transparenței finanțării activităților de cercetare și rezultatelor acestora. GRID, baza de date a identificatorilor organizaționali, a fost dezvoltată de compania comercială Digital Science, însă va fuziona din punct de vedere al conținutului cu un sistem similar de identificatori dezvoltat pe bază comunitară – ROR (<https://ror.org/>), care furnizează identificatori unici, deschiși și sustenabili despre peste 98000 organizații de cercetare.

Identificarea publicațiilor științifice de asemenea este facilitată de un șir de instrumente, precum DOI, ISNI, ISSN, ISBN, Handle etc. Datorită exploziei fără precedent a publicațiilor electronice, cel mai utilizat în prezent este identificatorul obiectului digital DOI, care din 2012 a devenit standard internațional ISO 26324. Ca identificator, DOI este unic prin faptul că poate identifica un produs, o lucrare sau o parte componentă, precum capitol, tabel sau diagramă; poate fi alocat atât versiunilor tipărite ale lucrărilor, cât și celor electronice; este acționabil, conectându-se la orice resursă specificată de editor. DOI în sine este un identificator permanent, dar metadatele asociate acestuia, precum și conexiunea pe care o asigură, pot fi modificate de către proprietar în orice moment (Warren, 2015). Datorită DOI, sistemele de informații științifice instituționale pot face tranziția de la sisteme orientate în interior spre rețele de informații capabile să facă conexiunea cu numărul actualizat de citări și indicatori altmetrici ai publicațiilor.

Identificatorii permit motoarelor de căutare și resurselor din ecosistemul de comunicare științifică să găsească, să consume, să facă schimb și să traseze mai ușor legăturile între publicații și alte rezultate digitale asociate acestora. Toți acești identificatori se bazează pe metadate și evoluează continuu pentru a facilita interoperabilitatea și interacțiunea dintre sisteme. Astfel, dacă la înregistrarea DOI pentru publicații, editorul înregistrează metadatele privind ORCID, atunci ulterior, profilul ORCID al cercetătorului este automat completat cu publicația care deține identificatorul DOI respectiv. Iar sistemul de management al revistelor științifice recenzate OJS (Open Journal System), dezvoltă continuu interfețe pentru schimb automat de metadate cu unele dintre cele mai relevante resurse și baze de date bibliografice, precum DOAJ (Directory of Open Access Journals) sau Index Copernicus.

4. Recomandări privind metadatele

În baza celor enunțate poate fi conturat un set de recomandări, relevante pentru părțile interesate din sistemul comunicării științifice digitale, inclusiv componentele acestuia precum bazele de date bibliografice:

- Utilizarea identificatorilor persistenți devine obligatorie la toate etapele ciclului de viață al unei publicații științifice și la toate nivelurile procesului editorial. Facilitând dezambiguizarea și identificarea unică a entităților din cadrul comunicării științifice, și respectiv a sistemului de cercetare-inovare, identificatorii și în special interconectarea acestora (ex. OpenAIRE

ResearchGraph) permit generarea unei imagini cât mai veridice privind producția științifică la nivel global.

- Informațiile privind drepturile de autor trebuie incluse în metadatele la nivel de publicație individuală, acestea devenind astfel mai detectabile, în special pentru revistele cu acces deschis și totodată reprezintă una dintre cerințe de conformare cu Planul S (<https://www.coalition-s.org/about/>), o inițiativă globală menită să consolideze și să accelereze tranziția la acces deschis. Multe motoare de căutare și servicii de descoperire (inclusiv Google Scholar) sprijină căutarea și filtrarea după licența drepturilor de autor, pentru a ajuta utilizatorii să găsească conținut în acces deschis, iar Creative Commons – CC (Licențele Creative) a lansat propriul său motor de căutare pentru a ajuta utilizatorii să găsească conținutul, care poate fi reutilizat sub o licență CC.

- Rezumatele tuturor rezultatelor științifice ar trebui să fie disponibile în mod deschis, prin intermediul depozitelor de încredere, în formate lizibile de calculator. Acesta este dezideratul promovat de „Inițiativa pentru rezumate deschise” (I4OA, <https://i4oa.org/>), care încurajează editorii să înregistreze rezumatele deschise în calitate de metadate pentru înregistrarea DOI la Crossref, pe cât este posibil. Adoptarea acestei prevederi va spori semnificativ detectabilitatea, vizibilitatea și impactul publicațiilor, dar și va facilita meritul datelor și a textului din rezumate, contribuind la dezvoltarea instrumentelor de cercetare din domeniul Învățării Automate și Inteligenței Artificiale.

- Citările publicațiilor ar trebui să fie deschise și incluse în metadatele publicațiilor, întrucât acestea reprezintă un bun public, de importanță atât pentru comunitatea academică, cât și pentru publicul larg. Inițiativa pentru citări deschise (I4OC, <https://i4oc.org>) își propune să promoveze disponibilitatea datelor despre citări, astfel încât acestea să fie structurate (exprimate în formate comune, care pot fi accesate și citite automat), separabile (citările pot fi accesate și analizate fără a accesa articolele sau cărțile în care sunt indicate) și deschise (accesibile și reutilizabile). Aceasta sporește detectabilitatea, potențialul pentru analiză și interconectare, inclusiv facilitează dezvoltarea instrumentelor care sprijină cercetătorii în identificarea rapidă, analiza și urmărirea conexiunilor din cadrul activității științifice.

5. Concluzii

Metadatele și identificatorii persistenți facilitează fluxurile de lucru și tranzițiile între sisteme, susțin analiza și detectabilitatea și oferă tuturor părților interesate o perspectivă mai largă asupra activității de cercetare. Anume metadatele facilitează procesarea interogărilor și fac distincția între sursele de informații legitime și cele dubioase într-o lume în care volumul informațiilor și complexitatea căutărilor cresc exponențial. Astfel, metadatele țes tapiseria complexă a informațiilor din era digitală, prin interconectarea producătorilor, distribuitorilor și utilizatorilor de conținut (Warren, 2015).

Crearea și gestionarea metadatelor reprezintă o activitate-cheie și o responsabilitate comună a producătorilor, distribuitorilor și utilizatorilor de conținut, la fel de importantă ca și conținutul în sine, iar principiul GIGO „Garbage In, Garbage Out” este perfect aplicabil pentru metadate. Prin urmare, este important ca toți producătorii, distribuitorii și utilizatorii de conținut științific să adopte și să utilizeze standarde și vocabulare relevante, să reducă pe cât posibil factorul erorii umane în procesul de generare și procesare a metadatelor, prin implementarea unor sisteme și instrumente software pentru generarea și gestionarea metadatelor, în scopul asigurării interoperabilității acestora. Metadatele deschise, relevante, complete și actuale determină o vizibilitate sporită pentru conținutul științific, contribuind la o detectabilitate mai exactă și asigurând o prezență digitală de încredere la nivel de autor, organizație, domeniu științific sau țară.

Referințe

1. Bascones, M. & Staniforth, A. (2018). What Is All This Fuss About? Is Wrong Metadata really Bad for Libraries and Their End-users? *Insights*, 31: 41. <http://doi.org/10.1629/uksg.441>

2. Day, M. (2005). Metadata. In: S.Ross, M.Day (Eds), *DCC Digital Curation Manual*. Digital Curation Center.
3. Haines, L. L., Light, J., O'Malley, D., & Delwiche, F. A. (2010). Information-seeking behavior of basic science researchers: implications for library services. *Journal of the Medical Library Association : JMLA*, 98(1), 73–81. <https://doi.org/10.3163/1536-5050.98.1.019>
4. Hare, J. (2016). *What is metadata and why is it as important as the data itself?* OpenDataSoft. <https://www.opendatasoft.com/blog/2016/08/25/what-is-metadata-and-why-is-it-important-data>
5. *Open identifiers for open science*. (2020). Ouvrir la science, France. <https://www.ouvrirlascience.fr/open-identifiers-for-open-science/>
6. Riley, J. (2017). *Understanding Metadata: What is Metadata, and What is it For?: A Primer*. NISO.
7. Science, D., & Porter, S.. (2016). *Digital Science White Paper: A New 'Research Data Mechanics' (Version 1)*. Digital Science. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.3514859.v1>
8. *The XML – First Competitive Advatage*. (2021). EBSCO. https://www.ebsco.com/apps/assets-publishers-materials/Advantages_of_XML.pdf
9. Walker, D. (2016). *Nielsen Book US Study: The Importance of Metadata for Discoverability and Sales*. The Nielsen Company US, LLC.
10. Warren, J. (2015). Zen and the Art of Metadata Maintenance. *The Journal of Electronic Publishing*, 18(3). <https://doi.org/10.3998/3336451.0018.305>

TOOLS TO PROMOTE THE VISIBILITY OF USARB RESEARCHERS AND ASSESS THE IMPACT OF SCIENTIFIC PRODUCTION

INSTRUMENTE DE PROMOVARE A VIZIBILITĂȚII CERCETĂTORILOR USARB ȘI EVALUAREA IMPACTULUI PRODUCȚIEI ȘTIINȚIFICE

Mihaela STAVER¹⁵³

Abstract: *The paper encompasses the main stages and tools for increasing the visibility of the scientific product, as well as increasing the international rating of the university. The processes of increasing visibility are punctuated, thus increasing one's own rating and the chances of success in academic work. The promotion of the scientific product of the universities is carried out through institutional digital repositories, digital libraries, open libraries, academic social networks, etc*

Keywords: *Altimeter tools, academic social networks, open access, institutional repositories, academic evaluation, CV, CEEOL, Zenodo, ID Orcid, scientific research, scientific product.*

JEL CLASSIFICATION: I23

1. Introducere

În ultimii ani, volumul cercetărilor științifice a cunoscut o creștere explozivă. Activitățile care vizează promovarea cercetării sunt din ce în ce mai importante în activitatea cercetătorilor. Vizibilitatea și accesibilitatea cercetărilor, cresc șansele ca cercetarea să fie observată, utilizată și să aibă impact, crescând astfel propriul rating și șansele de succes în munca academică.

Pentru ca întreaga societate să poată beneficia de progresele științei și ale tehnologiilor, producția științifică trebuie să fie prezervată și promovată.

Cercetătorii îmbrățișează o varietate de activități și instrumente pentru a-și promova munca, a se conecta cu alți cercetători și a se angaja într-un discurs științific. Din ce în ce mai mult, activitățile legate de promovarea cercetării lor au loc în toate etapele procesului de cercetare: de la etapa de descoperire, până la procesul de analiză și scriere, până la publicare, informare și evaluare.

În acest articol sunt prezentate etapele de sporire a vizibilității și creștere a impactului activității de cercetare, precum și recomandări, instrumente ce vin în ajutor cercetătorilor în acest proces.

Acțiunile de bază pentru a fi îmbunătățită vizibilitatea ca cercetător sunt:

- ✓ Crearea unui ID ORCID;
- ✓ Crearea conturilor în rețele sociale academice și trimiterea unui tweet selectiv pe subiectele de cercetare;
- ✓ Indexarea publicațiilor în depozitul universitar ORA USARB, Biblioteca digitală, Repozitoriul European Zenodo etc.;
- ✓ Publicarea în acces deschis;
- ✓ Partajarea cercetărilor prin diverse instrumente și rețele;
- ✓ Folosirea unui nume de autor și o afiliere stabilă și completă;
- ✓ Utilizarea profilurilor de cercetare pentru a lega fără ambiguitate publicațiile autorului.

2. Modalitățile de publicare a produsului științific USARB

Începând cu mijlocul anilor 1990, progresele tehnologiei informației au creat noi căi pentru cercetători de a se conecta cu alți cercetători, de a scrie și publica.

¹⁵³ E-mail: staver.mihaela@gmail.com, Biblioteca Științifică USARB, Centrul de Cercetare și activitate metodologică.

Publicarea este începutul impactului și vizibilității cercetării, astfel difuzarea publicațiilor de cercetare trebuie să fie proactivă. Majoritatea cercetătorilor folosesc termeni specifici care sunt cunoscuți doar de colegii din propriile lor domenii. Termenii aleși trebuie să fie utilizați în mod obișnuit și generali pentru a fi optimizați și preluați de motorul de căutare în platforma digitală.

Cercetătorii își pot promova activitatea de cercetare prin diverse metode, platforme, repozitorii, biblioteci deschise, etc.

Articolele publicate în repozitorii sau reviste Open Access tind să fie citite și citate mai pe larg decât articolele publicate în reviste tradiționale. Lucrările ar trebui depozitate cu versiunea de acces deschis indexate prin depozite instituționale sau internaționale, cum ar fi: Zenodo (<https://zenodo.org/>), Arxiv (<https://arxiv.org/>), Figshare (<https://figshare.com/>). Publicațiile, lucrările și posterele de conferință, prezentările, date de cercetare, video sunt toate dovezi ale activității de cercetare. Făcându-le pe toate accesibile publicului, cercetătorii își sporesc vizibilitatea.

Locurile excelente pentru vizibilitatea rezultatelor de cercetare sunt depozitele instituționale și de subiecte. [OpenDOAR](#) este o bază de date cuprinzătoare de depozite cu acces deschis.

Instrumentele și serviciile de profil ale cercetătorului pot fi și:

Servicii de dezambiguizare a autorilor: ORCID și ResearchID, Site-uri personale și social media: Facebook, Twitter, Comunitățile pentru cercetători: Academia.edu / ResearchGate, Instrumente de gestionare a referințelor cu funcții sociale: Mendeley, Motoare de căutare cu profiluri de autor: Google Scholar, Scopus.

Beneficiul prezenței online ca cercetător

- ✓ Pentru a fi util societății și comunității;
- ✓ Creșterea șanselor de finanțare;
- ✓ Noi contacte pentru cooperare în cercetare;
- ✓ Sporirea vizibilității activităților de cercetare;
- ✓ Creșterea șanselor ca publicațiile să fie citate;
- ✓ Corectarea și atribuirea, numelui și afilierilor;
- ✓ Asigurarea evaluării cercetărilor.

Cercetătorii USARB publică cercetările în Repozitoriul Instituțional ORA USARB, <http://dspace.usarb.md:8080/jspui/> care oferă acces persistent și păstrarea seturilor de date, cât și vizibilitate automată în motorul de căutare de resurse web academice BASE <https://www.base-search.net/>.

[BASE](#) este unul dintre cele mai voluminoase motoare de căutare din lume, în special pentru resursele web academice și este operat de Biblioteca Universității Bielefeld, Germania care furnizează peste 150 de milioane de documente din peste 7.000 de surse cu texte complete, aproximativ 60% din documentele indexate gratuit (Acces deschis). Una din caracteristicile acestui motor de căutare este posibilitatea de a crea propria listă de publicații din baza de date BASE și de a exporta înregistrările selectate către ID ORCID.

Biblioteca Științifică a înregistrat Repozitoriul Instituțional OPEN RESEARCH ARCHIVE (ORA) USARB în BASE, în 20 august 2019. Grație acestui proces, publicațiile cercetătorilor USARB au o vizibilitate la nivel internațional, un impact și prestigiu mai mare în comunitatea științifică. Prin prezența RI ORA USARB în BASE, se contribuie la promovarea imaginii și la creșterea vizibilității USARB on-line, prin prezentarea producției științifice proprii în rețeaua globală.

Înregistrarea Repozitoriului în motorul de căutare BASE, a crescut mult vizibilitatea produsului științific USARB la nivel internațional. Astfel bibliotecarii au contribuit la plasarea USARB pe locul 4 în topul celor mai bune universități din Republica Moldova (raportul Webometrics, ianuarie 2021), iar Repozitoriul Instituțional ORA USARB - pe locul 3 la nivel de țară în prestigiosul clasament Ranking web of Repositories by Google Scholar (Mai 2021).

O altă sursă în care se indexează produsul universitarilor bălțeni este depozitul European Zenodo <https://zenodo.org/>, ce oferă stocare pe termen lung pentru producția științifică. Cercetătorii USARB oferă lucrările pentru a fi încărcate în Zenodo, care acceptă:

- ✓ Orice format de fișier;
- ✓ Atribuie cercetărilor un identificator de obiect digital (DOI);
- ✓ Urmărește cercetarea științifică folosind valori alternative pentru a demonstra impactul și pentru a vedea cum utilizează alții datele;
- ✓ Permite să faceți datele pe deplin publice, private sau disponibile numai pentru comunitatea USARB.

La moment în ORA USARB sunt indexate 556 documente.

Biblioteca Digitală <http://tinread.usarb.md:8888/jspui/> este un serviciu online care arhivează curriculum-urile universitare și conținuturi create de autori din afara instituției. La moment sunt indexate peste 1 334 titluri.

Publicarea în *Central and Eastern European Online Library* (CEEOL) <https://www.ceeol.com/> - o baza de date internațională ce oferă acces la publicații academice și culturale din domeniu socioumanist din țările Europei Centrale și de Est. Scopul acesteia este de a sprijini editurile culturale și academice și de a pune la dispoziția analiștilor, studenților, profesorilor din întreaga lume materiale valoroase academice și culturale ce se concentrează pe teme politice, sociale, istorice, culturale ale Europei Centrale și de Est. Este o bază de date cu caracteristici speciale, singura în lume care pledează și pune la dispoziție conținut, în limbile native din Centru și Sud-Estul european - limbi denumite uneori „minore”.

În anul 2017 Biblioteca Științifică USARB a fost înregistrată în baza de date CEEOL www.ceeol.com cu statut de editor fapt ce-i permite să indexeze în această bază reviste științifice, monografii, materiale ale conferințelor publicate de USARB.

Avantajele publicării cu acces deschis pentru cercetător

- ✓ Vizibilitatea și accesibilitatea cercetării se îmbunătățesc;
- ✓ Articolele cu acces deschis au o căutare excelentă pe Internet;
- ✓ Probabilitatea de a fi citat crește;
- ✓ Calitatea cercetării se îmbunătățește.

3. Crearea profilului online (sau un CV web). Instrumente altmetric

Următoarea treaptă este crearea de conturi online, așa numite CV web, care și-au adaptat instrumentele online pentru a oferi informații actualizate în mod regulat despre cercetători și autori pentru alcătuirea unor profiluri avansate și agregarea informațiilor științifice.

Majoritatea rețelelor sociale academice au instrumente analitice care permit cercetătorului să măsoare fiecare post-traffic.

Pentru comunitatea științifică globală, una dintre cele mai importante componente este profilul online. Pentru calcularea impactului cercetării este necesar deschiderea unui profil academic pe ID Orcid. Prin intermediul instrumentului ID ORCID, obțineți un identificator unic de autor, care vă va distinge munca dvs. de ceilalți cercetători.

ORCID <https://orcid.org/> acceptă legături automate între dvs. și activitățile dvs. profesionale, asigurându-vă că munca dvs. este recunoscută și funcționează cel mai bine atunci când este conectat la o varietate de sisteme de descoperire (cum ar fi Web of Science, MLA, CrossRef, Scopus, UberResearch, EuroPubMed, DataCite). Cu toate aceste conexiuni activate, ORCID devine un mecanism de legare și reutilizare a informațiilor de cercetare fără echivoc în mai multe sisteme de la finanțatori, editori și instituții. ORCID este în prezent cel mai larg utilizat identificator și este folosit de un număr tot mai mare de editori și finanțatori. Cu ID Orcid puteți importa toate publicațiile asociate cu identificatorii Scopus sau Web of Science în profilul dvs. ORCID, iar orice publicație în care includeți ORCID ID va fi adăugată automat la profilul dvs.

Pentru a crește vizibilitatea cercetărilor și a cercetătorilor USARB, BȘ USARB a inițiat în 2019 un proiect de înregistrare a cercetătorilor universitari USARB, pentru a avea posibilitatea de a urmări publicațiile și gestiona identitatea în viața academică. Fiecare cercetător deține propriul profil în care sunt prezentate rezultatele științifice preluate din alte baze de date, dar și adăugate manual. Total ID-uri USARB din 235 angajați au fost înscriși – 108 cu 1 565 documente ce se regăsesc în contul ID ORCID, ce constituie 46% din documentele regăsite USARB. Conturi active în ORCID au fost deschise la 4 Facultăți, mai exact la 11 catedre din 13.

ResearcherID este identificatorul care a fost implementat de Thomson Reuters, compania care dezvoltă Web of Science. În 2008 Thomson Reuters a lansat ResearcherID, ca serviciu multidisciplinar, care a fost integrat cu platforma Web of Science. Site-ul a fost conceput prin crearea unor pagini web unice de profil și prezentarea publicațiilor și citărilor individuale ale cercetătorilor din Web of Science. Autorii care au acces la Web of Science pot să creeze profilul cercetătorului, să își prezinte și să-și actualizeze în mod regulat notițele biografice și articolele indexate, să prezinte citările și valorile indexului h, să furnizeze link-uri către ID-urile lor ORCID și să găsească colaboratori.

Web of Science ResearcherID este acum pe Publons. Publons este noul mediu în care puteți beneficia de îmbunătățirea Web of Science ResearcherID, puteți adăuga publicațiile și urmări citatele, gestiona înregistrarea Web of Science.

Publons este un serviciu gratuit care le permite cercetătorilor să urmărească și să demonstreze cu ușurință impactul lor în calitate de autori, editori de reviste și evaluatori inter pares, într-un singur loc.

Impactstory - un instrument open-source, gratuit bazat pe web, care îi ajută pe oamenii de știință să exploreze și să împărtășească impactul produselor de cercetare - de la cele tradiționale, cum ar fi articolele din jurnale, la produsele emergente, cum ar fi postările de blog, seturile de date și software-ul. Impactstory este gratuit pentru ca cercetătorii să se alăture unui ORCID. Acestea oferă o pagină de profil CV online pentru a prezenta toate rezultatele cercetării dvs. și datele altmetrice asociate. Impactstory culege date despre mențiunile rezultatelor cercetării în rețelele de socializare și alte mijloace, importă toate publicațiile, nu doar DOI-urile.

- ✓ totul din profilul dvs. ORCID se afișează acum în profilul dvs. Impactstory
- ✓ integrare twitter

Impact story folosește profilurile ORCID pentru a găsi și importa lucrări științifice. Pentru a vă asigura că profilul are toate rezultatele, asigurați-vă că le importați în ORCID și sincronizați profilul ORCID cu Impactstory.

Mendeley - este o platformă de cercetare-colaborare online gratuită și manager de referință. Valorile lui Mendeley includ frecvența cu care sunt descărcate lucrările, partajate cu colegii și comentate. Mendeley a fost folosit ca o sursă de date pentru altmetrics, în special pentru extragerea dimensiunii cititorilor de articole. Oferă următoarele valori:

- ✓ numărul de urmăritori pe care îi are fiecare membru;
- ✓ numărul de persoane urmate de membru;
- ✓ numărul de cititori pentru fiecare publicație
- ✓ locația geografică și starea lor;

Kudos este un nou serviciu care îi ajută pe cercetători să își promoveze rezultatele de cercetare. În prezent este gratuit și vă permite să vă prezentați publicațiile prin crearea de link-uri către textul integral. În plus, oferă un proces simplificat de partajare a conținutului prin intermediul rețelelor sociale și vă permite să monitorizați rezultatele acelei activități.

Kudos va monitoriza:

- numărul de tweets postate de autor pentru promovarea publicației;
- numărul de postări pe Facebook ale autorului pentru promovarea publicației;
- de câte ori autorul a trimis un e-mail colegilor / prietenilor cu linkul către pagina de publicare de pe Kudos sau cu linkul către pagina articolului de pe site-ul editorului;

- numărul de vizite la pagina de publicare pe Kudos generată prin partajarea activităților prin e-mail sau social media;
- numărul total de vizite la pagina de publicare pe Kudos;
- de câte ori publicația este descărcată de pe site-ul editorului;
- de câte ori se face clic pe rezumatul publicației sau se afișează pe site-ul editorului;

4. Rețele sociale academice

Rețelele de cercetare vizează utilizarea instrumentelor bazate pe web pentru a identifica, localiza și utiliza informațiile privind cercetarea și știința, informații despre oameni și resurse. Rețelele sociale academice oferă cercetătorilor mai multe oportunități de a comunica cu colegii și de a face cercetările vizibile pentru publicul larg. Există o gamă largă de instrumente sociale disponibile pentru utilizare. Rețelele sociale devin treptat o parte integrantă a profilului unui cadru didactic / cercetător universitar. Imaginea cercetătorului în noile tehnologii devine tot mai prezentă.

La aceasta contribuie: pe de o parte, dezvoltarea rețelelor sociale dedicate special cercetătorilor universitari și, pe de altă parte, o cerere tot mai mare de prezență a cadrelor universitare în afara mediului lor profesional. Rețelele sociale dedicate exclusiv cercetării s-au dezvoltat recent. Academia.edu, lansată în 2008, este o rețea socială pentru savanți care le permite acestora să-și împărtășească munca, să măsoare impactul și să urmărească cercetarea altor utilizatori în funcție de interesele lor personale. Academia.edu are mai multe merite: site-ul este destul de ușor de utilizat, indexarea sa pe Google este excelentă și face posibil să dezvolte legături cu alți cercetători și să facă cunoscute cercetările dincolo de cercurile sale profesionale obișnuite.

În același an a fost fondată ResearchGate (<https://www.researchgate.net/>). ResearchGate funcționează pe același principiu ca și Academia.edu: utilizatorul creează un profil gratuit, detaliază interesele sale.

Serviciile de rețele sociale și, în special, rețelele sociale academice oferă multe posibilități de îmbunătățire a vizibilității cercetării. Site-urile de rețele sociale pentru cercetători precum

Pentru a utiliza serviciul ResearchGate e necesar crearea unui profil de utilizator. După crearea unui profil:

- ✓ avem posibilitatea de a partaja propriile cercetări și citi publicațiile altor utilizatori;
- ✓ urmărim modul în care sunt utilizate publicațiile: numărul de vizualizări, descărcări, citate;
- ✓ colaborare cu alți cercetători;

[Academia.edu](https://www.academia.edu/) – o rețea academică multidisciplinară, lansată în 2008.

După crearea unui profil:

- aveți posibilitatea de a partaja propriile cercetări și citi publicațiile altor utilizatori;
- urmărirea modului în care sunt utilizate publicațiile;
- conectare și colaborare cu alți cercetători.

[LinkedIn](https://www.linkedin.com/) - este o platformă unde avem posibilitatea de a colabora cu alți cercetători.

[Slideshare](https://www.slideshare.net/) - este mai mult pentru schimbul de prezentări. Suportă tipuri de fișiere PowerPoint, PDF și oferă statistici de utilizare de bază

5. Utilizarea rețelelor sociale pentru partajarea muncii intelectuale

O altă modalitate excelentă de a disemina cercetarea și de a câștiga vizibilitate este implicarea activă în comunitățile din rețele sociale. Aceste servicii permit crearea profilurilor, prezentarea rezultatelor cercetării, identificarea comunităților de interes, participarea la discuții. Toate acestea informează despre impactul în aceste rețele, descărcări ale publicațiilor, vizualizări ale profilului.

Facebook și Twitter sunt deosebit de importante din perspectiva măsurării impactului cercetării (altmetrics), deoarece rezultatele cercetării partajate prin intermediul acestora sunt incluse în numărările altmetrics.

Facebook care și-a sărbătorit în februarie 2021, 17 ani de când este pe piață, în fiecare lună, platforma de socializare numără în jur de 2,7 miliarde de utilizatori, este un instrument potențial pentru diseminarea informațiilor despre cercetare.

Twitter – Twitter este un instrument din ce în ce mai popular pentru cercetători pentru a-și populariza cercetările și a-și spori vizibilitatea.

Utilizarea rețelelor sociale precum Twitter, Facebook, LinkedIn sunt un mod de promovare a unei lucrări de cercetare. Rezultatele cercetării pot fi diseminate prin bloguri academice, reviste de știri sau chiar profil online, cum ar fi Google Scholar și ResearcherID.

Figura 1. Avantajul rețelelor sociale pentru cercetători

6. Instrumente pentru calcularea impactului citării

Evaluarea performanței cercetării științifice reprezintă o sarcină din ce în ce mai importantă astăzi în epoca digitizării, a accesului liber la informații și a diversificării rețelelor specializate. O varietate largă de site-uri web individuale și instituționale sunt disponibile pentru a menține comunitatea științifică la nivel mondial în legătură cu proiectele de cercetare aflate în desfășurare, articolele publicate, conferințele și oportunitățile de colaborare. Profilurile online sunt utilizate din ce în ce mai mult pentru a evalua cercetătorii, pentru a împărtăși și a comenta articolele științifice și pentru a stabili rețele academice.

Biblioteca Științifică USARB oferă date pentru fiecare cadru didactic care solicită servicii bibliometrice și de estimare a eficienței rezultatelor cercetărilor USARB prin aplicarea indicatorilor sciento-bibliometrici: H-Index (indicele Hirsch), Factorul de Impact (FI) în Google Scholar (GS), Publish or Perish, Web of Science - InCites, valorile indicilor Hirsch care se obțin utilizând platformele Google Scholar, ISI Web of Science și, respectiv, Scopus, după cum urmează:

Vederea scientometrică a cercetătorilor universitari bălțeni și valoarea contribuțiilor științifice a cadrelor didactice este evaluată, evidențiind citările rezultatelor științifice obținute, utilizând softul Publish or Perish. Acest software este disponibil gratuit pe pagina web <http://www.harzing.com/resources/publish-or-perish> Publish or Perish folosește o varietate de surse de date (inclusiv [Google Scholar](#) și [Microsoft Academic Search](#)) pentru a obține citările brute, apoi le analizează și prezintă următoarele valori:

- Numărul total de lucrări și numărul total de citate
- Citate medii pe lucrare, citate pe autor, lucrări pe autor și citate pe an
- Indicele h al lui Hirsch și parametrii aferenți
- Indicele g al lui Egghe
- Indicele h contemporan
- Trei variante ale indiciilor h individuali
- Creșterea medie anuală a indicelui h individual
- Rata de citare în funcție de vârstă

- O analiză a numărului de autori pe lucrare.

Utilizarea instrumentului Google Scholar cu ajutorul căruia avem posibilitatea de a obține referințele, sursele care citează și apoi le analizează prezentând următoarele statistici: numărul total de lucrări, numărul total de citări, numărul total de lucrări ale autorului, numărul mediu de citări pe articol, numărul mediu de citări pe autor, numărul mediu de citări pe an, indexul Hirsch și parametrii de legătură, indexul G al lui Egghe, indexul H contemporan, importanța vârstei în rata de citare, două variații ale indexului individual H, o analiză a numărului de autori pe lucrare. „H index măsoară simultan calitatea și sustenabilitatea impactului cercetărilor cadrelor didactice și extinde diversitatea cercetărilor.”

Biblioteca Științifică a realizat un proiect instituțional privind crearea profilului fiecărui cercetător universitar pe Google Scholar, la moment 293 titulari universitari dețin profil, 100 cadre didactice și 28 bibliotecari.

Web of Science este probabil cel mai cunoscut instrument pentru determinarea valorilor de citare. Deținătorii indicelui h pe USARB conturează o imagine clară a deținătorilor indicelui h: Total: 117 din 299 titulari din USARB. Fără îndoială citările determină popularitatea și impactul articolelor, autorilor, publicațiilor.

7. Concluzii

Pe viitor Biblioteca Științifică USARB își propune să ofere asistență cercetătorilor privind personalizarea producției științifice în baza de date, să completeze arhiva instituțională (ORA USARB) cu cât mai multe documente ale autorilor universitari, să ofere consultații privind evaluarea publicațiilor științifice, să ajute cadrele didactice să identifice și să interpreteze indicatorii scientometrici pentru reviste, articole, etc., ceea ce va influența mult poziția universității în clasamentele internaționale.

Pentru a naviga cu succes în spațiul informațional, a structura corect informația, cercetătorul are nevoie de un minim de noțiuni fundamentale despre documentare, să cunoască instrumentele și tehnicile de lucru ca o condiție importantă pentru cercetare. O asistență informațională indispensabilă o oferă bibliotecarii, în continuă dezvoltare profesională.

Referințe

1. Ababii, L. (2019). Cercetătorii USARB în CEEOL.
2. http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/4913/1/Ababii_Col_bib_2019.pdf
3. Citation Analysis & Bibliometrics. <https://libguides.du.edu/c.php?g=204307&p=1348000>
4. How to increase the visibility of your research? <https://pitt.libguides.com/researchvisibility>
5. Research visibility. <https://libguides.oulu.fi/researchvisibility/socialnetworking#s-lib-ctab-14471832-0>
6. Țurcan, E. (2016). Vedere scientometrică a cercetătorilor universitari din Bălți.
7. http://libruniv.usarb.md/xXx/reviste/confbib/articole/2016_3-4/Conf_3-4_2016_56-63.pdf
8. Țurcan, N. (2014). Rolul instrumentului bibliometric național în promovarea și evaluarea producției științifice din Republica Moldova. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/7-10_47.pdf
9. What ORCID Does. <http://www.library.pitt.edu/orcid>

THE VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENT FOR PROFESSIONAL LIBRARY STAFF. CASE STUDY

MEDIU VIRTUAL DE ÎNVĂȚARE PENTRU PERSONALUL DE SPECIALITATE DIN BIBLIOTECI. STUDIU DE CAZ

Lilia POVESTCA¹⁵⁴, PhD Student

Abstract: *The article presents the results of the study on the degree of satisfaction of the professional development program in online format; the role of online training; identification of training methods in the virtual environment; determining preferences; staff opinions; assessment of digital skills needed to participate in online tools, etc.*

Keywords: *virtual learning, online education, library staff, continuing education, professional skills, training needs.*

JEL CLASSIFICATION: D83

1. Introducere

În contextul progreselor rapide realizate în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC), instituțiile infodocumentare se orientează spre furnizarea serviciilor într-un mediu virtual de învățare, cursuri online, tutoriale, etc. Învățarea virtuală cu aplicațiile inovatoare ale TIC-ului a devenit astăzi un avantaj. În domeniu apar diferite site-uri web de specialitate, oferind cursuri online și cunoștințe în mediu virtual. Specialiștii de la Biblioteca Colegiului de Inginerie al Universității din Filipine, J. Santos și M. Esposito-Betan (Santos & Esposito-Betan, 2017) consideră că personalul de specialitate din biblioteci trebuie să utilizeze tehnologiile emergente, să cunoască mediile și comunitățile virtuale de învățare, efectele în plan educativ ale rețelelor sociale.

Mediile de învățare virtuale (*Virtual Learning Environment*) presupune utilizarea tehnologiei care încearcă să simuleze condiții și criterii apropiate învățării de tip tradițional prin utilizarea computerelor și a Internetului. Potrivit specialiștilor Robert și Richard Awoyemi (Awoyemi, 2021), VLE a devenit una dintre cele mai importante caracteristici tehnologice ale secolului XXI în ceea ce privește aplicații diverse, utilizarea tehnologiilor mobile (smartphone-uri, tablete) și oferirea unei paradigme eficiente de predare.

În lucrările lui I. Singh și M. Devi (Singh & Devi, 2009), VLE este caracterizat ca termen care include serviciile de învățare online. VLE este considerat o platformă de studiere care organizează și oferă acces la servicii de învățare online pentru formatori, cursanți și administratori. La rândul său, serviciile de învățare includ evaluarea accesului, furnizarea conținutului de însușire, instrumente de e-learning și administrarea grupurilor de utilizatori.

Potrivit diverselor surse documentare, termenul de „învățare virtuală” are mai multe semnificații: *învățarea prin Internet, învățarea distribuită, învățarea în rețea, învățarea online, e-learning, învățarea asistată de calculator, învățarea la distanță*, etc. În baza analizei acestor termeni putem identifica, caracteriza rolul cursantului în VLE: se află la distanță de formator, dar în același timp interacționează cu el și alți participanți, utilizează tehnologiile (computer conectat la Internet) și accesează resursele educaționale bazate pe web pentru a-și satisface nevoile de formare. Mediul web oferă o serie de oportunități atât pentru formatori, cât și pentru formabili. În mediu, formabilii au acces la o gamă largă de cunoștințe. De asemenea, pot descoperi noi căi de asimilare a cunoștințelor.

---

¹⁵⁴ E-mail: lilia.povestca26@gmail.com, Universitatea de Stat din Moldova

Ca urmare a crizei pandemice globale, provocată de virusul Covid-19, tehnologiile s-au dezvoltat și sunt utilizate cu o intensitate mult mai mare, pentru a simplifica și realiza procesul muncii, dar nu în ultimul rând, de a oferi oportunități de dezvoltare profesională și personală permanentă în mediul virtual. Deci, putem defini *mediul virtual* ca învățare prin dispozitive electronice, reprezentată de variate platforme care oferă posibilitatea de a organiza procesul de studiere unde sunt explicate conținuturi ale activităților educaționale. Mediul virtual de învățare a devenit atractiv pentru personalul de specialitate din biblioteci prin posibilitatea îmbinării complexe dintre text, sunet, imagine, video. Un exemplu convingător poate fi prezentarea de către formator a tutorialelor video și concomitent explicarea detaliată a unui proces, serviciu, ca ulterior formabilii să aplice cunoștințele și abilitățile obținute în practică.

2. VLE pentru personalul de specialitate din bibliotecile Republicii Moldova

Despre importanța schimbărilor în domeniul biblioteconomiei din Republica Moldova, în special la nivel de competențe și profesionalism, se discută deja de peste trei decenii la diverse întruniri profesionale. Una din prioritățile politicilor culturale ale statului presupune dezvoltarea continuă a personalului, satisfacerea nevoilor de adaptare la mediul economic, politic, social și cultural per ansamblu. Astfel de nevoi au fost identificate și de către Comisia Europeană, care la 27 noiembrie 2018 a adoptat *Planul de lucru pentru cultură 2019-2022*, ca parte a *Noii agende europene pentru cultură* (Commission European, 2018). Motivația dată de Comisia Europeană pentru identificarea nevoilor de formare profesională în domeniul culturii este următoarea: „Pe măsură ce sectorul cultural evoluează și se schimbă, același lucru se întâmplă și cu aptitudinile necesare indivizilor activi în acest sector. Nevoile educaționale și de instruire create de aceste schimbări pot fi întâmpinate de un sector educațional ce recunoaște schimbarea cerută” (Lotrea & Oană, 2020, p. 6). Asemenea argumente justifică necesitatea studierii nevoilor de formare continuă a personalului de specialitate din bibliotecile Republicii Moldova.

Este important să reținem că deținerea unor cunoștințe, abilități, atitudini nu rezolvă problemele lumii bibliotecare. Este nevoie de învățarea pe tot parcursul vieții, care descrie procesul de acumulare a competențelor noi. CFPC BNRM, cu statut de centru biblioteconomic național, respectă și se conduce de recomandările Consiliului European care a adoptat la 20 iunie 2019 *Agenda Strategică pentru UE (2019 – 2024)* în care se subliniază faptul că statele membre „trebuie să intensifice investițiile în competențele oamenilor și educație” (Consiliul European, 2019).

În baza unei analize retrospective a activității CFPC BNRM am identificat că până la declanșarea situației de criză pandemică una din priorități presupunea îmbinarea instruirilor tradiționale cu cele în mediul virtual pentru personalul de specialitate din Sistemul Național de Biblioteci (SNB). Drept argument, în programele analitice (2018; 2019) au fost planificate câte o activitate educațională online. Ca realizare, au fost organizate niște sesiuni de informare prin Skype. Formatorii se aflau la etapa de cunoaștere, studiere a platformelor, metodelor de predare, instrumentelor necesare în buna desfășurare a programelor educaționale, etc. Cu siguranță, a fost imposibil de a anticipa o criza mondială care a mobilizat prestatorii de educație non-formală de a utiliza mediul virtual de învățare pentru personalul de bibliotecă.

Printre primele acțiuni privitor la studierea în mediul online (aprilie 2020) au fost plasate pe pagina web a BNRM ePortofolii educaționale (Metode/aplicații de instruire la distanță; Servicii de bibliotecă în sprijinul diminuării analfabetismului funcțional; SNB prin prisma indicatorilor statistici: evaluarea anului 2019) elaborate de formatorii centrului. Drept urmare, la 13 mai 2020, în contextul educației non-formale, a fost organizat primul training profesional online la nivel național pentru personalul de specialitate din biblioteci. Prin aplicația Zoom, pe parcursul a 8 ore academice, formatorii au instruit 38 de bibliotecari despre cadrul legislativ și de reglementare referitor la serviciile de bibliotecă.

Conform datelor statistice cu referire la activitatea bibliotecilor publice la 01.01.2021, în SNB activau 4044 personal de specialitate. Repartizarea după nivelul de studii arată în felul

următor: cu studii superioare de specialitate – 1025 (25%); cu studii medii de specialitate – 616 (15%). Doar 1708 (42%) persoane dețin categorie de calificare: categoria superioară – 155 (4%); categoria I – 762 (19%) ; categoria a II – 791 (20%) de persoane (Raport, 2020).

În continuare, în Tabelul 1 sunt prezentate date statistice cu privire la situația organizării învățării continue în mediul virtual de către CFPC BNRM (perioada mai 2020 – iulie 2021):

Tabelul 1. Date statistice privind organizarea învățării continue în mediul virtual

Nr. activități educaționale online	Nr. ePortofolii prin email	Nr. ePortofolii pe pagina web BNRM	Nr. ore acad.	Nr. formabili
56	4	6	286	3274

Sursa: Registrul de evidență a activităților educaționale ale CFPC BNRM (2020-2021)

În anul 2021 CFPC BNRM a realizat un *Studiu privind mediul virtual de învățare pentru personalul de specialitate din biblioteci*. Prezenta cercetare pleacă de la câteva întrebări simple: Cât de importantă este formarea profesională continuă? Care sunt oportunitățile de a participa la instruirile online? Cât de benefice sunt activitățile educaționale online? Cât de utile sunt metodele de instruire în mediul virtual? Au instruirile online un impact pozitiv asupra participanților? Cursanții dețin competențe digitale necesare pentru a participa la instruirile online?, etc.

Scopul cercetării: Identificarea importanței formării profesionale continue și felul în care CFPC BNRM satisface nevoile de formare continuă prin organizarea activităților în mediul virtual de învățare.

Obiectivele cercetării:

- identificarea gradului de satisfacție a programelor de dezvoltare profesională în format online;
- cunoașterea rolului instruirilor online din perspectiva personalului de bibliotecă;
- identificarea metodelor eficiente de instruire în mediul virtual;
- determinarea preferințelor cu privire la instruirile online;
- studierea opiniilor personalului privitor la utilitatea și beneficiul activităților educaționale online;
- evaluarea competențelor digitale necesare participării la instruirile online.

Metodologia de cercetare

Studiul de față se bazează pe un chestionar încărcat pe Google Forms, completat online de respondenți în perioada 26 iulie – 4 august 2021. Chestionarul a fost transmis atât managerilor de biblioteci, responsabililor de activitatea metodologică, cât și plasat pe rețelele sociale. Au fost colectate 454 de răspunsuri. Luând în considerare modalitatea în care au fost adunate datele, eșantionul poate fi descris ca unul aleatoriu (personal de specialitate care nu au fost ales după o anumită regulă de eșantionare și care a avut șansa de a fi cuprins în eșantionul final).

Profilul socio-demografic și profesional al respondenților este prezentat în Tabelul 1.

Tabelul 2. Profilul socio-demografic și profesional al respondenților

Variabila	Grup	Nr. de respondenți	%
Vechime de muncă în bibliotecă	Până la 1 an	38	8,4%
	1-2 ani	47	10,4%
	2-5 ani	76	16,7%
	6-10 ani	68	15%
	11-15 ani	37	8,1%
	16-20 ani	30	6,6%
	Peste 20 ani	158	34,8%
Studii	Medii de specialitate în domeniul biblioteconomiei	81	17,8%
	Medii în alte domenii	94	20,7
	Medii generale	40	8,8%
	Superioare de specialitate în domeniul biblioteconomiei	91	20%
	Superioare în alte domenii	148	32,6%
Vârsta	Până la 30 de ani	29	6,4%
	31 – 40 ani	98	21,6%
	41 – 50 ani	225	49,6%
	Peste 60 de ani	102	22,5%
Categoría de calificare	Superioară	34	7,5%
	Categoria I	91	20%
	Categoria II	125	27,5%
	Fără categorie	204	44,9%

În funcție de tipul instituției (Q27), eșantionul cuprinde în cea mai mare proporție angajați din cadrul bibliotecilor publice teritoriale 306 (67%), fiind urmați din biblioteci școlare 112 (25%), biblioteci universitare 9 (2%), biblioteci specializate 7 (2%), biblioteci naționale 3 (1%), altele (secții de cultură, direcții de învățământ, etc.) 16 (4%).

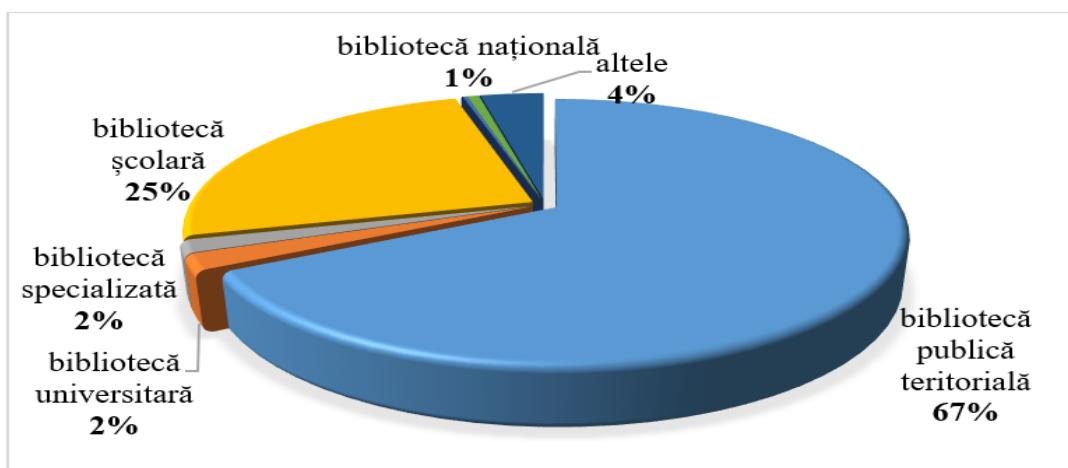

Figura 1. Tipul instituțiilor cuprinse în eșantion

Tabelul 2. Distribuția respondenților în funcție de localitatea/raionul în care activează

Denumirea localității/raionului	Nr. de respondenți	%
Fălești	51	11,2%
Orhei	37	8,1%
Chișinău	36	7,9%
Drochia	30	6,6%
Călărași	27	5,9%
Hâncești	24	5,3%
Soroca	24	5,3%
Criuleni	23	5,1%
Ialoveni	23	5,1%
Nisporeni	21	4,6%
Anenii-Noi	20	4,4%
Cahul	17	3,7%
Ocnîța	11	2,4%
Strășeni	10	2,2%
Căușeni	9	2%
Rezina	9	2%
Ungheni	9	2%
Ștefan-Vodă	8	1,8%
Râșcani	7	1,5%
Taraclia	7	1,5%
Dondușeni	6	1,3%
Briceni	5	1,1%
Glodeni	5	1,1%
Telenești	5	1,1%
Bălți	4	0,9%
Cimișlia	4	0,9%
Dubăsari	4	0,9%
Florești	4	0,9%
Cantemir	3	0,7%
Basarabasca	2	0,4%
Edineț	2	0,4%
Leova	2	0,4%
Sângerei	2	0,4%
Șoldănești	1	0,2%
Comrat	1	0,2%
Ciadâr-Lunga	1	0,2%
Vulcănești	0	0%

Luând în calcul locația în care activează respondenții (Q28), observăm că cei mai mulți aparțin localității/raionului Fălești (11,2%), Orhei (8,1%) și Chișinău (7,9%).

Chestionarul a fost unul generalist, creat pentru a acoperi diverse puncte comune. Referitor la întrebările chestionarului, acestea au cuprins:

- date generale despre respondent (ex.: vechimea de muncă în bibliotecă, nivelul de studii, vârsta, categoria de calificare, etc.);

- importanța necesității și respectarea drepturilor cu privire la formarea profesională continuă;
- oportunitățile de participare la cursurile online organizate de centrul biblioteconomic național;
- gradul de satisfacție privind programele de formare profesională continuă, organizarea cursurilor online;
- nivelul de dezvoltare a competențelor digitale;
- eficiența modalităților de formare continuă în mediul virtual;
- nevoilor de formare în dezvoltarea unui tip de cunoștințe/abilități concrete, etc.

Caracteristicile enumerate au fost utilizate ca elemente explicative pentru opiniile sau comportamentele exprimate de către respondenții care au răspuns la chestionar.

3. Rezultatele cercetării

Un prim demers al prezentei cercetări a fost „*identificarea nivelului de importanță a respondenților față de formarea profesională continuă*” (Q1). Astfel, majoritatea chestionaților declară că „în foarte mare măsură” 260 (57%) sau „în mare măsură” 171 (38%) este importantă formarea profesională continuă. Doar 20 (4%) dintre respondenți au menționat „într-o oarecare măsură”. Câte o persoană au indicat „în mică” și „foarte mică măsură”.

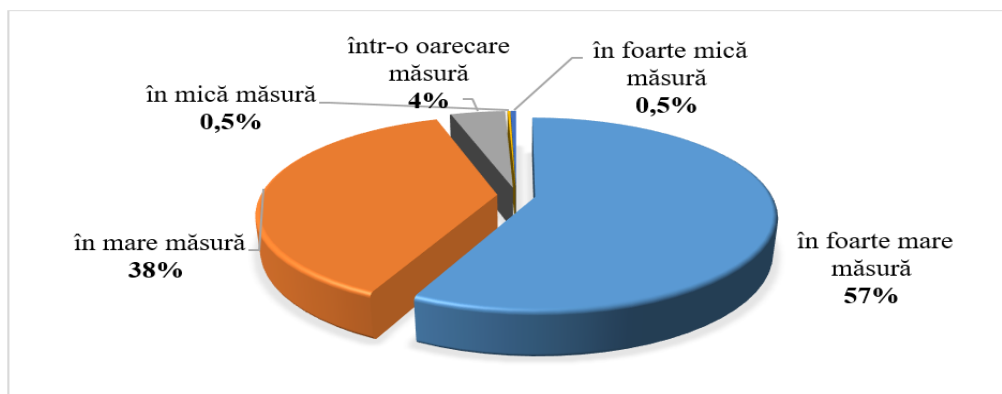

Figura 2. Opiniile privind importanța formării profesionale continue

Legislația națională în domeniu face referire la obligația prestatorilor de educație continuă de a facilita participarea la cursuri de formare profesională a angajaților. CFPC BNRM are sarcina de a respecta prevederile legale, precum *Legea cu privire la biblioteci nr. 160 din 20.07.2017*, art. 27 „Formarea profesională continuă a personalului de specialitate din biblioteci”, care specifică asigurarea acesteia în cadrul centrelor de formare profesională din contul alocațiilor bugetare, precum și din veniturile colectate, prin educația formală, non-formală și informală (Lege, 2017).

Astfel, următoarea întrebare studiază „*identificarea gradului de cunoaștere a ofertei educaționale a CFPC BNRM*” (Q2). Prin urmare, majoritatea respondenților declară că sunt familiarizați cu conținutul ofertei educaționale, aceștia menționând că „cunosc foarte bine oferta” – 119 (26%); „cunosc oarecum oferta” – 150 (33%); „cunosc foarte puțin oferta” – 126 (28%). În opoziție cu un procent de 54 (12%) din respondenți susțin că nu cunosc deloc oferta, iar 5 (1%) nu au răspuns la întrebare.

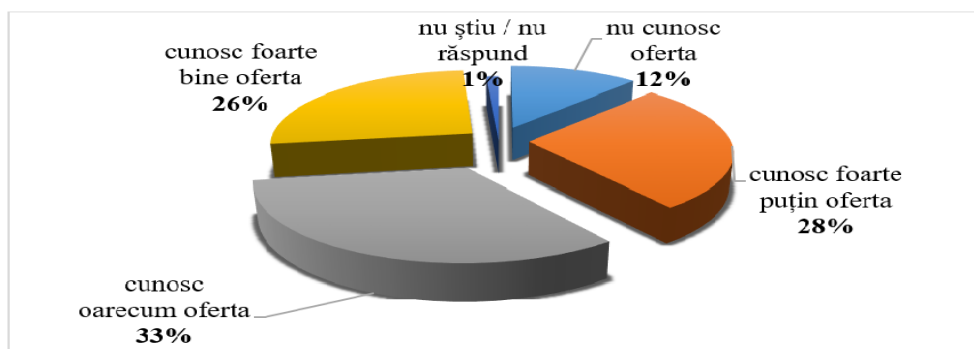

Figura 3. Opiniile referitor la cunoașterea ofertei educaționale a CFPC BNRM

Prezenta cercetare și-a propus „*identificarea măsurii în care drepturile angajaților privind formarea profesională continuă sunt respectate în instituțiile în cadrul cărora aceștia activează*” (Q3). O parte din rezultate sunt conforme așteptărilor, dar există și rezultate surprinzătoare.

Majoritatea respondenților susțin faptul că instituția „în foarte mare măsură” – 232 (51%) și „în mare măsură” – 136 (30%) respectă dreptul la educație, fie oferă cursuri angajaților sau sunt consultați cu privire la oportunitățile oferite de prestatori externi. Din totalul respondenților, „într-o oarecare măsură” 61 (13%) de persoane consideră că le sunt respectate drepturile la formarea și perfecționarea profesională, iar 25 (6%) de chestionați afirmă că nu dețin așa drepturi.

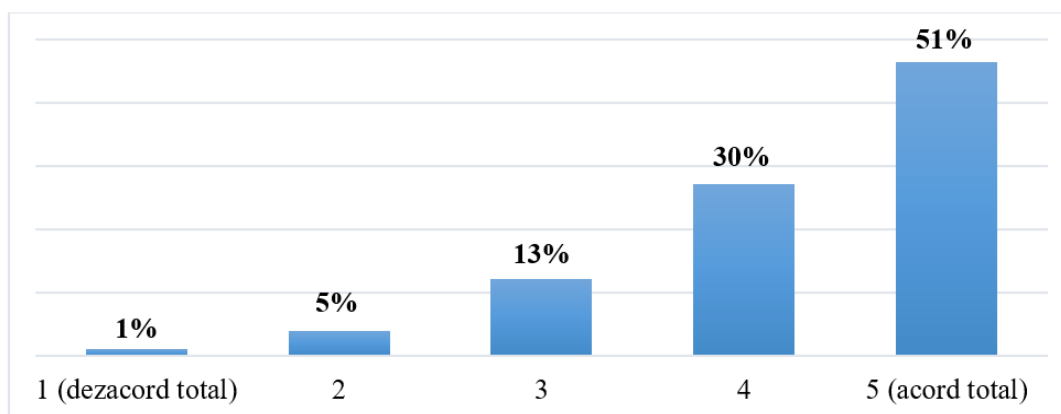

Figura 4. Opiniile privind respectarea drepturilor la educație continuă

În acest context, a urmat întrebarea „*Instituția în care activați informează, consultă angajații despre oportunitatea participării la cursurile de formare profesională continuă organizate de CFPC BNRM?*” (Q4). Cei mai mulți respondenți – 371 (82%) afirmă că sunt informați și îndrumați să participe la programele educaționale desfășurate de centrul biblioteconomic național. Răspunsurile persoanelor care menționează că nu li s-a oferit informații și consultații – 49 (11%) ne sugerează că există centre biblioteconomice care nu respectă prevederile „Regulamentului privind activitatea metodologică” nr. 2 din 13.01.2016 (Regulament, 2016). Indeciși sau nu au dorit să răspundă la întrebare au fost 34 (7%) de respondenți.

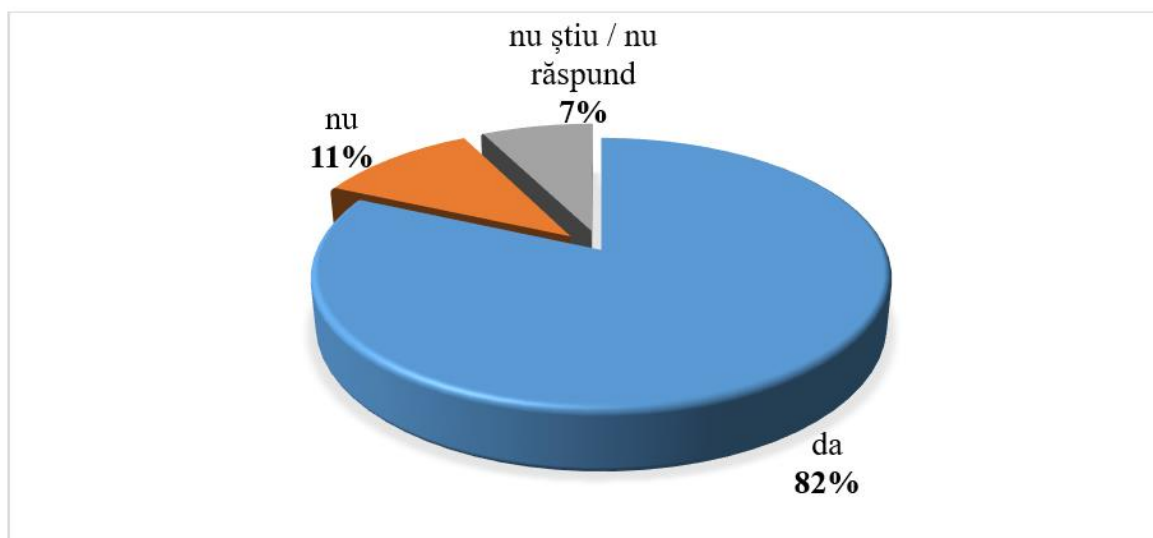

Figura 5. Opiniile privind cunoașterea oportunităților de formare continuă

Ca urmare a crizei pandemice provocate de virusul Covid-19, programele educaționale organizate online au devenit o normalitate pentru toate instituțiile educaționale, nu este excepție nici pentru CFPC BNRM. Unul din avantajele formatului online constă în implicarea unui număr mare de persoane instruite din diferite zone geografice. Printre obiectivele studiului a fost de a afla „în câte programe de formare continuă în format online organizate de CFPC BNRM au fost implicați ca beneficiar” (Q5). Conform datelor colectate, cei mai mulți beneficiari au participat la 1-2 activități – 186 (41%); 3-4 activități – 92 (20%); 5-6 activități – 40 (9%); peste 6 activități – 44 (10%). Analizând cifrele, constatăm că cei mai mulți respondenți au participat la cel mai mic număr de activități. Situația dată poate fi argumentată prin faptul că beneficiarii de bază a programelor educaționale organizate de CFPC BNRM sunt centrele biblioteconomice teritoriale și cele departamentale, care ulterior, în calitate de centru metodologic, replică unele instruirii pentru rețeaua de biblioteci responsabilă. Au fost respondenți care nu au participat la „nici un program” – 92 (20%).

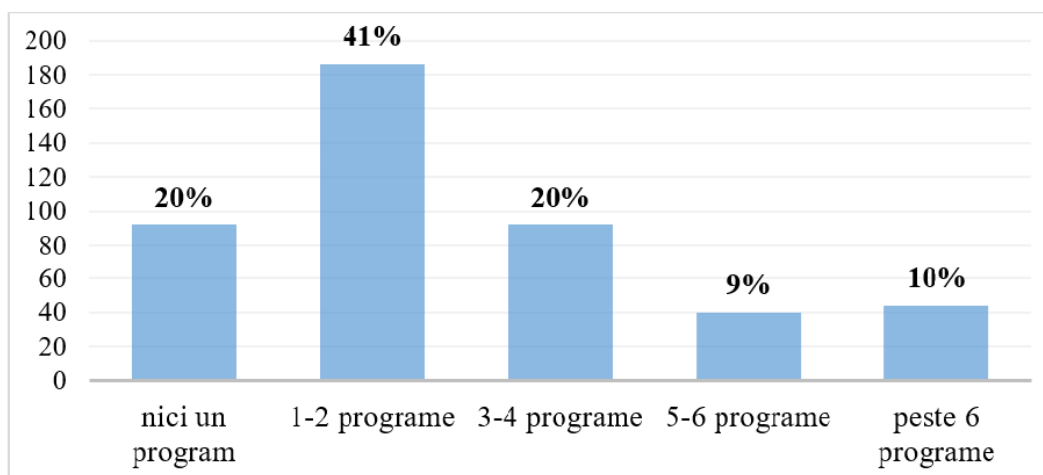

Figura 6. Opiniile referitor la implicarea în programe de formare continuă

În continuare, studiul și-a propus să analizeze „gradul de satisfacție a programelor de dezvoltare profesională în format online la care au participat” (Q6).

În ceea ce privește opinia angajaților cu privire la oportunitatea formării profesionale, persoanele care au participat la programele educaționale au apreciat cu note maxime activitățile desfășurate online – 334 (74%). Datele sunt indicate în Tabelul 3.

Tabelul 3. Gradul de satisfacție de la 1 (cel mai puțin preferat) la 5 (cel mai preferat)

Calificativul de apreciere	Nota				
	5	4	3	2	1
Cel mai preferat	178 (39%)				
Preferat		156 (35%)			
Într-o oarecare măsură preferat			58 (13%)		
Mai puțin preferat				29 (6%)	
Foarte puțin preferat					33 (7%)

După cum observăm, marea majoritate a respondenților sunt satisfăcuți de organizarea activităților online. Analizele ne arată că 178 (39%) de angajați au rămas foarte mulțumiți de ofertele educaționale online, atribuindu-i valoarea cea mai mare, apoi gradul de satisfacție fiind urmat în descresștere spre valoarea cel mai puțin preferat – 3 (1%).

În baza răspunsurilor, media de satisfacție este de 3,91.

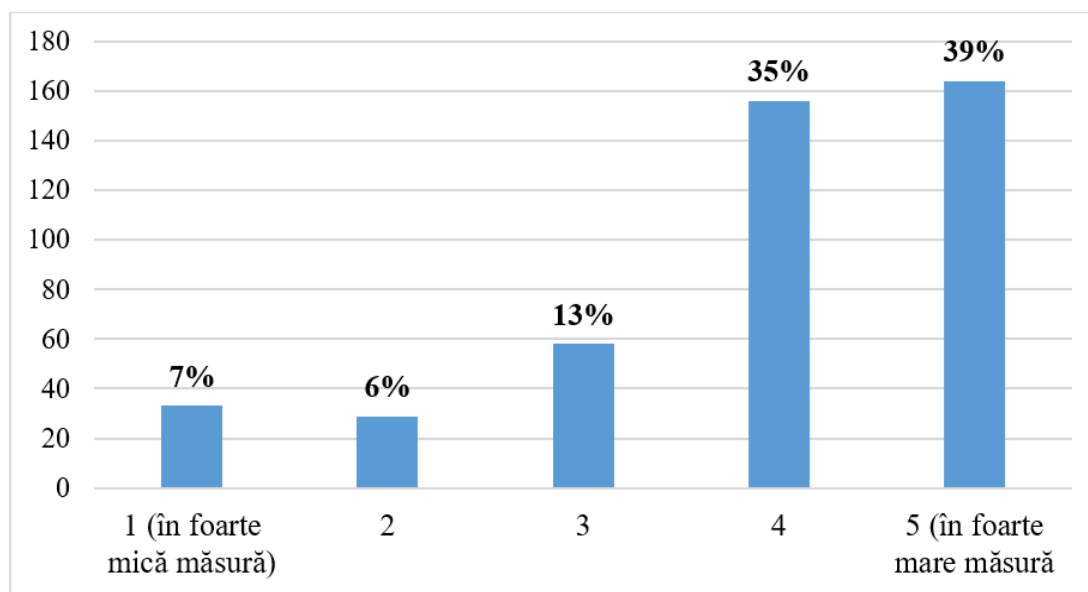

Figura 7. Opiniile privind gradul de satisfacție a instruirilor online

Comunicarea în mediul virtual capătă diferite forme pentru ca oamenii să aibă acces la informație și cunoștințe. În situația pandemică, în scopul protejării social-medicele, furnizorii de educație au transferat desfășurarea activităților pe platforme speciale ale mediului online. În acest context, am dorit să identificăm opinia participanților la studiu cu privire la „gradul de eficiență a comunicării în cadrul instruirilor online” (Q7).

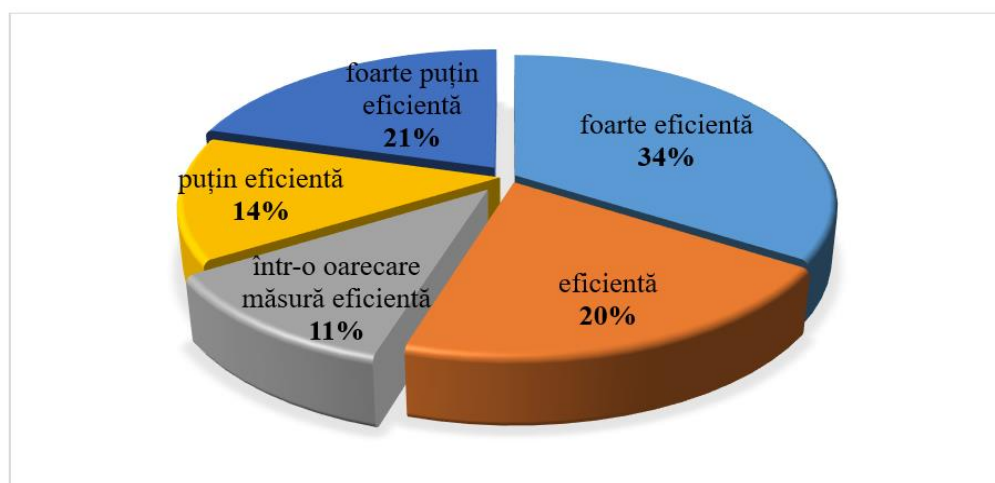

Figura 8. Opiniile privind eficiența comunicării online

În opinia respondenților, comunicarea online este „foarte eficientă” pentru 154 (34%); respectiv „eficientă” – 92 (20%); „într-o oarecare măsură eficientă” – 51 (11%); „mai puțin eficientă” – 61 (14%). Din totalul respondenților, consideră „foarte puțin eficientă” comunicarea online – 96 (21%).

Cu toate acestea, am dorit să identificăm care sunt avantajele și dezavantajele programelor educaționale online. Respondenții au fost rugați să precizeze „Ce le place și ce nu le place cel mai mult în cadrul instruirilor online?” (Q8; Q9). Au fost colectate peste 500 de opinii. Cele două tabele de mai jos prezintă distribuția răspunsurilor cu privire la avantajele și dezavantajele instruirilor în mediul virtual.

Tabelul 4. Opiniile respondenților cu privire la avantajele instruirilor online

Avantajele instruirilor online	%
Economisirea timpului pentru deplasări	91 (14%)
Transmiterea unui volum mare, divers de informații, cunoștințe noi, utile	59 (9,1%)
Tematici variate cu participarea formatorilor/expertiilor din domeniul biblioteconomiei și altele	56 (8,6%)
Disponibilitate, instruirea fără părăsirea locului de muncă	52 (8%)
Aflarea diverselor opinii, experiențe de la un număr mai mare de participanți	48 (7,4%)
Reducerea resursele financiare pentru deplasări	42 (6,4%)
Accesibilitate, confort, flexibilitate, degajare	41 (2,1%)
Siguranța. Riscul de a nu se îmbolnăvi	40 (6,1%)
Modalitate eficientă, interactivă de comunicare	33 (5%)
Noi tehnici, metode de predare și învățare	32 (4,9%)
Este mai eficient, mai liber, interesant	26 (4%)
Transfer informațional rapid (materialele didactice de la cursuri fiind trimise operativ prin poșta electronică)	20 (3%)
Posibilitatea participării unui număr mare de formabili	17 (2,6%)
Posibilitatea participării mai multor colegi concomitent	15 (2,3%)
Posibilitatea de a învăța de acasă	14 (2,1%)
Posibilitatea persoanelor mai timide de a adresa întrebări prin chat și a obține informații	8 (1,2%)
Există posibilitatea de a înregistra unele instruirii și ulterior revizualizate	6 (0,9%)
Întâlnirea virtuală cu colegii bibliotecare la locul de muncă	5 (0,7%)

Altele (evaluarea cunoștințelor prin acțiuni practice de la distanță, posibilități de a face rapid notițe, conectări la instruiți de pe diferite dispozitive (computer, telefon mobil, tablete), vizibilitate mai mare a prezentărilor partajate pe ecranul calculatorului, evaluare în timp prin chestionare online, îmbogățirea vocabularului profesional, etc.)	40 (6,17%)
--	------------

Tabelul 5. Opiniile respondenților cu privire la dezavantajele instruirilor online

Dezavantajele instruirilor online	%
Pot apărea probleme tehnice (conexiune/viteza slabă a Internetului, probleme cu microfonul, deconectarea energiei electrice)	157 (34,5%)
Lipsa comunicării interpersonale, tête-à-tête cu colegii de la alte biblioteci	51 (11,2%)
Aspectele organizaționale reduse (de timp, lipsa pauzelor, pasivitatea formatorilor)	36 (7,9%)
Calitatea slabă a unor instruiți (activități teoretice, puțină practică, lipsa jocurilor interactive, discursuri plictisitoare ale formatorilor, abateri de la temă, terminologie complicată)	26 (5,7%)
Oboseala în fața calculatorului	22 (4,8%)
Număr limitat de participanți (până la 100)	18 (3,9%)
Comunicare unipersonală, vorbesc doar formatorii	18 (3,9%)
Nu toate cursurile pot fi organizate și studiate online	11 (2,4%)
Nu întotdeauna se asimilează volumul mare de informații	11 (2,4%)

A patra parte din intervievați consideră că instruirile online au doar avantaje – „nu sunt obiecții, totul îmi place” au răspuns 105 (23%) de persoane.

Cu toate acestea, cum se face că respondenții consideră, în primă etapă, instruirile online ca pe o modalitate eficientă, interactivă de comunicare – 33 (5%), tematici variate cu participarea formatorilor/expertilor din domeniul biblioteconomiei și altele – 56 (8,6%) (Q8), iar la următoarea întrebare 51 (11,2%) consideră ca dezavantaj lipsa comunicării interpersonale, față în față cu colegii de la alte biblioteci vizavi 26 (5,7%) menționează această formă de instruire de calitate slabă (activități teoretice, puțină practică, lipsa jocurilor interactive, discursuri plictisitoare ale formatorilor, abateri de la temă, terminologie complicată) (Q9). Este aceasta o contradicție? Dacă da, cum anume poate fi explicată? Nu cred că am putea oferi un răspuns exhaustiv acestor întrebări. Considerăm că răspunsul cuprinde mai multe aspecte: cultura profesională, acceptarea noilor modalități de învățare, conștientizarea necesității instruirii pe tot parcursul vieții, capacitatea de comunicare profesională online, motivarea participării la cursuri online, calitatea organizării, tematica în corespundere cu nevoile reale ale formatorilor, competențele deținute, etc.

Următoarele întrebări au urmărit scopul de a afla: „Chestionații au suficiente competențe digitale pentru a participa la cursuri online?” (Q10) și „Care sunt competențele digitale necesare pentru a participa la cursuri online?” (Q11).

Majoritatea respondenților susțin faptul că dețin competențe digitale pentru a participa la instruire online 351 (77%).

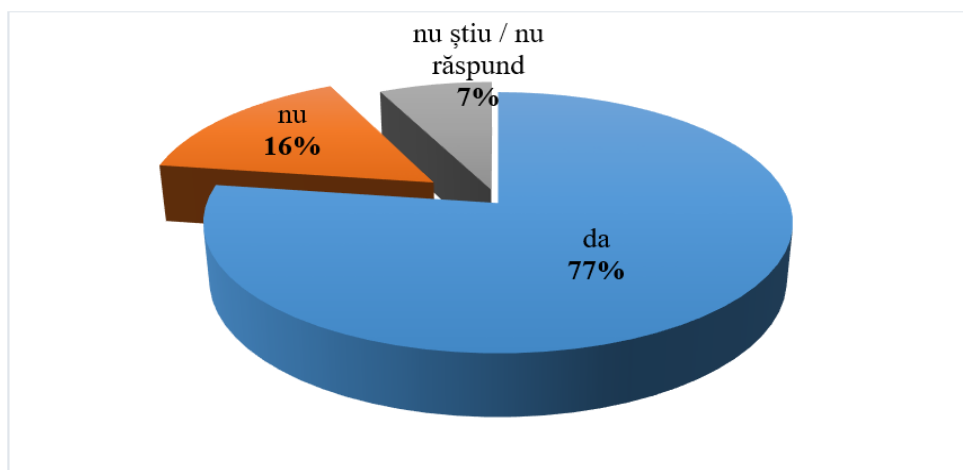

Figura 9. Opiniile privind deținerea competențelor digitale

Cu toate acestea, 70 (16%) afirmă că nu dețin astfel de competențe specifice, iar 33 (7%) sunt indeciși. În același timp, cu referire la nevoile de competențe digitale, respondenții au menționat în ordinea după cum urmează:

- cunoașterea aplicațiilor educaționale (Zoom, Google Meet, etc.) – 391 (86%);
- utilizarea calculatorului și Internetului – 364 (80%);
- accesarea linkului de participare la instruirile online – 281 (62%);
- lucru cu programele noi de calculator, tehnologii web – 136 (30%);
- găsirea, utilizarea și evaluarea eficientă a informației necesare – 110 (24%);
- utilizarea aplicațiilor mobile noi – 81 (18%);
- folosirea informației, picturilor, imaginilor, sunetelor, semnelor pe format netradițional – 80 (18%);
- partajarea resurselor – 75 (16%);
- utilizarea creativă a mediilor electronice – 65 (14%);
- utilizarea bazelor de date – 49 (11%).

Un alt obiectiv al prezentei cercetări a fost „identificarea celor mai adecvate modalități de formare continuă pe care le oferă CFPC BNRM pentru personalul de specialitate din sistemul național de biblioteci” (Q12). Drept urmare, chestionații au precizat:

- transmiterea prin e-mail a materialelor educaționale – 395 (87%);
- organizarea cursurilor educaționale online (Zoom, Google Meet, etc.) – 394 (85%);
- informarea pe rețelele sociale despre oportunități de studiere (ex.: InfoBuletin) – 212 (47%);
- transmiterea sarcinilor individuale de instruire și verificarea rezultatelor de către formator -161 (36%) ;
- integrarea ePortofoliilor educaționale pe pagina Web a BNRM – 119 (26%).

În opinia personalului de specialitate din SNB, participarea la programele de formare continuă online le oferă diverse oportunități (Q13). Marea majoritate a bibliotecarilor consideră că programele de formare continuă le va asigura în primul rând un plus de profesionalism 198 (44%) și un suport în exercitarea profesiei 160 (35%). Dimpotrivă, sunt puțin din cei care consideră că prin participarea la programele de formare continuă le vor fi recunoscute abilitățile profesionale la locul de muncă 77 (17%) și siguranța locului de muncă 16 (4%).

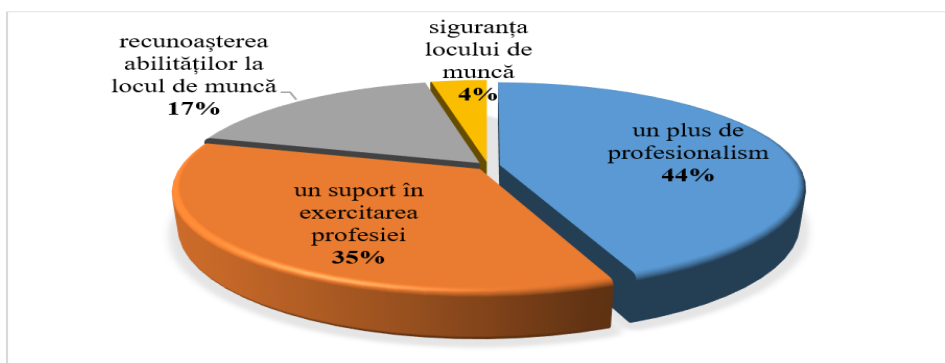

Figura 10. Opiniile privind oportunitățile participării la instruire online

Cea mai mare parte a respondenților au specificat că participă la programele de formare continuă online din nevoia de a-și îmbogăți permanent cunoștințele 302 (67%) și performanțele 123 (27%). Necesitatea pentru promovarea în carieră îi stimulează pe 14 (3%), iar cu diferența de o persoană 13 (3%) au indicat pentru atestare, care se organizează pentru personalul din biblioteci o dată la 5 ani (Q14). În baza răspunsurilor constatăm că personalul de specialitate din biblioteci conștientizează că permanent trebuie să-și ridice nivelul de calificare și îmbunătățească competențele profesionale, chiar și în perioade dificile provocate de diferite crize.

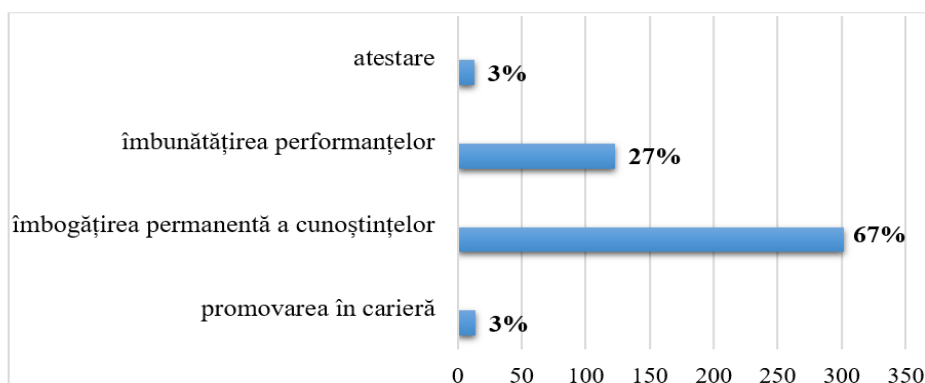

Figura 11. Opiniile privind necesitățile de formare profesională continuă

Jumătate din participanții la sondaj au menționat că acordă timp „în mare măsură” 250 (55%) pentru a-și dezvolta competențele profesionale la programele educaționale organizate de CFPC BNRM. Doar o pătrime din chestionați acordă „într-o măsură foarte mare” 113 (25%); „într-o oarecare măsură” 84 (19%) și „în mică măsură” 7 (1%) (Q15).

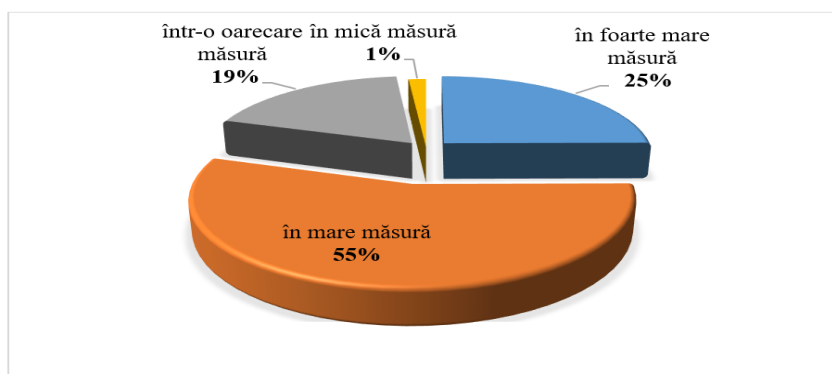

Figura 12. Opiniile privind timpul acordat instruirilor online

În plus, am dorit să observăm cum anume variază preferința pentru instruirile online în funcție de vechimea de muncă în bibliotecă (Q23) și nivelul de studii (Q24). Respondenții au fost rugați să precizeze de cât timp lucrează în domeniu, iar ulterior au fost construite șapte intervale de vechime, pornind de la numărul de ani menționați. În mod similar, au fost propuse cinci nivele de studii. Astfel, persoanele care acordă „în foarte mare măsură” și „în mare măsură” timp instruirilor online au mai degrabă o experiență de peste 20 de ani ca bibliotecar (42%) și sunt cu studii superioare în alte domenii (40%), studii medii în alte domenii (28%). În același timp, chestionații absolvenți de facultate sunt numeroși care au nevoie de instruire continuă (45%).

Cu cât formatorii CFPC BNRM sunt mai preocupați de calitatea organizării instruirilor online, cu atât crește gradul de satisfacție față de nevoile de formare ale personalului din SNB. Participanții la sondaj au menționat gradul de satisfacție privind programele de formare la care au luat parte (Q16). Surprinzător a fost faptul că 6 (1%) din respondenți au apreciat cu calificative minime (apreciind cu note 1 și 2) fără a participa la nici o activitate educațională organizată de CFPC BNRM, respectiv 3 – 13 (3%), 4 – 24 (5%), 5 – 49 (11%). În acest sens, în scopul obținerii unor rezultate cât mai relevante, au fost excluși 92 de angajați și analizate doar răspunsurile celor care au participat la cel puțin 1-2 instruirii online organizate de centrul biblioteconomic național (Q5).

Analizele ne arată că 180 (50%) de respondenți au rămas foarte mulțumiți de ofertele educaționale online, atribuindu-i valoarea cea mai mare, apoi gradul de satisfacție fiind urmat în descrescere spre valoarea cel mai puțin preferat – 5 (1%) persoane, 2 – 2 (1%) respectiv 3 – 32 (9%), 4 – 143 (39%), 5 – 180 (50%).

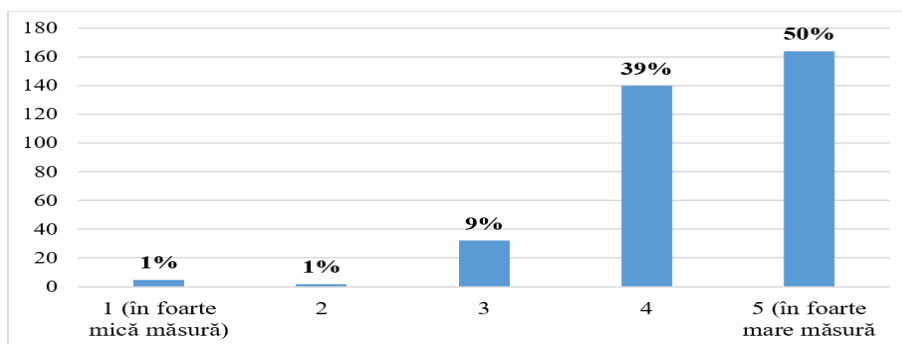

Figura 13. Opiniile privind gradul de satisfacție față de instruirile online

Comparând mediile de satisfacție a opiniilor generale față de instruirile online (Q6) vizavi de ofertele educaționale online ale CFPC BNRM, observăm că media de satisfacție este mai mare cu 0,44, ceea ce constituie 4,35 (destul de bună).

Marea majoritate a chestionaților consideră că formarea profesională continuă pusă la dispoziție de către CFPC BNRM este într-adevăr utilă și activitățile educaționale online sunt necesare 429 (95%) (Q17).

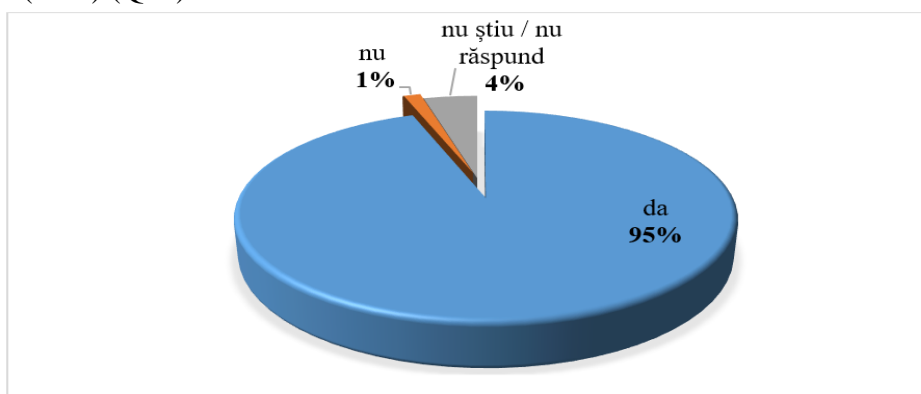

Figura 14. Opiniile privind utilitatea activităților online a CFPC BNRM

Următoarea întrebare formulată în cadrul chestionarului a fost una deschisă, adresându-le respondenților invitația de a preciza „*ce tip de cunoștințe/abilități concrete i-ar interesa să obțină prin intermediul unor activități educaționale online?*” (Q18). Ulterior, răspunsurile participanților au fost grupate în următoarele categorii în baza selecției răspunsurilor libere date de chestionați.

▪ **Cursuri IT / tehnic:** utilizarea generală a calculatorului; Word, Excel, Power Point; instruire în robotică; crearea blogurilor; baze de date; aplicații educaționale Zoom, Google Meet; softuri de bibliotecă; web design; editare foto-video, animație; aplicații Canva, Kahoot; digitalizare; povești digitale; Book Creator, Photoshop; crearea catalogului electronic.

▪ **Cursuri de legislație:** cadru legislativ, strategic și de reglementare în domeniu; Codul etic al bibliotecarului; scrierea de acorduri; legislația muncii.

▪ **Cursuri scriere de proiecte:** identificarea ofertelor de proiecte, implementarea proiectelor; atragerea partenerilor; întocmirea planului de acțiuni; atragerea fondurilor.

▪ **Cursuri biblioteconomice și bibliografice:** gestionarea colecțiilor, achiziția documentelor; crearea și menținerea catalogului tradițional; servicii de referință, asistență bibliografică; descriere bibliografică; catalogarea, clasificarea și indexarea documentelor; crearea serviciilor noi de bibliotecă.

▪ **Cursuri de cercetare:** realizarea cercetărilor privind necesitățile informaționale ale utilizatorilor, de formare; cercetările statistice; metodologia cercetării; instrumente noi de cercetare; modalități de diseminare a rezultatelor cercetărilor în comunitatea profesională.

▪ **Cursuri de marketing:** marketingul lecturii, metode de promovare a cărții, lecturii; modalități de atragere a utilizatorilor; promovarea bibliotecii pe rețelele sociale.

▪ **Cursuri acces deschis:** baze de date în acces deschis; licențele creative commons; repozitori; utilizarea resurselor informaționale în acces deschis.

▪ **Cursuri de comunicare:** atragerea voluntarilor, partenerilor; advocacy; metodologia de organizare a lecțiilor, dezbaterilor publice, conferințelor științifice; colaborarea cu administrația publică locală; cultura comunicării online, Ignite Vorbitorium.

▪ **Cursuri de management:** planificarea activității de bibliotecă pe timp de criză; leadership; Sistemului de Control Intern Managerial; managementul conflictelor.

▪ **Diverse alte opțiuni:** competențe psihopedagogice; servicii publice electronice (e-Cazier, e-factura, e-CNAS); activități cu diaspora; curs de limba engleza; educație mediatică; design interior al bibliotecii.

▪ **Incert:** În această categorie, respondenții fie au precizat răspunsuri vagi (precum: „experiența altor biblioteci”, „idei noi”, „bibliotecarul modern”, „spiritul critic în alegerea informației”, „cunoștințe care să ajute la realizarea cu brio a unui job în domeniul dorit”, „platforme de conectare”, „orice tip de cunoștințe necesare”, „cunoștințe teoretice și cunoștințe practice”, „educație, cultură, frumos”, „dezvoltare profesională la un nivel mai înalt”, „dobândirea a unor cunoștințe temeinice într-un domeniu”, „învățare variată”, „tot ce ne se preda la aceste activități educaționale ne este de folos și interesant”, „dezvoltarea creativității personale”, „cunoștințe, aptitudini și abilități” „dezvoltarea carierei”, „perfecționare”) fie menționează faptul că momentan nu pot preciza tipul de curs pe care l-ar dori.

Cel mai des menționate sunt cursurile de IT / tehnice aproximativ (40%), cursurile de legislație sau scriere de proiecte (30%), cursuri biblioteconomice și bibliografice (20%).

În plus, am dorit să aflăm opinia referitor la „*care este durata optimă a unei activități (training, atelier, etc.) care le-ar oferi cunoștințele/abilitățile precizate anterior?*” (Q19). Datele arată faptul că cei mai mulți respondenți au declarat că ar trebui să dureze 2-4 ore academice 198 (44%) și 1-2 ore academice 191 (42%). Mai puțini consideră 4-6 ore academice este timpul optim pentru instruirile online 45 (10%), iar mai mul de 6 ore academice 20 (4%). Aceste rezultate pot fi explicate prin dezavantajele menționate de respondenți în una din întrebările precedente.

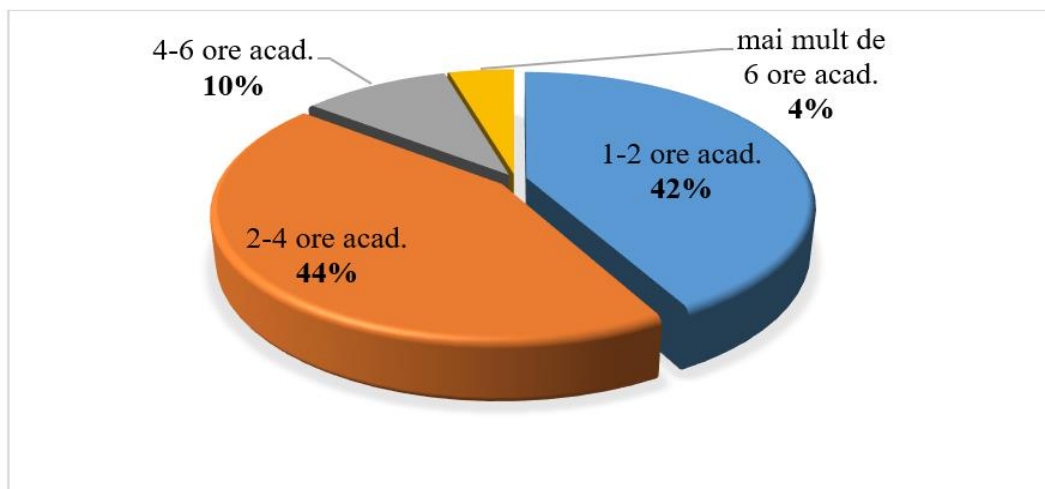
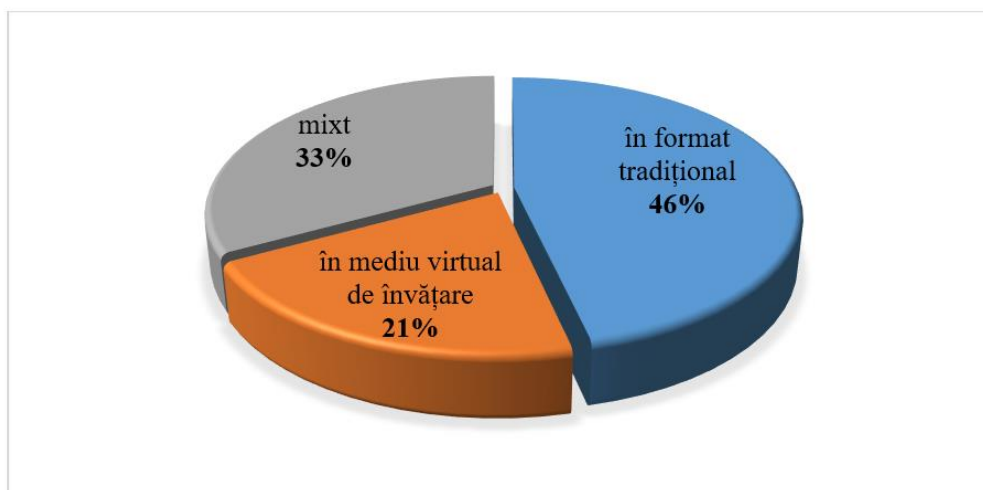

Figura 15. Opiniile privind durata optimă a unei activități educaționale online

Chestionații au fost rugați să precizeze „în ce măsură sunt importante cunoștințele/abilitățile dobândite în cadrul activităților educaționale online organizate de CFPC BNRM?” (Q20). Astfel, jumătate din participanți la studiu declară că „în mare măsură” 237 (52%), fiind urmați de cei care afirmă „în foarte mare măsură” 192 (43%) și „într-o oarecare măsură” 23 (5%). Considerăm că rezultatele sunt pozitive, iar respondenții conștientizează semnificația instruirilor online, ceea ce face ca activitățile organizate de centru să prezinte mare interes, valoare, însemnătate.

Cu toate că respondenții au afirmat importanța instruirilor în mediul online în dezvoltarea competențelor profesionale, totuși ei consideră că activitățile tradiționale au un impact pozitiv mai mare 211 (46%), fiind urmate de instruirile mixte 150 (33%) și instruirile online 93 (21%) (Q21). Având în vedere că organizarea instruirilor în mediul virtual este la etapa incipientă, pot fi deduse concluzii generale.

Graficul 17. Opiniile privind preferințele formei de instruire continuă

Ultima întrebare, de tip deschis, a urmărit să afle „care este opinia cu privire la perspectivele de îmbunătățire în prestarea activităților profesionale online organizate de CFPC BNRM?”(Q22). Cu toate că în jur de (70%) din respondenți sunt de părerea că „Nimic nu ar îmbunătăți, totul e perfect!”, au fost colectate următoarele recomandări:

- Organizarea unui număr mai mare de instruirii (această recomandare vine din partea bibliotecilor satești, comunale care nu întotdeauna au posibilitatea tehnică să se conecteze la instruirile online. Centrul biblioteconomic național organizează instruirii online pentru centrele teritoriale și departamentale care ulterior trebuie să presteze servicii educaționale pentru rețea);
  - Estimarea corectă a timpului;
  - Durata să nu depășească 2-3 ore academice;
  - Tematici variate ale activităților educaționale (IT, legislație, management, etc.)
  - Colaborarea și invitarea formatorilor/experti în diferite domenii (știință, economie, agricultură, politică, juridică, etc.);
    - Invitarea formatorilor de peste hotare, ex.: România;
    - Evaluarea cunoștințelor de către formatori;
    - Vocabular accesibil pentru formabili;
    - Interactivitate, mai multă implicare a participanților;
    - Să fie organizate cu grupuri mici (15-20 persoane), pe categorii de biblioteci, zone geografice/raioane;
      - Să fie organizate în limba rusă;
      - Să fie mai bună calitatea Internetului, etc.

Din totalul răspunsurilor „nu știu” sau „s-au abținut” de la răspuns aproximativ (7%) de respondenți.

4. Concluzii

Mediul virtual poate să sprijine foarte bine cantitatea de informații și cunoștințe transmise. Dacă până mai ieri personalul de specialitate din biblioteci putea să decidă comunicarea online sau față în față, în condiții de criză instruirile în mediul virtual din oportunitate devine o necesitate, cu toate că suntem cu adevărat conștienți de faptul că legăturile autentice se formează și se mențin față în față.

Cercetarea de față a pornit de la ideea că formarea profesională continuă este necesară și importantă pentru specialiști, indiferent de forma aleasă de instruire, tradițională sau online. În contextul crizelor globale și schimbărilor în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale, personalul de bibliotecă din Republica Moldova trebuie să înțeleagă că nu există o altă alternativă de a se dezvolta profesional având șansa de a se alătura mediului virtual de învățare.

Referitor la nivelul de formare profesională continuă, majoritatea respondenților au menționat că programele și cursurile la care au participat le sunt utile. Cu toate că oferta educațională a CFPC BNRM este plasată pe pagina web a BNRM, pe rețelele sociale, transmisă prin e-mail centrelor biblioteconomice teritoriale și departamentale, doar o pătrime din respondenți au declarat că o cunosc foarte bine. Cvasiunanim respondenții susțin că le sunt respectate drepturile privind formarea profesională continuă în instituțiile în cadrul cărora aceștia activează. Prin urmare, permanent sunt informați și îndrumați de către centrele biblioteconomice să participe la programele educaționale. Din partea respondenților există dorința și nevoia de consolidare și acumulare a cunoștințelor existente. Ca urmare a crizei pandemice provocate de virusul Covid-19, programele educaționale organizate online au devenit o normalitate pentru angajați. Cu toate că activitățile educaționale online în dezvoltarea competențelor profesionale au fost apreciate cu note maxime, totuși jumătate din respondenți consideră că activitățile tradiționale au un impact pozitiv mai mare vizavi de instruirile online.

În ceea ce privește gradul de eficiență a comunicării în cadrul instruirilor online, jumătate din respondenți o consideră eficientă. Din practica și experiența organizării activităților educaționale în format online pe diferite aplicații (Zoom, Google Meet), la CFPC BNRM constatăm că personalul de specialitate din biblioteci, chiar dacă destul de repede s-a adaptat noii normalități, preferă comunicarea față în față din motivul că unii astfel au

disponibilitatea de a asimila mai multă informație, simt necesitatea de a socializa cu colegii, nu au depășit unele bariere psihologice de a se adapta unei altfel de comunicări, o consideră cea mai bună cale de comunicare, etc.

Rezultatele analizelor au identificat atât avantaje (economisirea timpului pentru deplasări; transmiterea unui volum mare, divers de informații, cunoștințe noi, utile; tematici variate cu participarea formatorilor/expertilor din domeniul biblioteconomiei și altele; disponibilitate, studiere fără părăsirea locului de muncă; aflarea diverselor opinii, experiențe de la un număr mai mare de participanți, etc.), cât și dezavantaje (pot apărea probleme tehnice (conexiune/viteza slabă a Internetului, probleme cu microfonul, deconectarea energiei electrice); lipsa comunicării interpersonale, tête-à-tête cu colegii de la alte biblioteci; aspectele organizaționale reduse (de timp, lipsa pauzelor, pasivitatea formabililor); calitatea slabă a unor instruirii (activități teoretice, puțină practică, lipsa jocurilor interactive, discursuri plictisitoare ale formatorilor, abateri de la temă, terminologie complicată); oboseala în fața calculatorului, etc.) ale instruirilor online, care trebuie studiate atent, drept urmare organizarea unor activități educaționale online eficiente și cu impact.

La nivel de competențe digitale au fost identificate nevoile de cunoaștere a aplicațiilor educaționale (Zoom, Google Meet, etc.); utilizarea calculatorului și Internetului; lucru cu programele noi de calculator, tehnologii web. Surprinzător a fost faptul că un număr mare de chestionați consideră ca competență digitală importantă cunoașterea accesării linkului de participare.

Respondenții consideră adecvate toate modalități de formare continuă pe care le oferă CFPC BNRM, drept prioritate: transmiterea prin email a materialelor educaționale, organizarea cursurilor educaționale online (Zoom, Google Meet, etc.), informarea pe rețelele sociale despre oportunități de instruire (ex.: InfoBuletin).

Chestionații sunt mulțumiți de modalitățile de formare continuă pe care le oferă CFPC BNRM, solicitând transmiterea prin email a materialelor educaționale, organizarea cursurilor educaționale online (Zoom, Google Meet, etc.), informarea pe rețelele sociale despre oportunități de instruire (ex.: InfoBuletin), etc. În ceea ce privește satisfacția față de ofertele educaționale online oferite de CFPC BNRM, media de satisfacție constituie 4,35 (destul de bună). Pentru ca activitățile online să fie eficiente, cei mai mulți respondenți au declarat că ele ar trebui să dureze 2-4 ore academice.

Marea majoritate a chestionaților consideră că participarea la programele de formare continuă le va asigura în primul rând un plus de profesionalism și un suport în exercitarea profesiei. Cea mai mare parte a respondenților au specificat că participă la programele de formare continuă online din nevoia de a-și îmbogăți permanent cunoștințele și performanțele. Prin urmare, jumătate din participanții la sondaj au menționat că acordă timp „în mare măsură” pentru a-și dezvolta competențele profesionale la programele educaționale organizate de CFPC BNRM.

La nivel de cunoștințe/abilități specifice, au fost identificate ca cursuri principale: cursuri de IT / tehnice, cursuri de legislație sau scriere de proiecte, cursuri biblioteconomice și bibliografice, cursuri de cercetare, cursuri de marketing, cursuri acces deschis, etc. Dintre acestea, primele două au avut cea mai mare pondere.

Respondenții conștientizează semnificația instruirilor online, ceea ce face ca activitățile organizate de CFPC BNRM să prezinte mare interes, valoare, însemnătate. Participanții la studiu înțeleg rolul și necesitatea formării profesionale continue, declarând că cunoștințele și abilitățile dobândite în cadrul activităților educaționale online sunt importante.

În baza analizei datelor, opiniilor/sugestiilor respondenților, concluziilor studiului și propriei experiențe practice, **recomandăm:**

1. Studiarea sistematică a necesităților de formare profesională continuă a angajaților din SNB;
2. Analizarea periodică a opiniilor bibliotecarilor referitor la tematica și formele de servicii educaționale prestate de centrul biblioteconomic național;

3. Pentru a fi atractive, cursurile online trebuie să aibă o componentă practică, iar cunoștințele dobândite să aibă o aplicabilitate imediată;
4. Limbajul utilizat la cursurile online trebuie să fie adaptat la nivelul de pregătire al cursanților, iar conceptele abstracte trebuie explicate cât mai clar;
5. O mai bună interactivitate între formator – cursant;
6. Estimarea corectă a timpului (durata instruirilor online să nu depășească 2-3 ore academice);
7. Plasare și actualizare rapidă a materialelor educaționale pe pagina web a instituției;
8. Facilitarea învățării online personale la timpul convenabil al cursantului;
9. Formarea de formatori și încurajarea lor pentru a gestiona resursele de cunoștințe în VLE;
10. Diversificarea formelor și metodelor de studiere, pentru a evita dezinteresul față de orele de instruire online;
11. Diversificarea tematicilor (cursuri IT / tehnice, scriere de proiecte, cadru legislativ, biblioteconomie, management, etc.) a ofertelor educaționale;
12. Promovarea activă a ofertelor educaționale pentru personalul de specialitate din biblioteci (pagina web, rețele sociale, bloguri);
13. Colaborarea și invitarea formatorilor/expertilor în diferite domenii (știință, economie, politică, juridică, etc.) și de peste hotare;
14. Mediul virtual de învățare ar putea fi creat în toate centrele biblioteconomice din țară.

Referințe

1. Awoyemi, R., & Awoyemi, R. A (2021). Mediated Approach to the Virtual Learning Environment (VLE): Implications for Academic Libraries in the 21st Century. *International Journal of Library and Information Services*, 10(2) 2475-9961. <https://doi.org/10.4018/IJLIS>
2. Consiliul European (2019). O nouă agendă strategică 2019-2024. <https://www.consilium.europa.eu/media/39921/a-new-strategic-agenda-2019-2024-ro.pdf>
3. European Commission (2018, May 22). Strategic Framework - European Agenda for Culture. https://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework_en
4. Lege cu privire la biblioteci (2017, Iulie 20). *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=371219>
5. Lotrea, C., & Oană, I. (2020). *Studiu privind nevoile de formare și noile ocupații din domeniul culturii*. <https://www.culturadata.ro/studiu-privind-nevoile-de-formare-si-noile-ocupatii-din-domeniul-culturii/>
6. Raport statistic centralizator privind activitatea Sistemului Național de Biblioteci (2020). <http://www.bnrm.md/index.php/statistica/statistica-de-biblioteca>
7. Regulament privind activitatea metodologică în cadrul Sistemului Național de Biblioteci din Republica Moldova (2016, Ianuarie 13). http://cbn.mc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Regulament_activitatea_metodologica_SNB_aprobat_MC.pdf
8. Santos, J., & Esposito-Betan, M. (2017). *Advantages and challenges of using augmented reality for library orientations in an academic/research library setting*. Proceedings of the IATUL Conferences. <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2199&context=iatul>
9. Singh, I., & Devi, M (2009, January 29-30). *Virtual Learning Environment: Issues and Challenges before LIS Schools and Libraries*. <https://ir.inflibnet.ac.in:8443/ir/bitstream/1944/1470/1/12.pdf>

DATA LIBRARIAN: NEED, SKILLS AND ABILITIES

BIBLIOTECARUL DE DATE: NECESITATE, COMPETENȚE ȘI ABILITĂȚI

Viorica LUPU¹⁵⁵, doctorandă

Abstract. *The Big Data phenomenon is causing major changes in the library and information science. Academic libraries need to develop research data services. Here is approaching the significance of the data librarian, his skills and abilities. The results can be used for the qualification requirements required for the position of data librarian.*

Keywords: *research data management, academic libraries, data librarian.*

JEL CLASSIFICATION: I23

1. Introducere

Tot mai multe universități, instituții de cercetare și centre academice își concentrează atenția asupra dezvoltării capacității de cercetare și asupra creșterii reputației, vizibilității și poziției lor în topurile naționale și internaționale de evaluare a cercetării. De asemenea, se pune accent pe crearea unor facilități noi de cercetare multidisciplinară și pe aplicarea infrastructurii de e-cercetare care să înlesnească colaborarea în cercetare și să sprijine noi metode de colectare, analiză, vizualizare, stocare și diseminare a datelor. Tehnologiile avansate de informare și comunicare permit creșterea interacțiunii dintre cercetători și accesul sporit la datele partajate, făcând astfel cercetarea mai creativă și mai eficientă (Borchert & Callan, 2011).

Prin urmare, creșterea gradului de conștientizare a e-cercetării și facilitarea dezvoltării de noi abilități sunt fațete importante ale consolidării capacității de cercetare. Instituțiile de cercetare și universitățile au o obligație din ce în ce mai mare de a gestiona și partaja datele de cercetare.

Cu toate acestea, nu toți cercetătorii reușesc să țină pasul cu aceste evoluții. Unele aspecte legate de e-cercetare sunt relativ noi și încă neintegrate în modalitatea de lucru a cercetătorilor. Un exemplu elocvent ar servi, în acest sens, practica recent introdusă de organismele de finanțare de a solicita un plan de gestionare a datelor care să respecte politicile de acces deschis pentru publicații și date de cercetare ca parte a unei propuneri de proiect. Un răspuns adecvat la această solicitare presupune implicarea personalului de sprijin pentru cercetare, adoptarea serviciilor de asistență, utilizarea tehnologiilor moderne, aplicarea tehnicilor și practicilor adecvate pentru cercetare, ceea ce pentru mulți constituie un efort prea mare și un deziderat greu de atins.

Cantitatea, varietatea, viteza de producție și de circulație a datelor sunt atât de mari, încât necesită utilizarea unor noi tehnologii și sisteme de analiză pentru a permite generarea de cunoștințe din astfel de date. O bună gestionare a datelor este fundamentală pentru capacitatea unei instituții de a furniza o infrastructură eficientă în susținerea e-cercetării.

Gestionarea datelor presupune un set de activități realizate de diferiți specialiști, fiecare cu rolul său în controlul unei părți din ciclul de viață al datelor. Interviuurile cu cercetătorii demonstrează că, pe parcursul investigațiilor științifice, aceștia au nevoie de sprijin pe numeroase direcții: planificare, organizare, securitate, documentare și partajare, pregătirea seturilor de date pentru depozitarea și conservarea pe termen lung, precum și pe segmentul problemelor legate de drepturile de autor, licențe și proprietate intelectuală (Wilson, 2013).

Interesul crescând al cercetătorilor față de date și, în special, față de e-cercetare a determinat implicarea tot mai activă a bibliotecilor în acțiunile de sprijin al cercetării în cadrul instituțiilor și de

¹⁵⁵ E-mail: v.lupu@uasmd.md, Biblioteca Republicană Științifică Agricolă a Universității Agrare de Stat din Moldova, ORCID: 0000-0002-3905-7499

integrare a resurselor bibliotecii în practicile de lucru ale cercetătorilor. Totodată, acest interes a fost esențial pentru stimularea cererii de profesioniști cu abilități de gestionare a datelor.

Cercetătorii sunt angajați, în primul rând, în crearea și analiza datelor, iar alte aspecte ale gestionării datelor pot fi distribuite către diferite servicii de asistență și departamente academice (de exemplu, departamente/birouri de cercetare, servicii IT, bibliotecă). Mulți cercetători susțin că biblioteca academică reprezintă o instituție cu personal capabil să expertizeze multe probleme ce țin de gestionarea datelor de cercetare, că este un serviciu neutru la nivel de universitate, relaționând cu numeroase părți interesate, ceea ce îi atribuie o poziționare favorabilă în centrul managementului datelor de cercetare (Frederick & Run, 2019). Bibliotecile au posibilitatea de a ajuta la completarea golului de competențe în gestionarea datelor, dar este nevoie ca personalul bibliotecii să dobândească cunoștințele și abilitățile necesare pentru a putea sprijini cercetătorii și pentru a ajuta la dezvoltarea capacității de cercetare universitară. Recunoscând potențialul pe care bibliotecarii îl pot oferi, este necesară informarea permanentă printr-un proces de învățare continuă, eficientă a competențelor digitale (Povestca, 2020).

Comisia Europeană (2016) a estimat că cel puțin o jumătate de milion de specialiști vor fi necesari până în 2026 pentru serviciile de sprijin în cercetare, dar există încă numeroase obstacole în calea recunoașterii acestora, precum și deficiențe în formarea profesională.

2. Rolul bibliotecii ca furnizor de servicii de cunoaștere în cadrul universității

Despre modul cum vor evolua bibliotecile academice s-a pronunțat Asociația Bibliotecilor de Cercetare (ARL): către anul 2033, biblioteca de cercetare va părăsi rolul său de furnizor de servicii de cunoaștere în cadrul universității pentru a deveni un partener de colaborare într-un ecosistem bogat și divers de învățare și cercetare (ARL, 2016).

Rolul și desemnarea bibliotecarului au fost clar definite și declarate de Asociația Bibliotecilor Americane (ALA) și Federația Internațională a Asociațiilor de Biblioteci (IFLA), dar pe măsură ce societatea trece de la era informației la era Big Data, schimbarea bibliotecilor academice se face vizibilă odată cu apariția de noi funcții (posturi), cum ar fi *bibliotecarul de date*, *bibliotecarul de servicii de date*, *bibliotecarul de custodie a datelor*, *bibliotecarul de gestionare a datelor de cercetare* etc. (Khan et al., 2018).

La fiecare doi ani, Comitetul de Planificare și Revizuire a Cercetării al Asociației Bibliotecilor de Cercetare și de Colegiu (ACRL) lansează „Topul tendințelor în bibliotecile de cercetare”. Managementul datelor de cercetare a fost inclus în ediția 2012 a topului, unde s-a afirmat că bibliotecarii și specialiștii în informare au un rol esențial în a ajuta comunitățile academice să proiecteze și să pună în aplicare un plan de descriere a datelor, de stocare, gestionare și reutilizare (ACRL, 2012). Acest subiect a continuat să fie reflectat și în cele 10 tendințe din topurile ACRL 2014, 2016, 2018 și 2020, fiind axat pe faptul că bibliotecarii pot ajuta cercetătorii prin clarificarea aspectelor legale, de negociere a permisiunilor de autorizare cu editorii, de etică a utilizării datelor etc. (ACRL 2014, 2016, 2018, 2020).

Bibliotecarul de date nu este, de fapt, un concept nou, dar actuala avalanșă de date și creșterea datelor digitale necesită mai mulți bibliotecari profesioniști în vederea gestionării datelor în instituțiile academice. Acest fapt necesită crearea mai multor posturi pentru bibliotecarii de date, iar în acest scop, după cum afirmă cercetătorul Kim (2013), bibliotecile academice ar trebui să fie provocate să dezvolte un nou domeniu profesional de practică sub forma „biblioteconomiei de date”, care ar forma și instrui specialiști în domeniul dat.

Postul de bibliotecar de date a apărut ca răspuns la nevoile variate ale cercetătorilor și producătorilor de date, care s-au organizat și au comunicat despre aceasta cu mai multe ocazii. Un eveniment major a fost Conferința „Serviciile de bibliotecă referitoare la date și programe”, desfășurat în cadrul reuniunii Congresului mondial de sociologie de la Toronto în 1974. Această întâlnire a condus la fondarea de către bibliotecarii și arhiviștii din Canada, SUA și Europa a asociației IASSIST (International Association for Social Science Information Service and

Technology), care a jucat roluri-cheie în dezvoltarea timpurie a profesiei și a identității bibliotecarului de date (Thompson & Kellam, 2016).

Inițial, termenul de bibliotecar de date părea limitat la bibliotecarii care se ocupau de datele din domeniul științelor sociale (în special de seturile de date disponibile public și de datele geospațiale), apoi de cele din domeniul bioinformaticii. În prezent, bibliotecarul de date se referă la persoane cu abilități de gestionare a datelor în toate disciplinele.

Bibliotecarii de date sunt persoane care provin din comunitatea bibliotecară, fiind instruite și specializate în conservarea, păstrarea și arhivarea datelor (Swan, Alma and Brown, Sheridan, 2008).

Conform altei definiții, oferite de cercetătorul Shaojun Hu, bibliotecarul de date se referă la un bibliotecar care este instruit în mod sistematic în gestionarea, stocarea și conservarea datelor pentru a controla toate tipurile de date științifice folosind tehnologii adecvate (în principal tehnologia computerelor) și discipline conexe (Hu, 2017). Specialistul L. Federer (2018) caracterizează bibliotecarii de date ca „o comunitate eterogenă de profesioniști ai informației din medii educaționale și profesionale variate, care desfășoară multiple forme de activități”.

Figura bibliotecarului de date este conturată ca fiind dinamică și cu mai multe fațete care, sub un termen generic, acționează ca o umbrelă, colectează diferite calificări specifice, în funcție de faza ciclului de viață al datelor și de disciplina la care se referă.

Bibliotecile academice din diferite țări și-au redefinit și și-au extins rolul prin serviciile de management al datelor de cercetare. Eforturile lor au făcut ca bibliotecarul să nu fie doar un contribuitor important la procesul de cercetare, ci și un partener esențial în întregul ecosistem al datelor de cercetare. Bibliotecarul de date explorează noi soluții pentru cercetători, fiind mai mult decât un furnizor de servicii, care fie are ceea ce caută un cercetător, fie nu (Tang et al., 2019).

Specialistul L. Federer (2018) a studiat bibliotecarii de date, identificând două grupuri profesionale distincte:

- „specialiștii în materie”, care sunt specializați într-un număr mic de discipline, concentrându-se pe un număr mic de sarcini în activitatea lor;
- „generaliștii de date”, care activează mai larg, în mai multe discipline, petrec cea mai mare parte a timpului ocupându-se de date și se concentrează pe mai multe sarcini, considerate foarte importante pentru munca lor.

Cindy Severt (2005) adaugă la aceste grupuri așa-numiții „bibliotecari de date accidentali”, referindu-se la bibliotecarii care „s-au trezit” tratând date de cercetare fără nicio pregătire prealabilă sau recalificare, fără abilități de gestionare a datelor de cercetare.

În prezent, printre profesioniștii din domeniul biblioteconomiei și științei informării pare să existe o cantitate semnificativă de entuziasm în ceea ce privește gestionarea datelor de cercetare. Acest sentiment în sine a devenit un motor pentru schimbare, încurajând bibliotecarii să implementeze noi practici, în conformitate cu tendințele actuale din profesie. Cu toate acestea, pe măsură ce amploarea și complexitatea provocării, implicațiile și constrângerile acesteia devin tot mai evidente, această percepție pozitivă poate deveni una negativă (Koltay, 2021)

Specialiștii din domeniul biblioteconomiei de date au acumulat valorile esențiale ale biblioteconomiei tradiționale, care includ cunoștințe despre procesele de întreținere (selecție, achiziție, conservare și gestionare a colecțiilor) și furnizarea de servicii de referință, cu valorile moderne, oferind asistență tehnică pentru a asigura păstrarea și accesul continuu la colecțiile digitale pentru o întreagă comunitate de utilizatori (IASSIST, 2016).

3. Competențe și abilități ale bibliotecarului de date

Bibliotecarul de date trebuie să posedă un complex de competențe și abilități, care ar putea fi grupate în felul următor:

Cunoștințe contextuale despre mediul instituțional. Bibliotecarii de date trebuie să cunoască mediul de cercetare al universității sau al organizației științifice în care activează. Acest profil al bibliotecarului de date implică cunoștințe despre cadrul de reglementare și politicile

instituționale, care guvernează diferite aspecte ale instituției, precum și politicile aferente ale agențiilor de finanțare a cercetării științifice.

Bibliotecarii de date trebuie să posede cunoștințe de advocacy și de sensibilizare a comunității academice în legătură cu publicarea și utilizarea datelor disponibile în acces deschis, asumându-și un rol proactiv în dezvoltarea de programe și servicii, precum și în utilizarea tehnologiilor și alternativelor de licențiere la promovarea accesibilității datelor de cercetare. Totodată, bibliotecarii trebuie să dețină cunoștințe pentru a oferi suport cercetătorilor în respectarea cerințelor privind accesul deschis înaintate de agențiile de finanțare. Alte aspecte ale se referă la înțelegerea procedurilor etice în procesul științific, a metodelor de cercetare disciplinară, a metodelor de comunicare științifică, a metodelor de acces, a bunurilor creative și a drepturilor de autor.

Abilități de colaborare și cooperare cu comunitatea universitară. Acest grup de aptitudini include abilitatea de a construi relații de colaborare într-o serie de domenii profesionale și disciplinare, de a dezvolta în mod proactiv relații cu facultățile și cercetătorii pentru a înțelege și a le susține nevoile de gestionare a datelor de cercetare. Așa cum managementul datelor de cercetare este o activitate destul de complexă, care necesită implicarea mai multor actori în susținerea acestui serviciu, bibliotecarii trebuie să demonstreze și capacități de a crea canale eficiente de comunicare continuă cu alte departamente universitare (Departamentul Știință și inovare, Centrul Tehnologii Informaționale etc.), precum și abilități de a colabora pe intern cu colegii săi/angajații bibliotecii pentru a încuraja răspunsurile la problemele cercetătorilor și a le satisface nevoile în domeniul datelor. De regulă, biblioteca are deja stabilite relații eficiente, complexe și variate cu comunitatea universitară, ocupând, în acest sens, o poziție privilegiată și unică, ce îi permite să acționeze ca un agent de schimbare extrem de eficient în această zonă emergentă.

Abilități interpersonale și caracteristici comportamentale. Persoanele care lucrează în spațiul de date trebuie să urmărească continuu dezvoltarea profesională, trebuie să se adapteze la noile experiențe, să exploreze noi arii de activitate, să dea dovadă de flexibilitate și creativitate în conducerea schimbărilor într-un mediu în evoluție, divers și ambiguu. Bibliotecarul de date trebuie să demonstreze capacități de a lucra independent și în echipă, de a lua inițiativă, de a stabili priorități și de a echilibra cerințele unui mediu de lucru complex.

Abilități tehnice. Bibliotecarul de date ar trebui să posede abilități de utilizare a hardware-ului (computere, scanere, imprimante, imprimante 3D) și să manifeste deschidere în vederea dobândirii abilităților necesare. De asemenea, este necesară cunoașterea instrumentelor, a software-lui disponibil pentru ciclul de viață al cercetării, inclusiv cunoașterea programelor de analiză și vizualizare a datelor etc. Bibliotecarul de date trebuie să fie lider în utilizarea aplicațiilor tehnologice și să poată participa, împreună cu specialiștii IT, la proiectarea și evaluarea sistemelor de acces la informații și date care să răspundă adecvat nevoilor utilizatorilor.

Cunoștințe tehnologice. Este nevoie ca bibliotecarul de date să aibă experiență în gestionarea conținuturilor, să înțeleagă principiile de guvernare, acces și schimb al informațiilor, să cunoască tehnologiile și standardele actuale, cum ar fi depozite instituționale, standarde de codificare, ontologii, tezaure, modele, scheme de metadata (Dublin Core, Resource Description Framework), identificatori unici (Digital Object Identifiers) etc.

Bibliotecarii de date trebuie să cunoască cum se gestionează un depozit de date, să aibă o cunoaștere largă și o înțelegere clară a diferitor caracteristici și funcționalități ale depozitelor digitale, a limitelor privind numărul sau dimensiunea seturilor de date care pot fi depuse în depozite. Un element de integrare a bibliotecarului în gestionarea datelor îl constituie și experiența sa atât în organizarea depozitelor instituționale multidisciplinare, care furnizează materiale legate de publicații din mai multe domenii dintr-o singură instituție, cât și a depozitelor comune, specifice unui anumit domeniu sau disciplină.

Cunoștințele și abilitățile specifice datelor, de care trebuie să dea dovadă bibliotecarul de date, prevăd cunoașterea sau disponibilitatea de a învăța despre domeniul datelor, înțelegerea datelor create

și a modului de organizare a lor, inclusiv structurarea denumirilor de fișiere, organizarea folderelor și adăugarea de metadate, cunoașterea opțiunilor de conservare și partajare a datelor.

Gestionarea datelor de cercetare este un proces destul de complex și cuprinde organizarea, stocarea, accesul și conservarea datelor. Această activitate include denumirea fișierelor, evaluarea datelor, documentarea datelor, crearea de metadate și vocabular controlat, stocarea datelor, arhivarea și conservarea datelor, partajarea și reutilizarea datelor, confidențialitatea datelor, protejarea drepturilor de autor și publicarea datelor etc. Serviciile de date de cercetare implică abilități de gestionare a datelor, care sunt activități independente, deși nu sunt clar distincte. Mai mult, bibliotecarii de date trebuie să aibă cunoștințele și abilitățile necesare pentru a consilia cercetătorii cu privire la tot setul de activități în toate etapele ciclului de viață al datelor de cercetare.

La nivelul competențelor de bază, bibliotecarul de date ar trebui să poată identifica, interpreta și gestiona datele în conformitate cu principiile etice. Acest fapt implică cunoașterea locurilor unde sunt depozitate seturile de date, adică a depozitelor de date, atât a celor cu conținut universal, cât și a celor disciplinare, specifice unui subiect. Distribuția globală a depozitelor de date de cercetare este catalogată de Registrul de depozite de date de cercetare (re3data), care a fost lansat în 2012 și stochează permanent depozite de date ce oferă acces la seturi de date de cercetare pentru organisme de finanțare, editori și instituții academice, promovând astfel o cultură de partajare, acces și vizibilitate a datelor de cercetare.

Pe lângă localizarea datelor, bibliotecarii ar trebui să poată evalua în mod critic seturile de date și metadatele asociate acestora pentru a determina dacă un anumit set de date este adecvat cererilor de informare ale utilizatorilor. Competențele aplicate aici sunt similare cu cele utilizate în evaluarea critică a literaturii, activitate care este de mult timp în sfera bibliotecilor.

În ultimii ani, datorită cerințelor finanțatorilor, a crescut substanțial necesitatea de a sprijini cercetătorii în crearea și implementarea planurilor de management al datelor. În acest context, bibliotecarii de date trebuie să cunoască componentele, etapele de elaborare a unui plan de management al datelor, cerințele finanțatorilor etc. Un aspect important este cunoașterea aplicațiilor, instrumentelor online de planificare a managementului datelor, printre cele mai cunoscute și utilizate fiind DMPOne și DMPTool. Aceste instrumente oferă atât șabloane standard, cât și șabloane specifice finanțatorilor de cercetare pentru utilizare în cererile de finanțare, oferă instrucțiuni pas cu pas și resurse privind cele mai bune practici de gestionare a datelor.

Rolul bibliotecarului de date poate include cunoștințe și abilități pentru sprijinirea cercetătorilor sau a inițiativelor instituționale în următoarele domenii:

- stocarea și gestionarea datelor în timpul și după proiectul de cercetare;
- drepturile de autor, proprietatea intelectuală, acordarea de licențe pentru date, embargouri, etică și reutilizare, confidențialitate;
- depunerea datelor în arhive la sfârșitul proiectului, determinarea perioadelor de păstrare și eliminare;
- publicarea datelor în acces deschis și/sau a înregistrărilor de metadate;
- politicile instituționale care afectează datele;
- gestionarea metadatelor, crearea și menținerea metadatelor, dezvoltarea și aplicarea standardelor de metadate;
- utilizarea datelor (date ca resursă), identificarea sau obținerea datelor pentru reutilizare;
- etica utilizării datelor, citarea datelor;
- instrumente de analiză a datelor și servicii de asistență;
- instruirea utilizatorilor privind datele de cercetare (o extensie a culturii informației pentru a include capacitatea de a accesa, evalua, manipula, rezuma și prezenta datele, sesiuni de instruire privind planificarea gestionării datelor, utilizarea instrumentelor statistice și analitice etc.);

- asistența, ghidarea, trimiterea la surse de informații utile etc.

În general, responsabilitățile de serviciu ale bibliotecarilor de date se referă la gestionarea resurselor, serviciile de date, platformele tehnologice, instrumentele analitice, aspectele juridice și etice ale datelor de cercetare.

4. Concluzii

Acordarea sprijinului în cercetare, în activitățile ce țin de nevoia de date a cercetătorilor, este un proces continuu, care implică tehnologii evoluat și un peisaj organizațional și de cercetare care se schimbă rapid. Bibliotecarii antrenați în acest proces trebuie să demonstreze un anumit nivel de cunoștințe pentru a sprijini gestionarea datelor de cercetare, incluzând cel puțin o înțelegere de bază a cadrului disciplinar, a normelor și standardelor. Bibliotecarii de date trebuie să țină pulsul nevoilor instituțiilor pe care le reprezintă pentru a se asigura că abilitățile, cunoștințele și competențele lor rămân relevante și actualizate. Centrele de formare profesională ar trebui, la rândul lor, să fie la curent cu tendințele din acest domeniu, care evoluează rapid, asigurându-se că programele lor de instruire continuă sunt adecvate pentru a pregăti profesioniști de valoare în domeniul informației, gata să preia rolul de bibliotecar de date.

Referințe

1. ACRL (2012). 2012 top ten trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*, 73(6), 311-320. <https://doi.org/10.5860/crln.73.6.8773>
2. ACRL (2014). Top trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*, 75(6), 294-302. <https://doi.org/10.5860/crln.73.6.8773>
3. ACRL (2016). 2016 top trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*, 77(6), 274-281. <https://doi.org/10.5860/crln.77.6.9505>
4. ACRL (2018). 2018 top trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*, 79(6), 286. [viewed 20 September 2021]. ISSN 2150-6698. Available: <https://doi.org/10.5860/crln.79.6.286>
5. ACRL (2020). 2020 top trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*, 81(6), 270. <https://doi.org/10.5860/crln.81.6.270>
6. ARL (2016). *Strategic Thinking and Design Initiative: Extended and Updated Report* [online]. Washington, 122 p. <https://www.arl.org/news/arl-strategic-thinking-and-design-initiative-extended-updated-report-now-online/>
7. Borchert, Martin & Callan, Paula A. (2011). Preparing library staff for research support services at QUT. *15th ALIA Conference and Exhibition: Information Online 2011*, 1-3 February 2011, Sydney Convention and Exhibition Centre. Sydney. <http://eprints.qut.edu.au/39418/3/c39418.pdf>
8. Federer, L. (2018). Defining data librarianship: a survey of competencies, skills, and training. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 106(3), 294-303. <https://jmla.pitt.edu/ojs/jmla/article/view/306>
9. Frederick, A., Run, Y. The Role of Academic Libraries in Research Data Management: A Case in Ghanaian University Libraries. *Open Access Library Journal*, 6, 1-16. https://file.scirp.org/pdf/OALibJ_2019032810262834.pdf
10. Henty, M. (2008). Dreaming of data: the library's role in supporting e-Research and data management. *Australian Library and Information Association Biennial Conference, 2 – 5 September 2008*. Alice Springs, NT Australia. <https://bit.ly/2OXs0VO>
11. Hu, Shaojun (2017). Research on the Hierarchical Training Model of Data Service Ability for University Librarians. *Open Access Library Journal*, 4, 1-11. <https://www.oalib.com/articles/5290386#.YV8SFdpBzIU>
12. International Association for Social Science Information Services and Technology (2016). Defining data librarian: call for comments. Edmonton: IASSIST. <http://www.iassistdata.org/blog/defining-data-librarian-call-comments>

13. Koltay, T. (2017). Data literacy for researchers and data librarians. *Journal of Librarianship and Information Science*, 49(1), 3-14. <https://doi.org/10.1177/0961000615616450>
14. POVESTCA, Lilia (2020). Competențele digitale ale personalului de specialitate din bibliotecile instituțiilor de învățământ superior. *Educația din perspectiva valorilor*. TOM XVII: SUMMA THEOLOGIAE: Materialele conferinței internaționale „Educația din perspectiva valorilor” - editia a XII -a, Chisinau, 29 septembrie 2020. București: Editura EIKON, 230-236.
15. Severt, C. (2005). Discovering a profession: The accidental data librarian. *IASSIST Conference*, Edinburgh. <https://iassistdata.org/blog/discovering-profession-accidental-data-librarian>
16. Tang, Rong and Hu, Zhan (2019). Providing Research Data Management (RDM) Services in Libraries: Preparedness, Roles, Challenges, and Training for RDM Practice. *Data and Information Management*, 3(2), 84-101. <https://doi.org/10.2478/dim-2019-0009>
17. Thompson, K. A. and Kellam, L. (2016). Introduction to Databrarianship: The Academic Data Librarian in Theory and Practice. *Databrarianship: The Academic Data Librarian in Theory and Practice*. <https://scholar.uwindsor.ca/leddylibrarypub/47/>
18. Wilson, J. A. J. (2014). *University of Oxford Research Data Management Infrastructure, LIBER Research Data Management Case Study*. <http://libereurope.eu/wpcontent/uploads/2014/06/LIBERCaseStudyUOX.pdf>

ASSESSMENT OF USER INFORMATION NEEDS IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE ACADEMY OF ECONOMIC STUDIES FROM MOLDOVA

EVALUAREA NECESITĂȚILOR INFORMAȚIONALE ALE UTILIZATORILOR ÎN BIBLIOTECA ȘTIINȚIFICĂ A ACADEMIEI DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

Angela AMORȚITU¹⁵⁶, Magistru
Elena RAILEAN¹⁵⁷, Lector universitar, Doctor

Abstract: *The paper highlights the results of a study of the information needs of users of the ASEM Scientific Library. The results of the survey demonstrated the high status of the Scientific Library and made it possible to propose new strategies for the development of the library.*

Key words: *library, users, informational needs, survey, user's satisfaction.*

JEL CLASSIFICATION: I23

1. Introducere

Biblioteca este un sistem complex care reprezintă un ansamblu de elemente îndreptate spre îndeplinirea funcției de servire a utilizatorilor cu documentele și informațiile necesare. Satisfacerea deplină a necesităților și a cerințelor utilizatorilor de servicii și produse de bibliotecă; extinderea și dezvoltarea serviciilor de bibliotecă; atragerea în sfera servirii bibliotecare a noilor categorii de utilizatori – este esența activității de marketing în instituția infodocumentară.

2. Marketingul serviciilor informaționale

Una din funcțiile de bază ale marketingului, cea de satisfacere a necesităților este considerată „o funcție scop (sau funcție-obiectiv) care vizează produsul sau serviciul necesar comunității. Astfel are loc o corelație dintre necesitățile utilizatorilor și a resurselor prin care se realizează recunoașterea socială a bibliotecii. Prin urmare, marketingul duce la realizarea unor produse și servicii solicitate de către utilizatori, informarea și diseminarea corectă a acestora, care au un impact asupra bunăstării utilizatorilor și potențiali utilizatori. Prin această funcție se realizează scopul principal de atragere a unui număr sporit de utilizatori și creșterea vizibilității bibliotecii în comunitate” (Biblioteconomie și științe ale informării, 2020).

O bibliotecă își îndeplinește optim funcția dacă este capabilă să satisfacă necesitățile informaționale (de la lectură, studiu, pregătire educativă, până la formarea aptitudinilor și semnificațiilor) ale oricărui membru al comunității, să asigure drepturile utilizatorului la libera alegere a serviciilor și produselor oferite (Cheradi, N., 2007).

Pentru un marketing eficient al serviciilor informaționale este esențial de a cunoaște „conceptul de transmitere a informației” și a elementelor importante ale acestui proces:

- ✓ căutarea informației de către un consumator;
- ✓ formularea necesității; sursele informației;
- ✓ rezultatele acestui proces, adică rezolvarea problemei care satisface consumatorul (Коротков, Д., 2000).

Obstacolele ce apar în procesul de transmitere a informației pentru serviciile informaționale sunt definite astfel:

¹⁵⁶ E-mail: amortitu@lib.ase.md, Academia de Studii Economice din Moldova

¹⁵⁷ E-mail: marketol@lib.ase.md, Academia de Studii Economice din Moldova

- ✓ legate de dificultatea în determinarea necesităților informaționale;
- ✓ între individ și sursele de informații;
- ✓ între individ și rezolvarea problemei între necesitățile informaționale și sursele de informații; între necesitățile informaționale și rezolvarea posibilă a problemei;
- ✓ între sursele de informații și rezolvarea problemei (Cheradi, N., 2014).

Examinarea nevoilor publicului ajută la evaluarea efectelor preferințelor și a consumului. Nevoile publicului sunt extrem de diverse. La fel de diverse sunt și posibilitățile bibliotecii de a le satisface. Evaluarea comparativă a consumului infodocumentar, cunoașterea preferințelor pentru anumite servicii informaționale, a motivației opțiunilor, a satisfacțiilor și dezamăgirilor publicului oferă bibliotecilor informații importante pentru dezvoltarea strategiilor de marketing.

3. Studiul de caz

În scopul de evaluare a necesităților informaționale ale utilizatorilor bibliotecii și identificarea gradului de satisfacție a utilizatorului față de calitatea serviciilor prestate de Bibliotecă Științifică a ASEM, a fost realizat un sondaj de opinii.

Obiectivele cercetării au fost direcționate spre:

- Identificarea scopurilor consumului informațional și a factorilor ce orientează informarea, alegerea produselor și serviciilor informaționale;
- Stabilirea canalelor prin care este satisfăcută nevoia de informare;
- Cercetarea percepției utilizatorilor cu privire la eficiența diferitelor forme de activitate în biblioteca universitară;
- Constatarea gradului de satisfacție a utilizatorilor privind calitatea serviciilor și a facilităților;
- Determinarea celor mai eficiente metode de comunicare cu utilizatorii de informații.

Respondenților li s-a propus un chestionar online, care conține **15 întrebări**, inclusiv: întrebări închise (1), deschise (3), semiînchise (6), de scală cu răspunsuri ierarhizate (5). Chestionarul a fost plasat pe Google Docs <https://docs.google.com/forms/d/1PR-Zd0bDa6c2hEwIGyfDfZCQW0B91QxvsRTd7QwMzYg/edit>. Perioada de colectare a datelor durat între 15 martie – 5 aprilie 2021.

Eșantionul chestionarului a constituit **165 de respondenți** dintre care: cea mai mare parte sunt studenți – 66,7% (110 persoane); masteranzii constituie – 9,1% (15); cadre didactice – 20,6 (34 persoane); personal de execuție – 3,6% (6 persoane) (Figura 1).

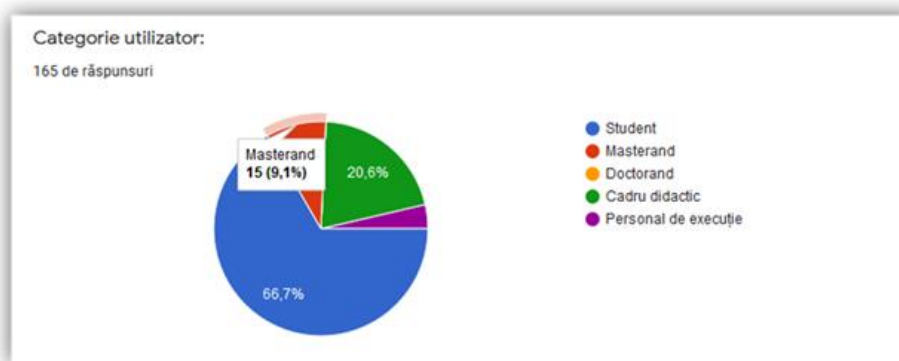

Figura 1. Repartizarea respondenților după categorii

Sursa: Elaborată de autor

Cei mai mare parte a respondenților au fost din cadrul Facultății Business și Administrarea Afacerilor – 41,2%.

Pentru a putea înțelege cum apreciază respondenții serviciile și produsele bibliotecii, lor le-a fost oferită următoarea întrebare: „De cât timp utilizați serviciile Bibliotecii Științifice a ASEM?”.

Din cei 165 de respondenți frecventează biblioteca mai puțin de un an – 32,1%; între 1–3 ani (34,5%); între 4–5 ani (11,5%) și peste 21 de ani (15,8 %). Deci, cea mai parte de respondenți frecventează bibliotecă „mai puțin de un an” și „între 1–3 ani” (66,6%), aceștia fiind studenții de la ciclul licență și masteranzi.

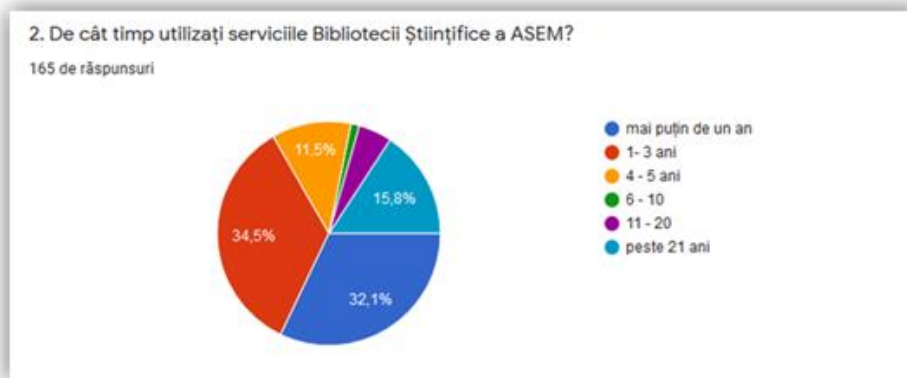

Figura 2. Durata utilizării serviciilor bibliotecii

Sursa: Elaborată de autor

Astfel, putem remarca faptul, că persoanele care frecventează biblioteca de 3 ani, și mai mult de trei ani, sunt utilizatori „fideli” ai bibliotecii, care cunosc bine serviciile și produsele oferite de ea. La întrebarea „De unde cunoașteți despre Biblioteca Științifică a ASEM?”, cea mai mare parte dintre respondenți – 60,6%, au răspuns „de la profesori”, ce denotă faptul, că cadrele didactice din ASEM recomandă în cadrul disciplinelor predate publicațiile, incluse în bibliografia cursului, care se regăsesc în colecțiile bibliotecii.

Prin intermediul site-ului instituțional cunosc despre serviciile bibliotecii doar 37% dintre respondenți, din rețele de socializare – 15,2%, cea ce înseamnă că biblioteca ar trebui să amplifice prezentă sa în spațiul virtual (Figura 3).

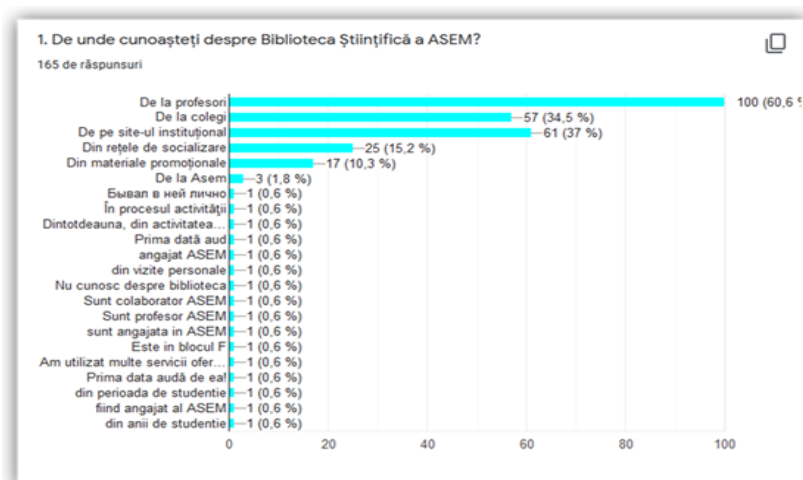

Figura 3. Răspunsurile respondenților privind sursele de informare despre bibliotecă

Sursa: Elaborată de autor

În urma analizei chestionarului, au fost determinate particularitățile consumului de servicii informaționale. Utilizatorii BȘ ASEM recurg la serviciile tradiționale ale bibliotecii cu scopul realizării unui studiu eficient – 56,4%, în scopuri de cercetare – 49,7%, pentru informare în

domeniul interesat – 46,7%, acces la Internet – 26,1%. Remarcăm, necesitatea principală față de informație este de studiere, învățare și de cunoaștere. Apreciem faptul că utilizatorii găsesc un „remediu” pentru studii în toate sălile de lectură și colecția bibliotecii corespunde programelor de studii, serviciile propuse sunt relevante necesităților procesului de învățământ. S-a evidențiat și un răspuns haios: o persoană a menționat, că vine la bibliotecă pentru „un somn dulce”. Alte răspunsuri la întrebarea dată sunt după cum urmează:

- ✓ servicii bibliometrice (scientometrice) – 10,9 % (18 respondenți);
- ✓ a obține indicii CZU sau JEL – 12,1% (20 respondenți);
- ✓ a participa la activitățile bibliotecii – 8,5% (14 respondenți);
- ✓ a utiliza echipamentele bibliotecii – 20,6% (34 respondenți);
- ✓ a găsi spațiu pentru activități personale – 13,3% (22 respondenți).

Biblioteca Științifică a ASEM și-a revizuit oferta de servicii informaționale orientate către cercetători și a inițiat prestarea serviciilor bazate pe date bibliometrice (scientometrice). Din analiza răspunsurilor, punem constata, că utilizatorii bibliotecii recurg la serviciile bibliometrice în proporție de doar 11% dintre cei intervievați. Acest aspect indică faptul, că biblioteca ar trebui să pună un accent mai pronunțat pe promovarea acestor servicii, pe formarea și dezvoltarea abilităților de utilizare a bazelor de date scientometrice pentru doctoranzi și cercetători, elaborarea de tutoriale pentru cursul *Cultura Informației* pentru cercetători, masteranzi și doctoranzi.

Am fost interesați să înregistrăm părerea utilizatorilor cu privire la importanța serviciilor prestate în cadrul bibliotecii universitare. Respondenții au acordat punctaj maxim serviciilor electronice (Acces la Internet, Catalog on-line PRIMO, Site-ul Web al bibliotecii, baze de date, repozitoriul IREK etc.).

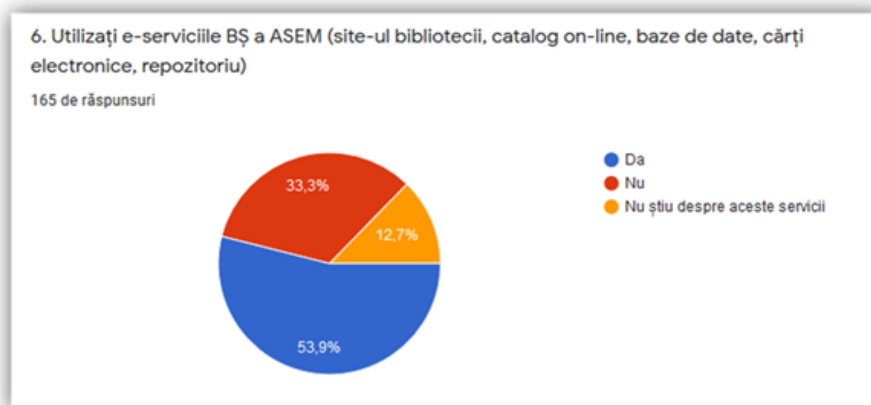

Figura. 4. Opinia respondenților privind utilizarea e-serviciilor în biblioteca universitară

Sursa: Elaborată de autor

În ultimii ani Biblioteca Științifică a ASEM a diversificat oferta de e-servicii și propune beneficiarilor săi o mulțime de resurse informaționale online, dintre care consultarea bazelor de date disponibile prin rețeaua locală, precum: EBSCO PUBLISHING, Cambridge E-Journals și alte baze de date de pe site-ul www.lib.ase.md; publicații online de pe site-ul ASEM www.ase.md; catalogul electronic al bibliotecii <http://primo.libuniv.md/>.

Respondenții au remarcat faptul că utilizează e-serviciile bibliotecii (site-ul bibliotecii, catalog on-line, baze de date, cărți electronice, repozitoriul) în proporție de 54% (Figura 4). Un procent impunător - 33% nu dețin informații despre aceste servicii, ce denotă faptul, că bibliotecă trebuie mai mult să promoveze serviciile electronice, mai ales în perioada de pandemie.

Din raportul de activitate a BŞ ASEM pe anul 2020 am remarcat că, începând cu martie 2020, servirea utilizatorului s-a realizat preponderent la distanță și Biblioteca ASEM s-a conformat deciziilor senatului ASEM, de a susține activitățile de instruire și de cercetare în sistem online, a organizat prestarea serviciilor la distanță și accesul la resurse informaționale online. Altă concluzie

ar fi, că nu s-a făcut publicitate suficientă pe rețele de socializare, în mediul on-line a acestor servicii pentru a fi utilizate în timpul studiilor online pe perioada pandemiei (Biblioteca Științifică a ASEM: raport de activitate (2021).

Pentru a putea da o apreciere a serviciilor și produselor pe care le oferă biblioteca universitară, la întrebarea „Cât de importante sunt pentru dumneavoastră serviciile prestate de BȘ a ASEM?” respondenții au acordat punctaj maxim serviciilor documentare pe care le prestează BȘ ASEM prin consultarea și împrumutul de publicații din colecția bibliotecii și servicii electronice – scorul fiind de 4,4 (Figura 5).

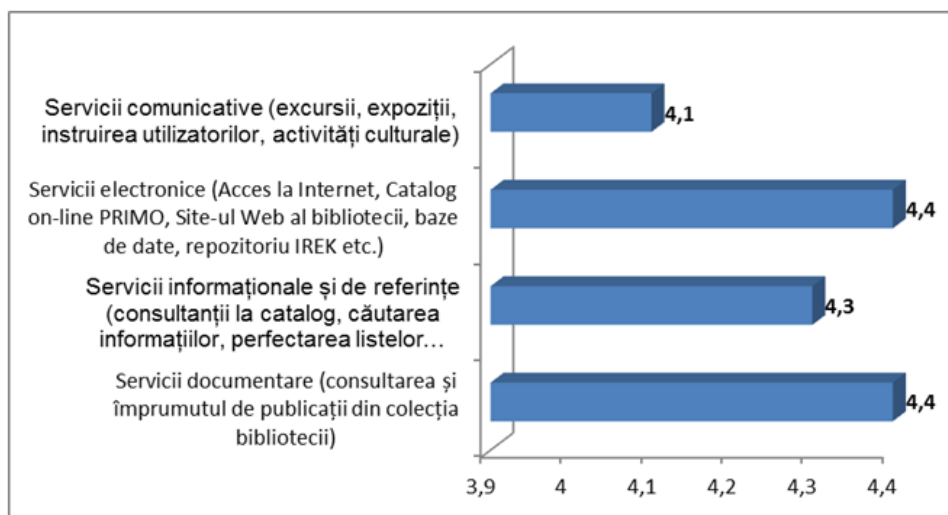

Figura 5. Gradul de importanța a serviciilor prestate de Biblioteca Științifică

Sursa: Elaborată de autor

Respondenților le-a fost propusă scala lui Likert pentru a afla gradul de acord sau dezacord cu afirmația „Sunteți de acord că serviciile contra plată sunt necesare și trebuie să devină indispensabile în activitatea unei biblioteci moderne?”.

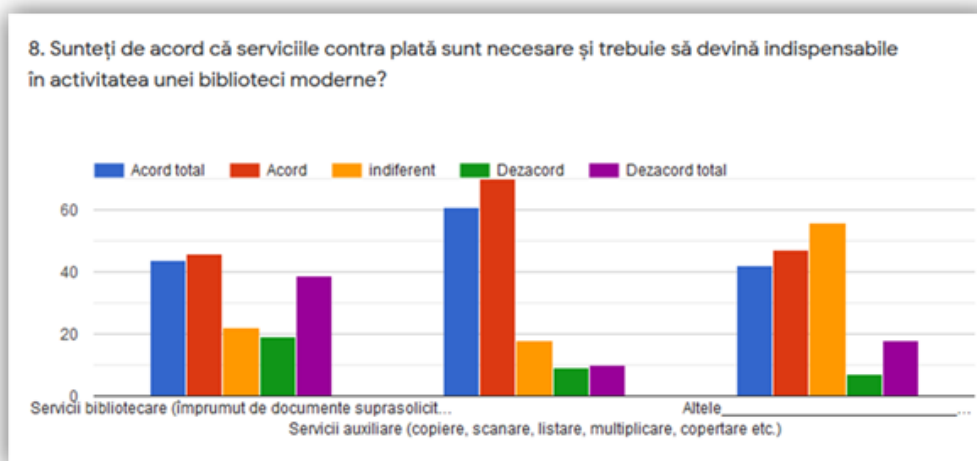

Figura 6. Opinia respondenților privind necesitatea serviciilor contra plată

Sursa: Elaborată de autor

Respondenții au poziționat afirmația între *Indiferent* și *Dezacord* pentru serviciile specializate ale bibliotecii cu un scor de 2,7. Ei au exprimat intenția să plătească pentru serviciile auxiliare (Figura 6).

La întrebarea „Care sunt cele mai relevante surse de informare?”, respondenții au remarcat următoarele: catalogul electronic și Internetul – 65,5%; profesorul – peste 50%; baze de date – 44,8%, expoziții informative – 36,4. Astfel, din cele expuse mai jos (Figura 7), putem afirma că din cele mai populare surse de informare la care se apelează utilizatorii sunt catalogul electronic, bazele de date și expozițiile informative cu cărți noi. Însă, cea mai solicitată sursă de informare pentru studenți îl reprezintă Internetul.

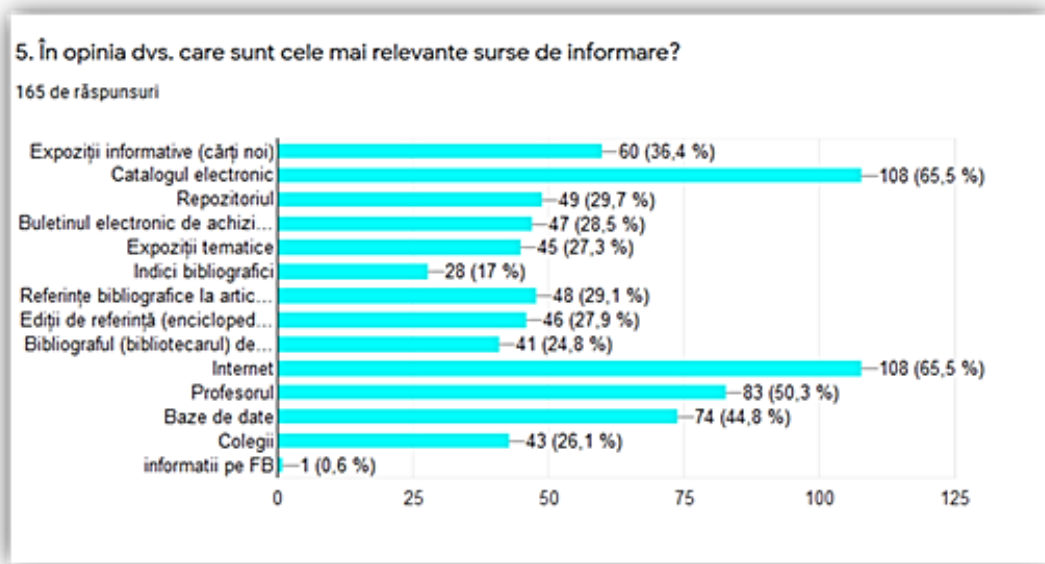

Figura 7. Relevanța surselor de informare
Sursa: Elaborată de autor

Am fost interesați să vedem, ce beneficii au obținut beneficiarii în urma utilizării serviciilor bibliotecii, tehnologiilor informaționale, asistenței sau instruirii din partea angajaților bibliotecii. Majoritatea respondenților au pledat pentru obținerea informațiilor utile pentru studiu – 57,6%; dezvoltare de noi abilități, învățarea a ceva nou – 45,5%; obținere de noi idei/interese – 45,5%; economisirea timpului – 41,8%; îmbunătățirea performanțelor academice – 35,8% (Figura 8).

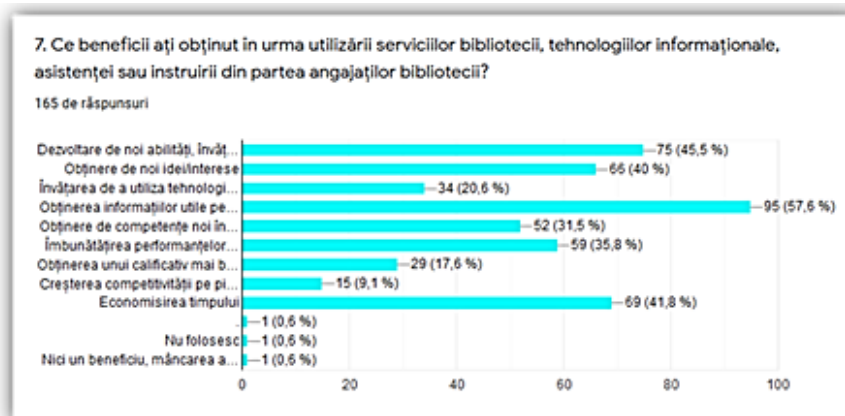

Figura 8. Opinia respondenților privind beneficiile utilizării serviciilor de bibliotecă
Sursa: Elaborată de autor

Din răspunsurile primite, putem concluziona următoarele:

- ✓ biblioteca creează un mediu prielnic pentru studiu;

- ✓ colecțiile bibliotecii universitare sunt dotate în corespundere cu Curricula universitară;
- ✓ mergând la bibliotecă, utilizatorii economisesc timpul, ceea ce este un factor important într-o societate accelerată;
- ✓ biblioteca universitară este o structură multifuncțională, care satisface o diversitate de necesități informaționale;
- ✓ necesitățile informaționale ale utilizatorilor sunt constante, având ca motivație studiile, activitatea profesională, autodezvoltarea.

Modul în care utilizatorii comunică și interacționează cu biblioteca influențează rezultatele consumului informațional. Am fost interesați să aflăm părerea privind obținerea informației de la bibliotecă în perioada de pandemie. Din Figura 9 putem vedea că majoritatea respondenților doresc să obțină informația la distanță: prin poșta electronică – 73,3%. Comunicarea prin poșta electronică în timpul pandemiei a devenit un serviciu foarte popular pentru utilizatori, explicația constând în rapiditatea și simplitatea cu care puteau să obțină informația dorită de la bibliotecari.

Remarcăm preferințele în ordinea descrescătoare a popularității: platforme electronice educaționale – 54,5%, rețele de socializare – 34,5%, telefon – peste 12%. Totuși, au fost și răspunsuri, care au dorit ca informația primită să fie „face to face” ca pe timpuri, înainte de pandemie, ce denota, că utilizatorii au nevoie de comunicare reală, să poată relaționa pe viu cu bibliotecarii.

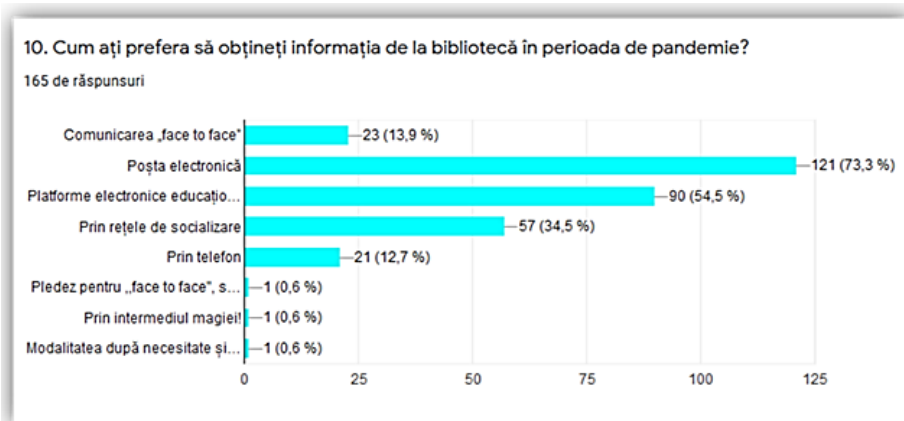

Figura 9. Opinia respondenților privind preferințele comunicării în perioada pandemiei

Sursa: Elaborată de autor

Utilizatorii bibliotecii universitare au evaluat calitatea serviciilor, înregistrând punctajul pe o scală cu cinci niveluri. Am analizat gradul de satisfacție față de serviciile bibliotecii universitare, constatând următoarele: ei sunt mulțumiți de accesul la Internet, inclusiv Wi-Fi – 4,45; componentele deservirii: operativitatea – 4,44, cultura servirii – 4,43; privind la condițiile de comoditate și confort – 4,39, regimul funcționării bibliotecii – 4,3.

Abordând problema privind distribuția serviciilor informaționale, am constatat cât de importante sunt pentru respondenți facilitățile oferite. Ponderea cea mai mare au înregistrat: accesibilitatea bazelor de date – 4,31, plenitudinea și universalitatea colecției de publicații – 4,2. Un scor destul de înalt a obținut predarea cursului Cultura Informației – 4,24, ce denotă, că este un serviciu util și necesar pentru a obține abilități de căutare a informației. Ponderea cea mai mică au înregistrat accesibilitatea noilor publicații – 3,6, acest scor trebuie să fie luat în considerare de bibliotecari pentru îmbunătățirea acestei facilități.

Gradul de satisfacție față de personalul bibliotecii și competențele acestuia este – 4,5; gradul de satisfacție față de condițiile de lucru și calitatea serviciilor oferite de BȘ a ASEM – 4,4. Acest rezultat denotă următoarele: se poate constata că utilizatorii apreciază înalt competențele personalului bibliotecii, condițiile de lucru și calitatea serviciilor.

La întrebarea „Ce schimbări ați propune?”, respondenții la sondaj au dorit cel mai mult extinderea serviciilor electronice – 58,2% și digitizarea celor mai solicitate publicații – 47,9%.

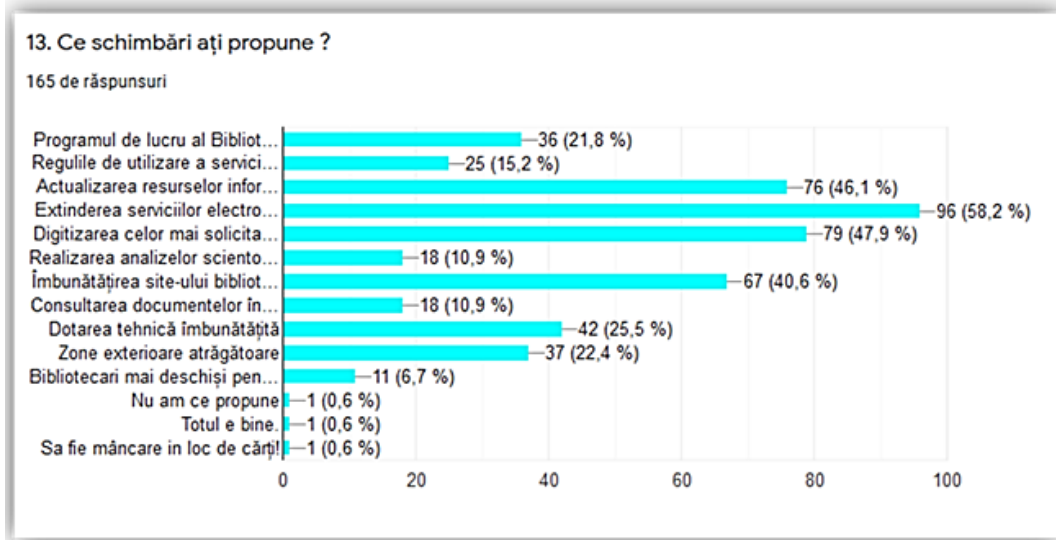

Figura 10. Opinia respondenților privind schimbările dorite în bibliotecă

Sursa: Elaborată de autor

Aceste răspunsuri confirmă tendința actuală privind comoditatea de a accesa surse în format electronic din oricare locație și economisirea resurselor de timp ale consumatorului. Câte 46% au pledat pentru actualizarea resurselor informaționale (cărți, publicații periodice, documente electronice), aproximativ 41% au răspuns că doresc îmbunătățirea site-ului bibliotecii; 25,5% au solicitat de a îmbunătăți dotarea tehnică (Figura 10).

La întrebarea „Care sunt principalele dificultăți pe care le întâmpinați în utilizarea serviciilor prestate de Bibliotecă?” o mare parte au răspuns că nu întâlnesc dificultăți, alți respondenți au răspuns că „pandemia” a limitat accesul spre bibliotecă și serviciile oferite de ea. Alte răspunsuri: puțina literatură pentru studii în format electronic; documente non-digitalizate pentru învățare online; program de funcționare limitat; conexiune slabă Wi-Fi.

Cei chestionați au propus următoarele direcții de optimizare a bibliotecii universitare:

- ✓ îmbunătățirea dotării tehnice;
- ✓ promovarea activă a bibliotecii și a serviciilor prestate de ea;
- ✓ instruire de utilizare eficientă a resurselor oferite;
- ✓ ameliorarea serviciilor electronice existente;
- ✓ modernizarea site-ului bibliotecii;
- ✓ digitizarea celor mai solicitate cărți;
- ✓ ameliorarea funcției culturale a bibliotecii (mai multe evenimente culturale, lansări de carte, interacțiune cu scriitori, întâlniri cu personalități, târguri de carte);
- ✓ crearea condițiilor confortabile de oferire a serviciilor informaționale (program extins seara, zone de studiu în „aer liber”, biblioteca de tip cafenea, design modern);
- ✓ reducerea formalităților care creează impedimente în procesul de consum al serviciilor informaționale;
- ✓ bibliotecarii să fie specialiști competenți, receptivi la nevoile beneficiarilor.

4. Concluzii

Din analiza sondajului de evaluare a necesităților utilizatorilor Bibliotecii Științifice a ASEM, putem conchide următoarele:

- Biblioteca Științifică constituie o structură multifuncțională în cadrul ASEM, care satisface diverse necesități informaționale și culturale ale tineretului studios și ale cadrelor didactice.
- BȘ ASEM pune la dispoziția utilizatorilor spații și condiții de confort, apreciate cu 4,39.
- În perioada pandemică respondenții au dorit să obțină informația la distanță: prin poșta electronică – 73,3%.
- Gradul de apreciere a serviciilor și produselor de biblioteca au înregistrat calificative: consultarea și împrumutul de publicații – 4,4; serviciile electronice – 4,4; serviciile informaționale și de referințe – 4,3.
- Bibliotecarii deservește cu promptitudine și operativitate utilizatorii, aprecierea din partea utilizatorilor cu calificativul – 4,5.
- Aprecierea activității bibliotecii realizată de către utilizatori este destul de înaltă, ceea ce demonstrează corectitudinea priorităților și politicilor instituției, îndreptate spre satisfacerea necesităților informaționale ale utilizatorilor prin condițiile de lucru și calitatea serviciilor. Scorul mediu înregistrat constituie – 4,4.
- Din partea utilizatorilor au fost înaintate propuneri de îmbunătățire a infrastructurii și dotării tehnice; de dezvoltare a resurselor informaționale, perfecționare a serviciilor, cuvinte de laudă, de mulțumire și enunțate unele probleme.

Biblioteca trebuie să plaseze necesitățile utilizatorilor în centrul preocupărilor sale, dezvoltând servicii noi, bazate pe tehnologii avansate cu un sistem de informare și documentare bine dotat. Rezultatele chestionarului ne permit să evidențiem noi strategii de dezvoltare în sfera serviciilor informaționale.

Referințe

1. *Biblioteca științifică a ASEM: raport de activitate* (2021). http://lib.ase.md/wp-content/uploads/2021/03/raportBIBLIOTECA_2020.pdf .
2. *Biblioteconomie și științe ale informării* (2020). BNRM. <http://www.bnrm.md/files/publicatii/biblioteconomie%20MP.pdf>.
3. Cheradi, N. (2014). *Orientarea de marketing ca strategie de dezvoltare a bibliotecilor universitare din Republica Moldova*: teză de doctor în șt. comun.
4. Cheradi, N. (2013). *Orientarea de marketing a bibliotecilor din Republica Moldova. Cartea. Biblioteca. Cititorul*: buletin metodic. (22), 29-35.
5. Cheradi, N. (2007). Studiarea necesităților de formare a utilizatorilor serviciilor informaționale în mediul universitar. *Conferința Științifică Internațională „Dezvoltare durabilă a României și Republicii Moldova în contextul european și mondial”* 22-23 septembrie 2006, 363-366.
6. Коготков, Д. (2000). *Информационные потребности и основные группы потребителей библиографической информации*. Москва. Моск. гос. ун-т культуры и искусств.

DEVELOPING AN ADEQUATE UNIVERSITY ENVIRONMENT TO TRAIN ITS USERS BY IMPLEMENTING INITIATION INFORMATION LITERACY PROGRAMS

DEZVOLTAREA UNUI MEDIU UNIVERSITAR ADECVAT DE FORMARE A UTILIZATORILOR PRIN REALIZAREA PROGRAMELOR DE INIȚIERE ÎN CULTURA INFORMAȚIEI

Natalia CHERADI¹⁵⁸, dr.
Silvia HABAȘESCU¹⁵⁹

Abstract: *Information Literacy is a complex of knowledge, skills and abilities that ensures the optimal implementation of individual information activities aimed at satisfying information needs. The organization of information and knowledge, user training requires the involvement of university libraries and conditions positive perspectives for the librarian profession.*

Key words: *university library, Information Literacy, information skills, Information Literacy Competency Standards, user training.*

JEL CLASSIFICATION: A22, A29

1. Introducere

În societatea modernă, activitatea profesională a unui specialist are o orientare informațională pronunțată. Pentru a gestiona fluxurile de informații și pentru a constitui noi concepte, un specialist trebuie să posede un nivel înalt al culturii informației.

Una dintre cele mai importante sarcini ale sistemului modern de educație este dezvoltarea unei persoane care știe cum să se informeze, să localizeze informația, să o identifice, acceseze, recupereze, evalueze, organizeze și să o utilizeze (McKenzie, R. G., Houk, C. S., 1986).

Primele standarde, care au reglementat procesul de studiere în cultura informației au fost elaborate în Statele Unite ale Americii, de Asociația Americană a Bibliotecilor Școlare (AASL) și Asociația Educației în Comunicare și Tehnologie (AECT), care au publicat în anul 1998 „Standarde pentru cultura informației la elevi”. Iar în anul 2000, Asociația Colegiilor și Bibliotecilor de Cercetare (ACRL), a adoptat și a publicat „Standardele pentru competențe de cultura informației în învățământul superior” (*The Information Literacy Competency Standards for Higher Education*, 2000).

În standardele elaborate de ACRL se insistă asupra conceptelor de „standard”, de „indicator de performanță”, și de „rezultat”, oferind un cadru eficient în vederea evaluării. În cadrul procesului de instruire utilizatorul culturii informației parcurge următoarele etape:

Definește natura și contextul informațiilor căutate de el. Indicatorii de performanță sunt:

- capacitatea de a se concentra și de a identifica diferite tipuri și formate de surse posibile care i-ar putea fi folositoare;
- necesitatea de a lua în considerare costurile și beneficiile operațiunii;
- necesitatea de a reevalua natura și contextul informațiilor solicitate.

Accesează informațiile de care are nevoie, în mod eficient și efectiv. Pentru aceasta, indicatorii de performanță sunt:

¹⁵⁸ E-mail: cheradi@lib.ase.md, Academia de Studii Economice a Moldovei

¹⁵⁹ E-mail: habasescu@lib.ase.md, Academia de Studii Economice a Moldovei

- capacitatea de a alege cele mai bune metode de investigare sau cele mai adecvate sisteme de regăsire a informației;
- construirea și implementarea strategiilor de căutare adecvate;
- preluarea informațiilor online sau în alt mod, folosind diferite metode;
- perfecționarea - dacă este nevoie - a strategiei de cercetare (la sfârșitul acestui parcurs);
- extragerea, înregistrarea și administrarea informațiilor și a surselor.

Evaluează, în mod critic, informațiile preluate și sursele de date și include datele selectate în memoria sa cognitivă. Indicatorii de performanță sunt:

- sintetizarea ideilor principale extrase din informațiile culese;
- aplicarea criteriilor inițiale pentru evaluarea atât a informațiilor, cât și a surselor;
- construirea de noi concepte plecând de la ideile principale;
- compararea noilor cunoștințe cu cele angajate precedent, pentru a le determina validitatea;
- compararea propriilor achiziții, pentru o validare ulterioară;
- stabilirea dacă ipoteza inițială necesită o revizuire.

Folosește informația în mod eficient, pentru a îndeplini, la termen, un obiectiv specific.

Indicatorii de performanță sunt:

- aplicarea informațiilor nou dobândite și a celor dobândite anterior, în planificarea și crearea unui anumit produs;
- revizuirea în mod critic a procesului, față de produsul respectiv;
- comunicarea produsului către alți subiecți informaționali.

Înțelege multe dintre problemele economice, juridice și sociale, de la context la utilizare, informații și accede la informații, conștientizând elementele socio-economice, juridice și morale.

Indicatorii de performanță sunt:

- înțelegerea elementelor morale, socio-economice și juridice, care reprezintă planul de bază în universul informațiilor și al TIC, consecință a legilor, reglementărilor și politicilor instituționale legate de accesarea și utilizarea resurselor informative;
- folosirea surselor informaționale în procesele comunicative și contribuția lor la produsul final.

2. Formarea formatorilor

În cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei, sarcina de a educa viitorii specialiști în domeniul Culturii informației revine angajaților Bibliotecii Științifice. Instruirea bibliotecarilor implicați în această activitate a fost posibilă datorită participării la activitățile de școlarizare organizate de Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova, dar și în cadrul proiectelor internaționale la care a participat Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice de-a lungul anilor. În cadrul proiectelor personalul bibliotecii și-au îmbunătățit abilitățile profesionale la diverse workshop-uri, training-uri și au beneficiat de vizite de studiu în universitățile din România și Norvegia. Proiectele menționate s-au derulat în perioada aa. 2012-2019 după cum urmează:

- „Dezvoltarea noilor servicii informaționale pentru Învățământul Economic superior din Moldova”, proiect finanțat de Fundația EURASIA, realizat în parteneriat între Academia de Studii Economice și Universitatea din Bergen, 2012.
- „Accesul Deschis – un element important de optimizare a comunicării științifice și universitare”, proiect susținut de Programul Informațional al Fundației pentru o Societate Deschisă și EIFL, 2012.
- „Servicii Informaționale Moderne pentru Îmbunătățirea Calității Studiilor” (MISISQ). Proiect TEMPUS, 2013-2016.
- „Servicii de informare inovatoare și durabile pentru învățământul superior din Republica Moldova”, proiect finanțat de Programul Norvegian de Cooperare cu Eurasia

în domeniul învățământului superior, realizat în parteneriat între ASEM și Universitatea din Bergen, Norvegia, 2015.

- „Modernizarea serviciilor bibliotecilor universitare din Moldova”, proiect finanțat de Programul Norvegian de Cooperare cu Eurasia în domeniul învățământului superior, realizat în parteneriat între Academia de Studii Economice a Moldovei, Universitatea din Bergen, Norvegia, Universitatea Transilvania din Brașov, România și 18 biblioteci universitare din Republica Moldova, 2016-2019.

În cadrul acestor proiecte bibliotecarii au avut posibilitatea să facă schimb de experiență privind predarea Culturii informației cu specialiști din țări precum România, Norvegia, Estonia, Armenia, Grecia, Italia, Germania, Letonia și Lituania, fapt ce le-a permis să se integreze cu succes în comunitatea profesională internațională.

În primăvara anului 2020, în contextul pandemiei COVID-19 și trecerii la forma de studii la distanță, bibliotecarii universitari au trebuit să se instruiască/autoinstruiască pentru a se conforma noilor cerințe și a putea oferi în continuare servicii de calitate mediului universitar. Primul pas în acest sens a fost studierea aplicațiilor de predare online.

Într-un timp record bibliotecarii au învățat cum să creeze o instruire online cu ajutorul aplicației Zoom, una din cele mai folosite aplicații de videoconferință în această perioadă. Corespunzător și primele ore de Cultura Informației au fost organizate în Zoom, o aplicație foarte prietenoasă, însă, în versiunea gratuită te limitează la sesiuni de câte 40 minute, pe care le poți repeta ulterior, iar reluarea procesului nu este tocmai comodă. Reieșind din aceste considerente, administrația bibliotecii a organizat școlarizarea angajaților bibliotecii privind crearea cursurilor de Cultura informației și prezentarea lor online în sistemul MOODLE (Habașescu, S., 2021).

Utilizarea platformei MOODLE pentru biblioteca noastră este binevenită din mai multe considerente cum ar fi: utilizarea acestei platforme pe larg în cadrul ASEM, asigurarea școlarizării gratuite de către instituția noastră, existența unui ghid bine conceput de creare a cursurilor online pe platforma E-learning MOODLE ASEM și a multiplelor tutoriale elaborate de către cadrele didactice din ASEM (Portărescu, S., 2020), (Scifos, C., Chicu, O., 2020).

Ulterior a urmat și școlarizarea în privința utilizării platformei Google Meet. Având la îndemână atâtea instrumente de predare on line, bibliotecarilor nu le-a rămas decât să-l aleagă pe cel mai potrivit reieșind din contextul activității și grupului țintă.

3. Curricule orientate pe segmente academice

Cultura informației este o activitate de lungă durată și implică o mare responsabilitate, deoarece actualii studenți dispun de o bună pregătire în domeniul noilor tehnologii și este foarte important ca ceea ce se dorește a se comunica, să fie de autentică valoare, iar bibliotecarii în acest context trebuie să dețină anumite calități pedagogice și psihologice, să dea dovadă de tact și profesionalism în procesul de predare-învățare-evaluare.

Reieșind din aceste considerente, în cadrul proiectului „Dezvoltarea noilor servicii informaționale pentru Învățământul Economic superior din Moldova”, în colaborare cu partenerii de la universitatea Transilvania din Brașov, România au fost elaborate și puse în aplicare programe pentru studenții anului I și III ciclul Licență, studenții anului I ciclul Masterat și Doctoranzi.

Programele au fost elaborate pe baza rezultatelor cercetării nevoilor de informare, materialelor educaționale și promoționale și în colaborare cu cadrele didactice universitare (Habașescu, Silvia, 2014). Fișa disciplinei Cultura informației este structurată în următoarele compartimente:

- Date despre program (instituția, ciclul de studii);
- Date despre disciplină (denumirea, formatorii, anul de studii);
- Timpul total estimat (ore pe semestru al activităților didactice);
- Preconții (de curriculum și de competențe);
- Condiții (de desfășurare a cursului, de desfășurare a orelor practice și spații de curs);

- Competențe specifice acumulate;
- Obiectivele disciplinei (scopul cursului, abilități dobândite);
- Conținuturi (cursuri, ore practice);
- Evaluare (criterii de evaluare, metode de evaluare).

Programele au sarcina de a familiariza utilizatorii cu anumite aspecte necesare evoluției lor spre competitivitate și sunt elaborate reieșind din nivelul de pregătire al fiecărei categorii. Astfel, fișa disciplinei pentru studenții anului 1, ciclul Licență conține următoarele subiecte:

- Organizarea informației. Tipuri de documente. Clasificări de bibliotecă. Înregistrări bibliografice.
- Definierea unei nevoi de informație. Accesarea informației. Instrumente de regăsire a informației
- Strategii de căutare. Cataloage online. Motoare de căutare.
- Evaluarea informației. Criterii de evaluare a informației.
- Managementul informației. Standarde de citare. Referințe bibliografice.
- Comunicarea informației. Abateri de la tehnica muncii intelectuale. Dreptul proprietății intelectuale.

Competențe acumulate în cadrul cursului: Cunoașterea tipurilor de documente, strategiilor de căutare, descriptorilor de căutare. Identificarea documentelor în colecțiile bibliotecii. Efectuarea căutărilor în catalogul electronic partajat al bibliotecilor universitare și în bazele de date abonate de Academia de Studii Economice a Moldovei. Elaborarea unei liste bibliografice.

Conținutul fișei disciplinei pentru studenții anului 3, ciclul Licență:

- Abateri de la tehnica muncii intelectuale. Dreptul proprietății intelectuale. Programe informatice de detectare a plagiatului.
- Vizibilitatea publicațiilor științifice. Cunoașterea politicilor instituționale de control asupra calității cercetărilor. Repozitorii instituționale, DOAJ, IBN (Instrumentul Bibliometric Național).
- Standarde naționale de prezentare a referințelor bibliografice și citarea resurselor de informare.

Competențe acumulate în cadrul cursului: Cunoașterea tipurilor de plagiat, standardelor de citare, metodelor de citare. Prezentarea referințelor bibliografice în lucrările scrise conform SM ISO 690:2012 „*Informare și documentare. Reguli pentru prezentarea referințelor bibliografice și citarea resurselor de informare*”.

Conținutul fișei disciplinei pentru Masteranzi:

- Resurse electronice oferite de Biblioteca Științifică ASEM.
- Promovarea Accesului Deschis la publicațiile științifice din registrul internațional DOAJ și repozitoriul instituțional ASEM.
- Criterii de evaluare a informației științifice. Factorul de impact. Elemente de scientometrie.
- Dreptul proprietății intelectuale. Practici internaționale de combatere a plagiatului.
- Standarde naționale de prezentare a referințelor bibliografice și citarea resurselor de informare.

Competențe acumulate în cadrul cursului: Cunoașterea criteriilor de evaluare a informației științifice, factorului de impact, elementelor de scientometrie. Prezentarea referințelor bibliografice în lucrările scrise conform SM ISO 690:2012 „*Informare și documentare. Reguli pentru prezentarea referințelor bibliografice și citarea resurselor de informare*”.

Conținutul fișei disciplinei pentru Doctoranzi

- Resurse electronice oferite de Biblioteca Științifică a ASEM.
- Cunoașterea politicilor instituționale de control asupra calității cercetărilor.
- Criterii de evaluare a informației științifice. Factorul de impact. Elemente de scientometrie.

- Familiarizarea cu platformele Scopus, Web of Science și INCITES. Practici de explorare a platformelor Web of Science și INCITES.
- Metode de evaluare a activității de cercetare cu Journal and Highly Cited Data.
- Prezentarea producție științifice. Crearea conturilor în Google Scholar și ORCID, ResearchGate, Academia.edu etc.

Competențe acumulate în cadrul cursului: Cunoașterea practicilor de explorare a platformelor Scopus, Web of Science și INCITES, a metodelor de evaluare a activității de cercetare cu Journal and Highl Cited Data. Gestionarea unui cont în Google Scholar, ORCID, ResearchGate, Academia.edu etc.

4. Concluzii

Cultura informației mult timp a fost asociată cu aspecte tehnice ca urmare a informatizării și computerizării societății. Abilitățile de informare nu mai reprezintă doar cunoașterea calculatorului și aplicațiilor de program. Mijloacele tehnice au devenit indispensabile în procesul de lucru cu informațiile, căutarea acestora, organizarea, prelucrarea și analiza lor. În acest context, cultura informației reprezintă un set sistematizat de cunoștințe, competențe și abilități care asigură implementarea optimă a activităților individuale de informare care sunt îndreptate spre satisfacerea nevoilor de informații.

Perspectivile bibliotecilor universitare sunt legate de dezvoltarea abilităților în cultura informației ale studenților, cadrelor didactice, cercetătorilor și de studierea necesităților de educare ale consumatorilor în noul context informațional. Obiectivele pe termen scurt sunt următoarele: obținerea informațiilor veridice asupra nivelului de competențe în cultura informației ale utilizatorilor; verificarea percepției subiective a diferitor categorii de utilizatori privind competențele informaționale, sistemele și sursele de informare, temele de interes pentru cultura informației; identificarea problemelor și formularea propunerilor pentru perfecționarea programelor de educare a utilizatorilor.

Formarea culturii informaționale a unui individ este o problemă dificilă și complexă. Succesul și performanțele acestei activități, după cum demonstrează practica, depinde în mare măsură de competența profesională, de calificările personalului care desfășoară instruire în domeniul informației în cadrul instituțiilor de învățământ.

Organizarea informațiilor și cunoștințelor, asistența în căutare, formarea utilizatorilor și multe altele au necesitat mai multă implicare din partea bibliotecilor universitare, dar, totodată, au condiționat perspective pozitive pentru profesia de bibliotecar.

Referințe

1. Erich, A., Popescu, C. (2012). Cultura informației – o nouă abordare în sprijinul dezvoltării abilităților didactice. *Studii de Biblioteconomie și Știința Informării*, 16, 126-132.
2. Habașescu, S. (2014). Bibliotecarul universitar - mediator în procesul de studiere și cercetare. *Biblio Polis: revistă de biblioteconomie, științe ale informării și de cultură*, 52(2), 100-102.
3. Habașescu, S. (2021). Asigurarea accesului comunității academice la resursele informaționale științifice pe timp de pandemie: schimb de bune practici. *Magazin Bibliologic*, 1-2, 61-65.
4. McKenzie, R. G., Houk, C. S. (1986). The Paraprofessional in Special Education. *Teaching Exceptional Children*, 18(4), 246-252.
5. Munca-Aftenev, D., Cutasevici, A. (2020). Biblioteca digitală Educație Online – conturarea unei pedagogii a continuării procesului educațional în perioada pandemiei. *Didactica Pro*, (1-2), 73-75.
6. Portărescu, S. (2020). *MOODLE ASEM*.
<https://www.youtube.com/watch?v=QbUdkujRdgs&list=PL5sLm1EW2tpNjmzXN4E1OUqVxcoLZzm4S&index=3>
7. Repanovici, A. (2012). *Ghid de cultura informației*. București: Editura ABR.
8. Sclifos, C., Chicu, O. (2020). *Instrucțiune privind crearea /restabilirea contului și înregistrarea la curs în sistemul E-learning MOODLE ASEM pentru anul de studii 2020-2021*. Disponibil:
https://vle.ase.md/static/info/2020_2021-Instr_inregistrare_moodle_sept%20FINAL.pdf
9. *The Information Literacy Competency Standards for Higher Education* (2000). American Library Association.
<http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency>

UNIVERSITY LIBRARY IN THE MODERN INFORMATION SPACE: NEW OPPORTUNITIES, PROBLEMS, AND RISKS

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ ÎN SPAȚIUL INFORMAȚIONAL MODERN: NOI OPORTUNITĂȚI, PROBLEME, RISCURI

Natalia SUVAC¹⁶⁰

Abstract: *The article addresses the problems of a new direction in the development of university libraries in the information and educational environment caused by the pandemic. Libraries have developed new skills in distance communication, and the introduction of new services and the creation of new electronic and media resources have enhanced the role of the library in providing information to various categories of users.*

Key words: *university library, distance communication, electronic services, information users.*

JEL CLASSIFICATION: I23

1. Introducere

Cu siguranță, secolul XXI poate fi numit secolul dezvoltării proceselor de informatizare a societății. Calculatoarele devin o parte integrantă a vieții noastre, iar una dintre condițiile principale pentru dezvoltarea unei biblioteci moderne este integrarea sa în comunitatea digitală. Astăzi biblioteca este din ce în ce mai puțin împovărată de tradițiile vechi și înzestrată cu diverse funcții noi. Cu alte cuvinte, biblioteca s-a transformat într-un spațiu public în continuă dezvoltare, deschisă societății locale, iar utilizatorii bibliotecii sunt nu doar acei care vizitează sălile de lectură, dar și utilizatorii online.

Apariția Internetului a oferit utilizatorului oportunități online de a citi, studia, comunica, călători într-un timp și loc convenabil lui. În aceste condiții, sarcina unei biblioteci moderne este de a deveni acel loc în care utilizatorul ar putea beneficia de servicii calitative. Îmbunătățind instrumentarul informațional și tehnologic, bibliotecile treptat se transformă în depozite imense de colecții de documente digitale (Cheradi, N., 2015).

Deși biblioteca universitară oferă acces electronic la serviciile sale de mai bine de un deceniu, totuși interacțiunile față în față cu profesorii și studenții au definit și în continuare strategiile ei de comunicare. Dar, odată cu izbucnirea pandemiei, peisajul educațional al universității a trecut de la unul bazat pe conexiune față în față la unul condus exclusiv de comunicare la distanță.

2. Experiența activității Bibliotecii Științifice a ASEM într-un mediu online

Anul 2020 a devenit un an de cotitură pentru multe domenii ale vieții umane. Pandemia a fost un test serios pentru toate sferile societății moderne, pentru interacțiunea socială. Bibliotecile, ca participante active la relațiile sociale, au răspuns prompt – acceptând imediat noile provocări și condițiile vremii.

Fără îndoială, multe biblioteci universitare au făcut față provocărilor cu demnitate. Analizând activitățile acestor biblioteci din punct de vedere al utilizării tehnologiilor media, putem spune că multe din ele erau pregătite să înfrunte situația creată.

De-a lungul anilor, Biblioteca Științifică ASEM a reușit să acumuleze atât resurse informaționale, care corespund domeniilor de instruire a specialiștilor în economie, cât și experiență în utilizarea și promovarea acestora în procesul activităților educaționale. Experiența

¹⁶⁰E-mail: suvac.n@lib.ase.md, Academia de Studii Economice a Moldovei

anterioară a Bibliotecii Științifice a ASEM de a activa într-un mediu virtual a făcut posibilă adaptarea mai rapidă la condițiile nou create (Suvac, N., Nicuță, I., 2021). Pagina web, rețelele sociale, grupurile formate în WhatsApp și Viber, poșta electronică – sunt instrumentele de comunicare cu studenții și profesorii care au fost utilizate și până la pandemie. Ele au servit drept mijloc de informare și promovare a activităților bibliotecii și de monitorizare a opiniei utilizatorilor.

O condiție importantă în servirea eficientă a utilizatorilor la distanță, este existența unui mediu de informare online confortabil. Astfel, cele mai relevante platforme pentru poziționarea în rețeaua Internet sunt: site-ul oficial și rețelele sociale.

Site-ul oficial al Bibliotecii Științifice a Academiei de Studii Economice – www.lib.ase.md – este o carte de vizită a instituției. Site-ul prezintă structura bibliotecii, informațiile despre evenimentele desfășurate, precum și produsele electronice create de specialiștii bibliotecii. Din această pagină pot fi accesate:

- ✓ baze de date licențiate (EBSCO Publishing, Oxford University Press, Cambridge University Press, Open Knowledge Repository, Taylor & Francis Online, Royal Society Publishing, Open Edition portal, Portalul analitic Polpred analytical etc.);
- ✓ catalogul partajat electronic;
- ✓ Repozitoriul Institutional, care conține monografiile, articolele, teze de doctorat și autoreferate ale tezelor de doctorat ale profesorilor și cercetătorilor ASEM;
- ✓ expozițiile virtuale și alte produse și servicii oferite utilizatorilor (Biblioteca Științifică a ASEM, 2021).

Biblioteca acordă o mare atenție promovării activității sale în cadrul rețelelor sociale de mare popularitate, cum ar fi Facebook, în care Biblioteca Științifică a ASEM și-a creat contul său. Astfel, zilnic sunt prezentate informațiile noi despre evenimentele organizate, expozițiile de carte, aniversările colaboratorilor universității ș.a.

Grupurile și paginile din rețelele sociale reprezintă o sursă și o modalitate de a atrage atenția utilizatorilor asupra activităților bibliotecii, și fac posibilă stabilirea unui contact informal.

Printre funcțiile importante ale prezenței bibliotecii în rețelele sociale am putea numi:

- ✓ creșterea cererii pentru serviciile de bibliotecă offline, adică reprezentanții mediei sociale acționează ca suport pentru principalele activități ale bibliotecii;
- ✓ sporirea suportului informațional al bibliotecii;
- ✓ stabilirea unor relații de prietenie și colaborare cu utilizatori reali și potențiali;
- ✓ extinderea activităților culturale și educaționale (diseminarea informațiilor privind datele istorice memorabile, aniversările scriitorilor, sărbătorile naționale și internaționale - crește nivelul de accesibilitate la aceste informații în rândul utilizatorilor).

Astfel, prezența Bibliotecii Științifice a ASEM în rețelele sociale contribuie la:

- ✓ formarea imaginii pozitive a bibliotecii;
- ✓ atragerea noilor utilizatori;
- ✓ promovarea produselor și serviciilor bibliotecii.

3. Riscuri și oportunități în servirea utilizatorilor la distanță

Izolarea bibliotecii ca instituție socială a condus și la anumite riscuri pentru existența sa. Cel mai mult a avut de suferit relația tradițională „carte – bibliotecar – utilizator”. Iar obiectivul principal pentru bibliotecii în această perioadă este restabilirea acesteia.

În rezolvarea acestei probleme, bibliotecile au întâmpinat primele dificultăți:

- ✓ *Necesitatea stringentă în acumularea de noi cunoștințe și competențe.* Trecerea bruscă la „munca la distanță” a provocat inițial o dezorientare, dar dorința de a se adapta și de a se alătura procesului general, i-a determinat pe bibliotecari să aplice una din soluții: autoinstruire, interacțiune profesională, suportul metodologic.

- ✓ *Acoperirea insuficientă a canalelor în rețeaua Internet* – problemă deosebit de acută în prima perioadă de lucru la distanță. În cel mai scurt timp posibil, s-a realizat un asalt asupra spațiului virtual și mobil, s-au creat nenumărate grupuri în WhatsApp, Viber, Telegram etc.
- ✓ *Concurență mare pe Internet* și căutarea propriei nișe, care s-a simțit mai ales pe fonul activizării globale a rețelei.

Noile probleme trebuiau rezolvate prin orice mijloace. S-au diversificat serviciile virtuale de promovare a documentelor, de la publicitate la informare și instruire: „bibliograf-online”, comenzi de carte la distanță, videoclipuri, seminare online. Trebuie remarcat faptul că biblioteca nu a pierdut ocazia de a interacționa cu colegii din alte biblioteci, pentru a se încadra în activitățile de instruire organizate de acestea.

În condițiile noi de muncă, biblioteca s-a întâlnit cu situații și caracteristici neașteptate:

- ✓ a crescut numărul de utilizatori din diferite localități ale țării, pe lângă cei din instituția noastră care au solicitat serviciile bibliotecii la distanță;
- ✓ s-a schimbat noțiunea de regim și program de lucru al bibliotecii (uneori bibliotecarii erau nevoiți să mențină legătura cu utilizatorii și în afara orelor de muncă);
- ✓ s-au extins oportunitățile de cooperare profesională în spațiul virtual, au apărut noi parteneri de rețea din diverse biblioteci din Republica Moldova;
- ✓ schimbarea platformei de servire – din spațiul bibliotecii la mediul virtual – a necesitat nu mai puține costuri de muncă, resurse și competențe, decât în cazul servirii tradiționale. Cu toate acestea, indicatorii serviciilor online nu întotdeauna sunt folosiți la evaluarea bibliotecii. Rezultă că, odată cu oferirea serviciilor on-line, biblioteca trebuie să-și adapteze sau să-și dezvolte sistemul de evaluare a eficienței activității sale;
- ✓ conexiunea slabă sau absența rețelei Internet, în unele cazuri, s-a dovedit a fi un obstacol important în comunicarea cu utilizatorii, mai ales, din zonele rurale;
- ✓ s-au schimbat prioritățile în instruirea profesională ale bibliotecarilor: comunicarea „în direct” cu cititorul a fost înlocuită cu alfabetizarea computerizată, studiul tehnologiei informației, dispozitivelor mobile etc.

În contextul servirii utilizatorilor la distanță, provocate de pandemie, bibliotecile au acumulat o experiență valoroasă și noi abilități în comunicarea la distanță - regimul online a devenit o provocare pentru toți, a scos bibliotecarii din zona lor de confort, a contribuit la extinderea cunoștințelor și abilităților și i-au motivat spre o nouă direcție de dezvoltare. Tematica și subiectele seminariilor au fost ajustate la condițiile noi, iar forma tradițională de instruire a fost înlocuită cu conferința video.

Regimul de autoizolare a condiționat, totuși, și unele rezultate pozitive, printre care am putea remarca: extinderea publicului în afara universității, introducerea noilor servicii, crearea de noi resurse electronice și media, formele tradiționale au dobândit o nouă viziune.

4. Concluzii

Astfel, putem constata, că diferite modalități de a lucra de la distanță îmbogățesc munca tradițională și pot fi aplicate în practică în condițiile reale. Activitatea Bibliotecii Științifice a ASEM, în situația actuală, determinată de condițiile impuse de pandemie, s-a desfășurat utilizându-se noile oportunități de lucru în spațiul online, folosind noile tehnologii pentru a interacționa cu utilizatorii.

Toate aceste lucrări vizează, în primul rând, asigurarea faptului că un utilizator care a vizitat biblioteca sau a folosit serviciile noastre de la distanță – să revină la bibliotecă, să continue să împrumute atât documente tipărite, cât și cele electronice, să fie informat despre noile servicii și resurse, iar biblioteca să fie promovată ca o instituție socială modernă. Mai mult, am putea spune că, începând cu anul 2020, rolul bibliotecii a crescut, nu atât ca spațiu de stocare a documentelor, cât a devenit un asistent veritabil în condițiile fluxului de informații care crește rapid. Procesul de

încadrare a bibliotecilor în mediul on-line și implicarea utilizatorilor în acest proces este unul de durată. Iar pentru ca această activitate să aducă rezultate este nevoie de o muncă sistematică și perseverență.

Internetul ocupă un loc semnificativ în viața utilizatorilor de astăzi, ceea ce înseamnă că bibliotecile ar trebui să folosească toate oportunitățile disponibile pentru a-i interesa, a stabili un dialog cu ei, a atrage atât în spațiile fizice ale bibliotecii, cât și în cele virtuale.

Referințe

1. Cheradi, N., Mîndru V. (2017). Evaluarea necesităților de modernizare a bibliotecilor universitare. *Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”*, 9-10 noiembrie 2017: Științe sociale: Rezumate ale comunicărilor, 73-76.
2. Cheradi, N. (2015). Perfecționarea activității bibliotecilor universitare în mediul concurențial actual. *Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”*, 10-11 noiembrie 2015: Rezumate ale comunicărilor: Științe sociale. Chișinău, 77-79.
3. Suvac, N., Nicuță, I. (2021). Biblioteca Științifică a ASEM în perioada pandemiei: noi provocări și oportunități de dezvoltare. *Magazin bibliologic*, 1-2, 66-69.
4. Барышев, Р. А., Казанцева, В. П. (2015). Электронные и информационные ресурсы в образовательном процессе университета. *Научные и технические библиотеки*, 12, 28-33.
5. Свергунова, Н. (2016) Библиотеки в социальных сетях: необходимость или дань моде. *Научные и технические библиотеки*, 5, 52-58.
6. *Biblioteca Științifică a ASEM*. <http://lib.ase.md/>

THE SATISFACTION DEGREE OF DOCTORAL STUDENTS WITH THE SERVICES PROVIDED BY THE ASEM SCIENTIFIC LIBRARY

GRADUL DE SATISFACȚIE AL DOCTORANZILOR PRIVIND SERVICIILE BIBLIOTECEI ȘTIINȚIFICE A ASEM

Ina NICUȚĂ¹⁶¹, Magistru
Natalia CHERADI¹⁶², Dr.

Abstract: *The article presents the results of the research of the degree of satisfaction of doctoral students regarding the services of the Scientific Library of Academy of Economic Studies of Moldova, the conclusions and recommendations for improving the informational service of doctoral students.*

Key words: *doctoral students, survey, university library, information services, information needs*

JEL CLASSIFICATION: I23

1. Introducere

În scopul determinării conținutului comportamentului consumatorului de servicii infodocumentare și identificării căilor de optimizare a condițiilor de furnizare a acestor servicii în cadrul Bibliotecii Științifice a Academiei de Studii Economice a Moldovei (ASEM) a fost realizată o cercetare privind servirea informațională a doctoranzilor.

Sondajul privind servirea informațională a doctoranzilor în Biblioteca Științifică a ASEM a fost realizat în colaborare cu Școala Doctorală a ASEM, perioada de desfășurare: 16-30 aprilie 2021.

Studiul de față prezintă rezultatele cercetării, care a urmărit **scopul** de a evalua necesitățile informaționale ale doctoranzilor, de a identifica motivele consumului informațional și a gradului de satisfacție a doctoranzilor față de calitatea serviciilor oferite de Biblioteca Științifică a ASEM, de a identifica problemele cu care aceștia se confruntă în procesul de servire informațională.

Obiectivele cercetării:

1. Identificarea scopurilor consumului informațional și a factorilor ce orientează informarea, alegerea produselor și serviciilor informaționale;
2. Identificarea tipurilor resurselor informaționale necesare doctoranzilor;
3. Determinarea gradului de importanță a anumitor servicii;
4. Stabilirea canalelor prin care este satisfăcută nevoia de informare;
5. Cercetarea percepției doctoranzilor cu privire la eficiența diferitelor forme de activitate în biblioteca universitară;
6. Constatarea gradului de satisfacție a doctoranzilor față de serviciile și personalul BȘ a ASEM;
7. Identificarea dificultăților în utilizarea serviciilor bibliotecii și a propunerilor pentru soluționarea acestora;
8. Determinarea metodelor de comunicare și de obținere a informației în legătură cu restricțiile impuse de pandemia COVID-19.

Grupul țintă: doctoranzii ASEM de la toate specialitățile, din toți anii de studii, prin eșantionare aleatorie simplă.

¹⁶¹ E-mail: inanic@lib.ase.md, Academia de Studii Economice a Moldovei

¹⁶² E-mail: cheradi@lib.ase.md, Academia de Studii Economice a Moldovei

În calitate de **instrument al cercetării** a fost utilizată metoda anchetei în baza chestionarului online GoogleDocs <https://forms.gle/LK1NDFNEZr8X1HgXA>, care conține 20 întrebări închise, deschise, semiînchise, scalate cu răspunsuri ierarhizate cu o scală de la 1 la 5.

2. Analiza rezultatelor sondajului

Din totalul de 103 doctoranzi care își fac studiile în prezent, la sondaj au participat 50 de persoane, reprezentativitatea constituind aproximativ 50%. Majoritatea respondenților își fac studiile în anii 2-4 (23 pers.), 15 doctoranzi sunt în anul 1, 12 – în anii suplimentari.

Cea mai mare parte dintre respondenți își fac studiile cu frecvență redusă (33 pers.), 17 – cu frecvența la zi. La sondaj au participat 27 femei și 23 de bărbați.

La întrebarea „*De cât timp utilizați serviciile BŞ a ASEM?*” au fost înregistrate următoarele rezultate: majoritatea respondenților (21 pers.) – peste 5 ani, presupunem că aceștia sunt profesorii ASEM care își fac studiile de doctorat, sau doctoranzii care și-au făcut studiile la ASEM la ciclul Licență și/sau Masterat. Considerăm că această categorie de utilizatori ar trebui să posede cunoștințe relevante privind serviciile bibliotecii, permițând obținerea unor informații credibile. Pe locul doi se plasează doctoranzii care utilizează serviciile BŞ a ASEM de 1-3 ani (15 resp.), după care urmează cei care au răspuns 4-5 ani (7 resp.), iar 6 și 1 persoane respectiv utilizează serviciile bibliotecii mai puțin de un an sau deloc.

Astfel, putem constata că majoritatea respondenților utilizează serviciile bibliotecii un timp destul de îndelungat, pentru a putea oferi opinii relevante cu privire la subiectele cercetate.

La întrebarea „*Cât de des utilizați serviciile acordate de Biblioteca Științifică a ASEM?*” au fost înregistrate următoarele rezultate (în ordine descrescătoare): jumătate din respondenți (25 pers.) – ocazional; 17 persoane – lunar, 8 persoane – săptămânal. Nu au fost înregistrate răspunsuri „Zilnic” și „Niciodată”. Faptul că majoritatea doctoranzilor frecventează biblioteca ocazional poate fi explicat de situația legată de pandemie, în această perioadă s-a înregistrat o scădere a numărului de vizite la toate categoriile de utilizatori, procesul de studii fiind desfășurat preponderent online.

Analizând răspunsurile la întrebarea semideschisă „*Cu ce scop recurgeți la serviciile Bibliotecii Științifice a ASEM?*” constatăm că cel mai frecvent doctoranzii vin la bibliotecă pentru scrierea articolelor științifice (39 pers.), elaborarea referatelor științifice și a tezei de doctorat – 38 pers., pentru suport informațional al cursurilor din Programul de studii avansate – 30 pers (Figura 1). Cel mai rar vin la bibliotecă pentru obținerea serviciilor bibliometrice (scientometrice) – 5 pers., pentru utilizarea infrastructurii BŞ (computere, scanere, imprimante) 13 pers. și obținerea indicilor CZU sau JEL – 16 pers. Astfel, putem conchide că doctoranzii nu cunosc sau nu au nevoie de aceste servicii.

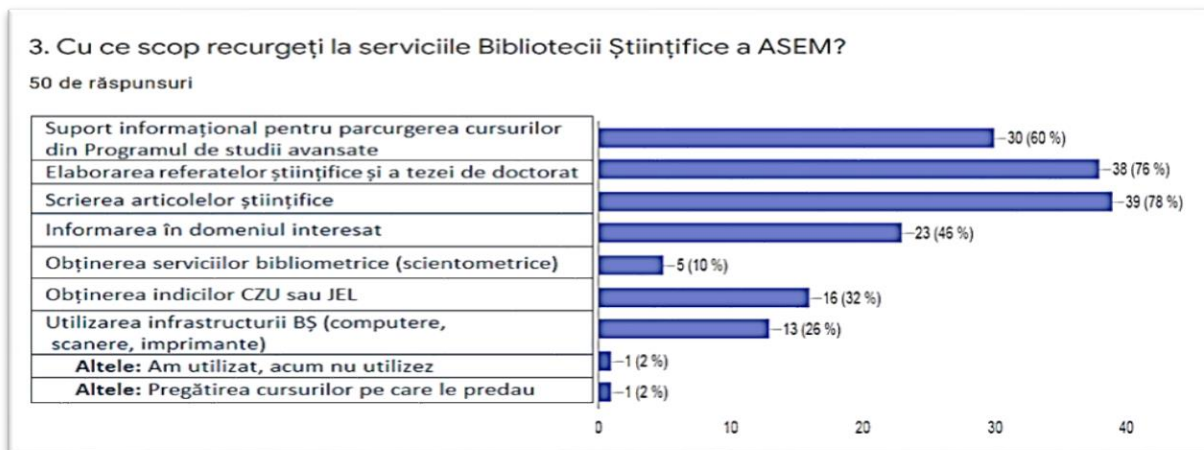

Figura 1. Scopul utilizării serviciilor BŞ a ASEM

Sursa: elaborat de autori

Pentru a afla care sunt sursele cele mai importante pentru doctoranzi, a fost adresată întrebarea semideschisă „De ce tipuri de surse documentare aveți nevoie pentru cercetările efectuate?”. Din analiza datelor putem remarca că cel mai mult doctoranzii au nevoie de articole științifice în reviste și culegeri de materiale ale conferințelor – 49 de persoane din 50, monografiile și teze de doctorat – câte 39 persoane. Șase respondenți au propus variante proprii de răspuns, menționând sursele electronice, baze de date, publicații din baze de date. Astfel, constatăm că majoritatea surselor menționate sunt necesare doctoranzilor pentru realizarea cercetărilor, iar biblioteca ar trebui să se concentreze pe achiziționarea echilibrată a acestora în continuare, oferind prioritate revistelor și culegerilor de materiale ale conferințelor, acestea fiind cele mai relevante surse documentare pentru doctoranzi (Figura 2).

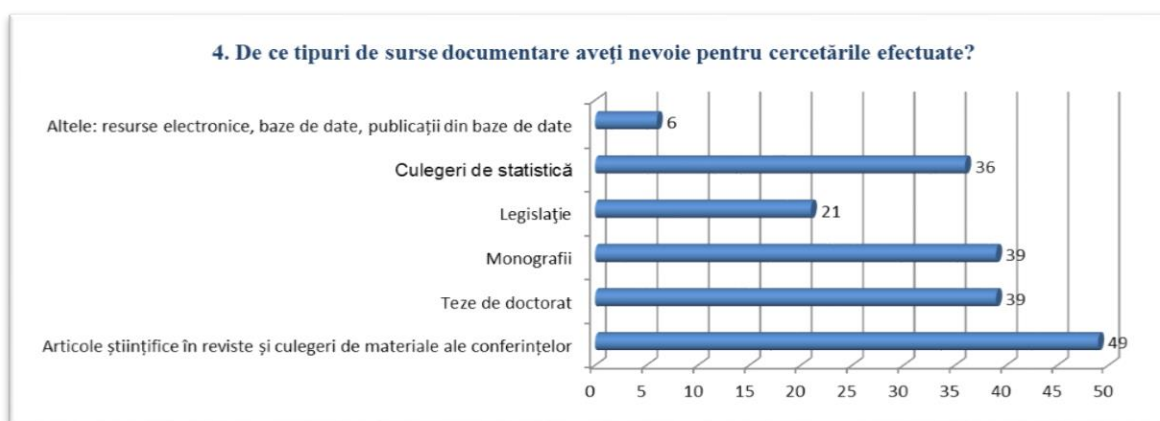

Figura 2. Tipurile de surse documentare necesare pentru cercetări

Sursa: elaborat de autori

Respondenții au menționat care sunt cele mai relevante surse de informare din bibliotecă în răspunsurile la întrebarea 5. Respondenții au menționat că cele mai relevante sunt: publicațiile științifice – 45 resp., bazele de date științifice – 43 resp., tezele de doctorat și rezumatele la tezele de doctorat – 39 resp. Mai puțin relevante sunt: indicii bibliografici – 8 resp., repozitoriul instituțional – 16 resp., edițiile de referință (dicționare, enciclopedii, culegeri statistice) – 18 respondenți.

Se evidențiază o relevanță scăzută a indicilor bibliografici datorită faptului că odată cu dezvoltarea tehnologiilor informaționale aceștia și-au pierdut din importanță ca instrument de informare. Repozitoriul Instituțional nu este menționat drept sursă importantă, deși biblioteca depune eforturi pentru crearea, menținerea și promovarea acestuia.

În ultimii ani, biblioteca a diversificat oferta de servicii electronice. Utilizarea acestor servicii este dificil de evaluat, din cauza statisticilor puțin dezvoltate. Majoritatea respondenților (39) au remarcat faptul că utilizează e-serviciile bibliotecii (site-ul bibliotecii, catalog on-line, baze de date, cărți electronice, repozitoriul IREK).

Deși un număr mare de respondenți utilizează e-serviciile, totuși 6 doctoranzi nu cunosc despre aceste servicii și 5 nu le utilizează. Reieșind din această constatare, bibliotecă trebuie mai mult să promoveze serviciile electronice de care dispune, mai ales în perioada de pandemie, când valoarea și importanța acestora crește (Figura 3).

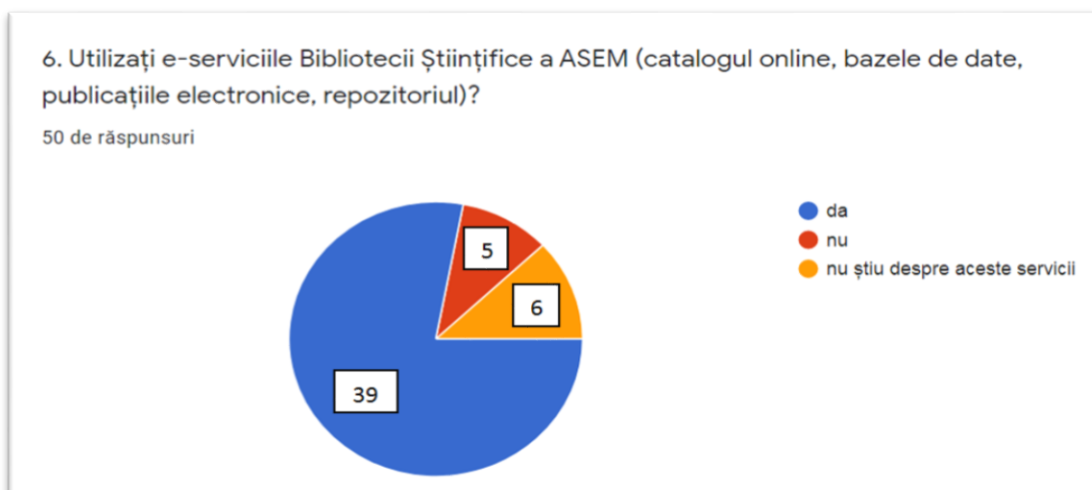

Figura 3. Utilizarea e-serviciilor BȘ a ASEM

Sursa: elaborat de autori

La întrebarea „Sunteți familiarizați cu publicarea în Acces Deschis?” au fost înregistrate următoarele rezultate: peste jumătate din respondenți (27 pers.) au răspuns afirmativ, 14 nu sunt familiarizați, iar 9 persoane ar dori să cunoască mai mult despre acest subiect (Figura 4). S-a constatat că un număr destul de mare din respondenți sunt familiarizați cu publicarea în Acces Deschis, considerăm că acțiunile de promovare organizate de bibliotecă și-au atins scopul. Reieșind din interesul manifestat de respondenți față de subiect, biblioteca ar trebui să-și concentreze în continuare eforturile pentru promovarea Accesului Deschis în rândul doctoranzilor.

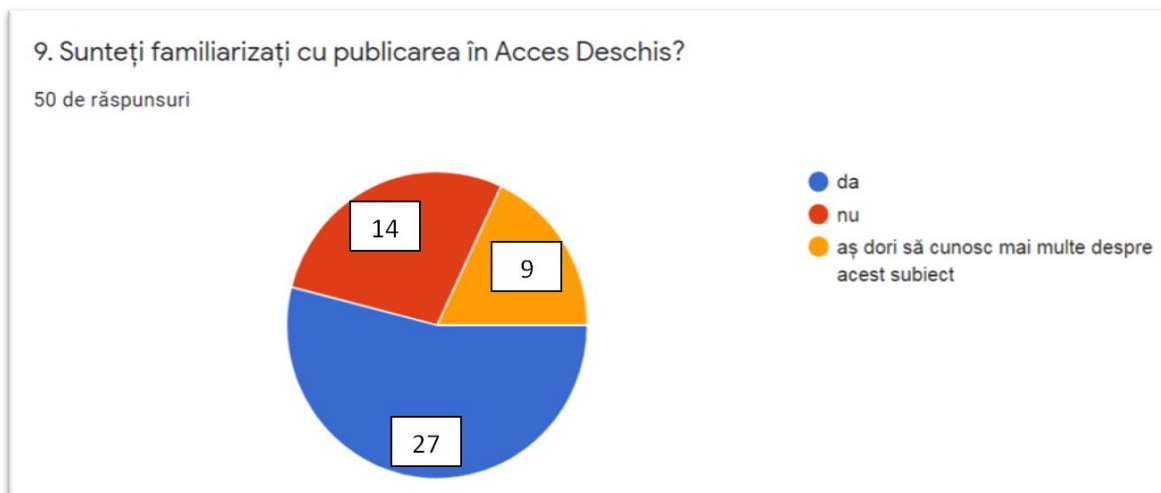

Figura 4. Familiarizarea privind publicarea în Acces Deschis

Sursa: elaborat de autori

La întrebarea de scală „Cât de importante sunt pentru Dvs. serviciile prestate de Biblioteca Științifică a ASEM?” respondenții au evaluat gradul de importanță pe o scală de la 1 la 5 (1 – „Nu este important”, 5 – „Foarte important”). Rezultatele obținute sunt prezentate în Tabelul 1 în ordinea descrescătoare a importanței, conform scorului mediu calculat. Gradul de importanță a serviciilor a obținut un scor mediu între 4,66 și 4,14; scorul total mediu este de 4,49, astfel serviciile oferite de bibliotecă au obținut calificativul între „Foarte important” și „Important”. Cel mai important serviciu este „Găsirea informațiilor la tema cercetării prin aplicarea noilor instrumente de informare”, cel mai puțin important – „Împrumutul interbibliotecar național și internațional” (Tabel 1). Biblioteca ar trebui să mențină și să dezvolte în continuare serviciile care

sunt considerate importante de către doctoranzi și să promoveze serviciile cu un grad mai mic de importanță, una din cauzele probabile ale acestei situații poate fi lipsa informării privind aceste servicii.

Tabel 1. Relevanța surselor de informare pentru doctoranzi

Clasament conform gradului de importanță	Servicii	Scor mediu
1	Găsirea informațiilor la tema cercetării prin aplicarea noilor instrumente de informare	4,66
2	Serviciile de documentare (acces la publicații și împrumut de publicații din colecția bibliotecii)	4,58
3	Serviciile electronice (acces la Internet, catalog online PRIMO, site-ul web al bibliotecii, acces la baze de date, repozitoriul IREK)	4,56
4	Furnizarea de documente electronice la adresa utilizatorului	4,54
5	Serviciile informaționale și de referințe (căutarea informațiilor, perfectarea listelor bibliografice)	4,48
6	Împrumutul interbibliotecar național și internațional	4,14
Scor total mediu		4,49

Sursa: elaborat de autori

În contextul situației legate de pandemia COVID-19, când studiile universitare s-au transferat în mediul online, biblioteca la fel și-a orientat activitatea spre oferirea serviciilor online pentru asigurarea informațională a procesului educațional. Pentru optimizarea acestui proces, ne-am propus să aflăm cum preferă doctoranzii să obțină informația de la bibliotecă în perioada pandemiei, răspunzând la întrebarea semiînchisă. În topul preferințelor s-a plasat poșta electronică (45 resp.), urmată de site-ul bibliotecii (32 resp.), platforma educațională Moodle – 18 resp. Cele mai puțin populare au fost ZOOM, GoogleMeet (1 resp.), rețelele de socializare – 9 resp., telefonia mobilă – 9 respondenți. Astfel, în oferirea informațiilor pentru doctoranzi biblioteca ar trebui să utilizeze canalele preferate de aceștia – poșta electronică, site-ul bibliotecii, platforma Moodle.

La întrebarea de scală „Ce apreciați, în mod deosebit, în activitatea Bibliotecii Științifice a ASEM?” respondenții eu evaluat gradul de satisfacție privind diferite aspecte pe o scală de la 1 la 5 (1 – „Foarte nesatisfăcut”, 5 – „Foarte satisfăcut”). Toate variantele de răspuns au obținut un scor mediu de peste 4,08 puncte, care se încadrează între calificativele „Foarte satisfăcut” și „Satisfăcut”. Cel mai mult doctoranzii sunt satisfăcuți de condițiile de lucru și calitatea serviciilor oferite – câte 4,42 puncte, cel mai puțin satisfăcuți - de accesibilitatea noilor publicații (4,08) și de plenitudinea și universalitatea colecției de publicații (4,16) (Figura 5).

Astfel, biblioteca ar trebui să mențină aspectele de care utilizatorii sunt satisfăcuți la același nivel și să întreprindă măsuri pentru creșterea numărului de publicații noi achiziționate și diversificarea colecției.

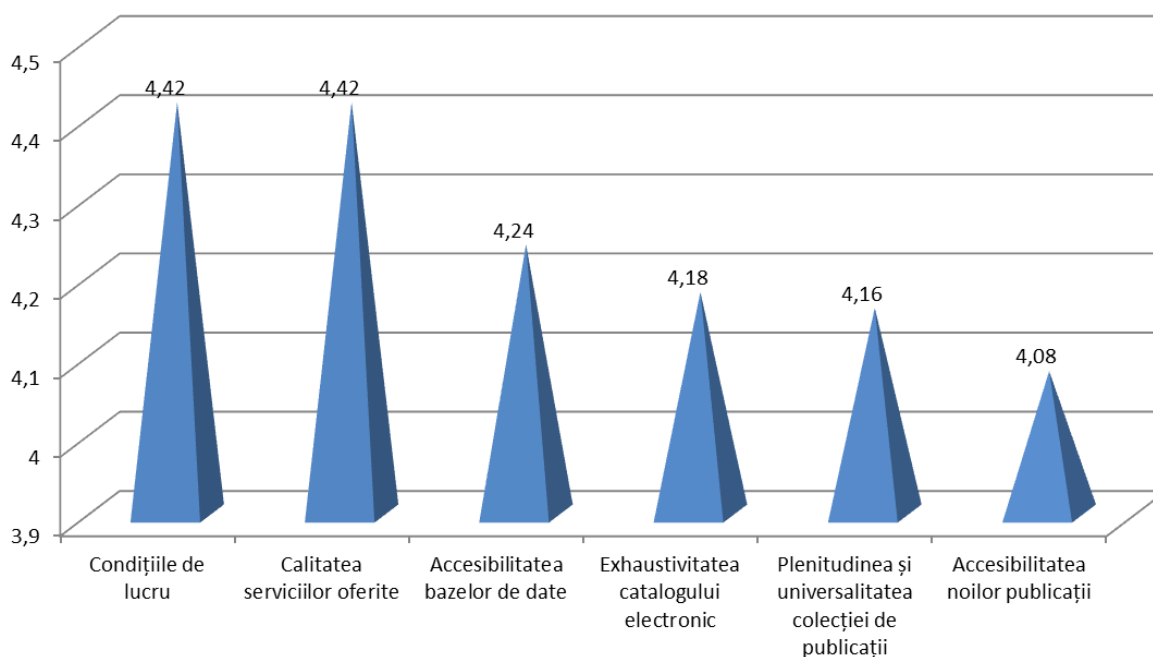

Figura 5. Gradul de satisfacție privind serviciile de informare
Sursa: elaborat de autori

Nivelul de apreciere a diferitor aspecte legate activitatea BŞ a ASEM sunt prezentate în Tabelul 2. Se observă un grad înalt de satisfacție, plasat între „Foarte satisfăcut” și „Satisfăcut”. Astfel, cel mai mult doctoranzii sunt satisfăcuți de atmosfera de lucru și accesul liber la fondul de publicații, cel mai puțin – de comoditatea meselor și de nivelul de informatizare.

Tabel 2. Nivelul de apreciere a diferitor aspecte legate activitatea BŞ a ASEM

Clasament conform gradului satisfacție	de	Criterii	Scor mediu
1		Atmosfera de lucru	4,48
2		Accesul liber la fondul de publicații	4,46
3		Resursele informaționale ale bibliotecii	4,38
4		Spațiul bibliotecii și atractivitatea interiorului	4,28
5		Diversitatea serviciilor acordate	4,28
6		Comoditatea scaunelor și meselor	4,2
7		Nivelul sporit de informatizare	4,18
Scor total mediu			4,33

Sursa: elaborat de autori

Respondenții au fost rugați să evalueze diverse aspecte legate de personalul bibliotecii în cadrul întrebării de tip scală. Astfel, scorul mediu obținut este de 4,40 și se plasează între „Foarte mulțumit” și „Mulțumit” (Figura 6). Merită de menționat faptul că nu a fost înregistrat nici un răspuns „Foarte nemulțumit” și doar câte un răspuns „Nemulțumit” la cultura servirii și operativitatea servirii, iar biblioteca ar trebui să întreprindă măsuri pentru a îmbunătăți situația la aceste aspecte – instruirea personalului privind cultura servirii, dirijarea fluxului de utilizatori în vederea creșterii operativității servirii.

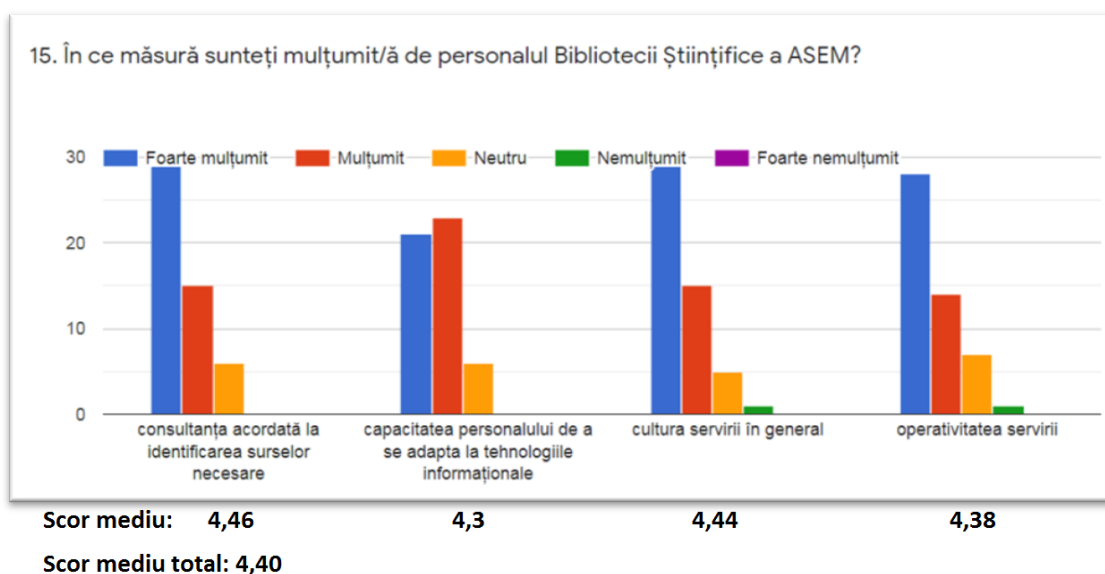

Figura 6. Gradul de satisfacție privind diverse aspecte legate de personalul BȘ a ASEM
Sursa: elaborat de autori

Respondenților le-a fost propus să-și expună părerea răspunzând la întrebarea deschisă „Ce schimbări ați propune referitor la programul de lucru (zile, ore de lucru)?”. Au fost înregistrate 40 de răspunsuri, care se rezumă la următoarele: propuneri legate de program au înaintat 17 respondenți, unii oferind câteva sugestii. Cei mai mulți au solicitat program în weekend (10 pers.), program extins seara doresc 6 respondenți, iar 3 persoane doresc program în regim de 24 de ore / 7 zile pe săptămână. Cinci respondenți au propus diverse orare de funcționare, care variază între 8.00-19.00 și 10.00-22.00. Presupunem că aceste propuneri se datorează faptului că programul de serviciu al doctoranzilor coincide cu programul de funcționare a bibliotecii, și aceștia nu au posibilitatea de a veni la bibliotecă. Analizând aceste propuneri, biblioteca ar trebui să ajusteze programul de activitate găsim un echilibru dintre doleanțele doctoranzilor și posibilitățile proprii.

Am dorit să aflăm ce schimbări propun doctoranzii cu privire la extinderea serviciilor electronice, oferindu-le posibilitatea de a răspunde la întrebarea deschisă. Au fost înregistrate 38 de răspunsuri, majoritatea (15 pers.) au menționat că nu au propuneri, „totul mă aranjează”; 6 persoane au menționat că doresc să primească informații despre intrări noi, servicii prin e-mail sau SMS; 6 persoane au avut solicitări privind extinderea accesului la baze de date, export de publicații din baze de date la tema cercetării, 5 persoane au menționat că doresc trecerea activității pe online. Au mai fost și alte solicitări: *doresc să am o persoană de contact permanentă, care să cunoască bine nevoile mele și să mă adresez doar la această persoană; spațiu de stocare, cabinet personal; digitizarea publicațiilor cadrelor didactice ASEM; aparat xerox în incinta bibliotecii, mai multe publicații noi, în special din străinătate.*

Astfel, putem concluziona că majoritatea doctoranzilor sunt mulțumiți de serviciile informaționale oferite. Deși biblioteca transmite permanent informații prin poșta electronică, totuși anume acest serviciu este solicitat de doctoranzi. Trebuie investigată eficiența procesului de transmitere a informațiilor prin poșta electronică și care sunt cauzele că aceste informații nu ajung la destinatari. Aceste propuneri pot sta la baza îmbunătățirii procesului de servire informațională a doctoranzilor.

Au fost înregistrate mai multe opinii ce nu țin de programul de funcționare a bibliotecii: *activități de instruire privind serviciile și resursele oferite; servicii de xerocopiare; comunicarea mai eficientă și mai clară pe rețelele de socializare despre oferta bibliotecii, crearea unei platforme virtuale și dezvoltarea bibliotecii virtuale pentru a face procesul mai interactiv, mai*

interesant cu materiale de circulație internațională; interacțiune prin online, adaptata la actualele condiții pandemice; interfață online; a fost o problema la începutul pandemiei când am avut nevoie de anumite publicații de la biblioteca și nu am avut acces.

La întrebarea semiînchisă „*Ce schimbări ați propune?*” cele mai multe propuneri țin de următoarele aspecte: asigurarea accesului la formatul electronic al publicațiilor (33 resp.); extinderea accesului la bazele de date (28 resp.); organizarea sesiunilor de instruire (27 resp.). Cele mai nepopulare răspunsuri sunt: realizarea analizelor scientometrice (13 resp.), achiziționarea soft-ului Antiplagiat (18 pers.).

Răspunsurile la întrebările deschise ne oferă informații și sugestii importante pentru a afla opinia utilizatorilor. Astfel, la întrebarea deschisă „*Care sunt principalele dificultăți pe care le întâmpinați în utilizarea serviciilor prestate de Bibliotecă?*” au fost obținute 50 de răspunsuri, unii respondenți oferind mai multe opinii. Răspunsurile au fost grupate și sunt prezentate în ordinea descrescătoare: nu au dificultăți – 19 resp.; lipsa de timp – 5 resp.; accesul limitat la materialele în format electronic – 4 resp.; Pandemia – 2 respondenți.

Au fost semnalate asemenea dificultăți ca: *unele publicații (teze de doctorat) nu pot fi împrumutate la domiciliu, complexitatea de căutare a informației noi, multe manuale nu sunt disponibile, sunt puțin informat în căutarea articolelor științifice în bazele de date etc.*

Deși întrebarea era legată de dificultățile întâmpinate, au fost exprimate și câteva opinii pozitive: *apreciez că biblioteca este deschisă pentru utilizatori, chiar și în perioada de pandemie, am aflat de pe pagina de Facebook a bibliotecii despre diverse servicii oferite în perioada pandemiei; bibliotecarii sunt la cel mai înalt nivel de profesionalism.*

3. Concluzii

- Doctoranzii recurg la serviciile bibliotecii pentru scrierea articolelor științifice, elaborarea referatelor științifice și a tezei de doctorat, pentru suport informațional pentru parcurgerea cursurilor din Programul de studii avansate;
- Cele mai relevante tipuri de surse documentare pentru realizarea cercetărilor sunt articolele științifice în reviste și culegeri de materiale ale conferințelor, monografiile, teze de doctorat;
- Cele mai relevante surse de informare din bibliotecă sunt: publicațiile științifice, bazele de date științifice, tezele de doctorat și rezumatele la tezele de doctorat;
- Majoritatea doctoranzilor utilizează e-serviciile BȘ a ASEM – catalogul electronic, bazele de date, publicațiile electronice, repozitoriul IREK;
- Respondenții s-au arătat interesați de serviciile bibliotecii pentru diseminarea rezultatelor cercetării - promovarea lucrărilor în mediul online, asistență în procesul de publicare pe platformele cu acces deschis; asistență în procesul de publicare în repozitoriul IREK și alte arhive digitale deschise;
- Serviciile bibliotecii sunt importante pentru doctoranzi, cel mai important serviciu fiind considerat găsirea informațiilor la tema cercetării prin aplicarea noilor instrumente de informare;
- În contextul situației legate de pandemia COVID-19 și transferarea studiilor în mediul online, doctoranzii preferă să obțină informația de la bibliotecă prin poșta electronică, pe site-ul bibliotecii, platforma educațională Moodle;
- Doctoranzii sunt satisfăcuți de diverse aspecte ale activității bibliotecii, în special, de condițiile și atmosfera de lucru, calitatea de serviciilor oferite, personalul bibliotecii, accesul liber la fondul de publicații;
- În general, doctoranzii sunt mulțumiți de programul de activitate a bibliotecii, dar au fost înaintate propuneri privind extinderea programului de activitate seara și în week-end.

- Doctoranzii sunt mulțumiți de serviciile electronice oferite, dar au menționat că doresc să primească informații despre intrări noi, servicii prin e-mail sau SMS; solicitări privind extinderea accesului la baze de date, export de publicații din baze de date la tema cercetării, doresc migrarea activității pe online.
- În general, doctoranzii nu întâmpină dificultăți în utilizarea serviciilor prestate de bibliotecă, dar câteva au fost menționate: lipsa de timp, accesul limitat la materialele în format electronic, restricțiile legate de pandemie.

Recomandări:

- Abordarea serviciilor de bibliotecă din perspectiva mixului de marketing;
- Extinderea serviciilor online;
- Oferirea informațiilor prin e-mail, site-ul bibliotecii;
- Informarea privind serviciile oferite;
- Organizarea activităților de instruire privind instrumente de management al referințelor, publicarea în Acces Deschis;
- Completarea colecției cu resurse electronice, digitizarea publicațiilor, crearea bibliotecii electronice;
- Asistență privind diseminarea rezultatelor cercetării;
- Optimizarea programului conform necesităților doctoranzilor, de exemplu – extinderea programului în perioada examenelor;
- Colaborarea cu Școala Doctorală în vederea organizării activităților de instruire;
- Desemnarea bibliotecarilor responsabili de comunicarea cu doctoranzii;
- Oferirea unor servicii preferențiale doctoranzilor, de exemplu - împrumutul pe un termen determinat a publicațiilor din sălile de lectură, căutarea informațiilor la tema de cercetare în baze de date;
- Asistență în redactarea bibliografiei la teză;
- Optimizarea sistemului de informare a doctoranzilor.

Rezultatele acestui sondaj au demonstrat că natura cererii pentru serviciile informaționale în bibliotecile universitare depinde de scopul apelării, calitatea ofertei, diversitatea serviciilor, condițiile de prestare, ambianța, canalele de distribuție și comunicațiile legate de produse și servicii. Produsul oferit în cazul serviciilor informaționale este adesea unul de natură tehnică, foarte complexă, dificil de conceptualizat de către consumator și, deci, de evaluat. Satisfacția privind relația cu biblioteca influențează în mod direct și pozitiv satisfacția privind serviciile informaționale de care utilizatorul a beneficiat în bibliotecă.

Referințe

1. Cheradi N., Țurcan, N. (2003). *Marketing și biblioteca universitară*. USM.
2. Ghinculov, S., Cheradi, N., Railean, E., Nicuță, I. (2015). Particularitățile consumului informațional al doctoranzilor în procesul de cercetare științifică. In *Conferința Științifică Internațională „Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii”, 25-26 septembrie 2015: Vol. 4, pt. 2., 82-87.*
3. Landoy, A. (2019). *International Trends in Academic Library Development*. Cartdidact.
4. Osoianu, V. (2013) *Biblioteca în căutarea identității*. S. n.
5. Repanovici, A. (2007) *Marketingul structurilor infodocumentare. Curs pentru Învățăământ la Distanță*. Universitatea Transilvania. <https://www.yumpu.com/ro/document/read/12795318/marketing-repanovici-universitatea-transilvania>.
6. *Tratat de biblioteconomie* (2017). Vol. 3: Direcții moderne în biblioteconomia contemporană. București: Editura ABR.

În redacția autorilor

Srviciul Editorial-Poligrafic al ASEM
Chișinău-2005, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, 59
tel.: 022-402-910